

JALGPALL

JALGPALL

A-51151

E. BELOW
L. KOIK
O. KONI
O. REINLO
E. SAAR
K.-R. SILLAK
V. VAINULA

JALGPALL

MINEVIKUST TÄNAPÄEVANI

KOOSTANUD LEMBIT KOIK

«EESTI RAAMAT» • TALLINN 1970

7A8
J21

Kujundanud H. Mikiver

Tartu Riikliku Ülikooli
Raamatukogu

TARTU ÜLIKOOLI
RAAMATUKOGU

SAATEKS

Maailma jalgpalliajalugu on sisu- ja faktiderohke. Seda on mõneti olnud ka Eesti jalgpalliajalugu.

Aastaid tagasi ei aimanud käesoleva raamatu koostaja ja autoritekollektiiv, kes kirjastuse «Eesti Raamat» kadunud sporditoimetaja Eero Lapingu õhutusel lepingu sõlmisid, kaugeltki kõiki ettetulevaid raskusi. Põrkusime faktile, et arhiivides ei leidu küllaldaselt andmeid, meil ei läinud korda kasutada kõiki vajalikke algallikaid. Materjali kogumisel ja analüüsimisel kasutasime mitmeid mooduseid. Meie töö tulemus on nüüd nende kaante vahel.

Mis puutub Eesti jalgpallisse, siis võib öelda, et autoriteks ja konsultantideks on mehed, kes n.-ö. oma jalgadega on meie rohkem kui 60-aastase jalgpalliajaloo läbi mänginud või sellest elavalt osa võtnud. Meie jalgpallis on olnud tõuse ja mõõnu. Meil on olnud rahvusvahelise klassi mängijaid. Aastal 1937 kvalifitseeris Šveitsi spordileht «Sport» Eesti Euroopa edetabelis viieteistkümnendaks. Eesti jalgpallurid on pidanud arvukalt maavõistlusi ja teisi rahvusvahelisi matše, on osa võtnud olümpiamängudest, startinud MM-võistluste kvalifikatsiooniturniiridel. On suuri ja väikesi võite, kuid ka mõrudaid kaotusi. Võidud on rõõmustavad, neid on tore meenutada.

Teose autoritel tuleb tänusõnu öelda mitmetele korvamatutele abilistele. Eriti väärtuslikke näpunäiteid andis meile Julius Reinans, auväärne veteran, kes muuseas oli Tallinna «Meteori» üks asutajaid 1909. a. Saime tema arhiivist mitu originaaldokumenti ja arvukalt unikaalseid fotosid. Tänu mitmele endisele narvalasele ja tartlasele lahenesid nii mitmedki küsimärgid käsikirjas. Oleme tänu võlgu väliseestlasele Reino Sepale Stokholmist, kes abistas meid vajalike materjalide hankimisel, samuti Peter Stuartile «Charles Buchan's Football Monthly» toimetusest Londonis. Prantsuskeelsete materjalide puhul ületasime raskused tallinlaste I. Pullmani ja H. Kaarde abiga. Erilist tänu avaldame ka meie teenekale spordifotograafile Gunnar Vaidlale, kes aitas kaasa fotode valimisel ja trükiks ettevalmistamisel.

Lembit Koik

1. JALGPALLI LÄTTEIL

PILK KAUGETESSE AEGADESSE

Pall on inimkonna üks vanimaid mänguvahendeid. Rääkimata lastest kohtame kõigi rahvaste arenguteel ka kõige varasematel aegadel palli täiskasvanute «leluna».

Palli kasutamisvõimalused on ju õigegi mitmekesised. Vanasti valmistati neid villast, nahast, karvadest, mitmesugustest kiududest, kummipuust ja loomapõiest, mis täideti õhuga. Erinevaist pallidest tulenesid ka erinevad mängud.

Üheks vanemaks teadaolevaks on nn. hiina jalgpall. Jalgpalli tekkeloo uurijad on kindlaks teinud, et jalgpallile sarnanev mäng kuulus Hiinas juba 2 500 aastat tagasi sõjalise väljaõppe programmi. Sellele viitab «Hanide dünastia ajalugu», milles kirjeldatakse perioodi aastaist 206 e.m.a. kuni 25 meie ajal. Mängu nimi oli *tsu chu* (*tsu* — jalaga palli lööma, *chu* — nahast, täistopitud pall).

Näib, et *tsu chu*'d mängiti kahte viisi. Esimese puhul püstitati kaks 30 jala kõrgust bambuseritva ja ehiti need kirjude siidikangastega. Ritvade vahele tõmmati kitsa avaga võrk. Mängijail tuli lüüa pall läbi ava. Kumb pool sai rohkem «väravaid», võitis. Tavakohaselt mängiti seda mängu suurtel pidupäevadel imperaatori palee ees.

Teine moodus näis sarnanevat kaasaegse triblamisega, kusjuures meisterlikkuse mõõdupuuks polnud üksnes oskus palli jalgadega vedada. Arvesse võeti mäng õlgade, selja ja rinnaga, vastase blokeerimine, petteliigutused jne.

Iidsetel hiinlastel olid oma triblajad-võlurid, kaasaegsete jalgpallimeistrite inglase Matthews'ga ja brasiillaste Garrincha ja Pelega võrreldavad kuulsused. Tolle aja hiina poeedid ülistavad Chang Fu'd, kes lennutas palli pagoodistki kõrgemale, ning Wang Ch'Son'i, kelle kunst oli võrratu.

Ka jaapanlased tegelesid sajandeid tagasi pallimänguga, mida nad k e m a r i k s nimetasid. Mäng oli pigem religioosne kui militaarne. Grupp mängijaid togisid väikest palli (läbimõõt 22 cm) tuhandete viisakusavalduste saatel. Võitjaid ega võidetuid ei olnud.

Vanad allikad räägivad iraanlaste ja Kesk- ning Põhja-Ameerika indiaanlaste pallimängudest, vanade kreeklaste (1. saj. e.m.a.) viske- ja seinapallist (*kelevson*), piiripallist (*episkyros*) ja maahokist (*keratizein*), egiptlaste ja roomlaste pallimängudest, kus palli löödi põhiliselt peopesa ja rusikaga.

Tähelepanu väärib kreeklaste *episkyros* ja roomlaste *harpastum* 1. sajandil e.m.a. Need olid sõdurite mängud, mõlemaid mängiti samal põhimõttel. Ründav pool püüdis vastase kaitstud punkti vallutada. Arvult olid meeskonnad võrdsed; mängiti joontega piiristatud väljakul. Kasutati läbimõeldud taktikat ja strateegiat ning rakendati kombinatsioone. Ründeliini (tsenter ja kaks tiiba) taga oli toetus- ja kaitseliin. Grupp kaitses «väravat». Mängus lubati ka jõulisi võtteid.

Üsna kaugetest aegadest on andmeid ka Islandis, Iirimaal ja Šotis harrastatud rahvamängudest, kus palli püüti lüüa või kanda üle vastase «väravajoone». Mitmesugused arhiivimaterjalid räägivad ka skandinaavlaste pallimängudest.

Eeltoodu küll valgustab iidseid aegu, kuid otsest vastust kaasaegse jalgpalli sünnile me ei saa. Üldtunnustatud on väide, et iidseid ja antiikseid sugemeid keskaja r a h v a j a l g p a l l i s leidub, kuid tänapäeva kuju on tekkinud iseseisvalt, muinas-hiina ja -egiptuse jalaga-palli-mänginud-meeste mõjutuseta.

KESKAJA RAHVAJALGPALL

Inglaste rahvajalgpallist räägitakse esmakordselt 12. sajandil. William Fitzstephen kirjeldab sellist noorte harrastust Londoni lähistel niitudel. Hiljem levis mäng üle kogu maa ja ka Šotimaale. Walter Scott jutustab inglaste ja šotlaste vahelistest võistlustest, milledest esimene olevat peetud kroonika andmetel juba aastal 900.

Prantsusmaal — peamiselt Picardie's ja Bretagne's — mängiti rahvajalgpalli (*soule*'i) külade või poissmeeste ja vallaliste vahel. Väljaku pikkus oli 300 m, selle otsapostidel rippusid rõngad — keskaegse väljaku «väravad».

Umbes samal ajal tunti jalgpalli ka Itaalias. Seda mängiti ainult pidustuste puhul. Ent meeskondade võistlusmäng see kaasaja mõistes polnud, olgugi et tinglikult oli kaks poolt. Kummalgi poolel «vehkis» rohkem kui sada meest, löödi kuhu juhtus. Pealtvaatajaid kaasaegses mõttes polnud. Tasapisi suruti rahvajalgpall kindlamatesse raamidesse. Omapoolse panuse andsid siin isegi kõrgema seltskonnakihi mehed. On teada, et 1490-ndatel aastatel nimetati Firenzes seda mängu *giuoco del calcio*. Mänguhooajaks kuulutati paastuaeg. Meeskonda kuulus 27 mängijat, neist edurivis 15. Ülejäänud moodustasid kolm kaitseliini. Palli võis lüüa jalaga või rusikaga, selle kandmine oli aga keelatud.

Mõnda aega kestsid Inglismaal sõna otseses mõttes tänava- ja tanumavõitlused. See pakkus rahvale suurt lõbu. Loomulikult sugenes sekka ka huligaansust, mis tekitas pahameelt kõigepealt vaimulikkonnas. Kaebused läksid kuninga kõrvu, kes kohe vaimulike poolele asus. Mitmel korral avaldati jalgpallivastaseid proklamatsioone. 1349. aastal keelas kuningas Edward III vastava määrusega jalgpallimängu, sarjates tühja meelelahutusega tegelevaid alamaid. Ta soovitas neil pigem Inglismaa kaitset tõhustavaid ettevõtmisi harrastada. See on esimene dokument n.-ö. valitsuse tasemel, kus mainitakse jalgpalli.

Tulemus oli vastupidine: rahvas ei jätnud oma «pööbeldamist». Mäng sai uut tuult purjedesse ning muutus järgneva sajandi jooksul üha levinumaks. Kuninganna Elizabeth astus Edward III jälgedesse. Aastal 1572 proklameeris ta mängu Londoni kesklinna piires keelatuks. Keelu vastu eksijaid ähvardas vanglakaristus. Kuninganna samm oli igati põhjendatud. Ta tahtis likvideerida mängust tulenevaid riide ja kaklusi. Mäng oli metsik ning kroonikud kirjutavad, et luumurrud ja isegi surmajuhtumid polnud harukordsed. Kokkupõrkeid esines ka pealtvaatajate hulgas. «Kuninglik ravi» jäi hiljaks. Kümmekond mängijat sattus küll vanglasse, ent seaduserikkujad paljunesid nagu pisikud, mängupalavik oli haaranud masse. Vanglaid oleks pidanud olema sadu kordi rohkem.

Elus näib aga nii olevat: tahad reklaami teha — pane keelu alla!

Jalgpall võttis uut hoogu juurde. Kirevust tekitas ühtsete võistlusmääruste puudumine. Erinevad olid tavad Lõuna- ja Kesk-Inglismaal, Šotimaa äärealadel. Järgnevad sõjad aga saavutasid selle, mida kuninga proklamatsioon ei suutnud.

KAASAEGSE JALGPALLI SÜND

19. sajandi alguseks oli kunagine võlumäng raskete aegade survel unehõlma suikunud. Vaid Inglismaa üksikutes keskustes — Etoni, Harrow', Rugby parimates koolides — miilas veel tuha all spordituld. Neis lõi leek taas lõkkele ja domineerivaks sai jalgpall.

Nimetatud koolide harrastus levis. Ent igal keskusel olid oma mängureeglid. 19. sajandi keskpaiku asutasid mainitud koolide vilistlased hulgaliselt klubisid ja ringe. Kitsaskohti põhjustas koostöö puudumine. Järgiti koolis õpitut.

Peagi leiti, et on tarvis klubide vahel side luua ning võistlusmäärusi ühtlustada. Lõpuks jõuti mälestusväärse päevani, kaasaegse jalgpalli sünnipäevani.

26. OKTOOBER 1863.

Sel päeval kogunes grupp härrasid «Freeman's Taverni» restorani Londonis. Nad esindasid suuremaid klubisid, tulid kokku esimeseks kongressiks, et ühtlustada võistlusmäärusi ning luua liit ühtse tegevuse paremaks korraldamiseks.

Juba enne koosolekut eksisteeris kaks mängureeglite varianti. Professor J. C. Thring Uppinghamist oli avaldanud trükis 10 reeglit («Lihtsaim mäng, 1840»). 1848. a. olid kirja pandud teised, üksikasjalikumad määrused, — «Cambridge'i jalgpalli reeglid».

Nende arutamine tekitas kaks leeri. Cambridge'i variandis palli kandmist ei mainitud, mäng oli rajatud triblamise põhimõttele, millele baseerub ka kaasaegne jalgpall. Ent mõned esindajad, peamiselt tuntud Blackheath'i klubi, jäid kindlaks, et palli tohib ka kanda, samuti tohib vastasele jalg ette panna, teda haarata, kinni hoida, temalt pall ära kiskuda. See grupp ei pooldanud kerakujulist palli. Kokkuleppele ei jõutudki. Enamus pooldas Cambridge'i reegleid, Blackheath'i fraktsioon jäi vähemusse. Asutati liit «The English Football Association» (FA).

Jalgpall lõhenes kaheks: nn. liidujalgpalliks ja Rugby kooli traditsioonidel baseeruvaks mänguks, mida pooldas Blackheath'i klubi. Teine fraktsioon ei taganenud oma seisukohtadelt ja asutas 1871. aastal «The Rugby Unioni».

Kõrvalepõikena olgu märgitud, et Rugby on väike linnake sadakond miili Londonist loodes. 19. sajandi algul mängiti seal hoogsalt jalgpalli. Ühe mängu ajal haaras üliõpilane William Webb Ellis palli kaenlasse ja jooksis vastaspoole värava suunas. Tänapäeval meenutab seda tegu, rugby-jalgpalli sündi, mälestuskivi, mis kannab järgmist epigraafi: «See kivi tähistab William Webb Ellise tegu, kes omaaegseid jalgpallireegleid uljalt ignoreerides võttis palli kätte ja sööstis edasi, luues *rugby* erilise, iseloomustava joone. — A. D. 1823.»

Niisiis, 1863. aasta lõpul kehtestati esimesed FA mängureeglid. Autoreiks tuleks pidada Cambridge'i ülikooli jalgpallipioneere, kes seda mängu piiritult armastasid ning püüdsid luua koostööd klubide vahel. Nemad etendasid ka tähtsat osa mängust keskaegse metsikuse kõrvaldamisel, tõelise *fair play* saavutamisel.

Muidugi ei kulgenud ühtsete reeglite sisseviimine valudeta. Kõiki nüansse ei suudetud hoobilt fikseerida, mis andiski võimalusi erinevaks tõlgendamiseks. Ent unifitseeritud mängureeglid võimaldasid võistlussidemete loomist. Tuleb veel märkida, et FA-sse liitusid esialgu Londoni ja selle ümbruskonna klubid. Perifeerias olid omad assotsiatsioonid, kes mängisid oma reeglite järgi, kuni nad FA-ga ühinesid. Näiteks Sheffieldi assotsiatsioonil oli teistest erinev suluseisu fikseerimine, erinev värava kõrgus ja kohtuniku tegevus. Sellest hoolimata esitas Sheffield väljakutse

FA-le esimeseks matšiks. Mäng — esimene esindustevaheline võistlus peeti Londonis aastal 1866. Võitis FA. Meeskonnad kohtusid siitpeale igal aastal väljakuperemehe võistlusreegleid aluseks võttes. 1870. aastal liitusid Sheffieldi klubid FA-ga.

JALGPALL RAHVUSVAHELISEKS. INGLISMAA KARIKAST JA PROFILIIGAST

Esimene ametlik esinduste matš London—Sheffield äratas Inglismaal suurt huvi. Peagi sõlmiti mitmete linnade vahel võistlussidemed. Jalgpall veeres Londonist üha kaugemale — Šotimaale, Wales'i orgudesse, üle Iiri mere.

1870. aastal peeti juba Inglise—Šoti mitteametlikke klubivõistlusi. Esimene ametlik rahvusvaheline kohtumine toimus aga 30. novembril 1872 Glasgow's 4000 pealtvaataja ees.

Tänapäeval on üsna raske ette kujutada seda ajaloolist mängu, mis lõppes tulemusega 0 : 0. Kohtunikul vilet polnud. Mängu juhtis ta kahe abikohtunikuga peamiselt väljaspool väljakut. Väljak polnud märgistatud. Mõistet penalt ei tuntud. Väravavaht tohtis käega mängida oma väljakupoole ulatuses. Edurivis oli inglastel kaheksa meest, kaitse moodustasid üks poolkaitsja, üks kaitsja pluss väravavaht. Šotlaste koosseisuks oli 6+2+2+1. Inglased võtsid veel samal aastal šotlaste skeemi üle. 1882. a. tõid nad edurivist veel ühe mehe poolkaitsesse, et leida rohtu šotlaste täpse lühisöödu vastu. Hiljem tugevdati kaitset ühe mehe võrra poolkaitse arvel.

FA moodustamisest oli möödunud kaheksa aastat, kuid klubidevaheline suhtlemine jäi juhuste juhtida. Rahva jalgpallivaimustus nõudis aga enamat. FA sekretär C. W. Alcock avaldaski ühel 1871. a. koosolekul mõtte: «Soovitan assotsiatsiooni piires välja panna karika (Challenge cup) ja välja kuulutada klubidevahelised karikavõistlused.»

Karikavõistluste idee levis kiiresti ning klubid kiitsid selle heaks. Veel samal hooajal (1871/72) pandi karikas mängu ning 15 klubimeeskonda alustas kõitvat võistlussarja.

Esimesteks karikafinalistideks olid «Wanderers» ja «Royal Engineers». Matš peeti Londonis kuulsas Kensington Ovalis. Pealtvaatajaid kogunes ligikaudu 2000. Selle ajaloolise kohtumise võitis «Wanderers» 1 : 0.

Terve sajandi on Inglismaa karikaturniir ajahambale vastu pidanud, selle populaarsus on tohutu. Igal aastal peetakse seal karikafinaal, mida ajakirjandus peab maa tähtsaimaks spordisündmuseks, välja arvatud muidugi juhtum, kui London on MM-võistluste finaalkohtumiste paigaks, nagu aastal 1966.

Muide, 1895. a. varastati esimene karikas Birminghamis ühelt poeaknalt, kuhu see oli vaatamiseks välja pandud. Karikaomani-

kuks oli «Aston Villa». Uus karikas oli mängus 1911. aastani, mil see kingiti kauaaegsele FA presidendile lord Kinnairdile. Kolmas karikas on mängus tänaseni.

Nagu teame, keelas kuninganna Elizabeth I jalgpallimängu Londoni kesklinnas. Mida ta küll ütleks, kui teaks, et Elizabeth II oli VIII jalgpalli MM-võistluste ja FA patroon; et alates aastast 1914 on kuningliku perekonna esindaja viibinud kõigil finaalmängudel. «Kuninganna Elizabeth II on Wembley's karikafinaali sagedane aukülaline,» kirjutab populaarne kirjamees Frank Butler. «Tema kohalviibimine lisab suurele sündmusele üllust. Ühegi spordisuursündmuse puhul ei tea ma liigutavamat momenti, kui Inglismaa karikafinaali lõppedes 100 000 inimest püsti tõuseb ja laulab «Jää alati minuga».» («Abide with me» on inglastel umbes meie «Mu isamaa on minu arm»).

19. sajandi 70-ndad aastad kujunesid organiseeritud jalgpalli tormiliseks arenguetapiks. Pärast esimest maavõistlust inglastega loodi Šotimaal jalgpalli assotsiatsioon (1873). Aasta hiljem pandi alus Cambridge'i ja Oxfordi ülikooli iga-aastastele jalgpallikohtumistele, 1876 asutati Wales'i, 1880 Iiri Jalgpalli Assotsiatsioon. Nende ja Inglismaa vaheliste maavõistluste taustal sündis 1883. a. «International Tournament» — koondiste võistlussari. Mängureeglid olid ühtlustatud juba aasta varem, kuid 1886 asutati veel «International Board» — reeglikomitee, kus igal liidul oli kaks esindajat. Jalgpall oli võitnud laia pinna. Juba 1880-ndate aastate alguses kadus amatöörmeeskondade ülekaal karikasarjas. Algas professionaalide ajastu, tõsi küll, algul «illegaalselt». Esimeseks profiklubiks oli «Blackburn Olympic», kes võitis 1883. a. karika. Selle mängijad olid Lancashire' kangrud. Nimetatud võit karikasarjas tähendas nihet mängutehnikas. Blackburni proffide koostöö oli ladus, söödud täpsed, nad olid klass-omaette triblajad.

Algul vaadati profiküsimust läbi sõrmede. Mitmel pool varjati elukutselisust. 1885. aastaks muutus see aga rändtaudiliseks ja professionalism seadustati. FA-s vaieldi ägedalt. Vana kooli, amatööride esindajad väitsid, et spordihõrkus on iseloomulik ainult amatööridele. Elukutselised degradeerivat mängu ilu ja taset. Teadlikumad, eriti Alcock ja lord Kinnaird — ise amatöörid — nentisid vastupidist. Juba siis taipasid nad, et elukutselisus on paratamatus.

Professionaalsuse legaliseerimisega vajasid klubid regulaarseid võistlusi. Makstav tasu tuli korvata piletimüügiga. Et hoida mängijat maksimumtegevuses ja köita maksnud pealtvaatajat, oli vaja korraldada püsikindel võistlussari. See saigi peatselt teoks — 1888. a. asutati Jalgpalli Liiga. Sama aasta sügisel alustasid klubimeeskonnad — algul vähem, alates 1919. a. stabiilselt 22 meeskonda — rünnakut Inglismaa meistritiitlile. Selle, maailma esimese ja kuulsaima võistlussarja järjekindlust on murdnud vaid maailmasõjad.

Sarjamängud ahvatlesid üha rohkem rahvast. Neli aastat pärast I divisjoni meistrivõistluste algust moodustati veel II divisjon, mille tagajärjel regulaarselt võistlevate meeskondade arv kahekordistus. Staadionitribüünid hakkasid kitsaks jääma, neid tuli laiendada. 1893. a. oli Manchesteri karikafinaali vaatamas 45 000 inimest. Mis puutub kaasaega, siis 50 000 pealtvaatajat on sarjamängudel üsna tavaline arv.

Mitmed võidukalt alustanud klubid ei suutnud oma positsiooni säilitada. Nad kas hääbusid või ühinesid teistega. Paljud on aga elujõulised ning esinevad meistrivõistlustel praegugi edukalt. «Notts County» (asut. 1862), «Stoke City» (1863), «Nottingham Forest» (1865), «Walsall» (1868), «Reading» (1871), «Wrexham» (1873), «Aston Villa», «Blackburn Rovers», «Bolton Wanderers», «West Bromwich Albion» (kõik 1874), «Birmingham City» (1875), «Middlesbrough», «Port Vale», «Crewe Alex.» (kõik 1876), «Everton», «Crimsby Town» (mõlemad 1878), «Sunderland» (1879).

Vanimateks Šotimaa klubideks on «Queen's Park» (1867), «Kilmarnock» (1869), «Hamilton Acad.» (1870), «Third Lanark» ja «Dumbarton» (1872), «Rangers» ja «Hearts» (1873).

Inglismaa ja Šotimaa jalgpallikaart oli tihedalt asustatud juba peaaegu sajand tagasi. 60—70-aastasi klubisid on siin väga palju.

Jalgpall pole ühe isa-ema laps. Tänane jalgpall, maailma sadade miljonite lemmikpall, võlgneb tänu noile omaaegseile spordimeestele, kes sellele huvitavale mängule aluse rajasid.

Üheks eredamaks isiksuseks on lord Kinnaird — leekivpunase habemega mees. Juba jalgpalli algaastail oli ta Londoni meeskondade selgrooks. FA komiteesse valiti ta kauge 1868. aasta toimekail päevil. Mängijana ja treenerina oli tema see, kes inspireeris «Old Etonians'i» võidu «Blackburn Rovers'i» üle Kensington Oval'is 1882. a. 11. karikafinaalis. «Tegevväest» lahkununa ei lakanud lord Kinnaird organiseerimast. 1891. a. valiti ta FA presidendiks. Tänu sirgjoonelisele, ausale ja patriootlikule töösse suhtumisele oli ta autoriteet väga suur. Tema presidendiks astumise 20. aastapäeval kinkisid jalgpallurid talle suurima trofee — Inglismaa jalgpallikarika. Lord Kinnaird suri 74 aasta vanuses 1923. a.

Jalgpalli alged ulatuvad hämaraegsesse Hiinasse, kaasaegsel jalgpallil keskaegsele Inglismaale. Seal, kaasaegse jalgpalli sünnimaal, asutati esimene jalgpalliliit, töötati välja esimesed võistlusmäärused, peeti esimene ametlik jalgpallimatš, esimesed karika- ja meistrivõistlused, esimesed rahvusvahelised kohtumised.

JALGPALL LEVIB ÜLE MAAILMA

Inglismaalt väljapoole levis jalgpall õige varakult. Kõigepealt muidugi Briti impeeriumi maadesse. Erilist minekut tal siiski polnud. Ragbi põhimõtteile rajatud rahvusmängud surusid jalgpalli tagaplaanile. Briti ühenduse maades pole jalgpall tänapäevani kuigi kõrgel tasemel.

Põhja-ameeriklaste arvates oli jalgpall liiga *fair play*. Seal loodi mäng *à la* ragbi. Ajapikku manustati paras annus toorust, ja sündiski raevukas tänapäevani masse köitev nn. ameerika jalgpall. Soliidne kriket muundus aga Ameerikas tormakaks pesapalliks.

Aastal 1875 algas jalgpalli võidukäik ka Euroopa mandriosas, alates Hollandist ja Taanist (kummaski asutati jalgpalliliit 1889. a.). Šveitsis loodi esimene klubi 1882. a. (jalgpalliliit 1895; samuti Belgias). Prahasse, Viini ja Budapesti tuli jalgpall aastail 1890—1894. Samal perioodil asutati esimesed klubid Itaalias, Prantsusmaal ja Portugalis. Sajandivahetusel jõudis jalgpall Hispaaniasse, vallutas Balkani, Venemaa. Kuigi Rootsi sadamalinnades mängiti jalgpalli juba 70-ndate aastate lõpul, asutati seal jalgpalliliit 1907. a. Juba enne sajandivahetust veeres jalgpall meie põhjanaabrite soomlaste sadamalinnas Turus. Selle «importijaiks» olid inglise meremehed — möödunud sajandi lõpu suurimad jalgpallipropageerijad. Soome jalgpalliliit asutati aastal 1907.

Möödunud sajandi lõpul «maandus» jalgpall ka Lõuna-Ameerika rannaaladele. Vastuvõtt oli üsnagi soe. Euroopas loodi samal ajal juba rahvusvahelisi sidemeid. Ajalooliseks tuleb nimetada 12. oktoobrit 1902, mil Viinis peeti esimene Euroopa mandririikidevaheline matš Austria—Ungari. Võitsid austerlased 5:0. Kohtunikuna tegutses inglane E. Shires. Selle mänguga pandi nurgakivi maavõistluste traditsioonile. Siitpeale kohtuvad Austria ja Ungari kaks korda aastas.

Pisut hiljem alustasid maavõistlustesarja Prantsusmaa ja Belgia. Ameerika mandril lõid esimestena sellise traditsiooni Argentiina ja Uruguai (Buenos Aireses 0:0, 1905).

21. MAI 1904 — FIFA

Riike hõlmavad liidud inspireerisid rahvusvahelise liidu loomise idee. Arengu loogiline jätk, sest maavõistluste reguleerimiseks, mitmesuguste küsimuste lahendamiseks, koostöö paremustamiseks tekkis vajadus rahvusvahelise organisatsiooni järele. Inglastel oli juba välja kujunenud süsteem meistermeeskonna ja karikavõitja selgitamiseks, aasta-aastalt oli jalgpall Inglismaal üha rohkem poolehoidjaid võitnud. Arutades rahvusvahelise liidu loomise ideed, pidasid prantslane R. Guerin ja hollandlane C. A. W. Hirschman loomulikuks pakkuda initsiaatori osa inglas-

tele. 1902. a. mais tegi Hirschman vastavasisulise ettepaneku FA sekretärile F. J. Wallile. Vastuseks tuli viisakas kiri, ettepanekut lubati kaaluda. Hirschmani ja Walli kirjavahetus kestis üle aasta. Inglased venitasid otsuse vastuvõtmisega. Arvatakse, et FA juhid ei näinud rahvusvahelise liidu loomises mingisugust tulu, pealegi ei pidanud nad suure-maa-meeste jalgpallist suurt lugu. Ent see ei takistanud liidu loomist. Seitsme riigi esindajad tulid sellega ise toime. 21. mail 1904 kogunesid Prantsuse, Belgia, Hollandi, Rootsi, Taani, Šveitsi ja Hispaania (oli esindatud Madriidi Jalgpalliklubiga, sest Hispaanias ei olnud veel liitu) jalgpalliringkondade juhid Pariisi ja asutasid Rahvusvahelise Jalgpalliliidu (Fédération Internationale de Football Association — FIFA). Esimeseks presidendiks valiti prantslane Robert Guerin.

Võib arvata, et see samm oli Inglismaa jalgpallijuhtidele võrdlemisi väljakutsuvaks. Kuna nende autoriteet oli ohus, otsustasid nad kiiresti FIFA-sse astuda. 1905. a. tegid nad vastava avalduse ja 1906. a., Berni kongressil, arvati Inglismaa FIFA liikmeks. Samas valiti ka uus president — inglane D. B. Woolfall.

Rahvusvaheliste suurkohtumiste külvikampaania oli lõppenud — jäi oodata lõikust. Peatselt lülitatigi jalgpall olümpiamängude programmi. Esimestele MM-võistlustele tuli minna veerandsajandi teed. Euroopa meistrivõistlusteni ja karikaturniirideni jõuti veelgi hiljem. See oli keerukas ajajärk. Nendest sündmustest kõneleme aga eraldi peatükkides.

2. JALGPALLI SÜND JA ARENEMINE EESTIS

KÕIK ALGAS SADAMAKAILT

Käesoleva sajandi algaastail külastasid Inglise kaubalaevad vilkalt Tallinna. Laevad, mille korstnail kummitas verine käsi — seltsi embleem —, olid mehitatud madrustega, kes oskasid jalgpalli mängida. Sagedaseks lastiks oli kookospähkel — Tallinna poiste maiuspala. Koolist vabanedes liikus nii kookos-, kui ka hookus-pookushuvilisi sadama poole ja seal nad esmakordselt nägidki, kuidas meremehed imepalli tagusid.

Ammulisui vahtisid poisid inglaste isevärki tegevust. Varsti hakkasid ka ise kaasa lööma. Esmalt käisid palli järel, kui see kaugemale veeres, pärast võtsid inglased kangemaid kampa ja nii saadi kambajõmmideks.

Peagi reisisid mõned pallid poiste põue kätketuna tollivalvurite nägemata eesti kodudesse. Taandus lemmikmäng laptuu, asemele astus nahkkuul.

Juba 1906. aastal löödi Nõmme—Rahumäe liivaseljandikel kivisõdade ja võidujooksude kõrval ka jalgpalli. «Ranna» ja «Kassisaba» rühmitused hakkasid endid «düünapoisteks» (liivadüünid) nimetama. Meie aga peame neid eesti jalgpalli pioneerideks. Mõnestki «düünapoisist» sirgus tuntud sportlane, sporditegelane. Nimetagem Lordi, Anieri, Karu, Ohakat, Lossmanni, Saulepit, Kuulmani, vendasid Paale jt.

1908. a. organiseerisid Tallinna agulipoisid kõikjal meeskondi. Leiti viiluke karjamaad, hakati palli togima. Tuntumaks oli hilisema nimeka kergejõustiklase Abramsi meeskond. Selle meeskonna esimeseks harjutusväljakuks oli Tallinna Garnisoni laskeplats Lasnamäel (praegusest lauluväljakust Iru poole). Hiljem siirduti Lasnamäe tuletorni juurde, — oli linnale lähemal ja kõigiti sobiv koht. Treening algas tavaliselt kella nelja paiku pärast lõunat ja kestis pimedani. Koju minnes joosti veel Kadrioru ringteel üks ring aja peale.

Tungiv vajadus kindlama ja ametlikuma järele sundis mehi tegutsema. Otsustati asutada selts ja see registreerida. Kolm aktiivsemat — Abrams, Reinans ja Isak otsustasid seltsile nimeks anda «Meteor». Dressiks kavandasid nad sinise särgi valge tähega

rinnal ning valged püksid. Treeneriks kutsuti Tallinnas elunev inglane Urchard, kes tellis «Verikäpa»-meeste kaudu Inglismaalt komplekti jalgpallisärke, 30 kopikat särk.

Nii sündis esimene jalgpalliselts «Meteor», kelle aktiivi kuulusid Abrams, Reinans, Isak, Fiskar, Luik, Kiisel, Lagus ja Kuuskman. Peagi liitusid nendega O. Silber, Raup, Õun, Ellip, Sälg, Raba, Margevitsch jpt. — ligikaudu 40 meest.

Teine Tallinna jalgpallimeeskond — «Merkuur» — tekkis varsti pärast «Meteori». Kui «Meteori» asutajaiks olid enamikus kooliskäijad või äsjased lõpetanud, siis «Merkuuri» koondusid peamiselt Tallinna trükitöölised. Selle meeskonna organiseerijaks oli Orlov, jõukas Tallinna kodanik, kes omal kulul meeskonnale isegi jalgpallivarustuse ostis.

6. juunil 1909 peeti Lasnamäe Valge majaka taga väljakuks kohandatud karjamaal esimene ametlik võistlus. Hulgana kogunes tallinlasi Lasnamäe paekaldale pidulikku sündmust vaatama. Seda päeva loetakse eesti jalgpalli ametlikuks sünnipäevaks. Võistlesid meie esimesed legaalsed seltsid «Meteor» ja «Merkuur». Tehniliselt oli mäng päris algeline. Meheks peeti seda, kes palli kõrgemale ja kaugemale põrutas. Ajaloolise matši võitis «Meteor» tagajärjega 4:2.

1910. a. tekkis Tallinnas veel üks jalgpallimeeskond «Halley-Komeet».

Ka Narvas, Tartus ja Pärnus arenes jalgpall. Narva tõi jalgpalli Kreenholmi meister, inglane C. Johns. Tema algatusel asutati esimene jalgpalliselts «Concordia» (1908). Pisut hiljem tekkis teinegi selts — Uusküla Jalgpalliklubi. Esimene küla jalgpalliselts asutati Sillamäe-Perjatsil 1910. a. Nimetamata ei saa jätta Narvas ka spordiseltsi «Võitleja» (1911), kelle sportlased hiljem mitmel alal vabariigi paremate hulka kuulusid.

Tartus peeti esimene jalgpallimatš 1906. a. See toimus Kasarmu väljakul vene üliõpilaste kohtumisena: Tartu—Riia. Neil aastail oli Tartus palju vene üliõpilasi, kel vabameelsete vaadete tõttu polnud mujal võimalik õppida. Järgmisel aastal, kui Šveitsist üliõpilane Schwartzalon Tartusse saabus, hakkasid jalgpalliga tegelema ka saksa võimlemisseltsi kuuluvad üliõpilased. Treeningupaigaks sai Tallinna tänava liivaauk (praegune TRÜ staadion).

Üliõpilastest võtsid eeskuju gümnasistid ja mõned töölisnoored. Esimese palli muretsenud Max Heide, kes selle kohapeal teha lasknud. 1909. aastal astusid Tartu pallihuvilised koos Heidega spordiselts «Aberg» liikmeiks ja rajasid ülikoolilinna jalgpallile võrdlemisi tugeva aluse. Armastatumaks kooskäimise kohaks sai Tähtvere park, kuhu ka väravad püstitati (põiklatti asendas pesunöör). M. Heide aitas välja muustki. Narvas mängiti tollal Peterburi, Tallinnas inglaste määruste järgi. Tartu aga käis oma rada. Heide muretses määrused Saksamaalt.

«Päevalehe» andmeil oli Tartus 1911. a. koguni 10 meeskonda.

Kooliõpilased käisid mängimas Viljandi tänava platsil. Aktiivsemad olid E. Blosfeld, F. Liblik, N. Villmann, K. Zolk, A. Tamm, A. Rikas ja K.-A. Rauss, kes koondasid peagi endi ümber mitu meeskonda.

1912. a. moodustas K.-A. Rauss Tartu Noorsoo Haridusseltsi juurde töölisnoorte meeskonna. Vaatamata puudulikule varustusele käidi väljaspool Tartutki mängimas, kohtuti külalistega Tallinnast, mujalt. K.-A. Raussil oli käesolevate ridade kirjutajale üle anda isegi Tartu NHS meeskonna koosseis aastaist 1912—1915: väravas Ploom, kaitsjad Linamaa ja Petsi, poolkaitsjad Arik, Ipsberg ja Mats, tormajad Edasing, Rauss, Säre, Vaino, Assor, Vesterstein (Vestre), Tenter, Tari, Toss. Kohtunikuna tegutses spordiosakonna juhataja Nagelson-Tischler.

Esimeseks reporteriks, kes jalgpallivõistlustest ajalehes kirjutas, oli hoolekandeministeeriumi ametnik Roosaar. Mõned «Meteori» mängijaist (O. Silber) töötasid 1910. a. rahukogus, kust reporterid kohtuteateid hankisid. Pallimehed panid siis reporteritele südamele, et nad kirjutaksid ka jalgpallivõistlustest ning Roosaar oligi esimene, kes asja juurde asus.

Esitame siinkohal mõnede võistluste kirjeldused, mis avaldati Tallinna ajalehes «Virulane». 3. mail 1910 kirjutas ajaleht:

«Eila õhtul oli Lasnamäel Valgemajaka juures huvitav jalgpallivõistlus, mis Tallinna spordipidajatele kõige paremad lootused tuleviku peale annab. Siinses sadamas oleva Inglise «Wellhead»-i madrused ja Tallinna jalgpallispordi ringkond «Meteor» läksid «elu ja surma» peale võistlusele. Kummagilt poolt oli 11 osavõtjat, vahekohtunikuks kutsuti keegi Tallinnas elutsev inglane. Tagajärg oli niisugune, mida oodata ei võidud. Meteoorlased võitsid kuulsad «footballi» meistrid kokku 4 korda ära — esimese 45 minuti jooksul 1 kord ja teise 45 minuti jooksul 3 korda. Külmaverelised inglased said väga erutatud. Tallinlaste heameel selle üle tõusis kõige kõrgema piirini. Pole ju siin inglaste üle sarnast võitu veel mitte saadud, kuigi nendega mitmel korral rammu on katsutud.»

31. mail 1910 peeti «Meteori» ja «Merkuuri» vahel sõprusvõistlus, mille kirjeldus oli toodud «Virulase» 1. juuni numbris järgmiselt:

«Nagu teatasime, oli õhtu kella 8 ajal Kadrioru taga Lasnamäel Tallinna trükitööliste «Merkuuri» ja erameeskonna «Meteoori» vahel võistlus jalgpalli mängimises. Võistlus kestis poolteist tundi kahes tuuris, iga tuur 45 minutit.

Mäng iseenesest oli kaunis huvitav, sest et võistlejateks Tallinna paremad jalgpallimängijad olivad. Ainult tuul, mis ajuti kaunis kõvaks läks, segas mängu ja ei lasknud kõigi mängijate osavust välja paista ja plats ei olnud ka mitte kõige parem. Nimelt oli üks pool platsi kõrgem kui teine. Sellest siis tuligi, et pall ikka rohkem ühel pool seisis, selle peale vaatamata, missugused mängijad vastas olid.

Pärast mängu lõppu rääkis nende ridade kirjutaja vahekohtunik Urchardiga, kes jalgpallimängu spetsialist on, ja see avaldas arvamist, et Tallinna mängijatest võivat pärast veel eeskujulikud mängijad saada, kui nad rohkem ennast taltsutaks ja mitte nii palju ei jookseks.»

Omaaegne jalgpallimees ja üks meie esimesi mängukohtunikke, Tallinna fotograaf K. Akel ütles tolleaegse mängu kohta: «Kaitsjateks valiti niisugused mehed, kes palli jaksasid hirmus kaugele lüüa. Ei olnud tol ajal tähtis, et keegi palli oma mehe kätte mängis. Peaasi oli hea löök. Kõige

kiiremad pandi äärtele, et need palli rutem vastase värava alla viiks ja driblamehed seati keskele. Kes ei kõlvanud ei siia ega sinna, need pandi äärehalfideks. Viimastelt ei nõutud ka palju, nad olid platsil enamvähem mööbliks. Treeningut selle sõna tõsises mõttes polnud olemaski. Palli taoti tundide kaupa ja arvati, et sel kombel kõige kergemini heaks mängijaks saab. Vastupidavust ja kiirust oli meestel looma moodi. Ei hoolitud vihmast ega külmast. Tuldi kokku ka südatalvel 18 kraadise pakase juures ja mängiti.»

1911. a. tekkisid «Meteoris» konfliktid. Abrams, Villemson ja Kuuskman, kes tegelesid ka kergejõustikuga, läksid üle «Kalevisse» ja mõjutasid ka teisi endale järgnema. Nii muundus «Meteor» «Kalevi» koostisosaks. Varsti pärast seda läksid «Merkuuri» mängijad üle karskusseltsi «Valvaja», kellega ühines ka «Halley-Komeet». Tuntumaiks «Valvaja» jalgpallureiks olid Orlov, Ohaka, Kiilim, Akel, Lord, Jõepere, Tšutšelov, Saulep, vennad Magnused jt. Selle perioodi tugevamaks meeskonnaks oli «Kalev». Matš «Kalev» — «Merkuur» (enne «Valvajasse» üleminekut) lõppes 5:2. Hiljem võitis «Kalev» «Valvajat» kahel korral — 3:0 ja 7:1.

1912. a. asutati «V. S. Sport». Sinna läks ka osa «Valvaja» jalgpallureid. Sõprussidemeid loodi juba Soomega. Kohtumises «Kalev» — Helsingi «Kisaveikot» tuli «Kalevil» esimene suurkaotus (0:7) taluda. Helsingi «Kamraternale» kaotati 0:3. 1913. a. võitis «Kisaveikot» «Kalevi» 3:1.

Nüüd soovisid kalevlased Peterburiga jõudu proovida. Seltsi juhatus oli aga vastu. Tekkis konflikt, mille tulemusena «Kalevist» lahkus 9 meest. Koos kahe «Spordi» hüljanuga läksid nad üle Riia «Amateure» Tallinna osakonda. Sealgi ei püsitud kaua, sest 1914. a. läks «Amateure» meeskond üle «Sporti».

Samal aastal toimus suursündmus — Venemaa II olümpiaad. Tallinna koondmeeskond esines Riias: väravas Ohaka, kaitses Luik, O. Silber, poolkaitses Rutopõld, Kuulman, A. Silber, edurivis Jõepere, Lord, Saulep, Sälg, Raup. Vastaseks oli Moskva koondmeeskond. Võistlus lõppes 2:2. Korraldajad määrasid meelevaldselt lisaaja. Moskvalased lõid kaks väravat.

Maailmasõja algusaastatel spordielu seiskus. Noored ei osanud omapead midagi ette võtta. 1916. a. katsetas grupp aktiivsemaid mehi asja elustada. 2. juunil tulid Tallinnas kokku kolme seltsi esindajad: «Kalevist» Jürgens, Anderkopp, Orlov, «Spordist» Magnus, J. Reinans; 1915. a. asutatud «Olümpiast» Kukk, Heide ja Maasikas. Nad asutasid Tallinna jalgpalliliiga ja valisid eneste seast kuueliikmelise ajutise komitee järgmises koosseisus: A. Anderkopp (esimees), A. Kukk (aseesimees), S. Orlov (laekur), J. Reinans (sekretär), A. Magnus ja M. Heide (liikmed). Nad koostasid ka liiga põhimääruse projekti, mille saatsid kõigile Eesti kubermangu spordiorganisatsioonidele, kutsudes neid liigaga ühinema. Algul võttiski ettepanek mitmel pool tuld, kuid tasapisi tegevus soikus. Sõjaolukord lämmatas teotahteliste ettevõtmise.

Selle perioodi ainsa positiivse faktina võib märkida uue spordiseltsi «Olümpia» juhtide visadust. Nad olid ihu ja hingega jalgpalli küljes, püüdsid laiendada kontakte kõige raskemates tingimustes.

«Olümpial» oli Suurtüki tänava ääres ka oma väljak (praegune Tornide väljak). Meeskonda kuulusid R. Paal, Vain, Kilter, Rein, Kuulman, Klaos, H. Paal, Nikitin, Krik, Üpraus jt. 1917. a. pidas «Olümpia» igal pühapäeval võistlusi sõjalaevastiklastega. Paljudele tallinlastele oli see kenaks meelelahutuseks. Eriti tugevaiks vastasteks olid soomuslaev «Poltava» ja Inglise allveelaevade meeskond. Viimaste killas oli ka kuulus kesktormaja Todly.

Ka Saksa okupatsiooni päevil püüdis «Olümpia» veel tegutseda, kuid võimud keelasid igasuguse rahvakogumise, ka avalikud võistlused. Luba ei antud isegi avalikuks kohtumiseks Helsingi HJK-ga, kes sõitis 1918. a. suvel «Olümpiale» külla. Mäng peeti salaja, «Olümpia» väljakul, varahommikul. Võitis HJK 4:1.

Jalgpallisünnist Eestis oli möödunud kümme aastat. See oli äärmiselt rahutu periood. Ometi jõudsid nii mõnedki mängijad endale nime teha. Märkigem O. Silberit, Kuulmani, Anieri, Luike, Jõeperet, Lordi, Üprausi, Reinu, H. ja R. Paali, Telli, Vainu — meie esimesi *cum-laude*-pallureid.

NOORTE JÄRELKASV

Enne võistluste algust koguneb väljaku väravate taha poistesülem, peas tuuseldab ainus mõte — kuidas sisse pääseda... On nad kavalpäi sisse pääsenud — milline lõbu! Ja kuidas nad kommenteerivad-kritiseerivad!!

20. aastate eluküpsed pallimehed, keda tallinlane väljakuil imetles, olid samuti kord naakmannid — tuulispäised palliporijad, kes oma lõbu sageli nahatäiega lunastama pidid, kui ka süüdlasteks olid üksnes purukstaotud saapad.

Selle generatsiooni esimene samm astuti kümneaastaselt — kaltsupalliga. Parema ostmiseks puudus ju raha. Aga seegi kehvake kestis, isegi tunde, poistehulgal togida. Hiljem hangiti juba midagi niisugust, mida vähemalt kaugelt vaadatuna võis palliks pidada. Sada kanti, sada lappi, sajal korral läks tühjakski. Kasvasid poisid kobedamaks, muutus pall nobedamaks. Kuni kokkupandud rahad poeletini küündisid. Esialgu tuli valida väiksem ja odavam, nn. kaliiberpall. Peagi haarati ka naaberrajooni poisid võistlusringi. Esimese maailmasõja aastail olid niisugused rajoonidevahelised kohtumised väga moes. Pelgulinn võistles Kopli ning Kalamajaga, Kassisaba Lillekülaga, Juhkental Sikupilliga jne. Mõistagi peeti niisugused «kõrgemat klassi» võistlused juba jalgpalliväljakuil.

Tiigiveskil ja Tornide väljakul lõi pilkane pimeduski kõhklema, ebales innustunud pallisõprade sekka laskuda. Siin lõid pallilahinguid Vene sõjalaevastiku, Inglise allveepaadid, koolipoisid ja agulijõmpsikad. Siin tudeeriti ka esmast jalgpallitarkust. Eriti populaarne pedagoog oli Kuulman, hüüdnimega «Kapsas».

Noorte tegevus arenes stiihiliselt. Tollal ei olnud Tallinnas ühtki asutust, kelle ülesandeks olnuks noorte suunamine-juhtimine. Ometi võrsus sõjaaegsest poistepadrikust 1920. aastaks meie jalgpallile hinnalist mastimetsa — uus põlvkond mängumehi.

EESTI JALGPALLI TAASSÜND

1920. aasta oli Eesti jalgpalli virgumisaastaks. VS «Sport» ja ESS «Kalev» alustasid energilist tegevust. «Spordi» juhatus organiseeris oma meeskonna peamiselt endise «Olümpia» baasil ja pani oma esimeses mängus «Kalevi» vastu välja koosseisu: R. Paal, Roost, O. Silber, Kirpson, Kuulman, Klaos, H. Paal, Tell, Üpraus, Jaanson ja Sepp. «Kalev» alustas oma tegevust noorte jõududega, tulles väljakule järgmise meeskonnaga: Hargel, Pihlak, Prunn, Paalberg, Vain, Kaarman, E. Põder, Ellman, R. Põder, Joll ja Ree. Mõlemad meeskonnad olid alustanud treeninguid juba varakevadel. 9. mail peetud sõprusvõistlus «Spordi» uuel väljakul (Mitšurini tän.) kujunes siiski mänguks, kus ühel pool oli tehnika, teisel pool jõud. Tehnilisest küljest paremad kalevlased ei suutnud «Spordi» jõulist mängumaneeri murda ja matš lõppes viigiga 3:3. Et see tulemus kumbagi meeskonda ei rahuldanud, korraldati Näituse platsil (Tornide väljak) uus võistlus 27. mail. See meelitas kokku tolle aja kohta ennenägematu hulga pealtvaatajaid. Jõuliste «Spordi» jalgpallurite väike ülekaal kujunes võiduks 3:2. See oli kevadhooaja jalgpallielus kõik. Ka suvel peeti avalikke võistlusi vähe. Tähtsaim neist oli 11. juulil Tallinnas «Spordi» ja Helsingi koondise kohtumine, mis lõppes soomlaste võiduga 8:1. «Spordi» ja «Kalevi» meeskonnad kohtusid veel 12. septembril. Huvitav ja hoogne võistlus lõppes «Spordi» kasuks 2:1. Ent sellega nende duell sellel aastal veel ei lõppenud. Hilissügisel organiseeris Eesti Spordi Liidu juhatus esimesed ülemaalised jalgpallivõistlused Eesti meistri nimele. Startis vaid kaks meeskonda — «Sport» ja «Kalev». Mäng peeti 7. novembril 1920. Võitis «Sport» 2:0. Meeskonnas mängisid: Tell, Roost, H. Paal, O. Silber, Kuulman, Klaos, Jaanson, Kirpson, Üpraus, R. Paal ja Sepp. Hiljem ei loetud seda meistrivõistluste mänguks. Jalgpalliliidu otsusega hakati meistrivõistluste arvestust pidama 1921. aastast.

ESIMENE EESTI—SOOME MAAVÕISTLUS

Eesti pidas oma esimese jalgpallimaavõistluse Soome koondmeeskonnaga 20. oktoobril 1920. a. Helsingis. Meeskond, kuhu kuulusid R. Paal, Sepp, O. Silber, Pihlak, Kuulman, Klaos, H. Paal, Ree, Prunn, Üpraus, Joll, Põder ja Tell, sõitis välja täiesti ettevalmistamatult, ilma vähimagi eeltreeninguta. Helsingis võeti eestlasi vastu väga südamlikult. Erilist imestust äratas Soome mängija Eklöf, kes pidevalt meie meeskonna juures viibis ja meie mängijate saabastele koguni oma käega nupud alla tagus. Ta tegi meie meestele selgeks, et muruväljakul on nuppudeta saabastega äärmiselt raske mängida (Tallinnas sel ajal muruväljakuid ei olnud).

Võistlusele, mis peeti Töölö väljakul, kogunes üle 3000 inimese. Kuigi tuul eestlaste mängu soodustas, avasid soomlased skoori juba teisel minutil. Sellele järgnes kohe teine ja siis veel kolmas värav. Eestlased olid mängu algul saamatud. Tasapisi saadi aga tardumusest üle ja pall hakkas ka Soome väravavahini jõudma. Siiski kulges mäng Soome tugeva ülekaaluga ja poolajale mindi Soome eduseisus 4:0.

Meie meeste meeleolu oli üsna mõru. Arvati, et kui soomlased juba vastutuult nii suure edu saavutasid, mis siis veel rääkida, kui nad pärituult mängima hakkavad. Teisel poolajal töötas meie meeskond energilisemalt ja mäng muutus lahtisemaks. Pall käis ühe värava alt teise alla. Soomlased lõid veel kaks väravat, meie omad jäid aga «kuivaks» ja nii kaotati esimene maavõistlus 0 : 6. See oli hea õppetund ja õhutas edaspidi energilisemaks tegevuseks.

EESTI MEISTRIVÕISTLUSED E. SAAREPERA RÄNDKARIKALE

Varakevadel 1921 elustus jalgpall täie hooga. Üle maa tekkis meeskondi. Neid organiseeriti registreeritud ja registreerimata seltsidena, ka haridus-, muusika- ja laulukooride juures spordisektsioonide näol.

Sel kevadel asutati Tallinnas ka uus jalgpalliselts — Tallinna Jalgpalli Klubi. Algatajaiks olid Ellip, Reinans ja Otto Silber, kes koos mõningate meestega lahkusid «Spordist». Kuna Tallinna väljapaistvamad noored jalgpallurid juba «Kalevi» ja «Spordi» värvide all olid mängima hakanud, organiseeriti TJK meeskond vanemate, meteoriaegsete tuusade kaasabil. Tolm oma jalgpallisaabastelt tuli pühkida niisugustel meestel nagu Jõepere, Ellip, Sälg ja teised.

TJK asutamine sai avalikkusele teatavaks juba asutajate üldkoosoleku õhtul. Nimelt peeti 5. mail «Kalevi» 20. aastapäeva juu-

beliaktus. TJK saatis ka oma esindaja — J. Ellipi — tervitama. Nii kuuldi tookordse Saksa teatri (praegune Draamateater) saalis, kus kalevlased aktust pidasid, esmakordselt Tallinna Jalgpalli Klubi nime.

TJK meeskond (E. Reinans, Luik, O. Silber, Vahrušov, A. Silber, Sepp, Jaanson, A. Anier, Ellip, Sälg, Jõepere) osutus sel aastal «Spordile» ja «Kalevile» tugevaks vastaseks.

Varakevadel, 17. aprillil, peeti Tiigiveski kruusaväljakul esimene võistlus «Kalevi» ja Türi—Paide koondmeeskonna vahel umbes 1500 pealtvaataja juuresolekul. «Kalevi» meeskonnale oli see kergeks treeningmänguks, mis võideti 5:0.

Järgmine suurem üritus oli «Spordi» omal väljakul korraldatud võistlus Helsingi Jalgpalli Klubiga 8. mail.

Tallinna rahvas ootas võistlust suure huviga. Taheti ju näha põhjanaabrite meisterlikkust ja «Spordi» taastatud meeskonna võimeid, sest vaevalt nädalapäevad enne võistlust lahkusid «Spordist» mitmed paremad mängijad Tallinna Jalgpalli Klubisse.

«Sport» kaotas suurelt 0:7. Nädal hiljem sai «Spordi» meeskond Helsingis sama meeskonna käest «uue sauna» — 0:7.

5. juunil olid «Spordil» külas Helsingi rootslased — «Kronohagen». Üllatuslikult võitsid meie mehed 2:0. Mäng oli üldiselt tasavägine ja kuigi rootslased kaotasid, ei saa nende kohta ütelda, et nad oleksid nõrgalt mänginud.

3. juulil pidasid esimese huvitava võistluse kaks Tallinna meeskonda — «Kalev» ja TJK. Tallinna Jalgpalli Klubi asutamisega oli kahe rivaali «Spordi» ja «Kalevi» kõrvale tekkinud kolmas, kellel oli Eesti meistrivõistlustel kaaluv sõna kaasa ütelda. Mäng kulges tasavägiselt ja lõppes viigiga 1:1.

Nädal hiljem, 10. juulil sai «Kalev» Tiigiveski väljakul isaliku õpetuse Helsingi «Palloseura» käest 6:1.

10. mail 1921 annetas ärimees Eduard Saarepera «Spordile» karika väljamängimiseks Eesti meistrivõistlustel. Karika statuudis oli ette nähtud, et meeskond, kes võidab karika kolm korda järjest ehk viis korda vaheldumisi, omandab selle jäädavalt. Karikale kinnitatud plaadile oli kirjutatud: «Rändav auhind, annetatud Eduard Saarepera poolt «V. S. Spordile» Eesti Ülemaalistel jalgpallivõistlustel väljamängimiseks. 10. mail 1921. a.» Nimetatud 42 sm kõrgune hõbekarikas on valmistatud Londonis 1826. a., kaal 3,6 kg.

Eesti 1921. a. meistrivõistlusteks E. Saarepera karikale registreerusid «Sport», «Kalev», TJK ja Narva «Võitleja». Võistlused peeti karikasüsteemis. Loosimise tulemusena sattusid kokku TJK — Narva «Võitleja» ja VS «Sport» — «Kalev».

Ent enne meistrivõistlusi toimus huvitav kohtumine värske TJK ja «Spordi» jalgpallurite vahel «Harju maakonna esivõistleja» nimele. «Spordi»-fraktsioonlased, eesotsas seltsi esimehe, suurärimees Bernhard Kiiseliga olid oma meeskonna võidus kind-

lad. Enne mängu pakkus Kiisel TJK esimehele Oskar Raudsepale kihlvedu: «Juhul, kui «Sport» kaotab, maksan mina Eesti Spordi Liidule 100 000 marka. Kui aga kaotate teie, maksad Sina 100 000!» Raudsepp polnud kõhkleja ja lõi pikemalt mõtlemata käed kokku.

Mäng oli köitev. Sündis, mida ei oodatud. Teisel poolajal lõi rahva hoogsal kaasaelamisel ainsa värava Ellip ning TJK lahkus väljakult võiduga. See värav maksis Kiiselile 100 000 marka. Kohtunikuks oli kohalik inglane A. McKibbin.

Meistrisarja esimene kohtumine toimus TJK ja «Võitleja» vahel Tiigiveski väljakul 25. septembril. Mängu algul oli aktiivsem «Võitleja». Poolaja lõpupoole alustas TJK vastupealetungi ja lõi 40. minutil juhtvärava. Teisel poolajal oli TJK kindlas ülekaalus ja võitis 6:1.

2. oktoobril kohtusid «Sport» ja »Kalev». Mäng peeti samuti Tiigiveski väljakul ja kestis tervelt 130 minutit. Lisaaja lõppedes mängiti kuni võiduväravani, kuid siis astus pimedus vahele. Võistlus katkestati seisus 1:1.

Kordusmäng toimus 9. oktoobril. Esimesel poolajal kombineeris hästi ja ründas «Kalev», kuid tagajärjeta. Teisel poolajal lõi Üpraus üksikläbimurdest Lassile püüdmatult 1:0. «Sport» mängis jõuliselt, koguni toorutses, lõi veel kaks väravat ja võitis 3:0, lülitades «Kalevi» edasisest konkurentsist välja.

Meistrisarja finaal — «Sport»—TJK — leidis aset 13. oktoobril. «Sport» alustas mängu tugeva survega ja läkski 10. minutil juhtima 1:0. Vaatamata «Spordi» ülekaalule saavutas meteoriaegne veteran Jõepere viigivärava. Teisel poolajal «Spordi» ülekaal jätkus. Mäng oli lahtine ning kummagi meeskonna kaitsetegevus jättis soovida. Võitis «Sport» 5:3 ja tuli esimeseks meistriks. Meeskonnas mängisid R. Paal, Javorski, Roost, Klaos, Rein, Kokamägi, E. Maurer, H. Paal, Tell, Üpraus ja Kihlefeldt.

MAAVÕISTLUSED ROOTSI JA SOOMEGA

1920. a. maavõistlus Soomega oli eestlastele heaks õppetunniks. Tekkis tahtmine traditsioon luua. Tugevatelt soomlastelt oli palju õppida. Nii sõlmitigi kokkulepe ka edaspidi maavõistlusi korraldada ning järgmine kohtumine otsustati pidada Tallinnas 28. augustil 1921. Kuid enne seda, nimelt 23. juulil, peeti Tallinnas esimene Eesti—Rootsi maavõistlus.

Tiigiveski väljakule oli kogunenud paar tuhat spordisõpra. Enamik publikut platseerus aga väljakut ümbritseva surnuaia ja linnahaigla territooriumi küngastele, sest seal pealtvaatamise eest raha ei nõutud, nägi aga niisama hästi. Ühtekokku oli sellel ajaloolisel maavõistlusel ligi 5000 pealtvaatajat.

Üks «plangupiletiga» kaasa teinud vestekirjanik andis publikust järgneva pildi: «. . . musttuhat inimest surnuaia mäel tallas

maatasa 175 hauda, murdis pooleks teist niipalju riste ja hulk puuoksi, paremat istumiskohta valides. Ka haigemajas oli haigete arv harukordselt suureks tõusnud, täites kogu mäekallaku, vahel ka üle aia varisedes. Ja maeti surnuidki elagu-hüüete ja pöörase hulgumise, ragina-kärina saatel, millest vaevalt läbi kostsid koraali kahvatud helid. Tähtsaim soov korraldajaile oleks mul see, et nad järgmisel korral politseinikke mäele ei kaupleks, segavad teised mitu korda vaatamist, kord lahkuda paludes, kord vaatamisrõõmus naermaplahvatades... Ja ka see, et surnuaia vaht aeda pääsemiseks altkäemaksu ei võtaks.»

Eesti rahvusmeeskond rivistus platsile. Lass, Luik, O. Silber, Vain; Kuulman, Kaarman; Paal, Tell, Üpraus, Ellman, Joll. Rootsi esindus, õigupoolest kombineeritud A-B meeskond, koosnes peamiselt Norrköpingi ja Eskilstuna mängijaist. Siiski oli kaasas ka maa koondise liikmeid. Erapooletut vahekohtunikku polnud võtta, kuid rootslased nõustusid tallinlasega, kelleks kutsuti fotograaf Karl Akel. Pallid olid vanad ja kulunud. Eestlane Reino Sepp, kes praegu Stokholmis elab, uuris selle matši materjale Rootsi «Idrottsbladeti» («Spordileht») arhiivis ja kirjutas, et rootslased jutustanud pärast mängu Tallinnas, et kasutada oli kaks palli, üks nelja-, teine kaheksakandiline. Lõpuks otsustatud viimase kui kumerama kasuks.

Mäng oli tasavägine ja võimalusi «goal» lüüa (nimetus «värav» polnud veel käibel) oli mõlemal poolel. Rootslastele oli Tiigiveski liivaväljak võõras, mis tõenäoliselt ei võimaldanudki neil oma paremust näidata. Tellil ja Üprausil tekkis paar ideaalset väravavõimalust, kuid nad lõid mõnelt meetrilt üle või mööda.

Vähe enne poolaja lõppu tegi meie populaarne keskpoolkaitsja Arnold-«Kapsas»-Kuulman keset väravaesist rüsinat jämeda vea — ta tõukas ühe rootslase pikali. Kohtunik määras penalti. Rahvas jälgis olukorra lahenemist hinge kinni pidades. Rootsi tsenter lõi aga palli väravaposti ja kõik hingasid kergendatult. See vaheldusrikas ja huvitav matš lõppeski väravateta viigiga. Publik juubeldas õnneuimas, tormiliste kiiduavalduste saatel kanti meeskonna kapten Silber ja mõned teisedki mängijad kätel väljakult.

Eesti meeskonna mängutase üllatas rootslasi. «Idrottsbladet» kiidab edurivi paremat tiiba ja kaitsepaari Luike, Silberit. Puuduseks märgib, et eestlased ei hoolitsenud palli edasisöötmise eest. Eesti jalgpallureil oli tollal kombeks rõõmustada publikut kaugete ja kõrgete pallidega, mis sageli publiku selja taha maandusid.

Vaimustus viigi puhul — mängiti ju põhjala parima jalgpallimaaga — oli suur. Tallinna Jalgpalli Klubi esimees Oskar Raudsepp väljendas oma liigutust teoga, mis andis jutuainet paljudeks aastateks. Ta korraldas omal kulul suurejoonelise banketi. «Estonia» Valgesse saali kutsuti 60 külalist, sportlasi ja sporditegelasi.

Pidulik koosviibimine läks maksma 100 000 marka (umbes 1000 krooni). Banketi tõttu hilines «Idrottsbladeti» mängukommentaar mitu päeva. Stokholmi naastes seletasid rootslased, et Eestis polnud näha joogi puudust.

Kas tekitas see viik liigset enesekindlust või harjutasid mehed vahepeal vähe, kuid kuu hiljem, 28. augustil, saadi Tiigiveski platsil Soome koondiselt kindel kaotus. Mängu ajal sadas vihma, mis muutis väljaku sõna tõsises mõttes porilombiks. Soomlased olid kogu aeg parajas ülekaalus ja võitsid 3:0.

EESTI ASTUB FIFA-sse

Keskseid spordiorganeid hakati Eestis looma 1919. a. Esimene kongress peeti 1920. a. ning seejärel asutati Eesti Spordi Liit. Uusi seltse ja alaliite tekkis aga rohkesti, nende hulgas Eesti Jalgpalli Liit. Nende töö koordineerimiseks, aga ka eesti spordi esindamiseks välismaal asutati Eesti Spordi Keskliit 1923. a.

Eesti Jalgpalli Liidu asutamiskoosolekul 14. detsembril 1921 oli esindajaid kolmest ühingust: B. Abrams, K. Akel ja W. Fiskar «Kalevist», J. Reinans, O. Raudsepp ja O. Silber Tallinna Jalgpalli Klubist ning H. Roost, V. Eklöf ja V. Tell «Spordist». Muide, Lätis asutati jalgpalliliit mõni kuu varem — 28. mail 1921, Leedus aga alles 1923. a.

1922. aasta suvel lähetas Eesti Jalgpalli Liit vormikohase avalduse FIFA-le. 1. novembril 1922 andis FIFA meie liidule eeltunnustuse ning Genfi kongressil 1923 arvati Eesti FIFA liikmeks (samal kongressil võeti vastu ka Läti ning tunnustati Leedu Spordiliigat). Tollal oli FIFA liikmeiks 20 maad. 1924. a. Pariisis toimunud FIFA kongressist võtsid Eesti Jalgpalli Liidu esindajad juba hääleõiguslikena osa. 27 maa 76 delegaadi hulgas olid Eestist W. Fiskar, A. Lugenberg, O. Silber, B. Rein ja H. Kaarman.

«SPORT» VÕIDAB TEISTKORDSELT MEISTRITIITLI

1922. a. võttis vabariigi jalgpalliturniiridest osa 29 meeskonda: A-klassis 4, B-klassis 18, C-klassis 7 meeskonda. A-klassi eelringis sattusid loosiga kokku «Sport»—TJK ning «Kalev»—Narva «Võitleja».

Esimene mäng peeti «Spordi» ja TJK vahel 10. oktoobril. «Sport» oli suures ülekaalus ja võitis 6:1. Eriti paistis silma «Spordi» edurivi keskkolmik Paal—Tell—Üpraus ning keskpoolkaitsja Kuulman.

Järgmine matš, «Kalev»—«Võitleja», oli 15. oktoobril. «Kalev» näitas ilusat kombinatsioonimängu keskväljakul, kuid väravalööke tehti erakordselt vähe. Teisel poolajal lõi «Kalev» kaks väravat ja võitis.

Finaal «Sport»—«Kalev» leidis aset 29. oktoobril «Spordi» väljakul. Esimesel poolajal sobis hästi «Kalevi» edurivi koostöö ning vaheajale mindi «Kalevi» eduseisus 2:0. Teisel poolajal ründas aga «Sport» ja lõi «Kalevile» koguni neli väravat — 4:2.

Võistlus oli pingerohke, isegi toorutsev, eelkõige «Spordi» poolt. Ka publik kruvis mängijate närvid pingule. Rahvas oli kaasa toonud käristeid, vilesid ja trumme. Püüti ergutada omasid, halvata vastaseid.

Selle võiduga omandas «Sport» teistkordselt E. Saarepera rändkarika. Meistermeeskonnas mängisid: R. Paal, Javorski, Roost, Rein, Kuulman, Kokamägi, Maurer, Paal, Tell, Üpraus, Klaos ja Norgan.

ESMAKORDSELT EESTI—LÄTI

Esimene maavõistlus Lätiga peeti Riias 24. septembril 1922. Staadionile oli kogunenud üle 3000 pealtvaataja, kes kärsitult oma meeskonna võitu ootasid.

Mäng oli algusest lõpuni hoogne ja jõuline, kuid tasemelt nõrgavõitu. Esimesel poolajal oli ülekaalus Läti meeskond, kes juba teisel minutil saavutas 1:0.

Teisel poolajal ründas Eesti meeskond, ent alles viimasel mänguminutil suudeti viigivärav lüüa. Autoriks oli vasakäär Üpraus, kes kiire spurdiga kahest kaitsjast läbi murdis. Viik 1:1 vastas ka mängu käigule. Vahekohtunikuks oli V. Eklöf (Soome).

Soome sõitis Eesti meeskond sel aastal täis enesekindlust ja võidulootusi. Soomlastelt saadi aga jälle «saun» — 2:10. Eestlased mängisid kramplikult ja ebaõnnestunult.

«KALEV» SAAB MEISTRIPÄRJA

Tänu jalgpalliliidu energilisele tegutsemisele algasid 1923. a. meistrivõistlused õige varakult. Liidu korraldusega tõsteti Tartu Akadeemiline Spordiklubi (ASK) ja Türi Spordiring maakondade meistritena A-klassi.

Määratud tähtajaks, 20. augustiks, olid turniirideks registreerunud taas 29 meeskonda. A-klassis sattusid loosimisel kokku TJK ja Narva «Võitleja», «Kalev» ja «Sport». Akadeemiline Spordiklubi pidi kohtuma Türiga, kuid türilased loobusid. Mõningad arusaamatused jalgpalliliiduga põhjustasid ka TJK ja «Võitleja» loobumise. Pretendente jäi vaid kolm ning kardeti, et A-klassi turniir kukub läbi. Mängud aga kujunesid oodatuiks ja meistritiitel anti välja.

«Spordi» ja «Kalevi» matš oli määratud 9. septembrile. Juba paar tundi enne võistluse algust kogunes rahvast «Kalevi» välja-

kule. Kui kostis soomlase G. Sundi avavile, võis öelda, et mängu vaatab «täismaja».

Üsna võistluse algul lõi Joll karistusala piirilt ootamatult väravale, pall lipsas meeste vahelt võrku 1 : 0. Siitpeale muutus mäng elavamaks, mõlemale võimalusterohkemaks. Poolajale minnes oli «Kalevil» üheväravaline eduseis. Teisel poolajal abistas «Sporti» päike — kalevlaste kaitseliinidel oli palju tegemist, kuid viigini ei jõutud. «Kalev» võitis 1:0.

Finaalkohtumises vaagisid võimeid «Kalev» ja Tartu ASK. Tartlaste kodurahu ei kestnud kaua, teisel poolajal väsisid nad hoopis ning kerge 6:0 tõi «Kalevile» meistritiitli ning Saarepera karika. «Kalevi» meeskonnas mängisid: Väli, Rõks, Kaljot, Paalberg, Kaarmann, Joll, Brenner, Pihlak, Lass, Ellman ja Vain.

RAHVUSVAHELISED SIDEMED LAIENEVAD

Kuigi meistrivõistlused kujunesid sel aastal mängudevaeseks ja vähepakkuvaks, elavnes rahvusvaheline suhtlemine ning saavutati ka esimesed rahvusvahelised võidud.

Eesti—Läti teine maavõistlus peeti 24. juulil 1923 Tallinnas. Eesti meeskonda kuulusid: Lass, Pihlak, O. Silber; Rein, Tell, Kaarmann; E. Maurer, H. Paal, Üpraus, Joll, Brenner. Huvitav on märkida, et Läti edurivis mängis kolm Bardat, vennad, ja kaks Pladet, samuti vennad. Kaks perekonda — terve edurivi!

See kohtumine ei kujunenud meile võidukaks. 1:0 tuli Eesti kasuks kolmandal minutil, lätlased tasusid selle teise poolaja 12. min. Tehnilisest küljest oli mäng alla keskmist. Nii lõppes ka teine maavõistlus Lätiga viigiliselt 1:1.

Eesti—Poola esimene maavõistlus peeti Tallinnas 25. septembril 1923. Poolakad saabusid Helsingist kaotusega 5:3, mis meie publikut mažoorselt häälestas. Pall püsiski enamiku esimesest poolajast vastase väljakupoolel ning külaliste kaitseliinidel oli kõvasti tööd, et meiepoolseid läbimurdeid pidurdada. Äkki... vasakäär Milleri läbimurre ja — tuli mis tulema ei pidanud! Mõni minut hiljem sõgestas arusaamatus meie kaitsjad. Nahkne keravälk oli rabanud meite mehi nii, et nad enam ei toibunud. Teisel poolajal lõid poolakad veel kaks väravat ning alles lõpuminuteil tegi Joll auvärava. 1:4 lüüasaamine oli pigem küll meie kaitse lüüasaamine, mis muserdas ka ründemeeste meele.

Eesti—Soome 4. maavõistluse kirjelduse avaldame sellisena, nagu seda tegi spordireporter Half-Volley «Eesti Spordilehes» nr. 14—15 1923. a.

«Eesti nahkkuuli ajaloo esimeseks suurpäevaks, mida tulevastele aastasadadele jäädvustamiseks nagu kord ja komme tuleb ajaraamatusse sissekirjutada kuldtähtedega, jääb 30. sept. 1923, mil 4. Soome—Eesti maavõistlus andis Eesti võidu 2:1. Arvude järjestuse 2:1 poolest on see resul-

taat täpselt sama, mida Austria jalgpalli suursugu samuti näitas Soome vastu. Missugune võrdse kõrvutiseadmise võimalus — Austria ja Eesti. Mõlemad määrasid oma suhted Soome jalgpalli vastu ühise araabia numbritest koosneva avaldusvormiga 2 : 1.

Eeltoodu kuulub juba triumfi kirjeldusse, kuna alata tuleb eellugudest. 4. Soome—Eesti maavõistlus jäi hooaja lõpuks, mil meie jalgpallimehed olid jõudnud rännata Lätis, Leedus, Poolas ja Soomes, kus tutvunesid sealse nahkkuulimänguga. Suure reisi tagajärjena konstateerisid meie mängijad asjaolu, mida siin toome kõigile teadmiseks. Asjaolu enesest on järgmine, et läbisõidetud jalgpalli suurkultuurimail palliveeretamine sünnib ikkagi veel mängijate eneste jalgade ja peade abil, kuna selleks kusagil seni veel tarvitusele ei ole võetud mingeid tehnilisi soodustusi.

Väljamaa viimase moena saadi ainult tähelepanna, et sealsed suurmängijad hea tehnika kõrval tarvitavad kõige pealt kiiret rinnaga pressimist.

Nende teadmiste olemasolul meie mängijate juures lähenes soomlaste kohalejõudmine. Seni olime olnud soomlaste suhtes allpool võistlust, mida õudusfaktidena tunnistasid senise kolme maavõistluse tagajärjed. Neil põhjustel oli meie spordiilma suurhäältel — spordi ajakirjadel ja ajalehtedel ja spordiilmal enesel, see viimane tähendas praegusel korral meie paljunõudlikku spordipublikut ennast — kõigil ühiselt ainult lihtne küsimus: palju kaotab Eesti Soomele? Ettearvatud kaotuse keskmine indeks oli pealegi ainult 5.

Sarnase olukorra juures, mis valitses üle maa, saabus 29. sept. õhtul kell 6 ühel Baltimere majesteetlikumal laeval «Rügenil» 16 soomlast, neist üks prouva. Laeva randumisel ja külaliste voorimeestele istumisel oli ilm pilvine. Kuna paar päeva varemalt oli tulnud sademeid, siis kõmisesid hommikul trotuaaride kiviplaadid meie internatsionaalide ja liidu tegelinskide sammude all, kes rännakuga ühelt spordiväljalt teise studeerisid nende olukorda. Üks oli oma suuruse tõttu vastav maavõistluse väli (Kalevi) — näitas enesel pori, kuna teine pind oli heas vormis. Maavõistlus otsustati kaunima mängu võimaldamiseks pidada viimasel, s. o. Spordi väljal.

Mängu alustavad soomlased kiires tempos, mille vastukaaluks meie mängijatel tuli kombinatsioone läbi viia erakordse kärmusega. Algminutid on soomlaste pressiga, siis muutub mäng lahtiseks. Pikamaajooksu indiaanlane Paal annab palli üle välja vasakule tiivale, kus Brenner kihvtiseks läinud Jolli kaasabil energiliselt lõikab Soome värava peale. Brennerist söödetud palli omabki tsentris Tell, kelle pommiga Eesti kirjutab oma heaks 1:0. Kogu meeskonna kaitse ja poolkaitse edukal töötamisel jätkab meie edurivi ataake. Brenner läheb korduvalt sprindi kiirmarsil Soome värava poole, Joll lööb 20 meetrilt ekspressi vuhinaga madala pommi, mille väravavaht püüab. Vahelduv mäng kestab ja poolajale minnakse võiduga 1:0.

Teisel poolajal Tellil kuldne võimalus, löödud pall läheb lähedalt posti kõrvale. Edasi sähvab Joll vasakult teravalt peale, mida Belevitš suudab vaevaga kõrvale juhtida. Vahepeal teeb hoogu läinud Soome vasak tiib Aström üksiksõite meie värava poole. Ühel teekonnal ta tsenderdab, palli võtab Österlund ja seab kiire löögiga viigi 1:1 jalule. Täieliku paremuse näitajana vastatakse meilt peost libiseda ähvardanud võidu jaluleseadmisega 2:1. Palli söötis Tell ette läbitormavale Jollile.

Õhtu andis liit maavõistluste traditsiooni järele banketi, mis oli korraldatud Ühisklubis. Külaliste ärasaatmisel sadamas oli viimaseks käepigistajaks parempoolset kaitsjat mänginud turulane Ivar Grannas, paras napsisõber, kelle palitu hõlmade vahelt lahkumiselgi vaatas välja soliidne pudel.»

Võit Soome üle oli muidugi tore saavutus. Ent see ei jäänud sel aastal veel viimaseks tubliks mänguks.

18. oktoobril 1923 saabus 18-meheline Tallinna meeskond Varssavisse. Mäng oli kokku lepitud «Klub Sportovy Poloniaga», kes esindas Varssavi eliiti. Eesti koosseis: Lass, Pihlak, Vain, Reinfeldt, Rein, Einman, Väli, Paal, Ellman, Tell, Üpraus.

Poola publik elas mängule kärarikkalt kaasa ning ootas oma meestelt avaväravat. Võistlus oli erakordselt vahelduv, keskväljamäng puudus pea täiesti, sest pall viidi väga kiiresti ühe värava alt teise alla. Väravavahtidel oli tööd külluses, kuid skoor jäi esimesel poolajal avamata.

Teise poolaja algul surusid eestlased poolakad kaitsesse ja 51. min., kui Paal sooritas kuuendat nurgalööki, tuli toredast tsenderdusest värav — Üpraus suunas palli võrku — 1:0. Poolakad läksid ägedaks. Nad tegid rohkesti vigu, mida vahekohtunik registreeris korralikult. 55. min. lõhnas viigi järele. Vv. Lass aga jõudis kt. Grabowski lati alla löödud palli hästi üle värava suunata, mille eest teenis kõva aplausi. Mängu lõppminutid möödusid juba tugevas videvikus. Väravaid enam ei saavutatud ning Eesti võitis selle kohtumise 1:0.

Varssavi «Polonia» oli sel ajal kontinendi paremiku mängutasemega meeskond. Enne võistlust meie koondisega oli ta teinud 2:2 viigi Austria «Viennaga» ja võitnud 2:1 Budapesti «Vasast». Meie meeskond töötas suurepäraselt, arendades sisukat kombinatsioonimängu. Ka õhupallide hankimisel olid eestlased paremad. Edurivist jättis Poola pealtvaatajatele ja lehemeestele sügava mulje Üpraus. Varssavis tegid end nimekamaks ka kaks nooremat poolkaitsjat — Reinfeldt ja Einman.

Selle aasta suvel peeti esimene maavõistlus Leeduga. Eesti koondis sõitis Kaunasesse küll teadmisega, et Leedu ei ole jalgpallis kuigi tugev, kuid valvas pidi ometi olema. Kõik läks siiski ladusalt. 24. juunil, jaanipäeval peetud mängus, oli meie meeskond väljakuperemeestest nii tehniliselt kui ka taktikaliselt üle ning võitis 5:0.

Kolm kuud hiljem mängiti Tallinnas hoopis tugevama vastasega. 18. septembril saabus edukalt Skandinaavia-turneelt koju sõitev Vene NFSV koondis Tallinna. Eesti Jalgpalliliidu juhatuse ettepanekul nõustusid külalised jõudu proovima ka meie jalgpalluritega. Nii sai teoks kohtumine.

EESTI—VENE NFSV

Meie koondis tuli väljakule järgmises koosseisus: Lass, Pihlak, Silber, Kaljot, Rein, Kaarman, Paal, Rõks, Ellman, Joll ja Üpraus. Vastaseid ei tuntud, napilt teati vaid nende võrdlemisi edukast turneest Skandinaavias.

Mängu algus ei tõotanud midagi head. Külaliste kiired edurivimehed sõelusid ootamatult kõrget tempot hoides pidevalt

meie väljakupoolel. Eestlased said harva kontrarünnakule, ja needki varisesid vastase kaitseliinides kokku. Venelased olid kiiremad, nende söödud täpsemad ning nad kasutasid kohavahetust, mis mõneti meie kaitsjate tegevust raskendas. Siiski peab märkima, et Eesti koondise kaitseliinid pidasid survele küllalt hästi vastu. Vaheajale mindi 0:2 kaotusseisus, millega külaliste suurt territoriaalset ülekaalu ja väravavõimaluste arvu arvestades võis vägagi rahule jääda.

Teisel poolajal otsustati poolkaitsjad aktiivsemalt liikuma panna, nii et edurivil oleks suurem tugi. Samuti manitseti kõiki täpsemaid söötusid andma. Ent kuidas ka mehed püüdsid, mäng ei istunud. Venelaste rünnakud olid teravad, nende käest oli palli raske kätte saada. Poole tunniga lõid nad veel kaks väravat — 4:0! Alles suures kaotusseisus suutsid meie mehed endid koguda ning teha ohtlikke vasturünnakuid. Pall hakkas üha tihedamini külalismeeskonna karistusalale jõudma ning nende väravavahil oli parasjagu tegemist. Kohtunikuna tegutsenud «Kalevi» austerlasest treener M. Adler määras viimasel veerandtunnil Eesti koondise kasuks kaks penaltit. Kaljot realiseeris mõlemad väravaks ja nii jäi matši lõpptulemuseks 4:2 Vene NFSV esinduse kasuks.

Arvukas pealtvaatajaskond tervitas võitjaid kärarikkalt. Nad olid hästi mänginud ja meie meestele väikese õppetunni andnud.

OLÜMPIA-AASTA HOOAEG EBAÕNNESTUS

Eesti oli sirgunud naabermaadele võrdvõimeliseks partneriks, mistõttu olümpiakomitee otsustas jalgpallikoondise olümpiavõistkonna koosseisu arvata.

Meeskonna ettevalmistamine usaldati ungarlasele Ferenc Konyale. Tallinna jõudes korraldas treener kahekuise treeningtsükli võimlas ja Gonsiori tänava maneežis. Rõhk asetati kiirusele ja vastupidavusele. Märtsi lõpul mindi üle välistreeningule. Selleks leiti väike varakult tahenenud liivaväljak Jaagupi tänavas (praeguse autobussijaama lähedal).

Kui «Spordi» ja «Kalevi» jalgpalliväljakud liuväljade jääkattest vabanesid, siirdusid harjutajad sinna. Kahjuks jäi meeskonna ettevalmistamine siiski lünklikuks, sest aega oli napilt. Mehed ei suutnud kõrgvormi tõusta. Tugevate vastastega eelnevalt kohtumata tuli neil Pariisi sõita, et seal USA meeskonnaga võistelda.

25. mai 1924, Pariis. Eesti meeskond läks suurlahingusse koosseisus: Lass; Pihlak, O. Silber; Kaljot, Rein, Kaarman; Väli, Paal, Ellman, Üpraus, Joll.

Esimene poolaeg kulges lahtises, tasavägises heitluses. Meie meeskond arendas lühisöödulist, kombinatsioonirikast, kuid tulutut mängu. 15. min. takistas meie kaitsja ründavat vastast ja belg-

lane M. Putz määras 11 m karistuslöögi. Selle realiseeris USA kesktormaja Stradan. 68. min. anti 11 m karistuslöök meie kasuks. Kaljot põrutas aga palli põiklatti, kust see väljakule tagasi põrkus. Ebaõnn, mis, nagu hiljem selgus, otsustas meie üheteistkümne edasise saatuse. Teisel poolajal demonstreeris meie meeskond laitmatut koosmängu. Kombinatsioonid laabusid, pall liikus mehelt mehele, ent värava all takerduti. Lõpptulemuseks jäigi õnnetu 0:1.

Tuleb mainida, et Eestil oli loosiõnne. USA — nagu meiegi — ei kuulunud ekstraklassi. See eeldas tasavägist mängu. Võrdluseks võiks tuua meie naabrid Läti ja Leedu, kes kohtusid Prantsusmaa ja Šveitsiga. Neid viheldi otse raagus vihaga: 0:7 ja 0:9.

Olümpiaretk oli meie jalgpallureile suursündmuseks. Meeskonna ettevalmistamist-koostamist alustas treener Konya umbes 20 kandidaadiga. Mandaatide jagamisel tekkisid aga seltsidevahelised intriigid. Võimeid arvestamata sokutati koosseisu mõnigi nõrk mees. Koju jäeti aga mitmed püsikindlad kaardiväelased, nagu Tell ja Einman. Põhjenduseks oli nende loid osavõtt olümpiaeelsest treeningust.

Olümpia-aastal pidas Eesti 7 maavõistlust, mis kõik lõppesid kaotusega. Vähikäik algas Pariisis, kus 3. juunil kaotati ka Iirile 1:3. 19. juunil tuli Tallinnas vastu võtta kaotus Türgilt 1:4. Järgmine mäng kaotati Stokholmis Rootsile — 2:5.

Ka Eesti—Leedu maavõistlusel ei käinud meie käsi paremini. «Üks kurblik jalgpallipäev. Vanade internatsionaalide luigelaul Leedu vastu» — kirjutas «Eesti Spordileht» 27. augustil 1924 sellest kohtumisest. Tallinna publik ootas kärsitult võitu, sest leedulasi peeti nõrkadeks vastasteks. Läks aga teisiti ja mäng kaotati 1:2. Avalikkus nõudis vanemate jalgpallurite erruminekut ja noortega asendamist. Viies maavõistlus soomlastega peeti 14. septembril Helsingis. Meie juhid olid närvilised. Tehti vigu meeskonna koostamisel. Pihlak, Tell, Ellman ja Rein asendati vaegmõõdulistega. Edurivi Väli—Kihlefeldt—Jürgenson—Üpraus —Brenner oli abitu. Soomlased võitsid 4:0. See oli must, lausa nõgine hooaeg meie jalgpallile. Diagnoos: südatalvel algas pingeline treening, võistlushooajal järgnes mäng mängule, mistõttu treening vormi säilitajana tagaplaanile jäeti. Mehed muutusid automaatideks, kes nagu päevapalgalised müürsepad päevast teise kive müürile kõlksutasid.

Hooaja viimane matš peeti 18. oktoobril Riias Läti koondisega. Ka selles mängus ei kestnud meie alavorm lätlaste survet ja alistus 0:2.

«SPORT» VÕIDAB KOLMANDAT KORDA MEISTRITIITLI

Vabariigi 1924. a. meistrivõistlused peeti «Spordi», «Kalevi», Tallinna Jalgpalli Klubi ja Narva «Võitleja» vahel esmakordselt kahe miinuse süsteemis.

Eelmängudes kaotasid TJK ja «Võitleja» nii «Spordile» kui ka «Kalevile» ja langesid konkurentsist välja. Finaalheitlusteks riietusid «Kalevi» ja «Spordi» pallurid koguni neljal korral. Esimene võistlus, mis peeti 17. septembril «Spordi» väljakul, lõppes skandaaliga. Kalevlased polnud rahul O. Silberiga, kes fikseeris «Spordi» kasuks kolm penaltit. Pärast kolmanda karistuslöögi sooritamist, 25. min. enne mängu lõppu, lahkus «Kalevi» meeskond väljakult. Neile märgiti esimene kaotus.

Teine võistlus peeti 12. oktoobril «Kalevi» porisel väljakul. Esimesel poolajal asus «Kalev» juhtima 3:0. Teisel poolajal oli ülekaalus «Sport», kuid lõi ainult ühe värava.

26. oktoober. Kolmas kohtumine. «Kalevi» väljakul 3000 pealtvaatajat. Jõuline, nügimisrohke mäng. Esimene poolaeg 1:1. Teisel poolajal mäng eriti äge. Mehed toorutsevad, publik on Hispaania areenide moodi. 1:1 jääb püsima mängu lõpuni. Otsustatakse pidada veel neljas matš.

2. novembril oli «Spordi» väljakul taas üle 3000 pealtvaataja. «Spordi» üheteistkümnest puudus tervislikel põhjustel Tell. Päev enne võistlust avastati tal tuberkuloos. Liidu määrused ei lubanud aga koosseisus muudatusi teha ja «Sport» ilmus väljakule 10 lõvistunud mehega.

Esimesel poolajal lõi «Sport» juhtvärava. «Kalev» rakendas lühisöödulist kombinatsioonimängu, mis oli küll ilus, kuid tulutu. Keskväli oli «Kalevi» kontrolli all, ent «Spordi» väravaesisel muutus ta jõuetuks. Teisel poolajal raksatas Üprause tugevast madallöögist 2:0. «Sport» võitis kolmandat korda karika koosseisus: Tipner, Javorski, Teiman, Klaos, Rein, Einman, Maurer, Kihlefeldt, Tell, Üpraus, Paul ja Jürisson.

FINAALIS TAAS «SPORT»—«KALEV»

1925. a. võtsid Eesti meistrisarja mängudest osa «Sport», «Kalev», «Kalevipoeg», Narva «Võitleja», Nõmme «Kalju» ja Pärnu «Tervis». Sel teel taotles jalgpalliliit turniiri huvitavamaks muuta ja ka ridu noorendada. Võistluste kahemiinusesüsteemi ei muudetud.

Keset hooaega leidsid «Kalevis» aset üllatavad sündmused. Juhatus süüdistas avalikult oma esindusmeeskonna mängijaid spordieetika profaneerimises ja otsustas mitmed neist diskvalifitseerida, isegi seltsist välja heita. Väljaheidetud siirdusid TJK-sse. Liidu määrused neid aga selle aasta esivõistlustest osa

võtta ei lubanud. Sellele vaatamata kulges turniir kalevlastele ladusalt.

Kahe kaotusega langesid välja «Kalevipoeg», «Kalju», «Võitleja» ja «Tervis». Konkureerima jäid taas vanad rivaalid — «Sport» ja «Kalev».

«Sport» saatis tulle vana kaardiväe. Meeskonna kapten ei eksinud: mehed võitlesid vapralt. Isegi «mõlkitaotud» Üpraus oli sedapuhku mõlkideta Üpraus ja Delfi oraakelgi poleks söandanud talle karjääri lõppu ennustada. «Kalev» võideti suureskooriliselt 5:0. Meistrivõistluste võidupärg ja karikas kuulusid «Spordile». Meistriteks osutusid: Tipner, Javorski, Teiman, Reinfeldt, Rein, Einman, Maurer, Paal, Gerassimov, Kihlefeldt ja Üpraus.

KAKS VÕITU JA KAKS VIIKI MAAVÕISTLUSTE BILANSIKS

Uueks hooajaks otsustas jalgpalliliit taas välismaalt treeneri palgata. Varakevadel saabus Ungarist Ferenc Nagy, kes kohe rahvusmeeskonnaga tööd alustas. Treeningud kulgesid normaalselt. Ka hooaeg kujunes eelmisest võrratult paremaks.

Esimene tuleproov — treener Nagy diplomitöö — lavastati Kaunases, kus 28. juunil saavutati teenitud 1:0 Leedu üle.

Teine maavõistlus peeti sel hooajal Tallinnas 5. juunil Soomega. Võrdlemisi tasavägiselt kulgenud esimesel poolajal oli meie jalgpallureil rohkem õnne. Kahel korral murdis edurivi hästi läbi ja lõi ka kaks väravat.

Teisel poolajal tõmbus Eesti meeskond sügavasse kaitsesse ja vaatamata soomlaste tugevale survele võideti kuues maavõistlus 2:0.

26. augustil peeti Tallinnas Eesti—Läti neljas maavõistlus. Seda mängu vilistas Tallinnas elutsev ungarlane Imre Jozsa. Lätlased olid võidujanulised, arendasid kiiret, pikasöödulist mängu, ja kasutades meie kaitsjate ebakindlust, läksid esimesel poolajal juhtima 2:0. Üprausi kokkupõrget läti väravavahi Jurgensiga teise poolaja algul kvalifitseeris kohtunik 11 meetri karistuslöögiga. Jurgens lahkus demonstratiivselt väravast, ja Pihlak lükkas palli tühja «puuri». Seejärel kõrvaldas kohtunik Jurgensi mängust. Paar minutit enne lõppu määras kohtunik ilma erilise põhjuseta lätlaste kahjuks veel ühe 11 m karistuslöögi. Nüüd lahkus väljakult kogu Läti meeskond. Pihlak lõi uuesti tühja väravasse. Kohe lõpetas kohtunik mängu, fikseerides tulemuseks viigi 2:2.

1. septembriks 1925 oli ettenähtud Eesti—Poola maavõistlus Tallinnas. Tormise mere tõttu laev hilines. Kui külalised kaile jõudsid, jäi mängu alguseni vaid paarkümmend minutit. Sõidust

väsinud poolakad keeldusid maavõistlust pidamast. Kuid et «Kalevi» väljakul 3000 pealtvaatajat mängu ootas, tuli neil siiski võistelda. Vastavalt kokkuleppele tituleeriti see mäng sõprusvõistluseks Tallinn—Väike-Poola. Külalised võitsid kohtumise 3:0.

Järgmisel õhtul toimus ametlik maavõistlus. Eelmise päeva kogemused sundisid meie meeskonnas n.-ö. kaheteistkümnendal tunnil muudatusi tegema. Väravavaht Lass asendati Tipneriga ning poolkaitsesse toodi Reinfeldt ja Einman. 90 minutit jätkus meie meestel raugematut indu. Kergest ülekaalust aga ei piisanud võiduväravaks. Temporikas võistlus lõppes väravateta viigiga.

Poolakaile jäigi mõistatuseks: kuidas võib üks meeskond selliselt ümber sündida. Eriti kiitsid nad Tipnerit ning poolkaitsjaid Einmani, Reinu, Reinfeldti.

Maavõistlus oli 1925. a. hooajal neljandaks ja ka viimaseks. Kaks võitu ja kaks viiki — saavutus, milleni meie lähemad pallivennad sel hooajal ei küündinud.

KADRIORUS AVATAKSE STAADION

Esimesed sammud astuti juba enne Esimest maailmasõda. Spordiselts «Kalev» tahtis Rohelise aasa maa-ala omale spordiväljakuks osta. Seltsi esindaja käis 1911. a. isegi Peterburis keisrikoja maadeülema vürst Kotšubei juures. Ent tingimus, et rendile andjal jääb õigus rendilepingut kuuekuulise etteütlemisega lõpetada, polnud vastuvõetav.

1920. a. pöördus Eesti Spordiliit Tallinna linnavalitsuse poole samasisulise palvega. Ka Tallinna Hipodroomi Selts soovis mainitud maa-ala oma valdusse.

1924. a. otsustati küsimus Eesti Spordi Keskliidu kasuks. Spordirahvale eraldati Rohelisel aasal 65 525 ruutmeetri suurune maa-ala. Ühisel ettevõttel Lauljate Liiduga ehitati arhitekt K. Burmanni plaani järgi tribüün. Berliini arhitekt Renner koostas Keskliidu juhiste kohaselt staadioni plaani.

Staadion avati 13. juunil 1926. Pidulikust sündmusest võttis osa 15 000 inimest. Tallinn sai kauni ajakohase staadioni, mida pikki aastaid igatsusega oodati. Avapäeva suursündmuseks oli Eesti—Leedu maavõistlus.

Meie meeskonnale — Tipner; Liivar, O. Silber; Reinfeldt, Rein, Einman; Kihlefeldt, Paal, Ellman, Pihlak, Üpraus — sepistas võidu 3:1 parem tehnika, kombinatsioonide ladusus. Seetõttu püsiski mäng enamikus Leedu väljakupoolel. Vahekohtunikuks oli lätlane Kruminš.

Leedu populaarne jalgpallimees S. Garbačauskas ütles pärast mängu: «Eesti võib uhke olla oma suurepärase staadioni üle.

Meie Lätiga ei näe undki millestki taolisest. Staadioni väljak sarnaneb juba Pershingi ja Colombes'i väljakutele. Maavõistluse võitis Eesti kindlalt, väravate vahe pidanuks aga veelgi suurem olema. Teie uhkus on halfid. Edurivil eriti ei vedanud. Publik jättis väga hea mulje».

TALLINNA JALGPALLI KLUBI ESIMEST KORDA EESTI MEISTER

1926. a. hooaeg kujunes Tallinnas äärmiselt võistlusrohkeks juba kevadel. Päevas peeti koguni mitugi võistlust. Juhtidele tegi see muidugi muret, sest kesksuveks meeskonnad väsisid, langes võistlusind ja maad võttis loidus. Ainsana pidas vastu TJK. Kõik meistrisarja mängud võitis ta ülekaalukalt ja lõpetas turniiri väravatevahega 20:1!

Alistanud sissejuhatuseks Narva «Võitleja» 4:0, sai TJK kergelt jagu Nõmme «Kaljust» — 6:0. Vana rivaal «Kalev» ei suutnud TJK ründelaineid pidurdada ja esimesel (3:0) ega teisel poolajal, neil tuli vastu võtta 0:6 kaotus.

Pärast «Kalevi» krahhi ei usutud ka senise meistri «Spordi» edusse, ehkki see tegi finaalmänguks tõsiseid ettevalmistusi.

Hooaja suurmängule kogunes Kadrioru staadionil ligi 4000 pealtvaatajat. «Spordi» mäng ei sobinud algusest peale. Edurivi ei suutnud palli hoida ja kogu raskus langes kaitsele. TJK edurivi keskkolmik Pihlak—Ellman—Joll töötas teravalt ja taiplikult ning «Spordi» värav oli pidevas ohus. TJK võitis 4:1 ja tuli esmakordselt Eesti meistriks.

EESTI—POOLA KOLMAS MAAVÕISTLUS

Toimus Varssavis 4. juulil 1926.

Meie meeskond alustas toredalt. Pall viidi lühisöötudega 16 m jooneni, kust Üpraus lõi tugevalt Domaiski väravale. Vaevu suutis väravavaht palli üle lati tõrjuda. 13. min. läks vastane Tipneri veast 1:0 juhtima. Enne poolajavilet raksatas põikpuu Pihlaku ootamatust löögist, mille ta 20 meetrilt väravale saatis.

Teisel poolajal saavutasid poolakad nurgalöögist veel ühe värava ja võitsid mängu 2:0.

Poola meeskond oli tehniliselt parem. Kardetavaimaks oli kesktormaja Batsch — tõsine nuhtlus meie meeskonna kaptenile Reinule. Kaitsepaar Liivar—O. Silber mängis ebakindlalt, eriti vananev Silber, kellele rasked kohtumised käisid üle jõu. Poolkaitse seisis oma ülesande kõrgusel ega lasknud end palju üllatada. Edurivi tublimateks olid Pihlak ja Ellman.

Ungari vahekohtunik Vertes ütles: «Mind üllatas eestlaste usin mäng. Väljapaistvad olid väravavaht ja halfid.»

SUUR KAOTUS ROOTSILE

Enne Eesti—Rootsi 3. maavõistlust leidus meil jalgpalli entusiaste, kes olid valmis kihla vedama, et Eesti võidab. Sellise optimismi põhjustas Rootsi 1:4 kaotus meie lõunanaabrile Riias. Ent Tallinnas esitas «Tre Kronor» 23. juulil hiilgepartii.

Eesti meeskond rivistus järgmises koosseisus: Lass, Liivar, Matiisen, Reinfeldt, Rein, Einman, A. Maurer, Pihlak, Ellman, Joll, Rästas. Esindusest oli välja jäetud niisugused tuntud nimed nagu Tipner, O. Silber, Paal, Kihlefeldt ja Üpraus. «Värsket verd» otsustati sisse tuua kaheteistkümnendal tunnil, kui saadi teada, kuidas lätlased rootslasi rooskasid. Rootslased ei osanud uskudagi, isegi solvusid, et Eesti saadab neile vastu poolenisti teise garnituuri. Kaotus 1:7 põhjustas meie jalgpalliringkondades skandaali. Süüdistati jalgpallijuhte, kes ei arvestanud, et tegemist on tugeva vastasega. Leiti, et koondise ettevalmistamist ei peeta miskikski. Kostis hääli: mehi hinnatagu nende tõelise väärtuse, saavutuste järgi. Tsunftitraditsioonid muuseumi! Ausse distsipliin ja treening!

Kolm päeva hiljem mängis sama meeskond Helsingis, kus võitis soomlasi raskes heitluses 3:2, olles esimesel poolajal kaotusseisus 0:2.

ESIMENE VIIK SOOMES

Alates 1920. a. olid meie mehed kahel korral võitnud Soomet Tallinnas, Helsingist aga lahkuti ikka ninad maas.

Eesti-Soome 7. maavõistlus toimus 5. septembril Helsingis. Soomlased alustasid energiliselt. Meie kaitseliinid töötasid sedapuhku hästi, edurivigi tegi toredaid kontrarünnakuid. 36. minutil tuli soomlaselt Koskiselt omavärav ja Eesti läks vaheajale eduseisus. Teisel poolajal suruti meid sügavasse kaitsesse. Sellest ei pääsenud enne, kui Saarnio lõi peaga efektse viigivärava. Soomlased olid mängu lõpuni ülekaalus. Hõiskeid-ohkeid vahekorras 1:1. Soovida jättis meie edurivi. Tipner oli võistluse parim.

ESIMENE VÕIT LÄTI ÜLE

Viies maavõistlus Lätiga peeti 19. septembril 1926 Riias. Vahekohtunikuks oli austerlane Zvicker.

Avavile avas ka kisaorkaani. Kohati mattis see vahekohtuniku vile, koguni sõjaväeorkestrigi. Lätlased alustasid hasartselt —

va banque. Eestlased aga ei andnud neile sobivaid kaarte ja mõne minuti pärast kutsus meie rafineeritum mäng nad korrale. Esimene poolaeg lõppes väravateta. Teisel poolajal muutusid väljakuperemeeste rünnakud ohtlikumaks. 70. minut osutus saatuslikuks. Paali tsenderdusest tekkis lätlaste väravaesisel hetkeline arusaamatus, mida kasutas meie Ellman. Üle tagasijooksva vv. Jürgensi pea suunas ta palli toreda kaarlöögiga värava ülanurka.

Mäng oli eestlastele märksa kergem kui maavõistlus Soomega. Edurivi oli taas meeskonna nõrgim liin, nagu Helsingiski.

«SPORT» VÕIDAB E. SAAREPERA KARIKA JÄÄDAVALT JA TULEB VIIENDAT KORDA EESTI MEISTRIKS

1927. a. meistrisarjas võistlesid Tallinna Jalgpalli Klubi, «Sport», «Kalev», Pärnu «Tervis», «Merkuur», Tallinna ja Narva «Võitleja» ja Nõmme «Kalju». Kogu huvi keskendus kolmele esimesele. Enne meistrisarja mänge hoidusid nad omavahel kohtumast. «Eesti Spordilehe» arvates — võrdluseks võeti kohtumised välismeeskondadega — olid TJK partiid nägusad ja kombinatsioonirikkad, «Kalevil» hoogsad, «Spordil» jõulised. Toodi hinnang ka iga mängija kohta viiepallisüsteemis, mis järjestas meeskonnad järgmiselt: 1. TJK 34 p., 2. «Kalev» 33 p., 3. «Sport» 31 p. Muide, samasugusel põhimõttel seadis omaaegne treener Konya kokku rahvusmeeskonna.

Selles hinnangus oli palju tõtt. Ainult et hooaja teisel poolel hakkas «Kalev» väsima ja pärast õnnetut Läti—Leedu reisi langes ta vorm järsult. TJK pidas ennast favoriidiks, võistles pidevalt välismeeskondadega, jättes treeningu tagaplaanile.

Tollhaaval rühkis «Sport» sihikindlat teed. Ungarist palgati tubli treener Mally. Eelmise hooaja koosseis reorganiseeriti. Tuntud nimed, nagu Maurer, Kihlefeldt, Silber, Gerassimov, Klaos jt. loovutasid koha noortele.

Eelringis «Kalev» võitis «Merkuuri» 9:0; «Sport» lõi «Tervist» 16:1; «Võitleja» Nõmme «Kaljut» 4:1. Poolfinaalis TJK võitis «Kalevi» 4:1 ja «Sport» «Võitleja» 4:1.

Sinivalgete («Sport») ja roheliste (TJK) suurkohtumine loorberipärjale ja üheksanaelalisele hõbedale algas vihmasajus, jalgpallifanaatikute mustendavast müürist piiratuna.

TJK alustas hoogsalt. Esimesel veerandtunnil oli «Spordi» värav otse rajutule all. Pritsimeheks osutus sedapuhku «Spordi» ps. Karm, kes lõi 15. min. 1:0. Kui siis Einman 34. min. «igaks juhuks» 2:0 lõi, muutus mäng huvituks. «Spordi» ülekaal oli ilmne. Ei saa öelda, et TJK poleks auväravat pälvinud, ent on kindel, et kaheväravaline vahe jõudude vahekorda pigem tagasihoidlikult väljendab.

Treener Mally käe all oli «Sport» tundmatuseni ümbersündinud. Edurivis prevaleeris Paal, kuna Einman oma jõurikka mänguga TJK kaitse otse segi paiskas. Poolkaitses oli kindel mees Reinfeldt ning kaitse, eesotsas Tipneri, Silbergi ja Neumaniga, oli meeskonna hiilgeosa.

Selle võiduga omandas «Sport» jäädavalt E. Saarepera karika.

MAAVÕISTLUSED 1927

Seni olid maavõistlused Lätiga lõppenud kas viigi või ühe poole napi võiduga. Loomulikult mängisid oma osa «koduseinad», sest kodus ikka kindlam mängida ning võit libedam tulema. Loodeti seegi kord, matš peeti ju Tallinnas. Pealegi oli teada, et mitmed naabrite tuusad olid võistlemisest loobunud ja kohad noorematele loovutanud. Tähendab, Läti kuulsa «löö ja torma» stiili esindajate, vendade Bardade, Roge, Bone, Sokolovsi ja mõne teise asemel tulid meile jõudu proovima Kesk-Euroopa kombinatsioonilise stiili viljelejad, mida meie omad olid naabrite juures juba näinudki.

Meie 11 alustas mängu ladusate rünnakutega. Koostöö klappis hästi, ja mis peamine — edurivi demonstreeris löögijõudu. Läti koondisel oli eestlaste surve tõrjumisel kõvasti tegemist, mitmel juhul see ei õnnestunudki. «Täna nagu polnudki vastas lätlased,» iseloomustasid mängu rõõmsad pealtvaatajad staadionilt lahkudes. Nad olid näinud meie meestelt toreda partii — 4:1 võit Läti üle!

Norrköpingis peetud maavõistlusest Rootsiga tuleks märkida: esimesel poolajal Rootsi dikteeris ülikiire tempo ja juhtis 2:0. Teisel poolajal saavutas Eesti vastuvärava. Tulemata jäänud viik oli vaid õnne küsimus. Võitis Rootsi 3:1.

10. augustile oli planeeritud Eesti—Soome 8. maavõistlus Tallinnas. Meie meeskonnalt oodati võitu. Hea võitlusvaimu ning ladusate kombinatsioonidega alistas ta Kadrioru staadionil põhjanaabri 2:1.

Kaunasesse sõitis A- ja B-meeskonnast kombineeritud koondis. Maavõistluse, mis peeti Vitautase mäel, võitis Eesti 5:0. See oli 1923. a. suurvõidu kordamine.

Eesti koondmeeskonnale oli see ainulaadne saavutus — võita ühel hooajal kõik kolm naabrit.

Alates 1927. a. otsustati tihedamate sidemete loomiseks korraldada Lätiga maavõistlusi kaks korda aastas. Teiseks tähtpäevaks määrati 25. september. Ka nüüd loodeti Eesti võitu. Et Eesti—Soome kaitsevägede jalgpallimatš välistas meie rahvusmeeskonnast vv. Tipneri ja pk. Reinfeldti, sõideti Riiga nõrgendatud koosseisuga ning kaotati seal täpselt sama mõõduga, nagu kevadel Tallinnas võideti — 1:4. See oli toredas maavõistlustesarjas kenake uperpall.

HELSINGI PALLINÄDAL

Soome algatusel toimus 2.—7. juunini 1927 Helsingi pallinädal, millest kutsuti osa võtma ka Tallinna meeskond. Turniir korraldati FIFA Helsingi kongressi auks. Kuigi meie esindus oli nõrkade lootuste ja vähese treeninguga teele asunud, esines ta üle ootuste hästi.

Mängus helsinglastega olid tallinlased kogu esimese poolaja kaitsesse surutud, mis pakkus tagaliinidele tööd ja Tipnerile hiilgamisvõimalusi. 26. min. realiseeris Aström nurgalöögi ja tabloole ilmus 0:1. Teisel poolajal peremehetsesid tallinlased. 56. min. seadis Pihlak 1:1-ga korra majja. Kahe minuti pärast tuli Aströmilt ootamatu 2:1, ent 5 minutit enne lõppu oli Pihlakuga jälle kahtlane lugu, sest ta «fugassitas» juba 20. meetrilt toreda 2:2. Kuigi eestlastel oli veel mitu väravavõimalust, pääsesid soomlased kaotusest.

Teine võistlus Helsingis, Tallinn—Oslo, kujunes Tallinna meeskonnale triumfiks. Ilm oli vihmane, kuid see ei takistanud ladusat mängu. Eriti väljapaistev oli meie keskkolmik. Ka kõik teised liinid seisid oma ülesande kõrgusel. Kombinatsioonid laabusid ja tempo oli tugev. Esimese värava tegi Joll Paali heast söödust peaga. 57. min. saavutas Oslo viigivärava, kuid eestlaste innukat mängu kroonis peatselt taas värav — Pihlak sai hea söödu Üprausilt ja lõi 14 meetrilt vägeva pommina 2:1. Paar minutit enne lõpuvilet saatis Paal palli kolmandat korda norralaste väravasse ning eestlased olid võitnud 3:1.

Pärast eelmise päeva uputust oli ilm jälle kaunis. Et norralased heasse klassi kuulusid, seda näitas nende mäng soomlastega. Nad võitsid teenitult 4:2. Esimesel poolajal läksid juhtima soomlased 2:1, kuid teine poolaeg kuulus täiesti norralastele.

Tallinna meeskonna võit Oslo üle ja viik Helsingis oli Eesti jalgpallile heaks reklaamiks. Neid mänge jälgisid 21 rahvuse esindajad, kes viibisid Helsingis FIFA kongressil.

TJK TEIST KORDA EESTI MEISTRIKS

Kuni 1928. a. selgitati Eesti jalgpallimeister karikamängude süsteemis, välja arvatud aastad 1924 ja 1925, mil võistlused peeti kahemiinusesüsteemis. Et anda ka nõrgematele meeskondadele võimalus mängida pikemal turniiril, otsustati üle minna turniirisüsteemile. See plaan luhtus aga sel aastal täielikult Tallinna suurseltside omavaheliste vastuolude tõttu. Meistrisarja võistlusteks registreerusid ainult Tallinna Jalgpalli Klubi ja tema tütarselts «Merkuur», kes pidasid omavahel vaid ühe mängu, mis lõppes 4:1 TJK kasuks.

«Spordi» poolt jäädavalt võidetud E. Saarepera suurtrofee asemel mängu pandud uue karika võitis esimesena TJK.

EESTI—ROOTSI 0:1

Esimene suurem võistlus 1928. a. toimus kevadel Kadrioru mereäärsel TJK väljakul. Kohtusid Tallinn—Helsingi. Naaberlinnade heitluse pallimurul võitsid tallinlased 5:1. See oli heaks peaprooviks lähenevale viiendale Eesti—Rootsi maavõistlusele, mis peeti 9. juulil Kadrioru staadionil. Ilus ilm ja selle aasta esimene maavõistlus oli kokku meelitanud üle 5000 pealtvaataja.

Eesti meeskond esines suure visadusega. See oli meie kaitse, eriti pk. Einmani suurpäev. Ei saa öelda, et Einman oli tehniliselt ja taktikaliselt parim mees väljakul, kuid tema tegevusraadius ja mängu efektiivsus olid suurepärased.

Rootslaste mõningasele paremusele vaatamata oleks selle matši võinud võita ka Eesti. Pihlakul oli teisel poolajal juhtvärava ja koos sellega võidu saavutamiseks tervelt kolm head võimalust, kuid need läksid luhta. Veerand tundi enne mängu lõppu alustas Eesti meeskond ägedat survet. Siin tegi aga andestamatu vea meie kaitsja Einman, kes tormas ise iga hinna eest rootslastele väravat tegema. Meie meeskond oli tervenisti Rootsi poolel, kui vabaks jäänud rootslaste vasakäär sai pika söödu ette. Enne kui Einman pärast pöörast järelekihutamist rootslast takistada suutis, tegi see 20 meetrilt ootamatu löögi paremasse väravanurka — 1:0.

«Võistlus oli hea ja tugev. Mõlemad meeskonnad mängisid täisvereliselt. Võitsime väga napilt, kuid teenitult. Eesti nüüdset meeskonda ei võinud ära tunda, võrreldes selle meeskonnaga, keda me 1926. a. võitsime 7:1,» ütles Rootsi meeskonna kapten Thure Svensson.

ESIMENE BALTI TURNIIR

Võrreldes Eesti maavõistluste resultaate meie lähemate naabrite vastavate näitajatega, peeti meie meeskonda juba mõnda aega Balti parimaks. Nüüd, esimesel ametlikul Balti turniiril tabas meid fiasko, mille mõru maik ei haihtunud niipea.

Eestil tuli võistelda nõrgendatud koosseisus. Raskete traumade tõttu puudusid Tipner, Ellman ja Reinfeldt.

26. juulil 1928 kohtusid Kadrioru staadionil Eesti—Leedu. Olles kogu mängu vältel parajas ülekaalus, saavutati suureskooriline 6:0. Meie paremad mehed selles mängus olid Pihlak, Einman ja Fischer.

Järgmisel päeval oli kavas Eesti—Läti. Eesti pallijuhid ja ka meeskond ei kahelnud, et Läti võidetakse. Seda põhjustas tubli mäng Rootsi koondisega, mis peeti paar nädalat enne Balti turniiri, ja suur võit Leedu üle.

Läti vastu ilmus Eesti koondis väljakule samas koosseisus mis Leedu vastugi, välja arvatud Rein, keda asendas Piperal. Kohe

lahtilöögist läks Eesti koondis publiku ägedal ergutusel pealetungile, surudes vastase karistusalasse. Tormijooks järgnes tormijooksule, kuid Läti värav jäi puutumata. Teisel poolajal olid osad vahetatud. Nüüd ründasid lätlased maruliselt ja saavutasid 62. minutil Taurinši pealöögist võiduvärava, mis jäi püsima mängu lõpuni.

Lätlased võitsid ka Leedu 3:0 ja tulid seega esimesteks Balti meistriteks.

VIIGID HELSINGIS JA RIIAS

12. augustil 1928 peeti Eesti—Soome 9. maavõistlus. Pärast lüüasaamist Lätilt Balti turniiril olid meie väljavaated rahuldavale tagajärjele väga ähmased. Seevastu pidasid soomlased meid siiski favoriidiks, mis veel kord ilmutas meie autoriteeti endiste õpetajate silmis.

Soomlased alustasid tragilt ja läksid 30. minutil juhtima. 10 minutit hiljem seadis aga meie meeskond ilusast kombinatsioonist jalule viigi. Teine poolaeg kulges tasavägiselt, kumbki meeskond lõi veel värava ja lõpuvileks kujunes seis 2:2.

23. septembril 1928 peetud Eesti—Läti 9. maavõistluse resultaadiks jäi samuti viik — 1:1. See rahuldas, sest Lätiga Riias viiki mängida polnud mõistagi kerge. Mäng oli kiire ja jõuline. Rohkem oli tormamist kui läbimõeldud kombinatsioone.

JUUBELIAASTAL TRIUMFEERIB «SPORT»

Eesti jalgpalli 20. juubeliaasta. 1929. a. meistrisarjast võtsid osa «Sport», TJK, «Kalev», «Merkuur», «Estika» ja Tartu Jalgpalli Klubi. Seda hooaega võiks nimetada Tallinna «Spordi» hooajaks. Kesksuvest alates saavutas «Sport» ühe võidu teise järel. Ka niisugune meeskond nagu Stokholmi AJK, kes võitis TJK 3:1, pidi «Spordile» 0:1 alla vanduma.

Juubeliturniiril olid sinivalged teistest kindlalt paremad. «Spordi» võitudeseeria oli: «Kaleviga» 2:0, «Estikaga» 4:1, «Merkuuriga» 5:0 ja Tartu Jalgpalli Klubiga 3:0.

Finaalmäng «Sport»—TJK möödus suursündmuse õhkkonnas. Kohal olid aukülalised, kõlasid pidulikud marsid, võitjaid ootas täistribüüni ees tammepärg ja karikas.

Publik ootas TJK võitu. Kuid seda ei tulnud. TJK kardetavamad väravakütid Pihlak ja Ellman kammitseti «Spordi» poolkaitse poolt ning nad olid tihtipeale sunnitud appi minema partneritele oma väljakupoolel. Võiduvärava saavutasid sinivalged viimasel mänguveerandil.

Seega oli «Sport» saavutanud viiest mängust viis võitu ja toreda väravatesuhte — 15:1. Meistermeeskonnas mängisid: Tipner, V. Silberg, Neuman, Reinfeldt, K. Silberg, Mägi, Paal, Lasner, Karm, Einman, Idlane. Teiseks tuli 7 punktiga TJK (võitis «Kalevi» 3:2, «Merkuuri» 3:1, Tartu Jalgpalli Klubi 6:1, mängis viiki «Estikaga» 2:2). Kolmandaks jäi «Kalev» 5 punktiga.

2. BALTI TURNIIRI VÕIDAB EESTI

Kogu Baltikumis pikisilmi oodatud sündmus leidis aset 14.—16. augustini 1929 Riias. Mängude eel peeti konverents, kus muuhulgas arutati ka Balti jalgpallikarika kavandit. Läti kunstnikusportlase A. Svedreviesi kavand kinnitati ning karikas anti valmistamiseks Eesti kullassepale Richard Langele (karikas läks maksma 1000 krooni).

Turniiri esimeses mängus kohtusid Läti ja Leedu. Võitis Läti 3:1.

Kohtumisel Eesti—Leedu alustasid eestlased ladusate rünnakutega ning peatselt avas Einman Idlase söödust skoori — 1:0. Siis aga eksis kaitse ja Leedu saavutas 23. min. ps. Bruzinskise löögist viigi. 32. min. näppas Pihlak Leedu kaitsjate käest palli, vedas vastu tulnud väravavahist mööda ja lõi palli tühja väravasse — 2:1. Kolm minutit hiljem jooksid meie kaitsjad omavahel kokku, palli sai äsja mängu tulnud vs. Rutkauskas, kellele ei teinud raskusi mäng viigistada.

Teisel poolajal asendati vasakul äärel Idlane Rästasega ning paremale äärele tuli Paal. Veel vahetati kpk. Kull Paalbergiga. 14. min. lõi Einman efektselt 3:2. Pisut hiljem saavutas Ellman Rästase nurgalöögist peaga 4:2 ning 40. min. taas Ellman 5:2. See oli toredasti mängitud teise poolaja teenitud resultaat!

Eesti-Läti. Eesti meeskond alustas hästi. 9. min. lõi Einman avavärava. Ent edu püsis vaid veerand tundi. Siis saavutas ps. Priede 1:1. Kolm minutit hiljem viis aga Ellman Eesti uuesti juhtima. Teisel poolajal algas lätlaste maruline pealetung, mis kestis mängu lõpuni. 67. min. saavutas Läti viigivärava ja jätkas jõulist survet. Meie kaitseliinid pidasid siiski vapralt vastu ja mäng lõppeski viigiga.

Tõeline «kisamäng». Läti publik oli otse arust ära. Olnuks õhkkond hügieenilisem, jätkanuks meie meeskond teisel poolajal oma ladusat mängu. Publik kruvis meie mängijate närvid pingule. Teine poolaeg ei olnud enam jalgpall, vaid otse lahing.

Kuigi Eestil oli nii väravate suhe kui ka vahe parem, kaalus nn. vahekohus tulises vaidluses ligi pool tundi võitja küsimust. Lõpuks anti tammepärg eestlastele — Balti turniir oli võidetud.

KURIOOSNE SOOME SÕIT 27. AUGUSTIL

Peatselt pärast õnnestumisi Balti turniiril tuli Eesti koondisel maavõistluseks Helsingisse sõita.

Neli aastat ei suutnud Soome meid alistada ja ka seekord võinuks see traditsioon ausse jääda. Ent... narriks tegi meid pretsedendita seik: jalgpalliliit ei saanud mehi kokku! Laevale mindi kümnekesi, nende hulgas varuväravavaht.

Vaevalt kaks tundi enne võistluse algust jõudsid mehed Helsingisse. Enam kui pooled olid merehaiged. 10 «laineist kaldaleuhutud» meest 11 väljapuhanud ja heas vormis mehe vastu! Meie väravat kaitses Tipner, kaitsepaariks oli V. Silberg—Pihlak, poolkaitsjaiks Reinfeldt ja K. Silberg, edurivis Kaljot, Paal, Ellman, Kull ja varuväravavaht Kürbis. Meestel oli tunne, nagu oleksid nad tsirkuseareenil. Üllatas vaid, et soomlased ei suutnudki kohe alguses ülekaalu saavutada. Vastupidi — esimese kümne minuti jooksul oli meie vasakäärel Kürbisel (!) kaks hiilgavat võimalust. Ta ei osanud neid aga kasutada.

Veerand tundi oli mängitud, kui väljaku äärele ilmusid Einman ja Joll. Nad olid «kirjatuviga» Tallinnast järele saadetud. Soome publik tervitas soojalt meie abijõudude saabumist. Vasakkaitsjana kohale asunud Einman tegi aga kohe kerge vea, mille eest vahekohtunik Ventsel (Rootsi) määras penalti. Selle soomlased realiseerisid. 20. min. tabas meid aga rängem õnnetus: kui Tipner viskus palli püüdma, ründas teda vs. Närvänen ja tabas jalaga Tipneri pead. Tipner kaotas meelemärkuse ja ta kanti väljakult ära. Meeskond oli masendatud. Väravasse asus Kürbis.

Teise poolaja 5. min. üllatas Pihlak võimsa löögiga ja seadis jalule viigi. Rõõmu jätkus napilt 4 minutiks. Soomlastel oli kasutada umbes 25 meetrilt vabalöök. Pall anti värava ette ja ps. Koponen lõi lähedalt 2:1, mis jäigi lõpptulemuseks.

Mäng oli jõuline, eriti soomlaste poolt. Meie meeskond mängis vapralt, tegi, mis suutis.

Järellainetus ajakirjanduses oli etteheideterohke, jalgpalliliit sai tublisti sarjata.

*

Selline oli juubeliaasta. Rõõmustavat leidus. Hooaja lõpp kiskus aga kaardu. «Eesti Spordileht» märgib:

«Kui kevadepoole meie kolmest tippmeeskonnast oli TJK parim, kesksuvel kõik kolm enam-vähem ühejõulised, siis sügiseks kasvas «Sport» teistest tunduvalt üle. «Spordi» edusamme ei tule kanda mingi nõiarohu arvele, vaid need on visa treeningu tulemus... Kõrget vormi tuleb seetõttu vaadelda kui värske tõe või uue voolu maksmapanemist meie veidi kopitanud jalgpallioludes.

Praegune TJK, endine «Kalevi» meeskond, sai omal ajal õige põhjaliku Viini kooli, mis lühisöödulisena ja finessirikkana nägi välja väga nägus.

See kool jäi üldse domineerivaks jalgpalliväljakule ja kirjutas ette ka meie rahvusmeeskonna stiili...

Ent alalised otsingud uue mängustiili järele ei ole meil vaibunud. Paar aastat tagasi näis «Kalev» jõudvat mänguprobleemi soodsale lahendusele, kus mängu kaunidus oli kooskõlas edukusega, hoo ja kiirusega. Taiplikuma juhtimise puudumisel läks aga asi jälle liimist lahti ja «Kalevi» efektiivsest tormamismängust on järele jäänud vaid riismed.

«Sport», kes veel mõni aasta tagasi mängis kõige primitiivsemat kick and rushi, soolates seda päris seedimata foulide-pudruga, sündis ümber ungarlase Mally viljakate käte vahel. Meeskond omandas pikasöödulise lihvitud mängu, mis oma otstarbekohasuses oli viimistletud. Mally ja arvuka spordifanaatikute pere rõõmuks tuli «Sport» oma uue mängustiiliga kohe meistriks. Möödunud aastal, kui «Spordil» puudus treener, tundus, et meeskond kaotab oma vormi ja langeb stiilist välja, kuid tänavune aasta on tõendanud, et istutatud seeme on hakanud idanema ja kasvatanud päris nauditava vilja.

Stiil, mida mängib «Sport», on meie lähemate aastate domineeriv stiil — senikaua kui võrsub uus meeskond, kes ühendab eneses «Spordi» jõurikka edasitungi ja TJK-le sarnaneva, kuid märksa innukama sõelumise. Kust niisugune meeskond tuleks ja millal ta tuleb, on praegu veel selgumata ja seepärast näivad «Spordil» — tema senise treeninguhoo kestvusel — esialgu olevat kõige heledamad väljavaated.

Jalgpall peab olema jõurikas ja hoogus, alaline võitlus ja kõike väljapanev — niisugune mäng kisub kaasa, võidab hulki ja rahuldab neid. «Spordi» füüsiline materjal on praegu kõige parem, vastupidavus kõige suurem, jooks kõige kiirem, löök kõige kindlam. Puhtfüüsiliselt ei saa ükski meie meeskond praegu tõsiselt «Spordiga» võistelda.

«Kalev» on seadnud endale vist eesmärgiks — tulla lilliputtide maailmameistriks. Aasta-aastalt muutub ta koosseis kaalult kergemaks ja kasvult lühemaks. TJK püüab ajada läbi oma vana rutiiniga ja ei näi võtvat treeningut kuigi tõsiselt. Meeskond on väga ebaühtlane. Kahe-kolme tehniliselt lihvitud mehe kõrval on ka selliseid «puuhobuseid», kes lagedad igasugusest tehnikast. TJK mäng jätab seepärast tõusiklikult hoopleva mulje, mehed tahavad serveerida nagu Euroopa valitumat pallikunsti, kuid paljastavad sealjuures alatasa kõige mannetumat «kodukäsitööd». Kest on aga sealjuures ikka suur ja ilme tähtis, isikute eneserõhutamine väga tugev.

«Spordil» on meeldivaks küljeks isiklik tagasihoidlikkus. Keegi ei lähe ennast katkestama viimase väljapigistamiseks enese auks ja hiilguseks. Viimane jõud ja energia pannakse välja küll, kuid see sünnib nii, et isikud iseenesest jäävad tähelepanematuks. Kõik püüded on suunatud meeskonna üldedule ja selles mõttes on «Sport» ka meie meeskondadele eeskujuks.

Üks asi on aga ikka, millega «Sport» ei saa olla teistele eeskujuks, vaid vastupidi, vajab enese tugevat käsilevõtmist ja eeskuju teistelt. See on foulide küsimus. «Sport» mängib liig rohkete foulidega. Sellele on juhitud küllaldaselt ka tähelepanu, kuid miski ei taha aidata.

...Finaalmängu puhul ei saa «Spordile» teha mingit etteheidet. See oli mängitud puhtalt.»

«Eesti Spordileht» hindas olukorda võrdlemisi objektiivselt. Järgnevatel aastatel tõdesimegi, et «Sporti» võib pidada rahvusvahelise klassi meeskonnaks, ja mitte üksnes amatööride hulgas. Mis puutub juubelihooaja rahvusvahelistesse võistlustesse, siis lisaks eespool käsitletud Balti turniirile ja kurioossele Soomes käigule mängis Eesti rahvusmeeskond veel kord Soomega Tallinnas 1:1, kaotas Rootsile 1:4 ja võitis aasta viimase maavõistluse

Läti vastu 4:1. Seega peeti kuus maavõistlust, mille bilanss jäi tasakaalu (+2, =2, −2), väravate vahe aga Eesti kasuks 14:12.

Suurimat rahuldust pakkus meie publikule hooaja lõpp — maavõistlus Lätiga Tallinnas. Eesti meeskond mängis seekord väga ühtlaselt ja jõuliselt. Iialgi pole lätlased «vägikaikaveos» nii kergesti tuult alla võtnud. Nad olid lihtsalt abitud. Resultaat 4:1 ei iseloomusta kaugeltki võistluse minimontaaži. See oli meie meeskonna parim maavõistlus juubelihooajal.

PETTUMUSTE-ÜLLATUSTE AASTA

Hooajaks 1930 otsustas liidu juhatus palgata võõrtreeneri. Sobivaimaks osutus austerlane Fritz Kerr. Treeneri ülesandeks jäi rahvusmeeskonna komplekteerimine ja meeste väljaõpetamine, teises järjekorras Tallinna nimekamate meeskondade juhenduslik abistamine.

20. aprillil kohtusid «Kalevi» väljakul Soome meister Helsingi «Palloseura» ja «Sport». Mäng lõppes soomlaste võiduga 2:1. Järgmisena külastas Tallinna Riia «Vanderers», kes mängis «Spordiga» viiki 1:1. Järgmisel päeval võitis «Vanderers» Tallinna «Kalevi» 3:2. Riia RFK kaotas TJK-le 1:3 ja «Spordile» 1:7.

Esmakordselt nägi Tallinn Taani jalgpallimehi. Kopenhaageni «Fremad», mitmekordne Taani meister, võitis teel Tallinna Riias RFK 5:0 ja «Vanderersi» 2:1.

Külaliste bilanss Tallinnas üllatas aga meie julgemaidki optimiste. TJK mehed olid võidukad ja vastane alistus 4:1. Järgmisel päeval kaotasid taanlased lahtises mängus ka «Spordile» — 1:2.

15. mail heitlesid TJK rändkarika nimel «Sport» ja «Kalev». See oli ka esimene mäng, mida jälgis treener Kerr. Tema arvamus: «Peab tähendama, et «Kalevil» pole üldse taktikat. Pallivedamisest on vähe, peab ka väravale lööma. Peab oskama luua olukordi, et väravalöögile pääseda. Samuti peavad kaitseliinid ja edurivi koos töötama. Kui «Sport» läbi murdis, ei suutnud kaitsjad vastast kahjutuks teha. Kaitsele ei tulnud teised abiks. «Sport» mängis taibukamalt. Hädaohu hetkil oli vähemalt 8 meest kaitsesse tõmbunud, 3 meest aga ootasid palli ning varitseti läbimurde võimalust.»

Tallinnas oli käinud loendamatu hulk välismaa jalgpallureid. Peale lähemate naabrite veel Poola, Tšehhoslovakkia, Austria, Ungari, Saksa, Rootsi, Inglise ja isegi Türgi meeskondi. Sel aastal külastasid Eestit ka prantslased.

TJK kutsel mängis Tallinnas — 30. mail «Kaleviga» ja 2. juunil TJK-ga — Pariisi meister «Club Francais». Tallinlased said näha väga head ja kiiret mängu. «Kalevi» meeskond avaldas visa vastupanu ja kaotas minimaalselt 1:2. Mäng TJK-ga kujunes lahtisemaks ja jõulisemaks. Võitsid külalised 3:1.

Varsti pärast prantslaste lahkumist külastas Tallinna Rootsi «Kamraterna» Malmöst. 16. juunil oli rootslastele vastaseks TJK. Mäng oli hoogne. Esimese poolaja võitis TJK 2:1. Teise poolaja dikteerisid rootslased. TJK oli tõmbunud sügavale kaitsesse. Mäng lõppes viigiga 3:3. Järgmisel päeval lõi «Sport» «Kamraternat» 2:1.

Esimene selle aasta maavõistlus peeti 27. juunil Lätiga Kadrioru staadionil. Matš lõppes jällegi viigiga 1:1. Meie meeskonna mäng oli ilmetu ja loid.

«SPORDI» NAPP KAOTUS AUSTRIA PROFFIDELE 8. JUULIL 1930

«Spordi» kohtumine Viini kuulsa profimeeskonna «Austriaga» oli magnetiks, mis tõmbas läbi vihma inimesi staadionile.

Austerlased jõudsid Tallinna Soomest, kus nad võitsid Helsingi koondise 4:0. Soomlased tähendasid pärast võistlust, et nii head mängu, mida esitas Viini «Austria», saab harva näha. Rootsis ja Soomes oli «Austria» võitnud kõiki oma vastaseid paraja eduga.

Mäng algas proffide teravate rünnakutega. Märg väljak ja libe pall ei pidurdanud kõrget tempot. Meie mehed ei suutnud survele vastu seista, see üllatas, põhjustas kaitsemängus lahmimist. Austerlased läksid juhtima 1:0, ja seda pk. Einmani omaväravast. Hiljem muutus mäng tasavägisemaks, pall kandus kiiresti ühe värava alt teise alla ja raskeid momente tuli likvideerida mõlemal väravavahil üsnagi tihti. Poolajale mindi seisus 2:2. Teisel poolajal oskas üleeuroopalise kuulsusega kt. Sindelar vabaks mängida pä. Molzeri, kes tugeva löögiga viis «Austria» juhtima 3:2. Veidi enne lõppu oli meie kt. Karmil võimalus mängu viigistada 11 m karistuslöögist, kuid kahjuks lõi ta väravast mööda.

«Austria» treener Robert Lang kinnitas peale mängu, et «Sport» on üpris hea meeskond, kuid kasutab jõumängu. Siiski tuleb öelda, et ka profid tegid foule, aga peenemalt, nii et kohtuniku silm ei tabanud tervet rida nende nn. kaetud foule, mille peale meistriklassi-mehed ikka kipuvad meistrid olema.

EESTI—ROOTSI 7. MAAVÕISTLUS

Selle aasta teine maavõistlus peeti 18. juulil Kadriorus Rootsiga. Pealkirja all «Eesti jalgpalli langus. Tohuvabohu Jalgpalliliidus» kirjutas «Päevaleht»: «Nii maotut, saamatut, oskamatut mängu meie liidumeeskonnalt ei ole nähtud hulgal ajal. Resultaat ei ole veel nii hull, kui meie meeskonna mäng ise. Rootslased olid nobedad ja väledad, kuna meil lokkas aeglus, sättimine ja tehti Viini kooli. Tribüünil ohati, et «hale on vaadata». Eesti mees-

kond mängis väga aeglaselt ja hingetult. Hispaania profid, kes juba Tallinna olid jõudnud ja tribüünil istusid, pärisid «Miks eestlased ei jookse?», «Kas nad joosta ei oskagi?» . . .»

3000 pealtvaatajat, kes ootasid meie meeskonnalt tublidust, said näha vaid lööperite lüüasaamist 1:5.

TORE VIIK HISPAANIA PROFFIDEGA

22. juulil 1930. a. lehvis staadionil Hispaania rahvuslipp, mis meelitas Kadriorgu suure rahvahulga, isegi rohkem, kui eelnev maavõistlus Rootsiga.

Esimesena jooksis väljakule Barcelona «Europa», kes moodustas keskväljakul ringi. Käsi viibutades hüüdsid mehed pika hispaaniakeelse tervituse. Kiiret kerget soojendust tehes demonstreerisid nad oma ekstraklassi-tehnikat ning seadsid endid võistlusvalmis. Juba esimesel minutil oli külalistel Tipneri veast võimalus värav teha. Õnnega pooleks jäi see siiski tulemata. Edasi võttis mäng kiire, jõulise ja tasavägise ilme. Tööd jätkus mõlemale väravavahile. 13. min. püüdis hispaania vv. Florenza meie ps. Lasneri võimsa 35-m-löögi, 32. min. haaras Tipner vä. Manolini löödud palli lati alt.

34. min. staadion rõkkas: ppk. Reinfeldt lähenes kiire spurdiga hispaanlaste väravale, lükkas palli Lasnerile, kes karistusala joonelt lõi tugevalt värava paremasse ülanurka. Florenza jõudis küll hüppega käed pallile vastu sirutada, kuid selle suunda ta enam muuta ei suutnud. Hispaanlased alustasid tugevat survet. Teise poolaja 13. min. tuligi pä. Gironesi tugevast löögist 1:1. See valas õli tulle. «Spordi» ründeid kannustav võiduiha andis tempole hoogu juurde ning hispaanlastel polnud kaitses sugugi kerge. Väravani ei jõudnud siiski kumbki pool ja see huvitav mäng lõppes viigiga 1:1.

Meie jalgpallurite tubli esinemine «Europa» vastu oli Tallinna publikule palsamiks. «Sport», kes varem oli toredasti toime tulnud Austria proffidega, oli selles mängus veelgi parem. Algusest lõpuni hoidsid sinivalged mängu lahtisena, olid ründel isegi aktiivsemad. Publikut kiusas mõte: «oleks täna lätlased käes» . . .

SUUR VÕIT SOOME ÜLE

Eesti-Soome 12. maavõistlus toimus 6. augustil 1930 Tallinnas. Esimesel poolajal oli mäng vahelduv. Mõningane territoriaalne ülekaal kuulus puhuti soomlastele. Esimesel veerandtunnil langes reast välja Soome pk. Turunen, sest tal murdus sääreluu. 24. min. oli sagimist Soome värava all, kuhu andis hea söödu Paal. Pall rändas jalalt jalale, kuni Karm selle väravasse lõi. Vaatamata

ergutuskisale kandus pall jonnakalt Eesti värava alla, õnn oli aga meiega ja kibedad silmapilgud likvideeriti. Paar minutit enne vaheaega tuli poolajaseisuks 2:0.

Teise poolaja esimesel minutil ehmatas Pihlak soomlaste väravat oma välkpommiga. Tasuks sai ta 3000 pealtvaatajalt kestva aplausi. 17. min. prantsatas Pihlaka võimas vabalöök vastu Soome värava ristpuud. Eesti ülekaal oli püsiv ja seda ehtis kolmas värav 23. min. Pärast 12. nurgalööki oli Karmil hea võimalus, kuid ta lõi 7 meetrilt mööda! Viis minutit enne lõppu oli siiski just Karm see, kes tõstis Eesti eduseisu 4:0. 12. maavõistlus lõppes Eesti rekordvõiduga Soome üle.

3. BALTI TURNIIR

15.—17. augustini 1930 peeti Kaunases kolmas Balti riikide jalgpalliturniir. Kõik meeskonnad olid valmistunud hoolikalt. Favoriitideks peeti Eestit ja Lätit. Ometi läks teisiti. Esimeses kohtumises — Leedu—Eesti — olid meie jalgpallurid küll ülekaalus, kuid edurivi kombineeris üle, ei suutnud realiseerida häid momente ja Leedu võitis ootamatult 2:1.

Teine mäng peeti Eesti ja Läti vahel. Selle võitsid ägeda võitluse tulemusena lätlased 3:2. Kolmas, lõpptulemust määrav — Leedu—Läti — süütas 5000 pealtvaatajat raginal põlema. Oli ääretult tasavägine, kaasakiskuv. Viimase minutini juhtis Läti 3:2. Siis lõi Leedu «kogu panga peale» ja saavutas viigi — 3:3.

Juubeldamine ei tahtnud lõppeda. Leedu mängijad kanti väljakult õlgadel. Viik andis meistritiitli Leedule. Kuigi mõlemad kogusid kolm punkti, oli väravate suhe Leedu kasuks.

Treener F. Kerr ütles pärast turniiri: «Otse ebaloomulik, et mehed, kelle peale olid suuremad lootused pandud, mõlemas mängus närvid kaotasid. Läti vastu oli meil ebaõnne, Leedu oli tugevam, kui arvata võis. Meie kaitse mängis alla oma võimete. Tipner oli alavormis. Tähendab, vead olid ettevalmistuses, millesse mõned staažikad internatsionaalid lubamatult kergelt suhtusid.»

«KALEVILE» OSTETUD MEISTRITIITEL

Liiduklassi moodustasid 1930. a. hooajaks: «Sport», TJK, «Kalev», «Estika», «Merkuur» ja Narva «Võitleja». Ootamatult jäid «Estika» ja «Merkuur» turniirist eemale ja meistrivõistlused peeti nelja meeskonna vahel.

Meistrisari avati 30. augustil «Spordi» ja Narva «Võitleja» matšiga. «Sport» oli ülekaalus ja võitis 6:1. Nädalapäevad hiljem sai «Võitleja» ka TJK-lt 1:6 sauna.

Mängus «Kalev»—TJK prevaleeris viimane keskväljamängus kombinatsioonirikkusega ja surus «Kalevi» kaitsesse, ei suutnud aga oma üleolekut realiseerida. Kalevlased tegid paar õnnestunud rünnakut ja võitsid 2:1.

Järgmine kohtumine — «Sport»—«Kalev» — meelitas staadionile palju rahvast. Kuna «Sport» oli paar nädalat varem hävitanud «Kalevi» 6:0, saades «Esto-Muusika» karika, ilmus ta väljakule liigse enesekindlusega. Et viik «välja pressida», rajas «Kalev» oma taktika «betoonile».

Mäng oli jõuline, eriti «Spordi» poolt. «Kalevi» vv-l Ratnikul oli palju tegemist, kuid ta tuli oma ülesandega hiilgavalt toime. Võistlus lõppeski väravateta viigiga. Et kalevlastel jäi pidada mäng Narva «Võitlejaga», «Spordil» aga tugeva TJK-ga, ennustati, et meistriks tuleb «Kalev». Olukord oli neile väga soodne.

Need kaks mängu olid määratud 5. oktoobrile, üks Narvas, teine Tallinnas. Tekkinud situatsiooni arvestades otsustas endine Narva sporditegelinski Lugenberg (pärast eestistamist Mändvere) — tollal «Kalevi» ja ka jalgpalliliidu juhatuse liige ning «Spordilehe» vastutav toimetaja — «Kalevi» iga hinna eest Eesti meistriks teha. Tema plaan nägi ette: Narvas ettenähtud mäng Tallinnasse tuua, «Spordi» ja TJK kohtumine pidada 5. oktoobri hommikul. Sest teades hommikuse mängu tulemust, oli selge, kuidas tuleb «pakkida kaarte». Olgugi et kava oli peaaegu fantastiline, õnnestus see Mändverel suurepäraselt. «Auväärt» sporditegelane suutis oma ettepaneku liidu juhatuses läbi suruda ja võistlus «Sport»—TJK toimuski 5. oktoobri hommikul.

TJK tahtis üllatada ja saatis väljakule edurivi, mida ei teatud oodata: Siimenson, Ellman, Rein(!), Joll, Rüütel. Kuid see katse ebaõnnestus, sest Rein osutus tsentris äärmiselt aeglaseks. Mängu dikteeris «Sport» ja võitis 3:0.

Kuigi Mändvere ei oodanud TJK nii suurt kaotust, oli tal selge, kui suurelt peab võitma «Kalev». Kahe võiduga oli «Sport» saavutanud väravate suhte 9:1, järelikult tuli «Kalevil» võita oma vastane 8 enamväravaga, mis oli küllalt ebareaalne. Mändvere tahtis aga iga hinna eest «Kalevit» meistriks teha. Nii sai ta hakkama suure alatusega — ostis Narva «Võitleja» meeskonna koos väravavahi Viruverega ära, makstes summa, mis tasus 11 väravat ja tõi «Kalevi» meeskonna 1930. a. Eesti meistriks.

Kujuka pildi saame «Kalevi» võimetest «Spordi» ja «Kalevi» kolmest selle hooaja omavahelisest kohtumisest — väravate suhe 11:0 «Spordi» kasuks.

*

Hooaeg, mis oli alanud paljutõotavalt ning toonud südasuvel meie jalgpallile toredaid võite, lõppes tõelistele spordimeestele mõrudalt.

Pisut ka koondisest.

Koondise keskmist vanust silmas pidades peame nentima, et meie staarid hakkasid vananema: Rein, Paal, Pihlak, Reinfeldt, Ellman, Jürgenson, Einman ja Brenner tallasid pallimuru juba 1920. aastal. Nad olid veel küllalt «sarmikad», kenakesti vormiski, kuid kulminatsioonipunkti olid nad juba üle elanud. Noori andekaid pallimehi ei olnud aga kusagilt võtta. Järelkasv sirgus aeglaselt.

Jalgpalliliidu esinduskogu võttis juba 1924. a. vastu esivõistluste määrustiku, millega 1925. a. likvideeriti suuremate seltside B-, C- ja D-meeskonnad. Noored mängijad hakkasid otsima esivõistlustest osavõtuvõimalusi ja nii tekkis meil hulk nn. väikeseltse, kuhu tulid üle noored ka suurematest seltsidest.

Tallinnas asutati «Võitleja», «Flora», ÜENÜTO, «Edu», «Siirius», «Kalevipoeg», «Meteor», «Merkuur», «Vitjas», «Greif», Lutheri NMKU, «Hõimla», «Puhkekodu», «Makkabi». See tõi jalgpalliellu uut hoogu. Seltsidevahelised kohtumised sagenesid, noored said rohkesti mängida. Ent korralikest harjutusväljakutest nägid nad ainult und. Kasutati linnaäärseid heinamaid. See jättis aga mängutasemele «heinalõhnad» juurde ning sellisel taimelaval kujunes «tähtede» võrsumine nigelaks.

EESTI JALGPALLIMARGI TÕUS

Esimene ametlik võistlus 1931. a. toimus Tallinnas 9. mail. Kohtusid Helsingi «Palloseura» ja «Sport». «Sport» oli ülekaalukas ja võitis 2:1.

Järgmisel päeval kohtusid külalised vastasutatud «Estoniaga». «Estonia» esimesse rivistusse kuulusid: Bachman, Kallaste, Paimets, Saar, Kaljo, Kaljot, Väli, Pihlak, Ellman, Joll, Rästas. Soomlased olid väljakul võrdlemisi abitud ja alistusid 0:3.

Mais korraldati ka «Spordi», TJK ja «Kalevi» vahel karikavõistlus Tallinna Jalgpalli Klubi poolt väljapandud karikale. Võitis «Sport», lüües TJK-d 3:1 ja «Kalevit» 2:1.

Esimene maavõistlus peeti 28. mail Lätiga. Äärmiselt raske heitluse võitis Eesti 1:0. Meie avaväravale vastasid lätlased lakkamatute ründelainetega. Nende raevukust näitab kujukalt nurgalöökide vahekord 14:4 Läti kasuks.

9. juunil olid Kadrioru staadioni tribüünid pidulikud — toimus Eesti—Leedu 10. maavõistlus, mis oli Eestile viiekümnes. Meie rivistuses oli üheksa «Spordi» mängijat. Parimaks osutus seekord vä. Kass, kes lõi kaks väravat ja oli kolmandale «mustatööliseks». Kiire start, täpne tsenderdamine, meisterlik tribling, tugevad väravalöögid — selline oli meie «Kiisu», publiku lemmik. Edurivi oli tervikuna tubli. Poolkaitses paistis silma Reinfeldt. 4:1 võit oli igati teenitud.

TRÜ Raamatukogu
TARTU ÜLIKOOLI RAAMATUKOGU

Vincenz Dietrich, Viini endine kuulsus, kes oli teist aastat leedulaste treener, ütles: «Teadsin, et minu mehed ei võida. Siiski olen rahul rohesärkidega, kuigi nad esimesel poolajal mängisid nõrgalt. Eesti edurivi parimaks oli vasak tiib, kes lõi ka väravad.»

8. juulil pidas meie rahvusmeeskond Sandvikenis Eesti—Rootsi 8. maavõistlust. Hoolimata tihedast vihmast oli pealtvaatajaid ligi 8000. Esimene poolaeg kuulus rootslastele, nad läksid juhtima 2:0. Teine värav tuli kaitsja Einmani jämedast veast. Teine poolaeg möödus tasavägiselt. Kummalgi väravavahil oli rohkesti tööd. 4 minutit enne lõppu, seisu juures 1:3, määrati Eesti kasuks penalt. Ent vä. Kass lõi palli üle värava ega suutnud kaotusseisu minimaalseks teha. Eesti parematekс olid Tipner, Ellman ja Silberg. Muide, Tipneri kandsid Rootsi pealtvaatajad kätel ära, nii vaimustatud olid nad tema mängust.

Rahvusmeeskonna matšid kulgesid sel hooajal pinevalt ja tulemused vastasid enamikus mängude käigule. Erandiks oli maavõistlus Soomega, 1925. aastast saadik ei olnud Eesti Soomele kaotanud. Rahvusmeeskonna koostamisel tekkis seltsidevahelist nääklemist. Liidu juhatus püüdis oma autoriteeti maksma panna ning lülitas koondisse noori mängijaid «Kalevist» ja TJK-st. Helsingis rivistusid võistluseks: Tipner, Einman, Neuman, Reinfeldt, Silberg, Koort, Rästas, Pihlak, Ellman, E. Peterson ja Kass.

Ilmnes, et Idlase ja Lasneri asendamine Koorti ja E. Petersoniga nõrgestas meeskonna löögijõudu. Koort poolkaitsjana ja E. Peterson vasaksisemisena ei tulnud oma ülesannetega toime. Eriti esimesel poolajal, mil soomlased läksid kolme väravaga juhtima. Tulemus 1:3 oli meile sel hooajal mõrudaimaks pilliks.

MEISTRIKS TAAS «SPORT»

Liiduklassi kuue meeskonna hulgas oli «Sport» vaieldamatult parim. «Sport» alistas «Puhkekodu» 3:1, Narva «Võitleja» 6:1, Narva Tennis ja Hockey Klubi (edaspidi Narva THK) 2:0, Tallinna Jalgpalli Klubi 3:0 ja mängis «Kaleviga» viiki 0:0. Ta kogus 9 punkti ja tuli Eesti meistriks. Väravate suhe 14:2. Nii «Kalev» kui TJK saavutasid 7 punkti, parem väravate suhe andis teise koha «Kalevile».

«Spordi» hiilgavad võidud Austria proffide üle

«Kõrgeklassilisim mäng, mida Tallinnas seni nähtud. Üle 5000 vaimustatud pealtvaataja» — võis lugeda Tallinna ajalehtedest pärast «Spordi» ja kuulsa Austria profimeeskonna WAC matši Kadrioru staadionil juulis 1931.

«Sport» võitis WAC 3:1! Nii oli selle mängu numbriline nägu. Ent «Sport» võitis teenitult, mehed mängisid hingestatult, neil sujus kõik ülihästi. Ei ole tõesti liialdus, kui öelda, et sellist jalgpalli, täis tehnilisi finesse ja kõrget tempot, ei oldud Tallinnas varem nähtud. Teisel poolajal tempo rauges, tehti rohkem vigu, kuid ka see poolaeg oli nauditav maiuspala.

Mis tingis «Spordi» võidu? Kas austerlaste alavorm? Aga nende kuulus Hiden?

Külalismeeskond mängis oma parimas koosseisus, eesotsas väravavaht Hideni ja vasakpoolkaitsja Brauniga, kes olid saavutanud üle-euroopalise kuulsuse. Alles äsja oli Austria koondis, kus ka nemad mängisid, võitnud Šoti 5:0!

Matši kangelaseks oli Tipner. Ta mängis ühe oma hiilgavaima partii, mis tõstis ta väravavahina maailmaplejaadi. WAC esindaja hinnang oli: «Tipner on kõrgest klassist! Ka teised mängisid eranditult hästi».

Poole valis meie meeskonna kapten Reinfeldt. Viinlastel tuli mängida vastu eredat päikest ja nõrka tuult. Lahtilöögi järel asus pealetungile «Sport», rünnates 5 minutit. Austerlaste kaitse oli aga vankumatu. Edasi ahistas WAC juba «Spordi» väravat: vasakäär tulistas terava lähilöögi, Tipner suunas selle aga üle põikpuu. Nurgalöök. Palli sai kt. Hitl ja — uus võimas löök väravale! Tipner pareeris ka selle! Rõkkavad kiiduavaldused. Tempo prestissimo. 10. min. haaras WAC kaitsja karistusalal palli käega — penalti. Selle realiseeris väravaks vä. Kass. Torm tribüünidel! WAC tahtis tasuda, kraamis välja kogu oma jõu ja oskuse. Ent ilusale järgnes ilusaim, otsekui keerleks ringi tuulispea. 14. min. oli Hitl puhtalt läbi, Tipner püüdis päästa vastujooksuga ja see tal õnnestuski. Järsku aga plahvatas Silberg — 25 meetrilt tugev pealelöök... Hiden küll sööstis palli püüdma, kuid ta käed koos palliga kõverdusid taha, üle väravajoone. Vile. «Sport» juhtis 2:0. Löök tuli Hidenile ootamatult, pealegi pimestas ere päike ta silmi... Viinlased võtsid järjest hoogu juurde. 34. min. sooritas WAC vasakpoolkaitsja umbes 30 meetrilt karistuslöögi. Vägev ja hästisihitud pomm prantsatas põikpuusse. 40. minut otse rabas: Paali-Kassi kombinatsioonist sai palli Karm ja terav lähilöök tegi oma töö. 3:0 jäigi esimese poolaja resultaadiks. Seda küll tänu Tipnerile, kes 42. min. haaras palli otse Hitli jalalt ning 44. min. oli ta kõigele lisaks ka veel raske ülanurgapalli enesele ahnitsenud.

Teine poolaeg algas arveteõiendamisega. Juba 2. min. lõi vasakäär püüdmatult 1:3. Edasi tuli Tipneril taluda austerlaste seeriapealelööke, kuid Tipner sädeles endiselt. Sinivalged tõmbusid kaitsesse, vaid harva õnnestus neil minna vasturünnakule. Siiski õnnestus neil tõrjetegevus hästi ning 3:1 kroonis seda. Publiku tormilise aplausi saatel kandis poistesumm Tipneri väljakult riietusruumi.

Juuli lõpupäevil võistles Kadrioru staadionil teinegi Austria profimeeskond — Viini «Nicholson». Esimeseks vastaseks oli talle «Estonia». Austerlased mängisid «kassi ja hiirt» — lõid «Estoniat» 5:1.

Mõistagi süttisid tallinlased, kui afišid ning ajalehed teatasid, et «Nicholsoniga» proovib jõudu ka «Sport».

Vihmale vaatamata kogunes staadionile arvukas pealtvaatajate pere. Ennustati, et viinlastel ei käi sedapuhku käsi hästi, sest viini valsiks polevat põrand hea ja üldse vihm ja viiner — mine tea.

Profid alustasid marulise tempoga. Mõne minuti möödudes haaras aga initsiatiivi «Sport». Nüüd rünnati juba agaralt «Nicholsoni» väravat. 8. min. andis Ader täpse püstsöödu Ellmanile, kes lõi viivitamatult 1:0. 20. min. söötis Ellman efektselt Kassile. Kass tegi kiire spurdi, tõmbas kaitsjast mööda ja lõi lähedalt 2:0. Selle peale tegid viinlased paar minutit kenakest «tulevärki» Tipneri värava ees. Aga võta näpust — värav oli «lukkus». «Sport» asus pealetungile ning 24. min. tuli veel üks värav. Poolaeg lõppeski 3:0.

Esimese poolaja nauditav ja temporikas mäng avaldas mõju ka teisele poolajale. Taktikalistel kaalutlustel asus «Sport» kaitsele ja võttis tempo maha. Viinlased rakendasid küll pressingut, kuid ei pääsenud meie kaitsest läbi.

85. min. tegi «Sport» toreda kiirrünnaku ja saavutas 4:0. See jäigi lõpptulemuseks.

Meeskond, mille koosseisus mängisid Tipner, Einman, Neuman, Reinfeldt, Silberg, Idlane, Rästas, Ader, Ellman, Lasner ja Kass, pakkus eriti esimesel poolajal nauditava partii. «Nicholsonil» tuli vastu võtta Austria proffide suurim kaotus seekordsel Skandinaavia ja Balti ringreisil.

«Nicholsoni» mänedžer Bruno Singer ütles usutlejaile: «Olen vana jalgpallur ja ka treenerina palju üllatusi kogenud, kuid niisugust kaotust nagu «Nicholsonil» Tallinnas, pole ma veel näinud... Vahekohtunik Luha polnud täpne: esimene värav tuli puhtast suluseisust... Hoiatasin mehi, et Tallinnast ei saa läbi jalutada, sest kuigi eestlaste tehnika pole eriti hea, on neil suur võidutahe. Kui Eesti mängib samahästi ka Balti turniiril, tuleb ta kindlasti meistriks.»

TIPNER JA HIDEN

Viini «Sport-Tagblatt» kirjutas 10. juulil 1931:

«Siin-seal libiseb üle ajaleheveergude üht-teist meie välismail mängivate meeskondade kohtumistest, mis enamikus on olnud võidukad. Kuid nagu viimased teated kõnelevad, kaotas meie klubi Tallinnas sealsele «Spordile» 3:1. Viinis nimetatakse seda sensatsiooniks.

Nüüd, kus oleme saanud täpsemaid andmeid, ei tarvitse meil enam nii hirmutatud ega löödud olla, sest see katastroofiline mäng läks käest vaid saatuse kapriisi tõttu. WAC mängis «Spordi» vastu tugevalt. Kahjuks ei osanud meie forvardid seekord midagi vastase värava all ette võtta. Neil ei olnud sugugi õnne, sest nad põrkasid hiilgevormis väravavahile — nimega Tipner —, kes tõepoolest mängis otse imestusväärselt. Kindlasti pole ta alati selline suurus, sest nii haruldast vormi ei suuda ometi keegi kaua säilitada.»

Isegi meie mängijad ütlesid pärast kaotust:

«Hiden oleks tallinlase asemel väravas kindlasti viis kuni kuus palli läbi lasknud, kuid eestlaste Tipner laskis ainult ühe.»

BERLIINI «PREUSSEN» SUNNITAKSE ALISTUMA

Omajagu suursündmuseks oli sel suvel «Spordi» ja Berliini «Preusseni» kohtumine Kadriorus.

Publik kõneles seekord tavalisest rohkem saksa keelt, sest kohalikud sakslased ja «kadakasaksad» ootasid «Preusseni» suurt võitu.

Mäng algas hoogsalt, eriti eestlaste poolt. Vaevalt oli möödunud üks minut, kui pä. H. Paal toreda nurgalöögi tegi; palli sai kt. F. Karm, kes ka skoori avas. Hea algus innustas, kuid berliinlasedki «ärkasid». Nende tehnika oli laitmatu, söödud ja kombinatsioonid läbimõeldud. Kiirrünnakutega ohustasid nad pidevalt meie väravat. «Spordi» meeskond oli aga füüsiliselt tugev, vastupidav, võidutahteline. Sakslaste «nõksud» jäid nõksutamiseks, «Sport» surus peale oma mängutaktika. Vaatamata mõlemapoolsetele võimalustele lõppes poolaeg 1:0 «Spordi» kasuks.

Vaheajal olid sakslased norgus. Kui keegi uudishimulik nende esindajalt küsis: kuidas ebaedu tuli, vastas ta ainult kaks sõna: «Ein Bombenschuß»!

Teise poolaja esimesel minutil tungis Karm ettenihkunud kaitsjate vahelt läbi, mängis ka väljajooksnud väravavahist mööda ja lõi 2:0. Seejärel vahetasid sakslased väravavahi, nagu oleks tema üksi kõiges süüdi olnud. Siitpeale oli «Sport» väljakul peremeheks. 17 minutit enne lõpuvilet lõi pä. Paal Kassi nurgalöögist 3:0.

«Sport» mängis hästi, oli isegi tehniliselt vastasest üle. Rõõmustas edurivi. Karm polnud üksnes «tank», vaid ka suurepärane taktik. Nii mõnelgi saksa mutil, kes oma armsale külalisele lilli viis, olid silmad vees.

Kindel võidus, oli Saksa saatkond juba ette ka Eesti jalgpallureid «Mustapeade Klubisse» banketile palunud. Samuti oli šokolaadivabrikant Georg Stude (kohalik sakslane) võitja meeskonna igale liikmele normaalsuurusega šokolaadist jalgpalli auhinnaks

lubanud. Kuid seoses sakslaste kaotusega jäeti suurbankett ära, ka šokolaadist pallid muundusid lihtsaks «bierabendiks». Kehva suupoolist nähes tühjendas Eesti meeskond mõned kannud ja lahkus koosviibimiselt. Omal käel õhtust süüa ja võitu pühitseda oli hoopis teisem.

4. BALTI TURNIIR

Balti turniiri pidulikule avamisele 30. augustil 1931 kogunes üle 5000 pealtvaataja.

Esimeseks matšiks tulid väljakule Eesti ja Leedu meeskond. Eestit esindasid Tipner, Einman, Neuman, Reinfeldt, Silberg, Saar (39. min. Koort), Rästas, Uukkivi (46. min. Pihlak), Ellman, Lasner ja Kass. Algminutitel olid leedulased väga aktiivsed. Veerandtundi hiljem sai Ellman heas positsioonis palli ja sähvas 15 meetrilt madallöögi vasakusse nurka — 1:0. Meie mäng muutus kindlamaks, kandus üha enam leedulaste värava alla. Teise poolaja 5. min. saavutas Kass 5—6 meetrilt tugeva löögiga 2:0, mis jäi ka lõpptulemuseks. Nõrgemaks punktiks oli meil vasakpoolkaitsja koht, kus ei Saar ega Koort suutnud kollektiivi vajalikul määral toetada.

Teises kohtumises olid vastamisi Läti ja Leedu. See mäng lõppes tulemusega 1:0 Läti kasuks.

Eesti—Läti — turniiri viimane mäng — peeti 1. septembril. Esimesed kümme minutit möödusid vahelduvate rünnakutega, kusjuures lätlaste edurivi näitas ladusamat koostööd. 9. min. torkas Ellman, kasutades kaitsja rasket viga, nõelterava 1:0. Lahtilöögi järel ahistasid lätlased jõuliselt Eesti väravat ega lahkunud sealt enne, kui kesktormaja Skinz lõi Tipnerile püüdmatult 1:1. Esimesel veerandtunnil segas meie edurivi koostööd tublisti meeskonna «Benjamin», Narva mängija Kastan, kes mängis esmakordselt rahvusmeeskonnas. Kastani asendamine Karmiga tõi uued tuuled meie edurivi koostöösse. Karm oligi lõpuks mees, kes lõi kaks väravat ning Eesti oli võitnud ihaldatud Balti meistri tiitli (3:1). Võitjale anti üle ka vastvalminud ilus Balti karikas.

LÄTI SAAVUTAB REVANŠI

27. septembril Riias peetud teisel maavõistlusel oli Eesti paremus ilmne. 8. min. tegi vä. Kass 12 meetrilt toreda juhtvärava. Ka edasi ründas meie meeskond pidevalt kuni poolaja lõpuni, kuid edu ei suurenenud. Tasapisi muutus eestlaste mäng loiumaks, lätlased läksid aga hoogu ja 67. min. viigistasid seisu. Minut enne lõppu puudutas Einman karistusalas palli juhuslikult käega, mille eest sai penalti. Lätlased realiseerisid selle ja kohe kõlas ka lõpuvile. Saime teenimatu kaotuse 1:2.

1932 — KAHEPALGELINE AASTA. «SPORT» ENDISELT TIPUS

1932. a. meistrisarja võistlused peeti esmakordselt kaheringilises turniirisüsteemis. Uuenduse tulemusena algasid võistlused juba kevadel ja lõppesid sügisel.

Meistrisarjas startisid «Sport», Tallinna Jalgpalli Klubi, «Puhkekodu», «Kalev», Narva «Võitleja» ja Narva THK.

Hooaeg avati 1. mail. Tallinna Jalgpalli Klubi karikale kohtusid «Sport» ja «Kalev». Mängu võitis «Sport» 3:1.

7. mail mängis esimese väliskülalisena Helsingi «Palloseura». Matšis «Kaleviga» näitasid soomlased päris korralikku mängu, vastu tuli neil siiski võtta kaotus 1:3.

Järgmisel päeval kohtusid nad «Spordiga». Vaheajaks läks juhtima «Sport» 2:0. Teisel poolajal aga purustasid meie jalgpallurid ladusate kombinatsioonidega soomlaste vastupanu ja võitsid ootamatult suurelt — 8:0.

12. mail omandas «Sport» üheks aastaks TJK rändkarika, võites TJK-d 4:2.

Juba kevadel näitas «Sport» head vormi ning suutis seda säilitada hooaja lõpuni. «Spordi» pallurid olid spordisõprade lemmikud. Tallinna Spordipressi Klubi, kuhu kuulusid A. Adorf, A. Antson, A. Hahn, E. Joll, O. Lõvi, J. Peterson, G. Pärnpuu, H. Rahamägi, E. Remmelgas, A. Taioste ja B. Trall, andis üksmeelse hinnangu: ««Sport» on praegu Eesti kõigi aegade parim meeskond.»

1932. a. meistrivõistlustel saavutas «Sport» kümnest mängust üheksa võitu ja kogus 18 punkti väravate suhtega 42:9. Teisele kohale tulnud «Puhkekodu» meeskond kogus 13 punkti väravate suhtega 18:17. Teise ja kolmanda koha pärast käis kogu hooaja vältel kibe võistlus «Puhkekodu», «Kalevi» ja TJK vahel.

Suurimaks kaotuseks «Spordile» oli sel hooajal ootamatu pereheitmine. Silberg ja Neuman, kes olid n.-ö. sündinud ja kasvanud «Spordi» peres, «emigreerisid» olude sunnil TJK-sse. Mehed olid tööta, «Sport» ei suutnud neid aga aidata. TJK korraldas neile tööotsa raudteel. Tekkinuks selline olukord ütleme 1927. a., võinuks «Spordi» treener, ungarlane Antal Mally viis eelmise aasta põhimängijat kergel käel pingile istuma jätta ja nende kohad noorte andekate poistega täita. Nüüd aga tekkis probleem. Põhjuseks oli juuniormeeskondade puudumine Tallinna suurseltsides.

Jalgpalliliidu esimees Ado Anderkopp andis «Spordi» meeskonnale üle hõbekarika — seekord juba jäädavalt. Meistrimärgi saajateks olid Tipner, Einman, Idlane, Reinfeldt, Paal, Saarne, Siimenson, Ader, Karm, Lasner, Kass, Üpraus ja Lemberg. Meistrimärgi said ka Silberg ja Neuman, sest nende lahkudes oli «Sport» juba meistriks tõusnud.

MAAVÕISTLUSTE BILANSS KUJUNES KURVAKS

Rahvusvaheliste kohtumiste sari maavõistluste tasemel algas 1. juunil Tallinnas. Esimeseks vastaseks oli Läti. Võistlus kujunes ka ainsaks, mille võitsime. Paljutõotavale algusele järgnes kaotuste seeria, millest talutav oli vaid kaotus Norrale.

Läti vastu saavutati kaheväravaline edu juba esimese viie minuti jooksul (4. min. Lasner 1:0, 5. min. Eelma 2:0). Meie meeskond mängis ladusalt, ülekaalukalt. Lõpuminutil tegi vä. Kass peaaegu väravajoonelt 3:0. Meie koondmeeskond — Tipner, Einman, Tarimäe (end. Neuman), Reinlo (end. Reinfeldt), Sillak (end. Silberg), Idlane, Siimenson, Uukkivi, Eelma (end. Ellman), Lasner ja Kass — oli saavutanud toreda võidu. Muide nimemuutused tulid alanud nimede eestistamise kampaaniast. Ka paljudele meie nimekatele jalgpalluritele olid 100 aastat tagasi mõisnike poolt esiesiisadele antud saksa nimed vastukarva.

Juba järgmisel hommikul alustas sama meeskond (varumeestena Karm, Parbo, Ratnik, Saar ja Tšutšelov) teekonda Oslosse. 5. juunil oli maavõistlus Norraga.

20 000 pealtvaatajat. Aukülaliste loožides kuningas, kroonprints ja filmitäht Eckmann — sellist publikut polnud meie jalgpallimehed veel kohanud.

Võitja otsustus esimesel poolajal. Norralased mängisid sellise hooga, et meie võistkonna read alul täiesti segamini paisati. Kogu raskus lasus kaitse õlgadel. Meie edurivi ei suutnud palli üldse oma käes hoida. Arusaadav, et ladusast koosmängust ei saanud enam juttugi olla. Tipneril, kes seekord eriti ei hiilanud, tuli oma võrgust kolm palli välja tuua. Teisel poolajal suutis meie meeskond end juba koguda. Üha rohkem tekkis norralaste värava all ohtlikke momente, kuid otsustava löögini ei jõutud. Norra võitis maavõistluse 3:0.

Juuni esimene pool oli maavõistlusrohke. Nädalapäevad said meie mehed pärast Norras käiku kodus harjutada, kui Tallinna saabus järjekordne võistluspartner «Tre Kronor». 15. juunil peeti Kadriorus 6000 pealtvaataja pilgu all 9. Eesti—Rootsi maavõistlus.

Väljakule tulid meeskonnad järgmises rivistuses: Eesti: Tipner, Peterson, Tarimäe, Reinlo, Sillak, Idlane, Kass, Einman, Eelma, Lasner ja G. Tšutšelov.

Rootsi: E. Rydberg, Andersson, Källström, S. Johansson, Nordström, G. Rydberg, Duncker, Th. Johansson, Sundberg, Hansson ja Svensson. Vahekohtunik: R. Vickström (Soome).

Mäng algas tasavägiselt. Tasapisi võtsid aga rootslased ohjad enda kätte. Meie edurivi koostöö ei klappinud ning kaitseliinid tegid elementaarseid vigu. 25. min. sai kt. Johansson meie kaitsja tõrjeveast palli ja lõi väljajooksnud Tipnerist mööda 1:0. Poolaja lõpuminutitel oli Kassil ja Einmanil head võimalused mängu viigistada, mis aga luhtusid.

Teine poolaeg algas elavalt ja häid väravavõimalusi oli mõlemal poolel. 14. min. tegi pä. Duncker õnnestunud läbimurde ja lõi 2:0. Rootslased ründasid väga teravalt. 30. min. lõi kt. Johansson tugevalt väravale. Tipner ei saanud palli kindlalt kätte ja Johansson tegi uue löögi, mis tabas Tipnerit vastu rinda. Ent pall veeres väravasse — 3:0. Tipner jäi lamama. Värav tulnuks annulleerida, sest löök oli tehtud ohtlikult. Mõni minut hiljem murdis Kass rootslaste kaitseliinist läbi ja terav pall vuhises väravasse — 1:3. Mängu lõpp kuulus Eesti meeskonnale, kuid tagajärge see enam ei muutnud.

Muide, 1932. a. hooajal usaldati esmakordselt meie rahvusmeeskonna ettevalmistamine kohalikule treenerile — kunagisele maadlejale Albert Vollratile. Vollrat tegutses «Spordis» maadlusega kuni 1927. a. Jalgpalli tundis ta samapalju kui kõik teised «Spordi» maadlejad, kes nii mõnelgi korral koos jalgpalluritega metsajooksud kaasa tegid. 1927. a. sügisel, kui meie treener, ungarlane Mally kodumaale tagasi sõitis, pakkus Vollrat end Mallyle reisikaaslaseks. Mallyl polnud selle vastu midagi. 1930. a. juulis saabus Rootsi turneelt Tallinna Hispaania profimeeskond «Europa». «Spordi» mängijaile oli suurimaks üllatuseks Vollrati ootamatu kodumaale jõudmine koos Hispaania proffidega. Treeningute ajal «Spordi» väljakul püüdis Vollrat selgeks teha, et tema tunneb nüüd kõiki nõkse, võtteid ja meetodeid, mida Euroopa profimeeskonnad treeningutel kasutavad. Hispaanlaste juures töötas ta algul masseerijana, hiljem abitreenerina. 1932. a. võitis Vollrat jalgpalliliidu juhatuse usalduse ja ta palgati rahvusmeeskonna treeneriks.

Vollrat alustas tööd energiliselt, ei andnud meestele mahti hingatagi. Ainukene viga — meeste vorm kippus alla käima ja kaotus tuli kaotuse järel. Pärast kaotusi Norrale ja Rootsile ei suutnud meie esindus ka Leedust jagu saada — maavõistlus kaotati Kaunases 0:1.

Ees seisis maavõistlus Soomega, ja siit ootas Tallinna spordipublik võitu. Seda aga ei sündinud, ka koduseinad ei aidanud. Spordiajakirjanik O. Lõvi kirjutas muuhulgas: «Soome võitis 3:0. Staadionil kaotasid valgesärgid lääge mängu teenitult. Publiku sümpaatia kuulus võitjale... Meie edurivil polnud läbilöövust, poolkaitset polnud üldse olemas. Peale kevadist 3:0 võitu Läti üle on meie jalgpall veerenud järjest allamäge...»

Rahvusmeeskonna suur kaotus Soomele andis põhjust nurisemiseks. Asjatundliku seletuse saamiseks pöördus ajakirjanik B. Trall meie omaaegse kuulsuse Bernhard Reini poole, kes andis küsitlejale alljärgneva seletuse. «Meie meeskonnal puudub võistlusind — maad on võtnud loidus. Mehed on liialt äraväsitatud. Meeskond on ülekoormatud võistlustega ja veel sagedasemate harjutusmängude-treeningutega. Kuigi iga treeningu järel piisaks soojast dušist staadionil, viiakse mehed väljakult sauna ja tehakse

palaval suvel tugevat leili. See on liig. Võistlusinnu alalhoidmiseks on vajalik teha meestega lühikesi kiirusharjutusi ning väljakult lahkutagu värskeina. Ma kordan — kiirusharjutusi, sest ennekõike jääb meie meestel kiirusest vajaka. Ka meeskonna koostamisel on tehtud vigu. Enne kui meeskonda noorte mängijatega noorendada, tuleb neid põhjalikult katsetada. Reinlo väljajätmisest Soome vastu ei saa lihtsalt aru. See oli suur viga».

5. BALTI TURNIIR RIIAS

12 päeva pärast mõrudat kaotust Soomele avati Riias Balti turniir. Esimese kohtumisena määras loos — Eesti—Leedu.

Mäng kujunes dramaatiliseks. Tasavägise, kohati eestlaste ülekaalus kulgenud matši võitsid leedulased 2:1. Kaitsja Peterson kasutas liiga tooreid võtteid, mida kohtunik ka karistas. Penaltit Tipner tõrjuda ei suutnud ning kaotus oligi käes. Meie edurivikolmik Lasner-Eelma-Uukkivi mängis Leedu vastu hambutult.

Läti oli Leedust üle ja võitis 4:1.

Nüüd jäi Eesti meeskonnale võimalus esikohalegi tulekuks. Ent see osutus vaid teoreetiliseks. Ka võistluses Läti vastu polnud meie edurivil minekut, jõulises heitluses said eestlased rohkem kannatada ning mäng kaotati. Ainuke, otsustav värav tuli 56. minutil. Vahekohtunik ei näinud, et lätlane viimasena üle otsjoone veerenud palli puudutas, ja andis meie kahjuks nurgalöögi. Nurgalöögi järel tekkis Eesti värava all sagin, pall põrkas vastu Reinlo põlve ja sealt võrku. Paar minutit hiljem sai Tarimäe jalast vigastada ja kanti väljakult ära. Toorutsev mäng nõudis veel teisigi ohvreid. Lätlasel Bradinschil murdus jalaluu ja mees viidi haiglasse. Varsti oli ka meie Karm pikali ja ta ei suutnud enam mängu jätkata. Eesti meeskond jäi väljakule üheksa mehega, kelle viigitaotlus oli rajatud liivale.

*

1932. a. hooaeg kujunes kahepalgeliseks. Koduväljakul mängiv «Sport» oli kõigist peajagu üle. Eesti koondisele sadas aga ridamisi selliseid kaotusi kaela, mis kevadised ootused-lootused kummutas.

EESTI VÕTAB OSA MAAILMAMEISTRIVÕISTLUSTEST

1933. aasta hooaeg algas varakult. Esimene rahvusvaheline võistlus peeti juba 30. aprillil, mil Riia «Vanderers» kaotas Tallinnas «Spordile» 0:1. Maipühal kohtusid külalised TJK-ga ja võitsid 3:1.

Mai algul peeti ka traditsiooniline kolme Tallinna meeskonna turniir TJK karikale. Selle võitis taas «Sport» (alistas «Kalevi» 5:1, TJK samuti 5:1, TJK võitis «Kalevi» 3:0), omandades vastavalt juhendile senise rändkarika jäädavalt.

See aasta oli maavõistlusrohke. Erilise huviga oodati aga meie esindusmeeskonna matši Rootsiga MM-võistluste kvalifikatsiooniturniiril.

STOKHOLM, 11. JUULI 1933

14 000 pealtvaataja ees rivistus meie meeskond MM-kvalifikatsiooniturniiri mänguks rootslaste vastu koosseisus: Tipner, Einman, Tarimäe, Reinlo, Sillak, Parbo, Siimenson, Uukkivi, Karm, Kuremaa ja Kass.

Eesti meeskond esines suurenumbrilisele kaotusele vaatamata üle ootuste tublilt. Kahjuks osutus meie nimekas väravavaht Tipner esimestel mänguminutitel patuoinaks. Tema arvele tuleb kirjutada esimese veerandtunni jooksul löödud kolm õnnetut väravat. Esimene värav tuli 7. min. Tipner oli palli väljaviskel tõmmanud selle üle väravajoone. Hiljem kuulsime rootslastelt kommentaari: «See oli kõige inetumalt fikseeritud värav Stokholmi staadioni ajaloos». Ka teine värav läks Tipneri kontosse — kaugelt löödud langeva palli laskis ta püütuna peost võrku vajuda.

Esimese veerandtunni üllatusväravatele vaatamata näitas Tipner, et ta siiski kuulub kõrgesse klassi, lõigates oma kuulsate robinsonaadidega ja kõrgete pallide hankimisega rohkem aplausi, kui isegi rootslaste lemmik vs. Lennart Bunke. Siiski lõid rootslased veel ühe värava.

Esimese poolaja raske kaotusseis ununes sootuks, kui teise poolaja algul meie edurivi 20 minutit Rootsi väljakupoolel vapra võitluse maha lõi ja saavutas jahmatamapaneva üllatusena kaks väravat järjest. Suur teene selles ootamatus pöördes oli Kuremaal, kes asus vasaksisemise kohalt tsentrisse. Esimene vastuvärav tuli juba 2. min., mil Kass tuntud meisterlikkusega nurgalöögist vintpalli Krusbergi puuri saatis. Surve Rootsi väravale jätkus. 16. min. kroonis seda teine värav. Siimensoni kõrge palli lõi paarilt meetrilt Rootsi väravasse Kuremaa. Rootslased, kel suurvõit oli juba käega katsuda, sattusid segadusse. Kulus tükk aega, enne kui nad suutsid end koguda ja vasturünnakule asuda. Peagi lõi nende parim mees Bunke viienda värava. Mõned minutid enne mängu lõppu tegi vk. Tarimäe rumala vea — pidurdas karistusalas palli käega. Karistuslöök. Vk. Andersson lõi püüdmatult 6:2.

Võrdlemisi suure kaotuse lohutuseks osutus jälleleitud edurivi, milles Kuremaa esmakordse internatsionaalina lubas loota

kõige paremat. Hästi mängisid veel meie ääred Kass ja Siimenson. Edurivis valmistas aga täieliku pettumuse Uukkivi, kes kadus rootslaste summa nagu tilk vett merre.

Pärast võistlust sõnas Rootsi Jalgpalliliidu esimees Johansson: «See oli hea võistlus. Kahjuks oli eestlastel mängu algul palju ebaõnne. Siiski märgiksin, et rootslased on tehnika ja kiiruse poolest üle.»

Eesti meeskonna kapten E. Tipner aga arvas: «Kõik on minu süü. Olen vanaks jäänud.»

«SPORDI» ja «ESTONIA» DUELL

Vabariigi meistrivõistlustel ehk nn. liiduklassis startisid 1933. aastal «Sport», «Estonia», TJK, «Kalev», «Puhkekodu» ja Narva THK. Peab märkima, et «Estonia» debüüt liiduklassis tõi palju elevust. Estoonlaste teeneks oli meistrivõistluste pinevaks muutmine. Üle mitme aasta kujunes turniiri lõpp jälle oodatud finaaliks.

Kevadring algas mänguga «Sport»—«Kalev» juba 4. mail. Tasavägise matši võitis «Sport» 2:1. Järgnevad mängud andsid tulemused: «Puhkekodu» — NTHK 3:0, «Estonia» — «Puhkekodu» 3:0, «Estonia» — TJK 6:2, TJK — NTHK 3:1, «Estonia» — NTHK 4:0, TJK — «Kalev» 5:0. 31. mail nuhtles «Estonia» «Sporti» 4:1. Selle mängu kohta kirjutati 2. juuni «Päevalehes»:

««Estonia» on praeguseks kindlalt kevadmeister ja seda tiitlit ei võta sinistelt nende eelolev matš «Kaleviga» ka siis, kui sinised peaksid kaotamagi, mis aga tundub täiesti võimatu. Kui aga sügisringis «Estonia» kaotabki «Spordile» ja võidab kõiki teisi, siis on «Estonial» väga head väljavaated meistrikstulekule. Nii on küllalt mõistetav «Estonia» meeste see ütlus pärast kesknädalist suurvõitu, et «nüüd on pool meistripärga ja lindid tervelt käes».»

Juunikuu mängud: TJK — «Puhkekodu» 4:0, «Kalev» — NTHK 6:3, «Sport» — «Puhkekodu» 5:0, «Sport» — NTHK 3:0, «Estonia» — «Kalev» 9:0, «Sport» — TJK 2:0, «Kalev» — «Puhkekodu» 1:0. Nii võitiski «Estonia» kevadringi täiseduga.

Sügisring algas 21. augustil «Kalevi» ja «Puhkekodu» mänguga, mille võitis «Kalev» 3:2. Teised tulemused: «Estonia» — NTHK 5:0, TJK — «Puhkekodu» 3:1, NTHK — «Kalev» 2:1, TJK — «Kalev» 4:2, «Sport» — NTHK 4:0.

19. septembril sündis teine suurüllatus — «Puhkekodu» mängis «Estoniaga» viiki 2:2. Seejuures oli «Estonia» lähedal kaotusele — paar minutit enne matši lõppu oli seis 2:1 «Puhkekodu» kasuks. Kaks päeva hiljem juhtus taas ootamatus — TJK lõi «Sporti» 2:0! Seejärel võitis TJK NTHK 4:1 ja «Sport» «Puhkekodu» 3:0. Ent üllatuste sari polnud veel lõppenud. Kevadringis

«Estonialt» «sauna» saanud «Kalev» revanšeeris, võites kindlamaid esikohapretendente estoonlasi 1:0 ja purustades nende võitmatuse oreooli. Nüüd ei osanud enam keegi teada, mis on üllatus, mis mitte. Järgmises matšis sai «Estonia» kõige võitluslikuma mängu järel 2:1 jagu TJK-st. Et «Sport» võitis kergelt «Kalevit» 3:0, kujunes 8. oktoobri kohtumine «Sport» — «Estonia» tõeliseks finaaliks. «Estonia» oli kogunud 15, «Sport» 14 punkti. Et tulla Eesti meistriks, pidi «Sport» igal juhul võitma.

Meeskonnad rivistusid väljakule koosseisus: «Sport»: Tipner, Einman, Mägi, Reinlo, Seegner, Paal, Siimenson, Ader, Idlane. Lasner, Kass. «Estonia»: Ratnik, V. Peterson, Neeris, Saar, Kaljo, Parbo, Maurer, Uukkivi, Eelma, Jürgens, Rästas.

Esimesel poolajal oli mäng tasavägine. Avavärava saavutas «Sport» kesktormaja kohal mänginud Idlase löögist 27. minutil. Teisel poolajal lahkus «Spordi» meeskonnast Mägi. Tema kohale asus Idlane, uue mehena toodi aga väljakule kt. Karm. «Sport» oli teisel poolajal parajas ülekaalus. Karm ja Kass lõid kumbki värava ning otsustava mängu võitis «Sport» 3:0.

Seega kujunes turniiritabeli tipp äärmiselt tihedaks: 1. «Sport» 16, 2. «Estonia» 15, 3. TJK 14 punkti. See oli väga pingeline ja üllatusrohke turniir. Kiidusõnu vääris taas «Sport», kes suutis tiitlit kaitsta väga konkurentsitihedaiks muutunud võistlustel. Sinivalged tulid meistriks juba üheksandat korda. Rekordi püstitas «Sport» veel sellega, et ta oli võitnud kõik meistrivõistlustel väljapandud karikad.

VASTASTEKS LÄTI, LEEDU JA SOOME

Eesti—Läti 19. maavõistlus, Riias 28. mail. Eesti koondise mäng oli rajatud kaitsele. Matši üllatuseks polnud mitte meie meeskonna kaotus 0:2, vaid see, et meie meeskonnal otsekui ei olnudki edurivi. Meie parimad edurivimehed olid küll kõik platsil, kuid mängida nad ei osanud. Teisel poolajal suudeti teha ainult kaks väravalööki! Väravavaht Nooni, kes Tipnerit asendas, «koperdas» ühe värava ise võrku. Teenitumat kaotust kui see ei saanud enam olla.

Eesti—Leedu 14. maavõistlusel Tallinnas 20. juulil oli meie meeskond kogu esimese poolaja parajas ülekaalus. Leedulaste väravat rünnati pidevalt, kuid nagu saatuse kiuste tegi kt. Zaboliauskas 38. minutil toreda 18-m-löögi ja Tipner oli võimetu. 0:1.

Ka teisel poolajal oli Eesti meeskond ülekaalus, kuid värav oli visa tulema. Pärast ägedaid rünnakuid tuli see 23. min. Poolkaitsja Idlane lükkas palli vabalöögist Uukkivile, kes selle momentaanselt tagasi söötis. Idlane ei viivitanud. Ta põrutas

25 meetrilt väravale ja pall vihises väravavahile ootamatult võrku. Tribüün ohkas kergendatult ning mehed väljakul said uut indu. 39. min. tegi Idlane 25 meetrilt jällegi tugeva pealelöögi ja seis muutus meie kasuks 2:1. See tähendas küll võitu, ent meie edurivi koostöö jättis soovida.

9. augustil seisid Kadrioru staadionil taas vastamisi Eesti ja Läti rahvusmeeskond. See oli kahe naaberrahva 20. maavõistlus. Meie koondis — Tipner, Einman, Tarimäe, Reinlo, Sillak, Idlane, Siimenson, Uukkivi, Eelma, Kuremaa ja Kass — mängis võidujanuselt ja saavutas maikuus Riias peetud mängule revanši 2:1.

Eesti—Soome 15. maavõistlus. Pärast võitu lätlaste üle sõideti Soome. See mäng kujunes tasavägiseks, meie esindusele õnnetuks — kaotati «tänu» omaväravale. «Helsingin Sanomat» kirjutas: «Vähe puudus, et publikut oleks tabanud pettumus. Neljatuhandeline vaatajaskond oli esimesel poolajal üsna kohkunud. Soome meeskonnal ei läinud sugugi ootuste kohaselt. Jalgpallipublik on näinud viimasel ajal meie rahvusvahelisi võite ja teadagi lootis, et vennasrahva meeskond oleks saanud «sauna». Pettumus oli suur, sest ei osatud arvata, et eestlased oskavad mängida tunduvalt tehnilisemalt kui mängisid leedulased. See aeg oli unustatud, mil me kogesime, et Eestis mängiti paremat jalgpalli ja et nad meile näitasid, kuidas nüüdisajal tuleb jalgpalli mängida. Sellest ajast ei ole möödunud rohkem kui kolm aastat...

Esimesel poolajal olid eestlased selgesti paremad. Õnneks meile ja kahjuks eestlastele sai vigastada nende hiilgav väravavaht Tipner, mistõttu ta teisel poolajal ei suutnud enam näidata sama kindlat mängu. Eestlaste kaitsemäng oli meie omast tunduvalt tõhusam, kuid edurivi esines tagajärjekalt ainult esimesel poolajal, mil 39. min. pääses külaliste ps. Ader rahulikult löögile ja tegi 1:0 Eesti kasuks. Soome vv. Halme oli väravast asjatult välja tormanud.

Teisel poolajal hakkas publik oma mängijaid elavalt innustama. Juba 3. min. sooritas ps. Vekström võimsa kauglöögi, mille Tipner käte vahelt sisse laskis. Lõpupoole oli soomlaste ülekaal selge. Tuli ka võiduvärav, kuid sellele aitas kaasa Eesti pk. Einman, kes palli oma väravasse saatis.»

Mehed tulid väljakult noruspäi — kaotuste konto kasvas. Ees seisis Balti turniir, jälle Läti ja Leedu.

6. BALTI TURNIIR LÄKS LUHTA

Seekordseks korraldajaks oli Leedu Jalgpalliliit. Turniir toimus 2.—4. septembrini Kaunases. Esimene mäng, Eesti—Leedu oli hoogne ja vahelduv ning lõppes viigiga 1:1.

Freeman's Tavern (Great Queen Street, London), kus 26. oktoobril 1863 asutati Inglismaa Jalgpalliliit (FA). ● Jalgpall kaugetest aegadest — Inglismaal Elizabeth I ajal.

See on joonistus jalgpallimatšist Inglismaa—Šoti 1879. a. Kenningt:on Oval'is. Selles mängus puudus toorutsemine, inglased võitsid 5:4 ● Matš Inglismaa—Šoti 1883. a. asutatud «International Tournament» turniiri sarjas. Mäng jäi viiki 0:0, kuid sellest hoolimata tuli esikohale Šoti

C. W. Alcock — Inglise jalgpalliliidu asutamise initsiaatoreid ● Sir Watkin Williams Wynn, Wales'i jalgpalliliidu esimene president ● Sir Frederick Wall, FA sekretär 1895—1934, kellega FIFA loomise idee algatajad ebaõnnestunult kirjavahetust pidasid ● Leekivpunase habemega lord Kinnaird, üks suuremaid isiksusi, kes seisis jalgpalli sünni juures möödunud sajandil

«Meteori» kolm jalgpallimeeskonda 1909. a. suvel. 1. rida, vasakult: R. Janson, B. Margevitš, S. Orlov, O. Raba, E. Tenson, B. Raup, V. Õun; 2. rida: E. Steinberg, R. Nelsas, V. Lehe, J. Ellip, B. Abrams, N. Schmidt, V. Kivisepp, A. Pomeranz; 3. rida: S. Margevitš, A. Tannebaum, V. Taalfeldt, A. Pölma, A. Kaarik, H. Nestrik, J. Villemson, A. Sälg; 4. rida: H. Süsslich, E. Reinans, R. Kuuskman, O. Schmidt, J. Luik, O. Silber, J. Reinans, V. Feldt ● Jalgpallimehed, kellest enamik kuulus «Meteori», pildistatud augusti algul 1909

«Meteori» juhendajaid inglane Urhard, pildistatuna J. Hallikase fotoateljees 1909. a. Urhard oli linakokkuostja ühes inglise firmas ● «Merkuuri» meeskond Lasnamäe väljakul 1910. a. 1. Jek, 2. Kerp, 4. Kekk, 5. Jebur, 6. Saue, 7. Krustaljov, 8. Tšutšelov, 9. Jõepere, 10. Klein, 12. Lord, 13. Lanevski, 14. Schmidt, 15. Lossmann ● Lasnamäel, Valge majaka esisel väljakul kohtuvad sõprusmatšis Tallinna «Kalev» ja vene sõjalaeva «Pjotr Velikii» meeskond (1910)

1911, Tiigiveski. Kohtusid «Kalev» ja sõjalaeva «Pjotr Velikii» jalgpallurid. Keskel näeme kahte tookordset kalevlast J. Reinansi (vasakul) ning G. Laanekõrbe, meie hilisemat jalgpallijuhti ja purjesportlast ● Tartu Noorsoo Haridusseltsi esimene jalgpallimeeskond 1911. Vasakult: Nagelson-Tišler (vahekohtunik ja spordiosakonna juhataja), Edasing, Arik Ipsberg, Toss, Ploom, Tenter, Tari, Rauss (kapten ja treener), Vaino, Vesterstein (Vestre) ●«Kalevi» meeskond 1912. Vasakult: A. Kuulman, A. Sälg, J. Reinans, A. Feldt, O. Silber, E. Tõntso, V. Luik, J. Villemson, J. Ellip, N. Õun, B. Abrams ja kohtunik

«Valvaja» meeskond 1912. Enamik meestest mängis 1909. a. «Merkuuris». Vasakult: Akel, Mälson, Magnus, Õunapuu, Kärp, Ohaka, Saulep, Lord, Tšutšelov, Vahrušov, Jõepere ja kohtunik ● Tallinna meeskond 1913. a. Tiigiveskil enne mängu Helsingi IFK-ga. Vasakult: A. Jõepere, J. Reinans, J. Lord, V. Luik, O. Silber, O. Saulep, E. Reinans, A. Kuulman («Kapsas»), A. Silber, V. Õun ja R. Janson ● Helsingi IFK, Tallinna meeskonna vastane 1913. a. Tiigiveskil

Moment mängust. Eestlased on valgetes särkides. Vasakult: O. Saulep, V. Õun, A. Kuulman ja R. Janson ● Pilt aastast 1914. Tiigiveski väljakul kohtuvad «Sport» ja Helsingi «Kisaveikot». Keskel, palliga V. Luik, temast vasakul J. Reinans ja vasakul äärel A. Kuulman ● Tallinna meeskond Riias Venemaa II olümpiamängudel 1914. Vasakult: Jõepere, Lord, Saulep, Sälg, Raup, Rutopõld, A. Silber, Kuulman, Luik, Ohaka ja O. Silber ● Tallinna «Olümpia» 1916. a. Tornide väljakul. Ülarida vasakult: H. Paal, Nikitin, Klaos, Krik, Üpraus; keskel: Rein, Kuulman, Anier; alumine rida: Kilter, R. Paal ja Vain ● Moment «Olümpia» meeskonna mängust 1916. a. Tornide väljakul ● Tallinna Jalgpalli Klubi 1921. a. Vasakult: J. Lossman, E. Jõepere, J. Ellip, A. Anier, A. Silber, O. Silber, P. Hermann, S. Vahrušov, V. Õun, V. Luik, A. Sepp, K. Janson, klubi esimees O. Raudsepp ja A. Hahn (klubi finantssekretär)

Narva «Võitleja» 1920.—1921. a. Vasakult: Taukas, Kuhlbas, E. Subka, R. Metsatalu (Valdhof), G. Bokk, J. Kokk, A. Uibo, T. Eichler, H. Taal, M. Maahein (Maagen), A. Pleier ja tallinlane B. Abrams. Ülesvõte on tehtud Tallinnas ● Tiigiveski väljak saab uue ilme — 1921 ● Pilk publikule «Spordi» väljakul 1923

1923. a. külastas Tallinna Vene NFSV koondis. Vasakult: A. Poležajev, P. Kanunnikov, M. Butussov, P. Artemjev, P. Batõrev, P. Ježov, P. Grigorjev, V. Vonog, P. Issakov, B. Karnejev, G. Gostev ja «Kalevi» treener Max Adler ● Moment mängust Eesti—Türgi 1924. a. E. Joll žongleerib palliga türklaste vahel

Eesti rahvusmeeskond Rootsi vastu Tiigiveskil 1921. a. Vasakult: E. Joll, O. Üpraus, V. Tell, E. Ellman, H. Kaarman, A. Lass, G. Vain, O. Silber, V. Luik, A. Kuulman, H. Paal, vahekohtunik K. Akel ● Eesti meeskonna vastane — Rootsi koondis — 1921 ● Eesti rahvusmeeskond Soome vastu «Spordi» väljakul (praegu Mitšurini tän. väljak) 1923. a. Vasakult: J. Reinans (esindaja), E. Maurer, S. Javorski, V. Tell, A. Anier, H. Paal, O. Silber, A. Lass, A. Kuulman, B. Rein, H. Kaarman, O. Üpraus, E. Joll O Eesti koondis Poola vastu 1923. Vasakult: A. Lass, E. Joll, E. Maurer, V. Tell, A. Silber, O. Üpraus, H. Paal, A. Pihlak, O. Silber, H. Kaarman, J. Brenner ● Eesti olümpiameeskond Pariisis 1924. Pilt on varustatud olümpiamarkidega ning E. Kaljot on selle posti pannud olümpiakülas 4. juunil. Seisavad vasakult: spordiajakirjanik O. Lõvi, O. Silber, B. Rein, H. Paal, A. Pihlak, E. Kaljot, H. Kaarman, H. Väli, treener F. Konya, ees — O. Üpraus, E. Joll, E. Ellman, A. Lass

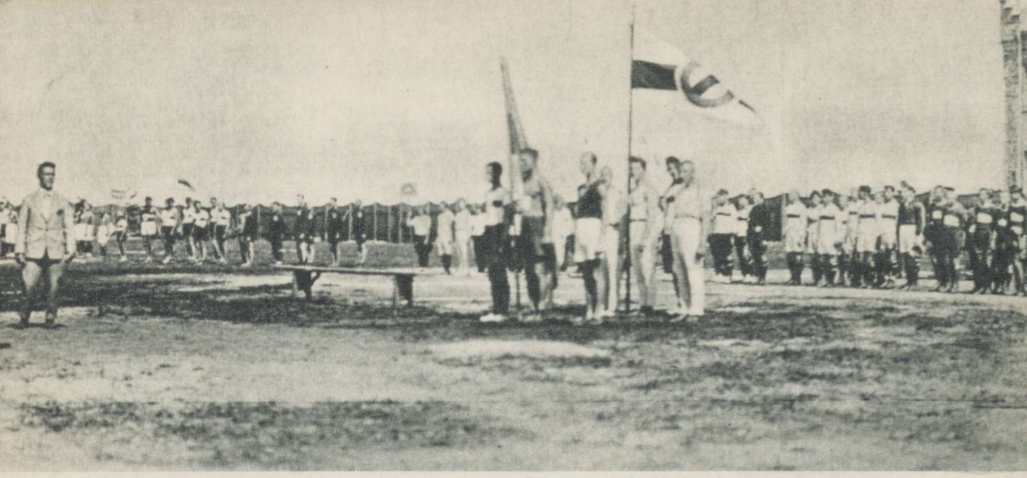

Narva sportlaste rajatud väljaku avamine 1926. a. (praeguse TV translatsioonimasti maa-alal). Seal peeti peaaegu kõik Eesti meistrisarja mängud kuni 1940. a. ● Fotomälestus Varssavist Poola—Eesti maavõistluselt 1926. Eesti meeskond. Seisavad — B. Rein (2. vasakult), A. Pihlak (3.), R. Liivar (10.), O. Reinlo (13., vaatab kõrvale), H. Paal (16.); allreas — J. Kihlefeldt-Uik (1.), O. Silber (2.), E. Einman (10.), E. Ellman-Eelma (11.), O. Üpraus (12.) ja viimane äärel E. Tipner ● Esimestest jalgpallitreenerite ja -kohtunike kursustest osavõtjaid: 1. rida vasakult — Mihhailov, Tomson, Mändvere, dr. Veiss, Tipner, Paal; 2. rida — Üpraus, Sillak, Kalve, Hargla, Kallaste, Kaljot; 3. rida — N. Tšutšelov, Käsper, Jek, Hallik, Eelma, Reinans, O. Silber; 4. rida — Saarne, Koovit, A. Anier, Leithammel, Paalberg, Einman, Laasman ● Moment Eesti—Rootsi maavõistluselt Kadrioru staadionil 1928. O. Reinlo tõrjub kornerit

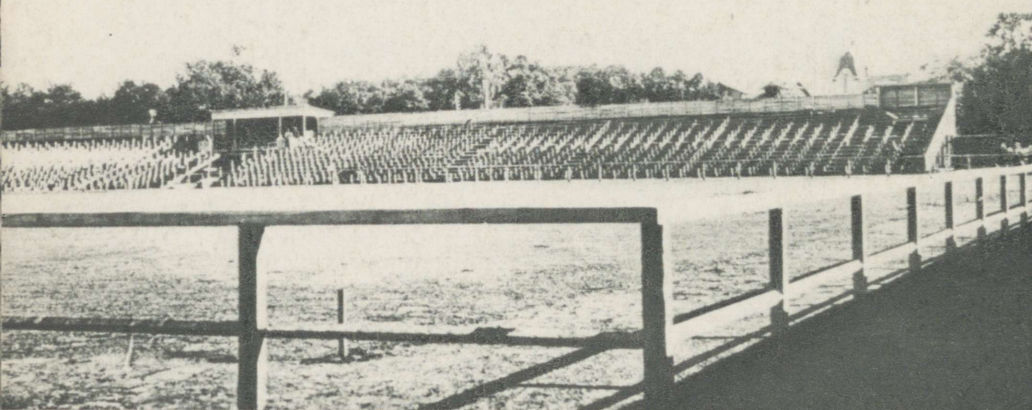

«Herta» vs. Cisar näitab Kadrioru staadionil matšis «Spordiga» meistertriblamist. Külalised võitsid 6:0 (1928) ● Moment finaalmängust «Sport» — TJK 1929. a. Reinlo (seljaga) ja Mägi (küünarnukkidel) pidurdavad Pihlaku (keskel) ja Brenneri (Reinlo varjus) läbimurret ● Moment Eesti-Soome maavõistluselt Helsingis 1929. Tipneril löödi sellel hetkel lõualuu katki. Paremal O. Reinlo ● Moment mängust «Sport»—Viini WAC Kadrioru staadionil 1931. Tipner tõrjetegevuses. Kuulsad profid said selles mängus lüüa 1:3

Rootsi fotograaf on jäädvustanud Eesti löögijõulise edurivi. Mäng Eesti—Rootsi toimus MM-võistluste kvalifikatsioonikohtumiste sarjas Stokholmis 1937. Vasakult G. Siimenson, H. Uukkivi, R. Kuremaa, J. Kaljo ja L. Kass ● 1925. a. ehitatud Tallinna Jalgpalli Klubi staadion Kadriorus. Hävis 1944. a. ● Narva «Võitleja» 1929—31. Vasakult: Böckler-Aring, Volkov, Kastan, Biiber, Tensing, Haitin, Viruvere, Virkstin, Metsatalu, Roop, Rääts, Mohrfeld ja kohtunik Sofronov ● Eesti rahvusmeeskond Landskronas (Rootsis) 1929. a. Esimeses reas vasakult: A. Kürbis, V. Piperal, A. Paalberg, A. Mänd (esindaja), E. Joll, A. Pihlak, E. Einman, H. Paal; teises reas: E. Tipner, H. Rästas, R. Liivar, E. Ellman, J. Brenner, O. Reinlo, R. Idlane, R. Kallaste, K.-R. Sillak ● Eesti rahvusmeeskond Balti turniiril Kaunases 1930. Seisavad vasakult: O. Reinlo, E. Einman, F. Karm, H. Koort, E. Ellman, E. Tipner, J. Brenner, A. Neuman, A. Pihlak, A. Lasner, B. Rein, A. Ratnik, ees — V. Peterson, K.-R. Sillak, R. Idlane, A. Rüütel, H. Paal

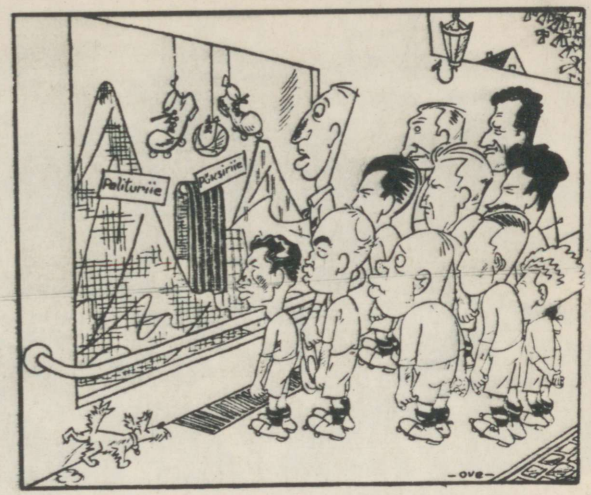

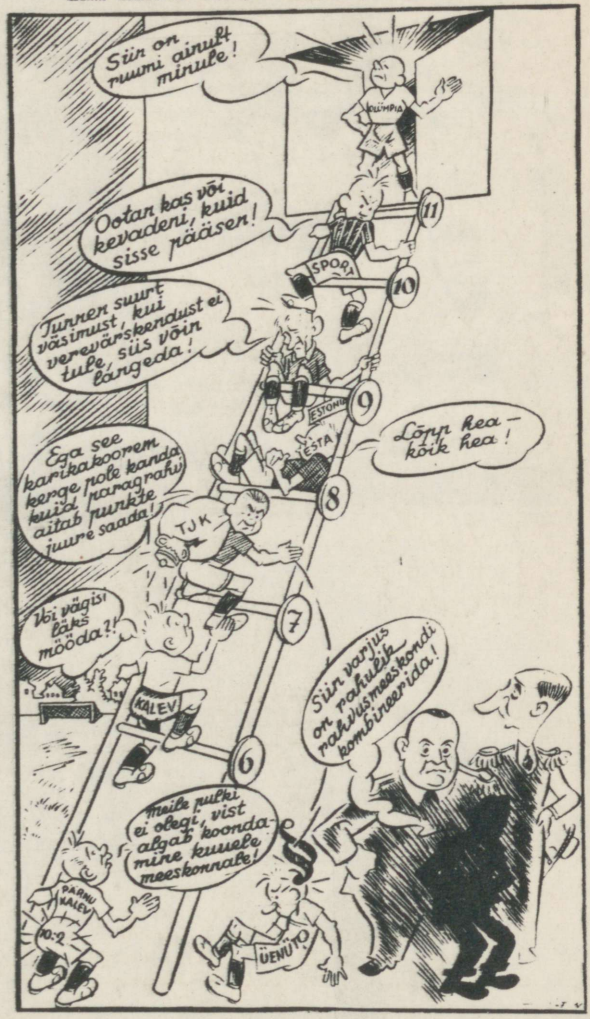

1931. a. võitis Eesti Balti turniiri. Siin näeme H. Rästast (vasakult), E. Einmani, A. Lasneri, F. Karmi, E. Ellmani ja O. Reinlot võidetud auhinna ja tammepärjaga ● Eesti rahvusmeeskond Stokholmis olümpiastaadionil 1933. a., kus toimus mäng Rootsiga MM-võistluste sarjas. Seisavad vasakult: B. Nooni, L. Kass, E. Parbo, R. Kuremaa, F. Karm, K.-R. Sillak, H. Uukkivi, J. Siimenson, O. Reinlo, V. Peterson, ees — E. Einman, E. Tipner, A. Neuman

O. Veldemani karikatuur 1935. a. «Päevalehest». Eesti meeskond mängis kehvalt ning lubatud «inventar» jäi kaubamaja akna taha. Esireas tunneme ära (vasakult) Kuremaa, Eelma, Einmani, Neerise ja Tšutšelovi. Keskel on Kippar, Saar ja Uukkivi ning taga Tipner, Sillak ja Valkenpert ● J. Jenseni karikatuur «Eesti Spordilehes» 1939. a. meistrivõistluste sügisringi järel. Juhtpositsiooni säilitas lõpuni Tartu «Olümpia»

Waikne leinamoment [illegible] eest [illegible] õnne [illegible].

Moment eilaselt jalgpallivõistluselt.

Klubi Lomando kapten Juss (Ellip) sammub „Sportile" golli sisseläkmise järele võidumarsiga tsentrisse tagasi, kuna „Sporti" väravavahi Julla (noorem Paal) uskumatu näoga palli golliš vaadeldes küsib: „Kas tõesti?"

Tallinna Jalgpalli Klubi võitis 1939. a. Eesti karika. Pildil esireas vasakult — O. Kastan, A. Leichner, A. Koni, M. Niinvee, P. Sutt, A. Tarimäe; seisavad vasakult — E. Papp, F. Kanarik, treener H. Paal, A. Velisto, K.-R. Sillak ja E. Smitt ● Tallinna «Makkabi» võistlusreisil Soomes 1939. a. Ülareas vasakult — meeskonna juht H. Kitt, Luri, Ribka, Scher, Goldmann, Pakin, treener Kaljot, Raichmann, Pärtel, M. Heiman, Koslovski; all vasakult — Levin, Beilinson, Kljutšik, B. Heiman, Maslovski ● Maavõistlus Eesti ja Soome töölisspordiliitude vahel Kadriorus 1938. a. Eesti meeskond on pölvili: (vasakult) Luuk, Uudre, Habeck, Proos, Sutt, Oniks, Peeneke, Rääks, Saare, Margis ja Gerretz, paremal äärel ETL esindaja K. Vitsut ● Karikatuur on pärit 19. aug. 1921. a. «Päevalehest», kus avaldati ka «Spordi» ja TJK mängu ülevaade. Seda võib pidada esimeseks sporditeemaliseks karikatuuriks Eesti ajakirjanduses ● Teel maavõistlusele Saksamaaga 1937 (vasakul): meeskonna peaesindaja J. Luks, Saksamaa esindaja, E. Parbo, H. Uukkivi, F. Murr, E. Karp, J. Kaljo, J. Matsalu, V. Neeris, E. Tipner, R. Kuremaa, spordiajakirjanik O. Lövi, K.-R. Sillak, spordiajakirjanik H. Mikkin, treener B. Rein, ajakirjanik E. Peterson, ees — R. Veideman, esindajad A. Silber ja O. Koni, E. Tepp, G. Siimenson

Eesti meeskond tuli 1938. a. Balti meistriks. Ülemises reas vasakult: E. Tepp, V. Neeris, treener E. Saar, H. Uukkivi, G. Siimenson, keskmises reas: vanemtreener B. Rein, E. Parbo, K.-R. Sillak, E. Karp, E. Tipner, J. Matsalu, F. Murr, Spordiliidu esindaja V. Elmlo, all: V. Kosk, E. Sepik, jalgpalliliidu juhatuse liikmed O. Koni ja E. Reisberg, esimees A. Anderkopp, aseesimees A. Lass, dr. A. Meerits ja P. Kalev. Puuduvad R. Kuremaa ja L. Kass ● Eesti Spordi Liidu esimene juhatus 1919. a. Istuvad vasakult — L. Tõnson, A. Anderkopp, J. Reinans, seisavad — Rosenblatt, J. Willemson ja M. Heide

Grupp mehi, kes asutasid 1921. a. Tallinna Jalgpalli Klubi. See oli ka esimene juhatus. Istuvad vasakult: K. Park, H. Mänd (esimees, hiljem ka EJL-i esimees), J. Reinans (sekretär), seisavad — E. Pärn, G. Neumanskraft ja J. Kivisild O EJL-i juhatus 1923. a. Vasakult: J. Reinans, dr. Püüman, H. Rutopõld, S. Mihailov, A. Kivisild, J. Volman, esimees A. Lugenberg (Mändvere), A. Visman, J. Hargel (Hargla)

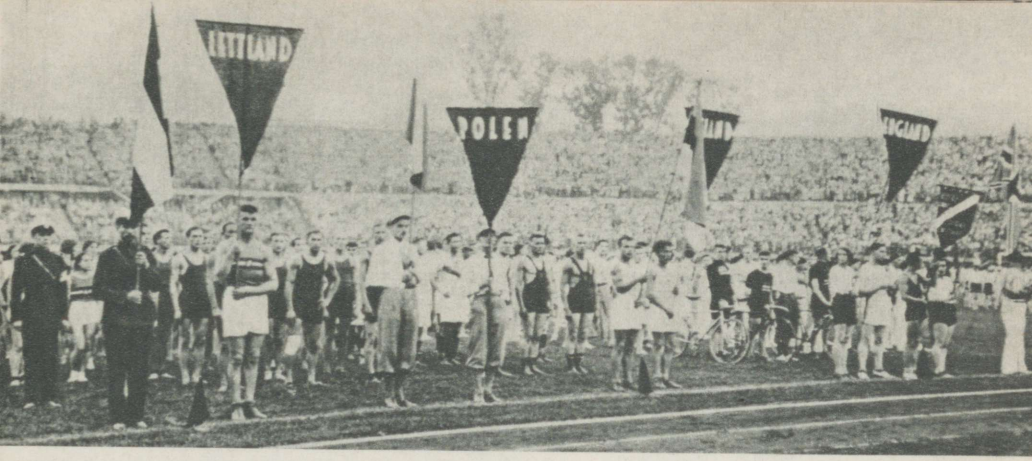

O. Reinlo diplom, mille ta sai 1925. a. «Spordi» meeskonnas Eesti meistriks tuleku puhul ● Näitlejate jalgpallimeeskond a. 1925—1929. Pildil (vasakult): 1. K. Viitol, 2. A. Lüüdik, 3. A. Sällik, 4. A. Dener, 6. B. Grebenschikov, 8. A. Mihklisoo, 9. P. Pinna, 10. A. Lauter, 11. A. Liiger, 12. treener B. Abrams ● Jalgpalliseltsi «Estonia» asutajaliikmed ja mängijad. Allreas vasakult: A. Pihlak, E. Ellman, P. Kalev, A. Lass (esimees), E. Kaljot, H. Väli, tagareas — H. Paalberg, R. Kallaste, J. Kaljo, H. Rästas, V. Bahman, E. Saar, A. Paimets, G. Siimenson ja E. Joll ● Eesti Töölisspordi Liidu delegatsioon 2. Töölisolümpial Viinis (19.—26. juulil 1931). Lippu kannab keskel (Poola ja Inglismaa vahel) J. Reitsnik, silti «Estland» K. Vitsut ● EJL-i juhatus 1935. a. Istuvad vasakult: J. Luks, E. Reisberg, A. Anderkopp (esimees), A. Lass, E. Männik, seisavad — O. Koni, A. Luht (asjaajaja, kauaaegne aastaraamatute koostaja ja toimetaja), N. Felicius, E. Pärn ● Pärast karikafinaali 1938. «Sport» ja TJK pidasid kaks võitluslikku mängu. Karika sai «Sport», mida meeskonna kapten E. Tipner muheldes vastu võtab

LETTLAND
POLEN

TJK kapten K.-R. Sillak võtab 1940. a. augustis rahvakomissar N. Andresenilt vastu Eesti NSV karika. Karikat hoiab Spordiliidu esimees Pirson, kelle fašistid 1941. a. mõrvasid ● 1940. a. Balti turniirilt Riias. Finaaliks kujunes Eesti NSV — Läti NSV (2:2). Pilt on tehtud pärast mängu. Seisavad vasakult: vv. Karp, ppk. Krupčas, ps. Riisik, pk. Lauks, kt. Uudre, kt. Kaneps, ppk. Matsalu, vk. Simanis, vk. Neeris, pä. Raisters, pk. Tepp, vv. Bebris, ees — vä. Rozite, pä. Kõss, kpk. Kaasik, ps. Vanags, vpk. Lidmanis (pärjaga), vpk. Smitt, pä. Uukkivi (Riia juveliiri K. Jürissoni annetatud karikaga), kpk. Levitanus, vä. Kass ja vs. Freimanis

23. juulil 1944 kohtusid Leningradis esmakordselt Sõpruse auhinnale Eesti NSV ja Leningradi jalgpallimeeskond. Eesti ja Leningradi meeskonna kaptenid O. Reinlo ja V. Lemešev vahetavad tervituse enne matši ● Rahvuskorpuse komandörid on tulnud oma poisse innustama Vasakul kindralleitnant L. Pärn polkovnik Feldmani ja kindralmajor Allikase vahel. ● Moment matšist Tallinna «Dünamo» — Eesti Rahvuskorpus 1944. a. Pall on sõjameeste värava all — vv. Jaansoo kavatseb appi minna Saarele, kes võitleb O. Rämmaliga palli pärast. Vasakul valges särgis Diiman

Osa korpuse jalgpallimehi, kes ei unustanud oma lemmikala ka sõjakeerises. Vasakult: E. Sillak, Tõnissoo, Kippar, Diiman, major O. Reinlo, Jaansoo, Lannesto ja Saare ● 1948. a. oktoobris võitis Moskva AKSK Kadrioru staadionil Eesti NSV 2:0. Vasakult: Fedotov, Nikanorov, Nõrkov, Tšistohvalov, Ljaskovski, Bašaškin, Solovjov, Vodjagin, Škatulov, Nikolajev, Djomin

Põnev moment Eesti NSV meeskonna värava all 1949. a. matšis Leningradiga. Vv. G. Krull ja L. Rämmal tõrjuvad vastase kornerpalli ● Tallinna «Kalevi» meeskond, kes 1950. a. mängis üleliidulisel turniiril. 3. rida vasakult: Kesa, Sidorov, Voronkov, Kuller, Schmidt, Kilk, Horevitš; 2. rida: Härms, Kald, Samm, Jablotškin, Jaik, all — Vilbaum, Savvun, Kohlap, Reiman

Jalgpalliveteranid Eesti jalgpalli 50. a. juubelit pühitsemas. Seisavad: E. Jürgens, Tõnissoo, Annus, Sõgel, A. Roots, R. Liivar, Arakas, A. Sillandi, E. Maurer, R. Kuremaa, A. Veiberg, F. Karm, E. Saar, B. Nooni, K.-R. Sillak, A. Rüütel, A. Kalvet, E. Kalve, ees — R. Metsatalu, Tiido, L. Kass, H. Kask, R. Kuuskla, O. Suuba, O. Üpraus, H. Saarne, G. Siimenson, G. Sepp, O. Reinlo ja A. Kopli ● Tallinna «Kalev» 1960 Soomes. Vasakult: A. Veldermann, G. Gilde, B. Tael, A. Samsonov, V. Rodionov, E. Kruusma, V. Dubrovski, H. Sepp, M. Sokol, H. Kallis, treener E. Saar, ees — masseerija E. Martin, E. Kollo, R. Salahadtinov, G. Konstantinov, R. Nell, A. Tamkõrv ja K. Kollo

Järgmisel päeval olid vastamisi Eesti ja Läti. Esimesel poolajal oli Lätil napp ülekaal. 33. min. lõid nad ka juhtvärava. Teine poolaeg kulges üllatuslikult meie meeste dikteerimisel. Juba esimesel minutil tabas Eelma tugev löök väravaposti. Pealelöök järgnes pealelöögile, kuid väravat ei tulnud, ja lätlased võitsid maavõistluse 1:0. Eesti meeskonda jälitas ebaõnn.

4. septembril kohtusid Leedu ja Läti. Võistlus oli lahtine, võrdvõimeline. Viigilises seisus — 2:2 — katkestati mäng pimeduse tõttu. Läti esindus nõudis mängu kordamist järgmisel päeval, kuid Leedu ja Eesti esindajad sellega ei nõustunud. Ägedustega laetud nõupidamisel võeti vastu leedulaste ettepanek: tunnistada 6. Balti turniir luhtaläinuks. Leedulastega lepiti kokku, et järgmisel päeval peetakse Leedu—Eesti maavõistlus. Kaunases toimunud kohtumine lõppes meie jalgpallurite ootamatult suure võiduga.

Juba 6. min. lõi Eelma lähedalt 1:0. 28. min. oli Eestil kasutada nurgalöök. Hästi tsenderdatud palli torkas Siimenson peaga Leedu väravasse. Viis sekundit enne poolaja lõppu tõstis Eelma skoori 3:0-le. Teise poolaja 4. min. triblas Kass äärelt läbi, söötis värava alla Eelmale, kes tegi vägeva õhulöögiga 4:0. 32. min. põrutas Reinlo 25 meetrilt efektse löögi. Leedu väravavaht suutis heitega palli küll tõrjuda, kuid kohe oli kohal Kuremaa ja lükkas peaga palli väravajoonelt võrku — 5:0! See oli valgesärkidel hooaja parim mäng.

*

1933. aasta hooaeg oli rõõmustav, parem kui eelmine. 1932. aasta ühele võidule ja kuuele kaotusele võis vastu seada kolm võitu, ühe viigi ja neli kaotust.

TURAANI TURNIIRI VÕIDAB SOOME, 2. EESTI, 3. UNGARI

1934 oli juubeliaasta. Oli möödunud veerand sajandit Eesti jalgpalli sünnist. Jalgpalliliit kavandas sündmuse tähistamiseks suurejoonelised pidustused. 8., 9. ja 10. augustil toimus Tallinnas kolme hõimrahva kolmikmaavõistlus — kohtusid Ungari (amatöörid), Soome ja Eesti koondis. Seda nimetati Turaani turniiriks. Küllap oleks juubel veelgi suurejoonelisemaks kujunenud, kui mitte eelmisel sügisel, 6. Balti turniiril Kaunases poleks Läti esindajatega tüli tekkinud. Suhted naaberriigi jalgpallijuhtidega katkesid ja nii jäi sel aastal ära ka Balti turniir.

Niisiis august 1934. Kadrioru staadioni tribüünidel kõrged külalised ja rahvamurd, mida tükil ajal poldud nähtud. Kohal oli ka Soome palliliidu esimees E. von Frenckel. Esimese mängu eel defileerisid veteranid Üpraus, Reinans, O. ja A. Silber, Hargla, N. Tšutšelov, Paal jt., keda publik soojalt tervitas. Peatselt ilmu-

sid väljakule Eesti ja Soome meeskond. See oli nende 16. kohtumine. Esmakordselt kandsid meie rahvusmängijad numbreid seljal. Rootsi kohtuniku Ragnar Bäckströmi avavileks rivistusid meeskonnad koosseisudes: Tipner, Einman, Neeris, E. Saar, Parbo, Idlane, Siimenson, Uukkivi, Eelma, Jensen ja Mäng; Halme, F. Karjagin, Oksanen, Rinne, Kanerwa, Viinioksa, Taipale, Koponen, Malmgren, Grönlund ja Kylmälä. Piirikohtunikeks olid J. Reinans («Meteori» sinises) ja N. Tšutšelov («Merkuuri» oranžpunases särgis).

Mäng algas n.-ö. kinniselt, tormamiseta. 12. minutil pääsesid soomlased läbimurdele. Kohtunik andis üsna kergekäeliselt Soome kasuks penalti. Ent Tipner pareeris löögi meisterlikult. Siitpeale mäng elavnes. Meie meeskond alustas survet ning 16. min. määras kohtunik juba teise penalti, — seekord eestlaste kasuks. Ka siit ei tulnud väravat — vv. Halmel õnnestus karistuslöök tõrjuda. 20. min. tegi Soome pä. Taipale lähislöögist avavärava. Kuigi Eesti meeskonnas vahetati 30. min. Eelma Kuremaaga ning pisut hiljem tuli Kaljo kpk. Parbo asemele, olid soomlased väikeses ülekaalus.

Teisel poolajal eestlaste mäng paranes. 15. min. sooritas Siimenson 18 meetrilt karistuslöögi, seades jalule viigi. Seis oli tasakaalustatud, tasavägiselt läks edasigi. Kummalgi poolel oli väravahõngu, kuid 1:1 jäi püsima.

Üheaegselt Eesti—Soome maavõistlusega Tallinnas toimus traditsiooniline Soome «B» — «Eesti «B» matš Helsingis. Selle võitis Eesti 2:0. Väravad lõi kt. Jüri Välbe Pärnu «Tervisest». Koosseis Helsingis: vv. Nooni, V. Peterson, Tarimäe, Märt (Valdov), Sillak, Mägi, Rästas, Mäger, Välbe, Eskusson (Lasner), Kass.

Turaani turniiri teises mängus olid vastamisi Soome ja Ungari. Enne seda olid nad kohtunud kahel korral. Mõlemad mängud võitsid ungarlased (1922. a. Helsingis 5:1, 1923. a. Budapestis 3:1).

Ungarlased alustasid kiiretempoliselt. 11. min. lõi vs. Bihami avavärava. Minut hiljem Soome pä. Taipale aga viigistas. 28. min. läks Ungari uuesti juhtima (ps. Kiss), 6. min. hiljem sai aga Soome viigi (vä. Kylmälä).

Teise poolaja 27. ja 28. min. õnnestus Soome kt. Malmgrenil lüüa järgemööda kaks väravat. See otsustas. Kuigi kt. Keszey vähendas vahe 3:4-le, ei suutnud ungarlased enam rohkemat Soome oli saavutanud toredas mängus tähtsa võidu.

Enne Eesti—Ungari matši kohtusid meie veteranid ja noored. Veteranid ei suutnud noorte kiireid rünnakuid tõrjuda, noored võitsid 5:0.

Ungari meeskond Eesti vastu: Sarkany (Herendy), Füstos, Horvath, Kincses, Tancos, Kiraly, Szemethy, Kiss, Keszey, Bihami, Kallay. Eesti: Tipner, Einman, Neeris, Saar, Sillak, Idlane (Mägi),

Siimenson, Uukkivi, Välbe (Kuremaa), Jensen ja Kass. Kohtunik sama R. Bäckström.

Mäng algas temperamentselt. 24. min. tuli see, mida kardeti — kt. Keszey lõi jooksult värava paremasse ülanurka. 1:0. 35. min. tuli Välbe asemel väljakule Kuremaa. Tema oligi see, kes peatselt viigi saavutas. Veel vahetati aeglase Idlase asemele Mägi. 44. min. lõi Siimenson kaugelt peale ning pall vajus Ungari väravasse. Samaaegselt põrkasid kokku Kuremaa ja Ungari vv. Sarkany. Ja kuigi värav tundus seaduspärasena, jättis kohtunik selle lugemata, märkides Kuremaale vea.

Teise poolaja 10. min. õnnestus Keszeyl peaga tore 2:1. See valas õli tulle. Eestlased muutusid eriti hoogsaks. 26. min. paisati Siimenson karistusalal pikali. Kohtunik määras penalti. Neeris saatis palli püüdmatult lati alla — viik 2:2. Meie meeskond jäi väiksesse ülekaalu. Jensen ja Kuremaa lõid napilt mööda, 42. min. langes Kassi nurgalöök värava põikpuule. Otsustava pealelöögini aga ei jõutud.

Turaani turniiri võitjaks tuli Soome, 2. Eesti, 3. Ungari.

Meie esindus mängis veel kolmandagi maavõistluse Kaunases. Matš jäi viiki 1:1. Muide, leedulastega ei kadunud kontakt ka meie klubidel. Kaunase LFLS käis külas TJK-l. Eesti jalgpallurid olid napilt üle 3:2.

«ESTONIA» TÕUSEB ESILE

Meistrivõistlused kulgesid sel hooajal väga huvitavalt. Konkurents oli tihe ning võitja selgus alles viimaste voorudega. Põnevate matšide põhjal võidi meie jalgpalliajalukku kirjutada sootuks uus lehekülg — meistriks tuli «Estonia». Jalgpallihuviliste enamik võttis «Spordi» võitudeseeria katkemise vastu rahuldustundega. See ei tähendanud kahjurõõmu, vaid heameelt. Ometi oli «Spordile» kerkinud väärikas vastane. «Estonia» oli meistrina rõõmustavam, seda enam, et seal mängis rohkesti noori, tulevikumehi. Värskust ja uut verd oli meil kaua oodatud, nüüd siis hakkasid lootused täituma. «Estonia» vääris tiitlit, momendil oli tal kõige löögijõulisem edurivi. Ta oli ainuke meeskond, kes hooajal vaid ühe matši kaotas — «Spordile» 0:1 (E. Fahle karika sarjas).

Kuni viimase matšini naeratas ka sel hooajal «Spordile» meistritiitel. Kuid otsustaval hetkel — 7. oktoobril, kui kohtusid «Estonia» ja «Sport» — ei suutnud ta end ületada. Algusest peale kees kibe heitlus, mis kestis lõpuminutiteni. Kohati mindi liialt jõuliseks. «Spordi» kaitsel oli rohkesti tööd. Nad mängisid vapralt, kuid korraks siiski murdusid. Ühest hästi läbiviidud kombinatsioonist õnnestus «Estonia» vs-l Jensenil täpne pealelöök, mis tõigi ainsa, otsustava värava. «Estonia» tuli esimest korda Eesti

meistriks. Meeskonnas mängisid: Mikson*, Peterson, Neeris, Saar, Parbo, Märt, Rästas, Uukkivi, Ellmann, Jensen, Mäng, Paimets, Kaljot, Pihlak, Eentam, Linberg ja E. Peterson.

Teenelisel meistril tuli leppida teise kohaga. Endiselt visa, endiselt tormakas, iga hinna eest võitu pürgiv, oli ta mängutase ometi langenud. Öeldakse, tagantjärele tarku palju. Kuid julgeme nentida, et juba tollal oli kõigile üsna selge — «Spordis» oli jäetud silmapaari vahele tõsiasi, et mehed olid juba eakad. Meeskonna noorendamine oli peapõhjuseks, et «Puhkekodu» kolmandaks platseerus. Ta oli kogu hooaja tublis vormis ja teenis auga kolmanda koha. TJK mehed olid langenud nagu letargiasse. Särtsakus, millega nad hooaega alustasid, haihtus. Peab ütlema, et mehed pingutasid küll, kuid neljandaks jäämine oli paratamatu — meeskond mängis ebastabiilselt. TJK koosseis oli ebaühtlane, puudus ansambel. «Kalev» pääses ka seekord liiduklassist väljalangemise ohust, ja seda viimasel momendil. Nagu eelmisel aastal, ei olnud «Kalevi» mängus midagi uut, puudus järelkasv, perspektiiv.

Seni oli provintsimeeskondade saatuseks olnud ainult üks aasta kõrgeimas liigas mängida. Narva meeskondade jälgedes käis ka Tartu «Olümpia», kes oli sunnitud vabastama koha Pärnu «Tervisele».

Kaheringilisi meistrivõistlusi peeti alles kolmandat aastat. Sellel hooajal löödi meistrivõistlustel kokku 99 väravat, s. o. 27 väravat vähem kui eelmisel hooajal.

«ESTONIA» ON TEISTEST ÜLE, A-KLASSIS 22, B-KLASSIS 35 MEESKONDA

Kui varematel aastatel võttis liiduklassi meistrivõistlustest osa 6 meeskonda, siis 1935. aastal kaheksa. Juurde tulid A-klassi kaks paremat — Pärnu «Tervis» ja Narva «Võitleja».

Turniiril esines eriti hästi «Estonia», kes tegi ainult ühe viigi (tabeli viimase, Tartu «Olümpiaga»). Juhtus ka suuri ootamatusi. Meeskondade mänguvorm — ka edetabeli tippmeeskondadel — polnud sugugi stabiilne. Näiteks neljandaks tulnud «Puhkekodu» kaotas «Estoniale» 0:8(!), kuid võitis teiseks tulnud TJK 3:0. TJK kaotas tasavägises mängus «Estoniale» 0:1.

Kui liiduklassis läks kõik ladusalt ja võitja selgus seitsme mänguga, siis A- ja B-klassis oli süsteem hoopis keerukam, pretendente mitmekordselt rohkem.

---

* See on sama Evald Mikson, kes kodanliku Eesti poliitilise politsei ametnikuna korraldas Saksa okupatsiooni ajal sakslaste teenistuses olles tuhandeid vahistamisi, piinas ja tappis inimesi. Ta reetis suure hulga oma sõpru ja töökaaslasi. Sõja lõpul põgenes kodumaalt ning pärast mitmeid seiklusi asus elama Islandi. Nõukogude vastavad organid on nõudnud Islandi valitsuselt Miksoni väljaandmist. Islandi valitsus aga keeldus, ning mõrvar Mikson elab praegugi vabaduses.

A-klassis startis neljas ringkonnas ühtekokku 22 meeskonda. Ringkonnameistrite turniiril tuli esikohale Tallinna «Esta». Järgnesid Narva THK, Pärnu JK ja Jõgeva «Kalju». «Esta» pääses järgmiseks aastaks Tartu «Olümpia» asemel liiduklassi.

B-klassis oli samuti neli ringkonda. Osavõtjaid 35. Nii Põhjakui Ida-Eesti ringkonnas mängis 12 meeskonda. Võitjate turniiril osutus parimaks «Esta». Kõigis sarjades kokku mängiti sel aastal 148 matsi. Tegevus oli elav, jalgpall oli tunginud alevitesse, asulatesse.

«OLÜMPIAKARIKAS» TJK-le

Jalgpalliliidu juhatus ja Eesti Spordiliit otsustasid saata Berliini olümpiamängudele ka Eesti esinduse. Et jalgpallurite saatmine oli seotud kuludega, otsustati müüa vabariigis korraldatavatel jalgpallivõistlustel 5- ja 10-sendiline olümpiafondi lisapilet koos pääsmega.

Ja et olümpiamängude eel rahva huvi jalgpalli vastu tõsta, andis Eesti Vabrikantide Ühing liiduklassi tugevamatele meeskondadele väljamängimiseks olümpiakarika. Turniir saigi teoks. Nelja meeskonna hulgas osutus parimaks TJK, kes võitis «Estonia» 3:2 (0:2), «Spordi» 5:3 ja «Puhkekodu» 4:2. TJK meeskond mängis koosseisus: P. Sutt, E. Gerretz, A. Tarimäe, E. Smitt, K.-R. Sillak, A. Valdov, O. Kastan, E. Sillak, R. Kuremaa, R. Valdov ja G. Tšutšelov.

Kuidas aga olümpiaga jäi? Olümpiamängude eelõhtul, 16. veebruaril 1936 otsustas jalgpalliliidu esindajatekogu meeskonna saatmiseküsimuse siiski eitavalt. Väideti, et meestel polla küllaldast võistlusvormi. Kuigi olümpiafondi oli laekunud üle 3 600 krooni — peaaegu kogu meeskonna lähetuskulud (mees 300 krooni) — saadeti Berliini kolm vaatlejat: treener B. Rein, asjaajaja A. Luht ja juhatuse liige E. Reisberg.

Nii «käisid» meie jalgpallimehed Berliinis! Või teisiti öeldes, meie spordijuhid polnud spordijuhid, rahva annetatud raha kulutati rahva soove arvestamata.

«SPORDI» VÕIDUD SOOME JA LÄTI MEISTRI ÜLE

Mai algul oli «Spordile» TJK väljakul Kadrioru mererannas (nüüdne ümberehitatud ETKVL-i staadion) esimeseks väliskülaliseks Helsingi «Palloseura». «Spordi» noorendatud koosseis esines südilt ja valmistas publikule meeldiva üllatuse, võites Soome meistri 2:1. Mõlemad väravad lõi nõelasilmast tulnud kesktormaja Valdmees. Eriti ladusalt töötas vasak tiib Tšutšelov-Lasner-Valdmees. Tipneril polnud väravas just palju teha, kuid külaliste vv.

Rinnel olid käed-jalad tööd täis. Soomlaste tehnika kaalus üle eestlaste südi ja võitluslik mäng. Külalised mängisid veel TJK-ga, keda võitsid 4:2.

Järgmiseks väliskülaliseks «Spordile» oli Läti meistermeeskond Riia Jalgpalli Klubi (RFK). Lätlaste juures paistis silma hea tehnika ja ladusad kombinatsioonid. Algul kandus mäng «Spordi» väljakupoolele, kuid palli nad Tipneri võrku ei saanud.

Teise poolaja 20. min. mängis Siimenson end hästi vabaks ja lõi jõuliselt vv. Vislale võrku. See andis «Spordile» hoogu. 35. min. tegi Einman 20 meetrilt ootamatu 2:0. Lätlased väsisid, tempo langes ning «Spordi» ülekaal püsis lõpuni.

Riialased said 1:2 kaotuse ka TJK-lt. Nii lahkusid mõlema naabri meistermeeskonnad Tallinnast kaotusega. «Sport» alustas hooaega paljutõotavalt.

TŠEHHOSLOVAKKIA PROFID KÜLASTAVAD EESTIT

Budejovice profimeeskonna külaskäik Tallinna, Tartu ja Pärnu tõi palju elevust. Taas saadi võimeid mõõta meestega, kes jalgpalliga endale leiba teenivad. Tallinna bilanss jäi külalistele napilt positiivseks: nad võitsid «Estonia» 2:1, kohtumistes «Spordi» ja TJK-ga pidid aga leppima 2:2 viikidega.

Pärnus võitsid tšehhid kohaliku jalgpalliklubi 2:0, «Tervise» — 4:2. Ent Tartus tuli budejovitslastel alla neelata kaks mõrudat pilli — nad alistusid nii «Olümpiale» kui «Raudlale» 0:1.

Tallinnas käis ka kesksuvel Leedu üks tugevamaid kollektiive — LGSF. Leedulased kaotasid «Estoniale» 2:3 ja «Puhkekodule» koguni 0:5.

RASKE VIIK LÄTIGA

12. juunil 1935 kuuldi Riias esmakordselt Eesti—Läti maavõistlustel Taani hümni. Esmakordselt nähti ka Taani kohtunikku, sedapuhku S. Hansenit. Mängu oli vaatama tulnud ka peaminister Ulmanis, kellele tutvustati mõlemat meeskonda.

Mõlemapoolsete väravavõimalustega esimene poolaeg möödus 0:0. Teise poolaja 18. min. osutus Eestile kriitiliseks. Pk. Einman jooksis karistusalas rinnutsi Läti ps. Pakalnsiga ja paiskas ta pikali. Kohtunik määras penalti, millest vä. Rositis lõi 1:0. Hoogu sattunud lätlased ründasid kümmekond minutit. Tasapisi sai Eesti uuesti jalad alla. Rünnakud muutusid üha tihedamaks, lõpuks oli peaaegu kogu meeskond Läti värava all. Vihmasadu tugevnes ja 88. min., kui rahvas hakkas juba lahkuma, lendas pall sik-sakiliselt ühelt mehelt teisele, kuni pä. Siimenson selle 7. meetrilt väravasse lõi. 1:1. Viiki võis mängu käigule vastavaks pidada.

FIFA LIPP KADRIORUS

19. juunil 1935 peeti Tallinnas järjekordne Eesti—Leedu maavõistlus — Eesti 75. maavõistlus. Kõlasid fanfaarihelid ja staadioni peamasti tõusis esmakordselt FIFA sinilipp kahe kuldse maakerapoolega. FIFA oli loonud traditsiooni, et liikmesmaad heiskavad maavõistluste puhul ka Rahvusvahelise Jalgpalliliidu lipu. See andis mängudele pidulikkust ja väärikust.

Pärast 10. min. mängu kõlas rootsi vahekohtuniku E. Lundströmi pikk vile. Mäng peatati ja üle viie tuhande pealtvaataja tõusis püsti, mälestades hiljuti manalasse varisenud Eesti internatsionaali Ernst Jolli. Lipud langesid poolde masti. Ernst Jolli, 22-kordset internatsionaali, mäletame kui head jalgpallurit ja andekat ajakirjanikku, kelle huvitavad följetonid «Käo Jaani» nime all muutusid rahva hulgas väga populaarseks.

Mängu käigust tuleks märkida Kuremaa ja Eelma viigiväravaid, sest Leedu oli sellel maavõistlusel kaks korda juhtima läinud. Lõpptulemuseks jäi 2:2. Eesti meeskonna mäng ei sobinud, kuigi tehti mitmeid vahetusi.

EESTI—ROOTSI 1:2

9. juulil 1935 toimus Tallinnas Eesti—Rootsi 11. maavõistlus. Ehkki kaotati 1:2, olid eestlased rootslastega võrdvõimelised. See oli tähelepanuväärne saavutus. Rootslased olid eelmisel aastal MM-sarjas võitnud kuulsaid argentiinlasi 3:2 ja kaotanud kolmandaks jäänud Saksamaale 1:2. Muide, enne Tallinna tulekut olid rootslased Saksamaad võitnud 3:1, niisiis revanšeerinud eelmise aasta kaotuse. Loomulikult oodati kohtumist suure põnevusega.

Eesti: Tipner, Einman, Neeris, Saar, Sillak, Valkenpert, Siimenson, Kippar, Eelma, Kuremaa ja J. Tšutšelov. Rootsi: Bergkvist, Axelsson, Sköld, Carlund, Essman, Snitt, Carlsson, Samuelsson, Johansson, Grahn ja Hallmann.

Kohtunikuna tegutses Matti Aalto (Soome).

Mäng kujunes algusest lõpuni võitluslikuks ja üle ootuste tasavägiseks. Rootslased olid küll tehniliselt pisut üle, kuid eestlased kompenseerisid hoo ja innukusega. «Tre Kronor» võitis siiski napilt 2:1. Peab ütlema, et mõlemad väravad Rootsi kasuks tulid ootamatult, isegi rumalalt. Esimese puhul jäid meie kaitsjad kohtunikult suluseisu ootama, sest üks külalistest oli ilma pallita nende selja taha spurtinud. Kohtunik seda aga ei fikseerinud, ja kt. Johansson sai pika kõrge söödu, Tipneril polnud siin enam midagi päästa. Teises oli aga süüdi Tipner ise, kes lihtsalt arvas, et kaarpall lendab väravast mööda. Ta ei teinud katsetki püüda.

Eesti koondise silmapaistvamateks olid vk. Einman, vs. Kuremaa ja kt. Eelma, viimane lõi ka meie vastuvärava. Muide, see oli tema 20. internatsionaalne värav.

2:2 HELSINGIS...

7. augustil toimus kahekordne maavõistlus Soomega: Helsingis kohtusid A-, Tallinnas B-meeskonnad.

Helsingis kandus mäng rootslase Olssoni algvile järel Soome värava alla ja pühitses seal pikka isu. 29. min. õnnestus pä. Uukkivil läbimurre ja teravalt löödud palli pidas kinni soomlaste võrk. Sattudes kaotusseisu, hakkas Soome meeskond innukamalt mängima, tekkisid ohtlikud momendid ka Eesti väravaesisel. Ehkki Tipner tõrjus nii mõnegi ohu, ei leidnud ta 37. min. rohtu Koponeni ja Larvo kombinatsioonile. Enne poolajavilet oli mõlemal meeskonnal häid väravavõimalusi, kuid 1:1 jäi püsima.

Teise poolaja algul ründasid soomlased. Eesti kaitse osutus aga vastupidavaks, edurivigi hakkas innukamalt kombineerima. Väravahõngulistest momentidest realiseeriti üks — Soome poolkaitsja Kenerva ei suutnud pidurdada Idlast, kes oli tulnud Kuremaa asemel mängu. Idlane söötis Eelmale, kes lõi 2:1. Neli minutit enne lõppu õnnestus soomlastel viigiüritus. Kohtunik tunnistas, et «tänase mängu juhtimine oli üpris kerge, kuna väljakul oli 22 džentelmeni».

...JA TALLINNAS

Eesti B-meeskonna mäng algul ei klappinud. 14. min. viis Kylmälä Soome juhtima. Tasapisi hakkas ka meie koostöö sobima ja 30. min. tuli viigivärav Jenseni söödust, Lasneri löögist.

Teisel poolajal oli eestlaste ülekaal ilmne, kahjuks kõik väravavõimalused luhtusid. Alles 59. min. õnnestus Lindbergil karistusalapiirilt tugev ja täpne löök (2:1). Nagu Helsingis nii ka Tallinnas saavutasid soomlased mängu lõpul 2:2.

BALTI MEISTRIKS LEEDU

7. Balti turniir toimus 20.—22. augustini 1935 Tallinnas. Esimest mängu — Eesti—Leedu — oli vaatama tulnud ligi 6000 pealtvaatajat. Vahekohtuniku Eklöfi (Rootsi) avavile järel kandus pall Leedu poolele. Eestlased jäidki ülekaalu. Nad ründasid hoogsalt, Leedu väravavahil olid käed-jalad tööd täis, kuid ka kuhjaga õnne. Meie meeskonnal oli kasutada mitu nurgalööki, väravat aga ei saavutatud niipea. Juhtvärav tuli hoopiski leedulastelt. 29. min.

sai palli vs. Jaškevicius, kes oli vabaks jäetud ja ta lõi täielt jooksult 1:0. Eesti ülekaal jätkus, kuid rünnakutel puudus vajalik teravus. Kaks meest vahetati välja — Eelmat asendas Linberg, Valkenperti — Idlane.

Staadionikell näitas juba poolaja lõppu ja näis, et Eesti läheb vaheajale kaotusseisus. Kuid väljakule tulnud Linberg tegi toreda läbimurde ja seadis koos poolajavilega jalule viigi. Mõistagi oli publiku rõõm suur.

Teisel poolajal kaldus initsiatiiv vägisi leedulastele. Veerand tundi enne mängu lõppu tuli see, mida kardeti — Leedu ps. Lingis lõi lähedalt võiduvärava — 2:1.

Kohtumises Eesti—Läti oldi närvilisemad kui samade meeskondade kohtumistes Leeduga. Lätil oli võita-kaotada rohkem kui Eestil. Võidu korral oleks ta kogunud Leeduga võrdselt punkte, sest nende omavaheline mäng lõppes 1:1. Meistritiitli selgitamiseks pidanuks toimuma uus mäng. Seega oli Lätil võimalus esikohale tulekuks. Eestile aga tähendas võit Läti üle teist kohta.

Eesti ja Läti meeskond esinesid võrdvõimelistena ja viik 1:1 vastas mängu käigule.

«Eesti Spordilehes» kirjutas Toomas Kivi (Oskar Lõvi): «Meie arvamine on, et seda turniiri annaks võrrelda 100 m jooksuga, kus linti purustatakse rindrinnaga ning kus võitjate selgitamiseks tuleb abiks võtta fotoplaat!»

ESMAKORDSELT EESTI—SAKSA

Pärast 40-tunnist merereisi aurulaeval «Nordland» jõudis Eesti rahvusmeeskond maavõistluseks Ida-Preisi tähtsamasse sadamasse Stettini. Muide, Eesti—Saksa maavõistluse korraldajaks kandideeris mitu linna.

Maavõistlus leidis aset 15. septembril 1935 linna servas asuvas Eckerbergi metsas Richard Lindemanni spordipargis 17 000 pealtvaataja ees.

Mäng algas sakslaste rünnakutega ja enne veel, kui sakslaste mängu õieti näha sai, tuli esimene värav. Vä. Siemensreiter tsenderdas kaugelt pä. Maleckile, kes tegi 4. min. 1:0. Minut hiljem oli meie vä. Tšutšelov hästi läbi ning viik «rippus õhus», kuid sakslaste väravavaht päästis olukorra meisterliku robinsonaadiga. Mäng hakkas arenema. Tipner oli kõrgvormis ja mängis suure kindlusega, kutsudes esile publiku imetluse. Tempo ei olnud tugev, kuid sakslased olid tehniliselt üle ja nende läbimurded teravamad. 26. min. lõi Kippar palli vastaste väravavahile sülle ja kohe seejärel tuli Tipneril tõrjuda üle otsajoone põikpuu alla sihitud pealelöök. 35. min. põrutas Siemensreiter 6 meetrilt palli väravale. Tipner tõrjus, kuid pall põrkus tagasi Siemensreiterile, kes selle peaga väravasse saatis. Paar minutit hiljem surmas

vk. Tiefel karistusala joonel Kuremaa pealelöögi. Tekkis küll väravavõimalus, kuid lahendada seda ei õnnestunud. Poolaeg 2:0 sakslastele.

Teine poolaeg algas kohe väravaga. Paremääre ja kesktormaja kombinatsioonist lõi Rassenberg 46. min. 3:0. Sakslased said siitpeale kindla üleoleku ja valitsesid enamiku ajast palli kuni 63. min. Siemensreiter tegi 4:0. Meie väravaüritused jäid kesisteks. 75. min. tuli kt. Dammingerilt 5:0, millega ka maavõistlus lõppes.

Esmakordne kohtumine maailmaklassi kuuluva Saksamaaga oli eestlastele heaks õppetunniks, sest sakslased kasutasid «Arsenali» treeneri Herbert Chapmani loodud WM-süsteemi. Parimaks eestlaseks ja rahvusvahelisse klassi kuuluvaks mängijaks tituleerisid saksa kommentaatorid Tipneri.

UUE SÜSTEEMIGA KAUNASESSE

Hooaja viimane maavõistlus toimus 18. septembril Kaunases. Sinna mindi võidulootustega, kuna kasutati esmakordselt Stettinis kogetud WM-süsteemi. Ent seda suudeti rakendada ainult osaliselt. Kui varem äärepoolkaitsjad mängisid vastase ääretormajate vastu, siis nüüd tuli oma kontrolli alla võtta sisemised. Keskpoolkaitsja, kes seni tegutses kaitses ja abistas ka tormajaid, seati nüüd kolmandaks kaitsjaks, katma vastase kesktormajat.

Uute ülesannetega kohanes kõige paremini ppk. Saar, kes tegi sageli ohtlikke pealelööke. Ka Valkenpertile ja Neerisele sobis uus süsteem. Seevastu kpk. Sillak tungis liialt ette, mistõttu tekkis süsteemis mõra. Ka pk. Einman ei olnud järjekindel.

Võistlus lõppes 2:2, ehkki Eesti kahel korral mängu juhtis. Võiduseisu ei suudetud hoida.

Kohtunikuna tegutses Läti Jalgpalliliidu esimees J. Redlichs (hiljem Raiskums), kelle kohta teati juba ette, et ta on suluseisu vilistamisel ebakindel. Nii see ka oli.

Kaunase maavõistlusega sai Evald Tipner kuldinternatsionaaliks. Ta kaitses 50. korda Eesti värve.

«ESTONIA» EDU JÄTKUB.

Liiduklassi meistrivõistluste kevadring algas 13. mail 1936. Konkurents arenes kolme meeskonna vahel. 28. juuliks, mil kevadringile kriipse alla tõmmati, kujunes paremusjärjestus selliseks: 1. «Estonia» 12 punkti, 2. «Sport» — 11, 3. «Puhkekodu» — 10.

5. augustil alanud sügisringis mängis edukaimalt «Estonia», kes kogus 11 punkti ning võitis vabariigi meistritiitli 5-punktilise edu-

maaga «Spordi» ees. «Puhkekodu» jäi kolmandaks. Liiduklassist väljalangejateks olid TJK ja Narva «Võitleja», kes kogusid võimalikust 28 punktist vastavalt 9 ja 5 punkti. Uustulnuk «Esta» jäi 6. kohaga liiduklassi püsima.

A. klassi turniirid peeti taas ringkonniti. Pärast pinevaid heitlusi selgusid ringkondade võitjad: ÜENÜTO, Narva THK, Türi Spordiring ja Tartu «Olümpia». Finaalturniir, kus võisteldi pääsu eest liiduklassi, arenes väga huvitavalt. Kaheks paremaks osutusid Narva THK ja ÜENÜTO.

JÕUPROOVID VÄLISKÜLALISTEGA

Oli juba traditsiooniks saanud, et esimesteks külalisteks on soomlased. Juba aprilli lõpul saabus Tallinna «Helsingin Toverit», kes kaotas TJK-le 2:4 ja «Puhkekodule» 3:4. Teisena tuli Tallinna mängima «Helsingin Palloseura», kes samuti lahkus võiduta: «Estonia» võitis neid 2:1, «Sport» mängis viigi 1:1.

Mai keskpaiku kohtuti Riia «Wanderersiga». Külalised võitsid «Spordi» 1:0, kuid kaotasid «Estoniale» 0:3.

Esmakordselt saabusid Eestisse Bulgaaria jalgpallurid. Sofia «Levski», kes oli oma maa meister, mängis «Spordiga» viigi 3:3 (1:1). Teise mängu «Estonia» vastu võitsid bulgaarlased raskustega 3:2 (0:2).

Oodatud külaliseks oli Ungari profimeeskond «Budafok». Teel Tallinna olid madjarid võitnud Riias sealset «Hakoahi» 9:1 ja Läti rahvusmeeskonda 4:0. Esimeseks vastaseks kuulsatele pallimeestele rivistus Kadrioru staadionil TJK. Mäng oli elev. Löödi 11 väravat! Matši võitsid profid 6:5 (5:3), mis tuletab meelde hoki tagajärge. See oli nagu Vestmanni ja Piibelehe lugu, kord oli ees «Budafok», kord TJK. Järgmisel päeval mängis külaliste vastu Tallinna koondis ja kaotas samuti ühe väravaga — 1:2. Olgu märgitud, et esimese poolaja järel juhtis Tallinn 1:0. Tallinnast sõitis «Budafok» Helsingisse, kus võitis Soome rahvusmeeskonda 4:0.

Pärast «Budafoki» saabus Eestisse teinegi Ungari profimeeskond — »Szeged». Nad mängisid Tallinnas, Tartus, Viljandis ja Pärnus ühtekokku seitse võidukat matši: «Spordiga» 2:0, «Estoniaga» 2:1, Tallinna koondisega 3:2, Pärnu «Tervisega» 6:2, Tartu koondisega 5:0, Pärnu Jalgpalliklubiga 7:0 ning Viljandi Jalgpalliklubiga 12:0. Et «Szeged» oli tõesti tugev meeskond, seda näitasid ka tema järgmised mängud Soomes: ungarlased võitsid Kuopios 9:0, Tamperes 8:0 ja Mikkelis 7:0.

Lisaks Ungari proffidele külastas Tallinna veel Viini FAC, samuti elukutseliste meeskond. Austerlased võitsid küll «Estonia» 3:2, kuid kaotasid Tallinna koondisele 1:2. Enne Tallinna saabumist olid austerlased Kaunases võitnud Leedu koondist 2:0 ja «Kowast» 9:1.

Kolm mängu pidas sellel suvel Eestis ka Austria «Faworitner». Külalised võitsid kõik kolm kohtumist: «Spordi» 1:0, «Olümpia» 2:0 ja Tallinna koondise koguni 5:1 (1:1).

Hooaja esimene maavõistlus peeti 28. mail 1936 Lätiga Tallinnas. Olümpia-aasta puhul oli staadion tavalisest ihusamas rüüs, avatseremoonialt ei puudunud fanfaarihelid ja riigilippude kõrval ka FIFA lipu heiskamine.

Mängu esimene pool kulges lätlaste ülekaaluga, mida kinnitas ka 3:1 nende kasuks. Eesti vastuvärava lõi Linberg. Teiseks poolajaks toodi väravasse esimesel poolajal nõrgalt mänginud Miksoni asemele Tipner. Eestlaste mäng paranes märgatavalt ning 18. minutil saavutas Siimenson 2:3. Lätlased asusid kaitsesse. Paiguti oli kogu Eesti meeskond Läti värava ees, paari minuti jooksul oli kasutada neli nurgalööki, kuid palli punasärkidel väravasse saata ei õnnestunud. Lätlastel õnnestus vaid mõned rünnakud teha, kuid nagu pilge — üks neist täistabamusega. 28. min. spurtis Läti ps. Rozitis kaugele tulnud Eesti kaitsest mööda ja lõi Tipnerile püüdmatult 4:2. Kuremaa vähendas nüüd kaotusseisu 3:4-le ja Kassil oli suurepärane viigivõimalus, kuid vv. Ladzins päästis olukorra ennastsalgavalt. Kõlas lõpuvile ja Läti oli võitnud 4:3. Muide, nurgalöökide vahekord oli rekordiliselt Eesti kasuks 13:1 (4:0).

Samal päeval kohtusid ka Eesti ja Läti noored. Lätlased olid parasjagu üle ja võitsid 4:0 (2:0).

30. juunil avati Kaunases Vytautase mäel uus riigistaadion Eesti ja Leedu maavõistlusega. Esmakordselt anti sealt koduraahvale ka raadioreportaaž. Otseülekande reporteriks oli ajakirjanik Oskar Lõvi.

Mängu esimene poolaeg lõppes väravateta, teise poolaja 13. ja 43. min. saavutasid aga leedulased kaks väravat ja võitsid matši. Eesti meeskonna koosseisust puudus seekord Sillak. Tipner lahkus teisel poolajal käevigastuse tõttu (teda asendas Karp). Kohtunikuna tegutses lätlane J. Redlichs.

Eesti—Soome 18. maavõistlus toimus Tallinnas 20. augustil 1936. Nagu eelmisel aastal Helsingis, osutusid nüüdki mõlemad jõud võrdseks. Soome saavutas 35. min. vs. Grönlundi löögist juhtvärava, mis jäi poolajatulemuseks. 63. min. Uukkivi viigistas, kuid minut hiljem tegi Soome ps. Beckström 2:1. 69. min. Kuremaa viigistas ja mäng lõppeski 2:2.

Samal päeval Helsingis peetud B-meeskondade kohtumise võitsid soomlased 2:1. Esimese värava saavutasid väljakuperemehed penaltist, teine oli Eesti omavärav. Eesti kasuks lõi värava Kaljo.

8. BALTI TURNIIR RIIAS

Turniiri avamängus kohtusid 29. augustil Läti ja Leedu. Tasavägise matši võitis Läti 2:1 (0:1). Järgmisel päeval olid vastamisi Eesti ja Leedu. Eesti meeskond alustas võidujanuselt ning pärast kaua kestnud survet avas Siimenson toredast kauglöögist skoori. Teise poolaja 17. min. suurendas Kuremaa edu 2:0-le. Viis minutit enne mängu lõppu õnnestus Leedul läbimurre ja nad lõid ka auvärava — Eesti võitis 2:1.

Kolmandal päeval toimus otsustav mäng Eesti—Läti. Juba hommikust peale sadas vihma, väljak oli kaetud loikudega. Korralikust mängust polnud juttugi. Mängu algus venis üle veerandtunni, sest Riia tuletõrje pumpas väljakult vett. Väravaesised kaeti saepuruga.

Ligi 8000 pealtvaataja ees rullunud mängu — kui vees ja poris sumamist mänguks nimetada saab — esimene pooltund arenes tasavägiselt. Siis saabusid ebameeldivused. 30. min. andis kohtunik Eklöf (Rootsi) lätlaste kasuks karistuslöögi. Umbes 20 meetrilt väravale löödud pall lipsas võrku nagu lutsukala — 1:0. 10 minutit hiljem andis kohtunik järsku vile ja määras Läti kasuks penalti — Neeris olevat tõrjunud palli käega! Tegelikult kattis Neeris palli hoopis kõhuga. Protesteerimine ei aidanud ning vpk. Lidmanis saatis palli Tipnerile püüdmatult väravasse — 2:0.

Teine poolaeg algas hoogusattunud lätlaste survega. Ka eestlastel oli paar võimalust, kuid need luhtusid. 72. min. oli traagiline moment. Pk. Peterson niitis karistusalas pooljuhuslikult vä. Bordusko maha. Eklöf saatis Petersoni väljakult ära ja määras penalti. Juba teise! Ent Tipner püüdis palli meisterlikult. Eesti jätkas mängu 10 mehega ja sooritas ohtlikke rünnakuidki. Ühel neist paisati vä. Kaubisch pikali ja kohtunik oli sunnitud andma võistluse kolmanda penalti. Selle realiseeris Kaljo ning kaotusseis vähenes. Edasi mängisid eestlased, vaatamata arvulisele vähemusele, südilt, kuid viigini siiski ei jõutud.

Kokkuvõtlikult võiks öelda, et Balti turniiri võitsid Läti ja Eklöf. Igatahes häbenemiseks polnud meie meeskonnal põhjust.

ÜLEMINEK INGLISE SÜSTEEMILE. A-KLASSI PARIM TARTU «OLÜMPIA»

Jalgpalliliit otsustas meistrivõistluste süsteemi muuta. Liiduklassi turniir peeti alates 1937 inglise süsteemi järgi — esimene ring sügisel, teine järgmise aasta kevad-suvel. 1937. a. meister jäi seega selgitamata ning sel aastal koondus vabariigi jalgpalliringkondade tähelepanu A-klassi esivõistlustele, mida jätkati vana süsteemi järgi.

Neljas ringkonnas oli osavõtjaid võrdlemisi arvukalt ning mängud kujunesid tasavägiseiks. Siiski jõudsid ringkonnameistrite finaalturniirile juba tuntud meeskonnad: Põhja-Eestist TJK, Ida-Eestist Narva «Võitleja», Lõuna-Eestist Tartu «Olümpia», Kesk-Eestist «Türi Spordiring». Finaalturniiril võitis «Olümpia» Narva «Võitleja» 2:0, mängis Türiga 0:0, sai TJK-lt loobumisvõidu ja tuligi esikohale. Narvalased võitsid TJK 2:0 ja Türi 3:2 ning said teise koha. Turniiri pinget nõrgendas TJK loobumine matšidest Tartu ja Türi esindusega.

Pealinnas peeti sel aastal ka käitiste ja koolide (TKSÜ) esivõistlused. Käitiste turniiril startis 11 meeskonda: ETK, «A/S Siegel», «Luther», «Ilmarine», «Volta», «Fr. Krull», «Saar ja Ko», Trükitööliste Ühing, TLEOSK, «Tselluloos» ja Riigi Trükikoda. Finaalmängus võitis «Fr. Krull» ETK 1:0.

TKSÜ turniiril mängisid Gustav Adolfi gümnaasium (praegune 1. Keskkool), kommertsgümnaasium, reaalgümnaasium (2. Keskkool), kaubanduskool, Inglise kolledž, Õhtukolledž, tööstustehnikum, Vestholmi gümnaasium, H. Kubu eragümnaasium, Prantsuse lütseum, Saksa poeglaste gümnaasium, Vene gümnaasium, Riigi tööstuskool, 7. progümnaasium ja Nõmme gümnaasium.

Tuliste matšide järel jõudsid finaali Gustav Adolfi gümnaasium ja kommertsgümnaasium. Võitis esimene 2:1. Kui mitmesugused siseturniirid ja A-klassi esivõistlused jäid sel aastal keskpärasteks sündmusteks, siis hoopis huvitavamaks ja elevusrohkemaks kujunes hooaeg meie esindusmeeskonnale. Ka klubimeeskondadel oli toredaid välisreise ja kohtumisi külalismeeskondadega.

EESTI—LEEDU 2:1

Eesti—Leedu 23. maavõistlus peeti 3. juunil 1937 Kaunases. Pärast Leedu korvpallivõitu Euroopa meistrivõistlustel oli seal huvi tõusnud spordi vastu. Jalgpallivõistlust tuli jälgima 3 500 inimest, mis oli tollal väga suur arv.

Esimene poolaeg möödus Eesti meeskonna ilmses ülekaalus, üksnes värav oli visa tulema. Teine poolaeg algas leedulaste rünnakutega. 56. min. tekkis Eesti värava all sagin, mehi oli kobaras ning ootamatult lendas pall meie võrku. Leedu publik ergutas oma meeskonda energiliselt. Vahepeal said eesti mängijad maad võtnud loidusest üle ning peatselt tuli ka viik: 62. min. lõi Sillak umbes 25 meetrilt väravale ja pall vajus üle väravavahi lati alla. Mängu lõpposa kulges tugevas sajus. Tuul soodustas leedulasi ja heitlus käis peamiselt Eesti väljakupoolel. Meie edurivi üritas siiski läbimurdeid. Eriti vilgas oli vä. Kass. Võiduvärav tulebki tema teeneks lugeda. Kassi heast söödust sai palli Uukkivi, kes

selle umbes 3 meetrilt väravavahile püüdmatult võrku lõi. Oli jäänud vaid 1 minut. Eesti võitis maavõistluse ja kirjutas oma kontosse 12. võidu Leedu üle väravavahega 52:28. Kohtunikuna juhtis mängu kindlakäeliselt tšehh J. Beranek.

Jäi veel paar nädalat ettevalmistusteks ning meie jalgpallurid alustasid teekonda Rootsi, suurmatšile.

MM-SARJAS STOKHOLMIS. EESTLASTE SENSATSIOONILINE ALGUS

Eesti—Rootsi 12. maavõistlus, mis peeti 20. juunil 1937 Stokholmis Rosunda staadionil 20 000 pealtvaataja ees, kuulus MM-võistluste kvalifikatsioonimängude hulka. Enne maavõistlust kirjutasid Rootsi ajalehed hoiatavalt, et Eesti võib osutuda Rootsile teiseks Jaapaniks (teatavasti lülitas Jaapan Rootsi olümpiaturniirist välja) ja manitseti ettevaatusele. See hoiatus näis juba esimestel mänguminutitel paika pidavat. Eesti meeskond — Tipner, Peterson, Neeris, Sillak, Parbo, Rästas, Siimenson, Uukkivi, Kuremaa, Kaljo ja Kass — alustas bravuurselt ja pä. Siimenson (2. min.) ning ps. Uukkivi (3. min.) viisid publiku ja Rootsi meeskonna jahmatuseks Eesti juhtima 2:0.

Pisitasa koondasid rootslased read ning alustasid temporikast survet. Juba 8. min. lõid nad esimese vastuvärava. Selle autoriks oli ps. Jonasson, kes meisterlikult kasutas meie vpk. Rästa vea. Edasi jätkus võistlus tasavägiselt. Siiski tundusid «Tre Kronori» rünnakud teravamatena. 5 minutit enne poolaja lõppu saavutas Rootsi vs. Bunke viigivärava, kusjuures suur osa süüst langes jällegi meie vpk. Rästale. See võttis meestel tuju maha. Nad muutusid lohakaks ja minut hiljem viis pä. Josefsson Rootsi juhtima 3:2.

Eesti meeskond tunnetas, et mahamängitut oli võimatu taastada. Küllap hakati ka väsima, milles närvipinge mitte just väikest osa ei etendanud. Seevastu rootslased säilitasid tugeva tempo, et võitu kindlustada ja esimeste minutite «häbi» eest tasuda.

Teise poolaja 5. min. lõi ps. Jonasson 4:2 ning 29. min. vä. Vetterström 5:2. Eesti koondise mäng lagunes. Kt. Ericsson ja vä. Vetterström lõid vastavalt 35. ja 39. min. veel kaks väravat ja mäng lõppes Rootsi suure võiduga 7:2.

Ajakirjanduse ülevaadete põhjal mängis Eesti meeskond esimesel poolajal väga hästi, kusjuures eriti mainimist väärisid kpk. Parbo, kt. Kuremaa, ppk. Sillak, pä. Siimenson ja vs. Kaljo.

VIIK UNGARI PROFFIDEGA

Juba 29. juunil oli Eesti rahvusmeeskonnal Tallinnas vastaseks Ungari profimeeskond «Budafok».

Lausa rõõm oli vaadata, kuidas meie koondis viis Ungari pallivirtuoosid kaotuse veerele. Ungarlased unustasid täiesti oma efektse ilumängu ja hakkasid foulitsema, millele publik reageeris õigustatult vilega. Eesti meeskond valitses mängu vähemalt kaks kolmandikku ajast ja risti vastu senistele kogemustele oli eriti innukas ja hea just teisel poolel.

Eesti meeskond rivistus «Budafoki» vastu järgmiselt: väravas Tipner, kaitses Tepp-Neeris, poolkaitses Matsalu-Sillak-Valkenpert, edurivis Siimenson-Kuremaa-Kaljo-Veideman-Kass. Kavatsetud koosseisust puudusid jalavigastuse tõttu Parbo ja Uukkivi.

Mängu algus kuulus ungarlastele, kes demonstreerisid efektseid kombinatsioone. Kuid Eesti väravale nad tõsist ohtu ei valmistanud. Ungarlased ei suutnud oma «ilumängulippu» kuigi kaua kõrgel hoida. Siimenson «puges» kiirstardiga paremalt äärelt korduvalt läbi, ikka ja jälle leidis ps. Kuremaa hea positsiooni ja ungarlaste värav oli mitmel korral ohus. See kahjustas madjarite närve ja nad unustasid tihti oma kõrge kooli.

Kuna eestlased rakendasid võrdlemisi kiiret tempot, oli karta väsimist. Ent seekord pidasid mehed vastu. Teisel poolajal koostöö koguni tihenes, ja «väravasõidud» muutusid ungarlastele järjest ohtlikumaks. Ungari vv. Kovacsil oli rohkesti tööd. Esimese poolaja lõpul haaras ta panterheiduga palli paremast... ja kohe sai jaole ka vasakusse nurka löödud «pommile». Hästi püüdis ka Tipner.

Toredasti esinenud meeskonnas paistis eriti silma vk. Neeris. Vilistas Oskar Lõvi.

Seda mängu jälgis ka Saksa spordipressi üks juhte Erich Chemnitz. Ta oli Eestisse luurele saadetud, et tutvuda meie mängijate võimetega. Täpselt kahe kuu pärast seisis ees MM-võistluste kvalifikatsioonimäng Saksa—Eesti.

EESTI VÕIDAB RUMEENIA 2:1

Esmakordne Eesti—Rumeenia maavõistlus leidis aset 14. juulil Kadriorus. Seda mängu oli vaatama tulnud 4 500 spordisõpra. Enamiku mänguajast oli peremeheks innukalt mänginud Eesti rahvusmeeskond. Ei saa salata, et tehniliselt olid rumeenlased meie omadest tunduvalt paremad ja ka kiiremad. Ent vaatamata sellele oli meie esindus aktiivsem, atakeeris pidevalt.

Enne mängu Tallinnas olid rumeenlased sammunud võidult võidule. Ainult Rootsi ja Läti olid suutnud nendega viiki mängida.

Sel hooajal olid nad võitnud Poola 4:2, Belgia 2:1, Leedu 2:0. Eelmisel aastal võitsid rumeenlased Jugoslaavia 3:2, Poola 4:1, Kreeka 5:1 ja Bulgaaria 4:1 ning kaotasid ainult Ungarile 1:2.

Maavõistluse eelmatšina kohtusid A-klassi esivõistluste sarjas Pelgulinna «Visadus» ja «Kalevi» II meeskond, mis lõppes väravateta viigiga. Hästi juhtis kohtunikuna võistlust Tallinna Töölisteatri näitleja Alfred Rebane.

Eesti rahvusmeeskonna koosseis oli sel ajaloolisel võistlusel Balkani tugevama pallirahva vastu järgmine: Tipner («Sport»), Tepp («Puhkekodu»), Neeris («Estonia»), Matsalu («Estonia»), Parbo («Estonia»), Sillak (TJK), Siimenson («Sport»), Uukkivi («Estonia»), Kuremaa (Tartu «Olümpia»), Kaljo («Esta») ja Veidemann («Kalev»).

Rumeenia: väravas Pavlovics («Ripensia»), kaitses Bürger («Ripensia»), Falekan («Viktoria»), poolkaitses Bandrabura (Bukaresti «Juvetus»), Ljuchas (C.A.O.), Rafinski (Bukaresti «Rapid»), edurivis Ploeschteanu («Venus»), Kovacs (C.A.O.), Banratski («Rapid»), Bodola («Venus»), Dobai («Ripensia»).

Pärast vahekohtunik Gustav Kristi avavilet viisid eestlased palli külaliste värava alla. Juba esimesel minutil oli Eestil kasutada nurgalöök. 6. min. oli järjekordne rünnak vastase väravale. Kaljo, Uukkivi ja Veidemann tegid üksteise järel pealööke, kõik need tõrjus väravavaht. 16. min. sai vs. Kaljo paremalt äärelt palli, vedas selle kolmest rumeenlasest läbi, jõudis triblinguga väljaku vasakule äärele ja söötis kõrge kaarpalli Rumeenia värava ette. Vv. Pavlovics hüppas, kuid Kuremaa jõudis enne jaole ning saatis välkkiirelt palli väravasse — 1:0. Puhkes aplaus. Poolaja lõpul tegi meie meeskond kaks vahetust. Mängust lahkusid kpk. Parbo ja vs. Veidemann, nende asemele tulid vasakule äärele Kass ja poolkaitsesse Valkenpert. Poolaeg 1:0 Eesti kasuks.

Teise poolaja algul oli Eesti meeskonal hea võimalus skoori tõsta, kuid Siimensoni söödu lõi Kaljo põiklatti. Nüüdsest peale sagenesid ka rumeenlaste rünnakud ja 9 min. tuligi viik. Vä. Dobai löödud pall takerdus Eesti värava ees, kohe oli jaol Bodola — 1:1.

Viigiväravast hoogu sattunud rumeenlased sõelusid kogu aeg Eesti poolel — neid paistis väljakul koguni rohkem olevat kui meie mehi. Ent Rumeenia ülekaal haihtus peagi ja jälle muutusid rünnakud vahelduvaks. 35. min. sündis mängus otsustav värav. Siimenson, keda kogu aeg oli seiranud ebaõnn, sai vä. Kassilt täpse söödu ja põrutas tugeva löögi väravale. Väravavaht tõrjus, kuid samas oli jällegi Siimenson jaol ja seis muutus 2:1-ks. Publik juubeldas.

Mängu lõpuni oli jäänud 5 minutit, kui hoogusattunud publiku närvid kaalule pandi: külaliste kasutada olnud karistuslöögist maandus pall Eesti värava ees. Tipner oli kaotanud palli ja lamas väravast 8—10 m kaugusel maas. Värav oli tühi. Pall veeres uuest rumeenlaste löögist Eesti värava suunas. Päästjaks osutus Sillak,

kes pallile järele jõudis ja selle otse väravajoonelt küljeauti kihutas. Juubeldused. Surmkindel värav oli päästetud.

Publik kandis võitjad kätel väljakult parki, kus oli meeste «laager». Staadioni ümbruses tõsteti autosid õhku, rahvas oli sattunud jalgpallimeeste võidust ülemeelikult hasarti. Maavõistlusele järgnenud lühikesel koosviibimisel rõhutasid Rumeenia esindajad, et maavõistluse õigeks tulemuseks olnuks Eesti võit 3:1. Nad polevat varem näinud säärast püüdlikkust, hingestatust.

EESTI VÕIDAB SOOME MM-SARJAS

19. augustil 1937 leidis Turus aset Eesti—Soome 19. maavõistlus, mis oli tavalisest tähtsam, kuuludes maailmameistrivõistluste sarja. Kolmel viimasel aastal olid maavõistlused Soomega andnud viigid. Turu linn oli lipuehtes, elati maavõistluse tähe all. See oli turulastele suursündmuseks, sest Eesti—Soome matš peeti seal esmakordselt.

Nii soome ajakirjanduse kui jalgpallijuhtide arvamuse järgi pidi nende meeskond olema momendil tugevam kui kunagi varem. Seejuures võis aga täheldada soomlaste kaotusekartusi. Eriti Eesti laskurid näisid olevat tõstnud soomlaste aukartust eestlaste suhtes. Sageli oli kuulda: «Kas tahate meid samuti üllatada ja võita nagu laske-maailmameistrivõistlustel?» Ajalehtedes avaldatud Soome mängijate arvamuse järgi pidi Soome võit kujunema 1—2-väravaliseks.

Ilm oli ideaalne. Publikut kogunes 70 000 elanikuga Turu kohta väga suur arv — ligi 7000. Ainult üks kord — kergejõustikuvõistlustel —, kui aastate eest Soome imejooksja Paavo Nurmi võistles Turus rootslase Widega, oli pealtvaatajate arv tõusnud nüüdsest suuremaks — ligi 12 000!

Pärast avatseremooniat asusid meeskonnad väljakule.

Eesti: Tipner, Tepp, Neeris, Sillak, Parbo, Matsalu, Siimenson, Kaljo, Kuremaa, Veidemann ja Uukkivi.

Soome: Halme, Karjagin, Oksanen, Kanerwa, Malmgren, Lahti, Virtanen, Veckström, Lehtonen, Salo ja Salin.

Tasavägise mängu esimene ohtlik moment oli 16. min. Eesti värava all, mil Soome ps. Veckström oli meie kaitsjatest läbi mänginud ja olukord näis lootusetu. Kuid Tipner näppas palli otse vastase jalalt. Seejärel tempo rahunes ja poolajale mindi väravateta viigiga.

Teise poolaja 11. min. oli Eesti kasuks nurgalöök. Pä. Siimensoni nurgalöögist saadud palli põrutas kt. Kuremaa otse õhust väravasse.

Edasises mängus püüdsid soomlased meeleheitlikult viiki saavutada. Tipneril koos kaitsjatega oli tublisti tööd. Kuid ka meie edurivi kontrarünnakud olid lõpuveerandil väravahõngulised.

Tagajärg jäi siiski endiseks — 1:0, millega ka maailmameistrivõistluste kvalifikatsioonimäng lõppes.

Eesti meeskonnas oli parimaks Tipner. Tublid olid kaitsjad Tepp ja Neeris ning edurivimeestest Kuremaa ja Uukkivi. Soome meeskonnast paistis silma edurivi keskkolmik ning kaitsepaar Karjagin ja Oksanen. Vahekohtunik rootslane J. Eklind juhtis mängu täpselt.

SAKSLASED VÕIDAVAD KOHTUNIKU ABIGA

Peatselt pärast Soomest tulekut võttis Eesti rahvusmeeskond sihtpunktiks Königsbergi. Ees seisis MM-sarja kolmas kvalifikatsioonimäng. See ootamatustega kulgenud matš leidis aset 29. augustil 1937 Königsbergi Horst-Vesseli staadionil 18 000 pealtvaataja ees. Eestile oli see teiseks maavõistluseks Saksamaaga.

Saksa meeskond oli sel aastal võitnud Prantsusmaa 4:0 ja Taani 8:0, mis rääkis nende kõrgest võitlusvormist.

Saksa «11» oli koostatud Aacheni, Düsseldorfi, Leipzigi, Müncheni, Ulmi, Augsburgi, Berliini ja Schalke mängijaist selliselt: väravas Jakob, kaitses Janes, Münzenberg, poolkaitses Goldbrunner, Rose, Schädler, edurivis Berndt, Lehner, Gauschel, Szepan ja Siimetsreiter. Eesti: Tipner, Tepp, Neeris, Murr, Parbo, Sillak, Siimenson, Kaljo, Kuremaa, Veideman ja Uukkivi. Kohtunikuna tegutses A. Pfützner (Tšehhoslovakkia).

Mängu alustasid mõlemad pooled hoogsalt. Meie meeskond mängis veelgi võitluslikumalt kui Rumeenia ja Soome vastu. Juba 6. min. oli Saksa värava ees väga kriitiline moment. Ent Uukkivil luhtus väravalöök. Nurjusid ka Saksa nobedate edurivimeeste pealelöögid. Tipneri ja kaitsepaar Tepp-Neerise mäng oli hiilgav.

34. min. kroonis eestlaste püüdlusi värav. Uukkivi vedas mitmest vastasest mööda, söötis Kuremaale, see omakorda enda vabaks mänginud Siimensonile, kes lõi Jakobile püüdmatult paremasse ülanurka — 1:0! Mõni minut hiljem oli Kuremaal võimalus eduseisu suurendada, kuid hästisihitud löögi suutis vv. Jakob rusikaga ristnurgast üle suunata. Poolaja lõpul oli sakslastel häid võimalusi, kuid Tipneri suurepärane tõrje likvideeris need ja poolajale mindi Eesti eduseisus 1:0.

Vaheajal olid sakslased enam kui masendatud.

Teine poolaeg algas sakslaste marulise rünnakuga. Viigivärav tuli üllatuslikult 6. min: nurgalöök raksatas vastu tagumist posti ja põrkas väljakule. Selle palli tunnistas aga vahekohtunik väravaks! Isegi värava kõrval seisnud sakslased, eesotsas fotomeestega, ütlesid: «Kein Tor!» (Mingit väravat!) Ka mängijad kehitasid õlgu, kuid kohtunik osutas tsentrile. Eestlased olid nördinud. Kui ka järgnevad väravad — 12., 21. ja 42. min. tulid nurgalöökidest, oli

selge, et sakslased mängivad 12 mehega. Kohtunik ei teinud väljagi, et Tipnerit nurgalöökide puhul mitu sakslast blokeerisid, et nad meie karistusalas tõuklesid, nii nagu tahtsid. Kohtunik, sudeedisakslane Pfützner, mängis «väravate lööjana» peamist rolli ning meie esindusel tuli väljakult kaotajana lahkuda. Nii edukalt alustatud mäng lihtsalt rööviti käest — 1:4.

Saksa—Eesti maavõistluse järelkajana kirjutas «Berliner Zeitung am Mittag» muuhulgas: «Meie meeskond laskis end massiivsest Eesti tõrjest viiskümmend minutit hämmastada. Väravavaht Tipner oli jälle vormis, mis pani meid imestama. Sellel 31-aastasel blond hiiglasel oli au 59. korda esineda oma rahvusmeeskonnas ja me ei hinda Tipnerit mitte üle, kui paigutame ta Euroopa eliitväravavahtide hulka. Kõike kokku võttes Eesti ei esinenud halvasti. Kaitse, kes Königsbergis oli tugeva surve all, võitles tublilt».

Üllatuslikult lõid sakslased seejärel Rootsit 5:0 ja läksid finaalturniirile favoriidina. Meie meeskond tuli ühe võiduga tugevas alagrupis küll kolmandaks, kuid kõik vastased «ristiti» vähemalt ühe väravaga. Eestlased näitasid, et nad oskavad jalgpalli mängida.

BALTI TURNIIR LISAMÄNGUGA

Saksamaalt sõitis Eesti rahvusmeeskond Kaunasesse. 3.—7. septembrini peeti seal 9. Balti turniir. Seda võib pidada omapäraseks selle poolest, et tavalise kolme mängu asemel peeti neli. Kuna Läti oli võitnud Leedu 5:1 ning Eesti Leedu 4:0 (3:0), Eesti—Läti jäi viiki 1:1, siis tuli kordusmäng. Otsustava matši eel oli puhkepäev. Lätlased otsustasid selle veeta kodus — neil polnud ju kaugele sõita —, eestlased «puhkasid» aga Kaunase restoranis. Mõistagi andis see end järgmisel päeval tunda — eestlased kaotasid 0:2. Esimeses mängus Lätiga lõi värava Kuremaa ning Tipner püüdis penalti. Eesti—Leedu mängus olid väravaküttideks Siimenson (2), Uukkivi ja Sillandi. Lisaks meestele, kes sakslastega mängisid, kuulusid Balti turniiril meeskonda veel kaitsja Peterson, poolkaitsja Matsalu ja vasakäär Sillandi.

*

Hooaja viimaseks jõuprooviks esindusmeeskonnale oli 28. maavõistlus Lätiga. See matš peeti 19. septembril Riias 15 000 pealtvaataja ees.

Lätis oli jalgpall muutunud populaarseks. Seda näitas suur pealtvaatajate arvgi. Palju rahvast käis ka kergejõustikuvõistlustel, eriti kui võistles Läti olümpiahõbe — käija Dalinš. Läti jalgpallurite kontos oli viimastel aastatel üsna häid saavutusi, nii et «passiivsete jalgpallurite» kasv oli mõistetav. Mis puutub maavõistlustesse eestlastega, siis neid peeti seal sama printsipiaalseiks nagu meilgi. Ja lätlastel õnnestusid sel aastal mängud Eestiga.

Võrreldes meie omaga mängis nende edurivi resultatiivsemalt. Ka selles matšis läksid lätlased bravuurse survega juhtima 2:0 (23. ja 28. min.). 32. min. Kuremaa küll vähendas kaotusseisu, kuid see jäi ka viimaseks õnnestunud läbimurdeks. Teisel poolajal asendas vigastada saanud Tipnerit Karp, kes oli täielikult oma ülesannete kõrgusel, kuigi löödi veel üks värav (põrkas postist).

Üldiselt esinesid meie mehed kesiselt, sealhulgas vs. Härmates, kes esmakordselt rahvusmeeskonnas mängis. Läti võit 3:1 oli igati teenitud. Võrdlemisi õnnestunud hooajal oli see meile aga mõrudaks lõppakordiks.

KLUBIDE KOHTUMISI 1937

Hooaja algul võistles «Estonia» Soomes. Esimese mängu pidasid estoonlased Varkaus «WP 35»-ga, keda võitsid suurelt 8:0. Ka Porvoos «Akillese» vastu õnnestus hästi — 4:2. Viimases mängus, Helsingis, Soome meistri HJK-ga, läks aga lõpposa käest ja kaotati 1:2. Ka Tallinna «Kalev» käis Soomes ja võitis Helsingi «Kiffeni» 6:1.

Üks esimesi külalisi Tallinnas oli Riia «Vanderers», kes mängis «Spordiga» 2:2 ja «Estoniaga» 1:1. Leedu LFLS pidas Tallinnas kaks mängu — võitis TJK 6:4 ja viigistas «Spordiga» 0:0. Edasi võistlesid leedulased Pärnus «Kaleviga», kellele kaotasid 1:5, kuid võitsid «Tervise» 3:1. Ka Viljandis said külalised võidu 2:1. Juunis külastas Viiburi «Sudet» Narvat ja võitis sealse «Võitleja» 3:1. Järgmised kaks mängu pidasid soomlased Tallinnas, kus võitsid «Kalevi» 2:1 ja kaotasid «Estoniale» 0:4. Kõrget klassi külalismeeskonnaks Rootsist oli Djurgardeni JF, kes sundis alistuma meie neli klubi: «Esta» 3:1 (0:1), Pärnu «Tervise» 6:0 ja Tallinna «Kalevi» 6:1 ning «Estonia» 3:1 (3:0). Kohe rootslaste järel saabus Praha amatöörmeeskond «Sparta». Tšehhid võitsid Pärnu «Tervise» ja «Kalevi» võrdse tagajärjega 8:1. Tallinnas «Kalevi» aga napilt 4:3. Narva «Võitleja» käis Kotkas ja Kuopios. Mõlemad matšid võitis Narva tulemusega 3:0 ja 3:1. Kotka «Palloseura» tegi Narva vastukülaskäigu, kus kaotas «Võitlejale» 0:2. Sügisel tasus «Estonia» Tallinnas kevadel saadud kaotuse Helsingi jalgpalliklubile kuhjaga 5:0. «Sport» tegi HJK-ga sõbraliku viigi 0:0. See oli omapärane mäng, tõeline *fair play*. Kohtunik K. Sillakul ei tulnud ainsatki viga vilistada. Mängus, kus kummalgi poolel oli arvukalt väravavõimalusi, ei fikseeritud ühtki karistuslööki! Vaatamata väravateta viigile said jalgpallisõbrad sellest mängust meeldejääva sportliku elamuse.

Tallinnas peeti soomlastega ka B-meeskondade maavõistlus — võitsid soomlased 2:1 (Eesti kasuks lõi värava kt. Niks). See oli samal päeval, kui Eesti esindusmeeskond lõi Turus soomlasi MM-sarjas.

ESMAKORDSELT INGLISE SÜSTEEMIS. «ESTONIA» KAITSEB TIITLIT

Liiduklassi 1937/38. a. meistrivõistlusi alustati esmakordselt inglaste süsteemi järgi — esimene ring sügisel, teine ring järgmise aasta kevadel, mil selgus ka uus meister.

Pöördelist paremust süsteemi muutmisega ei loodetud, kuid seoses turniiri alustamisega varakevadel sooviti ergutada meeskondade talvist treeningut. Seni ei oldud sellest eriti lugu peetud.

Sügisring algas 24. juulil ja kestis 17. oktoobrini 1937. Seega 11 nädalat. Osavõtjaid oli kaheksa: «Estonia», «Esta», Tallinna «Kalev», Narva THK, Tallinna «Puhkekodu», «Sport», Pärnu «Tervis» ja ÜENÜTO.

A-klassi paremikku kuulusid TJK, Tartu «Olümpia» ja Narva «Võitleja» ning neil oli eeldusi peatselt liiduklassi pääseda.

Sügisringis esines edukalt vanameister «Sport», kes saavutas 10 punkti. Ta alistas suurelt ka meistri «Estonia» — 4:0. Muide, «Spordi» kesktormajana mängis Tipner. Teisele kohale platseerus «Esta» 9 punktiga, kes võitis «Spordi» 2:1 ja mängis «Estoniaga» viigi 1:1. Kolmandat kohta jagasid 8 punktiga «Estonia», «Kalev» ja «Tervis». «Puhkekodu» kogus 7, ÜENÜTO 4 ja NTHK 2 punkti.

Kevadring algas varakult — 1. mail. Eriti võidutahteliselt mängis «Estonia». Tänu tõhusale talvisele treeningule oli estoonlaste vorm nii hea, et nad ei kaotanud ühtki mängu. Sügisringis saadud kaotus «Spordile» revanšeeriti 5:0. «Estonia» kogus ühtekokku 22 punkti ja tuli neljandat korda järjest Eesti liiduklassi meistriks. Tallinna Eksporttapamaja ühtlane meeskond «Esta» mängis stabiilselt ka kevadringis, kogus 10 punkti, ühtekokku aga 19 ja tuli teiseks. Kolmas oli «Kalev» (18) ja alles neljandana tuli sügisringi parim — «Sport» — 17 punktiga. Need neli olidki peamised pretendendid auhinnalistele kohtadele. Teised meeskonnad saavutasid punkte tublisti vähem. Kaks viimast — ÜENÜTO ja «Puhkekodu» — langesid järgmiseks hooajaks liiduklassist välja.

ESIMESED EESTI KARIKAVÕISTLUSED

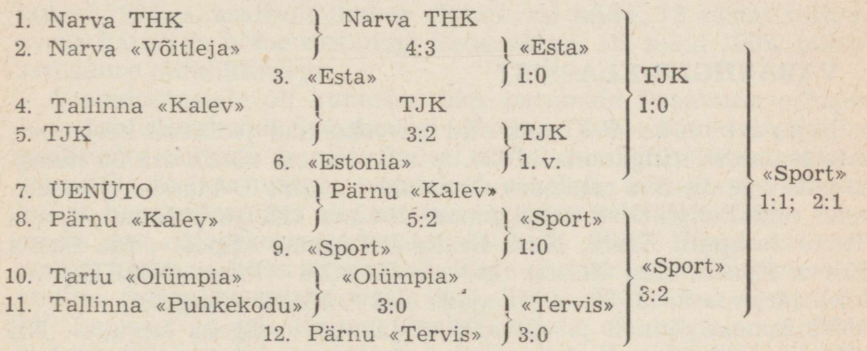
Kui seni oli mitmesuguseid karikavõistlusi peetud üksikute seltside vahel ja linnade ulatuses, siis 1938. a. pandi alus Eesti karikavõistlustele. Suuri teeneid oli selles «Spordil», kes pani oma jäädavalt võidetud ajaloolise karika igavese rändauhinnana taas mängu. «Sport» oli selle jäädavalt omandanud Eesti meistrivõistlustel — 1921—1927.

Karikavõistlustele lubati esialgse juhendiga 12 meeskonda ja nimelt — kõik kaheksa liiduklassi meeskonda pluss neli A-klassi ringkondade meistermeeskonda. Eelringis kohtusid ringkonnameistrid ja sügisvooru edetabeli neli nõrgemat liiduklassi mees-

konda. Neli võitjat pääses veerandfinaali, kus neil tuli kohtuda sügisringi nelja parema liiduklassi meeskonnaga. Paarid selgitati loosimisega. Poolfinaalis loositi paarid uuesti.

Kuidas arenesid esimesed karikavõistlused, seda näeme juurdelisatud tabelist. TJK pääses eelringist võiduga «Kalevi» üle otse poolfinaali, sest «Estonia» loobus turniirist. Finaalmäng «Sport» — TJK jäi lisaajast hoolimata viiki. Kordusmäng järgmisel päeval kestis samuti kaks tundi. Normaalaeg lõppes taas 1:1. Lisaajal suutis võita «Sport» favoriidiks peetud TJK 2:1 ja viis karika tagasi oma kappi.

Esimese Eesti karikavõitja «Spordi» meeskonna koosseis: E. Tipner, A. Lasner, E. Valdmees, A. Jakobson, E. Kleesmann, L. Saar, A. Ando, E. Brenner, H. Saarne, K. Koslovski ja G. Simenson.

VABARIIGI A-KLASSIST

Liiduklassi, kus selgitati vabariigi meister, kuulus jalgpalliliidu otsuse kohaselt kaheksa meeskonda. A-klassis oli näiteks 1938. a. 26 meeskonda. Need jagunesid territoriaalse kuuluvuse järgi 4 ringkonda: Põhja-, Ida-, Kesk- ja Lõuna-Eesti ringkond. Igas ringkonnas mängis viis meeskonda üheringilise turniiri, Tallinnas oli kaks alagruppi, ühes 5, teises 6 meeskonda. Ringkondade võitjad selgitasid omavahel A-klassi meistri. Kaks paremat pääsesid järgmiseks aastaks liiduklassi, kaks nõrgemat liiduklassi meeskonda langesid aga A-klassi.

Näiteks 1938. a. andsid A-klassi ringkonnameistrivõistlused sellise paremusjärjestuse: *Põhja-Eesti ringkond.* I alagrupp: 1. Tallinna Jalgpalli Klubi, 2. Kohila «Püsivus», 3. Tallinna Lut-

heri NMKÜ, 4. Pelgulinna «Visadus», 5. Vene Spordiselts «Vitjaz»; II alagrupp: 1. «Esta» II, 2. ÜENÜTO II, 3. «Sport» II, 4. «Kalev» II, 5. «Puhkekodu» II, 6. «Estonia» II. *Kesk-Eesti ringkond:* 1. Pärnu «Kalev», 2. Viljandi «Tulevik», 3. Türi Spordiring, 4. Viljandi Jalgpalli Klubi, 5. Pärnu «Tervis» II. *Ida-Eesti ringkond:* 1. Narva «Võitleja», 2. Kiviõli Spordiklubi, 3. Rakvere ÜENÜ, 4. Narva Tennis- ja Hoki Klubi, 5. Kohtla «Võimula». *Lõuna-Eesti ringkond:* 1. Tartu «Olümpia», 2. Tartu «Raudla» (Raudteelaste Hoolekande Ühing), 3. Võru «Ilmarine», 4. Tartu Trükitööliste Ühing, 5. Tartu «Kalev».

Ringkonnavõitjate turniiri võitis 1938. a. Tallinna Jalgpalli Klubi. Järgnesid 2. Tartu «Olümpia», 3. Narva «Võitleja» ja 4. Pärnu «Kalev». Tallinna Jalgpalli Klubi ja Tartu «Olümpia» said õiguse osa võtta 1938/39. a. liiduklassi meistrivõistlustest.

VABARIIGI B-KLASSIST

Nagu A- nii ka B-klassis olid meeskonnad jaotatud nelja territoriaalsesse ringkonda. 1938. a. võistlustest võttis osa 30 meeskonda. See oli üks rohkearvulisemaid turniire B-klassis. Nimekamad olid Põhja-Eesti ringkonnas Nõmme «Kalju», Lõuna-Eestis Tartu Jalgpalli Klubi, Kesk-Eestis Põltsamaa «Sport», Ida-Eestis Narva Kreenholmi Noorte Meeste Kristlik Ühing (NMKÜ), kes kõik järgmiseks, 1939. a. hooajaks end A-klassi mängisid.

Väiksemad linnad ja alevidki ei jäänud «valgeks laiguks». Nii mõnegi väiksema keskuse meeskond pani endast ajakirjanduse kõnelema. Toogem näiteid: Kohila «Püsivus» võitis TJK 3:2, Haapsalu «Läänela» tuli 1936. a. B-klassi võitjaks, Tapa Spordiklubi oli 1934. a. A-klassis üks paremaid, Narva Noorteühing «Astra» võitis 1930. a. B-klassi ringkonnavõistlused, Paldiski Vabatahtliku Tuletõrje Seltsi Spordiosakond «Bevetesso» tuli 1925. a. Lääne-Eesti ringkonna meistriks. Aktiivselt tegutsesid veel Ambla Spordiring, Mõisaküla «Ülo», Jägala «Omakodu», Valga Spordiklubi, Võhma «Leola», Kuressaare Eesti Seltsi Spordiring, Sonda Hariduse- ja Spordiselts, Kohtla-Järve «Võimula», Avinurme-Vadi Muusika- ja Lauluselts «Metsakaja», Mustvee Spordiselts «Ühendus» jt.

Alljärgnevalt toome näitena B-klassi meistrivõistluste tulemused 1938. aastast, mis kujukalt peegeldavad Eesti jalgpalligeograafiat. *Põhja-Eesti* ringkond: 1. Nõmme «Kalju» (ringkonna meister, arvatud 1939. a. A-klassi), 2. Keila Spordiring, 3. «Estonia» III, 4. «Kalev» III, 5. TJK II, 6. «Siirius» («Spordi» harumeeskond); *Ida-Eesti ringkond:* I grupp: 1. Kreenholmi NMKÜ (arvatud 1939. a. A-klassi), 2. Jõhvi ÜENÜ, 3. Narva «Võitleja», 4. Narva «Svjatogor» (Spordi-Haridusselts), 5. Narva THK III;

II grupp: 1. Kunda Rahva Raamatukogu Selts (võitis 1939. a. alagrupi), 2. Kütte-Jõu «Kiir», 3. Kiviõli Spordiklubi II, 4. Ambla Spordiklubi, 5. Rakvere ÜENÜ II; *Lõuna-Eesti ringkond:* 1. Tartu Jalgpalli Klubi (arvatud 1939. a. A-klassi), 2. Jõgeva «Kalju», 3. Tartu «Olümpia» II, 4. Tartu ÜENÜ, 5. Tartu «Kalev» II, 6. Petseri Spordiselts (mängis 1934. a. A-klassis); *Kesk-Eesti ringkond:* I grupp: 1. Sindi «Kalju», 2. Mõisaküla «Ülo», 3. Pärnu «Kalev» II; II grupp: 1. Põltsamaa «Sport» (arvatud 1939. a. A-klassi, 2. Türi Spordiring II, 3. Paide «Järvapojad», 4. Viljandi «Tulevik» II, 5. Viljandi Jalgpalli Klubi II.

KADRIORU STAADION SAAB UUE TRIBÜÜNI

Kadrioru staadioni puutribüün, mis endise lauluväljaku laululavast 1926. a. osaliselt ümber ehitati, sai nüüd, 12 aastat hiljem, avara katusega betoontribüüni. Seda päeva, 15. maid 1938, pühitseti suure pidulikkusega.

Avapidustustele oli kutsutud üks paremaid Prantsuse esimese liiga profimeeskondi Strasbourgi «Racing Club». See klubi kuulus profiliigas esirinda ja oli eelmisel aastal karikafinalistiks. Meeskonna koosseisus mängis prantslasi, sakslasi, austerlasi, rumeenlasi ja hispaanlasi, kes olid ostetud endistelt seltsidelt suurte summade eest. Meeskonna hingeks oli kpk. Karl Hummerberger, endine Austria internatsionaal Viini «Admirast». Edurivis olid: endine Saksa internatsionaal Ossi Rohr, Barcelona «Espanioli» kt. Laurent ja pä. Keller. Pealtvaatajaid oli kogunenud 8000. Pidustused algasid sportlaste defileega. Rongkäigus oli 1100 sportlast, kõige ees kahekordne olümpiavõitja Kristjan Palusalu, Euroopa meistrid Johannes Kotkas ja Arnold Viiding. Tribüünid olid elevil. Kohe pärast sportlaste defileed tulid väljakule prantslased. Enne Tallinna saabumist olid nad mänginud Kaunases Leedu rahvusmeeskonnaga ja võitnud 4:0. Müriseva aplausi saatel ilmus väljakule ka Eesti rahvusmeeskond. Väravas Tipner, kaitses Neeris ja Tepp, poolkaitses Sillak, Matsalu ja Kopli, edurivis Siimenson, Uukkivi, Kuremaa, Kaljo ja Kass.

Mängu algusest peale oli tunda närvilist õhkkonda, nagu maavõistlustel. Publik mõistagi lootis oma meestele, kes ka ise olid täis võidujanu. Kuid ega siis prantsuse nimekad profidki kaotama tulnud! Esimesed kümme minutit möödusid tasavägiselt. Kumbki püüdis avastada vastase tugevaid ja nõrku kohti. See oli nagu poksimatši esimene raund. Siis järsku, 14. min., sobis eestlaste kiire läbimurre vasakult äärelt. Kass mängis end vabaks ja lõi ootamatult peale. Pall vuhises võrku — 1:0. Ovatsioonid. Ovatsioonid. Vaevalt oli publik rahunenud, kui 16. min. pä. Hoffmann Tipnerit üllatas löögiga värava vasakusse ülanurka — 1:1.

Siitpeale muutus eestlaste mäng ettevaatlikumaks, tihedamaks. Siiski võis täheldada külaliste kerget ülekaalu.

Teist poolaega alustasid eestlased püüdlikult ja ka mäng sobis. Lühidalt — oldi ülekaalus, kuid võiduväravani ei jõutud. Nurgalöögid 8:2 Eesti kasuks. Viik proffidega oli Eesti amatööridele üle ootuste heaks saavutuseks.

NORRA—EESTI 1:0

31. mail 1938. a. peeti Oslos 22 000 pealtvaataja ees Norra—Eesti teine maavõistlus — meie jalgpallurite üks sisukamaid mänge sel hooajal. Võiduvärava saavutasid väljakuperemehed teise poolaja 19. min. Esimene poolaeg kulges eriliste väravavõimalusteta. Teine poolaeg kujunes aga äärmiselt võitluslikuks, mõlemal meeskonnal oli ridamisi väravahõngulisi momente. Norralaste kuulsad sisemised — Kvammen ja Isaksen —, kes olid arvatud Euroopa koondmeeskonna kandidaatide hulka, kohtasid nende endi sõnade järgi väga head kaitseliini. Tepp-Sillak-Neeris olid neile läbipääsmatuks müüriks. Üldiselt lootsid norralased suuremat võitu. Eesti meeskonnas mängisid Mikson, Tepp, Neeris, Sillak, Parbo, Matsalu, Siimenson, Uukkivi, Kuremaa, Kaljo ja Kass. Kohtunikuna tegutses E. Lundström Rootsist.

Norrast tagasisõidul mängis «Estonia» Stokholmis sealse AJK-ga. Puuduvad mängijad, kes ei võistelnud Norras, sõitsid Tallinnast järele. «Estonia» tuli toime 1:1 viigiga. Olgu märgitud, et sama AJK andis enamiku mängijaid Rootsi—Soome maavõistluseks, mis lõppes Rootsi võiduga 2:0.

EESTI—LEEDU 2:0.

12. juunil toimus Kaunases Eesti—Leedu 25. maavõistlus. See oli tõeline sõprusmatš. Publikut oli kogunenud 6000, kes võrdselt nii omade kui külaliste õnnestumistele poolehoidu avaldas. Eesti meeskond mängis tavalises koosseisus, ainult poolkaitset värskendas Valter Piisang, kes tublilt mängis. Eriti hoos oli meie edurivijuht Kuremaa, kes oli ka mõlema värava autoriks — esimene 19., teine 38. min. Vahekohtunikuna tegutses Arwids Jurgens.

EESTI—UNGARI 2:3

22. juunil 1938 oli Tallinnas oodatud sündmuseks Eesti—Ungari maavõistlus. Ungarlaste tehniline üleolek tasakaalustati püüdlikkuse ja vastupidavusega. Üldiselt oli mäng viigihõnguline.

Siiski lõppes see meie minimaalse kaotusega — 2:3 (13. min. Soproni 0:1, 27. min. Siimenson-Kassi toredast nurgalöögist 1:1, 56. min. Kuremaa 2:1, 68. min. Vidor 2:2, 82. min. Keszei 2:3.) Kohtunikuna tegutses soomlane E. Pekonen.

EESTI—LÄTI 0:2

Juuli keskel nägid Tallinna jalgpallisõbrad meie ammust rivaali — Läti rahvusmeeskonda. Rahvast oli maavõistlusele kogunenud 9000. Lõunanaabrid näitasid head koostööd ning lahkusid teenitud võiduga. Eesti rünnakud purunesid Läti karistusala karil. See seik mattiski igasugused viigi-võidulootused. Tundub, et Läti meeskond oli kõigi aegade parim: Bebris; Lauks, Laumanis; Magers, Petersons, Lidmanis; Raisters, Vanags, Kruptšas, Rositis, Bordusko. Kohtunik F. Boullion (Saksa).

Eelmänguna peeti Narva—Tartu linnavõistlus, mille võitis Narva 3:1.

MAAVÕISTLUSED SOOMEGA

Suurte lootustega mindi vastu Eesti—Soome 20. maavõistlusele, mis toimus 17. augustil Tallinnas. See oli meie 100. maavõistlus. Mäng kaotati 1:3. Eesti meeskond esines alla võimete. Eksperiment «Kalevi» edurivi vasaku tiiva rahvusmeeskonda lülitamisega ei õigustanud end. Parim mees väljakul oli pä. Siimenson, kes oli ka meie ainsa värava autoriks.

Samal päeval toimus Vaasas ka duubelkoosseisude maavõistlus, mis lõppes viigiga 2:2. Meie kasuks lõi värava Kaljo, teine oli soomlaste omavärav. Meie B-meeskonda oli tugevdatud kahe esindusmeeskonna mängijaga — Kassi ja Sillakuga.

EESTI VÕIDAB BALTI TURNIIRI

10. Balti turniir peeti 3.—5. septembrini 1938 Tallinnas. Turniiri eelõhtul toimus Balti riikide jalgpallijuhtide konverents. Seal arutati jalgpalliliidu ettepanekut rahvusvaheliste klubivõistluste korraldamist Põhja-Euroopa karikavõistlustena. Kuna nimetatud küsimustest olenes tulevikus Balti turniiri saatus, otsustati rahvusvahelistest karikavõistlustest loobuda lätlaste jalgpallikalendri koormatuse ja eestlaste huvipuuduse tõttu. Balti turniire otsustati jätkata senistel alustel ja mängusoleva karika jäädavalt võitmise korral muretseda ühiselt uus rändauhind. Järgmine Balti turniir otsustati korraldada Riias 1939. a.

Turniirist osavõtuks registreeris meie jalgpalliliit tolle aja 20 paremat: Edmund Karp, Harald Kask, Leonhard Kass, Nikolai Kaubisch, Helmuth Kippar, Richard Kuremaa, Juho Matsalu, Valter Mäng, Ferdinand Murr, Johannes Niks, Ülo Ollis, Egon Parbo, Voldemar Peterson, Valter Piisang, Karl-Rudolf Sillak, Georg Siimenson, Elmar Tepp, Evald Tipner, Heinrich Uukkivi ja Ralf Veidemann.

EESTI—LEEDU 3:1

Turniiri avamängule oli kogunenud 7000 pealtvaatajat. Kumbki meeskond mängis püüdlikult, kombinatsioonid ja väravalöögid ei tahtnud aga välja tulla. Alates 40. min. murdis Uukkivi äärelt läbi, lõi kõrge palli üle vastujooksnud Tašiuse Veidemannile, kes tegi 1:0. Vaevalt olid rõõmuavaldused vaibunud, kui järgnes veel kaks võimalust. Siimensoni terav pealelöök tabas väravaposti. Palli sai Kass. Uus pealelöök, kuid napilt mööda. Juba oli oodata poolajavilet, kui Siimenson äärelt läbi spurtis, andis kõrge palli värava alla. Tašius tõrjus, pall sattus Kuremaale, kes selle Veidemannile ette tõstis — 2:0 Eesti kasuks mindi poolajale.

Teisel poolajal kaitses Leedu väravat Skalskis. Eestlaste ülekaal püsis, kuigi ka Tipneril tuli nii mõnigi ohtlik moment likvideerida. 24. min. rõkkas staadion taas — Uukkivi oli löönud madala palli mahaviskuva Skalskise alt läbi — 3:0. Kolm minutit hiljem saavutas Leedu auvärava. Väravaesises saginas, kui Tipner kõhkles sekkalöömises, lõi Leedu kt. Šurkus 1:3. Edasi muutus mäng vahelduvaks. Siimensoni heale võimalusele järgnes Tipneri hiilgav päästetöö, kusjuures ta käsi sai vigastada ja ta oli sunnitud väljakult lahkuma. Teda asendas Karp. Nii Karbil kui Skalskisel oli mängu lõpuni ohtlikke momente. Siiski jäi 3:1 püsima ja Eesti oli esikohale samm lähemal.

LÄTI—LEEDU 1:1

Järgmisel päeval peeti Läti—Leedu maavõistluse eelmänguna Türi ja Võru linnavõistlus. Kohtumise võitsid türilased ülekaalukalt 4:1 (3:1).

Pealtvaatajaid oli 5000, enamik leedumeelsed. Seda nad näitasid kohe, kui leedulased väljakule tulid. Tuhande läti ekskursandi temperamentne aplaus oma meeskonnale jäi varju. Rohkearvuline pealtvaatajaskond ergutas lakkamatult leedulasi ja see näis ka aitavat — 28. min. asuski Leedu juhtima 1:0.

Teisel poolajal leedulaste ülekaal jätkus. Saabus aeg, kus paljud pealtvaatajad rohkem kellaosuteid kui palli jälgisid, kui kolm minutit enne lõppu üks leedulastest palli väljakult minema lõi,

kuid see läks üle oma otsjoone. Nurgalöök. See kujuneski leedulastele saatuslikuks. Pä. Raisters toimetas palli hästi väravа ette, kust kt. Kruptšas selle peaga väravasse lõi — 1:1! Leedu oli lasknud kaotsi võimaluse esmakordselt võita Lätit Balti turniiridel.

EESTI—LÄTI 1:1

Otsustav mäng. Staadionile oli kogunenud üle 12 000 pealtvaataja, seega rekord. Lätist oli Tallinna saabunud kaks ekskursiooni. Kui Läti—Leedu heitlust oli tulnud kaasa tegema 1000 turisti, siis Eesti—Läti kohtumist veel teine 1000 juurde. Niisiis 2000-line läti laulukoor eesti 10 000 vastu. Leedust oli saabunud turniirile umbes 200 pallihuvilist. Lätlased vajasid esikohale tulekuks võitu. Eestile piisas viigist, kuid jalgpallis taolist rihtida on enam kui riskantne — tuli välja panna kõik, võita, sest suvine kaotus vajas revanšeerimist.

Sellises ärevas õhkkonnas algas selle aasta kaalukaim matš. Mõlemad meeskonnad mängisid hoolikalt, rabelemata. Eriti hiilgasid kaitseliinid. Edurivil oli seetõttu raskusi värava saavutamisel. Siiski läks Eesti juba 12. min. vä. Kassi löögist 1:0 juhtima. Saanud vs. Veidemannilt pika söödu, spurtis ta lätlaste karistusala nurgani ja lõi tugeva madalpalli värava tahanurka. Vv. Bebris heitis küll, kuid hilines. Pisut hiljem oli Siimensonil võimalus tagajärge suurendada, kuid löök tabas posti. Vahepeal pääses ka läti kiire pä. Raisters ohtlikult läbi, lõi aga palli napilt väravast mööda.

Teisel poolajal asus tegevusse hüüukoor: «Poisid, poisid, pange juure, võidu saate suure!» Väike paus ja kohe järgnes: «Eesti suru, Eesti pressi, ära karda punast dressi!» Läti punasärklased ei heitunud. Neil õnnestus 7. min. vä. Bordusko juhtimisel läbi murda, üle välja põiksööt pä. Raistersile anda, kes seadiski efektse pealöögiga jalule viigi. Läti turistideleer juubeldas. Ligi pool tundi jätkus vahelduv mäng. Siiski käisid lätlased kuidagi kõvemini peale ja pealtvaataja kartis, et meie meeste mäng variseb kokku nagu soomlaste puhul. Tõepoolest, oligi murdemoment, kuid sellest saadi üle ning kartused osutusid asjatuks. Lõpupolka keerutati juba Läti värava all, kus Bebrisel ja kaitsjail oli palju tegemist, et palli mitte väravasse lasta. Maavõistlus lõppeski 1:1. Läti jäi küll võitmatuks, kuid Eesti tuli siiski Balti meistriks.

Vahekohtunik Boullion iseloomustas turniiri järgmiselt: «Eesti—Läti matš toimus kõrgemal tasemel, kui seda olid eelmised kohtumised. Üldiselt meeldis mulle Eesti meeskond. Kui võtta 10-punkti süsteemis, siis annaksin Eestile 10, Lätile 9 ja Leedule 6 punkti.»

1938. aasta oli võrdlemisi sündmusterikas — ja mitte üksnes maavõistluste poolest. Meie jalgpallurid võtsid vastu ja käisid külas paljudel klubimeeskondadel. Eespool oli juba juttu, et

«Estonia» võistles Stokholmis. Peale selle mängisid estoonlased veel Soomes. Nad kaotasid 1:2 Hangos, kuid võitsid seejärel Turu «Palloseura» 4:1. Tallinna «Kalev» käis Kuopios, kus võitis sealset «Palloseurat» 3:0.

Eestit külastas sel aastal ka kaks saksa meeskonda. Allsteini «Hindenburg SK» võitis Tallinnas «Spordi» 5:1. Königsbergi «Porussia-Samland» alistas Tallinna «Kalevi» 3:2, kaotas seejärel «Estale» 0:3 ning võitis Tartus kohaliku koondise 4:0. Leedu meeskond ISO sai Tallinnas «Kalevilt» lüüa 0:1, Tartus mängis aga «Olümpiaga» 2:2 viigi. Tugevaimaks klubiks, kes sel aastal Tallinna külastas, oli «FC Plzen» Tšehhoslovakkiast. Tšehhid võitsid «Esta» 6:0 ning seejärel ka Tallinna koondise 3:1 (2:1).

Eesti Töölisspordi Liidu (ETL) ja Soome Töölisspordi (TUL) jalgpallikoondiste vahel leidis aset esimene maavõistlus. 30. juulil Kadriorus peetud matši võitsid soomlased 2:1. ETL-i meeskonnas mängisid: Sutt, Gerretz, Saare, Habeck, Luuk, Margis, Proos, Rääks, Leeberg, Oniks ja Peeneke.

Tallinna Töölisspordi Ühing võttis vastu Tampere meeskonna «Yritys», keda võitis 3:0. «Rünnak» käis Soomes, kus sai kergesti jagu Metsola «Kirist» — 6:0.

*

Sel aastal külastas Tallinnas jalgpallivõistlusi üle 80 000 pealtvaataja. Ühelgi maavõistlusel ei olnud neid alla 5000 ja kassat alla 6000 krooni. Rekordiline oli külastajate poolest muidugi Balti turniir, millest juba varem juttu tegime. Piletiga pealtvaatajaid maavõistlustel: Eesti—Ungari — 6948, Lätiga — 7423 ja Soomega — 5647. Ka vabariigi liiduklassi mänge külastati arvukalt. «Kalevi» kassa andmeil käis nende mänge Tallinnas vaatamas 6068 inimest. Need olid seltsidele ja jalgpalliliidule tulukad matšid. Võtkem näiteks maavõistlus Lätiga — puhastulu üle 3500 krooni. See polnud sugugi väike summa.

VEEL KORD «ESTONIA»

Teist aastat järjest viidi läbi liiduklassi meistrivõistlused inglise süsteemis. Kas sellest varemaga võrreldes kasu oli, ei oska öelda. 10. Balti turniir siiski võideti, see nagu õigustas ja andis tulevikulootusi.

Sügisring algas meistrile — «Estoniale» — kurjakuulutavalt. A-klassi meistri TJK käest pääses ta penalti abil viigiga 3:3. Suur pauk tuli aga Pärnust, kus kaotas «Tervisele» 2:3. Järgmiste mängudega suutis ta siiski TJK-ga konkureerides oma tabeliseisu parandada ning saavutas sügisringis 11 punkti TJK 10 vastu. TJK komistuskiviks osutus omakorda «Esta», kellele kaotati 1:4.

Teise uustulnuka, «Olümpia», esinemine oli juhuslik. Nii võitis ta «Kalevi» 5:1 ja «Esta» 3:0, samas aga kaotas TJK-le 1:4, «Spordile» 1:5 ja «Estoniale» — 0:7. Sellele vaatamata saavutas «Olümpia» 8 punktiga kolmanda koha. «Kalev» ja «Tervis» said 7, «Esta» ja «Sport» 5 ning NTHK 3 punkti.

Kevadringi esimestes voorudes mängisid Tallinna meeskonnad võimekamalt kui provintsiesindused. Küllap aitasid siin talvised saalitreeningud, mis Tallinnas olid intensiivsemad ja organiseeritumad kui teistes keskustes. Millega muidu seletada, et Pärnu «Tervis» kaotas TJK-le 0:7, «Kalevile» 0:5, Narva THK TJK-le 0:5, «Estale» 0:4 ja «Spordile» koguni 1:10. «Estonia» stabiilsus mängudesarjas tõi talle ka 1938/39. a. liiduklassi meistritiitli. Sinisärklased kogusid 23 punkti, kaotades kevadringis ainult «Estale» 0:1. TJK suutis oma teist kohta hoida lõpuni (17 punkti). Kolmandat-neljandat kohta jagasid «Sport» ja «Esta» (15 p.), viiendat-kuuendat «Kalev» ja «Olümpia» (14 p.). Kaks viimast, Pärnu «Tervis» (9) ja Narva THK (5), langesid järgmiseks hooajaks A-klassi.

TJK KARIKAVÕITJAKS

Teist aastat tulid pidamisele karikavõistlused. Osavõtuks registreerus 10 meeskonda: Tallinnast «Kalev», «Sport», TJK, «Esta», ÜENÜTO, Pärnust «Tervis» ja «Kalev», Tartust «Olümpia» ja «Raudla», Narvast THK.

Kui eelmisel aastal meistermeeskond «Estonia» andis karikavõistlustel TJK-le loobumisvõidu, siis nüüd ei kavatsenud «Estonia» üldse osa võtta, vaid hoidis oma jõudu meistrivõistlusteks.

Võistlused ajaloolisele karikale algasid üheaegselt Tallinnas, Tartus, Narvas ja Pärnus. Finaali jõudsid TJK ja Tallinna «Kalev». TJK oli võitnud NTHK 6:2 ja poolfinaalis karikakaitsja «Spordi» väravate sajus 6:5, olles mängu kestel kaotusseisus 1:4 ja 2:5! Tallinna «Kalev» võitis omakorda Tartu «Olümpia» 8:2 ja poolfinaalis «Esta» 1:0.

Finaal oli mehine. TJK oli siiski vastupidavam, energilisem. Poolajaks läks 1:0 juhtima «Kalev» (värava lõi Veideman), kuid teine poolaeg kuulus tervenisti hoogsalt mänginud rohesärkidele. Juba 5 min. tegi ps. Papp viigi, seejärel lõi vä. Velisto 30. min. üksikläbimurdest 2:1, 38. min. kt. Kastan 3:1 ja 41. min. ppk. Smitt 4:1, millega TJK sai Eesti karika.

TJK meeskond koosnes põhiliselt raudteelastest: Sutt, Smitt, Niinvee, Tarimäe, Sillak, Leichner, Kanarik, Papp, Kastan, Kägu ja Velisto.

Huvitav on märkida, et TJK meeskonnast, kes meistrivõistlustel hästi esines, ei leitud sel aastal ühtki meest Eesti rahvusmeeskonda.

II EESTI MÄNGUD

Esimesed Eesti Mängud peeti mäletatavasti 1934. a. 1939. a. suvel korraldati järjekordsed. Mängude kava oli väga mitmekesine. Loomulikult ei puudunud ka jalgpall.

17. juunil leidis aset Tallinna ja vabariigi koondise matš. Koondises mängisid: Leetjärv (Narva THK), Ruven (Tartu «Olümpia»), Erikson (Pärnu «Tervis»), Karusion, Sieger, Mals, Kõss, Riisik ja Kuremaa (kõik Tartu «Olümpia»), Mäger (Pärnu «Tervis») ja Kaubisch (Narva THK). Tallinn: Tipner («Sport»), Tepp ja Neeris (mõlemad «Estonia»), Vahter («Esta»), Parbo, Piisang (mõlemad «Estonia»), Siimenson («Sport»), Uukkivi («Estonia»), Kleesman, Ööbik (mõlemad «Sport») ja Kass («Estonia»).

Võistlus oli elav ja temporikas. Kumbki pool ei tahtnud alla jääda. Mehed pidasid maha tõelise lahingu, mis lõppes viigiga 3:3.

B-KLASSIS 39, A-KLASSIS 26 MEESKONDA

Jalgpall sirutas tiibu üha laiemale. Meeskondi, kes alustasid B-klassis, asutati paljudes väikestes keskustes. B-klassi esivõistlustest võttis osa ühtekokku 39 meeskonda. Põhja-Eesti ringkonnast pääses parimana A-klassi Jägala «Omakodu», Ida-Eestist Ambla Spordiring, Lõuna-Eestist Jõgeva «Kalju» ja Kesk-Eestist Sindi «Kalju».

A-klassis startis ühtekokku 26 meeskonda, kusjuures kõigis ringkondades oli ääretult tasavägine konkurents. Ringkonnameistrite lõppturniirile pääsesid ÜENÜTO, Pärnu «Kalev», Narva «Võitleja» ja Tartu «Raudla». Selliseks kujunes nende paremusjärjestus ka lõppturniiril ning kaks esimest said õiguse järgmisel aastal liiduklassis mängida.

TUBLI MATŠ SAKSA MEESKONNAGA

Kolmas maavõistlus Saksaga peeti 29. juunil 1939 Tallinnas. Just enne seda oli Saksa võitnud Norra 4:0 ja Taani 2:0, tõendades ilmekalt oma löögivõimsust. Ka Tallinnas demonstreerisid sakslased tehniliselt head mängu. Eestlastel oli aga matši tasakaalustamiseks vastu panna püüdlikkus ja tugev väravavaht Evald Tipner. Muide, Tipnerile-internatsionaalile oli see 15. sünnipäevaks. Ta debüteeris 3. juunil 1924 Pariisis, kus Eesti kohtus maavõistluses Iiriga (1:3). Taolisi mehi pole meil rohkem olnud.

Maavõistlusel löödi kaks väravat, mis jagunesid võrdselt mõlemale poolajale. Esimene värav tuli 35. min. pä. Lehneri

löögist, kes näiliselt autimineva palli hankis ja selle ootamatult väravasse lähetas. Teise värava lõi 60. min. ps. Schaletzki. Tagajärg 0:2 Euroopa ühe tugevama jalgpallimaa vastu polnud sugugi halb. Seda kinnitasid üksmeelselt ka kommentaatorid, nii et järgmistele maavõistlustele mindi üsna optimistlikult.

Eesti meeskonna koosseis: Tipner, Neeris, Tepp, Piisang, Sieger, Parbo, Siimenson, Uukkivi, Kuremaa, Veidemann ja Kass. Kohtunikuna tegutses A. Jurgens (Läti).

MÅHAMÄNGITUD MAAVÕISTLUSED

Võidulootustega mindi 27. juulil Riiga Läti—Eesti 31. maavõistlusele.

Hea pealehakkamine on pool võitu. Esimesel veerandtunnil tuiskas meie ründekolmik Koslovsky-Kuremaa-Veideman rajukalt vastase kaitseliinide vahel. Üks rünnakutest tõi ka värava, — olgugi lätlaste paremkaitsja ebaõnnestunud tõrjelöögist. Ent poolaja lõpul hoog rauges ning Läti saavutas viigi.

Teisel poolajal läks Eesti Kuremaa löögist ette 2:1 ja peatselt tegi Veideman koguni 3:1. Näis, et miski ei riisu enam Eesti võitu. Ent mis meie meeskonnaga edasi juhtus, selle üle vaieldi palju. Tundus, et meeskond tõmbus kaitsesse. Treener Elmar Saar lausus, et pärast kolmanda värava löömist pole tema sellist käsku andnud. Kuid faktiks jääb see, et ründamise asemel piirdus meeskond üksnes kaitsetegevusega. Viimase veerandtunni algul tuli 2:3, lätlased said hoogu juurde ja mõni minut enne võistluse lõppu saabus viik 3:3. See jäigi lõpptulemuseks.

Veelgi halvemini läks meil 21. maavõistlus Soomega Helsingis. Kuigi Eesti meeskond esitas paiguti suurepärase partii, ei saadud viikigi. 4. augustil olümpiastaadionil peetud maavõistlus oli paljuski analoogiline maavõistlusele Riias. Eesti juhtis kahel korral. Poolaja lõpuks saavutas Uukkivi juhtvärava. Teise poolaja algul soomlased viigistasid. Järgnevalt viis vä. Kass Eesti uuesti juhtima, kuid enne viimase veerandtunni algust oli seis jälle viigiline. Mängu lõpul läks Soome juhtima 3:2 ja realiseeris viimasel mänguminutil veel penalti — 4:2.

Meie edurivi esitas Soome vastu hea partii, kuid soovida jätsid tagaliinid. Nad ei suutnud soomlaste kiireid ääremängijaid pidurdada.

Üheaegselt heitlusele Helsingis peeti Pärnus B-meeskondade maavõistlus. See lõppes 2:0 soomlaste kasuks.

Eesti—Leedu 27. maavõistlus leidis aset Tallinnas 27. augustil 1939. Kui esimene poolaeg lõppes väravateta viigiga ja ka enamus teisest poolajast kulges tasavägises mängus, siis lõpp vajus Eesti meeskonnal taas ära, ning leedulased lahkusid Tallinnast 1:0 või-

duga. Teadagi oli see taas mõrudaks pilliks. Ja ometi oli platsil meeskond, kes oleks võinud väga hästi mängida: Karp, Tepp, Neeris, Matsalu, Parbo, Piisang, Siimenson, Uukkivi, Kuremaa, Veideman, Kass. Kohtunikuna tegutses E. Lundström Soomest. Seega veel üks ebaõnnestumine meie ebaõnnestumiste ritta.

MATŠID VÄLISMEESKONDADEGA

20.—22. maini 1939 viibis Tallinnas tšehhide profiklubi «S. K. Viktoria», üks tugevamaid Kesk-Euroopas. Külalised demonstreerisid oma kõrget klassi ka meie publikule. Mõninga pettumuse valmistas «Sport», kes läks külaliste vastu lapitud koosseisuga. Puudusid Tipner, Koslovski, Ando ja Valdmees. Muidugi ei jätnud see mõju avaldamata mängu käigule. Tšehhid võitsid 8:0 (4:0). Teine võistlus toimus «Estoniaga», kes avaldas esimesel poolajal südi vastupanu (1:1), kuid lõpuks oli sunnitud siiski alistuma 1:4.

Järgmiseks külaliseks oli Riia juudimeeskond «Hakoah», kes kaotas «Estoniale» suurelt 0:7, kuid võitis «Spordi» 3:2.

25. juunil mängis Tallinnas Stokholmi AJK, kes kaotas Eesti rahvusmeeskonnale 1:2 (1:1). Väravad lõi Eesti kasuks Veideman, rootslaste värava saavutas Åke Andersson.

6. juulil saabus Ungari profimeeskond «Kispet». Esimeseks vastaseks oli ungarlastele «Kalev», kes kaotas 0:1. Teisel päeval oli platsis Eesti rahvusmeeskond ja nüüd polnud pusta poegadel pääsu. Meie esindus näitas ladusat mängu ja võitis 2:1 (2:0). Mõlemad väravad Eesti kasuks lõi Siimenson.

8. augustil mängis Tallinnas Praha «Sparta». Eesti rahvusmeeskond ei suutnud tšehhide rünnakuid pidurdada ja külalised lahkusid võiduga 3:1.

Samaaegselt tegid ka Eesti meeskonnad võistlusreise välismaale. «Estonia» viibis Helsingis, kus mängis Soome rahvusmeeskonnaga ja kaotas tasavägise matši 1:2 (0:0). Väravalööjateks olid eestlastest Kass, soomlastest Eronen ja Grahn. Hiljem mängis «Estonia» Rootsis, kus pidas kolm võistlust ja võitis kõik mängud.

Ka Tallinna «Kalev» võistles Helsingis Soome rahvusmeeskonnaga ja kaotas 1:2.

11. juunil 1939 toimus Kotkas Eesti ja Soome töölisspordiliitude 2. maavõistlus. 5000 pealtvaataja ees said väljakuperemehed suureskoorilise 6:1 võidu.

Huvitav oli A/S Franz Krulli vabriku meeskonna välisreis Rootsi. Stokholmis kohtusid nad sealse käitiste meistri «Atlas Dieseliga». Kuigi eestlased läksid 26. min. Veidemani löödud väravast 1:0 juhtima, kaotasid nad lõpuks 1:2.

EESTI EUROOPA VIIETEISTKÜMNES!

Zürichi spordileht «Sport» asetas oma 1939. a. edetabelis esirinda Itaalia, kellele järgnesid Šveits, Saksamaa, Böömi-Määrimaa, Prantsusmaa, Ungari jt. Eesti oli selles tabelis asetatud 15. kohale. Märkigem, et meile järgnesid: 16. Leedu, 17. Läti, 18. Portugal, 19. Slovakkia, 20. Luksemburg, 21. Bulgaaria, 22. Soome, 23. Kreeka ja 24. Türgi.

Selle edetabeli järgi võisid meie jalgpallurid rõõmu tunda. Ja kuigi 1939. a. hooajal ei läinud meil rahvusvahelisel areenil kõige paremini, olid eelmised aastad üsnagi tublid.

MEISTRIKS TARTU «OLÜMPIA»

Üheksateistkümnendad Eesti meistrivõistlused liiduklassis algasid viimaste aastate tava kohaselt sügisringiga 1939. a. Kõigile ootamatult tõid mängud otse sensatsioonilisi üllatusi; esmakordselt Eesti jalgpalli ajaloos tuli võitjaks mitte Tallinn, vaid Tartu «Olümpia».

«Olümpia» asutati 1933. a. Kahe aastaga mängis ta end liiduklassi kaheksa tugevama hulka. Jäädes seal siiski viimaseks, tuli järgmisel hooajal jälle alustada A-klassist püüdu kõrgemale. Aasta pärast oligi «Olümpia» uuesti liiduklassis, kuuendana.

Meeskonda hakati hoolikalt tugevdama. Nagu mujalgi Eestis, nii ka Tartus veeti võistlusvägikaigast asutuste-ettevõtete vahel. Eriti hoogsad ja populaarsed pallilöömised peeti suurärimeeste Jänese ja vendade Prüüside «üheteistkümne» vahel. Kuna mitmed kohtumised olid lõppenud prüüslaste kasuks, siis juunior Karl Jänes, kes oli suur jalgpallihuviline, ei leppinud enam sellega, vaid asus oma kaubamaja meeskonda tugevdama. Selleks kutsus ta Tallinnast kaks Riksi — Richard Kuremaa ja Richard Idlase — oma ärisse tööle. Kuna mõlemad olid Tallinna riideärides müüjad, esimene kaubamajas «Tekla», teine Teliste riideäris, siis tabas ettevõtlik ärimees kaks kärbest korraga. Nüüdsest peale käis jäneste jaks prüüslastest üle. Samaaegselt hakkasid mehed mängima ka Tartu «Olümpias». See meeskond sai palju jõudu juurde, mida lõpuks kroonis meistritiitel.

Sügisringis ei käinud viiekordsel meistril — «Estonial» — käsi sugugi hästi. Ta kaotas napilt «Spordile» 2:3 ja Tallinna «Kalevile» 3:4, võitis «Esta» ja TJK 2:1, UENÜTO 3:1, Pärnu «Kalevi» 4:3 ning mängis 1:1 viigi «Olümpiaga». 9 punktiga saavutas ta sügisringis kolmanda koha.

«Sport» seevastu alustas suureskooriliselt: «Olümpiaga» 3:0, ÜENÜTO-ga 6:2 ja Pärnu «Kaleviga» 10:2. Viigid TJK-ga 2:2 ja Tallinna «Kaleviga» 1:1 ning kaotus «Estale» 1:2 tõi meeskonnale 10 punkti.

Vaatamata «Spordilt» saadud 0:3 kaotusele mängis «Olümpia» konkurentidest kindlamalt. Võidud «Esta» ja TJK üle 6:1, ÜENÜTO-ga 5:2, Pärnu «Kaleviga» 5:0, Tallinna «Kaleviga» 3:1 ja viik «Estoniaga» andsid liidripositsiooni ja 11 punkti. Teistel: «Esta» — 8, TJK — 7, Tallinna «Kalev» — 6, ÜENÜTO — 3 ja Pärnu «Kalev» — 2 punkti.

Kevadringis võistlesid nii «Olümpia» kui «Estonia» edukalt, tundmata kaotusekibedust. «Olümpia» tegi viigid «Estoniaga» 0:0, «Spordi» ja TJK-ga 2:2, teisi võitis. «Estonia» viigid olid omakorda: «Olümpia» ja «Spordiga» 0:0. Kuigi «Estonia» kogus kevadringis 12 punkti «Olümpia» 11 vastu, säilitas «Olümpia» lõpuni oma edu ja tuli 22 punktiga «Estonia» ees (21 p.) Eesti 1939/40. a. meistriks.

Kui «Olümpia» ja «Estonia» omavahel konkureerisid meistritiitlit rünnates, siis teised pretendeerisid võrdvõimelistena järgnevatele kohtadele: 3. «Esta», 16 p., 4.—5. «Sport» ja Tallinna «Kalev», 14 p., 6. TJK, 12 p. Viimased kaks — ÜENÜTO (8) ja Pärnu «Kalev» (5) langesid liiduklassist välja.

Meistermeeskonna «Olümpia» koosseisus mängisid: K. Pool, O. Lõhmus, A. Ruven, K.-R. Idlane, E. Kivilo, R. Kuremaa, A. Palumets, B. Murd, K. Karusion, F. Kull, E. Mals, B. Riisik, E. Kõss, A. Liba.

A-klassi esivõistlustel tulid ringkonnameistriteks Tallinna «Puhkekodu», Narva THK, Tartu Jalgpalli Klubi ja Pärnu «Tervis». Finaalturniiril, kus selgitati A-klassi parim ja teinegi liiduklassi pääseja, olid edukamad Pärnu «Tervis» ja Tartu JK.

B-klassi esivõistlustest võttis 1940. a. osa kokku 35 meeskonda: Põhja-Eestis 13, Ida-Eestis 10, Lõuna-Eestis 7 ja Kesk-Eestis 5 meeskonda.

MAAVÕISTLUSTE SARI JÄTKUB

Kuni 1940. a. alguseni oli Eesti pidanud alates 1920. a. 106 maavõistlust, neist võitnud 28, kaotanud 54 ja viiki mänginud 24. Väravate suhe — 156:214 Eesti kahjuks. Võistlussuhted olid 13 maaga. Peale selle: B-klassis 10 maavõistlust pluss üks noorte maavõistlus. Rahvusmeeskondades esines 120 mängijat. Rekordiinternatsionaaliks osutus Evald Tipner — 67 korda. Järgnesid: Eugen Einmann — 64, Eduard Eelma (Ellman) — 61, Karl-Rudolf Sillak (Silberg) — 56, Leonhard Kass — 53, Heinrich Uukkivi — 51, Arnold Pihlak — 44, Richard Kuremaa ja Georg Siimenson — 43, Valter Neeris 41, Otto Reinlo (Reinfeldt) — 40 jt. Mängijaid, kes olid esinenud 50 korda Eesti rahvusmeeskonnas, nimetati kuldinternatsionaalideks.

Edukamad väravalööjad maavõistlustel olid: Eelma — 21, Kuremaa — 18, Pihlak — 16, Siimenson — 12, Kass — 9, Karm — 8,

Üpraus — 7 väravaga. Esimese värava lõi Eesti kasuks A. Kuulman Eesti—Soome maavõistlusel 11. augustil 1922 Helsingis, 25. värava E. Eelma Tallinnas Kadrioru staadioni avapidustustel 13. juunil 1926. a. Eesti—Leedu maavõistlustel, 50. värava H. Paal Eesti—Soome maavõistlusel 1928. a. Helsingis, 100. värava autoriks oli Viktor Ader 15. Eesti—Soome maavõistlusel 16. augustil 1933 Helsingis.

EESTI—LÄTI 2:1

Kolm päeva enne Eesti kuulutamist Nõukogude Sotsialistlikuks Vabariigiks saabusid Tallinna Läti jalgpallimehed, 18. juulil 1940 leidis aset 7000 pealtvaataja ees Eesti—Läti 32. maavõistlus.

Meeskonnad rivistusid väljakule alljärgnevalt: Eesti: Karp, Tepp-Neeris, Piisang-Matsalu-Smitt, Kõss-Papp-Kuremaa-Veideman-Kass. Läti: Bebris, Lauks-Simanis, Pakalns-Krupts-Lidmanis, Raisters-Freimanis-Kaneps-Vanags-Jegers.

Meeskonnad alustavad närviliselt. Esimene veerandtund möödus keskväljamängus. 20. min. mängis Kuremaa end vabaks, lõi välkkiirelt peale ja viis meie esinduse juhtima 1:0. Teiseks poolajaks vahetasid mõlemad meeskonnad oma ääretormajaid. Lätil tuli Jegersi asemele Vijups ja Eestil Kõssi asemele Uukkivi. Oli tunda Eesti ülekaalu, kuid värav oli visa tulema. Tribüün ergutas: «Poisid, tehke värav veel, siis on kõigil rõõmus meel!»

Nagu tellimise peale saavutasidki eestlased 38. min. teise värava. Veidemani tugevat pealelööki ei suutnud Berbis püüda, tõrjutud palli sai Kuremaa, kes selle ka väravaks meisterdas. Mängida jäi veel 6—7 minutit, kui vä. Vijups andis äärelt toreda õhusöödu Kanepsile, kes selle «halfvolleiga» paremasse põiknurka põrutas — 1:2.

Eriti hästi mängisid Kuremaa ja Veideman. Poolkaitsel oli rohkesti tööd. Kaitses oli tubli Tepp, kellel oli rohkesti maadlemist nobeda ja jõulise Raistersiga. Väravat kaitses tublilt Karp.

EESTI—LEEDU 0:2

11. augustil toimus Kaunases 28. Eesti—Leedu maavõistlus. See oli esimene kohtumine, kus Eesti ja Leedu rahvusmeeskond esindasid nõukogude sotsialistlikke vabariike. Mängu eel tervitas Eesti poolt jalgpalliliidu töökomisjoni esimees A. Pirson, kelle leedukeelne kõne võeti vastu ovatsioonidega.

Mäng algas ootamatult tugeva tempoga, seda eriti leedulaste poolt. Maruliste rünnakutega saavutavad nad 3. ja 4. min. üksteise järel värava — 2:0!. Ka edasi atakeerisid leedulased pide-

valt, jättes esimesel poolajal eestlastele vähe väravavõimalusi. Meie meeskond ei suutnud end koguda.

Teiseks poolajaks oli ilm muutunud. Kärgatas äike, valas vihma. Koos ilmaga olid ka eestlased nagu ümber sündinud, ründasid lakkamatult. Kuid Leedu väravavaht oli mees omal kohal ja likvideeris mõnedki võimatuna näivad olukorrad. Hoolimata suurest ülekaalust ei saavutanud Eesti teisel poolajal ainsatki väravat. Seis jäigi Leedu kasuks 2:0.

BALTI TURNIIR RIIAS

Eesti NSV — Läti NSV 2:2
Eesti NSV — Leedu NSV 1:1
Läti NSV — Leedu NSV 1:0

Selliseks kujunesid kolme matši tulemused 6.—8. septembriks 1940 Riias peetud Balti turniiril. Eesti meeskond esines turniiril järgmiselt: E. Karp, E. Tepp, V. Neeris, J. Matsalu, A. Kaasik, E. Smitt, H. Uukkivi, K. Koslovski, B. Riisik, R. Veideman, L. Kass. Asendasid V. Kebina, O. Uudre ja E. Kõss.

Meeskondade mängutase oli võrdne. Kohtunik A. Bogdanov Moskvast sõnas pärast võistlust: kõik kolm meeskonda on oma võimetelt võrdsed, vahest siiski Leedu on tehniliselt pisut nõrgem.

Suurima pettumuse valmistas turniir Leedu meeskonna treenerile Willibald Hahnile (endine Viini «Admira» mängija). «See ei rahuldanud mind sugugi, mida ma seekord nägin!» väitis ta.

TJK VÕIDAB EESTI KARIKA TEISTKORDSELT

Kolmandad karikavõistlused korraldati 1940. a., seekord juba Nõukogude Eesti karikavõistlustena. Startis 13 vabariigi tugevamat meeskonda: meistermeeskond Tartu «Olümpia», TJK, «Estonia», «Sport», «Kalev», «Esta», Pärnu «Tervis», Narva THK, TTÜ (Tallinna Töölisspordi Ühing), ÜENÜTO (Ülemaailmse Eesti Noorte Ühingu Tallinna Osakond), «Puhkekodu», Tartu Jalgpalli Klubi ja Pärnu «Kalev».

Eelmise aasta karikavõitja TJK osutus ka seekord n.-ö. karikameeskonnaks. Seekord alustas ta oma võidukäiku «Spordi» alistamisega lisaajal 4:3. Poolfinaalis oli TJK vastaseks Tartu «Olümpia» — seegi võideti alles lisaajal 4:3. «Olümpia» lülitas välja eksmeistri «Estonia» (2:0).

Teiseks finalistiks tuli Tallinna «Esta». Esimeses ringis oli ta vaba, teises võitis Pärnu «Tervise» 1:0 ning poolfinaalis Narva THK 3:1.

Finaalmäng leidis aset 22. septembril Kadriorus ligi 3000 pealtvaataja ees. Finaliste tervitas Kehakultuuriliidu esimees A. Pir-

son ja soovis võistlusele head kordaminekut. Ühtlasi õnnitles ta veterane K.-R. Sillakut, A. Paimetsa, J. Kaljot, H. Kipperit ja R. Kuusklat, kellest esimene tähistas 20. ja teised 15. a. jalgpallijuubelit. Publiku kiiduavalduste saatel andis TJK K.-R. Sillakule üle nn. võitja kuju.

Esimesel poolajal, mis lõppes 0:0, oli kerges ülekaalus «Esta». Teise poolaja 15. min. läks «Esta» vä. Kaldi löögist juhtima- ja pealtvaatajad olid juba kindlad, et mäng on otsustatud. Taas tõendas TJK, et ta on tugeva lõpuspurdiga meeskond, TJK lõi järjestikku neli väravat ja võitis 4:1. Väravalööjateks olid: 64. min. kt. Kägu, 71. min. Leichner, 78. min. vs. Raane ja viis minutit enne lõpuvilet vä. Velisto.

TJK-le andis karika üle hariduse rahvakomissar Nigol Andresen.

JALGPALL EESTI TÖÖLISSPORDI LIIDUS

ETL-i jalgpallialast tegevust palusime valgustada meie staažikal sporditegelasel Konstantin Vitsutil.

ETL asutati 29. augustil 1927. Liidul oli 28 osakonda üle 2000 jalgpalluriga, kes muidugi mängisid juba varem. 1927.—1940. a. tegeles vabariigis jalgpalliga ligi 50 töölisspordiühingut. Nimekamateks neist olid Tallinna TÜ, Riigi Sadamatehaste Ühing, Hermes, edasi «Tasuja», «Rünnak», «Sparta», «Vevey», «Noorus»; Narva, Rakvere, Tartu, Pärnu, Viljandi jt. linnade ühingud. Võisteldi omavahel, arendati isegi rahvusvahelisi sidemeid (1927. a. kohtumine Läti TL-ga lõppes 0:8. Järgmisel aastal revanšeeriti 3:2). Tegutseti sõltumatult Spordi Keskliidust.

Andekamaid jalgpallimehi, kelle taimelavaks oli töölisspordiühing «Tasuja» ja kes hiljem ka «Hermeses» mängis, oli R. Kuremaa.

1928. a. korraldati ETL-i meistrivõistlused. Esimeseks meistriks tuli kaheksa meeskonna finaalturniiril Tallinna «Hermes». Esindatud oli seal peale nelja Tallinna meeskonna veel Pärnu, Viljandi, Rakvere ja Narva.

1929. a. peeti Tallinnas rahvusvaheline kohtumine Vene NFSV koondisega. Külalised võitsid 4:1. Samal aastal mängis Tallinna TÜ Helsingi töölissportlastega ja võitis 2:1. Parematekks mängumeesteks olid Peeneke, Valkenberg, Velt ja Nõmm.

Märkimisväärseks aastaks kujunes 1931., mil ETL-i jalgpallimeeskond startis Viinis II Töölisspordi olümpiamängudel. Meeskonnas mängisid: Kaart, Otter, Schmidt, Gerretz, Nõmm, Leiv, Treiman, Laiande, Kuremaa, Velt ja Tants. Olümpiaturniiril kaotati Poolale 0:1 (penaltist) ja Norrale 0:5. Teel Viini ja tagasi män-

giti sõprusmatše Poolas ja Saksamaal. Viimases mängiti neli mängu — kolm kaotati ja üks viigistati.

Edukamalt mängis ETL 1932. a., mil tähistati viiendat aastapäeva. Läti TL alistati 5:2. ETL-i meistriks tuli taas «Hermes», Tallinna TÜ näitas kõige perspektiivikamat mängu.

1934. a. liiduvõistlus Soome TUL-iga lõppes 0:0. Sellele järgnenud mäng Helsingiga võideti 2:1. Tallinna TÜ tõusis vabariiklikul turniiril liidriks, võitis esikoha ning kaitses seda ka järgnevatel aastatel.

1937. a. oli võistlusrohke. Soomes Hyvinkääl alistas TTÜ sealse «Ponteva» 7:0 ning Kotkas «Pyrintö» 9:2. Kotka meeskond taotles revanši, kuid kaotas ka selle mängu — 1:2. Üldse läksid rahvusvahelised kohtumised hästi korda. 1938. a. tehti edukas turnee Rootsi. Töölissport aktiviseerus, jalgpalliturniiridki muutusid üha sisukamaiks. Jäme ots oli siiski Tallinna TÜ käes, kes käis võistlemas ka Lätis ja Soomes.

1940. a. juunis-juulis ühines Eesti Töölisspordi Liit Spordi Keskliiduga. Hiljem sai sellest Vabariiklik Spordikomitee.

VÄHEMUSRAHVUSTE SPORDISELTSID

«Vitjas» ja «Russ»

Kuna sport oli Eestis populaarne, hakkasid ka siin elunevad vähemusrahvused, — venelased, sakslased ja juudid oma spordiseltse moodustama. Venelased asutasid neid Tallinnas koguni kaks — «Vitjase» ja «Russi». «Vitjase» jalgpallimeeskond võttis aastatel 1926—1940 ametlikult võistlustest osa. «Russ» alustas tegevust pärast 1930. aastat. Hiljem kujunes sellest käsipallikallakuga Vene Spordiselts. «Russi» korv- ja võrkpallivõistkonnad mängisid treener Aleksei Selenoi juhtimisel edukalt vabariigi liiduklassi meistrivõistlustel. Nimekamad sportlased, kes kuulusid ka vabariigi korvpallikoondisse, olid: G. Vinogradov, A. Ivanov, T. Timtšenkov, V. Tšerepatkin ning vennad Paul ja Valentin Klõšeiko. Kõik nad olid ka tublid jalgpallurid.

«Vitjase» jalgpallimeeskond võistles korduvalt vabariigi A-klassis. Võimetelt oli ta võrdne Kohila «Püsivusega», Pelgulinna «Visaduse», Nõmme «Kalju» ja Lutheri NMKÜ-ga. Suureks takistuseks meeskonna arenemisel oli oma väljaku puudumine.

«Makkabi»

Mitmes Euroopa linnas olid juba sajandi algul juutidel omad jalgpalliklubid, nagu Viinis ja Riias «Hakoah», Kaunases «Makkabi», Helsingis «Sternan» jt. Nende eeskujul asutati 1919. a. Tartus spordiselts «Makkabi», kus harrastati peamiselt võimle-

mist. Järgmisel aastal hakkas tegutsema Tallinna «Makkabi». Hakkajamad olid vennad O. ja J. Pakin, J. Rubanovitš, L. Markowitš, Malevski, B. Shur, B. Kitt, H. Shur jt., kes moodustasid jalgpallimeeskonna. Harjutamas käidi Tiigiveski väljakul. Algul võisteldi nõrgematega, nagu «Spordi» «C» ja «D», «Kalevi» «C» ja «D», Saksa reaalkooli ja Vene gümnaasiumiga.

1924. a. esines «Makkabi» juba Tallinnas väikeseltside esivõistlustel. Treeneritena tegutsesid vaheldumisi O. Silber, E. Eelma ja E. Kaljot. Korraldati ka sõprusvõistlusi välismaal. Võisteldi Soomes sealse juudiseltsi «Sternaga», Riia «Hakoahi» ja «Makkabiga» ning Kaunase «Makkabiga». Ka Tartu «Makkabi» meeskond võttis arvukaist turniiridest osa. Paljud juudi jalgpallurid tõusid meie tippjalgpallureiks ning mängisid Eesti nimekates seltsides. Näiteks H. Meierthal võistles üliõpilasena Viini «Hakoahis» väravavahina ning pärast Eestisse naasmist asendas Tipneritki, kui tal järjekordne vigastus oli. J. Pakin ja Levin mängisid Tartu «Olümpias». «Spordi» mängija K. Koslovski kuulus paremsisemisena Eesti rahvusmeeskonda. Vennad Heimanid ning veteran O. Pakini pojad Jossif ja Bero mängisid «Kalevi» esindusmeeskonnas.

«Makkabi» tegutses 1940. aastani.

«Greif»

Saksa spordiselts mängis algul, 1928.—1930. a., Tallinnas «Greifi» nime all, hiljem võttis nimeks Eestimaa Spordiselts. Sai endale pärandina väljaku, mis asus Toom-Vaestekooli (nüüdne Mitšurini) tänava ääres ja kuulus Toom-Gildile ning oli üüritud alates 1916. a. «Spordile». Ka «Spordi» ehitatud sportlastemaja läks väga odava hinnaga «Greifile». Seega alustas «Greif» jalgpalliviljelemist võrdlemisi lahedates tingimustes. «Greifi» meeskond mängis tagasihoidlikult väikeseltside tasemel. Muide, saksa korv- ja võrkpallurid olid edukamad kui jalgpallurid. Kodanliku aja lõpul võttis jalgpalli juhtimise enda peale tuntud väravavaht E. Blossfeld, kuid nimetamisväärset ei suudetud korda saata.

Teise maailmasõja puhkemisel lahkusid Balti sakslased Eestist. Ühel ööl, sakslaste lahkudes, põles saladuslikult maha ka staadioni sportlastemaja. Selle spordiseltsi likvideerimine oli totaalne.

KÜLALISED KROONLINNAST

Esimeseks külaliseks Vene NFSV-st oli Kroonlinna PBL-i (Punalipuline Baltimere Laevastik) meeskond, kes septembris pidas Tallinnas kaks mängu. Külaliste vastaseks oli mõlemas matšis TTÜ (Tallinna Töölisspordi Ühing). Esimene kohtumine lõppes viigiga 2:2, teise võitis TTÜ 4:2.

Kroonlinna PBL-i külaskäiguga pandi alus suhtlemisele teiste liiduvabariikidega.

LENINGRADI «DÜNAMO» TALLINNAS

9. oktoobril külastas Tallinna Leningradi «Dünamo». Suurkohtumist Tallinna vastformeeritud «Dünamoga» jälgis Kadrioru staadionil üle 8000 pealtvaataja. Aukülaliste tribüünil olid ka Eesti NSV Rahvakomissaride Nõukogu esimees J. Lauristin, EK(b)P Keskkomitee sekretär N. Karotamm ja Nõukogude Liidu täievoliline esindaja Eestis N. Botškarjov.

Ilm oli kõigiti sobiv. Staadionil mürtsusid orkestrid, rahva meeleolu oli ülev. Tallinna «Dünamo» treener Elmar Saar saatis nimeka vastase vastu järgmise koosseisu: Blossfeld, Tepp, Neeris, Jürgens, Matsalu, Piisang, Uukkivi, Rudov, Linberg, Veideman, Kass. Leningradi «Dünamo» koosseis: Vassilenko, Viktor Fjodorov, Sotšev, Oreškin, Zabelin, Valentin Fjodorov, Loktev, Aleksander Fjodorov, Alov, Viktorov, Bõkov. Kohtunikuna tegutses V. Rõks (Tallinn).

Tallinna «Dünamo» esines üle lootuste hästi. Kuigi nad ei saavutanud ühtki väravat, ei lasknud nad ka endale palli sisse lüüa, 0:0. Märkimisväärselt hea oli kaitseliin Blossfeld, Tepp ja Neeris. Kaitseliinil tuli kogu aeg täismehe eest väljas olla. Eriti hiilgas Neeris löögikindluse ja -puhtusega. Külalised pidasid kõigi kolme võimeid NSV Liidu paremate tasemeliseks.

Leningradi «Dünamo» esitas heaklassilist mängu. Silma paistis täpne ja kiire palli söötmine ning olukordade taibukas lahendamine. Parematena märkisid meie kommentaatorid ps. A. Fjodorovi, vä. Bõkovit ning kk. Zabelinit.

Sel puhul ilmus «Kehakultuurilt» kiirväljaanne, mis tuli müügile pool tundi pärast võistluse lõppu. See sisaldas mängu kirjelduse, arvamusi, ülesvõtteid, jutuajamisi külalistega. Trükise tiraaž oli enneolematu — 4000 eksemplari, mis kõik läbi müüdi.

Neli päeva pärast matši kohtusid külalised 10 000 pealtvaataja ees Eesti NSV esindusmeeskonnaga ja võitsid suurelt 5:0 (4:0). Üheks põhjuseks, mille tõttu niisugune kaotus tuli, olid külaliste äärmiselt õnnestunud läbimurded ja pealelöögid. Meie koondis mängis ilmselt alla oma võimeid.

SÕJASUVI VAJUTAB PITSERI

25. mail 1941. a. avati Kadriorus Eesti NSV valikmeeskondade meistrivõistlused. Defileeris kuus meeskonda — Tallinna «Dünamo» (end. «Estonia»), Tartu «Dünamo» (end. «Olümpia»), Tartu JK ja «Raudla»), «Spartak» (end. «Sport»), Tallinna «Lokomotiiv» (end. TJK), Ametiühingute Spordiselts (end. «Kalev») ja Pärnu «Spartak» (end. «Tervis»).

Avamatšis kohtusid ligemale paarituhande pealtvaataja ees meie nimekaim meeskond Tallinna «Dünamo» ja Pärnu «Spar-

tak». Võistlus, eriti esimesel poolajal, oli maiuspalaks neile, kes armastavad üllatusi, põnevust, hasarti. «Dünamo» alustas mängu üleolevalt. Tasuks pidi ta peatselt oma võrgust kahel korral palli välja võtma. Mõlemad väravad lõi «Spartaki» ps. V. Lelov. Enne poolajavilet suutis «Dünamo» seisu vähendada 1:2-le (R. Veideman). Väikese väljakuga harjunud «Spartak» väsis teisel poolajal ja «Dünamol», kelle edurivi ladusalt kombineeris, polnud 5:2-ga raskusi. Väravad saavutasid vä. Kass (2), vs. Veideman (2) ja ps. Uukkivi (1).

Turniiri teine mäng toimus 28. mail. Kohtusid «Lokomotiiv» ja Tallinna «Spartak». Mängu dikteeris «Lokomotiiv» ja võitis 2:0. Väravad lõid ps. Papp ja vs. Raane.

1. juunil kohtusid Tartu «Dünamo» ja Ametiühingute meeskond. See võistlus tõestas veel kord, et perifeeria kujuneb pealinnale kõvaks pähkliks. Tartu «Dünamo» mängis üle ootuste hästi ja lõi ametiühinglasi ülekaalukalt 6:1. Tartu kasuks lõi 5 väravat kt. B. Riisik (võistluse parim mees).

5. juunil võitis Ametiühingute meeskond Tallinna «Spartaki» 2:1. Mõned päevad hiljem alistas Tartu «Dünamo» koduväljakul Pärnu «Spartaki» 3:2. 11. juunil — «Lokomotiiv» Ametiühingute meeskonna 2:0.

Pärast kahte vooru juhtisid täiseduga Tallinna «Lokomotiiv» ja Tartu «Dünamo».

22. juuni keskpäeval kohtusid Tallinnas Ametiühingute ja Tallinna «Dünamo» meeskond. Mäng oli täies hoos, kui raadio teatas, et varahommikul alustas fašistlik Saksamaa sõnamurdlikku sõda Nõukogude Liidu vastu ja tungis mitmes kohas üle meie riigipiiri. See tähendas ka meistrivõistluste lõppu.

ESIMESED KOHTUMISED NÕUKOGUDE SUURKLUBIDEGA

Pärast esimest edukat mängu 25. mail 1941 Kadriorus pakkisid Tallinna dünamolased kohvreid, et sõita Moskvasse. Meie meeskonna oli külla kutsunud NSV Liidu 1940. a. meister Moskva «Dünamo». Tallinna «Dünamo» esindajateks olid K. Vitsut ja A. Lass, treeneriks nende ridade kirjutaja E. Saar.

Reis kulges läbi Leningradi, kus oli ka lühike peatus. Kohalikud dünamolased võtsid meid vastu nagu vanu tuttavaid. Õhtul jätkasime sõitu kiirrongiga «Punane Nool». Ka Moskvas kohtasime südamlikku vastuvõttu.

Mäng Moskva «Dünamo» — Tallinna «Dünamo» leidis aset 2. juunil «Dünamo» suurstaadionil. Enne meie mängu kohtusid seal maa meistrivõistluste sarjas Leningradi «Zeniit» ja Ametiühingute I meeskond. Vaevalt oli see matš lõppenud, kui väljakule jooksid tugeva aplausi saatel Moskva ja meie dünamolased.

NSV Liidu meistrimeeskond esines oma parimas koosseisus: E. Fokin, V. Radikorski, A. Tšernõšov, J. Stankevitš, V. Polõška, V. Plinkov, M. Semitšasnõi, V. Pehtenev, N. Dementjev, M. Jakušin, S. Solovjov (treener B. Arkadjev).

Tallinna «Dünamo»: E. Karp, E. Tepp, J. Matsalu, V. Neeris, V. Piisang, V. Kebina, H. Uukkivi, G. Rudov, R. Kuremaa, R. Veideman ja L. Kass (II poolajal E. Jürgens). Pealtvaatajaid oli kogunenud ligi 60 000.

Moskvalased alustasid innukalt. Rünnakud olid kiired, lõppesid sageli väravalöökidega. Meie meeskonda häiris hiiglaslik tribüün. Koosmäng oli praagirohke. Mõju avaldas ka see, et vastaste mõned ekstraklassimehed olid meie omadest mänguliselt üle. Nii ei suutnud Neeris Semitšasnõi pidurdamisega kuidagi toime tulla. Kebinal käis üle jõu ühe kavalama ja tehnilisema moskvalase Jakušini katmine. Esimesel poolajal lõid moskvalased kaks väravat. Teisel poolajal jätkus nende territoriaalne ülekaal. Kuid ka meil ei puudunud väravavõimalused. Eriti paistis silma pä. Uukkivi, kes mängis järjepannu vastase kaitsemehi ümber ja andis mitu ilusat ääretsenderdust, kuid värava all ei suutnud teised midagi erilist korda saata. Uukkivi teenis publikult korduvalt kiiduavaldusi.

Moskvalased lisasid teisel mängupoolel veel kaks väravat ja võitsid kohtumise 4:0. Tulemus vastas mängu käigule.

Tagasiteel peatusime Leningradis, mängisime sealse «Dünamoga». See oli vastukülastus nende mullusele külastusele.

Mäng peeti 6. juunil Lenini-nimelisel staadionil. Leningrad tundis võistluse vastu suurt huvi. Piletid olid välja müüdud.

Matš kulges tasavägiselt, mõningase paremusega meile. Veel teise poolaja keskelgi oli skoor avamata. Siis aga tegi meie kaitse jämeda kattevea, mida väljakuperemehed kohe ära kasutasid. Nad lõid mängu ainsa värava (vs. Viktorov), ja meil tuli lahkuda kaotusega.

Ebaedule vaatamata sai Tallinna «Dünamo» esinemine Moskvas ja Leningradis hea hinnangu. Nagu Moskvas jutuks tuli, taheti järgmisel aastal ka Balti vabariikide esindusi NSV Liidu meistrisarjavõistlustesse haarata. Ent sõda muutis kavatsuse nulliks.

1941. a. juuni lõpul katkesid Eestis kõik võistlused. Fašistlik Saksamaa oli alustanud Nõukogudemaa vastu reeturisõda.

JALGPALL OKUPEERITUD EESTIS

Esimesed okupatsiooniaegsed meistrivõistlused toimusid 1942. a. saksa süsteemi alusel. Moodustati neli ringkonda: Põhja-, Ida-, Lõuna- ja Kesk-Eesti ringkond. Finaalvõistlustele pääsesid ringkondade meistrid. Neile lisandus veel Põhja-Eesti ringkonnast

teiseks tulnud meeskond. Vastavalt loosimise tulemusele mängisid meeskonnad omavahel kaks korda, kaotaja langes välja (otsustas väravate suhe).

P.-Eesti ringkond: «Estonia» I ja II, «Sport» I ja II, Tallinna «Kalev», Tallinna Spordiklubi (end. ÜENÜTO) ja Ellamaa; I.-Eesti ringkond: Narva Spordiklubi, Rakvere «Kalev», Kohtla-Järve «Võimula» ja Ambla «Kalev»; L.-Eesti ringkond: Tartu «Kalev», Tartu Jalgpalliklubi, Tartu PSR (Politsei Spordiring), Valga Spordiklubi ja Võru «Ilmarine»; K.-Eesti ringkond: Viljandi ja Põltsamaa linnameeskond, Pärnu «Tervis», Paide «Järvapojad» ja Türi Spordiring.

Põhja-Eesti meistriks tuli «Estonia» I. Teiseks tulnud Tallinna SK kaotas «Estoniale» 0:6 ja 1:7. Ootamatuseks oli Tallinna «Kalevi», eriti aga «Spordi» väljalangemine, sest seal mängisid sellised tuntud mehed nagu Kass, Lasner, Sillak, Saarne ja Leichner. Ida-Eesti meistriks tuli Narva SK, Lõuna-Eestis Tartu PSR ja Kesk-Eestis Pärnu «Tervis». Kõige kindlamaks kandidaadiks meistritiitlile peeti «Estoniat», kes kevadhooajal võistles suure eduga. Siis aga estoonlaste vorm langes. Nad võitsid esimeses mängus Tallinna SK 5:0 ja teises Narva SK 2:1. Edasi tuli neil kaotus vastu võtta Pärnu «Terviselt» 2:4 ja Tartu PSR-ilt 2:3. Teiste mängude tulemused: Narva SK — Tartu PSR 2:0, «Tervis» — Narva SK 5:1. Tartu PSR — Tallinna SK 4:1, Narva SK — Tallinna SK 5:1, Tallinna SK — «Tervis» 4:2 ja «Tervis» — Tartu PSR 3:3. Esimese ringi järel oli «Tervisel» ja Tartu PSR-il 5, «Estonial» ja Narva SK-l 4 ning Tallinna SK-l 2 punkti.

Narva SK teist ringi kaasa ei teinud. Põhjuseks olid liiklusraskused raudteel. Mängud selles ringis andsid järgmised tulemused: «Estonia» — Tallinna SK 3:0, Tartu PSR — «Tervis» 2:1, Tallinna SK — Tartu PSR 2:1, «Tervis» — Tallinna SK 5:2, Tartu PSR — «Estonia» 2:1. Viimane meistrisarja mäng «Estonia» — «Tervis», mis toimus Kadriorus 2500 pealtvaataja ees, pidi selgitama lõpliku paremusjärjestuse. Punkte oli enne seda mängu Tartu PSR-il 9, «Tervisel» 7 ja «Estonial» 6. Et meistriks tulla, oli «Tervisel» vaja võitu, sest väravate suhe oli tal parem kui tartlastel.

«Tervise» mängijad alustasidki hoogsalt. Püüdlikkuse poolest ületasid nad igati oma vastase. Nende kiire edurivi tekitas «Estonia» värava all korduvalt ohtlikke momente, kuid karistusalas kombineerisid nad üle. «Estonia» esitas keskpärase partii. Esimese värava saavutas siiski «Tervis» — pk. Rops lõi paarikümnelt meetrilt 1:0. Viis minutit hiljem «Estonia» viigistas 11 m karistuslöögist. Poolaja tulemuseks oli 2:1 «Estonia» eduks. Teisel poolajal lõi Raide kolmanda värava, kindlustades «Estoniale» võidu 3:1. Kuigi ründavamaks pooleks oli «Tervis», ei osanud nende edurivi «surmkindlaid» väravamomente realiseerida. Eesti meistriks tuli seega Tartu PSR: Mölder, Kivilo, Kallit, L. ja O. Rämmal,

Mals, Kask, Kilk, Oha, Riisik, Tiik, Põder, Kants, Rae, Reial ja Roojärv.

Sama hooaja karikavõistlusteks registreerus 22 meeskonda. Juba eelvõistlustel langesid konkurentsist välja kaks meistrisarja meeskonda: Pärnu «Tervis», kaotades «Spordile» 1:3 ja ka Tallinna SK sai kaotuse. Veerandfinaali pääsesid: «Estonia», «Sport», Pärnu «Kalev», Tartu PSR, Tartu «Kalev», Narva SK ja Türi SR. Üllatuslikult langes sellel etapil välja üks kindlamaid karikapretendente — «Estonia», kes kaotas koduväljakul Pärnu «Kalevile» 1:2. Narva SK alistus sama tulemusega Rakvere «Kalevile». Tartu PSR võitis Tartu «Kalevi» 5:0. Ajalehe eelteate kohaselt pidi neljandas veerandfinaalis «Sport» Türi SR-ga kohtuma Türil. Mäng toimus aga Tallinnas ja «Spordi» vastaseks ei olnud Türi SR, vaid üks saksa sõjaväemeeskond, kes karikasarjast vahepeal oli loobunud. Juhtus kummaline lugu: Türi Spordiring oli sakslased veerandfinaali «mänginud». «Vabastajaile» tuli ka spordi alal teeneid osutada. Mäng toimus Kadriorus, pealtvaatajaid oli 4000. Sakslaste ilmumine väljakule võeti vastu vilega. Suur osa pealtvaatajaist teadis, et nende osavõtt veerandfinaalist oli ebaseaduslik.

Sakslased alustasid mängu à la Drang nach Osten, eriti nende keskpoolkaitsja Paulsen, endine Saksa rahvusmeeskonna mängija, kellele kohtunik O. Koni tegi toorutsemise eest hoiatuse. Kuna «Spordi» meeskonna koostöö esimesel poolajal ei sobinud, läksid sakslased juhtima 2:0. Teist poolaega alustas «Sport» pealtvaatajate ergutuste saatel väravajanuselt. Edurivi saamatus ja ka ebaõnn nurjasid aga kõik «Spordi» väravavõimalused. Alles 75. min. õnnestus Annusel vahet vähendada 1:2-le. Pealtvaatajate tormiliste ovatsioonide saatel jätkas «Sport» survet ja 5 minutit enne lõppu saatiski Leichner 16 meetrilt palli sakslaste võrku. Pärast lahtilööki, kui mäng oli jälle kandunud sakslaste väljakupoolele, lõi hoiatuse saanud keskpoolkaitsja Lasnerit jalaga. Tribüün reageeris vilekontserdiga, nõudis «Sakslane väljakult minema!» Kohtunik katkestas mängu ja käskis sakslasel väljakult lahkuda. Siis tõukas sakslane kohtunikku käega näkku. Sündmuspaigale jooksis saksa kapten, kes nõudis, et kohtunik oma otsuse tühistaks. Kohtunik jäi aga kindlaks. Kuna sakslased ei nõustunud kohtuniku otsusega ja keeldusid väljasaadetud mängijata edasi mängimast, lõpetas kohtunik mängu. Tolleaegse Eesti spordijuhi Jüri Lossmanni otsusega tunnistati sakslased kaotajaiks.

Ajalehe andmeil olla kohtunik katkestanud mängu seisul 2:2 pimeduse tõttu, sakslased aga loobunud kordusmängust.

Poolfinaalides olid võidukad Pärnu «Kalev» (Tartu PSR-iga 2:1) ja «Sport» (Rakvere «Kaleviga» 2:0).

Karikafinaali, mis peeti Kadrioru staadionil, jälgis 3000 pealtvaatajat. Algusest peale ilmnes «Spordi» ülekaal. Esimese värava lõi Kass 5. min., teisegi toredast üksikläbimurdest 10. min. Teise

poolaja 10. min. lõi ta ka kolmanda värava. «Sport» oli võitnud karika ja sai õiguse järgmisel hooajal mängida meistrisarjas. «Spordi» meeskond: Karp, Kopli, Kivi, Kanepi, L. Saar, Saarne, Leichner, Uuetoa, Annus, Lasner, Kass.

Suurt huvi äratasid sel hooajal ka Tallinn-Tartu linna- ja Eesti-Läti maavõistlused.

Mais peeti esimene Tallinn—Tartu linnavõistlus Tartus. Pealtvaatajaid 2000. Tallinna esindus: Karp, Raikna (Kask), Laks, Veigemast, Kopli, Smitt, Kass, Veideman, Linberg, Lasner (Sepp), Leichner (Jensen). Tartu: (Liba, Ruuven, K. Kupper, O. Rämmal, Mals, Kilk, Pakasaar, Riisik, Põder, Oha, U. Kupper.

Mängu alguses olid tartlased ülekaalus, kuid väravaesisel ei suutnud nad kindlaidki võimalusi realiseerida. Seejärel jätkus mäng mõlemapoolsete võimalustega. Esimese värava lõi tallinlane Veideman üksikläbimurdest. Poolaja lõpul lisas Sepp veel teisegi. Teine poolaeg algas jällegi tartlaste rünnakutega, kuid tulemusi see ei andnud. 60. min. lõi Linberg Kassi söödust 3:0 ja pisut hiljem Sepp taas Kassi söödust 4:0. Tartlaste auvärava saavutas Oha 70. min. Enne lõpuvilet saavutas Jensen tallinlaste kasuks veel ühe värava, mis tähendas täiesti ootamatut skoori — 5:1.

Kordusmäng toimus paar kuud hiljem Tallinnas. Seda jälgis umbes 4000 pealtvaatajat. Tartlased alustasid bravuuriga. Kordus aga vana lugu — väravaesisel olid nad saamatud. Peagi haarasid initsiatiivi tallinlased ega andnud seda käest poolaja lõpuni. Paljudest väravavõimalustest suudeti realiseerida ainult kaks. Esimene värav tuli Lasneri kaugelöögist, teise lõi Linberg Veidemani söödust. Siiski saavutasid ka tartlased enne vaheaega värava (Kilk). Teisel poolajal tempo rauges. Enne lõpuvilet lõi Jensen kolmanda värava ja Tallinn võitis 3:1.

Eesti—Läti maavõistlus peeti 3. augustil Riias. Pealtvaatajaid oli kogunenud umbes 14 000.

Eesti: Leetjärv, Kask (K. Kupper), Raikna, Veigemast, L. Saar, Smitt, Jensen, Riisik, Linberg, Veideman, Kass. Läti: Bebris, L. Freimanis, Vijups, Krupčs, Ahrens, Petersons, Fischers, Jegers, Vanags, E. Freimanis, Peiša.

Esimene poolaeg möödus vaheldusrikkas tasavägises mängus. Rohkesti tegevust oli mõlemal väravavahil. Skoori avasid 35. min. lätlased väravaesisest saginast. 50. min. tuli meie kaitse ebaõnnestunud tõrjetööst omavärav. 2:0 eduseis tiivustas lätlasi; nende kiire edurivi tekitas ohtlikke momente ning 63. ja 66. min. tõstis Jegers väljakuperemeeste võidu 4:0-le. Eestlastel jäi auvärav saamata, Riiast lahkuti noruspäi.

Kordusmäng toimus paari nädala pärast Tallinnas. Kadrioru staadion oli rahvarohke, oodati revanši. Seekord läks Eesti koondis väljakule sellise koosseisuga: Leetjärv, Kopli, Raikna, Veigemast, L. Saar, Smitt, Jensen, Lelov, Tassa, Riisik, Kass. Läti koondis oli sama mis Riias.

Mäng algas külaliste rünnakutega, mida kroonis ka edu — 20. min. juhtisid nad 3:0. Siis mäng tasakaalustus. Teisel poolajal asendas Linberg Tassat, Ando Saart ja Laks Koplit. Kuid sellest polnud põrmugi kasu. Lätlased ületasid eestlasi kiiruses, nende koostöö oli parem ja väravalöögid täpsemad. Ka meie meeskonnal ei puudunud väravavõimalused (Kass, Lelov, Jensen). Eesti meeskonna kaotus kujunes masendavaks — 1:8! Eesti ainsa värava lõi mängu lõpul Linberg. See maavõistlus jäi okupatsiooniajal ka viimaseks. Võistluste keelamise peapõhjuseks oli saksavastaste meeleolude tekkimine staadionitribüünidel. Ilma pilkavate hüüeteta «maailmavallutajate» aadressil ei möödunud ühtki võistlust, ühtki sportlikku üritust, kus vähegi rahvast koos oli. Spordisõprade pere oli okupantide suhtes kõikjal vaenulikult meelestatud. Eriti spontaanselt väljendus see Eesti klubide ja saksa sõjaväeüksuste meeskondade kohtumistel. Sakslastega kohtuti sel hooajal Tallinnas 14 korda. Meie meeskonnad võitsid 12 korral, üks mäng jäi viiki ja üks kaotati (väravate suhe 41:13). Enamik mänge toimus Tallinnas, neist viimane sügisel n.-ö. koondiste tasemel. Tallinna koondise vastaseks oli saksa sõjaväeüksuste koondis. Tallinn võitis 2:0.

1943. a. muudeti meistrivõistluste süsteemi. Moodustati liiduja ringkonnaklass. Liiduklassi kuulusid: «Estonia», «Sport», Tallinna SK, Tartu PSR, Pärnu «Tervis» ja Narva SK. Neljas ringkonnas oli kokku 22 meeskonda. Juhend nägi ette, et liiduklassi viimane langeb ringkonnaklassi ja ringkondade kaheringilise turniiri meister pääseb liiduklassi.

Turniirid algasid 1. mail. Kuid peagi tekkisid «üheteistkümnetesse» kavernid, eriti Tallinnas.

Eelmisel talvel olid sakslased rindeil kandnud raskeid kaotusi. Vabatahtlike värbamine ei andnud loodetud tulemusi. H. Mäe märtsikorraldused tähendasid mobilisatsiooni.

Et pääseda rindele saatmisest, astusid paljud Tallinna spordimehed Lasnamäel asuvaisse lennuväetöökodadesse. «Lennuväelased» moodustasid ka tugevakoosseisulise jalgpallimeeskonna, kelle treeneriks hakkas endine internatsionaal E. Kaljot. See meeskond esines edukalt, võites ka austerlasi (merevägi) «MM Revali» 6:2.

Võrreldes eelmise aastaga oli hooaeg 1943 sündmusvaene. Ette nähtud maa- ja linnavõistlused jäid ära. Esiliiga turniir peeti raskustele vaatamata siiski. Kevadringis oli parim Pärnu «Tervis» «Estonia» ees. Sügisringis aga osad vahetusid. «Estonia» tuli 16 punktiga meistriks. Hea eduga mängis sügisringis ka «Sport». Kevadringis kogutud kolmele punktile lisas ta sügisringis üheksa ja tuli kokkuvõttes teiseks. «Spordi» edu põhjuseks oli, et lennuväelasi lubati sügissarjas oma meeskondades kaasa lüüa. «Spordis» mängisid peaaegu kõik «kadunud pojad» eesotsas Kassiga. Pärnu «Tervis» sai tänu tublile mängule kevadringis kolmanda koha. Esiliigast langes välja Tallinna SK.

Karikasarjast võttis osa 32 meeskonda. Veerandfinaali jõudsid Tallinna «Kalev», Tallinna SK, Pärnu «Tervis», «Sport», «Estonia», Narva SK, Tartu PSR ja Jõgeva «Kalju». Neist kolm kohtumist kulgesid ühepoolselt: «Sport»—«Tervis» 4:1, «Estonia» — Narva SK 5:1 ja Tartu PSR — Jõgeva «Kalju» 8:2. Tallinna «Kalev» sai Tallinna SK-st jagu 1:0.

Esimeses poolfinaalis kohtusid «Sport» ja «Kalev». 13. min. saavutas «Kalev» Jurkeni löögist väravа, mis jäi ka ainsaks. «Sport» oli küll ilmses ülekaalus, kuid väravat ei suutnud lüüa ja «Kalev» kvalifitseerus finaali.

Teises poolfinaalis kohtusid Tartus sealne PSR ja «Estonia». Ka selles, esimesel poolajal estoonlaste, teisel poolajal tartlaste väikeses ülekaalus kulgenud mängus löödi üks värav. Selle autoriks oli vs. Kilk ning Tartu PSR pääses finaali.

Lõppvõistlus peeti Tallinnas 2500 pealtvaataja ees. Kalevlased olid esimesel poolajal suures ülekaalus, kuid väravaesisel olid saamatud. Teisel poolajal haarasid initsiatiivi tartlased. 11. min. paisati Kilk karistusalal maha — penalti. Karistuslöögi realiseeris Rämmal ja see värav osutuski võidu pandiks — karika võitis Tartu PSR.

Ringkondade meistriteks tulid Tallinna «Kalev», Viljandi «Sakala», Tartu SK ja Rakvere «Kalev». Nende meeskondade kahevoorulise lõppvõistluse võitis Tallinna «Kalev», pääsedes seega liiduklassi.

Eesti jalgpalliklubide ja saksa sõjaväeüksuste vahel peeti hooajal 24 mängu, millest võitsime 15, kaotasime 7, viigistasime 2. Meie kaotuste progresseerumist põhjustas tugevakoosseisulise «MM Revali» osavõtt. Nad võitsid 6 ja kaotasid 3 mängu. Selle meeskonna koosseisu kuulus mitu endist Viini proffi.

Hooaja lõppakordiks oli taas Tallinna esinduse ja saksa sõjaväeüksuste koondise matš. Nagu eelmiselgi aastal võitis mängu Tallinn, seekord 3:2.

1944. hooaja alguseks olid sakslased taganenud juba Narva lähistele. Sellest tingituna Narva SK loobus liiduklassi meistrivõistlustest. Teda asendas Tallinna SK. Ent meeskonnad polnud, kes nad olid. Mobilisatsioon oli jätnud märgatavaid jälgi, mõni likvideerus hoopiski. Pärnu «Tervis» ja Pärnu JK koaleerusid. Tallinna klubid olid varubaasiks lennuväemeeskonnale. See oli sisuliselt Tallinna koondis, kuid meistrivõistlustest ta osa ei võtnud.

Turniir, mis pidi algama 1. mail, tuli kolme nädala võrra edasi lükata, sest Tallinna klubid ei suutnud meeskondi formeerida. Lõpuks registreerusid «Estonia», «Sport», Tallinna «Kalev», Tallinna SK, Pärnu «Tervis» ja Tartu PSR ning meistrivõistlused algasid. Tooni andsid Pärnu ja Tartu esindus. Pealinna meeskonnad kaotasid neile kõik mängud, mõned neist suureskooriliselt: «Tervis»—«Kalev» 8:0 ja 9:3, «Tervis»—Sport» 4:0, «Tervis—

«Estonia» 4:1, Tartu PSR—«Sport» 6:1 ja Tartu PSR—Tallinna SK 7:2. Ainuüksi «Estonia» suutis tartlastega ühe mängu viigistada.

Sügisring algas 30. juulil, kuid läbi viia suudeti ainult kaks vooru. Punaarmee oli jõudnud Eesti aladeni ja sakslased ärevaks muutnud. Turniir lõpetati.

Vaatamata sõjaolukorrale ei unustanud spordirahvas Eesti jalgpalli 35. aastapäeva. Selle tähistamiseks korraldati juulis Tallinn—Pärnu linnavõistlus Pärnus. Pealtvaatajaid kogunes 2500 ümber.

Tallinn: Leetjärv, Kopli, Kivi, Roots, Kohlap, Rebane, Vahemets, Sepp, Annus, Veideman, Leichner. Pärnu: Siliksaar, Tomson, Erikson, Jaik, Harjula, Kasela, Loosaar, Lelov, Reiman, Kuller, Merilaid.

Mängu algul oli ülekaalus Tallinn. Nad ründasid pidevalt, koostöö klappis. See kestis umbes pool tundi. Siis pääses löögile Pärnu. Pikkade täpsete söötudega rullusid pärnakate rünnakud, kuid vv. Leetjärv oli mehe eest väljas, tõrjus kõik väravalöögid. Poolaeg lõppes 0:0. Mängu ainus värav tuli 46. min. — selle lõi tallinlaste esimesest läbimurdest vä. Leichner. Edasi oli ülekaalus Pärnu. Nn. juubelimatši võitsid tallinlased 1:0.

Viimasel sõjasuvel alustasid 16 meeskonda ka karikavõistlusi. Jõuti vaid veerandfinaalideni. Rinde lähenemine katkestas sarja.

Eesti jalgpallikarikas on väärtuslik ese. Et see on säilinud ja asub praegu Tallinna Linnamuuseumis, selles on suuri teeneid spordiveteranidel E. Byströmil, K. Sillakul ja E. Kivil. Karika asukohaks oli tol korral Tartu. Tekkis kartus, et sakslased 3,6 kg raskuse ja ligi poole meetri kõrguse ilusa kujundusega hõbedast karika, mis esmakordselt 1826. a. pandi Inglismaal auhinnaks ratsavõistlustel, taganedes endaga kaasa viivad. Nimetatud veteranid sõitsid Tartu veidi enne linna okupantidest vabastamist ja tõid karika Tallinna ning peitsid E. Byströmi aeda. Uut päevavalgust nägi see pärast Tallinna vabastamist.

Nagu eespool juba juttu oli, tavatseti hooaeg lõpetada Tallinna ja sõjaväeüksuste koondise matšiga. Ka selle hooaja lõpetamiseks oli juba varakult mängupäev kokku lepitud. See pidi toimuma 22. septembril. «Tehnilistel põhjustel» jäi võistlus pidamata — sel päeval vabastasid meie väed Tallinna.

MEIE JALGPALLIMEHED NÕUKOGUDE TAGALAS JA RINDEL

Juuni 1941. Enamik mobilisatsioonialisi sportlasi evakueeriti Nõukogudemaa sügavasse tagalasse.

Detsembris 1941 asuti looma eesti rahvuslikku väekoondist. Kamõšlovi sõjaväelaagrisse saabus tuhandeid eestlasi, nende hul-

gas paljud meie sportlased. Üks väekoondis ei suutnud neid vastu võtta. Seepärast formeeriti teine väekoondis Tšebarkuli sõjaväelaagris.

Kohe pärast koondiste formeerimist algas pingeline õppeperiood. Kuid kogu tegevus ei piirdunud ainult lahinguõppusega. Õhtuti, vabal ajal, tegeldi ka spordiga, väekoondistes leidus hulgana mitmesuguste alade aktiviste.

7. diviisi jalgpallimeeskonna komplekteerimisega tegeles 43-aastane veteran O. Reinlo. Varustuse muretsemine õnnestus üle ootuste hästi. Samas, Kamõšlovi sõjaväelaagris, paiknes ka 44. tagavarabrigaad, kus oli rikkalikult spordivarustust. Kuna brigaadis sporti tagasihoidlikult viljeldi, oli spordivarustus laohoidjaile liigseks koormaks. Kui siis Reinlo läks naaberväeosa komandörilt jalgpallisaapaid, -särke ja -sääri paluma, lubati lahkelt terve meeskonna varustus 7. diviisi arvele kanda. Õnne oli ka väljakuga — otse laagri külje all Põšma jõe vastaskaldal oli suur tasane karjamaa, kus kujundati normaalmõõtmetega staadion.

Raskusi tekitas aga diviisi meeskonna moodustamine. Kuigi igas väeosas leidus mehi, kes end jalgpallureiks pidasid, osutusid nende võimed siiski võrdlemisi tagasihoidlikuks. Pärast mitmeid katseid nn. A- ja B-meeskonna vahel, kujunes esimene 7. diviisi koondmeeskond järgmiseks: väravas Poom, kaitses Lannesto, Kopli, Saare, poolkaitses Reinlo, Roop, edurivis Vilbaum, Kesa, Härms, Kipper ja Laving. Veidi üllatav oli veterani Reinlo kaasalöömine noorte poistega, kuid olukord sundis seda — jalgpallimehi oli 7. diviisis napilt.

Üks mängumeestest, narvalane Sergei Roop oli meeskonnas hinnatavaim. Mänguvõimete poolest ta eriti silma ei paistnud, kuid meeskonna vormi eest hoolitsejana ja meeste tuju tõstmisel oli ta võrratu: teenides diviisi leivaahjuvanemana, oli mehel harjutusele tulles seljakott soojadest pätsidest tulvil. Pärast treeningut kulusid need meestele mõistagi marjaks.

Treeninguga alustati mai algul. Kindla kava järgi, neli korda nädalas. Kuna sõjaväelaager asus sügavas metsas, eemal asustatud punktidest, puudusid meeskonnal võimalused jõuproovimiseks kohalike meeskondadega.

249. diviis oli meeskonna komplekteerimisel märksa soodsamas olukorras. Suurem osa meie nimekamaid pallimehi oli sattunud just Tšebarkuli laagrisse, kellest organiseeriti diviisi koondmeeskond koosseisus: väravas Taperson, kaitses Tepp, Jürgens, Peterson, poolkaitses Sillamäe, Piisang, edurivis Niks, Uukkivi, Kuremaa, Neeris, Heldna. Selle meeskonna organiseerijaks ja treeneriks oli lühemat aega E. Saar. Meeskonna enamik, kuuludes sapööripataljoni koosseisu, sai oma komandöri vanemleitnant Kivilo hoolitsusel kõige paremad treeninguvõimalused. Raskusi oli alguses jalgpallisaabastega. Kuid ka siin leiti väljapääs — kingsepad

meisterdasid sõdurisaabastest päris korralikud jalgpallisaapad. Sportlaste ühistöö korras rajati diviisi klubihoone ette korralik staadion jalgpalliväljaku, hüppe- ja heitepaikadega, võrk- ja korvpalliplatsidega.

249. diviisi esimesed väeosadevahelised jalgpallivõistlused peeti 5. juulil 1942. Sellest välkturniirist võttis osa 10 meeskonda. Võitjaks tuli 925. laskurpolgu meeskond. Peale omavaheliste võistluste korraldati diviisi koondmeeskonnale järjest kolm kohtumisretke lähedalasuvate naaberkoondiste laagreisse. Esimene võistlus peeti Mjassi linna lähedal asuva suurtükiväeüksusega, keda võideti 3:1. Teine võit saavutati Moskva lennukooli üle 2:0. Kolmas võistlus peeti lennukooli ja suurtükiväeüksuse koondisega. Siin kaotas diviisi esindus 2:4.

Juulis käis 249. diviisi sportlaspere külas oma vennasdiviisil. Võisteldi kergejõustikus, jalgpallis, korv- ja võrkpallis.

Jalgpallis sai külastaja, kus mängisid sellised tuusad nagu Neeris, Kuremaa, Uukkivi, Tepp, Peterson ja Piisang, 7. diviisi noorukite üle ladusa 6:0 võidu. Tagasisõidul kodukohta võisteldi Sverdlovskis sealse linnakoondisega. Mäng oli hoogne ja tehniliselt hea. Alles lõpuminutitel suutis Sverdlovski koondis saavutada võiduvärava — 3:2.

Teine võistlus kahe vennasdiviisi vahel peeti juuli lõpul Tšebarkuli õppelaagris. See oli juba tükk maad tasavägisem ja lõppes 249. diviisi tuusade võiduga 3:0. Tagasisõidul mängis 7. diviisi meeskond Tšeljabinski koondisega, mis lõppes tagajärjega 2:2.

13. augustil siirdus 7. diviis Jegorjevski linna lähedale metsa. Ilusate päikesepaisteliste sügisilmadega arenes lahinguline ettevalmistus Moskva lähiste põldudel ja niitudel jõudsalt. Suurema osa vabast ajast veetsid jalgpallurid Jegorjevski staadionil, kus kahe kuu jooksul peeti seeria sõprusmatše Jegorjevski linna koondisega. Viimane võistlus enne rindele minekut oli Moskva «Stroiteliga». Mäng jäi viiki 2:2.

Pärast Velikije Luki lahinguid alustati Andriapoli linna lähedal (Kalinini oblast) uuesti treeninguid. Rinde lähedus ja väeosade hajutatus ei võimaldanud sel «hooajal» (1943) korraldada võistlusi.

Edukas lahingutegevus jaanuari keskpaiku 1944 innustas Eesti Laskurkorpuse võitlejaid. Põnevusega oodati Informbüroo teateid. Ja kui Leningradi rinne hakkas lähenema Kingissepale, tekkis mõte, et lühem tee Tallinna on sealtkaudu.

30. jaanuaril saigi kindralleitnant L. Pärn juhised korpuse ümberlülitamiseks Leningradi rindele. Kohale jõudes Kingissepp—Kotlõ—Jamkovitši lähistele algas uuesti lahingutreening, õppustest vabal ajal aga tegeles Reinlo jalgpallimeestega.

Sama aasta kevadel saabus Kamõšlovist Kingissepa kanti Eesti korpuse tagavarapolk. Selle väeosa meeskonda kuulus arvukalt hästituntud jalgpallureid nagu Peterson, Siimenson, Piisang,

Ollik, Matsalu, Jürgens, Kastan, Diiman, Samm ja teised. 7. diviisi meeskond, kes pikemat aega oli treeningus olnud, sai nüüd võimaluse tagavarapolgu meeskonnaga esimese tugeva võistluse pidada. Kuigi mäng oli esimesel poolajal tasavägine, ei suutnud tagavarapolgu ekstuusad tempole lõpuni vastu pidada ja kaotasid 0:3.

Korpuse juhtkond, saavutanud Leningradi spordikomiteega kokkuleppe võistluste korraldamiseks kergejõustikus, maadluses, poksis, jalg- ja korvpallis, hakkas innukalt võistkondi komplekteerima. Jalgpallis esindas korpust 7. diviisi meeskond, kelle löögijõu tõstmiseks toodi korpuse komandöri käskkirjaga reamehed Siimenson, Piisang ja Jürgens tagavarapolgust 7. diviisi sidepataljoni koosseisu.

Esimesest Eesti Laskurkorpuse sõprusvõistlusest Leningradiga kujunes traditsiooniline Eesti NSV ja Leningradi matš Sõpruse auhinnale.

Korpuse koondis rivistus Leningradi vastu järgmiselt: Jaanso, Smitt, Saare, Reinlo, Jürgens, Piisang, Siimenson, Kesa, Härms, Vilbaum ja Kippar. Hiljem tuli mängu raskelt vigastada saanud Reinlo asemele Roop.

Ründajaks oli Leningrad. Sõjamehed kaitsesid oma väravat vapralt, likvideerisid arvukalt vastase rünnakuid. Ent poolaeg lõppes Leningradi kasuks 1:0. Teine poolaeg kulges tasavägiselt. Alles viimastel minutitel saavutas Leningrad karistuslöögist lõpptulemuse 2:0.

Augusti algul toimusid 27. laskurpolgu spordiväljakul valikvõistlused meeskondade selgitamiseks poksis, võrk-, korv- ja jalgpallis, kes pidid sõitma Leningradi rinde esivõistlustele.

Esimesel päeval kohtusid jalgpallis 249. diviisi ja tagavarapolgu meeskond. Esimene poolaeg lõppes tasavägises mängus viigiliselt (0:0). Teisel poolajal oli tagavarapolgu üleolek ilmne ja ta võitis mängu 2:1. Vahekohtunik — Heino Mikkin.

Järgmisel päeval pidid kohtuma 7. diviisi ja tagavarapolgu meeskond. Tegelikult ilmus aga 7. diviisi vastu tagavarapolgu ja 249. diviisi koondis. Vaatamata 7. diviisi suurele ülekaalule, õnnestus koondisel juhuläbimurdest saavutada 1:0.

Jälgides neid võistlusi, kirjutas Ralf Parve ajakirjas «Kehakultuur» (1944, nr. 4/5): «Kommenteerides toimunud jalgpallimatše tuleb tõsiselt rõõmu tunda, et kandvam osa meie jalgpallureist, kes viibisid nõukogude tagalas, ei pööranud selga jalgpallile, vaid püüdsid pidevalt taotleda oma lemmikala harrastamist. Meeskondade organiseerimisel ja võistlusvaimu õhutamisel etendasid tänuväärset osa sm-d Reinlo, Peterson ja Sutt. Tänu neile pole meie jalgpallitase kannatanud, vaid püsinud senisel tasemel, kui mitte mõnel määral isegi arenenud.»

ESIMENE MÄNG VABASTATUD TALLINNAS

Varsti pärast korpuse valikvõistluste lõppemist tuli spordivarustus pikemaks ajaks sisse pakkida. Kätte oli jõudnud aeg meie sünnimaa vabastada.

Oktoobripühadeks oli 7. diviis pärast raskeid lahinguid, pärast pikka rännakut Lihula kandis puhkusele asunud. Et valmistada tallinlastele rõõmu näha pärast pikki aastaid meie jalgpallureid, tegi Reinlo «Spartaki» juhatusele ettepaneku pühade ajal korraldada 7. diviisi ja «Spartaki» vahel sõprusmatš.

Kohtumine leidiski aset 8. novembril 1944. Vaatamata vilule ilmale kogunes Kadrioru staadionile suur hulk pealtvaatajaid. Mäng oli hoogne. Esimesel poolajal olid ründavamaks spartaklased, kes läksid ka juhtima 1:0. Teisel poolajal arendas survet aga diviisi meeskond ja saavutas lõpptulemuseks 3:1. Diviisi meeskonna koosseis: Jaanso, Smitt, Saare, Reinlo, Jürgens, Tõnissoo, Siimenson, Kesa, Härms, Vilbaum ja Kippar.

Neljas ning viimane «hooaeg» algas korpuse jalgpallimeestel 1945. a. varakevadel Kuramaal. Niipea kui vabaneti lahingumöllust, hakkas pall veerema. Ja veeres, kuni ööl vastu 9. maid levis raadioteade: hitlerlik Saksamaa on tingimusteta kapituleerunud.

28. mail algasid korpuses ettevalmistused kojutulekuks.

Samal päeval, kui Eesti korpuse sirge rüht ja lehvivad lahingulipud läbi Riia marssisid, olid 7. diviisi jalgpallurid mehises heitluses Riia «Lokomotiiviga». Diviisi meeskond saavutas tähelepanuväärse võidu — «Lokomotiiv» alistati 4:0.

Ka Pärnut läbides korraldati võistlus. 7. diviisi esindus võitis Pärnu «Tervise» 7:1.

SÕJAMEHED VÕIDAVAD TALLINNA «DÜNAMO»

16. juunil hakkasid paistma Tallinna tornid. Linn oli peorüüs. Kadrioru staadion kaunistatud lippudega. Siin mõõtsid jõudu Tallinna «Dünamo» ja Eesti Rahvuskorpus.

Vanade pallisõprade kohtumisrõõmu jälgis innukalt ligi 6000 pealtvaatajat. Tuhanded silmapaarid hellitasid surma suust naasnud lemmikuid, vargsi langes pisar langenu kalmule.

H. Saarne algvileks rivistuvad meeskonnad järgmiselt: R a h v u s k o r p u s — Jaanso, Smitt, Saare, Diiman, Jürgens, Tõnissoo, Siimenson, Kesa, Härms, Vilbaum, Kippar. «D ü n a m o» — Karp, Kohlap, Kopli, Roots, L. Rämmal, Veigemast, Vahemets, Liiv, O. Rämmal, Linberg, Kass.

Mäng algas tuliselt. «Dünamo» oli ründavam ja korpuse kaitseliinidel oli esimesel veerandtunnil tublisti tööd. Edasi sõdalaste vasturünnakud üha ägenesid ja publiku rõkkava ergutuse saatel saavutasidki nad 30. min. avavärava. Kt. Härms andis hea

söödu Kipparile, kes lõi 12 meetrilt vasturuttavast vv. Karbist mööda, — väravasse. Lahtilöögist kandus pall korpuse karistusalale. Mehi oli kobaras koos. Järsku sähvatas kt. O. Rämmali lähilöök ja seis oli 1:1. See püsis vaheajani. Otsustav värav tuli 60. min. Siimensoni ebaõnnestunud nurgalöögi söötis Kesa «Dünamo» kaitsjate vahelt kiiresti Siimensonile tagasi. Viimane andis toreda kaarpalli ja vä. Kippar lükkas selle peaga võrku. Tasavägist ägedat heitlust jätkus lõpuvileni. Korpuse meeskond võitis 2:1. Publik tervitas võitjaid südamest, kauakestvalt.

Et korpuse mehed hingestatud ja tehniliselt toredat mängu näitasid, on suurim «süü» palliveteranil major O. Reinlol, kes isegi sõjakeerises võimalusi leidis meestega pisut palli veeretada.

*

Võiduka sõja lõpetasid paljud jalgpallurid ordenite ja medalitega, lülitusid taas rahulikku ellu. Kuid paljud ei naasnud koju. Sõtta jäid meie tuntud jalgpallimeestest: Valter Neeris, Elmar Tepp, August Kaasik, Heinrich Uukkivi, Valter Piisang, Richard Idlane, Feliks Kull, Richard Kägu, Anatoli Velisto, Eduard Papp, Arteemi Jakobson, Kopel Koslovski, Rudolf Härmates, Paul Fiskar, Alfred Paimets ja Grigori Tšutšelov. Need nimed jäävad jalgpalli Tähtkujuks meie jalgpalliajaloo lehekülgedele.

JALGPALL VEEREB TAAS VABALT

Spordielu normaliseerimine vabastatud kodumaal algas kohe, edenes jõudsalt. Nõukogude tagalas ja väeüksustes ei vaibunud ju spordielu ka kõige raskemail sõjapäevil. Tagalas jätkas tegevust kehakultuuri- ja spordikomitee. Alates 1942. a. koondati juhtiv kaader ja nimekad spordimeistrid võimalikult kokku, et luua tuumik, kes võtaks vabastatud kodumaal spordielu korraldamise enda peale.

Juba paar nädalat pärast Tallinna vabastamist algas organiseerimistöö. 4. oktoobril 1944 ilmus «Rahva Hääles» esimene kuulutus, milles tolleaegne «Dünamo» vabariikliku nõukogu spordiosakonna juhataja M. Linnamägi kutsus kõiki endisi sportlasi end registreerima. 6. oktoobril ilmus uus teade, milles paluti kokku tulla kõiki endisi «Kalevi» ja «Estonia» jalgpallureid 8. oktoobril. Taheti arutada küsimust, kunas korraldada esimene jalgpallivõistlus. Teatele oli alla kirjutanud V. Leetjärv «Kalevi» orgkomiteest.

15. oktoobril toimuski esimene jalgpallivõistlus. Kohtusid vastorganiseeritud Tallinna «Dünamo» ja Tallinna «Spartak». Mõlemas meeskonnas mängis juba enne sõda tuntud mängumeeste kõrval mitmeid noori. «Dünamo»: Karp; A. Kopli, Kohlap,

Laks; Roots, Veigemast; Vahemets, Annus (Veinberg), Linberg, Liiv ja Kass. Meeskonna organisaator ja treener O. Koni. «Spartak»: Krull, Sillak, Kivi, Kanepi, Ando, Tallmeister, Leichner, Lokotar, Domingo, Plink ja Meero (Kollo). Organiseerija ja treener K. Sillak. Kohtunik V. Leetjärv. Tasavägise mängu võitis «Dünamo» 1:0 (värava lõi Annus). Avamatš oli peetud.

Vaatamata hilisele sügisele korraldati võistlusi enamgi. Kohtumine «Dünamo» ja Punalipulise Baltimere Laevastiku meeskonna vahel lõppes dünamolaste suure võiduga — 10:1. Vahelduva eduga mängisid dünamolased paar matši ka rahvuskorpuse meeskondadega.

19. oktoobril alustas tegevust «Kalevi» jalgpallisektsioon. Algasid treeningud ja ettevalmistused järgmiseks hooajaks. 20. oktoobril loodi Tallinna «Spartaki» jalgpallisektsioon. «Dünamo» vabariikliku nõukogu juures, kus kõige kiiremini suudeti luua meeskond, tegutsesid organisaatoritena O. Koni ja E. Saar. «Spartakis» olid initsiaatoriteks K. Sillak ja A. Vollrat.

1944. a. novembris-detsembris moodustati Kehakultuuri ja Spordikomitee juurde orgkomitee, kes asus jalgpallielu taastama kogu vabariigis. Orgkomiteesse kuulusid rahvakomissarid V. Resev, B. Kumm ja L. Lüüs, edasi H. Mikkin, O. Koni, K. Sillak, E. Saar, A. Vollrat, H. Rannu, H. Saarne, V. Leetjärv, J. Uik ja L. Kalve.

Orgkomitee ülesandeks oli seada sihid edasiseks tööks ja asutada vabariiklik jalgpallisektsioon. Peatselt kutsutigi kokku esindajad üle maa, kes valisid oma tegevuse juhtimiseks vabariikliku jalgpallisektsiooni presiidiumi ja töökomisjonid. Presiidiumi koosseis oli järgmine: esimees B. Kumm, aseesimehed H. Mikkin ja E. Saar, sekretär O. Koni; liikmed: K. Sillak, V. Leetjärv, J. Uik, L. Kalve ja H. Rannu. Tööd alustasid treeneritenõukogu ja kohtunikekogu, keda hakkas juhtima E. Saar. Kui vabariiklikud organid olid loodud, jätkus sektsioonide organiseerimine linnades ja maakondades. Edukaks tööks oli pandud organisatsiooniline alus.

*

MILLIST PILTI PAKKUS AASTA 1945

Mängijaid, kes aastail 1939/41. olid suutelised näitama kohati rahvusvahelisele tasemele lähedast mänguklassi, oli järele jäänud vähe. Teine maailmasõda oli löönud meie jalgpalliellu väga sügavaid haavu.

Siiski oli sõda säästnud mehi, kes olid meie jalgpallile palju andnud ja kellele võis ka nüüdsel taastamisperioodil toetuda. L. Kass, K. Sillak, H. Kippar, E. Karp, J. Siimenson, V. Peter-

son, J. Matsalu, A. Kopli, E. Kopli, J. Jürgens, N. Linberg, V. Leetjärv, Ü. Ollis, E. Ollik, E. Smitt, O. Kastan ja paljud teised olid nii vajalikud veel mitmel sõjajärgsel aastal, vaatamata sellele, et nende paremad sportimisaastad olid ammugi seljataga.

1945. a. hooaeg avati enamikus linnades 1. mail välkturniiriga. Üheks huvitavamaks kujunes Tallinna turniir, kus mängisid kaks tugevamat pealinna meeskonda: «Dünamo», «Kalev» ja «Spartak». Esimeses mängus oli «Dünamo» võidukas «Kalevi» üle 1:0, teises alistas «Spartaki» 2:0 ja tuli esikohale. Teise koha mängus «Kalev»—«Spartak» olid paremad kalevlased (2:0). Sellel turniiril tähistati ka meie ühe populaarsema jalgpalluri L. Kassi 20-aasta spordijuubelit.

TALLINNA «DÜNAMO» VÕIDAB MEISTRITIITLI

Vabariigi 1945. a. meistrisarja üheringiline turniir otsustati pidada kaheksa meeskonna vahel. Etterutatult ütelgem, et mänguklassilt olid tugevamad Tallinna «Dünamo», Punalipuline Baltimere Laevastik (PBL) ning Korpuse 1. ja 2., nõrgemad Tallinna «Kalev», Tallinna «Spartak», Pärnu «Kalev» ja Rakvere «Dünamo».

Tallinna «Dünamo» oli talvel kõige hoolikamalt tööd teinud. Ent ka mõlemad korpuse meeskonnad näitasid head füüsilist ettevalmistust ning ladusat mängu. Hooaja teisel poolel tõusis PBL-i mänguhoog silmnähtavalt ja laevastiklased pretendeerisid koguni meistritiitlile.

Kuna meistrisarjas polnud mängude arv suur, korraldas Tallinna «Dünamo» mitu võistlusreisi naabervabariikidesse. Eesti koondis pidas esimesed sõjajärgsed maavõistlused Läti ja Leeduga. Sellest tingituna korrigeeriti üsnagi palju võistluskalendrit ning meistrivõistlused lõppesid erakordselt hilja. Viimane meistrisarja mäng peeti 3. novembril Jänedal, kus kohtusid Korpuse 2. ja PBL. Mäng lõppes viigiga 1:1. Alles selle mängu järel selgus ka meistrivõistluste lõplik paremusjärjestus.

Tallinna «Dünamo» kogus seitsmest mängust 12 punkti ja võitis meistritiitli. Järgnesid PBL, Korpuse 2., Korpuse 1., Tallinna «Kalev» ja «Spartak», Pärnu «Kalev» ja Rakvere «Dünamo». Tallinna «Dünamo» koosseis: Karp, A. Kopli, L. Rämmal, Laks, Veigemast, Roots, Vahemets, Liiv, Linberg, Annus ja Kass. Treener E. Saar.

Planeeritud üritustest jäid pidamata karikavõistlused, 2. liiga esivõistlused jäid lõpetamata. Ka maakondade ja linnade ametlikud võistlused asendati lähemate keskuste sõprusmängudega. Põhjuseks oli vähene arv meeskondi, kes end nimetatud võistlus-

sarjadest osavõtuks registreeris. Ka finantsolukord polnud teadagi hiilgav.

VSÜ «Kalev» korraldas oma meeskondadele karikavõistlused, millest võisid osa võtta kõik kehakultuurikollektiivid ja meistrisarja kuuluvad meeskonnad. Osavõtjaid oli võrdlemisi rohkesti kõigist suurematest linnadest. Finaali jõudsid Tartu «Kalev» (alistas Tallinna «Kalevi» 1:0) ja Pärnu «Kalev» (võitis Raudtee «Kalevi» 2:1). Otsustava kohtumise võitis Tartu «Kalev» 2:1.

EESTI NSV—LÄTI NSV 3:2

Esimene sõjajärgne Eesti NSV ja Läti NSV maavõistlus leidis aset 7. juulil 1945 Riias. Maavõistluse eelmänguna peetud noortekoondiste mängu tulemuseks kujunes viik 2:2. Mõlemad väravad meie kasuks lõi Reispass. Eesti noortemeeskonna koosseis: väravas Krull («Spartak»), kaitses Prangel (Tln. «Kalev»), Laur (Viljandi «Kalev»), poolkaitses Bergman (Viljandi «Kalev»), Sepp («Dünamo»), Raudam (Tln. «Kalev»), edurivis Leichner (Tln. «Kalev»), Mõistlik («Dünamo»), Mägi (Tln. «Kalev»), Reispass (Tln. «Kalev») ja Ling («Dünamo»).

Esindusmeeskond rivistus Riias väljakule: Leetjärv, Kopli, Laks, Veigemast, L. Rämmal, Roots, Vahemets, Liiv, Linberg, Annus ja Kass.

Eesti koondis alustas mängu temporikkalt ja läks eduka ründemängu tulemusena juhtima 3:0 (Liiv lõi ühe, Vahemets kaks väravat). Teisel poolajal mängupilt muutus. Läti jalgpallurid ründasid. Esimene veerandtund suudeti vastu pidada, kuid 62. min. õnnestus Läti meeskonna ps. Levitanusel kaitsest läbi murda ja ta vähendas kaotusseisu 1:3-le. Peatselt tuli pä. Apsensi löögist 2:3. Nüüd võtsid meie mehed endid kokku, ründasid hoogsalt ja olid kaitses kindlad. Väravaid küll enam ei saavutatud, kuid ka Leetjärve värav jäi puutumata. Esimene sõjajärgne maavõistlus võideti, pealegi Riias.

LÄTLASED REVANŠEERIVAD TALLINNAS

Möödus poolteist kuud ja Läti koondis tegi vastukülaskäigu Tallinna. 28. augustil peeti Kadriorus esimene maavõistlus pärast sõda. Võistlust oli vaatama tulnud üle 7000 spordihuvilise. Avatseremoonia oli pidulik. Kohal olid ka Eestimaa Kommunistliku Partei Keskkomitee esimene sekretär N. Karotamm, paljud valitsuse liikmed, Eesti Korpuse juhtivad sõjaväelased. Enamik pallisõpru lootis Eesti meeskonna kindlat võitu. Olid ju meie klubimeeskonnad nii Riias kui Tallinnas lätlaste üle võidukad olnud. Ka maavõistlus Läti pinnal oli võidetud. Kuid kõigi prog-

nooside kiuste tuli vastu võtta kaotus. Läti NSV koondis mängis üle ootuste tublilt ning nende 2 : 1 võit oli teenitud. Nende koondist oli Riias peetud mängu järel täiendatud kuue mängijaga Liepajast. Need olid endise Läti mitmekordse meistermeeskonna Liepaja «Olümpija» mehed, kes okupatsiooni päevil kodulinnas elasid. Neid mängijaid kasutas pärast sõja lõppu küll Riia «Daugava», kuid koondmeeskonna uksed olid neile suletud. Tallinnas toimuvale maavõistlusele andsid aga Läti spordijuhid sellise tähenduse, et muutsid oma otsust ning see täiendus tegi mehetöö.

Lätlased alustasid mängu teravate rünnakutega. Meie meeste kontrarünnakud takerdusid vastase kaitseliinides. Paar head võimalustki ei puudunud (pä. Vahemets, kt. Linberg), kuid need olid siiski puhangud. Lätlased jäid ülekaalu ning läksid ps. Heiblichsi ja pä. Apsensi löökidest poolajaks 2:0 juhtima.

Teisel poolajal toodi meie väravasse Leetjärve asemel Karp ning kaitsesse Kopli asemel Kohlap. Kas just vahetused aitasid, kuid initsiatiiv saavutati küll. Meie edurivi ründas publiku marulisel ergutusel hoogsalt. Läti kaitse pidas kaua vastu, ent Linbergi-Vahemetsa terav läbimurre andis vastuvärava — 1 : 2 (Vahemets). Nüüd valisid külalised aeglase söödumängu. Meie meeskond närvitses, ei suutnudki vastaseid üle mängida ning Läti koondis sai 2:1 revanši.

Milliseks oleks kujunenud resultaat, kui meie koondises oleks mänginud ka parimad korpuse jalgpallurid, kes sel ajal võistlesid sõjaväeringkonna turniiril Leningradis, on raske öelda. Küllap ehk oleks sõdurpoistelt jõudu juurde saadud, kuid see on iseküsimus. Nüüd võitsid lätlased ja teenitult. Eesti koondis mängis samas koosseisus mis Riiaski. Kohtunikuna tegutses J. Levitan (Riia) korrektselt.

VÕIT LEEDU NSV PEALINNAS

Kaotusekibedus veel südames, asus Eesti koondis teele Vilniusse, et esimese sõjajärgse maavõistlusega taastada sidemed ka Leedu jalgpallimeestega. Maavõistlus leidis aset 5. septembril.

Leedulasest kohtuniku Citaviciuse avavileks rivistusid meeskonnad järgmiselt: Eesti — Leetjärv, Kohlap, L. Rämmal, Laks, Kopli, Roots, A. Kollo, Leichner, O. Rämmal, Liiv, Kass. Leedu — Skalskis, Ilgunas, Galricius, Sližius, Dzindzilauskas, Kerauskas, Saunoris, Balcimavicius, Penkauskas, Ianusauskas, Petraitis.

Leedulased läksid juba 9. min. Saunorise löögist juhtima. Värav innustas väljakuperemehi ja nende ründeüritused tihenesid. Meie koondise tagaliinidel tuli sageli lahendada raskeid olukordi. Pisitasa asi paranes ning poolaja lõpp kuulus juba kind-

lalt meie koondisele. Üheväravalist eduseisu suutsid leedulased siiski hoida poolajavileni.

Teisel poolajal asendas Annus O. Rämmalit. Sellest oli kasu. Annus oli suure liikumisraadiusega kesktormaja, teda polnud vastastel kerge katta. Üldse hakkas koostöö paremini sobima. 55. min. lõi A. Kollo palli täielt jooksult Leedu väravale — 1:1. Viik halvas väljakuperemeeste mängu. Peagi lõi Kass koostöös Annusega juhtvärava ning 76. min. suurendas Annus eduseisu veelgi. Ta tõstis palli toredalt üle vastujooksnud vv. Skalskise — 3:1. Sellele järgnes veel paar head võimalust, kuid mehed kiirustasid ning väravad jäid tulemata. Eduseis ja mänguline ülekaal muutsid meie kaitse pisut lohakaks, mida leedulased ka kasutasid. Nende üks agressiivsemaid edurivimehi Saunoris vähendas vahe 2:3-le. See ergutas eestlasi tähelepanelikumale mängule. Nad olid matši lõpul taas ülekaalus ja võitsid 3:2. See oli teenitud võit. Võimaluste poolest võinuks resultaat olla poole suurem Eesti kasuks.

KA LEEDULASED SAAVAD TALLINNAS REVANŠI

Kokkulepe saavutati ka leedulaste vastukülaskäiguks ning hooaja neljanda maavõistlusena toimuski 18. septembril Kadrioru staadionil rohkem kui 5000 pealtvaataja ees teistkordne kohtumine Leedu koondisega. Sedapuhku tuli meie esindus väljakule järgmises koosseisus: Leetjärv (Tln. «Kalev»), Kopli (Tln. «D»), L. Rämmal (Tln. «D»), Saare (Korpus), Härms (Korpus), Roots (Tln. «D»), Siimenson (Korpus), Leichner (Tln. «K»), Linberg (Tln. «D»), Liiv (Tln. «D»), Kass (Tln. «D»). Ka leedulastel oli meeskonnas paar uut meest. Maavõistlust juhtis kohtunikuna E. Saar.

Vaatamata sellele, et meie koondises mängisid värsked jõud Tallinna «Kalevist» ja Korpusest (Leichner, Härms, Saare, Siimenson), ei toonud see loodetud kasu. Polnud ju koos mängitud. Kui tagaliinidega võis veel kuidagi rahule jääda, siis edurivi jättis palju soovida. Ka leedulastel esines palju tehnilist praaki, kuid mitte nii palju, kui meie esindusel. Pärast pooletunnist «posimist» hakkas lõpuks tulema ka teravamaid momente. Peab ütlema, et mehed püüdsid, kuid mäng ei klappinud. 39. min. pääses Linberg heale positsioonile, ei löönud aga väravale ise, vaid söötis palli veel paremal positsioonil olevale Liivile, kellel polnud raskusi seda Leedu väravasse saata — 1:0. Teine poolaeg algas lootusrikkalt — meie koondis oli ülekaalus ja eriti paremal tiival hakkas koostöö sobima. Siimenson ja Linberg üritasid innukalt. Kuid palli väravasse ei saadud ja see võttis lõpuks hoo maha. Initsiatiiv kaldus leedulastele ning 65. min. tuli viik. Vs. Petraitis lõi väravale. Ühest meie kaitsemängijast sai pall uue

suuna, vv. Leetjärv oli hoopis teises nurgas, ning L. Rämmalil polnud teist võimalust — ta tõrjus käega. Leedulased realiseerisid penalti ning säilitasid ka initsiatiivi. Meie väravaesisel oli tööd kogu meeskonnale ning tohuvabohust lükkaski leedulane palli väravasse 2:1. Veel püüdsid meie edurivimehed kõike mängu panna, kuid väravani ei jõutud ja maavõistlus kaotati.

SÕPRUSVÕISTLUSED

1945. a. hooaeg oli rikas sõprusvõistlustest. Neid pidasid meie meeskonnad kalendrimängude eel, vahel ja veel hilissügiselgi. Mitmel korral kohtuti Läti, Leedu, Leningradi ja Moskva tugevate klubimeeskondadega nii kodus kui ka väljaspool vabariiki.

20. mail mängis Tallinna «Dünamo» Riias kohaliku «Dünamoga» viigi 0:0. 3. juunil kohtusid samad meeskonnad Tallinnas. Suure 5:0 võidu said tallinlased. 15. juulil peeti Tallinnas sõprusmäng Vilniuse «Dünamoga». Võitsid meie jalgpallurid 2:0. 16. augustil toimus samade meeskondade vahel kordusmäng Vilniuses. Mängu tulemus — 0:0. 27. augustil olid Riia «Dünamo» jalgpallurid veelkord Tallinnas meie «Dünamoga» jõudu proovimas. Kohtumine lõppes väljakuperemeeste võiduga 1:0.

Hooaja pidulikumaks ja suurimaks sündmuseks oli siiski Leningradi «Dünamo» kaks sõprusmängu Eesti NSV 5. aastapäeva pidustuste raames. Kangelaslinna jalgpallurid mängisid esimese mängu Tallinna «Dünamo», siis Eesti Rahvuskorpuse esindusega.

Enne Suurt Isamaasõda mängis Leningradi «Dünamo» Tallinnas meie dünamolastega teatavasti 0:0 viigi. Teadagi valitses nüüd järjekordse matši vastu tohutu huvi. Meeskondade koosseisus olid viie aasta jooksul toimunud suured muutused. Tallinna «Dünamos» mängis tookordsest koosseisust vaid kaks meest — L. Kass ja N. Linberg, Leningradil oli rivis aga kaheksa! Tallinna «Dünamo»: Karp, Kopli, L. Rämmal, Laks, Veigemast, Roots, Vahemets, Liiv, Linberg, Annus ja Kass; Leningradi «Dünamo»: Nabutov, Zabelin, Demešev, Nikitin, Alov, Oreškin, Gamilton, Latkov, Sossonov, Viktorov ja Arhangelski.

Külalised alustasid rahulikult. Tundes oma üleolekut, demonstreerisid nad korrektset mängu ja head tehnikat. Meie väravavahil Karbil oli tublisti tööd. 17. min. lõi ps. Latkov juhtvärava. Tallinna meeskonna mäng ei sobinud. Kuidagi ei suudetud kangelaslinna tugevast kaitsest läbi mängida. Esimese poolaja tulemuseks jäi 1:0. Teisel poolajal muutus mäng meie poolt hoogsamaks. Kuid ka külalised sooritasid endiselt teravaid rünnakuid. 66. min. viis pä. Gamilton oma meeskonna juhtima juba 2:0. Kümme

minutit hiljem läks aga Kassil korda umbes 18 meetrilt lüüa tugevalt ja täpselt vastase väravale ja vähendada kaotusseis 1:2-le. Ka edasi ründasid eestlased tublilt, kuid viigini ei jõutud.

Teises mängus olid külalised parajas ülekaalus. Korpuse meeskond (Jaansoo, Peterson, Saare, Diiman, Jürgens, Heldna, Siimenson, Kesa, Härms, Vilbaum, Kippar) pidas hästi vastu küll esimese poolaja (1:1), kuid siis kaotas initsiatiivi ja ka mängu 1:5. Kohtunik oli esimeses mängus H. Saarne, teises O. Koni.

*

Esimene sõjajärgne hooaeg pani aluse vabariigi meistrisarjale, andis tõuke karikavõistluste korraldamiseks ning ergutas taas jalgpalli mängima paljud väikesed keskused. Kõiki jalgpallihuvilisi rõõmustas, et taastati ka maavõistluste tava Läti ja Leeduga. Ka noorte jalgpall hakkas liikuma. Tallinnas, Tartus, Viljandis ja Pärnus korraldasid koolinoored välkturniire ja koolidevahelisi kohtumisi. Paljudele hilisematele spordimeistritele sai jalgpall lemmikalaks.

1946. aasta oli meie jalgpallielus erakordne selle poolest, et meie esindus proovis oma jõudu üleliidulisel tsooniturniiril. Esmakordselt pandi meil mängu ka Eesti NSV Ministrite Nõukogu rändkarikas, mis tekitas kõigis linnades ja väiksemates keskustes elevust.

BALTI LAEVASTIKLASED VABARIIGI MEISTRIKS

Tuleb ette märkida, et meistrivõistlustel ei olnud sellist pinget, mida jalgpallisõbrad ootasid. Seda põhjustas Tallinna «Dünamo» ja Rahvuskorpuse meeskondade eemalejäämine: seoses demobiliseerumisega likvideerusid mõlemad korpuse meeskonnad ja uustulnuk Tallinna «Dünamo» II ei suutnud pakkuda küllaldast konkurentsi.

Kuue meeskonna hulgas oli edukaim PBL. Laevastiklased kogusid 20 võimalikust 17 punkti ja tulid esikohale. Üllatuse valmistas Tallinna Ohvitseride Maja (TOM). Hooaja algul oli TOM-i pääsemine meistrisarja üsna küsitav. Katsemängu võitmine Pärnu «Kalevi» vastu avas neile ukse. Kevadringis mängisid sõjaväelased vahelduva eduga. Sügisringis aga võitis TOM peaaegu kõiki vastaseid, mis tagas neile kokkuvõttes hõbemedalid. Tallinna «Kalev» oli pärast edukat kevadringi liidriks. Sügisringis kalevlaste mänguvorm langes ja neil tuli leppida kolmanda kohaga. Rakvere «Dünamo», ainus esiliiga meeskond väl-

jaspool Tallinna, mängis kohati hästi, kuid paar nappi kaotust jättis ta lõpuks neljandaks. Tallinna «Dünamo» II, kes koosnes kevadringis eranditult noortest mängijatest, ei suutnud võita ühtegi mängu. Sügisringis täiendati meeskonda paari kogenenuma mängijaga, mis andis kä tulemusi ja dünamolased jäid viiendana meistrisarja püsima. Tallinna «Spartak» mängis peaaegu igas matšis erineva koosseisuga, sai kõige rohkem kaotusi ja langes meistrisarjast välja.

II liiga esivõistlused algasid neljas ringkonnas. Ühtekokku võttis neist osa 18 meeskonda. Põhja-ringkonnas (Tallinn ja Harju) oli 10 meeskonna hulgas parim Tallinna «Esto», Kesk-Eesti kuuest kollektiivist osutus parimaks Viljandi «Spartak», Lõuna-Eesti meeskondadest Tartu «Kalev» ning Ida-Eestis Jõhvi «Kalev». Ringkonnameistrite finaalturniiril tuli võitjaks Tallinna Lihakombinaadi meeskond «Esto» (treener F. Karm) ja sai õiguse mängida järgmisel aastal esiliigas.

KARIKAVÕISTLUSTELE PANNAKSE TAAS ALUS

Võib veendunult öelda, et karikavõistlused kujunesid vabariigi elamusrikkamaks võistlussarjaks. Registreerus 24 meeskonda. Peale Tallinna meeskondade startisid veel Tartu, Pärnu, Valga, Jõgeva, Viljandi, Sindi, Rakvere, Türi ja Narva meeskonnad. 21. juuliks olid lõppringist osavõtjad selgitatud. Kui karikavõistlustel esineb tavaliselt palju üllatusi, siis seekord läks kõik ennustuste kohaselt. Veerandfinaalidesse jõudsid Tallinna «Dünamo» I, Tartu «Kalev», «Esto», Viljandi «Spartak», Tallinna «Kalev», Tallinna «Dünamo» II, PBL I ja TOM. Veerandfinaalides kujunesid mängud väravarohkeks: Tallinna «Dünamo» I — Tartu «Kalev» 6:3, «Esto» — Viljandi «Spartak» 7:1, Tallinna «Kalev» — Tallinna «Dünamo» II 3:0 ja PBL — TOM 3:1. Poolfinaalidest oli huvitavaim Tallinna «Dünamo» I ja «Esto» kohtumine. Rahvas ootas seda. Kuna Tallinna «Dünamo» ei olnud üleliidulisel turniiril saavutanud loodetud edu, kaotasid ta poolehoidjad usu. «Esto» aga oli mõne üllatusvõiduga — sealhulgas Moskva «Stroiteli» üle 5:1 — saanud pealinna pallihuviliste lemmikuks. Tallinna «Dünamo» tegi aga kõik, et tõestada oma paremust. Meeskond oli saanud korraliku ettevalmistuse ja ta teadis, et selle matši kaal on suur. Mäng oli pinev ja tasavägine, kuid «Dünamo» oli kindlam ja võitis teenitult 2:0. Teises poolfinaalis oli «Kalev» PBL-ist üle 3:1 ja nii kohtusid karikafinaalis «Dünamo» ja «Kalev».

Otsustavas matšis, mis peeti 1. septembril, ennustati dünamolaste paarivärävalist võitu. Ometi läks «Kalev» esimesel vee-

randtunnil 1:0 juhtima ja oli ründavam vaheajani. Teisel poolajal haarasid initsiatiivi dünamolased, lõid kolm väravat ja võitsid matši 3:1. Ministrite Nõukogu rändkarikas ja tammepärg kuulusid Tallinna «Dünamole».

TALLINNA «DÜNAMO» ÜLELIIDULISEL TURNIIRIL

NSV Liidu meistrisarja, s. o. I liigasse, kuulus 12 tugevamat, II liigas mängis 26 meeskonda kahes alagrupis, vastloodud III liiga meeskonnad paigutati aga kolme tsooni. Ühte neist, Lääne-tsooni, registreerus ka Tallinna «Dünamo». Sinna kuulusid veel järgmised meeskonnad: Moskva PVO, Leedu NSV, Petrovski OM, Moskva «Stroitel», Leningradi Kirovi nim. tehased, Moskva «Mosenergo», Leningradi OM, Riia «Dünamo».

Esimesed kohtumised läksid meie dünamolastel aia taha: Riia «Dünamole» 1:4, Leningradi OM-le 0:2. Puudus koostöö, noorred mängijad ei sulanud kollektiivi. Polnud ju ka turniirikogemusi. Tasapisi hakkas mäng siiski minema. Hooaja keskel tulid juba võidud ning mängiti tasavägiselt ka selle grupi tugevamatega. Kokkuvõttes tuli Tallinna «Dünamo» viiendaks, saavutades 15 punkti võimalikust 32-st (6 võitu, 3 viiki ja 7 kaotust). Väravatesuhe jäi minimaalselt positiivseks — 23:22.

Meie naabrite esinemine oli edukam — Läti võitis esikoha, Leedu tuli kolmandaks. Neil mängisid sisuliselt vabariigi koondised, Tallinna «Dünamos» polnud aga kaugeltki meie vabariigi paremikku.

LENINGRADIGA SÕPRUSE AUHINNALE

16. augustil kohtusid Tallinnas Eesti NSV ja Leningradi «Sõpruse auhinna» võistlussarjas. Kangelaslinna esindas «Zeniit», tookordne üks tugevamaid NSV Liidu jalgpallikollektiive.

«Zeniidi» meeskond demonstreeris kõrgeklassilist, läbimõeldud ja kombinatsioonirikast mängu. Eesti koondis oli koostatud nelja klubi tugevamatest suure kiiruga, sest mängupäevast saadi teada nädal enne matši. On päris loomulik, et heast koostööst ei saanud sellise ettevalmistuse juures juttugi olla. Leningradi «Zeniit» võitis 0 : 7.

Tagantjärele tarku palju, kuid juba järgmisel päeval olid meie treenerid üksmeelsed: Tallinna pidanuks esindama ainult «Dünamo».

KOOLINOORTE JALGPALL

Vabariigi koolinoorte meistrivõistlused peeti kolmes etapis — eelring, grupiturniirid ja lõppturniir. Neist võttis osa 42 kooli. Kehakultuuri- ja Spordikomitee kooliosakonna juhataja A. Jalgma eestvõttel peeti palju mänge sellistes keskustes ja koolide väljakutel, kus jalgpallil oli vähe kandepinda. See aitas noortes huvi äratada. Näiteks Jõgeva Keskkooli meeskond käis mängimas Mustvees. Paljud direktorid aitasid kaasa võistluste heale kordaminekule, olid hooles, et rasketes sõjajärgsetes elutingimustes kasvaksid terved ja tublid noored.

Finaalturniirile Viljandisse võitlesid end Tartu 1., Viljandi 2., Rakvere Keskkool ning Tallinna Rahandustehnikum. Esimeses poolfinaalis kohtusid Tallinna ja Rakvere võistkond. Pealinna poisid olid napilt paremad (3:2). Teises poolfinaalis sai Tartu, kus mängis ka käesoleva raamatu koostaja, 0:1 kaotuse Viljandilt. Finaal Tallinn—Viljandi 1:3, 3. koha võtsid Tartu poisid Rakverelt 3:0.

Hooaeg 1946 oli mõneti eelmisest elavam. Mitmes väikelinnas tekkis meeskondi, mille tuumiku moodustasid noored. Sõjatuhast hakkas kerkima Narva, varemeist Kohtla-Järve, Kiviõli ja Jõhvi. Võrseid sirutus mujalgi. Elevust tekitas Tallinna «Esto» hea mäng. See tekitas ka mõtte üleliidulisele areenile astunud Tallinna «Dünamo» ja «Esto» jõuproovi korraldamiseks. Mõte saigi teoks — Kadrioru staadionil leidis mai lõpus aset matš, kus vastamisi seisid «Dünamo» ja kalevlastega tugevdatud «Esto». 6000 pealtvaatajat toetasid muidugi «Estot». See heitlus jäi viiki 1:1.

Rõõmustava kõrval tõi hooaeg ka kurvastavat — maavõistlustele Läti ja Leeduga, mis oli mitu aastakümmet köitnud kolme rahvast, tõmmati kriips. Motiveeriti ajanappusega, mängude kalender olla niigi tihe!

TALLINNA «KALEV» NSV LIIDU II LIIGAS

Hooaega 1947 võib täie õigusega nimetada jalgpalli arenguaastaks. Võistlusi peeti arvukalt, peaaegu kõigis keskustes. Igal nädalal — maist kuni oktoobrini — olid jalgpallurid spordiühingute valikmeeskondadest kuni kõige väiksemate kollektiivideni tegevuses, kes üleliiduliste võistlustega, kes vabariigi meistri- ja karikavõistlustega, kes kohalike üritustega. Ainuüksi Tallinnas peeti sel hooajal üle 120 ametliku võistluse.

Põnevaimaks oli pallisõpradele Tallinna «Kalevi» osavõtt NSV Liidu II liiga esivõistlustest. Kuid miks «Kalev» — ja just II liiga? Selleks hooajaks muudeti taas üleliiduliste võistluste süsteemi. Laiendati II liigat ja anti võimalus mängida seal ka ühel Eesti meeskonnal. Vabariikliku Spordikomitee otsusel läks

sellele turniirile Tallinna «Kalev». Motiveeriti lihtsalt — «Kalevil» on jalgpall massilisem, võimalused tugeva meeskonna komplekteerimiseks suured.

NSV Liidu II liiga meeskonnad olid jaotatud kuude tsooni. «Kalev» mängis kesktsoonis koos Moskva «Lokomotiivi», MVO, «Metro», «Pištševiku», «Tööjõureservide», «Burevestniku» ja VMS-i, Leningradi «Spartaki», «Sudostroiteli», «Avangardi» ja OM-i, Minski OM-i, Vilniuse «Dünamo» ja Riia «Dünamoga».

Kalevlastele oli enamik kohtumisi ülejõukäivad. Tehnikast, taktikast, jõust ja mängukogemustest jäi vajaka. Meeskonna mäng olnuks kahtlemata edukam, kui otsus kalevlaste lülitamisest üleliidulisse II liigasse tulnuks õigeaegselt. Meeskond komplekteeriti kiiruga. Muide, niisuguseid asju juhtus tol ajal teistelgi aladel. Treeneritele anti ootamatult käsk: tee, vastu ära vaidle. — Üleliiduline käibestiil.

Turniiri esimesel poolel mängisid kalevlased innuga. Saavutati edugi. Teisel poolel ilmnes aga vähene vastupidavus koos muude manustega. Kogu aeg oli tules põhikoosseis: väravas Karp, kaitses Schmidt, Kohlap ja Jaik, poolkaitses Heldna ja Heiman, edurivis Siimenson, Kesa, Reiman, Kuller, Leichner ja Ollik. Varumehi oli vähe, iga trauma oli meeskonna trauma. Vv. Karp mängis hooaja peaaegu ilma vahetuseta, kuna puudus vastavate võimetega varuväravavaht. Hooaega alustas ta puhuti silmapaistvalt, hiljem aga eksis üsnagi tihti, lastes väravasse palle, mida tema klass ei lubanud. Esile võiks tõsta tookordsest koosseisust Heldnat, Kesa, Kullerit, Reimani ja Jaiki. Kalevlased saavutasid 7 võitu ja 9 viiki, kaotusi tuli 12. Selle bilansiga jäid nad 15 meeskonna hulgas 11. kohale. Kesktsooni parimaks oli Moskva «Lokomotiiv», kes hiljem võitis ka tsoonivõitjate finaalturniiri ja pääses esiliigasse.

Et «Kalev» niigi mängis, oli teeneid Otto Reinlol, kes lühikest aega enne kalendrimänge treeneriks kutsuti. Eriti tuleb hinnata ta panust sellest aspektist, et ta oskas keskmised võimed, pealegi kes polnud koos mänginud, panna võrdlemisi rahuldavalt oma ülesandeid täitma. Et aga meeskond turniiri teisel poolel väsis ja asendajaid vähe oli, selle vastu ei leidunud üheski apteegis rohtu. Üleliidulise turniiri situatsioon oli meile ju erakorraline.

MEISTRIKS JA KARIKAVÕITJAKS TALLINNA «DÜNAMO» UUEKS ESILIIGA MEESKONNAKS VILJANDI «DÜNAMO»

Vabariigi meistrivõistlustest võttis osa viis meeskonda: Tallinna «Dünamo» I, PBL, Rakvere «Dünamo», «Esto» ja Tallinna «Kalev» II. Kaheringiline turniir kujunes peamiselt kahe mees-

konna — Tallinna «Dünamo» ja PBL-i duelliks. Mõlemad olid ülejäänutest tublisti paremad. Kevadringis õnnestus PBL-il «Dünamot» võita 2:1. Suvel aga nõrgenes PBL-meeskond paari tugeva mängija võrra, kes komandeeriti Moskvasse mereväe keskklubi meeskonda (VMS), ning «Dünamol» õnnestus sügisringis kevadine kaotus revanšeerida tulemusega 2:1. Meistrivõistluste paremusjärjestus: 1. Tallinna «Dünamo», 2. PBL, 3. Rakvere «Dünamo», 4. «Esto» ja 5. Tallinna «Kalev» II.

Vabariigi teise liiga esivõistlustest võttis osa 50 meeskonda. Need viidi läbi neljas ringkonnas. Ringkonnavõitjate kaheringilisel turniiril, kuhu kvalifitseerusid «Esto» II, Viljandi «Dünamo», Tartu ja Paide «Kalev», osutus Tartu «Kalevi» ees võitjaks Viljandi «Dünamo».

Karikavõistlusteks registreerus 54 meeskonda. Lõppringis võistles peale viie esiliiga meeskonna üksteist teisest liigast. Poolfinaalidesse jõudsid ühelt poolt Tallinna «Dünamo» ja PBL, teiselt poolt Pärnu «Kalev» ja Tallinna «Kalev» II. Oli selge, et esimene poolfinaal otsustab ka karikavõitja. Tallinna «Dünamo» võitis PBL-i 3:0 ja finaalis Pärnu «Kalevi» suureskooriliselt 6:0, Tallinna «Dünamo» tuli teist aastat järjest karikavõitjaks.

Peale meistri- ja karikavõistluste peeti sel hooajal arvukalt mitmesuguseid kohalikke võistlusi. Tallinna külastas aga mitu Nõukogudemaa tugevamat meeskonda.

NÕUKOGUDE «WUNDERTEAM» TALLINNAS

Suursündmuseks oli Moskva «Dünamo» külaskäik. Erakordsele matšile, mis toimus 15. juulil Kadriorus, kogunes üle 10 000 pealtvaataja. Tallinna «Dünamo» tolleaegset taset arvestades polnud kahtlust, kumb võidab. Küsimus oli vaid, mil määral suudavad tallinlased kuulsaile inglaste võitjaile vastu panna.

Moskva «Dünamos» mängisid: Homitš, Petrov, L. Solovjov, Savdunin, Blinkov, Semitšastnõi, Iljin, Trofimov, S. Solovjov, Beskov ja Arhangelski. Tallinna «Dünamo» mängis esinduskoosseisus. Kohtunikuna tegutses O. Koni.

Moskvalased olid kogu aeg parajas ülekaalus. Kõigile oli selge, et külalised on nii tehniliselt kui taktikaliselt klassi võrra üle. Nad teenisid kestva aplausi paljude toredate kombinatsioonide lahendamisega. Nauditav oli vaadata külaliste triblamiskunsti, täpseid sööte, ootamatult kiireid spurte ja frontaalseid ründeaktsioone. Meie väravavahil tuli kolm palli võrgust välja korjata. Meie mängijad said hea õppetunni, arvukas jalgpallisõprade pere nauditava mängu.

Tallinna külastas ka Leningradi «Zeniit», kes võitis meie «Dünamo» 9:1 ja «Kalevi» 6:0. Leningradi jalgpallurid jätsid Tallinna jalgpallihuvilistele hea mulje. Nad mängisid hingestatult, püüdlikult.

SÜGISEL NAELAKS «KALEV»—«DÜNAMO»

Hooaja lõpul kujunesid põnevateks sündmusteks «Kalevi» ja «Dünamo» valikmeeskondade kaks kohtumist.

«Kalev», kes üleliidulisel turniiril oli saanud uusi kogemusi, küllap ka mängukindlust, oli vaieldamatu favoriit. Kuid esimene kohtumine ei otsustanud paremust — 2:2. Teine kujunes tõeliseks heitluseks, kus mõlemad panid kõik välja, et vabariigi tugevaima meeskonna austavat nimetust saada. Tallinna «Dünamol» õnnestus võita põnev matš 2:1. Mõlemad meeskonnad olid võrdvõimelised. «Dünamo» stiil oli aga kalevlaste omast erinev. Kui esimesed püüdsid arendada madalasöödulist kombinatsioonmängu, siis kalevlased ehitasid oma mängu pikemale söödule, ees teravalt spurtivale kesktormajale ja ääremängijaile. See vastas ka nende meeskonna üksikmängijate võimetele. Kaitseliinide mäng tugines mõlemal tol ajal kasutusel olnud kolme kaitsja printsiibile.

NOORTE JALGPALL VÕTAB HOOGU

Koolinoorte meistrivõistlused algasid õige varakult, jätkusid ringkonniti ja lõppesid finaalmängudega Tallinnas. Eelvõistlustest pääsesid poolfinaali Tallinna Rahandustehnikum, Viljandi 2. Keskkool, Tartu 1. Keskkool ja Paide Keskkool. Esimeses poolfinaalis võitsid Tallinna poisid Tartu pärast lisaaega 5:2, teises aga alistas Viljandi Paide 5:0. Finaalis olid paremad Tallinna poisid 2:0. Kolmandaks tuli Tartu meeskond võiduga 2:0 Paide üle.

Esmakordselt korraldati ka spordiühingute ja spordikoolide noortemeeskondade turniir. Osavõtjaid oli 11 ja nad võistlesid nn. segasüsteemis: 1. etapil mängiti ringkondades turniirisüsteemis, 2. etapil — ringkondade võitjad karikasüsteemis. Finaalmängud peeti Tallinnas. Tallinna «Dünamo» võitis Pärnu «Kalevi» 4:1 ja Rakvere «Dünamo» Valga «Kalevi» 6:0. Finaalis olid Rakvere noored Tallinna klubikaaslastest paremad ja võitsid 3:0.

*

Hooajal 1947 laienes meie vabariigis jalgpalli haare. Teise liigasse oli juurde tulnud üle 20 meeskonna. Esiliiga meeskondade

mängutasemes oli märgata tõusutendentse. Rõõmustas, et spordiühingute juurde moodustati noortemeeskonnad, spordikoolide juurde jalgpalliosakonnad. Vabariigi esindus sai aga üleliidulistel võistlustel uusi kogemusi, mis lubas loota järgmisel aastal uut edu.

KULLA VÕIDAVAD MEREMEHED

1948. a. meistrivõistlusi häirisid kiirustatud ja läbimõtlematud ümberkorraldused üleliidulistel võistlustel. Nii «Kalevi» kui «Dünamo» tase ei olnud ju tugevate klassist, kuid mõlemad lülitati üleliidulisse turniiri. Mõistagi ei jätnud see mõju avaldamata vabariigi meistrivõistluste pingele.

Meistrivõistlustest võtsid osa PBL, «Esto», Pärnu «Kalev», Tartu «Kalev», Rakvere «Dünamo», Viljandi «Dünamo», Tallinna «Dünamo» II ja Tallinna «Kalev» II.

Kevadringis osutus edukaimaks Pärnu «Kalev», kes ei kaotanud ühtegi mängu. Küllap aitasid sellele kaasa ka «koduseinad», sest enamik kevadringi mänge peeti Pärnus. Kuurordilinnal oli korralik staadion, Tallinn oli aga üleliidulise turniiri mängudest küllastatud, nii et seekord lahendati olukord jesuiitlikult — «otstarve pühendab abinõu», tõlgituna — miks mängida Tallinnas tühja tribüüni ees. Tartu kalevlased hoidsid teist ja Tallinna «Dünamo» II kolmandat kohta. Peagi meeskondade mänguvõimed muutusid. Laevastiku esindus tõusis üha paremasse vormi ja rühkis hooaja lõpul samm-sammult meistritiitlile lähemale. Ja kui oktoobri algul turniir lõppes, oligi see neil käes. Laevastiklased ei kaotanud sügisringis ühtegi mängu. Pärnu «Kalev», kes enamiku hooajast oli tabelijuhiks, kaotas sügisringis «Estole», PBL-ile ja Rakvere «Dünamole» ning jäi teiseks. Tartu «Kalev» pidi kaotused vastu võtma PBL-ilt ja Viljandi «Dünamolt» ning leppima kolmanda kohaga. Järgnesid Rakvere «Dünamo», «Esto» ja Viljandi «Dünamo» ning Tallinna «Dünamo II ja «Kalev» II — enamuses noortest koosnevad meeskonnad, kellel konkureerimine täiskasvanutega käis siiski ülejõu. Mõlemad vabariigi tugevamate meeskondade B-koosseisud jäid edetabeli lõppu.

Teise liiga esivõistlused algasid taas ringkonniti. Põhjaringkonnas — 16 kollektiivi —, kus mängisid kaasa ka Tallinna meeskonnad, osutus parimaks TOM. Idaringkonnas — Viru- ja Järvamaa — tuli võitjaks Narva-Jõesuu «Dünamo». Lõunaringkonnas oli Võru, Valga ja Tartu meeskondadest parim Tartu «Dünamo», ning läänеringkonnas, kus mängisid Viljandi, Pärnu, Läänemaa ja saarte meeskonnad, võitis ringkonnameistri nimetuse Sindi «Kalev». Nende nelja meeskonna finaalturniiril kogusid TOM ja Narva-Jõesuu «Dünamo» võrdselt punkte. Esikoha selgitamiseks

toimus lisamäng. Selle võitsid dünamolased 2:1 ja said õiguse järgmisel aastal Tallinna «Kalev» II asemel mängida vabariigi esiliigas.

KARIKAVÕITJAKS VVS

1948. a. karikavõistlustest võttis osa 28 meeskonda. Eelringi arvati neist 24. Eelmise aasta karikavõitja — Tallinna «Dünamo», finalist Pärnu «Kalev», Tartu «Kalev» ja PBL I lubati otse 1/8-finaali. Eelringis registreeriti mitugi huvitavat ja ootamatut tulemust: Tallinna «Kalev» II kaotas Tallinna «Spartakile» 1:3, lõunaringkonna meister Tartu «Dünamo» Jõgeva «Kalevile» 0:6. Üllatus tuli ka järgmises ringis — Pärnu «Kalev», kes oli esiliiga turniiri liider, pidi vastu võtma 0:1 kaotuse Õhujõudude (VVS) meeskonnalt. Veerandfinaalidesse pääses kaheksast esiliiga meeskonnast ainult neli. Ja ega sealgi prognoosidekohaselt läinud: Narva-Jõesuu «Dünamo» alistas Tallinnas PBL-i 6:2, «Esto» Tallinna «Spartaki» 9:2, VVS oli üle TOM-ist 3:1 ja Tartu «Kalev» Viljandi «Dünamost» 3 : 0.

Kõige suuremaks üllatusetekitajaks kujuneski VVS. Lennuväelased tulid poolfinaalis toime ka «Estoga» — 2:1 ja jõudsid finaali. Teise üllataja, Narva-Jõesuu meeskonna lülitas Tartu «Kalev» välja — 3:1 ja oli 22. augusti finaalmängus ka spetside favoriidiks. Tartu «Kalev» oli ju võrdlemisi edukalt mänginud vabariigi meistrivõistlustel ja tublilt esinenud üleliidulistel ametiühingute tsoonivõistlustel (alistas nii Leningradi «Elektrosila» kui ka Kaunase «Žalgirise»). VVS-i mäng teise liiga turniiril oli aga üsna tagasihoidlik. Kuid karikasarjas mängisid lennuväelased tublilt. Küllap andsid neile jõudu toredad ja õnnestunud matšid veerand- ja poolfinaalis. Nad mängisid innukalt ka finaalis — lõid kõigile ootamatult Tartu «Kalevit» 5 : 2! See tagajärg vastas mängu käigule. Tartlased mängisid ebaõnnestunult, alla võimete.

SEGADUS ÜLELIIDULISTEL TURNIIRIDEL. «KALEV» JA «DÜNAMO» ÜHES ALAGRUPIS

1947. a. sügisel, kui Moskvas tehti hooajast kokkuvõtet, oli enamik jalgpallijuhte arvamusel, et järgmiseks aastaks tuleks üleliidulist võistlussüsteemi muuta. Esiliigasse soovitati — lisaks senisele 14 paremale — lülitada ka Aserbaidžaani, Armeenia, Moldaavia ja kolme Balti vabariigi meeskonnad. Üleliidulise jalgpallisektsiooni pleenum kiitiski selle ettepaneku heaks ning see kinnitati ka NSV Liidu Kehakultuuri- ja Spordikomitee poolt.

Kõikjal algasid pakilised ettevalmistused. Ka Eestis. Vastutusrikas ülesanne usaldati eelmisel hooajal üleliidulises teises liigas mänginud Tallinna «Kalevile». Meeskonda täiendati «Dünamo» mängijatega — vv. Ollis ja pk. Samm siirdusid «Kalevisse». Ka väljastpoolt koduvabariiki tuli lisa — Moskva «Spartaki» kt. Voronkovist sai kalevlaste edurivijuht. «Kalevi» meeskonna vanemtreeneriks kutsuti Albert Vollrat (1946/47 Moskva «Spartaki» vanemtreener).

Talvine treening andis kalevlastele hea kehalise ettevalmistuse. Turniirieelne laager oli Odessas, kus peeti ka kontrollmänge. Kiievi «Dünamoga» mängiti 1:1, Kišinjovi omaga 1:2. Siis algas turniir 20 meeskonnale. Tava kohaselt peeti esimesed voorud lõunarajoonides. Need möödusid eriliste üllatusteta. Turniir oli valminud lõikusküpseks, ajalehed hakkasid avaldama edetabeleid, kui korraga «lõhkes pomm»: meistrivõistlused katkestati! Tekkis segadus. Paljud ei teadnud, mis edasi saab. Nagu hiljem selgus, olid suurklubid nõudnud vana süsteemi restaureerimist. Põhjus: mänge olevat liiga palju, see ei võimaldavat rahvusvahelisi kohtumisi, üldse rahvusvahelisi suhteid arendada. Ka olla uustulnukad nõrgad, nendega mängimine ei pakkuvat huvi, ei toovat mingit kasu. Üleliidulised spordijuhid nõustusid sellega. Võeti vastu pretsedenditu otsus ning koostati kiirelt 14 meeskonnale uus meistrivõistluste mängukalender. Vabariikide esindajaile sõna ei antud, kuid mingil määral nende huve siiski arvestati. Ilmus käskkiri, millega suurendati üleliidulise teise liiga meeskondade arvu. 75 meeskonda jaotati kuude alagruppi. Teise liiga parim, kes selgitati alagruppide võitjate turniiril, pääses esiliigasse.

Eestile anti senise ühe asemel kaks kohta. Meie spordijuhid otsustasid ka «Dünamo» üleliidulisele turniirile saata. Loomulikult tehti see otsus küllaldase kaalumiseta. «Dünamol» polnud ju õiget meeskonda. Nii või teisiti tuli «Kalevil» ja «Dünamol» mängima hakata nn. kesktsoonis, kuhu kuulusid Riia «Dünamo» ja VEF, Moskvast «Metallurg», MVO, «Tööjõureservid», VMS ja «Metro», Leningradist «Sudostroitel», «Spartak» jt.

Nagu loetelust nähtub, pakkus hooaeg tallinlastele arvukalt huvitavaid mänge. Meie meeskondasid iseloomustades tuleb öelda, et kalevlased olid stabiilsemad, nende mängus oli hoogu, edurivi resultatiivsem. Kalevlased lõpetasid tabeli keskosas, tulles seitsmendaks. Dünamolased pidid aga leppima viimase kohaga. Mõlemad omavahelised kohtumised lõppesid viigiga 1:1. «Kalevi» tugevuse pandiks oli parem ettevalmistus. Ka kt. Voronkovil oli teeneid, et kalevlaste rünnakud olid tulemusrikkamad. Edukalt täitsid oma ülesandeid ps. Kesa ja vs. Kuller, kes osutusid Voronkovile headeks partneriteks. Kaitseliinid olid «Kalevil» ja «Dünamol» peaaegu võrdsed, välja arvatud «Kalevi» väike paremus väravavahtide osas. «Kalevis» kandsid pearaskuse: väravas Karp

ja Ollis, kaitses Schmidt, Kohlap, Jaik, poolkaitses Heldna, Samm, Heiman, edurivis Siimenson, Kesa, Voronkov, Kuller, Reiman, Leichner ja Ollik; «Dünamos»: väravas Leetjärv ja Krull, kaitses Laks, L. Rämmal, Diiman, poolkaitses Veigemast, Härms, Roots, Kebina, edurivis Vahemets, Vilbaum, Kilk, O. Rämmal, Arro, Lokotar ja Kass.

TARTU «KALEV» KÄIB MOSKVAS

Sellel aastal korraldas oma meistrivõistlused ka spordiühing «Kalev». Mitukümmend «Kalevi» meeskonda kogu vabariigist, väljaarvatud üleliidulisel turniiril võistlev esindusmeeskond (Tallinna «Kalev»), konkureerisid spordiühingu meistritiitlile. Parimaks osutus Tartu «Kalev». See esikoht tähendas tartlastele üleliidulisest ametiühingute karikavõistlustest osavõttu. Algus oli neil üllatavalt edukas, mis viis Tartu «Kalevi» veerandfinaali. Mängida tuli Moskvas «Krõlja Sovetoviga». Kahjuks ei saanud tartlased parimas koosseisus Moskvasse sõita, ka oli neil vastane tugev. See jäigi neile viimaseks selles sarjas. Kaotati 0:6.

Ka «Dünamo» korraldas suvel oma kollektiividele väikese turniiri. See oli igati teretulnud jalgpalli propageerimise mõttes.

NOORTEST EDUKAIM RAKVERE

Noorte jalgpall oli eelmiste aastatega võrreldes elavnenud, peeti rohkem turniire. Koolinoorte ja noorte võistlustest võttis osa mitusada poissi. Korraldati ka kuue linna turniir. Konkureerisid Tallinn, Tartu, Pärnu, Rakvere, Viljandi ja Paide. Parimaks osutusid rakverelased. Rakvere «Dünamo» noored võitsid ka vabariigi noorte meistrivõistlused, kus startis 10 meeskonda.

Koolinoorte vabariiklikel meistrivõistlustel oli osavõtjate arv kasvanud 50-ni. Finaalturniiril Pärnus sai esikoha Tallinna 9. Keskkool. Spordikoolide turniiril oli aga parim Tartu.

Osavõtuks üleliidulistest noorte karikavõistlustest koostati vabariigi noortekoondis. Treener A. Veinbergi käe alla koondus: Piir, Vissel, Alehodžin, Raudam Tallinna «Dünamost», Põllu ja Pilbas Tallinna «Spartakist», Kaat, Hiiemaa, Lepre, Maldre ja Suurpõld Tallinna Spordikoolist, Lavrov Rakvere «Dünamost», Lemmats Tartu «Dünamost», Rinaldo ja Maiste Viljandi «Dünamost». Esimeseks vastaseks oli Vilniuses 2500 pealtvaataja ees Leedu koondis. Tasavägise huvitava mängu võitsid Leedu noored 1:0.

Vaatamata ebaõnnestumisele üleliidulisel turniiril oli see aasta koolinoortele võistlusrohke.

BALTI MEISTRIKS LEEDU

Balti spartakiaadi esimesteks korraldajateks said lätlased. Ka jalgpall oli kavas. See kujunes pinevaks, kolme vabariigi spordisõpradele oodatud sündmuseks.

Avamängus olid vastamisi Läti ja Leedu. Mängupikku olid leedulased kerges ülekaalus, nende koostöö oli ladus, süsteemikindel. Teisel poolajal kroonis seda ka edu — võiduvärav. Niisiis 0:1.

Järgnevalt kohtusid Eesti ja Leedu. Juba algminuteil õnnestus leedulastel ootamatult meie kaitsest läbi murda ja juhtvärav lüüa. Ent püüdlikult mänginud leedulaste vastased toibutasid kiiresti oma read ja viigistasid kt. Voronkovi toredast löögist. Teisel poolajal kasutasid leedulased taas ühe meie kaitsja viga, läksid juhtima 2:1, missuguse seisuga mäng lõppeski.

Kolmas matš — Eesti—Läti — pidi selgitama teise koha. Ka selles mängus tuli meie väravavahil esimesena pall võrgust välja tuua. Teisel poolajal mängisid meie mehed innukalt ja Diimanil läks korda viigistada. Ka edasises oli meie meeskond ründavam. Diimanil, Kilgil ja Vilbaumil oli reaalseid võimalusi võiduväravaks, kuid löögid olid ebatäpsed. Viigiline tulemus tähendas aga Eestile teist kohta, otsustas minimaalselt parem väravatesuhe.

EESTI VÕIDAB LENINGRADI

Leningrad — Eesti NSV matšis «Sõpruse auhinnale» oli enne jalgpallivõistlust saadud kaotus kergejõustikus, võidetud aga korvpallis ning maadluses. 10. oktoobril olid Tallinnas vastamisi jalgpallurid. Leningradi esindas NSV Liidu kuues — Leningradi «Dünamo».

Leningradi vahekohtuniku P. Belovi avavileks rivistus külalismeeskond Kadrioru staadionile järgmises koosseisus: Grištšenko, Ivanov, Dortsov, Severov, Gorohhov, Lemešev, Smirnov, Laktov, Komorov, Viktorov ja Bondarenko. Eesti NSV: Krull, Schmidt, Kohlap, Jaik, Veigemast, Heldna, Diiman, Samm, Voronkov, Kuller ja Kilk. Meeskonna treener oli A. Vollrat.

Suurmatš kulges 7000 pealtvaataja ees külaliste väikese ülekaaluga. Ka meie mehed hankisid vasturünnakuvõimalusi. 17. min. söötis kt. Voronkov väga täpselt vastase karistusalasse spurtivale Kilgile. Ulatamata peaga palli tõrjuda, haaras kt. Severov selle Kilgi eest käega. Vahekohtunik määras penalti, mille ka

Jaik kindlalt realiseeris. Ent neli minutit hiljem oli seis 1:1. Kohe seejärel algas vastaselt ründeraju, kuid meie kaitse pidas vastu. Teisel poolajal mängis Tallinn väga hoolikalt. Kaitses töötasid mehed nagu tuletõrjel, likvideerisid ridamisi ohtlikke olukordi.

Ootamatuseks oli 67. minut. Vä. Kilk tsenderdas, kt. Voronkov suunas palli spurtivale pä. Diimanile, kes selle pikemata väravasse põrutas — 2:1. Kuidas ka leningradlased ei püüdnud, viigini nad enam ei jõudnud.

Pärast mängu avaldas Leningradi «Dünamo» vanemtreener M. Butussov ajakirjanikele: «Olime näinud nii Tallinna «Kalevi» kui «Dünamo» mänge. Aga ei osanud arvatagi, et kokku liidetuna võiksid nad mängida nii, nagu nüüd kogesime. Kaotasime sellepärast, et tulime liiga enesekindlalt tallinlasi võitma.»

Lõpuks olgu märgitud, et jalgpallivõit otsustas ka karikavõidu, sest oli jäänud vaid üks ala — poks. Isegi kui leningradlased oleksid poksis võitnud, oleks üldsuhe jäänud Tallinna kasuks.

AKSK KAKS VÕITU TALLINNAS

Oodatud külaliseks oli kolmekordne NSV Liidu meister AKSK Moskvast. Kuulsad mehed mängisid meil oktoobri lõpul kaks korda. Mõlemas matšis oli nende vastaseks Tallinna koondis. Esimeseks matšiks rivistusid meeskonnad Kadrioru staadioni täistribüünide ette järgmises koosseisus: AKSK — Nikonorov, Tšistohvalov, Ljaskovski, Nõrkov, Vodjagin, Bašaškin, Škatulov, Nikolajev, G. Fedotov, Solovjov ja Djomin (algkoosseisust puudusid Kotšetkov ja Bobrov, kes jälgisid võistlust pealtvaatajate hulgas); Tallinn — Krull, Schmidt, L. Rämmal, Jaik, Kebina, Heldna, Kesa, Samm, Diiman, Kuller ja Kilk.

Moskvalaste tehnilisele ja taktikalisele üleolekule vastasid tallinlased hingestatud mänguga. Avavärava saavutas 10. min. armeelaste kesktormaja G. Fedotov. Selles seisus mindi ka vaheajale. Teise poolaja algul ründasid tallinlased. Viigini aga ei jõutud, hoog rauges ja initsiatiiv kandus külalistele. Puhuti tegid nad meie väravale otse katjušat, ent veel pidasid kaitseliinid vastu. Mängu 80. min. õnnestus külalistel ilus kombinatsioon ja vä. Djomin lõi 15 meetrilt ... Vv. Krull kirus ennast, palli ja — kahte nulli.

Teine matš järgmisel õhtul möödus külaliste dikteerimisel. Vv. Krullil ja kaitseliinidel oli tegemist 70 minutit. Meie ründeaktivistiks oli Kesa, kes nii mõnelgi korral tekitas külaliste väravaesisel ohtlikke momente. AKSK tulistas aga kahel korral täistabamusega (Bašaškin ja Djomin). Teisel poolajal toimus Tallinna meeskonnas vahetus. Reimanni, Sammi ja Jaigi asemel tulid mängu Kilk, Härms ja Kald. Jälle alustasid tallinlased innukalt,

kuid seda ei jätkunud kauaks. Algas etapp, kus kogu raskus tuli kanda meie kaitseliinidel. Ja nad pidasid vapralt vastu. Alles mängu viimasel veerandtunnil õnnestus ppk. Vodjaginil kolmandat korda pall tallinlaste võrku saata.

AKSK nauditavad partiid olid meie jalgpallureile heaks õppetunniks. Treener B. Arkadjevi kasvandikud olid kõrget klassi. Ütleksin, isegi hilisem Moskva «Torpeedo», «Dünamo» ja «Spartaki» tase ei küündinud tolleaegse AKSK-ni.

TALLINNA «DÜNAMO» KOLMAS MEISTRITIITEL

Hooaeg 1949 algas 1. mai välkturniiriga kõigis meie suuremates keskustes. Tallinna välkturniirist võttis osa pealinna tugevamate meeskondade hulgas ka «Kalevi» esindusmeeskond, kel peatselt seisis ees üleliiduline teise liiga turniir. Kalevlased jõudsidki finaali, kuid seal mängisid väravateta viigi «Dünamoga» ja halvem teatejooksu aeg jättis nad karikast ilma.

Veel nädal, ning algasidki vabariigi meistrivõistlused. Startis 9 meeskonda: Tallinna «Dünamo», «Esto», Rakvere «Dünamo», Viljandi «Dünamo», Tartu «Kalev», Narva-Jõesuu «Dünamo», Pärnu «Kalev», PBL ja VVS. Tallinna «Dünamo», kes eelmisel aastal üleliidulises teises liigas üsna kesiselt mängis, osutus kodukonkurentsis teistest klassi võrra paremaks. Nad võitsid 14 ja viigistasid kaks mängu. Ka teiseks platseerunud PBL-ist said nad lahedasti jagu — 2:1 ja 4:2. Neid treenis E. Saar. Kolmandaks tulnud «Esto» polnud enam see mis loomispäevil. Mehed ei käinud korralikult treeningul, noori oli meeskonnas vähe ning kolmandaks platseerumine oli isegi hea tulemus. Tartu «Kalev» alustas hooaega edukalt. Võidud Narva «Dünamo» (1:0) ja PBL-i üle (4:3) eeldasid head mängulusti ja võimeid. Sügisringis tükkis meeskond lagunema, tulid kaotused, — tartlastel tuli leppida 5. kohaga. Viljandlased olid nagu eelmiselgi aastal saanud nõrga ettevalmistuse. Vajaka jäi võistlejahingest. Nad jäid tabeli keskele. Ülejäänud meeskonnad olid üsna nõrgukesed, eriti Pärnu «Kalev» ja Rakvere «Dünamo». Vanad mängumehed olid loobunud, noored ei suutnud neid asendada.

2. liiga esivõistlustel startis rohkem meeskondi kui varemail aastail — 56. Ringkonnameistriks tulid Narva «Kreenholm», Tallinna «Dünamo» II, Valga «Kalev» ja Sindi «Kalev». Finaalturniiril osutusid paremaiks Narva «Kreenholm» ja Tallinna «Dünamo» II. Lisamängus olid narvalased paremad 4:1.

KA KARIKAS «DÜNAMOLE»

Karikavõistlustest osavõtjate arv oli tõusnud 56-le. Sari peeti kolmes etapis. Kõigepealt selgitati linnade ja maakondade karikavõitjad. Jaotatuna kuueks ringkonnaks kohtusid nad omavahel. Kuuele võitjale lisandusid lõppringis esiliiga 9 meeskonda. Mängud 15 tugevama vahel algasid 31. juulil. Need tõid mitu üllatust. PBL kaotas VVS-ile kordusmängus 0:1 (esimene 2:2). Tartu «Kalev» võitis vaevu 2:1 Kohila «Kalevi», «Esto» aga kaotas Viljandi «Dünamole» 0:1. Pärnu «Kalev» alistas Tallinna «Spartaki» 3:2. Edasi läks ladusalt karikakaitsjal VVS-il ja Tallinna «Dünamol» ning nad kohtusidki 28. augustil finaalis. Kadrioru staadionile oli kogunenud palju sõdurpoisse ja ohvitsere, et karika toomisel oma meeskonda ergutada. Ent lootused luhtusid. VVS sai «Dünamolt» tõelise sauna — 0:11. Tallinna «Dünamo» oli võitnud karika ja näidanud, et ta on momendil teistest palju löögijõulisem.

«KALEVI» KONTO: 26 MÄNGUST 3 VÕITU!

Üleliidulise teise liiga turniiri alustasid kalevlased kodulinnas Tbilisi OM-i vastu väravateta viigiga. Edasi tuli punkte väga napilt. Mängiti kuidagi ebakindlalt. Puudus särtsakus, ind. Ka näitajad olid sügisel üpris nigelad — 14 meeskonna hulgas 12. koht. 26 mängust võite 3, viike 8, kaotusi 15!

Eelmise hooajaga võrreldes tehti tublit vähjakäiku. Mis seda põhjustas? Püüdlikkus oli kadunud. Kõik liinid tootsid praaki. Edurivil puudus vahedus, peale lüüa unustati hoopiski. Ja ometi oli meeskond peaaegu sama mis eelmisel hooajal.

KOGU RINDEL TALLINNA POISID

Suurimaks sündmuseks noorte jalgpallielus olid koolinoorte meistrivõistlused, millest võttis osa 58 võistkonda. Algust tehti linnades-maakondades, jätkati neljas ringkonnas, kust võitjad tulid finaalturniirile. Tallinna 9. Keskkool oli võidukas nii Viljandi kui Haapsalu üle ja jõudis finaali. Finaali jõudis ka Rakvere Keskkool idaringkonnast, lõunaringkonnast Jõgeva Keskkool, kes võitis Tartu ja Valga esindusi ning Pärnu 1. Keskkool läänering-konnast. Oktoobri esimesel poolel Tallinnas toimuval finaalturniiril selgus, et Tallinna poisid olid teistest parasjagu paremad. Nad võitsid Rakvere 9:2, Pärnu 3:0 ja Jõgeva 3:1. Tallinna edu pandiks oli, et enamus 9. Keskkooli noortest olid spordikooli ja «Spartaki» noortemeeskonna kasvandikud. Nii mõnestki neist sai hiljem mängija vabariigi esinduses. 9. Keskkooli meeskond 1949: Juhkam,

Reinvald, Laater, Tael, Keks, Nell (meeskonna kapten), Laanem, Lepre, Arusaar, Tallmeister, Veldermann, Laur ja Pärn. Meeskonda valmistas ette A. Veinberg.

Spordikoolide paremuse selgitamiseks peeti turniir Viljandis. Finaali jõudsid kaks Tallinna meeskonda: spordikool ja «Kalev». Spordikool võitis 3:0.

Peale mainitud turniiride peeti veel vabariigi noorte meistrivõistlused, millest võttis osa 13 meeskonda. Ka siin olid tallinlased võidukad — «Spartak», kuhu kuulusid Kaat, Maldre, Veldermann, Keks, Lepre, Nell, Kuklas, Palmre, Raun, Evart, Tallmeister, Tamberg, Laidna ja Margus. Ka «Spartaki» noori treenis A. Veinberg.

EESTI—LENINGRAD

«Sõpruse auhinna» võistluste sarjas kohtusid jalgpallurid seekord Leningradis. 16. oktoobril rivistusid meeskonnad Kirovi staadionimurule järgmises koosseisus: Leningrad — Kudrjavtsev, Safronov, Zjablikov, Severov, Tenjagin, Lemešev, Bondarenko, Dementjev, Vardimiadi, Viktorov ja Tšutšelov; Eesti — Krull, Kald, L. Rämmal, Jaik, Samm, Kebina, Vahemets, Kuller, Diiman, Kesa ja Kilk. Vahekohtunik oli E. Saar.

Sadas Noa-aegset vihma. Väljak oli pehme ja porine. Leningradlased alustasid tugeva tempoga. Meie kaitseliinidel oli raske. Tasapisi hakati vasturünnakuidki tegema ja juba näis, et otsustavaks kujuneb teine poolaeg. Vaheajani jäi 5 minutit. Siis see juhtuski. Meie kaitsjad muutusid lohakaks ja Viktorovi ning Bondarenko löökidest tegid väljakuperemehed kaks väravat järjest! Teadagi halvab selline asi võistlusmoraali. Sidrun ja kuum tee siiski aitasid ning teist poolaega alustati teotahteliste rünnakutega. Oli paar head väravavõimalustki. Kuid nii Kulleril kui Kilgil ja Vahemetsal jäid löögid porisse kinni. Mängulust oli kadunud. Taas tulid leningradlaste minutid ja neil õnnestusid ka pealelöögid. Vv. Krull oli võimetu, kahel korral ignoreeris teda pall — 0:4. 68. min. tegid vastased oma karistusalal Kullerile jämeda vea ja kohtunik määras penalti. Selle realiseeris Jaik laitmatult. Peatselt murdis aga kangelaslinn veel kord läbi ja seisuks sai 5:1. Üsna mängu lõpul oli eestlastel kasutada teinegi 11 meetri karistuslöök. Ka see löödi ilusasti võrku — 2:5.

JÄLLE LEEDU

Oktoobris, pärast meistrivõistlusi, sõideti mittetäieliku koondisega Vilniusse Balti turniirile. 21. oktoobril kohtusid esimeses mängus Eesti ja Leedu. Võistlus oli äärmiselt tasavägine. Võiks öelda, koduseinad kallutasid lõpuks paremuse leedulastele. Mängu

lõpul tuli nende võiduvärav — 2:1. Järgmisel päeval oli vastaseks Läti. Meie mehed mängisid kuidagi väsinult, lätlased olid kindlamad ja võitsid 2:1. Viimases kohtumises, Leedu—Läti, olid leedulased tsipa paremad, võitsid 1:0 ja tulid Balti meistriks. Eesti koondis mängis Vilniuses järgmises koosseisus: Krull, Diiman, L. Rämmal, Jaik, Samm, Kebina, Kesa, Kuller, Põllu, Piir, ja Kilk.

Mängutasemelt oldi võrdsed, kuid leedulased olid kiiremad. See vahest, pluss koduväljak, tõigi võidu leedulastele. Puudus pidulikkus, hoog ja magnet, mis iseloomustasid Balti turniire enne sõda. Loomulikult degradeeris sündmust, et esindustesse ei kuulunud paljud mängijad, kes võistlesid üleliidulises liigas.

MEISTRI SELGITAB LISAMÄNG

1950. a. meistri selgitamiseks ei piisanud kaheringilisest turniirist. Võistluste lõppedes oli kahel favoriidil — Tallinna «Dünamol» ja BL-il — võrdselt 33 punkti. Vastavalt juhendile ei määranud paremust väravate suhe (dünamolastel 53:10 meremeeste 59:13 vastu), vaid meistritiitli pidi otsustama kolmas mäng. Kuigi hooaja teisel poolel olid meremehed paremad, võites «Dünamo» karikafinaalis 2:0 ja meistrivõistluste teises voorus 1:0, suutis «Dünamo» end otsustavaks mänguks kokku võtta ja lõpetada hooaja 2:1-he ning meistritiitliga.

Turniiri käigus olid mõlemad meeskonnad teistest peajagu üle. Kevadringis asus tabeli etteotsa «Dünamo», kes andis ära ainult ühe punkti (0:0 Narva klubikaaslastega). Isegi meremehi löödi hävitava skooriga — 6:1. Ka laevastiklased komistasid Narvas, andes punkte sealsele «Kalevile» (2:2). Sügisringis olid aga meremehed võitmatud. Nende löögijõudu ja kaitseliinide kindlust kinnitab fakt, et üheksa mängu jooksul lasti oma väravasse ainult 3 palli, vastaseid võideti aga 5—10 väravaga!

Kolmanda auhinnalise koha sai teine sõjaväelaste meeskond «Sokol» (1948. a. karikavõitja VVS) 25 punktiga. Järgmine grupp oli konkurentsitihedam: 20 punktiga tuli neljandaks Rakvere «Dünamo» Narva «Kalevi» (20) ja Viljandi «Dünamo» (19) ees. Igati tubli oli pärast kolmeaastast vaheaega noortest koosnev Tallinna «Spartak». Osavõtuõiguse andis neile «Esto» loobumine. Spartaklased kogusid 14 punkti ja tulid seitsmendaks. Tartu «Kalev» mängis kevadringis väga nõrgalt, siis aga loobus. Nii jäi viimane koht Narva «Dünamo» ja Pärnu «Kalevi» lahendada. Kahepunktilise paremusega jäid peale narvakad.

Et aga vana spordilinn Tartu ei jäänud vabariigi meistriliigas meeskonnata, see oli Ülikooli Spordiklubi (ÜSK) teene. Üliõpi-

lased tulid II liigas võitjaks. Vabariigi jalgpallikaardile mängiti uue keskusena Kohtla-Järve. Sealse «Kalevi» 2. koht andis õiguse järgmisel aastal esiliigas mängida. Kolmandaks jäi Sindi «Kalev».

«KALEV» NSV LIIDU KARIKA VEERANDFINAALIS

NSV Liidu karikasarjas startis meilt 69 meeskonda. Ja nagu alati — kuhjaga üllatusi. Kes oli varem kuulnud Haapsalu «Kalevist». Kuid nüüd lülitas ta karikasarjast välja Pärnu «Kalevi» (3:2). Põltsamaa «Kalev» oli parem Tartu nimekaimust jne. Visalt heitles Haapsalu hilisema karikavõitjaga. Esiliiga meeskondadel tuli taluda hullemaidki kaotusi kui 1:6. Mõlemad poolfinaalid lõppesid 6:0. Tallinna «Dünamo» oli parem «Spartakist» ja nende rivaal BL Tartu «Dünamost». Karikafinaal tõi Kadriorgu täismaja. Laevastiklased olid hästi ettevalmistunud ja teise poolaja 2:0 andis esmakordselt karika neile.

NSV Liidu karikale jätkasid võistlust kolm meeskonda — lisaks mõlemale finalistile veel NSV Liidu II liigas võistlev Tallinna «Kalev».

Vabariigi karikavõitjal ei vedanud loosiga. Esimeses mängus rivistus neile vastaseks ei keegi muu kui meie maa kuulsamaid palliklubisid — Moskva «Dünamo». Kas aukartus kuulsate vastaste ees või mõni muu põhjus, kuid laevastiklased mängisid nõrgalt. Juba 1. min. lõid moskvalased 1:0, koju aga sõitsid 6:0-iga. Kuna Moskva «Dünamo» seejärel välismaale sõitis, annulleeriti mäng ja meie karikavõitja võis võistlust jätkata. Kuid ka järgmine vastane oli ekstraklassist — Kiievi «Dünamo». Ootamatult kujunes see kohtumine tasavägiseks. Kiievlastel polnud sugugi kerge, kuigi lõpuks võitsid 4:2. Tallinna «Dünamo» mängis koduväljakul Alma-Ata «Dünamoga» (üleliiduline II liiga) ja võitis 5:3. «Kalev» oli aga parem Karjala-Soome karikavõitjast Petroskoi OM-ist 2:1. Järgmises ringis tuli «Kalevil» ja «Dünamol» omavahel jõudu proovida. Seekord näitasid kalevlased head mängu ja said 3:0 võidu. See tähendas aga $^1/_8$-finaali pääsemist, kus vastaseks tuli Vene NFSV karikaomanik — Sverdlovski meeskond. Ka selle mängu võitis «Kalev» 2:1, jõudes kõigile ootamatult veerandfinaali. «Kalev» oli ainuke madalama liiga meeskond, kes mängis kaheksa parema hulgas. Nüüd tuli kokku minna NSV Liidu meistri AKSK-ga. Siit, mõistagi, head loota polnud. Vaatamata kalevlaste mehisele mängule olid moskvalased paremad ja võitsid 2:0. «Kalevi» saavutust tuleb kõrgelt hinnata. See lõi kihama kogu Nõukogudemaa ajakirjanduse.

NSV Liidu II liiga elas läbi järjekordse uuenduse: eelmise aasta kuue tsooni asemel moodustati 14 meeskonnast koosnev B-grupp, kuhu kuulus ka Tallinna «Kalev». Kahjuks ei olnud «Kalevi» mäng esivõistlustel karikamängude tasemeline, ja kogu-

nud 17 punkti, jäi ta tagasihoidlikule 12. kohale. Tahapoole jäid Ašhabadi «Spartak» (17) ja Stalinabadi (praegune Dušanbe) «Iskra» (17). Võitjaks tuli 42 punktiga Moskva VMS (Gorki «Torpeedo» ja Vilniuse «Spartaki» ees). Meie lõunanaabrid, lätlased, lõid aga kaasa meistritiitli peale. Neile kuulus kõrgeima liiga 19 meeskonna hulgas 12. koht. «Kalev» osutus II liigas viigimeistriks — 11. Võite 3, väravate suhe 25:39.

Nagu alati, jäädi ka seekord meeskonna lõpliku koostamisega hiljaks. Kuna ei leitud mehi, kes oleks tahtnud «Kalevis» kaasa lüüa, pöörduti vennasvabariikide «veteranide» poole. Nii leidsid oma koha «Kalevis» Harevitš, Jablotškin, vv. Savvun ja pisut hiljem veel Sidorov. Treener A. Vollrati juhtimisel mängisid meeskonnas veel Schmidt, Samm, Jaik, Härms, Vilbaum, Kesa, Kuller, Kilk, Voronkov, Kald, Kohlap ja Reiman. Meeste mäng ei läinud enam kuidagi, tehti nagu vastumeelset tööd.

Hooaja lõpul mängis «Kalev» kaks üleminekumängu vabariigi meistermeeskonna Tallinna «Dünamoga». Kalevlased olid jälle kalevipojad, lõid «Dünamot» 3:0 ja 7:2.

JALGPALL JÄTAB EESTI VIIMASEKS

Sügisel korraldati Vilniuses II Balti spartakiaad. Kavas oli ka jalgpall. Erinevalt eelmisest spartakiaadist ei võtnud seekord osa liiduvabariikide tippmeeskonnad, vaid vabariikide klubide koondised. Meie vabariigi põhituumiku moodustas BL. Juurde arvati Diiman, Kebina, L. Sepp ja Põllu «Dünamost». Turniiri avamäng Läti—Leedu andis viigi 2:2. Järgmises matšis olid vastamisi Eesti ja Läti. Lõunanaabrid olid teenitult võidukad 4:1. Meie delegatsiooni kohale kerkisid mustad pilved: et kohtumine Eesti—Leedu toimus spartakiaadi viimasel päeval, pidi see otsustama kogu spartakiaadi paremusjärjestuse. Et tulla üldkokkuvõttes teiseks, pidid leedulased võitma turniiri, s. t. tuli võita suurelt Eestit. Otsustavaks matšiks läks meie poolt väljakule Laevastiku meeskond. Mängu algus oli hea: 26. min. lõi Jefimenko 1:0. Poolajaks suutsid leedulased siiski viigistada. Teisel poolajal lõi publik tormiliselt kaasa ja varsti oligi seis leedulaste kasuks 3:1. Jällegi segas leedulaste plaane Jefimenko oma 2:3-ga. Nüüd oli leedulastel vaja lüüa neli väravat. See tundus võimatuna. Kuid nagu havi käsul, just sellise tagajärjega mäng lõppeski — 7:2! Spartakiaadi üldtabloole kanti seis: 1. Läti 28,5; 2. Leedu 29,5 ja 3. Eesti 30 miinuspunkti.

«Sõpruse auhinna» sarjas peeti Leningradiga jalgpallimatš Neeva kaldal, oktoobris. Meie vabariiki esindas «Kalev». 14. min. viis Harevitš Eesti juhtima 1:0, kuid juba poolajaks oli Leningrad oma paremuse maksma pannud. Otsustavaks sai teise poolaja lõpp. Nelja minuti jooksul tegi pall kolmel korral meie kaitseliinidele ja väravavahile pika nina ja võit 5:1 kuulus Leningradile.

Noorte karikavõistlustest võttis osa 11 meeskonda. Finaalturniiril oli viie hulgas kindlalt parim Tallinn, kelle põhituumiku moodustasid noored spartaklased. Järgnesid Virumaa, Jõgeva, Harju ja Viljandi.

Üleliidulistel noorte karikavõistlustel tuli meie esindusel alistuda Leningradile 1:3, mis lülitas nad karikasarjast välja. Hiljem saavutas Leningrad Gruusia, Moskva ja Leedu järel 4. koha. Kõigil vabariigi noorteturniiridel olid treener A. Veinbergi kasvandikud edukad. Nad võitsid taas noorte ja koolinoorte meistritiitli (9. Keskkool) ning spordikoolide karika.

LAEVASTIKLASTE REVANŠ

Maipühade välkturniiril 1951 juhtus Tallinnas üllatus. Juba aastaid oli peremehetsenud «Dünamo». Kuigi osa mänge oli lõppenud viigiga, olid dünamolased teatejooksus kiireimad ja see otsustas. Nüüd aga võitsid teatejooksu noored spartaklased. Poolfinaalis olid nad vastamisi «Dünamoga». Et traditsiooni jätkata, oli «Dünamol» vaja noortest jagu saada. Värava lõi aga hoopis «Spartak» ja pääses finaali. Teiseks finalistiks oli BL. Otsustav matš lõppes 0:0 ja «Spartak» võitis karika.

Vabariigi meistrivõistlused kopeerisid eelmist aastat. Jällegi konkureerisid «Dünamo» ja Laevastiku meeskond. Kevadringis tegid mõlemad ainult kaks 1:1 viiki, sellest ühe omavahel, ja nii juhtisid nad võrdselt tabelit kuni poole sügisringini. Siis loovutas «Dünamo» ühe punkti viimaseks jäänud Viljandi «Dünamole», pisut hiljem veel teisegi ja BL pääses kahe punktiga ette. Otsustavaks kujunes seega nende omavaheline matš. Meremeestel piisas viigist, «Dünamol» oli vaja võitu. 13. min. viis Põllu «Dünamo» juhtima 1:0. Gurevitš küll viigistas, kuid 56. min. lõi Põllu 2:1. Sellest momendist meremehed aina ründasid, kuid viigini ei jõutud. Kui tabelis olid kõik lahtrid täidetud, oli mõlemal 32 punkti ja ka väravatesuhe peaaegu võrdne — meremeestel 71:10, «Dünamol» 70:10. Jällegi kujunes lisamäng meistritiitli otsustajaks. See möödus närvilises õhkkonnas. 36. min. õnnestus Mihhailovil lüüa meremeeste kasuks värav. See jäi ainsaks. Balti Laevastik tuli Eesti meistriks. 3. koht kuulus taas «Sokolile», kes jäi võitjatest 10 punkti maha. Otsustavaks kujunes neile kohtumine Narva «Kaleviga», kelle nad võitsid 6:0. Narvalased pidid leppima ühe punkti võrra väiksema kogusummaga ja 4. kohaga. Ülejäänud kuut meeskonda aga lahutas üksteisest 1—2 punktine vahe. Viienda koha sai Pärnu «Kalev» (vahepeal kolmas) — 16, pärnulaste kannul oli esiliiga uustulnuk Kohtla-Järve nimekaim. Kuidagi ei klappinud kevadringis Tallinna «Spartaki» mäng. Võit Tartu ÜSK-i üle (3:0) jäi neil ainsaks. Sügisel saavutasid nad juba

mitu ilusat võitu ning lõpuks said 8. koha. Viljandi dünamolased jäid viimaseks.

Ka II liigas kordus eelmise aasta lugu. Finaalturniiri võitis Viljandi «Spartak» Tartu «Dünamo» ja Kiviõli «Kalevi» ees. Seega korvas meistrisarjas üks Viljandi meeskond selle, mis teisel vajaka jäi. Et aga meistrisarja laiendati, pääsesid kõik kolm II liiga paremat kõrgeimasse liigasse.

Karikavõistlustel olid finaalis vastamisi jällegi hooaja rivaalid — «Dünamo» ja Balti Laevastik. Poolfinaalis olid nad vastavalt paremad «Sokolist» ja Tartu ÜSK-ist. Finaalis oli BL kindlalt «Dünamost» üle ja võitis 3:0.

Üleliidulises karikasarjas jäädi eelmise aasta edust kaugele. Juba avaringis kaotas «Kalev» Vilniuse «Žalgirisele» 0:1. Laevastiklasi tabas kalevlaste saatus järgmises ringis: pärast võitu Petroskoi «Krasnaja Zvezda» üle 3:0 jäädi alla Tbilisi «Trudile» 0:4.

Tallinna «Kalevi» meeskond mängis taas NSV Liidu II liigas. Treener A. Vollrati komando all olid: Savvun, Andrejev, Kuklas, Jaik, Samm, Härms, Kald, Kuller, L. Rämmal, Stružkin, Jefimenko, Kesa, Kilk, Vask, Kesküll, Sidorov, Harevitš, Sidlovski. Õnnestus hankida veel kaks mängijat teistest liiduvabariikidest — Jeremejev ja Kornev.

Esimene mäng peeti Taškendis, mis lõppes 1:5 lüüasaamisega. Ka järgmised mängud peeti Kesk-Aasias. Need möödusid vahelduva eduga. Tallinna saabudes asus «Kalev» 18 meeskonnast 8. kohal. Järgnes kolm mängu kodus ja tabelisse kanti kolm kaotust (Harkov, Bakuu, Jerevan). Kalevlased mängisid tujutult, puudus koostöö, mängu halvas sagedane algkoosseisude vahetamine. Hooaja lõpuks oli «Kalev» ees ainult neljast Kesk-Aasia meeskonnast. 14. koht saadi 9 võidu ja 7 viigiga.

NOORTE EDU

Üleliidulistel noorte meistrivõistlustel rakendati uut süsteemi: algul tsooni-, siis kuue parema finaalturniir. Eesti noored olid ühes tsoonis leedulaste, lätlaste, valgevenelaste ja Karjala-soomlastega. Esimeses mängus löödi karjalasi 6:0 ja kui teisel päeval tehti 0:0 viik Leeduga, olid meie poisid favoriitide nimekirjas. Ka edasi läks võidukalt — Valgevene vastu 2:1 ja otsustavas mängus Lätiga Jõearu löögist 1:0. Kuna leedulased võistlusjuhendi rikkumise pärast diskvalifitseeriti, olidki meie poisid finaalis. Seal olid vastased teist masti. Juba esimene mäng tõi 1:7 kaotuse Ukrainalt, kuigi avavärava lõi Eesti. Armeeniaga mängiti 0:0, kuid otsustav kohtumine 5. koha peale kaotati jällegi — 0:2 Usbekile. Ka 6. koht oli igati tubli. Noortemeistriks tuli taas Gruusia. Järgnesid Armeenia, Moskva ja Ukraina. Meie meeskond oli moodustatud põhiliselt Tallinna «Spartaki» baasil. Mujalt olid Jõearu Kiviõlist,

H. Sepp Tartust ja Kull Viljandist. Peale loetletute mängisid meeskonnas veel: Hein, Tael, Maksimenkov, Posnanski, Vinogradov, Nell, Bratkin, Kesküll, Gedevarišvili. Treener A. Veinberg.

Vabariigi noortemeistriks tuli ettearvatult Tallinna «Spartaki» meeskond. Koolinoorte meistritiitel läks Narva 1. Keskkoolile. Järgnesid Tallinna 23., Viljandi 2. ja Tartu 4. Keskkool. Spordikoolide turniiril olid parimaiks Viljandi poisid. Järgnesid Tartu, Tallinna, Rakvere, Tallinna «Kalevi» ja Tartu ÜSK spordikool.

Ministrite Nõukogu pani välja karika ka parimale teatrimeeskonnale. Selle võitis RAT «Estonia», kes finaalis lõi «Vanemuiset» 5:2. Parimaiks mängumeesteks olid H. Otto ja K. Vaha «Estoniast». Ametiühingute karika võitis Narva esindus, kes finaalis alistas Sindi 9:1.

EESTI—LENINGRAD 1:1

Traditsioonilises «Sõpruse auhinna» matšis kohtusid Tallinna «Kalev» ja Leningradi «Dünamo». Kuigi leningradlased olid ülekaalus, õnnestus neil esimesel poolajal lüüa vaid üks värav (27. min.). Teise poolaja algul suutis Harevitš viigistada ja tulemusega 1:1 kohtumine lõppeski.

Hooaja viimasteks kohtumisteks olid üleminekumängud — seekord «Kalev» ja BL. Esimene matš andis 0:0, teise suutsid kalevlased võita 2:0.

«DÜNAMO» JÄÄB MEDALITA

Aasta 1952 — olümpia-aasta. See vajutas oma pitseri ka NSV Liidu meistrivõistlustele. Suursari viidi läbi üheringilisena alles pärast olümpiat. Eesti meistrivõistluste süsteemi muudeti. Meeskondade arvu esiliigas suurendati 12-le. Kurvastas, et Tallinna «Spartaki» perspektiivikas meeskond lagunes. Andekamad kutsuti «Kalevi» esindusse, osa noori armeesse aega teenima. «Spartaki» asemel anti esiliigas koht «Kalevi» dubleerivale meeskonnale.

Peab ütlema, et aasta kuulus sajaprotsendiliselt laevastiklastele. Kevadest sügiseni ei saanud nad koduvabariigis ainsatki kaotust. Meistrivõistlused algasid kahes alagrupis. Kummagi kolm paremat selgitasid hiljem lõpliku paremusjärjestuse esimesest kuuenda, ülejäänud 7.—12. kohani. Alagruppides oli turniir üheringiline, finaalis kaheringiline.

Laevastiklased võitsid ülivõimsalt. Alagrupis viis mängu andis viis võitu skooriga 27:0. Kümnes finaalmängus suutsid vastased lüüa neile ainult kolm (!) väravat. Seda teravamalt kulges heitlus ülejäänud kohtadele. Valikturniiril juhtus rida üllatusigi. Esi-

mesest alagrupist said kuue parema hulka lisaks BL-ile «Sokol» ja Kohtla-Järve «Kalev». Teises alagrupis oli parimaks Tallinna «Dünamo», teisena Narva «Kalev». Kuid kolmas? Tartu ÜSK sai algul kaks suureskoorilist kaotust «Dünamolt» ja narvalastelt. ÜSK kõrval oli pretendendiks esimese kuue hulgas «Kalev» II. Nende omavahelise mängu võitis ÜSK Tartus 1:0. Üliõpilased said veel kaks üheväravalist võitu ja olidki kuue punktiga finaalgrupis. Seal tuli nõust-jõust puudus — jäädi kuuendaks.

Tänu tublile esinemisele teises ringis sai teise koha «Sokol», kaotasid ainult meremeestele. Kolm meeskonda pretendeerisid pronksmedalile, mille lõpuks omandas eelmisel aastal esigruppi jõudnud Kohtla-Järve «Kalev». Järgnesid Narva «Kalev» ja alles viiendana Tallinna «Dünamo». See hooaeg oli «Dünamole» raske, puudus noorte järelkasv. Kassile, Vahemetsale, Rootsile, Krullile ja veel paarile vanemale mängumehele, kes üksteise järel jalgpallisaapad varna riputasid, polnud väärilist vahetust.

Teisel finaalturniiril käis kõva heitlus. Teistest parem oli kalevlaste teine meeskond. Esiliigaga pidi hüvasti jätma uustulnuk Tartu «Dünamo», kes ei suutnud koduväljakul viimases otsustavas mängus jagu saada Rakvere «Dünamost» — 0:2.

II liigas oli parimaks TOM-i uuesti komplekteeritud meeskond. Tõsist tööd oli tehtud põlevkivirajoonis, sest juba kolmas meeskond koputas sealt esiliiga uksele. Seekord Käva mehed, tulles teiseks. Kolmas ja neljas olid Järvakandi ja Põltsamaa «Kalev».

Karikavõistlused kulgesid enam-vähem normaalselt — kes võitma pidi see võitis, ja veerandfinaalides oli ainult kaks «tundmatut» — Keila ja BL II meeskond. Viimatimainitu vastaseks oli veerandfinaalis «Dünamo». Meremehed alistusid 2:3. Keilalased võitlesid end poolfinaali — võitsid 4:1 «Kalev» II. Seal tuli neil alistuda «Dünamole» 1:7. Teises poolfinaalis olid vastamisi BL I ja Kohtla-Järve. Võitsid laevastiklased 4:0.

Viimaste aastate traditsiooniline karikafinaal: Laevastik—«Dünamo». Ka selles matšis ei suutnud dünamolased meremeeste võitudeseeriat katkestada ja nad alistusid 0:2.

Üleliidulises karikasarjas oli meremeeste esimeseks vastaseks NSV Liidu II liiga neljas meeskond — Ivanovo «Krasnoje Znamja». See võideti 1:0. Järgmine vastane oli juba hilisem poolfinalist, Kiievi ASK, kellele tuli alla vanduda 0:2. «Kalev» loobus Tadžiki karikavõitja kasuks.

Üleliidulises II liigas mängisid 18 meeskonda, algul kolmes alagrupis. Igast kolm paremat selgitasid edetabeli tipu järjestuse, ülejäänud aga kohad 10.—18.-ni. Alagrupis mängiti mais ja «Kalev» võistles Ivanovos koos Stalingradi (Volgograd), Tbilisi ASK, Jerevani, Alma-Ata ja kohaliku «Krasnoje Znamjaga». Esimesest kolmest mängust saadi viis punkti, siis tuli 0:3 lüüasaamine väljakuperemeestelt ja nüüd sõltus kõik viimasest mängust, millistele kohtadele «Kalev» sügisel mängib. Kahjuks jäi mäng Alma-

Ata «Dünamoga» 0:0 ja parem väravate suhe viis kõrgemasse gruppi Alma-Ata.

II finaalturniir peeti sügisel Rostovis. Tihedas konkurentsis, kus «Kalev» kaotas endast tahapoole jäänud Taškendi ASK-le ja Stalinabadi «Dünamole», jäid kalevlased 8 punktiga 15. kohale. II liigas tuli võitjaks Harkovi «Lokomotiiv» Vilniuse «Spartaki» ja Tbilisi ASK ees.

Riia «Daugava», kes võistles NSV Liidu I liigas, jäi 12. kohale.

«Kalevi» meeskonda said sel hooajal põhimängijaiks noored R. Nell, E. Kesküll ja H. Sepp. Mujalt olid juurde tulnud Andrejev, Tarabrin, Karitsev ja Katsanov. Vanadest mängijatest olid platsis Savvun, Kald, L. Rämmal, Jaik, Samm, Kesa, Kornev ja Kilk.

Kuna Tallinnas üleliidulisi mänge sel hooajal ei peetud, korraldati sõpruskohtumisi vennasvabariikidega. Otsa tegi lahti Tbilisi «Dünamo», kes võitis meie oma 5:0. Kaks mängu mängis Riia «Daugava». Laevastiklastega tegid nad viigi 1:1, «Kalevit» aga võitsid 2:0. Külakosti tõid ka Leningradi, Riia ja Kiievi ASK. Suuremalt osalt kuulus võit külalistele.

VÕLAD TASUTAKSE

Balti spartakiaad peeti seekord Tallinnas. Jalgpallis esindas meie vabariiki meistermeeskond BL.

Turniiri avamängus — Läti—Leedu — olid paremad lätlased, väravaid lõid aga leedulased. Nad võitsidki 3:1. Meie esinduse esimeseks vastaseks oli Läti. Mäng madistati maha tugevas vihmasajus. Laevastiklastel ei klappinud ei söödud ega pealelöögid. Läti seevastu mängis teravalt, kombinatsioonirikkalt ja läks vaheajaks juhtima 2:0. Teine poolaeg oli tasavägisem, siiski lõid lätlased mõni minut enne lõppu veel ühe värava. Viimasel spartakiaadipäeval, nagu kaks aastat tagasi, jagasid mõisaid-maid jällegi Eesti ja Leedu. Et võita turniiri, peab Eesti võitma 5:0. Raske, isegi võimatuna näiv ülesanne. Ent leedulased on kuidagi unised. Ja meite mehed hoopis teisest lihast-luust kui lätlaste vastu. 10. min. tuli Borissovi löögist 1:0. Kümmekond minutit hiljem tegi Borženkov 2:0. Teise poolaja algul realiseeris Siljanov penalti ja neli minutit hiljem tõstis Smirnov skoori 4:0-le. Veel jäi vajaka. See tuligi: väravaesises saginas ei mõistnud ehmunud pall targemat kui leedulase jalast võrku lipsata. Eesti oli võitnud esikoha. Leedu jäi kolmandaks.

Sellega meremeeste võidud ei lõppenud. Üleminekumängudes «Kaleviga» andis esimene kohtumine 0:0. Teine lõppes 1:1. Tuli veel kolmaski. Selles olid juba laevastiklased natuke paremad. 30. min. lõi Ananjev — 1:0, mis jäigi lõppresultaadiks, andes vett

kündjaile õiguse järgmisel hooajal esindada Eestit üleliidulisel areenil.

Juba juunis peeti «Sõpruse auhinna» mäng Leningradis. Eesti koondis mängis koosseisus: Tarabrin, Suldešov, L. Rämmal, Jaik, Samm, Ananjev, Zvilihh, Kuller, Borženkov, Kornev ja Kovaljov. Tasavägise mängu võitsid 61. min. väljakuperemehed 1:0.

NSV Liidu noorte esivõistluste tsooniturniir toimus Tallinnas. Vargsi loodeti, et kordub eelmise aasta edu. Läks aga teisiti. Võita suudeti ainult Läti noori 4:1. Ülejäänud neli mängu kaotati, sealhulgas eelmise aasta meistrile — Gruusiale — 0:10! Tsooniturniiri parimaiks osutusid Gruusia ja Leningrad.

Vabariigi koolinoorte meistrivõistlustel revanšeerisid tallinlased (23. Keskkool) eelmise aasta kaotuse Narva I. Keskkoolile. Järgnesid Viljandi 2. Keskkool ja Tartu Raudteetranspordi Tehnikum.

Jalgpall hakkas huvitama ka maanoori. Viidi läbi spordiühingu «Kolhoosnik» karikavõistlused. Finaalturniiril oli parimaks Põltsamaa, kes võitis Paide 3:1, Tapa 1:0 ja Viljandi 4:3. Sellises järjekorras meeskonnad reastusidki.

Ametiühingute karikavõistlused võitis Kohtla-Järve. Teatrite karika pidi eelmise aasta võitja RAT «Estonia» loovutama kolleegidele kõrvalmajast. Draamateater—«Estonia» mängisid finaalis 2:0.

VIIEKESI RINNUTSI, MEISTRIKS TAAS «DÜNAMO»

Kuna BL üleliidulisel turniiril mängis, «Dünamo» aga noorenduskuuri läbi tegi, tõotasid 1953. a. meistrivõistlused tulla konkurentsitihedad. Osavõtjaid oli kaksteist: «Dünamo», «Sokol», TOM, Tallinna «Kalev» II, Narva, Kohtla-Järve, Kiviõli, Rakvere, Järvakandi ja Pärnu «Kalev», Viljandi «Spartak» ja Tartu ÜSK. Kõik läkski ennustuste kohaselt — kevadringi finišisirge läbisid liidrid kobaras. Juhtisid «Dünamo» ja Narva «Kalev» (14 p.). Nende omavahelise mängu tulemus oli 1:1. Ainult punkti võrra jäi taha «Kalev» II ja Pärnu «Kalev». Tabeli lõppu jäid Kiviõli (3 p.) ja ÜSK (0). Ebameeldivaks üllatuseks oli kahe tugeva hilisem turniirist eemalejäämine. Alates juunist keelati armeemeeskondadel osavõtt. Nii TOM kui «Sokol» lülitusid välja.

Sügisring. Kahe liidri kohtumise võitis suureskooriliselt «Dünamo» — 5:1, siis aga kaotas Kohtla-Järvele 0:4. Muide, Kohtla-Järve meeskond täienes mitme demobiliseeritud laevastiklasega. Lõpuvoorudes sattus hoogu Narva «Kalev». Ta võitis Viljandi 7:0, Kiviõli 9:0, Tartu 8:0 ja Rakvere 5:0! Siis aga tuli ootamatu 1:2 kaotus «Kalev» II-lt, «Dünamo» aga jätkas võidukalt. See vahe jäigi püsima ja «Dünamo» tuli pärast kaheaastast vaheaega taas meistriks, saavutades 27 punkti. Kaks punkti vähem

kogusid Narva «Kalev» ja «Kalev» II. Parem väravate suhe andis hõbežetoonid narvalastele. Neist punkti võrra maha jäi Pärnu «Kalev», kes ei suutnud Viljandi «Spartakist» jagu saada. Järgnesid Kohtla-Järve «Kalev» ja Järvakandi, kes alistas ka Narva ja Pärnu 1:0. Teistest nõrgemad olid Kiviõli «Kalev» ja ÜSK.

II liiga finaalturniiril konkureerisid kõrgema liiga nimel kolm meeskonda. Tasavägisest heitlusest väljus võitjana eelmisel aastal esiliigast välja langenu — Tartu «Dünamo», kuid seda alles lisamänguga, kus võitis Ülemiste «Kalevi» 4:2. Punkti võrra jäi võitjatest maha Sillamäe «Kalev». Neljas koht kuulus Mõisaküla «Kalevile».

Karikavõistlustel üllatusi ei juhtunud. Veerandfinaalides olid esiliiga kaheksa paremat. Ühes poolfinaalidest kohtusid «Dünamo» ja Kohtla-Järve «Kalev». «Dünamo» suutis tasa teha meistrivõistluste kaotused (kahel korral 0:4), võites 5:3. Teises paaris oli Narva «Kalev» parem Järvakandist 5:0. Finaal möödus dünamolaste tähe all. 4:0 võit tagas karika neljandat korda.

NSV Liidu karikavõistlustel tuli nii «Kalevil» kui «Dünamol» pärast esimest matši pealtvaatajaks jääda. «Dünamo» kaotas Moskva «Himikule» 1:2 ja «Kalev» Leningradi «Dünamole» 1:3.

«KALEVI» MÄNG EI RAHULDA

Üleliidulised meistrivõistlused oli taas ümber korraldatud. II liigas võistles 29 meeskonda kolmes alagrupis. Meie vabariiki esindas BL, kelle põhirivistus oli järgmine: Uvarov, Suldešov, L. Rämmal, Matvejev, Siljanov, Ananjev, N. Mihhailov, Pevtsov, Kuller, Kornev ja Zvilihh. Hiljem lisandusid neile veel Kesküll, Kaat, Šidlovski ja mõned teised. Vaevalt mängiti paar-kolm mängu, kui armeelastel keelati võistlemine. Meie II liiga esinduse nimeks sai «Kalev» — mõistagi oli ta nõrgem kui meeskond, kellega alustati. Alagrupi kümne hulgas oli «Kalev» pärast esimest ringi kuues, sügisel aga sepistati vaid üks võit (Riia «Daugava», 2:0) ja neli viiki. 14 punktiga jäi «Kalev» 7. kohale, üldkokkuvõttes aga 20. kohale.

Kuna meistrivõistluste kalender oli kaunis hõre, külastasid Tallinna Kiievi «Dünamo» ja Leningradi «Zeniit». «Kalev» kaotas mõlemale 1:2. Sügisel tuli «Zeniit» veel kord Tallinna, seekord Leningradi koondise nime all, et kohtuda «Sõpruse» auhinna sarjas. Mäng oli tasavägine. Polnuks saatuslikku 43. minutit, mine tea, kuidas kujunenuks lõpp: L. Rämmal, märkamata, et oli juba karistusalal, peatas palli käega. Järgnes penalti, mis Leningradile võidu tõi.

Üleliidulistel ametiühingute karikavõistlustel käis Kohtla-Järve meeskond. Tsooniturniiril sai ta vaid ühe võidu («Pištševiku» üle 3:1). Kõik.

Vabariigi suurettevõtete spartakiaadil startis 21 meeskonda. Neist neli kuulus esiliigasse. Finaalis olid vastamisi kaks Narva meeskonda, «Kreenholm» ja Tööstuskombinaat. Võitis esimene 6:1. Järgnesid Kohtla-Järve Põlevkivikombinaat ja Tallinna «Balti Manufaktuur».

Hoogu läks jalgpall maanoorte seas, kes võtsid osa isegi üleliidulisest maanoorte turniirist. Seal kaotati aga suurelt, ainult Vene NFSV «Urožaile» alistuti 0:1.

Noortekoondis tuli üleliidulisel tsooniturniiril viiendaks. Lätlaste ja leedulaste vastu võideti küll esimene poolaeg, kuid mängud kaotati vastavalt 1:3 ja 2:4. Leningradile ja Vene NFSV-le alistuti 0:6 ja 0:7.

Vabariigi noorte karika võitis Tallinn Kohtla-Järve, Tartu ja Rakvere ees, spordikoolidest osutus parimaks Kohtla-Järve, teine oli Tallinna «Kalev», kolmas Tartu Spordikool. Koolinoorte meistriks tuli Pärnu 3. Keskkool, Tallinn oli teine, Tartu kolmas.

«DÜNAMO» TÕUSEB UUESTI

1954. a. meistrivõistlused tõid avavoorudes liidripositsioonile uusi meeskondi. Pärast kolmandat vooru oli tabelijuhiks uustulnuk Tartu «Dünamo», kaks vooru hiljem Narva «Kalev», kes lõpuks osutus ka kevadringi parimaks 13 punktiga. Heasse vormi oli tõusnud ka Kiviõli «Kalev», kes kogu aeg püsis liidrite kannul. Kuidagi ei saanud hoogu sisse meistermeeskond Tallinna «Dünamo», kust jällegi oli lahkunud mitu staažikat mängijat. Ka treener vahetas meeskonda: Elmar Saar kutsuti «Kalevi» esinduse vormi tõstma. Siiski jõudis kevadringi lõpul «Dünamo» koos Viljandi «Spartakiga» teisele-kolmandale kohale, jäädes Narvast 2 punkti maha. Sügisringi alustas «Dünamo» edukalt, pärast 1. vooru ei loovutanud ta ainsatki punkti. Narva aga kaotas kolm mängu — Tartule, Kiviõlile ja Järvakandile —, ning juba muutus küsitavaks auhinnaline koht, sest seljataga ähvardasid Viljandi ja Järvakandi (sai lõpul neljast mängust 8 punkti). «Dünamol» oli tiitel käes juba enne viimast vooru, mil kohtuti Viljandiga. Viljandlased võitsid meistrit 4:1, kogusid Narva «Kaleviga» võrdselt 23 punkti, kuid 2 vähemväravat jättis nad 3. kohale. See oli viljandlaste esimene suurem edu meistrivõistlustel. Väljalangejaks oli Rakvere «Dünamo».

Millega seletada «Dünamo» edu, kui kesksuvel oli meeskond lagunemisohus? Sügisel saadi täiendust demobiliseeritute näol, kes kohe seniste mängijatega kokku sobisid.

Karikavõistlustel startisid taas ka sõjaväemeeskonnad. See andis turniirile «värvi» juurde. Karikakaitsja «Dünamo» alistus juba $^1/_8$-finaali kordusmängus Tartu «Dünamole» 3:4. Järgmises voorus tuli aga Tartul omakorda alla jääda II liiga meeskonnale

Sillamäelt — 2:5. Poolfinaalis oli karikavõistluste vana tuttav, «Sokol», parem Narva «Kalevist» 2:0 ja Viljandi «Spartak» Sillamäest 3:0. Finaalis olid sõdurpoisid kindlamad ja said võiduga 2:1 teistkordselt karika endale.

Üleliidulises karikasarjas läksid esimestena pusklema kaks meie vabariigi meeskonda — «Kalev» ja «Sokol». Kindel 4:0 võit kuulus «Kalevile». Järgmises ringis tuli tal aga alistuda Vilniuse «Spartakile» 0:2.

Üleliiduline II liiga suurenes 36 meeskonnani, kes võistlesid kolmes alagrupis. Esimesed mängud peeti Tartus, mis lõppesid «Kalevile» edukalt. Hiljem hakkas tunda andma mõningate mängijate vähene ettevalmistus ja mäng muutus ebakindlaks. Eriti kaitses, kus puudus trio Suldešov-Rämmal-Matvejev. Kevadringi lõpuks oli «Kalev» 10 punktiga seitsmes. Hooaja teisel poolel tuli aga kõrvaldada meeskonnast režiimi rikkumise tõttu mitu kogenud mängumeest, ja kuigi treener täiendas meeskonda noortega (J. Pakin, K. Kollo, Kallis, Veldermann, Ivanov jt.), ei suutnud need korvata kaotatut. Sügisel koguti ainult 5 punkti, mis kokkuvõttes tähendas eelviimast, 11. kohta. Turniiri parimad olid Moskva «Zeniit» ja Vilniuse «Spartak», neist viimati mainitu pääses NSV Liidu I liigasse. Riia «Daugava» jäi samas alagrupis seitsmendaks. Mõlemale naabrile kaotas «Kalev» kõik mängud.

Üleminekumängudes lõhkes sensatsioonipomm. Esmakordselt suutis vabariigi meister juba esimeses mängus nn. esindusmeeskonna üle mängida. 42. min. lõi Põllu «Dünamo» eduks 1:0. Paar minutit hiljem oli «Kalevil» reaalne viigivõimalus, kuid Kesküll lõi «pendlist» latti. Kuigi «Kalev» ründas ja oli selges ülekaalus, lahkus «Dünamo» väljakult võiduga. Teises mängus oli «Kalevil» veelgi suurem ülekaal, kuid esimese poolaja lõpul leidis jällegi Põllu võimaluse ja viis oma meeskonna juhtima. Ka see jäi mängu ainsaks ning otsustavaks väravaks.

Virr-varr! — kuidas moodustada tugev meeskond üleliiduliseks turniiriks?!

BALTI TURNIIRI VÕIDAB LÄTI

Septembri lõpul toimus Minskis järjekordne Balti liiduvabariikide spartakiaad. Minskis seepärast, et esmakordselt võttis osa ka Valgevene. Koondise kandidaatideks valiti 23 mängijat kümnest meeskonnast. Enne ärasõitu peeti «Kaleviga» treeningmäng, mis kaotati 2:5.

Esimeseks vastaseks oli Valgevene. Eesti läks väljakule: Tiido, Dementjev, Diiman, Tomeri, E. Kollo, L. Sepp, Puksmann, Šidlovski, Mihhailov, Põllu ja Jõearu. Mäng möödus valgevenelaste ülekaalus. Meie koondises mängis eriti hästi vv. Tiido ja matš lõppes väravateta viigiga. Huvitav on märkida, et Valgevene mängis

0:0 ka Läti ja Leeduga. Läti võitis Leedu 2:0, meie koondis sai aga Leedult suure 1:5 kaotuse. Koostöö ei klappinud üldse. Ka Läti oli Eestist mitme karva võrra parem — 3:1 võit ja esikoht. Teiseks jäi Leedu, kolmandaks Valgevene.

Kuu aega hiljem kohtus Eesti koondis Leningradiga «Sõpruse auhinnale». Meeskonnas oli mõningaid muudatusi: Veldermann, Maldre, Kallis, Suldešov, Piir, Pakin, Ivanov, Markov, Põllu, Šidlovski ja Kornev. Ei laabunud seekordsegi koosseisu mäng, Leningradi esindus vaaritas kodupublikule maitsva 6:0 raguu.

Järjekordsel NSV Liidu maanoorte jalgpalliturniiril ei olnud meie omad enam peksupoisteks. 14 meeskonna hulgas saavutati 9. koht. Maanoorte meistriks ja karikavõitjaks tulid meil võrulased. Järgnesid Tapa, Vändra, Kilingi-Nõmme, Paide ja Põltsamaa. Üldse viljeldi jalgpalli 12 rajoonis.

Vabariigi tööstusettevõtete spartakiaadil oli 25 meeskonna hulgas järjekordselt parim «Kreenholm», kes finaalis võitis Kiviõli Kombinaadi 3:2. 3. koha saavutas Sindi tekstiilikäitis «1. Detsember» Tallinna Masinatehase ees.

NSV Liidu noorte meistrivõistluste tsooniturniir oli sel aastal Kuibõševis. Meie noortega koos mängisid seal Moskva, Armeenia, Aserbaidžaani, Usbeki ja Moldaavia koondis. Et meie noortel jäi vajaka kogemustest ja kiirusest, suudeti võita ainult Moldaaviat (3:0), ülejäänutele jäädi alla kahe-kolmeväravalise vahega. Moskva tuli hiljem meistriks, Armeenia 5. ja Leedu 6.

Vabariigi noortemeistriks tuli Tallinna «Kalevi» noortemeeskond: Suurpõld, Laino, G. Rodionov, Pjatkin, Samsonov, B. Pakin, Mättak, Uibo, J. Rodionov, Stepanov, Izotov, Kolodkin. Teiseks tuli Pärnu Kohtla-Järve ja Valga ees.

Huvitavalt arenes vabariigi II liiga finaalturniir. Jõgeva «Kalevi» mitteilmumisel otsustas TOM-i võit Sillamäe «Kalevi» üle (1:0). Ülejäänud kaks mängu lõppesid 1:1. Teise koha sai Sindi «Kalev».

TALLINNA «KALEVI» AASTA

Kuna eelmise aasta meister, Tallinna «Dünamo», sai õiguse mängida NSV Liidu II liigas ja teda täiendati mängijatega teistest meeskondadest, muutusid 1955. a. meistrivõistlused äärmiselt tasavägiseks. Juhtivatest meeskondadest olid n.-ö. tipud ära, kõik kollektiivid olid tasemelt ühtlased. Algul läksid ette eelmise aasta pronks — Viljandi «Spartak», Kiviõli «Kalev» ja Tartu «Dünamo». Pärast 6. vooru lisandus sellele kolmikule veel Narva «Kalev». Alles 10. voorust asus liidrikohale aga Tallinna «Kalev». 12. voorus «Kalev» kaotas Kiviõlile 2:3 ja Tartu «Dünamo» jõudis talle järele. Tabeliseis tasakaalustus just enne kahe peakonkurendi sügisringi mängu. Publikut kogunes finaali vaatama meistrivõist-

lustel rekordiline arv — 6000! Vaatamata mõlemapoolsetele võimalustele jäädi viiki 0:0. Vastavalt juhendile anti lisamäng. See kujunes võitluslikuks. 32. min. viis Lissitsõn tartlased juhtima, kuid neli minutit hiljem saavutas Piir viigi. «Kalev» haaras siitpeale ohjad, ülekaalu realiseerida õnnestus aga alles viimastel minutitel: 87. min. lõi Kaat 2:1, viimastel sekunditel Tomeri 3:1. «Kalev» tuli esmakordselt sõjajärgsel perioodil Eesti meistriks.

«Kalevi» edu pandiks oli eelkõige tubli kollektiivne mäng ja uljad noorusaastad. Tartu «Dünamo» hõbeda heaks tegi üsnagi palju taas Tartusse elama asunud kogemustega vutimees «Aadi» Kilk, kes juhtis oskuslikult edurivi, innustas noori. Viljandi «Spartak» — kevadringi liider — väsis sügisel vananeva koosseisu tõttu, kaitses aga edukalt oma eelmise aasta pronksi. Narvalased jäid seekord neljandaks, eelmise aasta II liiga parim — TOM — viiendaks. Kuigi Järvakandi värve asusid kaitsma L. Rämmal ja Puksmann, ei aidanud see neid 6. kohast ettepoole. Suvel kutsuti Rämmal Tallinna «Dünamo» esindusmeeskonda, mis jättis Järvakandi kanti märgatava jälje.

«Piprakarika» — väljalangeja — peale heitlesid Kohtla-Järve «Kalev» ja «Dünamo» II. Et reservidega oldi «Dünamos» kehval järjel, siis ei tulnud ka bilanssi imeks panna — 4 punkti! Loomulikult tähendas see viimast kohta.

II liiga peremeheks sai uuestiformeeritud Balti Laevastiku meeskond, kes nelja võiduga (väravate suhe 27:1) oli teistest kindlalt üle. Teisena sai kõrgemasse liigasse Rakvere «Kalev». Järgnesid Sindi ja Tapa «Kalev» ning Türi «Lokomotiiv».

Karikavõistlused möödusid laevastiklaste tähe all. Üksteise järel panid relvad maha TOM (0:8), Järvakandi (1:3) ja poolfinaalis Tartu «Dünamo» (0:4). Finaalis jäi ka Eesti meister meremeestele alla 0:2.

Ja meremeeste edu jätkus. Üleliidulistel karikavõistlustel viis loos nad kokku Tallinna «Dünamoga». Uus luud pühib hästi, meremehed võitsid 1:0. Järgmine vastane — Dnepropetrovski «Metallurg» oli aga tugevate killast. BL kaotas 0:3.

SEEKORD KINDLALT VIIMANE

Juba aastaid oli vabariigi esindus, ükskõik millise nime all, üleliidulisel areenil kuidagi haiglaselt mänginud. Seljataga oli kümme hooaega jõuproove, ent arengut polnud märgata. Mängiti puhanguliselt, kunas hästigi, kunas halvasti, stabiilsust ei saavutatud. 1946. a. otsustas vabariiklik jalgpallisektsioon saata NSV Liidu III liigasse Tallinna «Dünamo», kui tookordse vabariigi parima. «Dünamot» soovitati täiendada teiste klubide paremate mängijatega. Kui siis hiljem «Kalevi» kätte kord tuli vabariiki esindada, võeti «Dünamost» mängijaid. Nii lõhuti kollek-

tiive ja mindi kõige kergemat teed. Ka mujalt kutsuti n.-ö. pensionäre meie esindusse. Ilmus treenereid, kes pidid «vankri välja vedama». Ikkagi asi ei paranenud. Meie andekad noored, eriti pärast «Spartaki» likvideerimist, jäid pealtvaataja ossa. Eelmisel aastal hakkas «Kalev» E. Saare ja A. Veinbergi juhtimisel jalgu alla saama, õigus üleliidulises sarjas esinemiseks anti aga «Dünamole», kel polnud õiget meeskonda, rääkimata tööst noortega. Eelmise aasta koosseisust jäid järele vaid Diiman, Põllu, Sepp ja Mihhailov. Kust võtta ülejäänud? Otsiti, kombineeriti. Meeskonna uued juhid Ložin ja Harevitš ei olnud veel veebruaris meeskonna ettevalmistamisele asunud. Esimesteks mängudeks saadi kokku selline põhirivistus: Tiido, Samsonov, Vans, Diiman, L. Sepp, Kaat, Pakin, Põllu Mihhailov, Kornev ja Ivanov. Hiljem toodi juurde Lembit Rämmal, sest kaitseliinid olid nõrgad.

Kevadel saadi mõni punktki. Ka avamäng koduväljakul Harkovi «Lokomotiivi» vastu võideti 2:0. Kuid pärast 13. vooru olid dünamolased 6 punktiga viimasel, s. o. 16. kohal. Ülejäänud 17 mängust saadi vaid neli punkti ja nii jäädi eelviimasest maha tervelt 10 punktiga! Tõeline vaesustunnistus — 2 võitu, 6 viiki ja 22 kaotust.

Huviga jäädi ootama üleminekumänge vastse Eesti meistriga. «Kalev» tuli esimeseks mänguks platsi meisterkoosseisus: Maksimov, Gurevitš, Dementjev, Rjazanov, Piir, B. Pakin, Lepre, Kaat, Kuller, E. Kollo ja Jõearu. Neil mäng ei sobinud, närveeriti kõvasti ja kaotati 0:3. Teises mängus aitasid «Kalevi» värve kaitsta äsja demobiliseerunud Nell, Tael ja H. Sepp. Seegi ei aidanud, «Dünamo» võitis 3:0. Olukord sarnanes nõiaringiga.

Hästi ei käinud käsi ka mängus «Sõpruse auhinnale». Meie vabariiki esindas treenerite ühisel nõupidamisel valitud koondis: Veldermann, Tael, Skorohhodov, Diiman, H. Sepp, Pakin, Salahadtinov, L. Sepp, Nell, Kornev ja Fišer. Eeltreeningut ei jõutud teha ja leningradlased võitsid kergesti 5:1.

Üleliiduliselt noorte tsooniturniirilt Kaunases toodi Ukraina, Leedu, Leningradi, Valgevene ja Karjala-Soome järel viimane koht. Et vabariigis noortega eriliselt ei tegeldud, näitab seegi fakt, et noortemeistriks tulnud Tallinna «Kalev» alistas oma kolm finaalivastast üldskooriga 17:0. Narva, Pärnu ja Tartu noorte tase oli madal.

Koolinoorte meistritiitel kuulus Tallinna 32. Keskkoolile, kes oli parem nii Narva, Tapa, Pärnu kui ka Võru koolinoortest.

Tööstusettevõtete spartakiaadil kuulus esikoht juba kolmandat aastat järjest «Kreenholmile». Ametiühingute karikavõistlused andsid aga üllatustulemusi. Tallinna «Kalev» juhtis 10 minutit enne lõppu Narva Tööstuskombinaadi vastu 4:2, kuid lõpuvileks võitsid narvakad 6:4. Teises poolfinaalis võitis Pärnu «Kreenholmi» 3:2, olles poolajal 0:2 kaotusseisus. Karika võitiski Pärnu «Kalev», kes finaalis alistas eelmise päeva üllatusvõitja 3:0.

Tehnikumide spartakiaadil võistles 11 meeskonda (parim Saku). Spordiühingu «Kolhoosnik» meistrivõistlustel oli 14 meeskonna hulgas parimaks Põltsamaa Tapa ja Paide ees. Põltsamaa tuli ka «Kolhoosniku» karikavõitjaks. Üleliidulisel maanoorte spartakiaadil jäädi 12. kohale.

Sel hooajal tehti algust uue ja huvitava üritusega, mida võib õigusega nimetada hilisema üleliidulise sarja «Nahkne pall» eelkäijaks. Tallinnas loodi 16 meeskonda majavalitsuste juures, Tartus ja Pärnus kummaski 7. Tallinnas olid finaalis vastamisi «Turist» ja «Pioneer». Mitugi poissi, nagu M. Gilden, A. Gaikovitš, P. Priks, T. Kaldma, M. Karp ja T. Vapper, paistsid silma taibuka mängu poolest. Kolme linna parimad meeskonnad kohtusid ka omavahel. Pärnus oli poiste matš tõeliseks pidupäevaks — 4000 pealtvaataja ees võitis Tallinna karikavõitja «Turist» Pärnu «Vaprust» 2:0. Tallinnas kohtus «Turist» Tartu parimaga — «Sõprusega». Ka selle mängu võitsid tallinlased 3:1.

Hooajal peeti ka mitu kõrgetasemelist sõprusmängu NSV Liidu tugevate meeskondadega. Tallinlased nägid jälle Kiievi «Dünamot», kelle vastu seati klubide koondis. Poolaja võitsid külalised 2:0. Teisel poolajal rauges meie meeskonna vastupanu täielikult ja kaotati 0:8. Teise «sauna» sai BL Leningradi «Zeniidilt» — 2:10. Sisukama partii esitas «Zeniidi» vastu «Kalev». Pikka aega oli seis viigiline 1:1. Kalevlased lõid teisegi värava, kuid lõpuks väsisid ja «Zeniit» lahkus väljakult võiduga 4:2. «Kalev» proovis jõudu veel «Dünamoga» ühes tsoonis mänginud Ivanovo «Krasnoje Znamjaga». Ka see mäng kaotati 2:4.

BL VIIENDAT KORDA MEISTRIKS, NELJANDAT KORDA KARIKAVÕITJAKS

1956. Pärast kolmeaastast vaheaega kohtame vabariigi esiliigas jälle Balti Laevastiku meeskonda. Nende *come back* osutus edukaks. Kevadringi järel asusid võrdselt 12 punktiga juhtpositsioonile kolm meeskonda — Balti Laevastik, Viljandi «Spartak» ja Narva «Kalev». Sügisringis mängisid kolm liidrit omavahel «surnud ringi», kuid meremeestel jäi kaotus narvalastele ainsaks. Nad kogusid 26 punkti ja meistritiitel oli nende. Kolm punkti röövis liidritelt eelmise aasta meister Tallinna «Kalev», kes viigistas teiseks tulnud Viljandiga ja võitis paremuselt kolmandat, Narvat. Tallinna «Kalev», kelle eelmise aasta koosseisust paljud olid lahkunud, ei suutnud tiitlit kaitsta. Paljud ilusad võidud liidrite üle vahetati ümber kaotustega tabeli viimastele, eriti sügisringis. «Kalev» jäi viiendaks. Kohe kalevlaste kannul oli Tartu «Dünamo», kelle read olid samuti nõrgenenud.

Üldse olid vabariigi meistrivõistlused rohkem «eakate» võistlused. Meeskondade keskmine vanus ulatus üle kolmekümne, välja

arvatud BL ja Pärnu «Kalev» (7. koht). Noortel jäi vajaka nii jaksu kui nõksu, nad ei suutnud veel «taate» välja tõrjuda.

Esiliigas me nooruslikku särtsu ei näinud, teises oli seda külluses. Finaalturniiril Tartus osutusid kuue hulgas parimateks Sillamäe kalevlased. Esiliigasse pääses veel Ülemiste «Kalev», edestades Tallinna Masinatehast. Ülejäänud kolm — Sindi, Tartu ja Tapa «Kalev» — olid nõrgemad.

Karikavõistlustel oli meistrivõistluste liider BL teistest kindlalt üle. Üllatuseks oli, et poolfinaali ei pääsenud teised meistrisarja edukamad meeskonnad. Ühes poolfinaalis mängisid Tartu «Dünamo» ja Kiviõli «Kalev» (2:2 ja 4:1), teises BL ja Rakvere «Kalev» (3:0). Finaalis alistasid meremehed Tartu «Dünamo» veenvalt 4:0. Laevastiklaste treeneriks oli A. Pankov.

I RAHVASTE SPARTAKIAADIL

1956. aasta oli NSV Liidu Rahvaste Spartakiaadi aastaks. Kavast ei puudunud ka jalgpall. Võistlustest võtsid osa kõigi liiduvabariikide ning Moskva ja Leningradi koondmeeskonnad. Meie vabariiki esindas Tallinna «Dünamo». Esimeseks vastaseks tõi loos «vana tuttava» — Leedu, keda esindas Vilniuse «Spartak». II liiga turniiril olid dünamolased «Spartakist» jagu saanud 2:1. Eesti läks väljakule sellises koosseisus: Veldermann, Tael, Rjabov, L. Sepp, H. Sepp, Maldre, Salahadtinov, Nell, Jürisoo, Kornev ja E. Kollo. Kuigi meie meeskond oli aktiivsem, tulid leedulaste pikad kaitsjad Eesti eduriviga kergesti toime. 37. min. läks Leedu juhtima 1:0, mis otsustaski. Üks kaotus oli kirjas. Järgmises mängus Kirgiisia vastu oli meie eduseis Mihhailovi ja Nelli löökidest juba 15. minutiks 2:0. Lõpuks said ka kirgiisid auvärava. Nüüd juhtus nii, et tuli uuesti Leeduga mängida. Leedulased tõestasid veel kord, et nad on paremad — 2:0. Viimane mäng lõpliku koha otsustamiseks oli Eestil Usbekiga. Loodeti küll võitu, kuid initsiatiiv anti vastasmeeskonnale ja juba poolajaks olid usbekid ees 2:0. See jäi ka lõpptulemuseks ja üldjärjestuses tuli rahulduda nõrga 13. kohaga. Lätlased saavutasid kolme võidu ja ühe kaotusega 9. koha, leedulased jäid 11-ndaks.

Üleliidulise II liiga mängudes jäi «Dünamo» 1. tsoonis 18 meeskonna hulgas 11. kohale. Bilanss — 11 võitu, 10 viiki ja 13 kaotust. Märkimist väärib 1:0 võit tsoonivõitja Minski «Spartaki» üle. Vilniuse «Spartak» tuli samas tsoonis 9-ndaks, mõõnaperioodi Riia «Daugava» koguni 16-ndaks. Lätlaste käest sai «Dünamo» kolm punkti (1:0 ja 0:0), leedulastelt tuli aga sügisringis hävitav 1:6.

Üleminekumängudes oli «Dünamo» vabariigi meistrist ja karikavõitjast — Balti Laevastikust — kindlalt parem — 3:0 ja 4:1.

«DÜNAMO»—ROOTSI «STURE» 3:0

Sel hooajal nägime Tallinnas ka esimest sõjajärgset väliskülalist — Rootsi meeskonda «Sture». Komsomoli staadionile tuli ligi 20 000 inimest — rekord meie vabariigis. «Dünamo» oli parajas ülekaalus ja 37. min. lõi Mihhailov esimese värava. Sellele lisasid H. Sepp ja Salahadtinov kumbki veel ühe ja tulemusega 3:0 võitis «Dünamo» oma esimese rahvusvahelise kohtumise.

Pärast rahvaste spartakiaadi oli meie koondisel «Sõpruse auhinna» mäng Leningradiga, keda esindas «Zeniit». Kangelaslinnas toimunud mängus oli Eestil territoriaalne ülekaal, siiski lõi edurivi vaid ühe värava. «Zeniit» tegi seevastu kaks õnnestunud vasturünnakut, mis lõppesid väravaga ja 1:2 see matš kaotatigi. Eesti koosseisus mängisid: Veldermann, Kesküll, Rjabov, L. Sepp, H. Sepp, Maldre, Sirjahh, Mihhailov, Jürisoo, Kornev ja Salahadtinov.

Vabariigi koolinoorte meistriks tulid esmakordselt Kohtla-Järve poisid. Põlevkivitöötlemise tehnikumi meeskond võitis kõik viis finaalturniiri mängu. Järgnesid Tallinn, Tapa, Pärnu, Tartu ja «Tööjõureservid».

NSV Liidu noorte meistrivõistlustel olid meie noored mänginud viimastel aastatel nõrgalt. Paremat ei toonud ka seekordne tsooniturniir Tallinnas. Viigistati küll leedulastega 2:2 ja võideti Karjala-Soomet 1:0, siis aga saadi Gruusialt ja Aserbaidžaanilt kaks 0:8 kaotust. Jälle eelviimased.

Maanoorte meistriks tulid türilased, kes finaalis võitsid senise meistri — Põltsamaa 2:1. Kolmas oli Tapa.

Teatrite turniiril oli juba kolmandat aastat parimaks «Vanemuine», kes omaaegse internatsionaali R. Kuremaa juhtimisel natuke harjutaski. Nad lõid «Estoniat» 6:0.

UUSTULNUKAD VÕIMUTSEVAD. MEISTRIKS ÜLEMISTE «KALEV»

Selline oleks 1957. a. hooaja iseloomustus. Alles eelmise aasta II liiga Ülemiste «Kalev» alustas turniiri bravuurselt — 7:0, 6:0, 3:0, 4:1. Sellised olid uustulnuka esimesed võidunäitajad. Ainsa 2:2 viigi suutis neilt välja «kaubelda» Pärnu «Kalev». Kevadringis sai Ülemiste «Kalev» kolmepunktilise edumaa Rakvere «Kalevi» ees. Rakverest omakorda kolm punkti taga olid Narva «Kalev» ja Tallinna tekstiilikäitis «Punane Koit». Eelmise aasta meister — Laevastiku meeskond —, kes eelmisel sügisel peret heitis, oli 7 punktiga tabeli lõpuosas. Tagapool olid vaid Viljandi ja Sillamäe. Neid, kes olid tuttavad liidermeeskonna koosseisuga, ei üllatanud Ülemiste edu. Selles meeskonnas mängisid Kuller, Puksmann, Pakin, Gurevitš, Barinov ja mitmed teised tuttavad

eelmistest aastatest. Sügisringis jätkasid Ülemiste kalevlased samasuguse hooga ja enne turniiri viimast mängu BL-iga oli neil meistritiitel juba tagatud. Meremeestele oli aga vaja võitu, et kolmandaks tulla. Näis, et nad selle saavadki, sest teise poolaja keskel oli seis juba 4:1 nende kasuks, kuid meistrid soovisid oma paberid puhtad hoida ja viimaseks minutiks oli viik 4:4 jalule seatud. Eelmise aasta meistril tuli pronksmedal narvakatele loovutada. Hõbedane Rakvere «Kalev» mängis sel aastal üsna stabiilselt, nad olid pronksmedali taotlejaile püüdmatud.

Kuna «Kalevis» otsustati jalgpalli hakata viljelema rohkem kollektiivide baasil, siis polegi imestada, et Tallinna «Kalevi» koht anti tehasele «Punane Koit». Meeskonna debüüt osutus rahuldavaks, ta oli vahepeal isegi 3. kohal. Lõpuks jäi siiski 5-ndaks. Tabeli lõppu jäid Järvakandi ja Sillamäe «Kalev». Järvakandi jalgpallureile oli see luigelauluks.

II liiga finaalturniiril oli parim eelmisel aastal esiliigast väljalangenud Kiviõli «Kalev». Järgnesid Tallinna «Dünamo» ja «Kalevi» noortemeeskonnad, Tartu «Kalev» ja esmakordselt nii kaugele jõudnud Kehra Tselluloosikombinaat.

KARIKAS VILJANDISSE

Karikavõistlused jäävad vist igavesti üllatusrohkeiks. Ent sellist, nagu sel aastal juhtus, ei tunne Eesti jalgpalli ajalugu. Esmakordselt otsustati karika saatus pealinnameesteta. Esimeses poolfinaalis juhtus nii, et Viljandi «Spartak» sai laevastiklastelt loobumisvõidu, teises oli Rakvere «Kalevi» vastaseks Jõhvi «Kalev». Kõik teised meistrisarja medalipretendendid olid juba enne nende ees relvad maha pannud. Finaalis oodati Rakvere võitu, kuid tagajärjega 4:1 lahkus väljakult hoopis meistrivõistluste kevadringi eelviimane — Viljandi «Spartak». See oli pretsedenditu juhtum. Treener August Rootsi hoolealused Viljandist mängisid koosseisus: H. Rinaldi, H. Laur, A. Osoling, R. Kurvits, V. Bruus, H. Viss, Ü. Leinpuu, V. Viss, H. Remmel, I. Talu ja V. Kull.

Vabariigi noortemeistri tiitlile loeti peakonkurentideks Tallinna «Kalevi» ja «Dünamo» meeskonda. «Kalev» võitiski kõik mängud ja saavutas esikoha, kuid noored dünamolased oleksid peaaegu auhinnalise kohata jäänud. Pärast nende kaotust Tartule hakkasid ka Tartu ja Pärnu medaleid lootma. Lõpuks otsustas asja «sabatulede» — viljandlaste — viik Tartuga, mis rivistas meeskonnad selliselt: 2. «Dünamo», 3. Pärnu SK, 4. Tartu «Kalev», 5. Jõhvi SK ja 6. Viljandi «Spartak».

Koolinoorte meistrivõistlused kulgesid seekord diskvalifitseerimisega. Patuoinaks osutus kõik mängud võitnud Narva meeskond, kes jämedalt rikkus võistlusjuhendit. Meistriks tuli Tallinn Pärnu, Kohtla-Järve ja Tartu ees.

NELJAST MÄNGUST ÜKS VÄRAV

Maavõistluste tasemel peeti neli mängu. Neist parimaks oli matš Leningradiga «Sõpruse auhinnale» Tallinnas, kus meie vabariiki esindas «Dünamo»: Veldermann, Tael, Rjabov, Kesküll, E. Kollo, H. Sepp, Skirjak, Nell, Mihhailov, Kornev ja Salahadtinov. NSV Liidu suursarja 10-nda — «Zeniidi» vastu mängiti välja 1:1 viik.

Ülejäänud kolm mängu lõppesid kurvalt, kuigi 18 mängijast koosnev vabariigi klubide koondis valiti varakult. Jutt on järjekordsest Balti vabariikide ja Valgevene spartakiaadist. Treeningmängudes võideti Petroskoi «Dünamot» 2:0 ja kaotati ühele tugevamale NSV Liidu II liiga meeskonnale (Leningradi «Avangard») 2:3. Vilniusse sõideti püstipäi, tagasi tuldi norus. Löömata ise ainsatki väravat, saadi leedulastelt neli, valgevenelastelt kaks ja lätlastelt üks. Kokkuvõttes kindel viimane koht. Turniiri võitis Läti, järgnesid Leedu ja Valgevene. Ainsana tõstis ajakirjandus esile väravavaht B. Hunti.

KÜLALISED ROOTSIST JA SOOMEST

Välismeeskondi käis Tallinnas kaks — Göteborgi «Atos» ja Kuopio «Palloseura». Rootslaste vastu läks esimesena jõudu proovima «Dünamo». Algul oli ta küll ülekaalus, kuid tulemuseks sai vaid kaheksa nurgalööki. Alles 40. min. viis Nell «Dünamo» juhtima. Teisel poolajal olid külalised väsinud ja Fišer, H. Sepp ning kahel korral Mihhailov lõpetasid rünnakud väravaga. Seega 5:0. Kaks päeva hiljem oli külaliste vastaseks Tallinna «Kalev». Ka «Kalev» lõi viis väravat, kuid külalistegi rünnakuid kroonis kolmel korral edu — 5:3. Huvitav on märkida, et «Atose» keskkaitsja F. Friedriksson oli maailmameister väravpallis.

Kuopio «Palloseura» vastaseks oli Tallinna «Kalev». Mäng lõppes sõbraliku viigiga 3:3.

Esimene välisreis usaldati Tallinna «Dünamole», kes Soomes kaks mängu pidas: Helsingis, Tallinna—Helsingi linnavõistlus, mis võideti 2:1 ja Kuopios Tallinna—Kuopio linnavõistlus — 3:1.

TALLINNA «DÜNAMO» BALTIKUMI PARIM

«Dünamo» meeskonnast olid lahkunud Diiman, Jürisoo ja L. Rämmal. Oluliselt see aga meeskonna löögijõudu ei nõrgendanud. Kuigi tulid ka mõned mõrud kaotused, võis «Dünamo» mänguga NSV Liidu II liiga 2. tsoonis rahule jääda: 14 võitu, 11 viiki, 9 kaotust ja 39 punktiga 6. koht. Alagrupi võitjaks tuli Stanis-

lavi «Spartak» 52 punktiga. Halvasti käis Riia «Daugava» käsi, kes pidi leppima koguni viimase kohaga. «Dünamo» oli Baltikumis parim. Lätlastega mängiti 3:0 ja 0:0, leedulastega (11. koht) 1:1 ja 2:0.

Ka karikasarjas läks algus ladusalt: Stupino meeskond alistati 2:1, seejärel tugev Leningradi «Tööjõureservid» ning Minski «Spartak» vastavalt 1:0 ja 2:0 ning jõuti $^1/_8$-finaali. 1950. aasta edu kordamist ei võimaldanud sõge kaotus Sormovo «Avangardile» 1:2 — see meeskond jäi II liigas «Dünamost» 11 kohta tahapoole ja meie jalgpallurid võitsid teda 3:1 ning mängisid teise matši viiki 0:0, kuid karikasarjas osutus komistuskiviks.

Esmakordselt oli jalgpall ka üleliiduliste koolinoorte spartakiaadi kavas. Seal võitsid meie poisid ainult kirgiise 4:0 ja jäid eelviimasele, 18. kohale.

Maanoorte spordiühingu «Jõud» meistriks tuli 19 meeskonna hulgas Türi. Järgnesid Tapa ja ETKVL TSK. Samuti kuulus ka karikas Türile, kes finaalis alistas Jõgeva 1:0. Jalgpall oli ka kavas põllumajandustehnikumide, kalurite, kooperatiivide ja masina-traktorijaamade spartakiaadil, millest võttis osa üle 30 meeskonna.

LOORBERID EI NÄRTSI, ÜLEMISTE «KALEV» KAITSEB TIITLIT

1958. a. meistrivõistlustel haaras esimestest voorudest juhtpositsiooni eelmise aasta hõbe — Rakvere «Kalev». Nad võitsid kolm mängu järjest 3:0 ja tegid 0:0 viigi «Punase Koiduga». Teised meeskonnad, sealhulgas tiitlikaitsja Ülemiste «Kalev», BL ja Narva «Kalev» alustasid tagasihoidlikumalt. Turniiri teisel poolel rakverelaste mänguvõime langes tunduvalt. Nad said ainult kuus punkti ja jäid 7. kohale. Kevadringi lõpul tõusis liidriks Ülemiste. Ka sügisel jätkus tiitlikaitsja edu. Nad kaotasid vaid Narvale 0:1 ja mängisid meremeestega viigi; kogusid 30 punkti ja tulid teist aastat järjest vabariigi meistriks. Ainult kaks punkti kaotas neile Laevastiku meeskond, viimastele omakorda kaks punkti narvalased. «Punane Koit» saavutas 4., Viljandi «Spartak» 5. koha. Omapäraselt mängis Pärnu «Kalev», kes pärast nelja mängu oli kindlalt viimane, kuid siis sai viis võitu järjest ja jõudis lõpuks 6. kohale. Tabeli lõpus olid kaks uustulnukat — Tallinna «Dünamo» II ja Kiviõli «Kalev».

II liigast oleksime maanoorte meeskonna peaaegu et esmakordselt esiliigasse saanud. Selleks tuli võita Türi «Jõul» Tartu Aparaaditehast viimases mängus 2:0, võitis aga 2:1. Esikoha ja pärast kolmeaastast eemalolekut mandaadi esiliigasse sai Kohtla-Järve Põlevkivikombinaat 7 punktiga. Sama palju punkte kogusid Tal-

linna «Kalevi» noored ja Türi «Jõud». Järgnesid Tallinna «Lokomotiiv», Pärnu «Dünamo» ja Tartu Aparaaditehas.

Karikavõistlustel oli üllatuseks karikakaitsja Viljandi «Spartaki» fiasko — sai ainult $^1/_8$-finaali. Seal kaotas ta Tallinna karikavõitjale — Kopli «Kalevile». Poolfinaalid: Narva «Kalev» — Rakvere «Kalev» 2:0 ja Ülemiste «Kalev» — «Punane Koit» 2:1. Finaalis 7:0! Seda ei oodanud keegi. Kohtusid ju kaks vabariigi paremikku kuuluvat meeskonda. Ent ometi — Ülemiste «Kalev» otse purustas Narva «Kalevi» kaitse ja sai esmakordselt karikavõitja tiitli.

Sel hooajal toimus üleliiduline eraldamine «sikud lammastest»: asutati uus, kehakultuurikollektiivide karikasari. Esimeses ringis oli Ülemiste «Kalevi» vastaseks Pavlodari «Stroitel», keda võideti 4:3. Teises mängus Moskva «Dünamo» vastu tuli aga suurest ülekaalust hoolimata 0:3 alla jääda. Põhjuseks olid ebatäpsed pealelöögid.

Uudse üritusena korraldati kolme Balti vabariigi meistri turniir. Karika panid välja Eesti, Läti ja Leedu raadio- ja televisioonikomiteed. Turniiri võitis suure ülekaaluga Läti kaheksakordne meister — Liepaja «Sarkanais Metallurgs». Ülemiste «Kalev» tuli teiseks, Šiauliai «Elniase» kolmandaks.

Tubli oli aga Ülemiste «Kalev» üleliidulistel ametiühingute spartakiaadi finaalvõistlustel. Armeenia ja Moskva järel saavutati 3. koht, kusjuures Armeeniaga mängiti väravateta viik.

TALLINNA «DÜNAMO» SÄILITAB POSITSIOONI

Meie esindusmeeskonnale algas hooaeg varakult. Juba aprilli algul tuli osa võtta nelja sõsarühingu rahvusvahelisest turniirist Berliinis. See korraldati Saksa DV «Dynamo» 5. aastapäeva tähistamiseks. Peoperemeestega mängiti 1:1 viik, poolakatele ja tšehhidele tuli aga alla vanduda vastavalt 0:4 ja 1:3. Turniiri võitis Bratislava «Ruda Hvezda» Varssavi «Gvardia» ja Berliini «Dynamo» ees. Kuna võistluspartneritel olid oma maa meistrivõistlused lõppemas, see aga tähendas hooaja haripunkti, siis võis dünamolaste tulemusega rahule jääda.

Sel aastal oli NSV Liidu II liiga jaotatud 6 tsooniks, kus mängis 94 meeskonda. Tallinna «Dünamo» mängis 3. tsoonis ja alustas viie viigiga. 10. vooru järel oli ta viies, jäädes liidrist maha kolme punktiga. Sügisringi algul tõusis «Dünamo» pikemaks ajaks kolmandaks. Kahjuks ei suutnud põhikoosseis (12—13 meest) pingele vastu pidada ja komistas finišisirgel isegi neljal korral. See aga andis «Dünamole» 32 punkti ja 7. koha 16 hulgas. Kolmandast kohast lahutas vaid kolm punkti. Turniiri võitis Lvovi ASK. Tallinna «Dünamo» oli võidukas ka «Daugava» (4:1 ja 4:2) ja Vilniuse «Spartaki» üle (2:1 ja 1:1).

MAGDEBURGI «AUFBAU» TALLINNAS

Väliskülalistest pakkus sel hooajal külakosti Saksa DV meistrivõistluste 10. meeskond ja karika veerandfinalist Magdeburgi «Aufbau». «Dünamo» tuli väljakule koosseisus: Veldermann, Sevostjanov, Rjabov, Lutter, H. Sepp, E. Kollo, K. Kollo, Nell, Kornev, Mihhailov ja Salahadtinov. Juba 1. min. lõi Salahadtinov 1:0, kuid varsti tuli viik ja hoolimata «Dünamo» ülekaalust läksid sakslased isegi juhtima. Alles enne poolajavilet viigistas Nell seisu. Teisel poolajal ründas «Dünamo» ja sakslased jätsid ette vaid 2—3 meest. Kuid Kollo, Nelli ja Mihhailovi pealelöögid ei leidnud teed. Külalised seevastu tegid mitu kiiret vasturünnakut, mis lõppesid väravatega. Vaatamata ülekaalule, pidid dünamolased vastu võtma kaotuse 2:5.

EESTI VETERANID VÕIDAVAD BALTI TURNIIRI

Juba mitmel korral olid meie jalgpallurid Balti vabariikide turniiril viimaseks jäänud. Nii ka 1958. a. Kaunases. Lätile kaotati 0:6, Leeduga saadi viik 1:1. Seal, Kaunases, küpses uus algatus — korraldada Balti veteranide turniir. Juba juulis saigi see teoks. Et elustada möödunud aegu ja maha pidada üks korralik turniir, kogunesid kolme vabariigi veteranid Tallinna. Esimeses matšis oli Läti vana kaardiväg leedulastest üle 5:1. Järgmisel päeval olid vastamisi Eesti ja Leedu. Vaatamata 2:0 algedule, õnnestus meie veteranidel alles mängu lõpul lüüa võiduvärav — 3:2. Otsustavaks kujunes seega Eesti—Läti. Võistlus algas meiepoolsete teotahteliste rünnakutega. 3. min. lõi Kesa, siis aga Harevitš — 2:0. Ka Diimanil oli võimalus eduseisu suurendada, kuid ta lõi penalti lätlastele sülle. Lätlastelgi oli väravavõimalusi, mis siiski vaid võimalusteks jäid. Karp, Kald, Samm, Diiman, Härms, Kebina, Leichner, Harevitš, Heldna, Kesa, Kruuse ja Kuremaa tõid Eestile võidu.

Traditsiooniline matš «Sõpruse auhinnale» peeti Leningradis ja kaotati traditsiooni järgides 1:3. Auvärava autoriks oli Nell.

NSV Liidu koolinoorte spartakiaadil olid meie poisid ka seekord ainult kirgiisidest paremad (3:0). Eelviimane koht.

Esmakordselt korraldati vabariigi esiliiga meeskondade juunioridele turniir. Eemale jäi vaid Balti Laevastiku noortemeeskond. Parimaks oli Narva «Kalev», kes kaotas ainult teiseks tulnud Ülemiste «Kalevile». 3. koht kuulus Pärnule.

Tööstusettevõtete spartakiaadi parimaks oli «Dvigateli» esindus (Ülemiste «Kalev») Sillamäe ja Kohtla-Järve Põlevkivikombinaadi ees.

Kõigi aegade omapäraseim finaal peeti «Lokomotiivi» karikavõistlustel, kus Tallinna Elavhõbealaldite Tehas suutis alles kol-

manda mängu lisaajal võita tapalasi 4:3. Seega kuuetunnine finaalmäng!

«Jõu» meistritiitel kuulus Türile, teine oli ETKVL TSK ja kolmas Antsla.

JUUBELIAASTA VÄÄRILISELT

Eesti jalgpalli sünnipäevaks on 6. juuni 1909, esimese valguse nägemise paigaks — Lasnamäe paene kaldapealne. Kätte oli jõudnud juubeliaasta. Lasnamäelane — Ülemiste «Kalev» — asus tiitlit kaitsma. Kõik läkski lootuste kohaselt. Peaaegu täiseduga lõpetasid Ülemiste jalgpallurid kevadringi. Sügisringis tuli lisaks 2:2 viigile (tartlastega) küll ka 0:1 kaotus «Punaselt Koidult» ja 1:2 Narva «Kalevilt», kuid et peamine konkurent BL kahel korral võideti, piisas 30 punktist, et kolmandat korda järjest Eesti meistriks tulla. Ülemiste jalgpallurid mängisid juubeliaasta väärilselt.

Laevastiku meeskond mängis tublilt kevadringis, kuid sügisel nopiti neilt rohkem punkte. Lõpuks tuli otse pingutada, et punktise edumaaga «Punase Koidu» haarmeist hõbemedal kiskuda. Tekstiilikäitis tegi pronksi võitmisega sammu edasi ja tagas Tallinna meeskondadele kolmikvõidu. Sügisringis läks hoogu igaaastane medalivõitja Narva «Kalev», kuid ebaedu kevadsuvel jättis nad siiski neljandaks. Tubli kollektiivina näitas end ka Tallinna «Norma», kes kogus täpselt 50% punktidest ja saavutas Pärnu «Kalevi» järel tubli 6. koha. Kohtla-Järve Põlevkivikombinaat ei suutnud esiliiga konkurentsile vastu pidada ja langes taas II liigasse. Sama saatus tabas kunagist medaliomanikku-karikavõitjat Viljandi «Kalevit» (endine «Spartak»). Viljandis käis jalgpall alla.

See, mis maanoortel eelmisel aastal puudu jäi, õnnestus juubeliaastal. Türi «Jõud» võitis II liiga finaalturniiri esiliigast eksmatrikuleeritud meeskondade ees. Järgnesid Kiviõli, Tartu ja Sillamäe «Kalev». Tallinna meistrivõistluste paremad Kopli-«Kalev» ja Elavhõbealaldite Tehas jäid viimasteks.

Vabariigi karikavõistlustel peremehetses Ülemiste «Kalev», võites järjekorras «Punase Koidu» 7:3, Viljandi «Kalevi» 3:0 ja finaalis Balti Laevastiku 2:0. BL alistas teel finaali Pärnu «Kalevi» 5:0 ja Sillamäe «Kalevi» 2:0.

BALTIKUMI PARIM — LEEDU

Balti turniir viidi seekord läbi koguni kolmes vanuseklassis — noored, klubide koondised ja veteranid. Kui veel juurde lisada vabariigi meistrite turniir raadiokomiteede karikale ja konkurents üleliidulises II liigas meie «Dünamo», «Daugava» ja Vilniuse

«Spartaki» vahel, siis koguni viiel rindel. Kolmel turniiril olid parimad leedulased: NSV Liidu II liigas 5. koht, noorte ja meistrite turniiril esikoht. Läti võitis Riias nn. klubide koondiste turniiri ja meile jäi ... veteranide esikoht Klaipedas. Riias mängisime lätlastega küll viiki 2:2, kuid kaotasime Leedule 0:3. Läti võitis aga Leedu 3:2. Ülejäänud turniiridel jäime teisele kohale. Niisiis — viie turniiri kokkuvõttes oli parim Leedu Eesti ja Läti ees.

Koolinoorte üleliidulisel spartakiaadil suutsid meie poisid eelmise aastaga võrreldes koguni kümme kohta ettepoole tõusta. Alagrupis saavutati Ukraina järel teine koht, seega pääs kaheksa tugevama hulka. Edasi tuli aga kõigile alla vanduda. Kuid ka 8. kohaga võis rahule jääda.

Vabariigi parimaks noortekollektiiviks osutus Pärnu «Kalev», kellele järgnesid pealinna kolm — Ülemiste, «Dünamo» ja «Norma».

«Dünamo» vastaseks üleliidulise II liiga 4. tsoonis oli seekord 14 meeskonda, neist koguni kolm eelmise aasta tsoonivõitjat — Lvovi, Odessa ja Sevastoopoli ASK-d. Ükski neist ei suutnud aga eelmise aasta tulemust korrata. Uueks tsoonivõitjaks tuli Vinnitsa «Lokomotiiv». Sevastoopoli meeskond jäi ka meist seljataha. Meie «Dünamo» lõpetas hooaja täpselt keskmise hindega — 11 võitu, 11 kaotust, 6 viiki. 28 punkti andis 8. koha. Nagu märgitud, Vilniuse «Spartak» tuli meist kolm kohta ettepoole, «Daugava» jäi aga 11. kohale.

Tööstusettevõtete spartakiaadil olid parematekss esiliigameeskonnad: 1. «Dvigatel», 2. «Kreenholm», 3. Kohtla-Järve Põlevkivikombinaat.

TALLINNA «KALEV» NSV LIIDU SUURSARJAS

Uudis, et NSV Liidu 1960. a. üleliidulise esiliiga meeskondade arvu suurendatakse 22-le ja koha sinna saavad ka Baltikumi meeskonnad, tuli Eestisse varakevadel. Mõistagi pisut ootamatult. Jalgpalliföderatsiooni presiidiumi laiendatud koosolekul vaagiti küsimust pikalt-laialt: kumb — «Kalev» või «Dünamo». Hääletati. Enamik pooldas «Kalevit». Algasid ettevalmistused, meeskonna komplekteerimine. Vanemtreeneriks määratud E. Saarel oli muresid palju. Lõpuks hakkas asi laabuma. «Kalevi» meeskond komplekteeriti põhiliselt vabariigi meeskondade baasil, ilma «rändlindudeta». Kokku saigi midagi koondise taolist — «Kalevist», «Dünamost», Ülemiste ja «Norma» mängumeestest. Ettevalmistust forsseeriti, kuid esimeseks mänguks Kišinjovi «Moldovaga» rivistuti 30 000 pealtvaataja ees siiski optimistlikult. Ent kõik läks ootuste vastaselt, «Kalev» osutus nõrgimaks meeskonnaks. Ta ei saanud ainsatki võitu. 20-st mängust saavutas «Kalev» ainult

3 viiki — «Daugava», Harkovi «Avangardi» ja Jerevani «Spartakiga». 3 punktiga jäädi vääramatult viimaseks. Samas olgu öeldud, et Riia «Daugava», kes veel eelmisel aastal oli meie «Dünamost» tagapool, kohanes üllatavalt kiiresti suursarja õhkkonnaga. Kuni viimaste mängudeni oli ta alagrupi liidrite hulgas, kogudes 23 punkti. Lõpuks platseerusid lätlased siiski viiendaks. Vilniuse «Spartak» sai II alagrupis vaid ühe võidu ja viis viiki ning jäi samuti viimaseks.

Meistrivõistluste teisel poolel jagati lõplikult kohad. Kalevlaste vastasteks olid sarja sabamedalite pretendendid: Kišinjovi «Moldova», Vilniuse «Spartak» ja Bakuu «Neftjanik». Siin suutsid kalevlased oma reputatsiooni päästa — nad võitsid kahel korral Bakuu jalgpallureid (1:0 ja 2:0), tegid kolm viiki ja kaotasid ainult ühe mängu (0:6 Kišinjovile). Kogutud punktidest aitas, et tulla selle grupi võitjaks, mis üldkokkuvõttes andis 19. koha.

Nõukogude Liidu meistriks tuli esmakordselt Moskva «Torpeedo», Riia «Daugava» jäi 12., Vilniuse «Spartak» 20. kohale.

«Kalevis» mängisid sellel suurhooajal järgmised mehed: Veldermann, Sokol, Dubrovski, Kallis, Tael, Kesküll, H. Sepp, E. Kollo, K. Kollo, Rodionov, Salahadtinov, Tammkõrv, Nell, Gilden. Tunduvalt nõrgendas meie kaitseliine ühe meie parima mängija G. Rjabovi siirdumine Moskva «Dünamo» ridadesse, mille koosseisus ta sügisel pronksmedalile tuli.

Samal ajal mängis Tallinna «Dünamo» NSV Liidu II liigas, kus sel aastal oli ühtekokku 142 meeskonda. «Dünamo» koosseis oli täielikult uuenenud. Esimesed seitse mängu pidas ta väljaspool kodulinna ja kogus vaid 2 punkti, mis andis oma tsooni 10 meeskonna hulgas viimase koha. Ja ega koduseinadki palju aidanud — kokku 6 võitu, 5 viiki ja 19 kaotust jätsid «Dünamo» «punaseks laternaks».

KOHAD VAHETUVAD

Seoses «Kalevi» esindusmeeskonna stardiga üleliidulises esiliigas tuli Ülemiste «Kalevil» ja «Normal» oma tippmehed ära anda. See lõi lekkeaugu, sest ega noortega saa ükski meeskond uhkustada. Omakorda jättis see jälje ka vabariigi meistrivõistlustele. Balti Laevastiku esindus oli väljaspool konkurentsi — võttis vastu tiitli Caesari sõnadega: *veni, vidi, vici.* Märkimist väärib fakt, et esmakordselt meistrivõistluste ajaloos lõi üks ja sama meeskond hooajal üle saja värava. — Meremeeste «omavolitsemist» näitab kujukalt 105:8! Isegi medalipretendendid kaotasid 0:7 ja 1:6. Kaevuritel ja türilastel tuli alistuda koguni kahekohaliste arvudega. Teisele-kolmandale kohale pürgisid võrdselt Ülemiste «Kalev» ja «Kreenholm». Lõpuks sai otsustavaks nende omavaheline mäng, mille võitis Ülemiste 3:1. «Norma» jäi, seoses

pereheitmisega, kevadringi lõpuks koguni «ohtlikku tsooni», kuid sügisringis saadi kasvuraskustest üle. Tunnistades ainult meistrit ning tehes viigid medalimeestega, ei loovutanud normalased teistele ainsatki punkti ja tulid neljandaks. Kuna «Punane Koit» ja Tartu «Dünamo» turniirist loobusid, said eelmise aasta viimased «ajapikendust». Kuid ka n.-ö. teisel katsel jäid viljandlased, kes seekord esinesid «Jõu» värvides, viimaseks. Teine väljakukkuja oli Tartu «Kalev». See näitas, et Tartusse ja Viljandisse oli saabunud tõsine jalgpallikriis.

II liiga parimaks osutus Tallinna Taksopargi tubli üksteist. Peale mainitu leiame finaalturniiril veel mitugi uut kollektiivi, nagu Kopli «Kalev» ja Aseri Keraamikatehas, kellest edaspidigi kuuleme.

Karikavõistlustel domineeris Laevastiku meeskond — nagu I liiga turniirilgi. Poolfinaalis lõi ta karikavõistluste rekordi, andes Valga «Tähe» debüüdile hindeks 13:1! Ka teises poolfinaalis oli üks osavõtja, kelle nimi Eesti jalgpallikaardil märkimata oli jäetud — Narva Ehitustrust. Nad tegid veerandfinaalis furoori, alistades eksmeistri Ülemiste «Kalevi» 4:1. Poolfinaalis tuli narvakatel siiski normalaste 3:1 paremust tunnistada. Finaalis kujunes meremeeste võit oodatust raskemaks. Noored normalased alistusid Laevastiku esindusele ainult 1:2. See oli nende viies karikavõit.

Üleliidulistel kollektiivide karikavõistlustel sai aga BL Leningradi «Ždanovetsilt» ootamatult suurelt lüüa — 1:5. Muide, leningradlased võitsid lõpuks ka karika.

Huvitavaks kujunesid Balti Laevastiku ja Tallinna «Dünamo» sügisesed üleminekumängud. Esimene matš andis 1:1 viigi, teises olid aga laevastiklased paremad, võitsid 2:1 ja vahetasid «Dünamo» üleliidulisest sarjast välja. Muide, «Dünamo» oli sõprusmängus alistanud isegi «Kalevi» 1:0.

Üleliidulisel A- ja B-klassi noorte tsooniturniiril Boksitogorskis (üldse 20 tsooni) esindasid meie vabariiki «Dünamo» ja «Kalevi» noored. Nad mängisid väga tublilt, tulles Leningradi «Dünamo» järel teisele ja kolmandale kohale. Enne turniiri korraldatud tehnilistes ja füüsilistes katsetes olid meie noored aga parimateks.

Koolinoorte kaheksa liiduvabariigi turniiril Minskis tuli meie poistel vastu võtta jällegi viimane koht — võideldes välja vaid kaks viiki.

ISEGI VETERANID KAOTAVAD

Eelmise aasta eeskujul viidi Balti turniir läbi taas kolmes vanuseklassis. Pärnus, koondiste konkurentsis, jäid kõik mängud viiki. Eesti — BL-i ja Ülemiste «Kalevi» koondis — mängis Lee-

duga 1:1 ja Lätiga 3:3. Mõlemas mängus oli algedu meie poolel, Läti vastu koguni 3:1! Lätlased ja leedulased tegid väravateta viigi ja nii jäi karikas Riiga, eelmise aasta võitja kätte hoiule.

Noorteturniiril Klaipedas kaotasid meie poisid Leedule 1:6 ja Lätile 1:3. Leedu võitis Läti 1:0 ja tuli esimeseks. Ka kahekordsel Balti meistril — meie veteranidel — ei õnnestunud Riias tiitlit kaitsta. Leedulased alistati küll 6:1, kuid lätlastega oldi juba 20. min. 0:2 ja mängu lõpuks 1:3. Läti võitis ka Leedu 3:2 ja tuli esimeseks.

Sel aastal korraldati ka kaks uut Balti turniiri. Ühe initsiaatoreiks said kolme Balti vabariigi pioneeriajalehtede toimetused, kes panid välja «Sõpruse karika». Meie Tartu 10. kooli poisid — ajalehe «Säde» karika võitjad — alistusid Kaunase 9. ja Riia 44. Keskkoolile, vastavalt 1:3 ja 2:3. Teise korraldajaiks olid maanoorte spordiühingud. See turniir peeti Viljandis. Võitjaks tuli Leedu — Kretinga «Nemunas» (4. a. esiliigas) Talsi «Varpa» ees. Meie maanoorte meister, Viljandi «Jõud», kaotas mõlemale vastasele vastavalt 0:6 ja 2:5.

Vabariigi ametiühingute 49 meeskonna hulgas osutus üllatuslikult parimaks Tallinna II liiga meeskond — «Majakas». Finaalis alistas ta Kohtla-Järve esinduse 2:0. Kolmas oli Kiviõli kombinaat ja neljas Pärnu Masinatehas Ülemiste «Kalevi» ees.

Pärast mõneaastast vaheaega selgitati jälle Eesti noortemeister. Selleks osutus alles pärast teist lisamängu «Kaleviga» Tallinna «Dünamo». Kolmandaks jäi Pärnu «Kalev».

Teoks said ka vabariiklikud turniirid noorematele. B-klassi karikavõistlustel oli finaalis Kohtla-Järve Jõhvi poistest parem — 5:2, C-klassis aga domineerisid pealinna poisid, «Dünamo» võitis «Kalevi» 3:1.

Koolinoorte finaalturniiril oli Tallinn esindatud koguni kolme kollektiiviga — igal rajoonil oma koondis. Finaalis võitis Mererajoon Kalinini 1:0. Kolmanda koha mängus pidi Keskrajoon tunnistama Kohtla-Järve paremust 4:0.

*

Nagu eeltoodust nähtub, tõi 1960. aasta meie jalgpalliellu palju uut ja elevat. Olgugi et «Kalevi» debüüt üleliidulises suursarjas erilist rõõmu ei valmistanud, said meie jalgpallisõbrad — ikkagi oma silmaga — kõiki Nõukogudemaa paremaid jalgpallureid võistlemas näha, said võimaluse võrrelda taset vahetu osavõtuga mängudest.

Rõõmustav oli võistluste rohkus. Jalgpall üsna laiutas spordikalendris, oli märgata tunglevat rütmi, nooruspulssi. Tärkasid lootused, et ka meie jalgpallureid saame meistritena näha. Olime ju NSV Liidu suursarjas! See oli suureks stiimuliks. Eksisteeris meeskond, kuhu pürgida.

PRETENDENTIDE RING LAIENEB

Aasta 1961. Jalgpalliföderatsioon otsustas esiliiga meeskondade arvu suurendada. Lisaks eelmise aasta kümnele lülitati sinna veel neli teise liiga paremat ning anti kohad «Kalevi» ja Laevastiku noortemeeskondadele — et järelkasv saaks varakult püssirohuristsed. Et see otsus õige oli, näitab tõik, et nii mõnelgi esiliiga medaliveteranil tuli uustulnukaid endast ettepoole lasta.

Kuusteist meeskonda jaotati kahte alagruppi. Kummagi neli paremat selgitasid esimesed kaheksa kohta, ülejäänud — kaheksa viimast. Arvesse läksid kõik hooajal kogutud punktid. Mõlemad etapid olid üheringilised. Raskusi tekitas Laevastiku noorte loobumine. Nii pakuti alles hooaja algul kohta Kehrale ja mõnele teiselegi. Lõpuks võtsid «Dünamo» treenerid julguse kokku ja panid esiliigas võistlema oma noortekollektiivi. Mõistagi jäi nende debüüt diletantlikuks. Ainult võit alagrupis Viljandi üle, ja viimane koht.

Üldiselt kujunes turniir huvitavaks. Ja kui kord alustasime lõpust, siis ka jätkame lõpust. Kuigi Viljandi (sedapuhku oli nende meeskonnaks SAM) oli saanud kaks aastat «ajapikendust», ei olnud sellest tulu — tahapoole jäid ainult kaks noortemeeskonda — «Dünamo» ja Tallinna «Kalev». Ent tagasi alagruppide juurde. Neis algas juba esimestest voorudest pinev heitlus. Esimeses alagrupis osutus 12 punktiga parimaks uustulnuk Kopli «Kalev», tehes ainult kaks viiki — «Norma» ja Pärnu «Kaleviga». Ootuste kohaselt läksid võrdselt 11 punktiga edasi ka «Dünamo» ja Pärnu «Kalev». Üllatas pärnulaste edu. Töö noortega hakkas seal vilja kandma. Neljanda koha pärast heitlesid «Normas» ja Tartu «Kalev». Tartlastele sai saatuslikuks viimase vooru viik Türiga ja edasi läks ühepunktilise paremusega «Norma».

Teises alagrupis tegi Ülemiste ainult kolm viiki ja oli kindel edasipääseja. Ülejäänud kolmele kohale aga pretendeeris koguni viis meeskonda. Enam-vähem kindel oli ka rakverelaste positsioon — 9 punkti enne viimast vooru, mis «lubas» neil kaotada Taksopargile 2:3. Ka taksomehed läksid I finaalgruppi. Kahtlane oli asi «Kreenholmil» (end. Narva «Kalev»). Alles kolm viimast mängu, nende hulgas 3:2 võit Aseri üle andsid narvalastele koha kõrgemas grupis. Kaua aega liidrite hulgas püsinud Aseril ja Kiviõlil tuli rahulduda II finaalturniiriga. Niisiis — kaheksa tugevama hulgas kaks uustulnukat, kaks aga eksisid «joone alla».

Peale kuist vaheaega algas otsustav etapp. Seniste liidrite edu jätkus. Ja kuigi Koplil tuli vastu võtta kaotus Taksopargilt ja teine Rakverelt, andsid ka ülejäänud rivaalid üksteisele punkte. Nii piisaski Kopli «Kalevil» 22 punktist, et tulla esmakordselt vabariigi meistriks. Ka pärnulaste võidujanu ei raugenud. Ainus kaotus (0:3) tuli neil vastu võtta vastselt meistrilt ning hõbemedalid 20 punktiga olid võidetud. Ülemiste «Kalevi» pisut vana-

nev koosseis — sellest ka hädad distsipliiniga — pidi leppima 3. kohaga. Kui pärast alagrupimänge peeti üheks kindlaks medalimeheks eelmise aasta üleliidulise II liiga Tallinna «Dünamot», siis finaalis said nad vaid kolm viiki, millest piisas 7. kohaks, eespool «Kreenholmi». Mõistagi mõjutas «Dünamo» mängu negatiivselt mitme mängija, eriti vv. Beljajevi siirdumine «Kalevi» esindusmeeskonda. Väga ebastabiilne oli Rakvere «Kalev». Võitnud nii mõnegi liidri, tuli neil samas endaga ühe masti meestelt kaotusi vastu võtta: 0:12, 0:10, 1:7. Põhjus — nõrgad reservid. Taksopargi ja «Norma» meeskond läksid neist mööda. II finaalgrupis oli parimaks Aseri Keraamikatehas Kiviõli ja Tartu «Kalevi» ees.

II liigast oleks vabariigi jalgpallikaart Valga näol uue ja tähtsa märgi saanud, kuid piirilinna jalgpallijuhid rikkusid juhendit, mis tõi kaasa nende kolme mängu diskvalifitseerimise ja esikoha päris Narva, edestades Klooga, Viljandi «Jõu», kaevanduse Käva-2 ning Sindi kandi jalgpallurid.

Uudsuseks oli meistrivõistlustel protestijate ning toorutsevate mängijate eemaldamine platsilt 10-minutiks. Nii juhtus mõnigi kord, et 22 mehe asemel oli väljakul 18. Eriti hiilgasid selles osas Kopli ja Ülemiste meeskond.

Esmakordselt ei piisanud karikavõistluste finaalis normaal- ega ka lisaajast. Otsustas kordusmäng, milles oli Ülemiste «Kalev» parem «Normast» 3:0 (esimene mäng 3:3). Poolfinaalis võitsid Ülemiste jalgpallurid Kopli «Kalevi» 2:1, «Norma» aga alistas Pärnu «Kalevi» 4:1. Nii et meister ja hõbedased lülitati otsustavast heitlusest välja.

Üleliidulisel kollektiivide karikavõistlustel oli esimene — ühtlasi ka viimane — mäng väravaterohke. Normaalaeg kohtumises Ülemiste «Kalev» — Tšernovtsõ lõppes 4:4. Lisaajal lõid külalised veel kaks väravat ja võitsid 6:4.

Suures karikasarjas oli Tallinna «Kalev» esimeses mängus parem Kalinini «Volgast» 3:2, kuid järgmises voorus pidi lisaajal kaotuse vastu võtma oma liigapartnerilt Bakuu «Neftjanikult» 1:2.

«KALEV» LANGEB NSV LIIDU ESILIIGAST VÄLJA

Üleliidulises I liigas mängisid taas 22 meeskonda. «Kalevil» olid eelmise aasta tuleristsed seljataga ja viimase finaalturniiri võitmine andis lootusi. Kuid ei läinud nagu sooviti. Alagrupp küll lõpetati eelmisest aastast edukamalt, koguti neli viiki rohkemgi... Mitmes mängus löödi juhtvärav, kuid mängu lõpp vajus kaitseliinide ebakõla tõttu käest. Nii muutus mõnigi võit viigiks, kindlana tundunud viik aga kaotuseks. Üheväravalisi kaotusi oli tervelt seitse. Vastu ei saadud ainult hilisemale meistrile — Kiievi «Dünamole» —, kellelt tulid suurkaotused 1:6 ja

0:4. Hiilgemängud pidasid meie mehed Tallinnas Moskva suurklubidega — «Spartaki» ja «Dünamoga». Esimese vastu juhtis «Kalev» 69. min. Nelli ja K. Kollo löökidest 2:0. Kuus minutit hiljem oli aga seis 2:2, mis nii jäigi. «Dünamoga» lõppes kohtumine 0:0.

Järgnes võistlus nõrgemate finaalturniiril 11.—22. kohale. Kuna alagrupis olid «Daugava» ja Vilniuse «Spartak» «Kaleviga» enamvähem ühel pulgal — vahe ainult neli punkti — siis hakkasid meie spordisõbrad jälle vaikselt lootma — ehk näkkab! Kuid finaalturniir läks «Kalevil» täiesti käest. Lätlastele kaotati 0:1 ja 2:3, leedulastele 1:3 ja 1:5. Viiki (1:1) mängiti Voroneži «Trudiga». Tuli ka esimene ja ainus võit — 1:0 Donetski «Šahtjori» üle. Kõik see tähendas aga viimast kohta.

Veel jäi võimalus Kišinjovis — üleminekuturniir Kutaisi «Torpeedo» ja Tbilisi «Lokomotiiviga», kes olid II liiga parimad. Esimene ring — «Kalev» võidab mõlemad konkurendid võrdse tagajärjega 2:0. Suurepärane. Kõik kodus rõõmustavad. Kuid teine ring? «Kalev» kaotab mõlemale 0:1 ja lootused luhtuvad. Viimase mängu võidab Kutaisi 2:1 ja läheb «Kalevi» asemel järgmisel aastal esiliigasse.

Miks «Kalev» välja langes? Kui eelmine hooaeg tuldi toime oma meestega, siis seekord võeti vastu moskvalaste «teened». Tulnukatest pääses vaid üks põhikoosseisu (Zossimov), hiljem tuli mitmeid distsipliinirikkumise pärast hoopis kõrvaldada. Tagajärg oli, et 30—40 rasket mängu osutus täisväärtuslike reservideta põhikoosseisule üle jõu käivaks, eriti kui oli vaja viimast välja panna, sest igal punktil oli suur kaal.

NSV Liidu II liigas esindas meie vabariiki Balti Laevastiku meeskond. Esimesed mängud ei toonud midagi rõõmustavat. Viiest mängust tuli ainult kaks viiki. Kevadringi lõpuks saadi üks võit ja 5 viiki. 7 punkti andis viimase, s. o. 16. koha. Sügisringis mäng paranes, saavutati 6 võitu ja 4 viiki ning turniiri lõppedes jäeti neli meeskonda seljataha. Sügisringi bilansiga olid meremehed kuuendad.

Üleminekumängud. Küllap ainult Eestimaa jalgpallis on selline asi võimalik, et vabariigi II liiga 4. meeskond mängib ennast ühe hooajaga üleliidulisse II liigasse. Vabariigi meistriks tulnud eelmise aasta II liiga meeskond Kopli «Kalev» võitis esimese üleminekumängu 2:1 ja mängis teise viiki 1:1 ning mandaat üleliidulisse II liigasse oli taskus.

VII üleliidulisel koolinoorte spartakiaadil saavutasid meie koolinoored alagrupis 1:1 viigid Valgevene ja Usbekiga. Kolm kaotust aga jätsid nad selgitama lõpukohti. Sellel turniiril ei löönud meie poisid ainustki väravat, ent 0:0 viik Turkmeeniaga andis eelviimase koha. Läti poisid olid meie omadest koht eespool, leedulastel jäi aga pronksist puudu vaid kolm väravat.

Eesti koolinoorte finaalturniiril tuli narvalastel võistelda pealinna kolme rajooni esindustega. Nad tulid Tallinna poistega

toime ja võitsid esikoha. Teiseks tuli Mererajoon. Spordikoolidest oli parim «Kalevi» poisskond. Üldse olid noored kalevlased igas vanuseklassis teistest paremad.

Lisaks vabariigi meistritiitlile võitis Kopli «Kalev» ka nimetuse — ametiühingute parim. Finaalis oli ta peajagu üle Kohtla-Järve põlevkivitootjatest (7:1). 3. koht kuulus Rakvere SAM-ile 3:2 võiduga Tartu «Kalevi» üle.

«Jõu» meistritiitli sai ettearvatult esiliigas mängiv Türi. Järgnesid Tapa ja Kohtla-Järve.

Balti maanoorte turniiril tuli türilastel taluda «läti laval leedu leili» (vastavalt 0:7 ja 1:6). Lõunanaabrite omavaheline mäng lõppes 1:1.

Ka n.-ö. Balti turniiril, kus meie vabariiki esindas Kopli «Kalev», jäime järjekordselt viimaseks. Lätlased ja leedulased lõid meile kokku kaheksa väravat. Meie edurivi tuli toime vaid ühega. Turniiri võitis Läti. Ei suutnud ka veteranid oma eelmisel aastal saadud kaotust lätlastele revanšeerida, nad jäid alla 3:6.

Välismeeskondadest oli meie esimeseks külaliseks Soome II liiga teine — Kotka meeskond. Soomlased alistasid meie esiliigalastest koostatud Tallinna koondise Viljandis 2:1. «Kalevi» esindus päästis siiski meie pallimeeste kõikuma löönud reputatsiooni — nad olid soomlastest mäekõrguselt üle 5:0.

Esmakordselt kohtus «Kalev» kauge Islandi jalgpalluritega. Reikjaviki «Fram» lahkus Tallinnast kaotusega 0:3.

TIHEDAS KONKURENTSIS

1962. a. meistri selgitamisel rakendati eelmise aasta süsteemi (16 meeskonda). Erinevus oli vaid selles, et peeti kaheringiturniir — igal meeskonnal 22 mängu.

I alagrupis polnud kahtlust BL-i, Kohtla-Järve ja Taksopargi edasipääsus. Neljanda koha peale käis aga äge võitlus kolme meeskonna vahel. Võrdselt 13 punkti juures andis parem väravate suhe koha kõrgemasse gruppi «Kreenholmile». Viis esimest mängu narvalased kaotasid ja olid pärast esimest ringi koos Türi «Jõuga» tabeli lõpus. Teises ringis tegid narvakad võimsa spurdi, millega teised ei suutnud sammu pidada. Üksteise järel alistati «Punane Kunda» (8:1), EAT (2:0) ja Kohtla-Järve (3:2). Viimases voorus piisas narvalastel Aseri vastu 3:3 viigist, et jätkata võistlust medalitele.

II alagrupis moodustasid juhtgrupi Ülemiste «Kalev», «Norma», Pärnu «Kalev» ja Kiviõli Kombinaat. Muide, Pärnu jalgpallurid pidasid sel turniiril ka väikest juubelit. Nende teise ringi 3:1 võit Kopli «Dünamo» üle oli neile 100. võiduks Eesti NSV meistrivõistlustel.

Kuidas kulges otsustav etapp? 22 punktiga juhtisid «Norma» ja Ülemiste. Ainult punkt vähem oli BL-il ja Pärnul. Neist omakorda 3 punkti järel platseerusid põlevkivibasseini mõlemad meeskonnad. Finaalturniiril liidrite edu jätkus. Kolm vooru enne lõppu oli mõlemal 29 punkti. Siis tuli normalastel vastu võtta kaks kaotust järjest — BL-ilt 1:4 ja tabeli viimaselt, sedapuhku «Kreenholmilt», 1:2. Ülemiste ei komistanud, ja juba voor enne lõppu tagasid nad endale pärast kaheaastast vaheaega meistritiitli. Pingeliseks kujunes heitlus ülejäänud medalitele. Selguse tõid alles BL-i kolm viimast mängu — meremehed said vaid ühe punkti, pidid leppima koguni 5. kohaga. Pärnu «Kalev» võitis meremehi 1:0, teise aga viigistas 2:2 — kolmel väärtuslikul punktil oli hõbeda hind, andis «Norma» ees teise koha. Taksopargi ja Kohtla-Järve «Kalevi» külv ikaldus. Viimases neljas mängus ei saanud nad ühtki punkti. Seevastu Kiviõli Kombinaat lõpetas turniiri nelja võiduga, kogus 30 punkti ja möödus ka laevastiklastest. Vaadates turniiritabelit, torkab silma, et neli paremat olid teisest alagrupist. I liiga sabasignaalideks olid «vanad tuttavad» Tartust ja Viljandist.

II liiga parimaks oli Sillamäe «Kalev». Ka Kohtla-Järve põlevkivikombinaat ja Valga «Kalev» pääsesid kõrgemasse liigasse.

KARIKA VÕIDAB TEHASEMEESKOND «NORMA»

Karikavõistlused osutusid lisamänguheitlusteks. Niiviisi sai Kiviõli EAT-st jagu alles kolmandal kohtumisel (3:2). Kaks esimest lõppesid viikidega 1:1 ja 0:0. Ka hilisemal karikavõitjal — «Normal» — tuli mängida Pärnus kaks mängu. Esimese tulemus oli 0:0. Teise aga lõpetas kohtunik Leichner seisus 2:2 Pärnu publiku võimatu käitumise pärast. Võit anti «Normale». Väravaterohke oli ka Kopli «Dünamo» kohtumine «Punase Kundaga» — 6:4. Veerandfinaalis tuli Ülemiste «Kalevil» alles kordusmängus Taksopargi ees relvad maha panna. Poolfinaalides oli «Norma» parem Laevastikust, Taksopark aga «Punasest Kundast» tulemustega 3:1.

Finaal kujunes võitluslikuks. Endiste «Kalevi» esindusmängijate — Veldermanni, Maldre ja Keskülli Taksoparki tööle siirdumisega oli taksomeeste jaks tublid tonnid juurde saanud ja nad ründasidki tugevalt, — paraku küll tulemusteta. Normalased kaitsta oskasid ja tegid ka ise teravaid kontrarünnakuid. Esimese poolaja lõpul tuli taksomeestele normalaste 1:0 pisut ootamatult, nad kaotasid lahtilöögist palli ja «Norma» tegi uuesti kiire läbimurde ja lõi teisegi värava. See sai otsustavaks. Teisel poolajal õnnestus taksojuhtidel ainult üks värav tasa teha ja karika oli esmakordselt võitnud «Norma».

ENTUSIASM KAOB

Kuna meie vabariigil esindust enam NSV Liidu kõrgemas liigas polnud, tuli pallisõpradel külastada klass madalama tasemega kohtumisi. Neid oli üsnagi ohtralt, sest «Kalevi» kõrval sai NSV Liidu II liigas koha ka eelmise aasta meister Kopli, kes nüüd «Dünamo» nime kandis. Kokku oli meeskondi tsooniturniiril 17.

«Kalev», kelle ridadest olid «rändlinnud» lahkunud, põhituumik aga endiseks jäänud, ei suutnud spordisõprade kurvastuseks ka II liigas läbi lüüa. Turniiri alustati küll (1:0) võiduga 15. aprillil Suhhumis — meie vutimeeste 500. mäng NSV Liidu meistrivõistlustel alates 1947. a. —, kuid pärast viit Taga-Kaukaasia mängu platseerus meeskond 4 punktiga vaid 10. kohale. Koduväljakul said kalevlased mitmest vastasest jagu ja tõusid juba neljandaks, kuid kaotused Kaunasele, Brestile ja Gomelile surusid nad kevadringi lõpuks 8. kohale. Sügisringis hakkas meeskond lagunema. Esimesena lahkus vv. Veldermann. See tegi meeste meele müredaks ja nad lõpetasid turniiri tujutult — 31 punkti ja 9. koht.

Kopli «Dünamo» suutis vaid korraks «tõusta» eelviimasele kohale. Nende mäng ei laabunud põrmugi — 16 punkti ja viimane koht. Kuid «Kaleviga» mängisid dünamolased esimese matši viiki 2:2 (2:0), teise koguni võitsid 2:1. Tsooniturniiri võitis 46 punktiga Gomeli «Lokomotiiv». Tbilisi «Lokomotiivil», «Kalevi» eelmise aasta konkurendil, tuli leppida samuti keskpärase 5. kohaga (38 punkti).

Üleminekumänge sel aastal ei peetud, sõprusmängus oli aga Ülemiste «Kalev» tagajärjega 2:1 «Kalevist» üle. Meie esindusmeeskonna entusiasm oli kadunud.

Väliskülalistest käis Tallinnas Göteborgi GAIK. Mängus «Kaleviga» viis K. Kollo juba 10. min. «Kalevi» juhtima. Kümmekond minutit hiljem lisas veel teisegi värava. Teise poolaja algul suurendas Tamkõrv seisu 3:0-le, ja siis tegi Kallis omavärava. Mängu viimasel minutil lõi Kollo neljanda ning tulemusega 4:1 võitis «Kalev».

Järjekordne Balti turniir peeti Riias oktoobri algul. Meie esindus koostati põhiliselt «Norma» mängijaist, läks Läti vastu välja sellises koosseisus: Kuznetsov, Eerme, Palgi, Kruusma, B. Pakin, E. Kollo, Priks, Katzev, Kaldma, Siganevitš ja Massaltsev. Eelmise aasta Balti meister ei suutnud seekord meie mehi murda ja mäng lõppes 0:0. Ka teine mäng Leeduga andis sama tagajärje. Turniiri võitja otsustasid kaks väravat, mis lätlased Leedule lõid. 1. Läti, 2. Eesti, 3. Leedu.

Matš «Norma» — Kiievi «Temp» kujunes üleliidulises kollektiivide karikasarjas dramaatiliseks. «Norma» saavutas edu 2:0, ent kiievlased viigistasid ja läksid omakorda 3:2 juhtima. Mängu lõpuminutitel suutis «Norma» viigistada. Kõik ootasid juba lisaaega,

aga ... viimasel minutil penalti! «Norma» kaitsjad takistasid määrustevastaselt läbitunginud kiievlast. Külalised realiseerisid penalti ja võitsid 4:3.

Tublilt mängisid noored kalevlased üleliidulisel noorte tsooniturniiril Panevežises. Viie võidu ja kahe viigiga saavutasid nad Kaunase «Banga» järel teise koha ja registreerusid poolfinaali. Seal aga tulid 0:1 ja 1:2 kaotused Kiievi «Dünamolt» ja Moskva «Lokomotiivilt» ning 3. koht lülitas nad välja.

Vabariigi noorte meistrivõistlused lõpetas täiseduga Tallinna «Kalev», kelle I meeskond tuli võitjaks, II aga teiseks. «Jõu» meistritiitli ja karika võitis Türi.

MEISTRIKS TAKSOPARK

1963. a. muudeti meistrivõistluste süsteemi. Esiliigasse jäeti 10, teise — 8 meeskonda. III liigasse arvati kõik ülejäänud. Turniirid otsustati pidada kaheringilistena.

Medalinõudlejad olid selgi aastal endised, kuid kõik nad langesid välja. Üllatuse teise järel serveeris esimestes voorudes Aseri meeskond, kes kahel eelmisel aastal keskmike liidrina esines. Aserisse tööle läinud, suutis treener Veinberg kollektiivi hästi kokku sulatada ja leidis sobiva mänguskeemi. Kuigi ka kaotusi tuli, jäid nad kindlaks: tahtsid sedakorda kastanid tulest välja tuua, ja tõidki tervelt 21 punkti. Aseri KT pronksmedal valmistas toreda üllatuse tehase rahvale, jalgpalliavalikkusele.

Meistritenimistusse kirjutati veel teinegi uus nimi — Tallinna Taksopark. Selles meeskonnas mängisid kaasa ka endised «Kalevi» esindusmehed — Nell, Veldermann, Kesküll ja Kallis. Alates 6. voorust asus Taksopark juhtima ega andnud positsiooni enam käest. Taksomeeste edu ei suutnud väärata ka 2× 0:1 Aserile, sest tugev konkurent Balti Laevastik alistati taas kindlalt 3:0 ja 2:1. Taksopark kogus 26, PL 22 punkti. «Norma» mängis kuidagi hõredalt ja pidi rahulduma 4. kohaga. Kuhu jäid eelmise aasta võitjad — Ülemiste, Pärnu? Ülemiste jalgpallurid pidasid liidritega sammu kuni sügismänguni Pärnus. Seal kaotasid nad 0:1. Pärast võistlust toimus koosviibimine, kus mitme mängija käitumine põhjustas hiljem kogu meeskonna diskvalifitseerimise. Situatsioon tekkis viis vooru enne turniiri lõppemist. Pärnulased jäid vist loorbereile puhkama. Kevadringi lõpetasid nad eelviimastena, sügisringi otsustavas mängus said üle noatera (4:3) jagu Tallinna EAT-st ja säilitasid kuidagi koha esiliigas. Meistrivõistluste vanimaid osavõtjaid — Narva «Kreenholm» — jõudis esiliigas teisena 500. väravani. Täpsemalt, hooaja lõpuks oli narvalastel löödud 504 väravat.

II liigas juhtis algusest lõpuni Valga «Kalev». Teise selgitas alles sügisring. Rakvere ja Narva «Kalev» olid küll pikka aega juhtgrupis, siis püüdsid Kopli «Dünamo» noored nad kinni, möö-

dusid ja tulid teiseks. Rakvere pidi II liigaga koguni hüvasti jätma.

III liiga kahel tsooniturniiril osutusid paremaiks Tartu «Jõud» ja Tapa «Lokomotiiv». Tallinna meistriks tuli «Norma» II ja pääses samuti II liigasse.

KARIKAS ESMAKORDSELT NARVA

Seni oli Eesti NSV jalgpallikarika ülekaalukalt võitnud Tallinn. Sellega olid toime tulnud ka Tartu ja Viljandi. Esimene oli kahel korral isegi meistritiitli omanikuks. Nende kolme linnaga tippude geograafia piirduski. Nüüd tuli sellele rõõmustavat lisa: 25. aasta juubeliturniiri võitis Narva.

Kuidas «Kreenholmi» meeskond võidu sepistas? 1/8-finaalis said nad jagu meistrivõistluste liidrist Taksopargist, veerandfinaalis teisest «pähklist» — Aserist. Vundament oli rajatud. Poolfinaalis mängiti Tallinna EAT-ga, kes ootamatult oli võitnud Ülemiste «Kalevi» 2:1. «Kreenholm» ei lasknud end üllatajaist heidutada, dikteeris mängu ning võitis 4:0. Tee finaali oli vaba. Tabeli teisel poolel jõudis tippu «Norma». Nende tõkkejooks finaali kulges võitudega Pärnu, BL-i ja Kohtla-Järve üle.

Finaal «Norma»—«Kreenholm». 2. min. läks Narva juhtima, mõni minut hiljem karikakaitsja viigistas. Teisel poolajal lõid narvalased kaks väravat ja võitsid kindlalt 3:1.

Narvalased mängisid ka üleliidulisel kollektiivide karikavõistlustel. Seal ebaõnnestus juba esimene mäng: kaotati Kiievi «Bolševikule» 0:3.

NSV Liidu karikasarjas võistles Tallinna «Dünamo». Võitudega Minski ASK (2:0), Benderõ «Nistru» (2:0), Klaipeda «Granitase» (5:0) ja Jerevani «Nairi» (3:2) üle jõudis «Dünamo» 1/16-finaali. Seal tuli vastaseks I liiga meeskond Kuibõševi «Krõlja Sovetov». Kadrioru täistribüünide ees mängisid dünamolased hästi — 0:0. Ka kordusmatšis oldi tublid. Külalised mängiti üle ja võit 3:1 viis «Dünamo» 1/8-finaali. Oodati võitu ka järgmise vastase — Kišinjovi «Moldova» üle. Tuli aga soovimatu 0:2.

Kuna «Kalev» loobus esinemisest üleliidulises II liigas, likvideeris meeskonnagi, pandi lootused «Dünamole», kus hakkasid mängima ka mitmed kalevlased. Esimesed mängud olidki paljutõotavad: kuuest mängust koguti 8 punkti ja asuti 3. kohale. Siis põhjustasid kaotusi Liepaja ja Klaipeda, mis viisid «Dünamo» kevadringi lõpuks 5. kohale. Edasi läks edukalt ja sügisringi lõpul oli 3. koht käega katsuda. Komistumised oma peakonkurentidega — Batumi 1:2 ja Rustavi 0:1 — ei võimaldanud aga enamat kui 35 punkti ja 4. koht.

Sügisel peetud sõpruskohtumises Taksopargiga olid dünamolased üle 3:0.

ÜLKNÜ Keskkomitee algatusel loodi uus võistlussari — mängud üleliidulisele «Lootuse karikale». Osavõtjaiks olid 19—21-aastased. Tsooniturniiril kohtus Eesti Moldaavia, Ukraina ja Leningradiga. Vaid ühes mängus saavutati viik (Leningrad, 3:3). Ülejäänud viis kaotati.

Seevastu võideti aga Balti noorteturniir — Läti alistus 2:1, Leedu — 1:0. B-klassis sattusid kõik kolm patiseisu — tekkis «surnud ring».

Maanoorte kolm paremat klubi olid samuti võrdsed. Minimaalselt parem väravate suhe andis esikoha Kuldiga «Vulkansile» (4:3) Tartu «Jõu» (5:5) ja Kretinga «Minija» (3:4) ees.

Maanoorte II spordimängudel, kus selgitati ka «Jõu» jalgpallimeister, oli parimaks Tartu, kes finaalis alistas Viljandi 2:1. Ka «Jõu» karikafinaalis olid vastamisi Tartu ja Viljandi, kus esimene oma paremust veel kord kinnitas (3:2).

Üleliidulisel koolinoorte spartakiaadil võitsid meie poisid lätlasi 1:0 ja viigistasid Kirgiisiaga 0:0. See oli ka kõik. Turniiritabelisse märgiti 14. koht.

Eesti koolinoorte meistriks tuli Tallinna Mererajoon Kohtla-Järve ja Kalinini rajooni ees.

Noorte meistritiitel kuulus Tallinna «Kalevile» (treener H. Viirmaa). Järgnesid Tartu, Pärnu, Narva, Kohtla-Järve ja Tallinna «Dünamo». B-klassis oli parimaks Kohtla-Järve Tallinna ja Ülemiste «Kalevi» ees. 13—14-aastaste poiste karikafinaalis kordus eelmise aasta lugu — Kohtla-Järve võitis Pärnu poisse 5:0.

«NORMA» VÕIDAB VIIKIDE TURNIIRI

See, mis sündis 1964. a. meistrivõistlustel, sarnanes rohkem viigimeistrite maleturniirile: pärast 6. vooru igavles turniiritabelis 24 mängust 13 viiki, neist 10 — 0:0. Eelmise aasta tugevamad — Aseri ja BL — ei löönud kuues mängus ainustki väravat ja asusid tabeli lõpus. Sellises stiilis püsiti edasigi. Edurivid olid muutunud edutute riviks. Näiteks neljandaks tulnud Kopli «Dünamo» väravate suhe 14:11 (viike 9). Turniiri viies — Valga «Kalev» — lõi 18 mängu jooksul ainult 12 väravat (viike 7).

Erandiks oli «Norma». Ainult ühes mängus, kevadel Ülemiste vastu, ei suutnud ta skoori avada. 12 võitu ja 4 viiki kindlustasid «Normale» juba kaks vooru enne lõppakordi kuldmedali. Kes tulid hõbedale ja pronksile? Kevadringi lõpetas teisena «Kreenholm» «Tempo» (Taksopargi uus nimetus) ees. Veel sügisringi algul jätkus narvalaste edu, kuid siis tuli neli kaotust järjest. Teisele kohale tõusis «Tempo» ja jäi sinna lõpuni (22 p.). Kaks vooru enne lõppu oli neljal meeskonnal 16 punkti. Asja otsustas BL'i tugev lõpuspurt — meremehed võitsid tähtsad matšid ja tulid Kopli «Dünamo» ees kolmandaks.

Ka tagatipus heideldi. Kevadringi lõpul raskustesse sattunud Aseri jäigi viimaseks. Eelmise aasta üllataja üllatas veel kord. «Punase laterna» tulesid hakkas vilgutama ... ei keegi muu, kui kahe ringi vahel karika võitnud Ülemiste «Kalev». Lõpp oli ootamatu. «Tempo», kellel oli teine koht käes, andis ohus olevale Ülemistele lahkelt punkti. Selle otsustas föderatsiooni presiidium ära võtta, tunnistades mõlemad meeskonnad ebasportliku käitumise pärast kaotanuks. Teine pomm lõhkes Aseris. Kohtla-Järve, kes suve jooksul lõi vaid kümmekond väravat, saavutas järsku — ja ühes mängus! — 13. Sellega sai ta oma väravatesuhte positiivseks ja pääses ohtlikust tsoonist. Viimases voorus said päevakangelasteks pärnakad — lõid Aserit 5:1 ja surusid Ülemiste «Kalevi» eelviimaseks, ühtlasi esiliigast välja. Muide, see oli pärnakatel sõjajärgsete meistrivõistluste 300. mäng ja nad olid esimesed, kes saavutasid selles ajavahemikus 500. värava. Teine staažikam — Balti Laevastik — lõpetas hooaja 250. mänguga, Narva «Kreenholm» jõudis selle arvuni hooaja keskel.

II liigas konkureerisid suvepikku Kiviõli ja Tartu «Jõud», kuid sügisringis lipsas Tallinna EAT mõlemast mööda ja tuli II liiga võitjaks. Samapalju punkte (25) kogusid ka tartlased, Kiviõli jäi neist punkti võrra maha.

Vabariigi karikavõistlustel lõhkes juba kaks pommi: finaalis olid kaks esiliigast väljalangenut — Ülemiste ja Aseri. See oli omalaadne lohutusturniir. Ülemiste pääses finaali üle noatera, sest veerandfinaalis tuli 4:1 võit Kiviõli üle alles kordusmängus. Poolfinaalis alistas ta «Tempo» 2:1. Aseri üllatas juba veerandfinaalis võiduga BL-i üle 3:2. Poolfinaalis oli aserlastele vastaseks Tallinna karikavõitja «Balti Manufaktuur» (esines «Tekstiili» nime all), kes oli jagu saanud Valga «Kalevist» 1:0. Aseri pääs finaali selgus aga alles pärast teist mängu. Esimene lõppes 0:0, teises oli paremus vaieldamatu — 4:0. Ülemiste oli meistrivõistlustel Aserist parem olnud, nüüd sai ta aga otse seljavõidu, kuigi alles lisaajal — 2:0.

TALLINNA «DÜNAMO» IKKA NÕRK

1964. a. reorganiseeriti järjekordselt üleliiduliste võistluste süsteem. Niinimetatud A-klass jaotati sisuliselt kaheks liigaks: I — 17, II — 27 meeskonnaga.

II liiga 27 meeskonda jaotati kahte alagruppi. Kummagi seitse paremat mängis esimesel finaalturniiril 1.—14. kohani, ülejäänud teisel finaalturniiril, kus läksid arvesse kõik punktid.

Dünamolased alustasid kaotustega Volgogradis ja Jerevanis. Järgnes kaks viiki ja hooaja esimene mäng Tallinnas. Võit 5:0 tugeva Lvovi «Karpatõ» üle tõi neid 7. kohale. See lubas juba midagi loota. Paraku aga jätkati eelmiste aastate vaimus — vii-

gid, kaotused, vahel sekka mõni võitki. Alagrupi 21 punktiga platseeruti 12-ndaks. Sügisringis koduväljaku 2:0 Tbilisi «Lokomotiivi» üle oli meile 150. võiduks üleliiduliste esivõistluste epopöas. Ent rohkem oli kurnas viljatuid mune ja käo kosti — 165 viigi kõrval 293 kaotust. Plussväravaid üle kuuesaja, miinused ületasid tuhande piiri.

Niisiis, asuti selgitama kohti 15-st allapoole. «Dünamo» alustas rahuldavalt: võidud Leningradi, Ašhabadi ja Kalinini üle võrdse tulemusega 2:0 tõstsid meeskonda kenakesti. Kuid väljaspool koduseinu ei jätkunud jaksu. Seitse kaotust. Istenumber 23. «Dünamost» tahapoole jäi vaid neli meeskonda. Sügisene sõprusmäng vabariigi meistermeeskonna «Normaga« lõppes väravateta viigiga.

Soomes peeti kaks linnavõistlust. Tallinna esindas «Dünamo». Mõlemad mängud möödusid tasavägiselt. Kotka koondis võideti 4:3, Imatra 3:2. Kotkalased käisid ka vastukülaskäigul. «Dünamo» võitis 3:0, «Norma» ülekaal kujunes 1:0-ks.

Lisaks «Lootuse karikale», kus meie koondis mängis 1 : 1 viike lätlaste ja ukrainlastega, loodi veel teinegi 17—18-aastaste «Nooruse karikas». Ka seal ei jõudnud meie poisid Läti vastu 1:1-st kaugemale ja debüüt tsooniturniiril andis Ukraina, Leedu ja Läti järel 4. koha.

Tallinnas, nelja liiduvabariigi ja Leningradi koolinoorte turniiril, mängisid meie poisid teiseks jäänud Valgevenega 0:0. See, ainus punkt, viitas viimasele kohale.

Eesti koolinoorte meistrivõistluste finaalturniiri võitis Kohtla-Järve, noorte meistrivõistlustel olid Tallinna «Kalevi» poisid nii A- kui B-klassis parimad.

«Jõu» meeskondadest osutus edukaimaks Tartu, kes treener A. Lemmatsi juhtimisel isegi vabariigi esiliigasse jõudis. Kevadel alistasid tartlased spordiühingu karikafinaalis Viljandi 10:1 ja tulid ka selle aasta «Jõu» meistriks.

1965 — RING ON TÄIS

I liiga turniiri favoriidiks pidasid kommentaatorid üksmeelselt Balti Laevastiku meeskonda. Laevastiklased valmistusid hooajaks tõsiselt. Kevadel viibisid nad lõunas laagris, mängisid mitme tugeva meeskonnaga. Ent avavoorude järel asus liidripositsioonile hoopis Kohtla-Järve. Taas võime esile tõsta treener A. Veinbergi, meistrivõistluste metall-läikeliste meeskondade meistrit. Ta oli nimelt treeneriks Kohtla-Järvel. Kuid kevadringi lõpuks tõusid liidriks siiski meremehed — ainult kaks viiki. Ka sügisel ei tundnud nad kaotusekibedust. Kogunud 32 punkti, tuli BL suurepärase 56:8-ga seitsmendat korda vabariigi meistriks.

Ülejäänud kohad? Teistest märksa nõrgemad olid Valga «Kalev» ja Tallinna EAT. Ülejäänuid sõelus äge konkurents. Kevadringi lõpetasid «Norma» ja Kohtla-Järve võrdselt 12 punktiga meremeeste järel. Punkt taga olid «Tempo» ja Kopli, kelle tabelis oli neli 0:0-i. Sügisringi alustasid kõik pretendendid võidukalt. Kolm vooru enne lõppu reastusid: 1. Laevastik 23, 2. ja 3. Kohtla-Järve ja Kopli «Dünamo» 20, 4. «Norma» 18 ja 5. «Tempo» 17 punkti. Seejuures oli meremeestel ja taksojuhtidel üks matš mängimata. Esimestena ütles jõud üles kaevuritel, kes ei saanud enam ühtki punkti. Samal ajal, võites ka kaevureid 3:1, noppis punkte «Tempo» ja lõpetas turniiri 24 punktiga. Viimase mänguga: «Norma» (21 p.) — Kopli (23) selgitati medaliomanikud. Mängu tulemuseks jäi viik 1:1. Hõbe kuulus «Dünamole», sest «Tempo» ei saanud puuduliku juhendi tõttu kahe loobumisvõidu arvel ainsatki väravat ja võrdselt 24 punkti juures jäi nende väravate suhe nõrgemaks. Seni ainult kaotuste ja kahe viigiga EAT saavutas eelviimases mängus Valga üle oma ainsa võidu (2:1), kuid välja langesid mõlemad.

II liigas olid teistest üle eelmise aasta karikafinalistid — Ülemiste «Kalev» ja Aseri KT. Ka III liigas võitsid eelmisel aastal II liigast väljalangenud — Sillamäe «Kalev» ja Kaevandus 2. Vabariigi karikavõistlustel mängis tublilt III liiga liider Kaevandus 2. Üksteise järel alistusid talle «Tempo» (1:3) ja Ülemiste (0:1) ning poolfinaalis oli meremeestel otse tegemist, et 2:0 võiduga finaali pääseda. Ka teise finalisti «Norma» tee polnud kerge: lisaajal 2:1 «Tekstiiliga», kordusmängus 1:0 Kopli «Dünamoga». Poolfinaalis kulges aga «Norma» — Kohtla-Järve 5:1. Normalased olid valminud võistlusküpseks ning nende 3:2 finaalis meistrivõistluste tabelijuhiga polnud sugugi üllatus. Nad korvasid, mis neil meistrivõistlustel vajaka jäi.

Üleliidulistest karikavõistlustest «Norma» loobus. Selle õiguse sai BL. Mängu Furmanovoga võitsid nad 1:0. Tšugujevi «Stardiga» kohtuti Tallinnas — 0:0. Kordusmängus olid aga külalised üle 2:0.

«DÜNAMO» VÕITLEB EELVIIMASE KOHA EEST!

NSV Liidu II liiga meeskondade arvu suurendati 32-le. Mängiti kahes alagrupis, selgitati kummagi kaheksa paremat. Kui Alma-Ata, Jerevan ja Harkov põnevusega iga mängu tulemust ootasid, sest nende meeskonnad konkureerisid liidripositsioonile, siis meie pallisõbrad tegelesid küsimusega, kas «Dünamo» suudab vältida viimast kohta! Kevadel said dünamolased kolm võitu, nende hulgas ka Alma-Ata «Kairatiga» 1:0, kuid kahest viigist nende kõrval «jätkus» ainult viimaseks kohaks. Sügisringis oli menüü veelgi vaesem — ainult seitse viiki. Otsustavaid mänge

II finaalturniiril alustas «Dünamo» viimasena, olles eelviimasest — Rostovi «Rostselmašist» — kaks punkti taga. Teised olid püüdmatud. Neli esimest mängu peeti Tallinnas. Kaks võitu ja kaks viiki aitasid neil rostovlastest mööduda. Ka edaspidi suudeti «positsiooni» hoida — rostovlasi edestati ühe punktiga ja punasest laternast pääseti.

Välismaalastest pakkusid meile külakosti kotkalased, kes kaotasid «Normale» 1:3 ja «Dünamole» 0:3. Kohtumises Linköpingi «Kenty» — Tallinna «Dünamo» tuli rootslastel 2 : 5 alla vanduda.

Mitmeaastase vaheajaga peeti matš leningradlastega «Sõpruse auhinnale». Kui varematel aastatel kohtusid tippmeeskonnad, siis seekord esindas meie vabariiki BL-i mõnevõrra täiendatud meeskond, Leningradi aga juunioride koondis. Mäng lõppes meie võiduga 2:1.

«Lootuse karikat» mängiti sel aastal olümpiasüsteemis. Meie juuniorid kohtusid Aserbaidžaaniga. Pärnus toimunud esimese kohtumise võitsid meie omad 2:1, kuid 0:1 kaotus Bakuus viis edasi Aserbaidžaani, sest nemad lõid vastase väljakul värava.

«Nooruse karika» tsooniturniiril võideti lätlasi 2:0 ja 2:1, kuid kaotused Valgevenele jätsid meie noored teiseks.

Edukalt mängisid meie koolinoored üleliidulisel spartakiaadil. Võidud Läti ja Aserbaidžaani üle vastavalt 2:1 ja 2:0 ning 0:0 viik Tadžikiga viis meie noored seninägematule kõrgusele — finaalgruppi, kus jäid lõpuks neljandaks. Spartakiaadil suutsid neid ületada ainult tennisistid, meie teised võistkonnad jäid tahapoole.

Vabariigi koolinoorte meistritiitli võitis teist aastat järjest Kohtla-Järve. Noorte esivõistlustel olid võidukad Tallinna dünamolased. Karikad igas vanuseklassis kuulusid neile.

Mida põlevkivibasseinlastele vabariigi meistrivõistlustel ei antud, võtsid nad kindlalt ametiühingute võistlustel. Finaalis võitsid nad tallinlasi 4:1, kolmanda koha andis Narvale 2:0 võit Tartu üle.

«Jõu» meistrivõistlustel domineerisid uued jõud. Favoriit Türi jäeti finaalturniiri ukse ette. Meistriks tuli Tartu—Viljandi, Kohtla-Järve ja ETKVL TSK ees.

LAEVASTIKLASTE 8. MEISTRITIITEL

1966. a. meistrivõistlused möödusid üllatusrohkelt. Juba esimeste voorudega algas pinev konkurents «Norma», BL-i ja Kopli «Dünamo» vahel. Algul pidas nendega sammu aukõrgendust saanud Aseri «Kalev», edasi käis tempo üle jõu ja sügisel lõpetasid nad viimastena.

Kevadringis kogusid 14 punkti «Norma» ja BL. Nende kannul olid (12 p.) Kopli «Dünamo» ja Kohtla-Järve. Kuus meeskonda olid neist tublisti maha jäänud. Sügisringis ütlesid jõuvarud üles dünamolastel, kes kogusid vaid 5 punkti ja pidid lõpuks endast mööda laskma isegi Tartu Remonditehase. Samal ajal Kohtla-Järve võitis BL-i 2:1, «Dünamo» 2:0 ja tagas endale kaks vooru enne lõppu pronksmedali. Rinnutsi rühkisid BL ja «Norma». Siis lõhkes pomm — viimases voorus kaotasid normalased kaevuritele 2:3, meremehed jätkasid aga võidukalt. Nüüd jäi pidada vahelejäänud «Norma» — BL. Laevastiklased olid kahe punktiga ees, nii et otsustav kohtumine. Normalaste mäng ei klappinud ja kaotus 0:2 oli käes. BL tuli kaheksandat korda meistriks, «Norma» jäi neli punkti maha. Sama pinev oli olukord ka tabeli lõpus. Kogu hooaja oli punaseks laternaks Pärnu «Kalev», temast pisut ees «Kreenholm» ja Aseri. Kuid just kahes viimases mängus võtsid pärnakad end kokku, võitsid Aseri 2:0 ja «Kreenholmi» 1:0 ning jäid esiliigasse püsima.

II liiga turniiri võitis ülekaalukalt, juba kolm vooru enne lõppu, Tallinna «Tekstiil» Narva «Energeetiku» ja Kaevandus nr. 2 ees.

III LIIGAST KARIKAVÕITJAKS

Juhtus hämmastavat. Tallinna meistrivõistluste «mustamaskimees» ja pealinna karika võitja «Start» võitis kõigepealt «Norma» 3:0, siis Kopli «Dünamo» 2:1 ja jõudis poolfinaali, kus vastaseks oli «Tempo». Ka «Tempost» sai ta jagu 3:0 — ehkki lisaajal — ning pääses finaali! Kes on vastane? Asjata otsime teda esiliiga meeskondade hulgast — selleks osutus II liiga võitja Tallinna «Tekstiil». Temale alistus 0:1 ka meistermeeskond BL, seejärel Pärnu «Kalev» 1:4. Neljas poolfinalist oli samuti III liigast — Narva karikavõitja «Energoremont», kes alistas vabariigi kolmanda meeskonna — Kohtla-Järve — kindlalt 3:1, «Tekstiili» ja «Energoremondi» kohtumine andis 6:2 võidu esimesele lisaajal.

Esimene finaalkohtumine «Stardi» ja «Tekstiili» vahel võitjat ei selgitanud. Lisaajale vaatamata viik 1:1. Ka päev hilisemas kordusmängus lõppes normaalaeg viigiliselt. Alles lisaajal õnnestus pealinna meistril otsustav kolmas värav. Tulemusega 3:2 kuulus karikas «Stardile«. Kolm trofeed ühel hooajal! Niisugused olid debütandi tembud.

Edasi «Stardi» käed-jalad nii hästi ei käinud. Üleliidulises karikasarjas võitis küll donetskilasi 1:0, kuid siis sai Minski «Sputnikult» hooaja suurima kaotuse — 0:4.

TALLINNA «DÜNAMO» JÄÄB VIIMASEKS

Üleliidulises II liigas võistles 53 meeskonda kolmes alagrupis. Dünamolaste stardi üle ei saanud nuriseda, kuigi Kirovabadist ja Groznõist tulid 0:1 kaotused. Kodus aga saadi Stavropoli ja Batumi klubikaaslaste üle kaks 3:0 võitu ning publikul tärkas lootusi. Tasapisi hiilis aga allakäik. Võideti küll «Kubani», tehti kolm viiki ning kevadringi lõpul oli Dünamo» 16-nes, s. o. eelviimasel kohal. Sügisring läks hoopis käest. Ainuüksi Tbilisi «Lokomotiiv» kaotas Tallinnas 0:1. Viik tehti «Daugava» ja Kaliningradi «Baltikaga» (0:0). See oli kõik. Juba kolm vooru enne lõppu oli dünamolaste nimele viimane koht kreposteeritud ning nende 15 punkti oli omalaadseks punktirekordiks sarjas (väravateskoor oli 16:50).

Meie põlised konkurendid Vilniusest võitsid alagrupis esikoha, hiljem aga loovutasid ühe punktiga Luganski «Zarjale» pääsme NSV Liidu meistrisarja.

TEISTEL RINNETEL

Ka teistel üleliidulistel turniiridel ei käinud meie pallurite käsi hästi. «Nooruse karika» sarjas jäädi oma tsoonis ühegi punktita viimaseks. Sama saatus tabas ka «Lootuse karikat». Lätile alistuti eelringis 1:2 ja 0:3.

Eesti noorte meistrivõistlustel jagasid esikohti Tallinna «Dünamo» ja «Kalev». Esimene võitis vanemas, teine nooremas vanuseklassis. Koolinoorte meistriks tuli Tallinna Mererajoon.

Mäng «Sõpruse auhinnale» jäi sel aastal viiki. Tallinna dünamolased mängisid Leningradi «Zeniidiga» tubli partii. Nad läksid juhtima 1:0 ja alles 5 minutit enne lõppu õnnestus leningradlastel kohtunik Härmsi kergekäelisest penaltist mäng viigistada.

Külakosti tõid meile peamiselt soomlased, kes mängisid «Norma», «Tempo», Tartu ja Pärnuga. «Norma» tegi Kotkasse ja Imatrasse vastukülaskäigu. Meie meeskondade salvestus: viis võitu, kaks viiki, üks kaotus. Väravate suhe 15:8.

Käesoleva raamatu autorite koostatud Eesti kõigi aegade 33 paremat jalgpallurit

VÄRAVAVAHID

Evald Tipner
August Lass
Ants Veldermann

PAREMKAITSJAD

Eugen Einman
Elmar Tepp
Otto Silber

VASAKKAITSJAD

Valter Neeris
Arvo Tamkõrv
Artemi Jaik

KESK-POOLKAITSJAD

Georg Rjabov
Karl-Rudolf Sillak
Lembit Rämmal

PAREM-POOLKAITSJAD

Otto Reinlo
Elmar Saar
Elmar Kaljot

VASAK-POOLKAITSJAD

Karl-Richard Idlane
Harald Kaarman
Valter Piisang

PAREMSISEMISED

Arnold Pihlak
Heinrich Uukkivi
Raul Nell

VASAKSISEMISED

Richard Kuremaa
Arnold Lasner
Ralf Veideman

PAREMÄÄRED

Georg Siimenson
Heinrich Paal
Mati Gilden

KESKTORMAJAD

Eduard Eelma
Friedrich Karm
Boris Riisik

VASAKÄÄRED

Leonhard Kass
Oskar Üpraus
Johannes Brenner

EESTI KUULSAMAID JALGPALLUREID

Evald Tipner

Evald Tipner sündis 1906 Tallinnas. Sportimist alustas ta 1919 Tallinnas Falkpargi lasteaias, kus kõik Kassisaba poisid — Sillakud, Karmid, Tammed, Kalved jt. jalgpallis korvamatu sõbra leidsid.

«Spordi» esindusmeeskonda võetakse Tipner esmakordselt väravavahina 17-aastaselt. 1924. a. sõidab ta Pariisi olümpiamängudele. Samas — Colombesi staadionil — mängib ta ka oma esimese maavõistluse Iiriga. MM-võistluste kvalifikatsiooniturniiridel 1933 ja 1937 Rootsis, Soomes ja Saksamaal on ta Eesti rahvusmeeskonna kapteniks. Üldse mängis Tipner — sportlaste keeles «Eevi» — 67 korda rahvusmeeskonnas. Polnuks Tipneril nii palju traumasid, olnuks ta 100-kordne internatsionaal. 1930. a. Riias «Wanderersi» vastu kesktormajat mängides purunes sääreluu, 1931. a. Helsingis lõualuu ning 1934. a. ribikont. Lisaks mainitule oli tal peopesas kasvaja, mida ikka ja jälle tuli opereerida. Tipner mängis rahvusmeeskonnas 15 aastat. Ta oli 7-kordne Eesti ja 3-kordne Balti meister jalgpallis, 6-kordne Eesti meister jääpallis. Paljude karikate võitja. Jääpallis ja hokis mängis ta rahvusmeeskonnas 8 korda.

Häid tulemusi ja auhinnalisi kohti oli Tipneril kõrgus- ja kolmikhüppes, tõkkejooksus, kettaheites, kuulitõukes. Ka maadlusmatil oli ta kodus, võitis nimekaid maadlejaid. Tipner oli pikka kasvu — 194 sm, kehakaal 85—90 kg.

«Eesti Spordilehe» korraldatud 1930. a. parima sportlase rahvahääletusel tuli Tipner kolmandale kohale.

Iseloomult oli ta tagasihoidlik, sõbralik. Teda kutsuti korduvalt kõrge tasu eest Kesk-Euroopa profimeeskondadesse. Ent ta jäi elu lõpuni autoroolile ning «Spordi» (hiljem «Spartak») värvidele truuks. Tipner suri 1947. a. kopsutuberkuloosi ja maeti Liiva kalmistule.

Georg Rjabov

On sündinud 1936 Tallinnas. 1948. a., kui Tallinna «Dünamo» organiseeris noorte kursused, oli G. Rjabov üks sajast noorest, kes oma innu ja oskusega silma paistis. Poiss arenes kiiresti ning 1954. a. arvati ta Tallinna «Dünamo» esindusse. 1955—1959 oli Rjabov Tallinna «Dünamo» üks paremaid mängumehi ja mängis 8 korda Eesti koondises. Aastal 1960 läks ta Nõukogude armeesse aega teenima. Peatselt suunati Rjabov kui andekas jalgpallur Moskva «Dünamosse». Ei läinud kaua aega, ja mehest sai Moskva «Dünamo» keskpoolkaitsja ning NSV Liidu koondise kandidaat. Ühe pikema ja tugevama mängijana (186 sm, 86 kg) NSV Liidu koondises sai ta tuntuks ka rahvusvahelisel areenil. 1961—1966 mängis ta Euroopas ja Lõuna-Ameerikas paljudel rahvusvahelistel võistlustel. Ta on kammitsenud paljusid maailmakuulsusi, kellest märkigem Pelet, Albertinit, Mazzolat ja Riverat. Georg Rjabov on tulnud Moskva «Dünamo» koosseisus NSV Liidu meistriks ja karikavõitjaks. Nõukogudemaa koondises on ta pidanud 18 maavõistlust. Georg Rjabov on meie vabariigist sirgunud esimene NSV Liidu meistersportlane jalgpallis, parim keskpoolkaitsja.

Valter Neeris

Sündis 1915 Tallinnas. Noorukina mängis võrk- ja korvpalli, lauatennist. Neeris tegeles ka poksiga — omas kaalus tuli isegi koolinoorte meistriks. 1932. a. mängis ta «Põhjalas» ja käis jälgimas estoonlaste treeninguid. A. Pihlaka soovitusel võeti ta «Estoniasse». Neeris paistis silma löögitäpsuse ja -tugevusega ning 1933. a. arvati ta rahvusmeeskonna B-koosseisu. Järgmisel hooajal sai tast vabariigi esinduses vasakkaitsja. Head kehalised võimed lubasid tal tõusta meie kõigi aegade üheks paremaks kaitsemeheks. 1933—1940 tuli ta «Estonia» meeskonnas viiel korral Eesti, koondise liikmena aga ka Balti meistriks. Sügisel 1940 astus ta Tallinna «Dünamo» ridadesse, kus tegi kaasa turnee Moskva—Leningrad. Raskeil sõjapäevil oli Neeris Eesti Rahvuskorpuses ja kuulus ka 249. diviisi jalgpallimeeskonda.

Valter Neeris langes kangelasena Velikije Luki lahinguis.

Heinrich Uukkivi

See väikesekasvuline, nobe, hästi treenitud Eesti viies kuldinternatsionaal sündis 1913. a. Tallinnas. Juba 17-aastase noorukina sai temast paremsisemine TJK esinduses. Järgmisel, 1931. a. kuulus ta esmakordselt vabariigi koondisse ja mängis Rootsis «Tre Kronori» vastu. Oli aastail 1931—1941 meie vabariigi üks hinnatavamaid edurivimehi. 51 korda esindas ta Eestit rahvusvahelistel kohtumistel. Oli viiekordne vabariigi, kahekordne Balti meister. Aastail 1938—1940 oli ta «Estonia» kapteniks. 1932. a. siirdus «Estoniasse», kus mängis kuni 1940. a. Samal aastal ja ka järgmisel hooajal kuni mobilisatsioonini Punaarmeesse mängis ta Tallinna «Dünamo» koosseisus, kus tegi kaasa turnee Moskva—Leningrad. Suure Isamaasõja päevil oli Eesti Rahvuskorpuses ning kuulus 249. diviisi meeskonda. Elukutselt trükitööline. Mängis edukalt ka jääpalli, -hokit.

Surnud 1945. a.

Richard Kuremaa

Sündinud 1912 Tallinnas. Koolipoisina käis järjekindlalt «Spordi» väljakul palli mängimas. 1930. a. mängis oma esimesed matšid Tallinna Töölisspordiliidu «Hermese» ridades, kus tegi kaasa ka võistlusmatka Viini. Järgneval hooajal oli ta «Puhkekodu» esinduses. Tublile mängumehele tegid pakkumisi mitmed klubid ning Kuremaa mängiski peaaegu iga aasta erinevas klubis — 1932 Tallinna «Kalevis», 1933 TJK-s, 1936 Pärnu «Tervises», 1937 Tartu «Olümpias», 1938 «Estonias», ning viimase sõjaeelse hooaja taas Tartu «Olümpias», kelle koosseisus tuli ka Eesti meistriks. Esimest korda mängis Eesti esinduse B-meeskonnas 1932. a., alates 1933. a. kuulus ta esinduskoosseisu edurivisse ühtekokku kaheksa hooaega. Ta käis mängimas Lätis, Leedus, Rootsis, Norras, Soomes, Poolas, Austrias ja Saksamaal. 1938 tuli Eesti koondises Balti meistriks. Richard Kuremaa on 43-kordse internatsionaalina Eesti kõigi aegade edukaim mees tsentris. Tal oli hiilgav vaist rünnakul hästi platseeruda, suutis ka kõige raskemalt positsioonilt täpselt väravale lüüa. Suures Isamaasõjas võitles ta Eesti Rahvuskorpuses ja langes sakslaste kätte vangi. Pärast sõda töötas mõnda aega Viljandis.

Aastast 1967 on Tallinna Ehitus- ja Mehaanikatehnikumis majandusjuhatajaks.

Leonhard Kass

Sündinud 1911 Tallinnas. Ka teda tõmbas Tiigiveski, nagu paljusid selle kandi ja Juhkentali poisse. Oma esimesed tiivasirutused tegi ta ÜENÜTO «Hõimlas», kus mängis 1927—1929. Silma paistis ta vasakäärena ning 1930. a. kutsuti «Spordi» esindusmeeskonda. Järgmisel kolmel aastal tuli ta samas esinduses vabariigi meistriks. 1935. a. diskvalifitseeriti aastaks, kuna oma seltsi loata oli mänginud Ungari profiklubis «Budafok». 1936. a. mängis «Puhkekodus» ja rahvusmeeskonnas. 1937—1940 oli «Estonia» meeskonnas ja tuli taas vabariigi meistriks. 1930—1940 mängis Eesti koondises Rootsi, Norra, Soome, Ungari, Saksamaa, Tšehhoslovakkia, Läti ja Leedu vastu nii kodu- kui ka välismaal. 1940 sai Kassist Tallinna «Dünamo» vasakäär. Käis mängimas Moskvas ja Leningradis. Saksa okupatsiooni päevil võistles «Spordi» ja mitme teise meeskonna värvides. Pärast sõda mängis taas Tallinna «Dünamos» ja tuli neli korda Eesti meistriks (1945, 1947, 1949 ja 1950). L. Kass on 53-kordne internatsionaal ja meie kõigi aegade parim vasakäär.

Töötab Tallinna trükikojas «Ühiselu».

Karl-Richard Idlane

Sündis 1910 Tallinnas. Oma karjääri alustas Tallinn-Väike raudteejaama vastas A/S Lutheri NMKÜ jalgpalliväljakul. Hiljem siirdus «Sporti». Koolitarkuse sai Tallinnas Vestholmi gümnaasiumis. Andeka mängumehena arvati ta juba 17-aastaselt «Spordi» esindusmeeskonda. 1928. a. maavõistlus Rootsiga oli Idlasele esimeseks rahvusvaheliseks kohtumiseks. Üldse mängis ta koondmeeskonnas (1928—1935) 32 korda. Tema hiilgepartiiks oli 1933. a. Tallinnas Eesti—Leedu maavõistlus (2:1), kus lõi *ca* 20 meetrilt poolkaitsjana mõlemad väravad. Sellega ei tulnud toime isegi meie viis edurivimeest. 1937. a. siirdus Tartu. Eesti meistriks tuli viis korda Tallinna «Spordi» ning 1940. a. Tartu «Olümpia» esinduses. Balti meistri tiitli võitis 1931 Tallinnas. Ta oli ka hea jääpallimängija, laulumees, klaverdaja.

1941. a. mobiliseeriti Nõukogude armeesse. Haigestus raskesti ja suri 1942. a. algul.

Eduard Eelma (Ellman)

Sündis 1902 Tallinnas. Jalgpalliga tutvus Lasnamäel «Meteori» ja «Merkuuri» matše jälgides. Mõne aja pärast mängis ta «Lasnamäe» meeskonnas. 17-aastasena kutsuti ta koos Jolli, Väli, Põdra, Pihlaka ja mitme teisega «Kalevi» meeskonda. Kui «Kalevi» treenerina tegutses soomlane Malten, võrsus Ets peagi silmapaistvaks jalgpalluriks. Oma esimese maavõistluse pidas Eelma 22. juulil 1921 Tallinnas Tiigiveski väljakul Rootsiga. 1924. a. Pariisi olümpiamängudel oli ta Eesti rahvusmeeskonnas kesktormajaks. Üldse mängis ta rahvusmeeskonnas 61 korda ja lõi Eesti kasuks 22 väravat. 1923. a. kuulus ta meistriks tulnud «Kalevi» meeskonda. 1926 siirdus kogu «Kalevi» meeskonnaga Tallinna Jalgpalli Klubisse, kus saavutas Eesti meistri tiitli 1926. ja 1928. a. Alates 1930. a. mängis vastasutatud «Estonias» ja tuli 1934 ja 1935 Eesti meistriks. Balti meistri tiitli saavutas ta kahel korral — 1929 Riias ja 1931 Tallinnas. Peale jalgpalli harrastas ka jääpalli. Elukutselt autojuht. Suri 1943.

Arnold Pihlak

Sündis 1902 Tallinnas. Alustanud Pelgulinna poiste «Visaduses», jõudis ta 1920. a. «Kalevi» esindusmeeskonda. 1921. a. esimene maavõistlus Rootsiga. 1923 tuli «Kalevi» koosseisus esmakordselt Eesti meistriks. Järgmisel aastal kaitses Eesti jalgpalliau Pariisi olümpiamängudel. Pihlak mängis algul kaitses, 1925. a. kvalifitseerus paremsisemiseks. Ja õnnestunult. 1926 oli ta silmapaistvaim tormaja ning tuli TJK meeskonnas teist, kaks aastat hiljem aga kolmandat korda Eesti meistriks. Kohtudes mitme kuulsa profimeeskonnaga, paistis Pihlak silma ning talle tehti ettepanek elukutseliseks hakata. Pihlak nõustus ja mängiski ühe hooaja kuulsas Viini «Austrias». Koduigatsus, aga ka vigastused tõid ta 1929. a. kodumaale tagasi. Ta mängis taas Eesti koondises ning oli üks «Estonia» asutajaid 1930. a. Lõpetas oma jalgpallikarjääri 1934. a. Eesti meistrina «Estonias». Pihlak mängis rahvusmeeskonnas 44 korda ning lõi 16 väravat. Tubli oli ta ka võrk-, korv- ja jääpallis. Arnold Pihlak on meie kõigi aegade paremaid edurivimehi.

Emigreerus Inglismaale, kus elab ka praegu.

Otto Reinlo (Reinfeldt)

Sündis 1899 Tallinnas. 10-aastase poisikesena oli ta pealtvaatajaks esimesel ametlikul jalgpallimatšil 6. juunil 1909 Lasnamäel. Sealt tõuge saadigi. Tiigiveskil tagus ta iga päev omaealistega palli. Rahutud sõja-aastad aga seiskasid südamerõõmud. 1922. a. uuendas Reinlo lepingu palliga ning ta kutsuti «Sporti» mängima. Temast sai parempoolkaitsja: parim poolkaitsja tervelt 12 aastaks. 1923. a. tegi kaasa Tallinna koondisega esimese välisreisi Poolasse. Ta oli ka olümpiakoondise kandidaat, kuid põlvevigastus ei lasknud Pariisi sõita. 1925. a. oli Reinlo jälle rivis ning tuli «Spordi» meeskonnas ühtekokku seitse korda Eesti meistriks. 40 korda kuulus rahvusmeeskonda, mängis Rootsis, Soomes, Norras, Balti turniiridel Riias, Kaunases, Tallinnas. Reinlo oli betooniks ja püssirohuks lahinguis Ungari, Tšehhoslovakkia, Saksa ja Hispaania proffidega. Suure Isamaasõja tegi ta kaasa Eesti Rahvuskorpuses diviisi sidepataljoni ülemana. Punatähe ordeni kavaler major Reinlo oli komandör, kes innustas sõdureid raskeilgi sõjaaastail jalgpalli mängima ning korraldas peatselt pärast Tallinna naasmist 1944. a. sügisel oma sõdurpoistele jällenägemismängu «Spartakiga». 45-aastane veteran lõi ka ise kaasa. 1946. a. Reinlo demobiliseeriti ning temast sai kehalise kasvatuse ja sõjalise ala õpetaja algul Tallinna 2. Keskkoolis, hiljem Mäetehnikumis. 1947 oli Tallinna «Kalevi» meeskonna treeneriks.

1959. a. siirdus pensionile. Kevadel 1969 pühitses oma 70. juubelit. Elab Tallinnas.

Karl-Rudolf Sillak (Silberg)

Sündis 1906 Märjamaal. Varsti siirdus perekond Tallinna. Falkpargi poisis ja ta eakaaslastes pulbitses pallilõõm. Peatselt koostati toekamatest meeskond ning võisteldi «Spordi» D-na. Ruttu sai tähestik selgeks (ka tagurpidi!) d-st a-ni ja Sillak arvati «Spordi» esindusse. Seal mängis ta kuni 1933. a. ja tuli kolmel korral Eesti meistriks. 1933 läks tööle raudteele ning siirdus Tallinna Jalgpalli Klubisse, kus mängis enamik raudteelasi. Ta on kolmekordne Balti meister ja paljude karikate võitja. 1937. a. nimetati kuldinternatsionaaliks — kuulus Eesti rahvusmeeskonda 56 korral, sealhulgas MM-sarjas 1933 ja 1937 Soomes, Rootsis ja Saksamaal. Pärast sõda mängis «Spartaki» koosseisus kuni 1952. a. Isiklik

statistika näitab, et ta on karastatud enam kui 1000 pallilahinguga. Sportlasena on ta mitmekülgne. 1926. a. sai Eesti meistri tiitli 3 km jalgrattasõidus. Kuuel korral tuli «Spordi» meeskonnas Eesti jääpallimeistriks (1924, 1928, 1929, 1930, 1931 ja 1935), aastal 1940 jäähokis. «Spartaki» vabariiklikuks meistriks jäähokis on tulnud neljal korral (1947—1950). Häid saavutusi on korvpallurina, kiiruisutajana. Ühtekokku on Sillak võistelnud nii jalgpallis kui jäähokis 17 rahvuse vastu. Alates 1931. a. on ta jalgpalli- ja 1935. a. hokitreener. Jalgpallis on tal vabariiklik ja hokis üleliiduline kategooria. 1959. a. alates töötab «Kalevis» treenerina ning on selle spordiühingu auliige. Elukutselt raamatupidaja.

Elmar Saar

Eesti NSV teeneline sporditegelane, üleliidulise kategooria jalgpallikohtunik, 23-kordne internatsionaal ja neljakordne Eesti meister on sündinud 1908. a. Tallinnas. Tõuke jalgpalli harrastamiseks andis talle selle ala populaarsus ja meie jalgpallimeeskonna osavõtt Pariisi olümpiamängudest. 1925. a. kustuti Saar Tallinna «Võitleja» meeskonda. Juba järgmisel aastal tuli selles meeskonnas Tallinna väikeseltside meistriks. Alates 1926. a. sügisest mängis Tallinna Jalgpalli Klubi värvides, kus 1928. a. tuli esmakordselt Eesti meistriks. Samal aastal esines esmakordselt ka rahvusmeeskonnas — Helsingis Soome vastu. 1930. a., mil enamik TJK mängijaid siirdus uude jalgpalliseltsi «Estonia», sai ka Saarest estoonlane. Ta oli «Estonias» 1936. aastani parempoolkaitsja. Eesti rahvus- ja oma klubi meeskonnas mängis aastail 1928—1936 Rootsi, Soome, Saksamaa, Läti, Leedu, Tšehhoslovakkia, Ungari, Austria, Prantsusmaa, Poola ja Norra meeskondadega. Lõpetanud 1936. a. treenerite seminari, alustas tööd treenerina Eesti Jalgpalli Liidu juures. 1938. a. kinnitati Eesti Spordikeskliidu riiklikuks jalgpallitreeneriks, kus töötas kuni 1940. a. suveni. 1940. a. ja 1941. a. oli Tallinna «Dünamo» jalgpalli- ja jäähokitreener. Suure Isamaasõja algul oli Eesti Rahvuskorpuse 249. diviisis. 1943.—1944. a. õppis Moskva Riiklikus Kehakultuuri Keskinstituudis. Oli üks populaarsemaid jalgpallikohtunikke ja juhtis juba 1944. a. NSV Liidu karikafinaali. 1945. a. anti Saarele üleliidulise jalgpallikohtuniku kategooria. Aastail 1944—1961 oli rohkem kui kahesaja üleliidulise ja rahvusvahelise jalgpallimatši kohtunikuks. Ta on olnud arbiteriks suurtel rahvusvahelistel matšidel Rumeenias, Ungaris, Saksa DV-s ja Soomes. 1944—1954 oli Tallinna «Dünamo» jalgpalli- ja jäähokitreener. 1954. a. läks «Kalevi» treeneriks ning 1960—1962 juhtis «Kalevi» meeskonda üleliidulises meistrisarjas. Eesti NSV Jalgpalliföderatsiooni presiidiumi liige on ta alates selle asutamisest 1945. a. Samal aastal tuli Tallinna «Dünamo» meeskonnas ka Eesti NSV jäähokimeistriks ning võttis osa NSV Liidu I jäähokimeistrivõistlustest (1946/47). 1947—1950 oli NSV Liidu jäähokivõistlustel üks tublimaid vilemehi. Kuni 1968. a. õpetas «Kalevi» noori jalgpallureid. Talle anti Eesti NSV teenelise sporditegelase aunimetus.

32-aastase treeneri ja jalgpalliorganisaatori staažiga läks Elmar Saar pensionile.

Eugen Einman

Sündis 1905 Tallinnas. Jalgpalli hakkas mängima juba poisikesena Liivalaia väljakul. Tiigiveskis lõi maha juba tõelisi «lahinguid», sealhulgas Inglismaa allveelaeva meeskonna vastu, kes viibis mõnda aega Tallinnas. Jalgpallurikarjääri alustas «Spordi» meeskonnas poolkaitsjana. Teda tunti «Eeva» hüüdnime all kogu vabariigi jalgpalliringkondades. Mitu aastat

mängis kaitsjana. 1927. a. leidis «Spordi» treener A. Mally Einmanile koha edurivis. Ta mängiski mitu hooaega paremsisemisena ja mitte edutult. Rahvusmeeskonnas asetati ta tavaliselt siiski kaitseliini. Einman oli 64-kordne internatsionaal ja lõi Eesti meeskonna kasuks 5 väravat. Ta oli tugeva kehaehitusega ja valdas hästi löögitehnikat. Paistis silma ka hea taktikuna, oli autoriteetne — seetõttu valiti ta 12 korda koondise kapteniks.

Eesti meistriks tuli kaheksa, Balti meistriks kaks korda. Kõrvalharrastuseks olid maadlus, poks ja jääpall, milles ta samuti Eesti meistriks tuli.

Töötas kontoriametnikuna. Suri 1963. a. Tallinnas ning on maetud Siselinna (end. Vana-Kaarli) kalmistul.

Georg Siimenson

Sündis 1912 Narvas. Armastas juba maast madalast sporti, jalgpallist sai aga ta lemmikala. 1930. a. mängis juba Tallinna Jalgpalli Klubis. Võttis osa «Estonia» meeskonna loomisest, kuid alates 1932 kuulus «Spordi» esindusmeeskonda. Seal tuli ta kaks aastat järjest Eesti meistriks ning mängis rahvusmeeskonnas nii koduväljakul kui välismaal. 1939. a. astus TTÜ ridadesse. Suure Isamaasõja tegi läbi Rahvuskorpuses kuni Kuramaani. 1945. a. demobiliseerus ja asus jälle tööle elektrikuna, kellena töötab praegugi Tallinnas. Sõjajärgsed neli aastat mängis algul «Estos», hiljem Tallinna «Kalevis». Siimensoni peetakse meil kõigi aegade parimaks paremääreks. Ta on 43-kordne internatsionaal.

EESTI VANEMAID JALGPALLITEGELASI

Eesti rohkem kui 60-aastane jalgpalliajalugu on talletanud enesesse palju nimesid. Alates 1909. a. kevadest, mil «Meteori» ja «Merkuuri» ajalooline matš andis tõuke jalgpalli massilisusele, võime kõnelda ka tublidest organisaatoritest.

Kirjeldades sajandi algust, düünapoisse, «Meteori» ning «Merkuuri» asutamist, märkisime juba eespool mitmeid, tänu kellele me 1969. a. juunis võisime pühitseda Eesti jalgpalli 60. juubelit. Ühte tolleaegsetest organisaatoritest tahaksime eriti esile tõsta.

Julius Reinans sündis 19. 10. 1891 Tallinnas. Oli «Meteori» asutajaid-mängijaid. Isegi Esimese maailmasõja keerises ei unustatud jalgpalli, 1916 asutati Tallinna Jalgpalli Liiga. Sõja lõppedes oli J. Reinans Eesti Spordi Keskliidu funktsionääre, 1921. a. Tallinna Jalgpalli Klubi ning Eesti Jalgpalli Liidu asutajaid. Alates 1925. a. töötas Raudteevalitsuses. Reinans oli ka jalgpallikohtunik ning kaua aega TJK juhatuse liige. Suure Isamaasõja puhkedes evakueerus. Sõja lõppedes tuli taas Tallinna ning asus taastama jalgpalliorganisatsioone. Reinans — kauaaegne Tallinna jalgpallisektsiooni esimees — oli nõuandjaks ka Tallinna Elavhõbealaldite Tehase jalgpallureile ning tegutses veel kaua pärast pensionile minekut kollektiivis.

Auväärne veteran võttis reipalt osa meie jalgpalli 60. juubeli üritustest.

Ado Anderkopp kiigutas jalgpallihälli juba Esimese maailmasõja perioodil. 1916. a. valiti ta Tallinna Jalgpalli Liiga esimeheks ning oli Eesti Spordi Keskliidu asutajaid. Anderkopp sündis 1894. a. Läänemaal. Õppis Peterburis ning pärast maailmasõda Tartus õigusteadust, lõpetades eksternina 1922. Oli «Eesti Spordilehe» esimene toimetaja ning kuulus Eesti olümpiakomiteesse. Aastail 1930—1939 oli Eesti Jalgpalli Liidu esimees.

Gustav Laanekõrb (sünd. 1876 Tallinnas). Tegeles jalgpalli ja purjespordiga. Oli Ülevenemaalise Jalgpalliliidu juhatuse liige, hiljem (kuni 1921. aastani) jalgpallijuht Eesti Spordi Keskliidus. Tegutses ka olümpiakomitees.

Jaan Lepp (1895, Harjumaal) — Tallinna «Spordi» asutajaliige, jalgpalliliidu esimees 1923. a. Hiljem Narva spordijuhte.

Aleksander Mändvere (Lugenberg, 1896 Rakveres) oli jalgpalliliidu esimeheks 1924—1928. Pariisi olümpiamängudel esindas Eesti meeskonda. Hiljem kohtunikekolleegiumi esimees. Aastatel 1930—1932 «Eesti Spordilehe» peatoimetaja.

Aleksander Mänd (1893, Anijal). 1923—1940 Tallinna Jalgpalli Klubi, 1928—1930 jalgpalliliidu esimees.

Oskar Koni (1906 Tallinnas) oli aktiivne sportlane. Kvalifitseerus trükinduse spetsialistiks, kellena töötab praegugi. Kuulus jalgpalli, hoki, jää- ja pesapalli kohtunikekolleegiumi, oli Eesti rahvusmeeskonna esindajaks Soomes, Leedus ja Saksamaal. Jalgpalli ja jäähoki juhtivaid tegelasi alates 1930. Saksa okupatsiooni ajal juhtis Eesti jalgpallielu, oli tunnustatud kohtunik. Sõjajärgseil aastail Tallinna «Dünamo» jalgpalliorganiseerija. Koni on üleliidulise kategooria hokikohtunik, kauaaegne hokiföderatsiooni presiidiumi liige ja kohtunikekolleegiumi esimees.

Rudolf Redel (1895) on Tartu aktiivsemaid sporditegelasi. 1921. a. kuulus Tartu «Kalevi» juhatusse, oli ka Tartu Jalgpalli Klubi (1927) asutajaliige ja esimees. Ametilt on meisteraednik, kevadel-suvel käed tööd täis, ent tal jätkus aega ka jalgpalli ja tennise jaoks, Tartu kohtunikekolleegiumi tegevuse organiseerimiseks. Tal on suuri teeneid Tartu spordiväljakute rajamisel.

Sõjajärgsetest Nõukogude Eesti jalgpallitegelastest-aktivistidest on juba eespool juttu olnud. Mehi, kes pole paljuks pidanud ühiskondlikus korras meie jalgpalli juhtimisel kaasa lüüa, ühist rõõmu ja ka muresid jagada, on üsnagi palju. Siinkohal olgu märgitud jalgpalliföderatsiooni esimehed, kes alates 1945. a. on püüdnud hea seista Eesti NSV jalgpalli elujõu eest: Boris Kumm (1945—1946, 1949—1952), Leonhard Illison (1947—1948), Heino Mikkin (1953—1954), Hamlet Tiits (1955—1956, 1966—1967), Dmitri Bruns (1957—1960), Modest Käbin (1961—1962), Edmund Näär (1963—1965, 1968).

Aktiivsemateks on olnud Tallinna ja Kohtla-Järve sektsioon. Esimehed Mikk Roomere ja Selgur Randaru. Nimetamata ei saa jätta jalgpalliföderatsiooni kauaaegse sekretäri Lembit Tangi ning «Kalevi» sektsiooni esimehe Jakob Lurje tegevust. Riiklike treenerite ülesandeid on asjalikult täitnud Georg Krull, Ülo Lukas ja Heinard Kaat.

EESTI JALGPALLITREENERID

Esimeseks treeneriks tuleks pidada soomlast Verner Eklöfi, kes ka ise 1921.—1922. a. Tallinna «Spordi» meeskonnas kaasa mängis. Eklöf oli hea suusataja, jää- ja jalgpallimängija. Tema tööviljana püsis «Spordi» jalg- ja jääpallimeeskond kümmekond aastat Eesti paremate esireas. Ka «Kalev» kutsus endale Soomest treeneri — U. Malteni. Malten oli siiski rohkem jääpallimees ja tema panus «Kalevi» jalgpallurite kasvatamisel osutus õige napiks.

Tallinna Jalgpalli Klubi esimeseks treeneriks paluti meie jooksukuulsus Jüri Lossmann. Tema retsept oli — mida rohkem, seda parem! Treeningud toimusid kaks korda päevas: enne tööleminekut kuuest kaheksani Harjuoru tenniseväljakute kõrval, õhtul Lasnamäel või kusagil linnaveerel. Hommikune taotles peamiselt individuaaltreeningut — iga mängija

Tallinna «Kalev», kes mängis 1961. a. NSV Liidu meistrisarjas. Foto on tehtud Essentukis kevadel. Seisavad vasakult: treener E. Saar, Salahadtinov, Nell, Granov, Sossimov, Tamkõrv, K. Kollo, Gilden, ees — Sevastjanov, Sepp, Farõkin, Dubrovski, Kallis ja E. Kollo ● Jalgpallitreenerite seminar Pärnus 1967. Seisavad vasakult: V. Petrov (Võru), H. Tempel (Türi), M. Räli (K.-Järve), E. Eerme (Viljandi), A. Tohv (Sindi), P. Garbuzov (Tallinn), A. Tori (Kiviõli), A. Veinberg (K.-Järve), F. Lutter ja U. Piir (Tallinn), ees — E. Saar (Tallinn), A. Vralov (Valga), E. Jõesaar (Rakvere), V. Kuklas (Tartu), lektor I. Lukšinov (Leningrad), A. Fuki (Tallinn), V. Sidlovski (Narva), A. Saar (Jõgeva), V. Barabanov (Sillamäe), H. Kaat ja K.-R. Sillak (Tallinn) ● A. Tamkõrv — tubli kaitsemängija, kes valdab suurepäraselt «spagaati». Siin saab taas palli enda valdusse

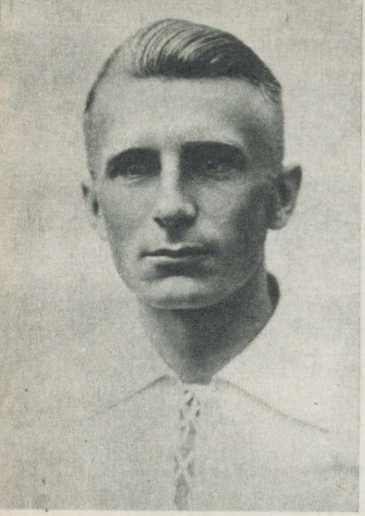
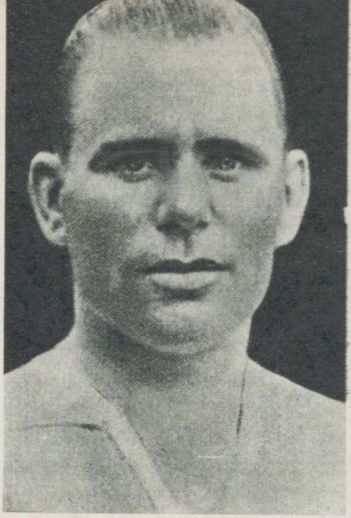
R. Nell (vasakul) — sõjajärgsel perioodil meie paremaid kesktormajaid ● Sõjajärgsel perioodil on M. Gilden üks resultatiivsemaid paremääri ● Moment Eesti jalgpalli 60. a. juubelikohtumisest Eesti NSV — Leningrad Kadrioru staadionil 6. juunil 1969. Võidavad leningradlased 3:0

1920-ndatel aastatel töötas Tallinnas treenerina ungarlane Antal Mally ● 1930. a. oli Tallinnas treeneriks austerlane Fritz Kerr ● William Fiskar alustas jalgpalliga 1909. a. kevadel «Meteoris», oli üks «düünapoiste» juhte. Teda tunti hüüdnimega «Pannal». Hilisem silmapaistev jalgpallitegelane

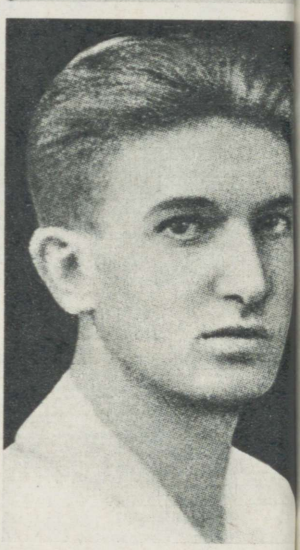

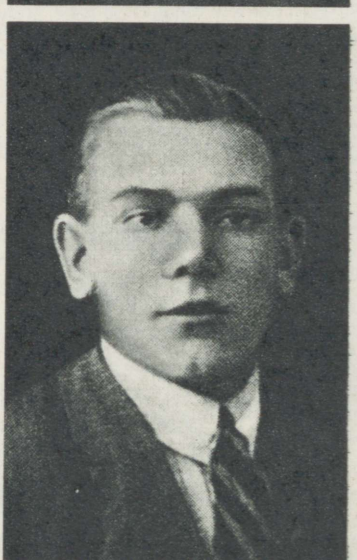
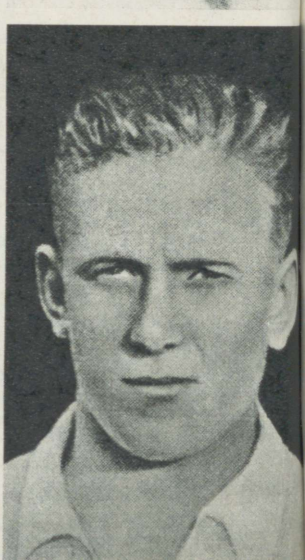

Balti karikas, mille eest Eesti, Läti ja Leedu võistlesid kuni 1940. aastani

Meie kõigi aegade paremaid kaitsemehi K.-R. Sillak ● Eugen Einman ● Leonhard Kass ● Elmar Saar ● Otto Reinlo (Reinfeldt) ● Richard Idlane ● Heinrich Uukkivi ● Arnold Pihlak ● Valter Neeris ● Eduard Eelma (Ellman) ● Evald Tipner ● Georg Rjabov ● Richard Kuremaa ● Georg Siimenson

1921. Eesti esimene meister Tallinna «Sport». Vasakult — E. Maurer, H. Roost, V. Tell, E. Kokamägi, E. Klaos, R. Paal, S. Javorski, H. Paal, A. Kuulman, O. Üpraus, O. Kirpson, vahekohtunik McKibbin. Pildilt puudub B. Rein. Sama meeskond, kus mängis veel A. Norgan, tuli ka 1922. a. meistriks ● 1923. a. meister Tallinna «Kalev». Vasakult: J. Lello, H. Väli, V. Röks, E. Kaljot, H. Paalberg, H. Kaarman, E. Joll, J. Brenner, vahekohtunik O. Silber; all A. Pihlak, A. Lass ja G. Vain. Puudub E. Eelma (Ellman) ● 1924. a. meister Tallinna «Sport». Vasakult: E. Maurer, S. Javorski, E. Einman, E. Teiman, E. Tipner, aseesimees V. Prii, B. Rein, E. Klaos, R. Jürisson ja O. Üpraus. Puuduvad J. Uik (Kihlefeldt) ja V. Tell ● 1925. a. meister «Sport». Vasakult K.-R. Sillak (Silberg), O. Üpraus, E. Klaos, B. Rein, A. Lasner, H. Paal, J. Uik, V. Birkenthal; ees — E. Maurer, E. Einman, E. Tipner, O. Reinlo (Reinfeldt), A. Kalve (Gerassimov) ● 1926. a. meister TJK

TALLINNA JALGPALLI KLUBI
EESTI MEISTER 1926 A.

ERNST JOLL

ALEKSANDER MÄND
(T.J.K. ESIMEES)

AUGUST LASS

RALF LIIVAR
(KAPTEN)

HUGO VÄLI

ELMAR KALJOT

EDUARD ELLMANN

JOHANNES LELLO

ARNOLD PIHLAK

HARALD KAARMANN

RUDOLF KALLASTE

JOHANNES BRENNER

1927. a. meister «Sport». Ülalt vasakult: A. Tarimäe (Neuman), K.-R. Idlane, E. Tipner, treener A. Mally, F. Karm ja O. Reinlo; all — H. Paal, A. Mägi, E. Einman, B. Rein, V. Silberg, O. Üpraus ● 1928. a. meister Tallinna Jalgpalli Klubi. Ülal vasakul: A. Lass, H. Väli, R. Liivar, B. Rein, A. Pihlak, E. Saar, K Fischer, all — E. Einman, E. Joll, E. Eelma, E. Kaljot

1929. a. meister «Sport». Vasakult: F. Karm, E. Tipner, K.-R. Idlane, V. Silberg, A. Mägi, K. Sillak, A. Lasner, H. Paal, O. Reinlo, A. Tarimäe, E. Einman, V. Birkenthal, V. Laurberg ● 1930. a. meister Tallinna «Kalev» (vasakult): T. Strandberg, E. Jõers, A. Gerassimov-Kalvet, F. Kull, E. Kollo, A. Estam-Eentamm, A. Ratnik, V. Piperal, E. Altosaar, B. Nelisnoi, E. Parbo, H. Koort

1931. a. meister «Sport». Vasakult: aseesimees V. Prii, K.-R. Sillak, O. Reinlo, A. Tarimäe, K. Idlane, A. Lasner, F. Karm, V. Ader, E. Lember; ees — L. Kass, E. Tipner, H. Saarne (Seegner) ● 1932. ja 1933. a. meister «Sport». Vasakult: E. Einman, V. Ader, H. Paal, J. Siimenson, A. Lasner, F. Karm, E. Tipner, K. Idlane; ees — L. Kass, O. Reinlo, H. Saarne. Pildilt puuduvad K.-R. Sillak, A. Tarimäe ja O. Üpraus ● 1934. ja 1935. a. meister «Estonia». Vasakult: A. Eentamm, H. Uukkivi, A. Märt, E. Saar, E. Eelma, E. Parbo, H. Rästas, A. Paimets, E. Kaljot, M. Jensen, V. Mäng; ees — V. Peterson, E. Mikson, V. Neeris ● 1936. a. meister «Estonia». Ülalt vasakult: meeskonna treener E. Kaljot, V. Mäng, E. Saar; 2. reas: E. Parbo, A. Sillandi, V. Neeris, V. Peterson, M. Jensen, A. Eentamm; all — H Uukkivi, E. Mikson, H. Rästas, K. Linberg ja J. Matsalu ● 1939. a. meister «Estonia»

1940. a. meister Tartu «Olümpia». Ülalt vasakult: F. Kull, E. Mals, B. Riisik, K.-R. Idlane, A. Ruven, O. Lõhmus, K. Pool; istuvad — E. Kivilo, A. Liba, E. Kõss, R. Kuremaa, A. Palumets, B. Murd, K. Karusion ● 1942. a. meister Tartu PSR. Vasakult: E. Kivilo, A. Roojärv, M. Kask, V. Põder, U. Tiik, A. Oha, B. Riisik, A. Kilk, R. Pakassaar, all — E. Mals, R. Rae, E. Mölder, H. Kallit. Pildilt puuduvad L. ja O. Rämmal, V. Kants ja A. Reial ● 1943. a. meister Tallinna «Estonia». Ülalt vasakult: E. Kaljot, N. Linberg, E. Kohlap, A. Keerme, E. Raide, E. Vahemets, V. Rebane, all — R. Valdov, E. Raikna, J. Sepp, V. Leetjärv, E. Blossfeld, L. Laks ● «Estonia» ja Tartu PSR 1943. a. Ülalt vasakult: treener Kaljot, Mals, Tiik, Roojärv, L. Rämmal, Raikna, Kants, Smitt, Kivilo, Veigemast, Laurits, Linberg, Kilk, all — Liba, Sepp, Tael, Rebane, Kallit, Laks, Vahemets, Oha, Jensen, Liiv. Foto on tehtud Tartus pärast mängu ● Eesti NSV 1945. a., s. o. esimene sõjajärgne meister Tallinna «Dünamo». Vasakult: L. Kass, E. Karp, B. Veigemast, L. Rämmal, E. Kohlap, O. Rämmal, N. Linberg, V. Liiv, L. Laks, E. Vahemets, A. Roots. Puuduvad E. Maslin, A. Kopli ja A. Annus

1947. a. meister Tallinna «Dünamo». Ülalt vasakult: L. Rämmal, V. Kebina, E. Härms, U. Ollis, L. Laks, H. Arro, treener E. Saar; ees — H. Vilbaum, E. Vahemets, L. Kass, E. Diiman, A. Roots. Puuduvad B. Veigemast, M. Samm ja G. Krull ● 1949. ja 1950. a. meister Tallinna «Dünamo». Vasakult: treener E. Saar, B. Veigemast, G. Krull, L. Rämmal, U. Piir, O. Rämmal, E. Diiman, V. Kebina, A. Kilk, H. Vilbaum, E. Vahemets, A. Roots. 1950. a. mängisid meeskonnas ka U. Põllu ja L. Sepp ● 1951. ja 1952. a. meister BL (Tallinn). Vasakult: A. Gorjatšev, E. Pestov, E. Saveljev, L. Siljanov, B. Timonin, N. Mihhailov, N. Mitjušin, A. Grafov, A. Ananjev, D. Tuller, V. Kovaljov ● 1953. a. meister Tallinna «Dünamo». Vasakult: E. Saar, B. Veigemast, U. Välja, U. Põllu, O. Rämmal, V. Kebina, E. Diiman, B. Mihhailov, H. Vissel, H. Vilbaum, L. Sepp, H. Vellavere ● 1954. a. meister Tallinna «Dünamo». Vasakult: J. Johanson, A. Vellavere, H. Vilbaum, L. Sepp, V. Kebina, H. Maldre, A. Vans, U. Põllu, B. Mihhailov, U. Välja, E. Diiman

1955. a. meister Tallinna «Kalev». Vasakult: H. Dementjev, L. Maksimov, U. Piir, B. Pakin, J. Tomeri, H. Kaat, U. Kuller, D. Fedorenko, V. Rjazanov, V. Lepre, J. Gurevitš ● 1956. a. meister BL (Tallinn). Vasakult: A. Martõnov, A. Kanunnikov, L. Siljanov, N. Fedossejev, B. Fišer, V. Samsonov, V. Mašika, E. Gevorkjan, V. Mosin, A. Pavlov, A. Ivanov ● 1957. ja 1958. a. meister Ülemiste «Kalev». Ülalt vasakult L. Šarapov, I. Pakin, H. Hindrek, A. Samsonov, V. Tšelnokov, B. Pakin, L. Poluvjanov, treener J. Gurevitš; all — J. Sedõševski, B. Puksmann, I. Lõzo, V. Reitman, A. Ivanov ● 1959. a. meister Ülemiste «Kalev». Ülalt vasakult: I. Pakin, A. Kellu, A. Samsonov, V. Dubrovski, V. Rodionov, H. Hindrek; all — B. Puksmann, V. Peganov, A. Kanunnikov, A. Ivanov, V. Rjazanov ● 1961. a. meister Kopli «Kalev». Ülal vasakult: J. Makarov, J. Bušujev, V. Volkov, J. Petrov, V. Klotškov, R. Salahadtinov, treener I. Kasmeridi; all — A. Koltunov, V. Dmitrijevitš, P. Piller, J. Konjavin, V. Izotov

1962. a. meister ja 1961. a. karikavõitja Ülemiste «Kalev». Vasakult: E. Kesküll, L. Maksimov, A. Nikolajev, A. Tihhovod, A. Kellu, B. Mihhailov, J. Barabanov, E. Ivanov, I. Pakin, B. Prostov, E. Eliava, B. Puksmann, A. Ivanov ● 1963. a. meister Tallinna «Tempo». Vasakult: A. Markov, R. Nell, E. Kesküll, A. Vasilauskas, H. Kallis, treener A. Sillandi, A. Veldermann, S. Sokolov. V. Izotov, J. Sedõševski; all — F. Lutter, N. Mudrov

1964. a. meister Tallinna «Norma». Vasakult seisavad: treener U. Piir, E. Sein, P. Lainevool, J. Mets, V. Šiganevitš, E. Kruusmaa, A. Amiel, I. Smitt, H. Sepp; istuvad — A. Palgi, A. Kääri, A. Rättel, R. Jauk, E. Kollo, A. Kanunnikov, H. Kokelman, B. Stepanov ● 1965. ja 1966. a. meister BL (Tallinn). Ülalt vasakult: treener L. Siljanov, M. Smolkin, V. Kuksin, V. Tetenkov, V. Dubrovski, J. Neverov, V. Pestšanski, meeskonna ülem L. Vašakmadze; all — O. Mametšarov, V. Trošin, G. Golubenko, D. Botšarov. 1966. a. mängisid veel mitmed uued mehed

1967. a. meister Tallinna «Norma». Ülalt vasakult: V. Beljajev, T. Eelma, M. Karp, P. Priks, treener U. Piir, V. Šiganevitš, J. Simakov, A. Palgi; all — T. Mathiesen, T. Vapper, K. Kollo, L. Starkov, E. Kollo, R. Orvandi ● 1968. a. meister ja karikavõitja BL (Tallinn). Ülalt vasakult: V. Alferov, J. Neževannõi, A. Jakovlev, V. Martirosjan, V. Talantsev, treener L. Siljanov, A. Rjatsev, V. Stepanov; all — V. Škulov, V. Lissitsõn, V. Grinko, G. Radzevitš, G. Serodedenko. Puudub J. Polivoda

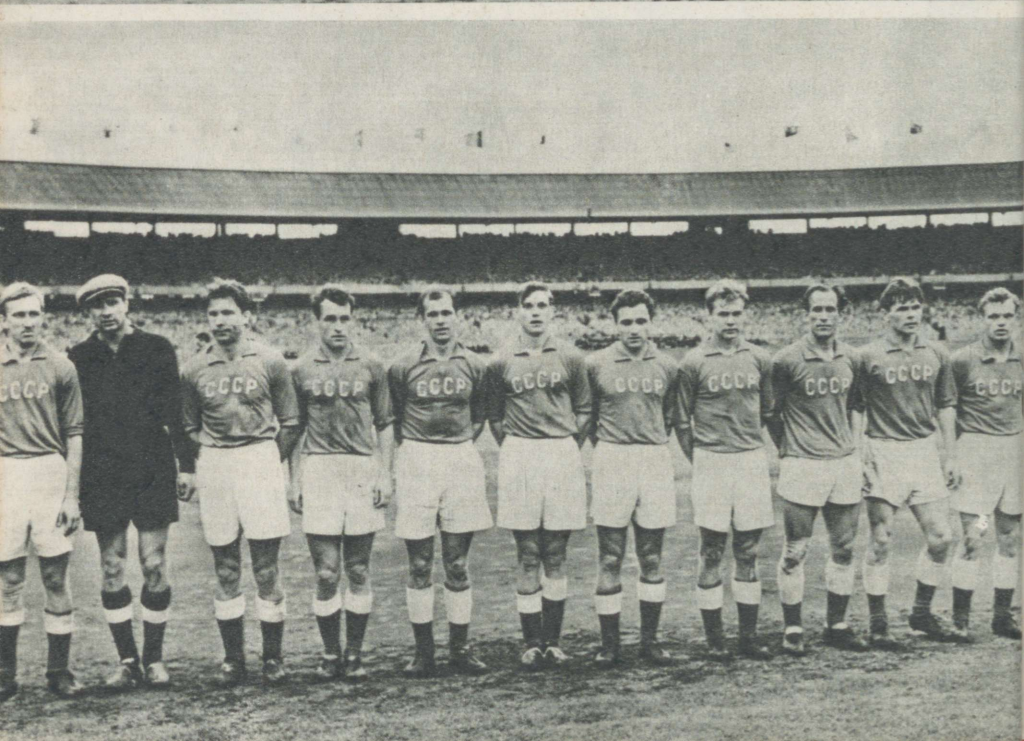

Moment Moskva meistrivõistluste mängust ZKS staadionil 1924 ● Baskid Moskvas
Seisavad vasakult: Birginaga, Langara, L. Regeiro, Egustiza, Alonso, Pabloti, Aeda,
Ecebarri, Areso, Valgona, ees — Irraragori, Silaurren, Gorostiza, Subieta, Mugerza,
P. Regeiro, Blasco, Larrinaga

СССР

Grigori Fedotov (nr. 9) NSV Liidu keskkormaja-mustermängija ● NSV Liidu esindus, kes alistas Melbourne'i olümpiafinaalis Jugoslaavia 1:0. Vasakult: I. Netto, L. Jašin, A. Bašaškin, S. Salnikov, M. Ogonkov, B. Kusnetsov, N. Simonjan, A. Iljin, A. Masljonkin, A. Issajev, B. Tatušin O NSV Liidu 1963. a. meister Moskva «Dünamo». Seisavad (vasakult): vanemtreener A. Ponomarjov, G. Rjabov, V. Beljajev, V. Glotov, G. Gussarov, E. Mudrik, L. Jašin, N. Bobkov, J. Všivtsev, V. Anitškin, treenerid V. Pavlov ja V. Blinkov, ees — V. Kessarev, V. Fadejev, V. Tsarjov, V. Maslov, I. Tšislenko, V. Korolenkov ja A. Nikolajev ● 1964, Taškent. Tbilisi «Dünamo» tegi jalgpalli armastavale Gruusiale kaua oodatud kingituse — tuli NSV Liidu meistriks

NSV Liidu 1965. a. meister Moskva «Torpeedo». Vasakult 1. reas: A. Muškove.s, O. Sergejev, V. Štšerbakov, A. Kavazašvili, E. Sepovalenko, V. Maruško, 2. reas — V. Mihhailov, A. Lenjov, V. Ivanov, V. Voronin, V. Andejuk, V. Sustikov, 3. reas — B. Batanov, V. Brednev, E. Streltsov, V. Sarajev ● 1966. a. MM-võistluste lõppturniiril mängis NSV Liidu koondis edukalt ning jõudis poolfinaali, kus kaotas napilt Saksa FV-le ning tuli neljandaks: L. Jašin, V. Serebrjannikov, L. Ostrovski, V. Ponomarjov, V. Afonin, A. Šesternjov, M. Hurtsilava, J. Szabo, V. Getmanov, V. Danilov, I. Tšislenko, V. Voronin, A. Kornejev, G. Sitšinava, G. Hussainov, S. Metreveli, V. Porkujan, A. Baniševski, E. Malofejev, E. Markarov, A. Kavazašvili, V. Bannikov

1930. a. Esimene maailmameister Uruguai: väravavaht Enrique Ballesteros, kaitsepaar José Nazzasi (vasakul) ja Ernesto Mascheroni, poolkaitsjad José L. Andrade, Lorenzo Fernández, Alvaro Gestido, edurivi — Pablo Dorado, Héctor Scarone, Héctor Castro, Pedro Cea ja Santos Iriarte ● 1934. a. maailmameister Itaalia: Combi, Monzeglio, Allemandi, Ferraris IV, Monti, Bertolini, Guaita, Meazza, Schiavio, Ferrari, Orsi

1938. a. maailmameister Itaalia: peatreener Vittorio Pozzo (vasakult), Olivieri, Masseur, Andreola, Foni, Serantoni, Locatelli, Rava, ees — Biavati, Meazza, Piola, Ferrari ja Colaussi ● 1950. a. maailmameister Uruguai: (vasakult) Varela, treener Lopez, Gambetta Tejera, treener Vasquez, M. Gonzales, Maspoli, R. Andrade, Masseur, ees (vasakult) — kaks hooldajat, Ghiggia, Perez, Miguez, Schiaffino, Moran ja üks hooldaja

1954. a. maailmameister Saksa FV: (vasakult) F. Walter, Turek, Eckel, Rahn, O. Walter, Liebrich, Posipal, Schäfer, Kohlmeyer, May ja Morlock ● 1958. ja 1962. a. maailmameister Brasiilia: (vasakult) 2. reas — D. Santos, Zito, Bellini, N. Santos, Orlando, Gilmar, ees — Garrincha, Didi, Pele, Vava, Zagalo, masseerija Americo. 1962. a. mängis Pele asemel finaalis Amarildo

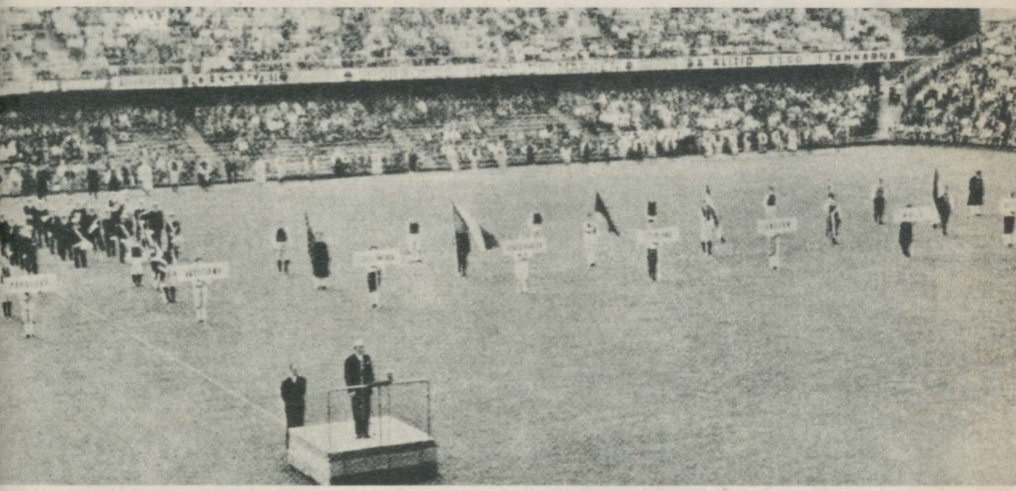

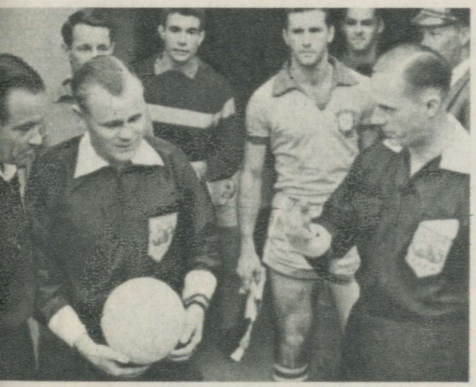

1966. a. maailmameister Inglismaa. Seisavad vasakult: treener Sheperdson, masseerija Cocker, Hunt, Flowers, Bonetti, Springett, Banks, Moore, Greaves, peatreener ja meeskonna koostaja Alf Ramsey, keskmises reas — Armfield, Calaghan, Byrne, Eastham, Hurst, Jacky Charlton, Ball, Stiles, ees — Hunter, Cohen, Paine, Wilson, Bobby Charlton, Peters ja Conelly ● Uruguailased 1924. a. Pariisi olümpiamängudel on valgetes särkides: A. Mazzali (ees paremalt kolmas), J. Nazzasi, P. Arispe, J. Andrade (paremalt kolmas, seisab), J. Vidal, A. Chierra, S. Urdinaran, H. Scarone, P. Petrone, P. Cea, A. Romano

1958 a. MM-võistluste lõppturniiri avamine Stokholmis. Kõneleb FIFA president A. Drewry. Seejärel kuulutas Rootsi kuningas Gustav VI Adolf MM-finaalturniiri avatuks ● 1958, Stokholm. Kohtunikud M. Guigue (Prantsusmaa, keskel), Dusch (Saksa FV, paremal) ja Gardeazabal (Hispaania) tulevad koos meeskondadega väljakule finaalmatšiks ● Masseerija Americo süstib 17-aastasele Pelele enne otsustavat finaalmängu vitamiini ● Vava (Brasiilia) on löönud väravа (1958. a finaal), Carrincha, Pele jt. on tulnud teda toreda pealelöögi puhul õnnitlema

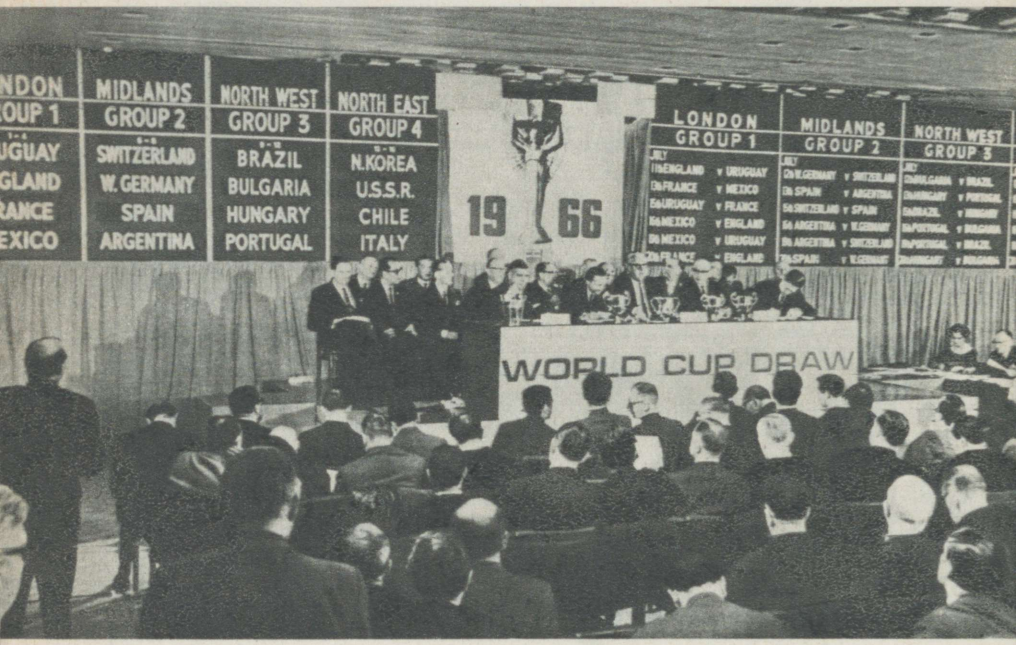

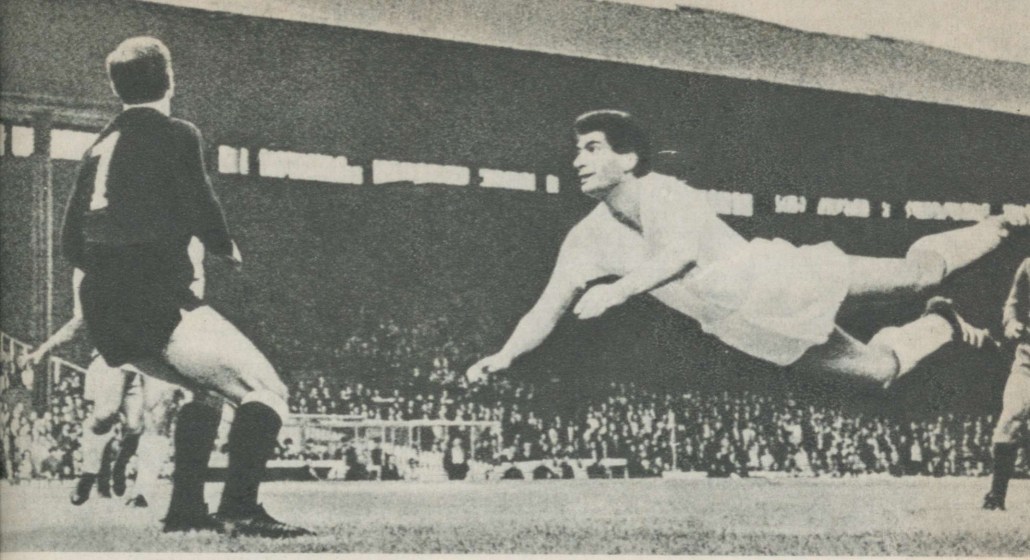

FIFA president Drewry annab 1958. a. maailmameistermeeskonna Brasiilia kaptenile Bellinile üle «Kuldse jumalanna» ● Tšiili MM-turniiril 1962 oli kõige tooremaks mänguks Tšiili—Itaalia Santiagos. Pildil näeme üht järjekordset intsidenti, kus inglise vahekohtunik jagab puidmaid itaallastega pärast jämedat toorutsemist ● London, «Royal Garden». Jaanuaris 1966 loositi siin MM-võistluste lõpputurniirist osavõtjad gruppidesse ● Grupp eestlasi Inglismaal MM-võistlustel. Pildil, mis on võetud Durhamis, paremalt: E. Jaanson (Tallinnast), K. Kivil (Loksalt), ajakirjanik L. Koik ja Kohtla-Järve jalgpallisektsiooni kauaaegne esimees L. Kange ● Haruldaselt ilus pealelöök bulgaarlaselt Vutzovilt matšis Bulgaaria—Portugal. Ainult et oma väravasse (1966) ● Jalgpallikuningas Pele on rivist välja löödud. Tema troonipärija Eusebio silitab murelikult Pele pead (1966) ● Moment matšist NSV Liit—Ungari MM-võistlustel Inglismaal. Tšislenko saavutab värava. Kaposzta (vasakul) tuli liiga hilja appi ● Anatoli Baniševski annab autogramme

RUSSIA

Simoes (Portugal) — Eusebio (Portugal) — Pelé (Brasilien) — Bene (Ungarn)

Mazz (Ar) Held (D) — Hunt (E) Onega (Ar) — Albert (U) Asparuchow (Bu) — Lapetra (Sp) Metreweli (SU)

Mittelachse

B. Charlton (England) — Beckenbauer (Deutschland)

Stiles (E) Moore (E) — Haller (D) Coluna (P)

Abwehr

Morzolini (Argentinien) — Schulz (Deutschland) — Sanchis (Spanien) — Cohen (England)

Rattin (Ar) Hilario (P) — Weber (D) Fernandez (Sp) — J. Charlton (E) Ponomarew (SU) — Höttges (D) Kaporuta (U)

Torhüter

Iribar (Spanien)

Banks (E) Jaschin (SU)

Abkürzungen: Ar = Argentinien, Bu = Bulgarien, D = Deutschland, E = England, P = Portugal, Sp = Spanien, SU = Sowjetunion, U = Ungarn

Korealased võitsid Itaalia ja tekitasid sensatsiooni matšis Portugaliga. Nad juhtisid 3:0. Siis aga asus otsustavalt tegevusse Eusebio, keda näeme pildil maas. Portugal võitis. Eusebiot katab momendil Shin Yung Kyoo ● Müncheni «Sport-Illustrierte» koostas maailma koondise 1966 sellises koosseisus ning lisas igale «ametikohale» veel kaks meest, niisiis 33 maailma paremat ● Kõigi MM-mängude poolaegadel andsid puhkpilliorkestrid meeldiva kontserdi. Siin näeme orkestrit mängimas-liikumas Middlesbrough' staadionil

«ravis» oma kitsaskohti. Õhtune kestis tavaliselt 5—6 tundi, millele järgnes jooks tavaliselt Kadrioru ringteel. Treener jooksis ees, harilikult 10 ringi. Ellipi normiks oli 7, teistel jõudumööda, kusjuures alla kolme ei leppinud keegi. Siis joodi kvassi, oldi hüvas tujus, mindi koju. Nii alustati pool sajandit tagasi.

Järgmisel aastal saadi TJK-le Ungarist treeneriks Franz von Voggenhuber. Kahjuks kulges tema tööaeg rohkem restoranis. Järgmine kutsuti TJK-le 1923. a. Saksamaalt — Willy Knesebäck, kes hiljem oli Berliini ülikoolis kehalise kasvatuse lektoriks. Tema andis välja kolmeosalise «Jalgpalli õpetuse», mille 1926. a. Harald Tammer eestikeelsena kirjastas. Knesebäck õpetas löögitehnikat, tegi kiirus-, jõu- ja vastupidavusharjutusi, seadis sisse püst- ja kaldseinad, rakendas ripp-palle jala- ja pealöögi harjutamiseks.

1923. a. sai «Kalev» austerlase Hans Lustigi; väga ettevõtliku ja energilise mehe. Tema organiseerimisel tegi meeskond pikema, kõigiti kordaläinud turnee Saksamaal.

Saabus 1924 — Pariisi olümpia-aasta. Eesti jalgpall sammus maailma areenile. Juba 1923. a. sügisel palgati Ungarist Ferenc Konny. Algul toimusid treeningud maneežis, umbes praeguse kaubamaja vastas. Tolm ja sõnnikulõhn mehi ei heidutanud. Tahtsid ju kõik olümpiaadile. Ja käisidki.

Kui «Spordil» 1927. a. tekkis suur võimalus Saarepera karikas viiendat korda, jäädavalt, endale võita, mõeldi ka hea treeneri palkamisele. Kokkuleppele jõuti nimeka ungarlase Antal Mallyga. Mally osutuski üheks õnnestunumaks, kes üldse on eestlasi õpetanud. Töö maht polnud tal väga suur, see-eest oli treening intensiivne. Mally rakendas taktikalist W-süsteemi osaliselt juba sel ajal, s. t. mitu aastat enne selle võidukäiku. Ungari treeneri töö kandiski vilja — «Sport» oli hooaja parim, tuli meistriks, võitis karika. 1935. a. kutsuti Mally teistkordselt Eestisse — rahvusmeeskonna treeneriks. Temalt saadi rikkalikke, rahvusvaheliselt kogetud jalgpallialaseid teadmisi.

1930. a. palkas EJL austerlase Fritz Kerri. Tema asetas rõhu tehnika täiustamisele, eriti peamängule. Ka lühisöödul ja kohavahetusel oli ta meetodis tähtis koht.

Külakosti Eestisse tõid veel kaks austerlast — M. Adler 1923. a. ja H. Winter 1925. a. Viimane jäi mõneks ajaks Tallinna elama ja mängis TJK meeskonnas kaasa.

Välismaa treenerite saabumisega tekkis laialdane huvi jalgpalli vastu kogu Eestis. Tekkis vajadus korraldada kursusi homsetele treeneritele. Esimesed treenerite ja kohtunike kursused korraldas Eesti Jalgpalli Liit 1927. a. 22 osavõtjale olid lektoreiks endine kergejõustiklane dr. Veiss, masseerija Tomson, kohtunikekogu esimees Mändvere, spordiliidust Mihhailov ja jalgpallur ning mitmekülgne sportlane Paal. Kursuste programm puudutas anatoomiat, füsioloogiat, esmaabi ja massaaži, käsitles organisatsioonilisi küsimusi, hõlmas jalgpallimäärused, tehnika ja taktika.

Paljud Tallinna jalgpallurid-treenerid, välismaiste treenerite õpilased, viibisid sageli teistes linnades, alevites, väiksemates keskustes üsnagi pikka aega. Aktiivsemaiks olid E. Eelma, E. Einman, K.-R. Sillak, E. Saar, H. Saarne, A. Koovit, O. Silber, J. Hargla, A. Tarimäe, R. Idlane, E. Tipner, A. Lass, A. Vollrat, O. Reinlo, H. Paal, V. Ader, B. Rein, R. Kallaste, E. Kaljot, A. Veinberg jt. Peatselt võis juba öelda, et võimekaid treenereid leidus üle maa. Neil oli autoriteeti ja nad propageerisid jalgpalli südamest. Nimetagem R. Redelit ja V. Kokka Tartus, J. Gutmanni Võrus, E. Jõesaart Rakveres, N. Kaubišt Narvas-Pärnus, E. Lälli Mõisakülas, A. Kuulmanni Kohilas.

Eriti suuri teeneid on meie jalgpalli arendamisel olnud omaaegsetel riiklikel treeneritel Bernhard Reinul ja Elmar Saarel. Noorema põlvkonna treenereist nimetagem tallinlasi U. Piiri, A. Leichne-

rit, H. Viirmaad, U. Lokotari, V. Tiidot, J. Gurevitšit, L. Pjatkinit, narvalast V. Šidlovskit, pärnulasi V. Lelovit ja F. Valterit, viljandlast O. Ozolingi, tartlast A. Lemmatsit ja Kohtla-Järve treenerit M. Rälit.

EESTI JALGPALLIKOHTUNIKUD

«Kõik algas sadamakailt». Inglise madrused õpetasid sedagi, et jalgpallis on vaja vahekohtunikku. Peatselt ilmus ühte ja teise linna ka trükitud mängureegleid, küll Inglismaalt, küll Saksamaalt. Loomulikult tuli meie isal-vahekohtunikul palju uurida, harjutada, enne kui vile korrektselt vilistama hakkas. Neil puudusid kogemused, «tarku» oli palju, võta kinni, kes neid kõige õigemaid reegleid teadis.

Palju õpiti esimesel jalgpallimatkal Soomes 1911. Kodus jagati kogemusi, uuriti kaasatoodud määrustikke, katsetati juba esimesel võistlusel. Üks esimesi vilemehi oli Tallinna postiametnik Tomson. Ta oli ka vahekohtunikuks «Merkuuri» ja «Meteori» esmakohtumisel.

Veel olid aastail 1909—1920 aktiivsemaiks jalgpallikohtunikeks tolle aja tuntud kergejõustiklane Venemaa rekordiomanik kõrgushüppes (1.81 sm) B. Abrams, fotograaf K. Akel, J. Reinans ja V. Orlov. Kui asutati Tallinna Jalgpalliliiga (1916), organiseerusid selle juurde ka vahekohtunikud. Kuna võistlusi oli vähe, esialgu neist piisaski.

1921. a. juhtis K. Akel esimese eestlasena rahvusvahelist matši Eesti—Rootsi. Eesti meistrivõistluste korraldamine paljastas meie kohtunike vähesuse. 1921. a. organiseeriti esimesed kohtunike kursused. Samal aastal loodi ka kohtunikekogu ja valiti juhatus: B. Abrams, K. Akel, J. Reinans ja A. Mändvere (Lugenberg). Alates 1925. a. hakkas kohtunike tegevust juhtima Inglise firma esindaja Eestis A. McKibbin. Jalgpalliliidu poolt nn. kinnitatud kohtunikke oli 12: A. McKibbin, R. Bertram, B. Abrams, J. Reinans, O. Silber, A. Silber, M. Miller, H. Hargla, F. Kull, A. Mändvere, H. Vinter ja V. Rõks. Peale nende tegutsesid kohtunike kandidaadid, ühtekokku 45. Neid oli Tartus, Narvas, Pärnus, Valgas, Võrus, Viljandis, Türil ja Paides. Aasta-aastalt kohtunike arv kasvas. 1936. a. kuulus vabariikliku jalgpallikohtunike kogusse üle 30 nn. liidukohtuniku ja 70 kohtunikku kaasa arvatud kohtunike kandidaadid. Nende tegevust juhtisid A. Mändvere (esimees), V. Rõks, H. Paal (abiesimehed), O. Koni (sekretär) ja E. Eelma (Ellman). Suuremates linnades olid kohtunikekogu osakonnad: Narvas juhtisid osakonda J. Safronov, N. Kalugin ja O. Räim, Tartus F. Kull, R. Redel ja A. Kondor, Pärnus E. Jürvetson ja B. Schmidt, Viljandis K. Raudjalg ja A. Raudsepp, Võrus K. Kolon, J. Gutman ja V. Ventsel, Tapal A. Ruil ja R. Plutus. 1940. aastaks oli Eestis 180 tegevkohtunikku, neist 34 liidukohtunikku.

Alates 1923, mil Eesti Jalgpalli Liit võeti vastu FIFA-sse, nimetas meie kohtunikekogu igal aastal, vastavalt FIFA nõudmisele, viis paremat kohtunikku, keda võidi rakendada rahvusvahelistes kohtumistes. Ajavahemikus 1921—1940 juhtisid maavõistlusi järgmised Eesti kohtunikud: K. Akel, J. Reinans, A. Silber, F. Kull, V. Rõks, E. Eelma, H. Paal ja O. Koni. Viimatimainitud neli, ja alates 1940 V. Loodla, olid rahvusvahelised kohtunikud.

1940. a. juuni-juulisündmused tõid muudatusi kohtunikekogusse. See korraldati pisut ümber. Esimeheks valiti V. Rõks. Vaevalt jõudis järgmine hooaeg loominguikka, kui algas sõda. Tegevus soikus terveks aastaks. Järgmisel suvel, kui okupeeritud Eestis hakati tasapisi võistlusi korraldama, organiseeris O. Koni ka kohtunikekogu. Sellesse kuulusid K. Sillak, V. Kaleviste, A. Koovit, H. Saarne, V. Saaga, E. Jõesaar, V. Kokk, V. Leetjärv, E. Allik, R. Muro, A. Ruil ja mõned teised.

Kohe pärast Eesti territooriumi vabastamist kogunesid ka kohtunikud. 17. jaanuaril 1945 peeti Tallinnas esimene kokkutulek. Seal valiti kohtunikekogu juhatus: esimeheks E. Saar, sekretäriks V. Kaleviste, liikmeteks O. Koni, K. Sillak ja H. Saarne. Tegevkohtunikke registreeriti 1945. a. algul 22. E. Saar oli üleliiduliste dimensioonidega, sõprusmänge ja vabariigi meistrivõistlusi juhtisid O. Koni, H. Saarne, K. Sillak, V. Kaleviste, H. Mikkin, A. Koovit, A. Jalgma, J. Jõesaar, J. Matsalu, H. Dementjev, II liiga mänge vilistasid enamikus kohalikud kohtunikud. Juba 1945. a. suvel rajati kohtunike tegevus kindlale alusele, hoolitseti ka järelkasvu eest.

1947. aastaks tõusis meie vilemeeste arv juba 70-le. Samal aastal ilmusid trükis ka täiendatud jalgpallimäärused. 1948. a. tuli meie kohtunikekogu liikmeil juhtida 50 üleliidulist kalendermängu, vabariigi võistlusi aga tervelt 450. Need andsid kogemusi, mille tulemusena tõusis ka kvalifitseeritus. 1954. a. oli üleliiduline kategooria E. Saarel, V. Kalevistel ja V. Friedmanil, oli 15 vabariikliku ja 25 I kategooria kohtunikku. Üldse kuulus kohtunikekogusse 157 meest. 1961. a. sai üleliidulise kategooria E. Härms ning 1964. a. V. Kebina ja H. Kaat. Eesti jalgpallikohtunikud on käinud mänge vilistamas kaugel väljaspool vabariiki. Peale E. Saare on NSV Liidu karikafinaali juhtinud (1944 ja 1945) E. Härms 1966. a.

MEIE JALGPALLIKOMMENTAATOREID

Vanemaid kirjamehi on meil üsnagi palju. Üheks populaarsemaks oli Oskar Lõvi (sünd. 1903 Tallinnas) — pseudonüümina Toomas Kivi. Oli Tallinna Spordipressi Klubi asutaja ja esimees. Kuna oskas mitut võõrkeelt, käis reporterina paljudel Euroopa suurvõistlustel. Oskar Lõvi oli meie ringhäälingus esimeseks spordireporteriks, paljude jalgpalliturniiride propagandajuht. Ta kirjutas palju jalgpallist, alati oli tal huvitavaid, värskeid mõtteid.

Tuntud spordiajakirjanikest, kelle lemmikalaks-murelapseks oli jalgpall, nimetagem sajandi alguse Arno Poolakut, Georg Pärnpuud ja Karl Arrot. Mainimata ei saaks jätta «Uudislehe» kommentaatorit Boris Tralli ja 22-kordset internatsionaali Ernst Jolli, kes pühendas peaaegu kogu ootamatult katkenud elu jalgpallile ja ajakirjanikutööle. Oli ju tema meie populaarne Jaan Kägu. Üks toimekamaid spordiajakirjanikke oli Aadu Adari, omaaegne «Eesti Spordilehe» toimetaja ning Eesti Jalgpalli Liidu juhatuse liige. Ka pärast sõda toimetas ta mitmeid spordiraamatuid ja andis kogemusi nooremate kolleegidele.

Juba 1928. a. alustas ajakirjanikutööd praegune Eesti NSV teeneline ajakirjanik Vladimir Raudsepp. Ta käis korrespondendina meeskondadega kaasas paljudes Euroopa maades, viibis lehemehena Berliini olümpiamängudel. Praegugi on talle sporditeema südamelähedane.

Pikka aega tunneme Heino Mikkinit (sünd. 1909). Sportimist alustas ta 1928 Tapa Spordiklubis, samal ajal tegutses jalgpallikohtunikuna. 1935. a. sai temast «Uudislehe» toimetuse liige. 1936 ja 1940 tegutses olümpia propaganda büroos ning olümpiamängude päevil oli üks «Olümpialehe» toimetajaid. Alates 1936 hakkas Eesti Ringhäälingus spordisündmusi kommenteerima, jalgpalliülekandeid tegema. Raadiomehena ja ajalehtede korrespondendina on viibinud paljudel võistlustel Soomes, Lätis, Leedus, Rootsis ja Saksamaal. 1940. a. oli «Rahva Hääle» toimetuses, Suure Isamaasõja päevil — Eesti Rahvuskorpuses, 1945. a. — «Noorte Hääle» spordiosakonna juhataja. 1954—1955 oli Tallinna «Kalevi» meeskonna juht üleliidulisel turniiril, seejärel Komsomoli staadioni direktor. Eesti Televi-

siooni asutamisest peale on Heino Mikkin TV-sporditoimetuse juhataja. Ta kuulus Eesti Spordipressi Klubi liikmeskonda juba enne sõda, oli Eesti NSV Spordipressi föderatsiooni asutajaliikmeid ning sektsiooni esimees. Eesti NSV Ajakirjanike Liidu juhatuse liige. Kauaaegne Eesti NSV Jalgpalli ja Hokiföderatsiooni presiidiumi liige. Eesti NSV staažikaim spordiajakirjanik.

Sõjajärgseist jalgpallikommentaatoreist on staažikaim Eugen Below (sünd. 1919). Noorusaastad on seotud Nõmmega. Tegeles korv- ja võrkpalliga, kergejõustiku, kiiruisutamisega. Suviti oli lemmikharrastuseks jalgpall. Mängis Nõmme meeskondades, hiljem Rakveres aega teenides, Tapal. Sõda seiskas noorusründed radadel, väljakuil. Belowist sai spordiajakirjanik, südamelähedaseks jäid spordimängud. Kuigi esikohal on võrkpall, on jalgpall sõsaralaks. Töötas sporditoimetajana ja jalgpallikommentaatorina «Rahva Hääle» ja «Molodjož Estonii» juures, Eesti Televisioonis. Üleliiduliselt tuntud jalgpallistatistik. Praegu töötab «Kehakultuuri» toimetuses. Kauaaegne Eesti NSV Spordiajakirjanike Föderatsiooni sekretär.

Lembit Koik (sünd. 1929), käesoleva teose koostaja. Pärast Tartu ülikooli õigusteaduskonna lõpetamist (1952) töötas Eesti Raadios päevauudiste ja sporditoimetajana. Hiljem samal alal «Õhtulehe» juures. 1959—1966 «Spordilehe» rahvusvahelise spordi osakonna juhataja, jalgpalli- ja hokikommentaator. Eesti NSV Spordiajakirjanike Föderatsiooni asutajaliige. Sportimist alustas Tartu Jalgpalli Klubi noortemeeskonnas, pärast sõda mängis Tartu «Kalevi» esinduses. ÜSK ja Tallinna «Dünamo» meeskonnas kolmekordne Eesti NSV veepallimeister. Ajavahemikus 1948—1955 kuulus vabariigi koondisse. Kauaaegne «Dünamo» veespordisektsiooni ja Eesti NSV Veepalliföderatsiooni juht ja Eesti NSV Jalgpalliföderatsiooni presiidiumi liige. Korrespondendina viibinud paljudel rahvusvahelistel võistlustel Soomes, Rootsis, Itaalias, Inglismaal. On teose «XVII olümpiamängud» üks autoreid. Spordiajakirjanike Föderatsiooni aseesimees.

Heino Kask (sünd. 1924) alustas tööd ajakirjanikuna 1948. a. Vahepeal tegutses riikliku veesporditreenerina. Sportimist alustas juba põlvpükstes, lemmikalaks ujumine ja spordimängud. Ta on mitmekordne Eesti NSV meister veepallis. 1947—1954 kuulus vabariigi koondisse. «Spordilehe» asutamisest alates töötab selle toimetuses ja on alates 1966. a. rahvusvahelise spordi osakonna juhataja. Tegutseb ka jalgpallikommentaatorina. Korrespondendina on ta viibinud paljudel rahvusvahelistel suurvõistlustel Soomes, Austrias, Prantsusmaal ja Poolas. Kirjutas «Olümpiaraamatu» ning teose «IX taliolümpiamängud, Innsbruck». Spordiajakirjanike Föderatsiooni juhatuse liige.

Gunnar Hololei (sünd. 1927) tegutses pärast TPI majandusteaduskonna lõpetamist Eesti Raadio spordikirjasaatjana. Hiljem hakkas andma reportaaže ning temast sai koosseisuline spordikommentaator. Juba aastaid on ta reporteerinud jalgpallivõistlusi, mis on ta lemmikalasid. Üliõpilasena mängis korvpalli. Raadio korrespondendina on ta viibinud paljudes maades, olümpiamängudel ning rahvusvahelistel suurvõistlustel. Kirjutas raamatu jalgpalli VIII MM-võistlustest («Kuldne jumalanna tagasi Euroopasse»).

Tallinnas ilmuvate venekeelsete ajalehtede «Sovetskaja «Estonia» ja «Molodjož Estonii» veergudel on kaua jalgpalli kommenteerinud Nikolai Žadin (sünd. 1914), kes on ka mitmekordne Eesti NSV kabemeister; Jaan Lorens (sünd. 1928) on edukalt mänginud tennist, harrastanud jalgpalli, korv- ja võrkpalli; Vladimir Klotškov (sünd. 1938), kes 1961. a. tuli Kopli «Kalevi» esinduses Eesti NSV jalgpallimeistriks ning tegutses treenerina.

Käesoleva raamatu autoreist on kõige noorem Villy Vainula (sünd. 1932). Tutvust jalgpalliga tegi sõja ajal Kadrioru noortepargis. Kooliajal oli mitmekülgne sportlane. Teda tõmbas organisatsiooniline töö. On tegutsenud kehakultuurikollektiivi esimehest rajooni spordiliidu nõukogu esimeheni. 1954. a. mängis vabariigi meistri, Tallinna «Dünamo» jalgpallimeeskonnas. Viiel spordialal on ta esimese, kergejõustikus vabariik-

liku kategooria kohtunik. On olnud paljude suurvõistluste peasekretäriks. Ajanud vagusid ka ajakirjanduspõllul «Harju Elu», «Noorte Hääle» ja «Spordilehe» kirjasaatjana. Töötab spordiühingus «Jõud».

JALGPALLIVÄLJAKUD EESTIS

Eesti üht esimest jalgpalliväljakut lugeja juba teab — Lasnamäel, Valge Majaka juures. See väljak jäi kuni Esimese maailmasõjani kesksteks mängupaigaks Tallinnas.

Ka teisest — Tornide väljakul — oleme juttu teinud. Hiljem korraldati seal põllumajandusnäitus, ehitati paviljonid ja väljak muudeti Näituse platsiks. Jalgpallimäng kadus sellelt väljakult.

Kadrioru staadioni valmimisega 1926. a. liideti I Eesti—Rootsi maavõistluse tanner — Tiigiveski plats — kõrvalasuva Tallinna puukooliga. Aastail 1918—1926 peeti enamik mänge Tiigiveski-Tiksi väljakul, mille ääres voolas ligi meetri sügavune ja 3—5 m laiune Ülemiste järve oja, mida rahvas nimetas Härjapea jõeks. Seal võisid jalgpallurid pärast mängu end pesta.

Teatavasti rentis Võimlemise Selts «Sport» endale 1916. a. Saksa vaestekooli karjamaa, praeguse Mitšurini, tolleaegse Toom-Vaestekooli tänava ääres. «Sport» rajas kergejõustiklastele väljaku jooksuraja ja hüppepaikadega ja paviljoni-garderoobi. Talvel paiknes seal üldkasutatav liuväli ja puust kelgumägi. Mõne aasta pärast aga kelgumägi lammutati, ning võidetud maa kasutati normaalmõõtmetega jalgpalliväljaku rajamiseks. Ligi pool sajandit on see väljak meie jalgpallurite vajadusi rahuldanud. Seal on peetud maavõistlusi, rahvusvahelisi matše. Suvel jalgpall, talvel jääpall ja -hoki. 1932. a. ehitati väljakule ka velodroom, mis 1935. a. lammutati.

Ka «Kalev», «Spordi» konkurent, vajas oma väljakut. See mõneti oligi — nüüdse kaubamaja vastas — 100-meetri jooksurada diagonaalselt üle väljaku. Avardamisega selle vaegmõõtmelise väljaku puudused kõrvaldati ja Tallinn sai peaaegu üheaegselt kaks korralikku jalgpalliväljakut. Nüüd algasidki ägedad võistlused «Kalevi» ja «Spordi» vahel. Ega siis muidu reklaamitud: «Täna mängib «Sport» ja «Kalev», ärevil on linn ja alev!»

Nagu mainisime, asus Tallinna Jalgpalli Klubi väljak Kadrioru mererannas, nüüdse ETKVL-i staadioni maa-alal. Sinna ehitati puutribüün 2000 istekohaga. Murupinnasega väljaku mõõtmed — 104×74 m. Avavõistlus toimus 16. augustil 1925. Väljaku pikitelg oli nüüdsele väikesele ETKVL-i staadionile risti — paralleelne trammiteega. Sõja ajal staadion hävis.

Kadrioru staadioni (avati 1926. a.) tekkelugu käsitlesime pikemalt eespool. Kümme aastat hiljem see rekonstrueeriti. Vana puutribüüni asemele ehitati raudbetoonist katusega tribüün 4000 pealtvaatajale. Mängukõlbulikuks korrastati ka kaks n.-ö. tagavaraväljakut.

1955. a. valmis linna endise prügimäe aladel 11 000 istekohaga Komsomoli staadion. Staadionil on ka harjutusväljak. Ka Ülemiste «Kalev» ehitas endale staadioni korraliku väljakuga. See asub Lasnamäel Valge Majaka kandis, Tallinna esimese jalgpalliväljaku lähedal.

Peale mainitute on Tallinnas kasutamisel olnud väiksemad väljakud, peamiselt äärelinnas. Kopli väljak asetses praeguse Kopli Kultuuriklubi taga, Sitsi väljak — «Balti Manufaktuuri»-tagusel heinamaal. Nõmme kolmest väljakust oli korralikem Hiiu staadion, kus peeti Tallinna ja vabariigi B-grupi mänge. Teine, spordiseltsi «Kalju» väljak asus Nõmme ja Hiiu jaama vahel, kolmanda asukoht oli Rahumäe jaama taga metsas. A/s. Lutheri vineeri- ja mööblivabriku väljak oli laia- ja kitsaröövpmelise raudtee ristumise lähedal — viaduktitagusel heinamaal. Hulk aastaid leidis kasutamist nüüdne «Tööjõureservide» staadion Schnelli tiigi ääres. Tondi kasarmute juures asub praegugi väljak, mis on olnud peamiselt sõjaväelaste kasutada.

Lisaks neile oli noorte kasutada vähemaid platse — Falgi aias, Keskhaigla juures, Kadriorus, Kalamaja kandis, Stroomi metsas, Pelgulinnas, Maieri heinamaal ja mujal. Hiljuti rajas tehas «Norma» oma staadioni Maarjamäele.

Narva vanemaid spordiplatse rajati 1908 Kreenholmi vabriku juurde «Concordia» meeskonnale. Teine väljak, koolimaja juures, nüüdse staadioni lähedal, oli aastakümneid ägedate võitluste tandriks kohalikule «Võitlejale» ja Tennise-Hokiklubile. Uue staadioni valmimisega kaotas nimetatu oma osatähtsuse.

Pärnu kunagine keskne väljak asus raudteejaama ja «Endla» teatri taga, nüüdse pargi kõnniteedel. 1929. a. ehitati mereranda staadion jalgpalli- ja kergejõustikuvõistlusteks. Ka Pärnu Metsakombinaat ehitas staadioni Riia maantee äärde.

Tartu vanim väljak asus Karlova pargis. Oli ka Kastani tänava väljak — kohalikele sakslastele. Tamme staadioni ehitamisega kandusid kõik treeningud-võistlused just sellele staadionile. Uus TRÜ staadion ehitati endisele Tallinna tänava spordiväljakule ja taotleb põhiliselt kergejõustiku viljelemist. Õige harva külastab seda kaunist kohta jalgpall.

Väljakud on Võrus ja Valgas. Rakveres oli neid kaks, praegu jätkub ühest. Kohtla-Järvel teenindab «Kalevi» staadion arvukat jalgpallurite peret. Plaanis on uue ehitamine — spordihoone lähedale. See lahendaks sealsete jalgpallurite vajadused.

Aastakümneid domineeris Viljandis 2. Keskkooli väljak, kuni «paadimees» paremaks teenindamiseks järve äärde «Kalevi» staadioni ehitas — noortele jäädava nooruse kinkis.

Hulgana asub väljakuid väiksemates linnades, asulates. Neist tähtsamad: Tapa, Türi, Sindi, Jõhvi, Kehra, Kiviõli, Sillamäe, Kohila, Kunda, Keila, Mõisaküla, Haapsalu, Rapla, Püssi, Raiküla, Märjamaa, Põltsamaa, Aseri, Jõgeva ja Ambla. Kõigis neis on aegade jooksul jalgpall olnud spordialaks number üks.

1966. aastaga lõpetasime Eesti jalgpalliajaloo käsitelu. Statistikasse on mõned aastad lisatudki. Kasutasime materjale, sealhulgas isiklikke mälestusi, mis haaravad kuutkümmet aastat. See periood oli mitmeti loov, püüdlusterohke. Alustati ju mõnekümnelisest poistekambast liivadüünidel, jõuti kohati keskmisse euroopa klassi. Entusiaste, mängijaid ja organisaatoreid on jätkunud kõigil aegadel, olgu rasketel, olgu helgetel päevadel. Loodame hoogsust ja indu ka edaspidi.

3. NSV LIIDU JALGPALL

TSAARI-VENEMAA RÜPES

1912. a. juunis tõi ookeaniaurik «Burma», mis pidas regulaarset ühendust Liibavi ja New Yorgi vahel, Stokholmi sadamasse Venemaa ligi 300-liikmelise olümpiadelegatsiooni. Et tsaaririigi iluuisutajatel, maadlejatel ja laskuritel oli juba tookord spordimaailmas küllaltki hea nimi, valitses Rootsi pealinnas Venemaa olümpiaatleetide esinemiste vastu suur huvi. Erilise pinevusega oodati «suurte tundmatute» — Venemaa jalgpallurite debüüti.

Stokholmi olümpiamängude jalgpalliturniir oli tolle aja kohta küllaltki esinduslik: 12 maa koondmeeskonnad alustasid «Põhjamaade Veneetsias» suurheitlust olümpiakulla pärast. Missuguseks kujunes tsaari-Venemaa jalgpallurite debüüt, sellest pajatab Stokholmi olümpiamängudest osavõtja, tolleaegne populaarseim vene jalgpallur Vassili Žitarev järgmist*: «Vene sportlaste ettevalmistus olümpiamängudeks oli häbematult halvasti korraldatud. Kindralid ja parunid, kes juhtisid olümpiakomiteed, segasid oma totrate nõuannete ja rumalate plaanidega neid, kes tundsid sporti ja püüdsid jõukohaselt kaasa aidata tulevaste olümpialaste ettevalmistamisele. Pealegi valitsesid Moskva ja Peterburi spordiorganisatsioonide vahel lahkhelid. Nii näiteks püüdsid mõlemad pooled iga hinna eest oma mehi olümpiaesindusse sokutada.»

Parimaks näiteks ülalöeldu tõendamiseks oli jalgpall. Treeningmängudes paistsid silma moskvalased. Kuid peagi hakkasid liikuma kuuldused, et Venemaa koondis komplekteeritakse Peterburi meeskonna baasil. Moskvalased protesteerisid. Terava kriitikaga esines sel teemal ka ajakiri «Vene Sport». Et vaidluspooli rahuldada, otsustati pidada ametlik võistlus Moskva ja Peterburi koondmeeskonna vahel. Kohtumine lõppes viigiga 2:2.

Lõppkokkuvõttes, vahetult enne ärasõitu Stokholmi, moodustati Venemaa koondmeeskond, kuhu arvati 8 moskvalast — Favorski, Rimša, L. Smirnov, M. Smirnov, Akimov, Kõnin,

---

* В. Фролов. Футбол на олимпиадах. Изд. «Советская Россия», Москва, 1959.

A. Filippov ja Žitarev ning 9 peterburlast — Sokolov, Markov, Hromov, V. Butussov, Uverski, Jakovlev, Nikitin, V. Filippov ja Nikolajev. Koondise algkoosseis pidi selguma kohapeal.

Kuigi meeskonnal oli raske midagi head loota, olid loosimise tulemused paljutõotavad: eelringis jäid vene jalgpallurid vabaks, seejärel aga pidid kohtuma soomlastega. Soome oli tol ajal Vene impeeriumi osaks, kuid esines olümpiamängudel iseseisva delegatsioonina. Eelringis alistasid soomlased muide ootamatult itaallased 3:2.

«Alustasime mängu hoogsalt, püüdes kohe alguses edu saavutada,» meenutab V. Žitarev. «Meie ülekaal oli ilmne ja kestis 30. mänguminutini, mil soomlased avasid täiesti ootamatult skoori. Alles teise poolaja keskel õnnestus meil V. Butussovi löögist seisu viigistada. Kümme minutit enne lõpuvilet laskis Favorski oma väravasse teise palli. See oli kaotus. Ebaõnnestumine mõjus nii, et lohutusturniiril saime sakslastelt hävitava kaotuse 0 : 16.»

Niisuguse valusa õppetunniga algas Melbourne'i kuldmedalimeeste, esimeste Euroopa karikavõitjate ning ülemaailmse kuulsuse saavutanud L. Jašini ja V. Voronini eelkäijate tee rahvusvahelisel areenil. Ometi oli 1912. aasta märkimisväärseks teetähiseks meie maa spordiajaloos. Sel aastal peeti esimesed Venemaa meistrivõistlused jalgpallis.

... Pallimängud, mis sarnanesid jalgpalliga, olid Venemaa rahvaste juures laialdaselt levinud. Tveri ja Novgorodi kubermangu külades eksisteeris ammust ajast mingi «palli mängimise viis jalgade abil». Võisteldi isegi talvel, jää peal. Kaks gruppi püüdsid jalgadega suunata nahkset palli (kaltsud, jõhv) vastase «linna». Mängu nimetati «šalõgaks». Igivanast ajast olid pallimängud populaarsed Gruusias, kust sai alguse praeguseni tuntud «l e l o»-nimeline mäng.

Möödunud sajandi 60-ndate aastate tuntud vene kirjanik-demokraat N. Pomjalovski kirjutas «Bursa olukirjeldustes» järgmist: «Hoovi pahempoolses osas mängivad umbes kaheksakümmend meest k i i l a t (кила) jõhviga täidetud peasuuruse nahkpalliga. Kaks salkkonda lähenevad teineteisele. Üks õpilastest veab kiilat, aeglaselt, jalaga tõugates. See on suur kunst, sest tugevast löögist võib pall vastaspoolele — vaenlase laagrisse sattuda... Ei tohi vaenlase laagrisse sisse joosta, enne kui pall jõuab vastaspoolele. Samuti tuleb palli «linnas» — määratletud joone taga — oodata... Rikkuja saab peapesu. «Kiila!», karjusid õpilased, mis tähendas, et linn oli ära võetud.»

Kaasaegne jalgpall meie maal sai oma alguse möödunud sajandi lõpul Peterburis, Moskvas, Odessas ja veel mõnes teises linnas. Kuid vene jalgpalli hälliks peaks lugema siiski Peterburi. 1888. a. asutasid Tjarlevo* spordihuvilised, Sankt-Peterburi

* Linn Tsarskoje Selo (praegu Puškin) ja Pavlovski vahel.

spordihuviliste ringi «Sport». Hiljem kolis uus spordiring Peterburi, algul Petrovski, 1897. a. Krestovski saarele.

Just siin Krestovski saarel, spordiringi «Sport» ridades, aastal 1897 loodi esimene jalgpallimeeskond, mis tervenisti komplekteeriti Vene kodanikest. Ajalooliseks jääb: Krestovski — «Sport» — 1897. Samal aastal asutasid putiilovlased oma spordiorganisatsiooni, aasta hiljem loodi Peterburis «Peterburi Sportlaste Ring». Mõlemas harrastati ka jalgpalli. 13. septembril 1898 toimus I Kadettide Korpuse hoovis esimene ametlik võistlus «Spordil» «Peterburi Sportlaste Ringiga». Võitis esimene tulemusega 4:3.

Inglased olid jalgpallihegemoonid Euroopas, on täiesti loomulik, et neid igati jäljendati. Nii ka Venemaal. Nendekeelne oli algul terminoloogiagi: hands, penalty kick, corner, out, off-side, inside, half-back käibisid veel kaua. Ent oskussõnad oskussõnadeks: sajandi alguses oli paljudes Vene meeskondades inglasi!

Tuntud vene vabrikant Morozov kuulutas Inglise ajalehtedes, et Orehhovo-Zujevo Manufaktuur vajab insenere, mehhaanikuid ja teenistujaid, kes «oskavad hästi jalgpalli mängida». Õige pea ilmusidki Greenwood, Macdonald, Tomlisson, vennad Charnockid ja teised. Koos kohalike andekate jalgpalluritega (Kõnin, Mišin, Golubkov jt.) tegid importmängijad Orehhovo-Zujevo meeskonnast Moskva liiga tugevaima. «Moskva hirm» — nimetasid tolle aja jalgpallihuvilised kuulsaid «morozovlasi». Ja õigusega — aastaid olid nad Moskva liigas «feodaalideks».

Kuid ka kuulsus kulub. Moskva kubide ZKS, KFS*, «Union» ja «Novo-Girejevo» mänguklass aina tõusis. Isegi morozovlaste kapten William Charnock polnud enam «võrratu». Välismaalaste kõrval kerkis üha enam esile vene nimesid: Nikita Hromov ja Vassili Butussov Peterburist, Vassili Žitarev ja Sergei Romanov Moskvast, odessalane Grigori Bogemski.

Meeskondade arv suurenes pidevalt. 1901. a. võimaldus luua Peterburi Jalgpalliliiga ning algust teha liigasiseste regulaarsete võistluste korraldamisega.

Samaaegselt eksisteeris Peterburis, Peterburi eeslinnades, eriti aga töölisagulites rohkesti meeskondi, kes polnud registreeritud klubidest nõrgemad. Need olid nn. metsikud, kel puudus õigus osa võtta ametlikest võistlustest või kohtuda liiga klubidega. Seejuures püüdis Jalgpalliliiga igati tõkestada «metsikluse» teket, hoolitses selle eest, et töölised ja põllutöölised ei pääseks liiga klubidesse. Ka liikmemaks oli väga kõrge.

Moskva jalgpallitaimelavaks oli Sokolniki. «Širjajevo polje» lasteväljakul («Spartaki» staadion) pidasid moskvalased esimesed matšid. 1907. a. loodi «Sokolnikite Spordiklubi» ja «Sokolnikite Jalgpalliring». Muide, sama aasta 14. septembril toimus Moskval Peterburiga esimene jõukatsumine, mis lõppes pealinlaste või-

* ZKS — Zamoskvoretšje Spordiklubi, KFS — Sokolniki Jalgpalliklubi.

duga 2:0. Kaks päeva hiljem peeti kordusmäng. Kuigi veerand tundi enne matši lõppu juhtisid moskvalased 4:2, viisid vastased võidu 5:4 pealinna.

Jalgpalli edasise arengu otsustavaks etapiks Moskvas kujuneb 1909. aasta, mil uustulnukatena ilmuvad mitmed klubid: «Bõkovo», «Union», «Danilovlased», «Mamontovka», «Orehhovo Spordiklubi» jt. See ajendas ka Moskvasse liiga loomise. Olgu märgitud, et nüüdse pealinna äärelinnades tegutsesid väga aktiivselt Kaasani, Nižnegorodski, Aleksandri, Jaroslavli ja Nikolajevi spordiliigad, mis põhiliselt ühendasid raudteelasi.

Nagu Peterburis vohas ka Moskvas «metsiklus» — «liigavälised klubid» — nagu neid «kõrgetes ringkondades» nimetati. Kuid just liigaväline, tõeline rahva jalgpall, rajas vundamendi nõukogude jalgpallile. Liigavälistel olid oma määrused, oma traditsioonid. Kõik oli allutatud kollektivismile, sõprusele. Tööliisklubid pidasid omavahel sõprusvõistlusi, turniire, mida tavaliselt rohkem külastati kui liiga omi.

Liigavälistes ridades kasvasid mitmed suurepärased mängumehed — vennad Artemjevid, P. Kanunnikov, F. Selin, N. Sokolov, P. Issakov jt. —, keda korduvalt kutsuti mängima liiga klubidesse. Üks omaaegseid tugevamaid — P. Kanunnikov — jutustab: ««Metsikute» hulgas oli Moskvas eriti populaarne «Rogoži Spordiring». 1915. a. kevadel, kasutades rogožlaste rasket olukorda (neilt võeti juba mitmendat korda ära spordiväljak!), meelitas «Novo-Girejevo» klubi juhatus neid terves koosseisus üle tulema ning Moskva jalgpalliliiga esivõistlustest osa võtma. Rogožlased, kaitstes nüüd «Novo-Girejevo» värve, tulidki esikohale.»

Jalgpall veeres juba perifeeriaski — Vladivostokis, Irkutskis, Omskis, Saraatovis, Samaaras (Kuibõšev), Donbassis, Taga-Kaukaasias, Põhja-Kaukaasias, Valgevenes.

Lõuna-Venemaal olid kaasaegse jalgpalli pioneerideks Odessa, Nikolajev, Kiiev, Harkov ja Donbass. Kõikjal võisteldi. Eriti agarad olid odessalased. Muide, Odessa tugevust said omal nahal tunda türklased, kes võistlesid Venemaal 1914. a. Kuulus Istanbuli «Fenerbahce» sai kolmest kohtumisest vaid ühe viigi. Üldsuhe 6:2 Odessa kasuks räägib ise enda eest. Aasta varem olid odessalased võitnud ka Peterburi esinduse. Siitpeale tuntaksegi ülevenemaalise kuulsusena Odessa kesktormajat Grigori Bogemskit, Venemaa koondise liiget. Temast alla ei jäänud ka Aleksander Zlotševski. Pesunaise pojana alustas ta tänavajalgpallist. Zlotil, nagu teda hüüti, on veel praegugi Odessas legendaarne kuulsus. Kangelaseoreool ehtis nimesid nagu Serafim Pulemjot, kelle initsiatiivil loodi ühiskondlikus korras staadion Odessa populaarseima meeskonna «Mestrani» jaoks, «pallifakiir» Timofei Koval, triblingumeister German Blank, «suluseisu kuningas» Kotov ja paljud teised.

Ka Taga-Kaukaasia rahvad huvitusid jalgpallist. Ajakiri «Sport» kirjutas muuhulgas järgmist: «Kuni 1906. aastani polnud Tiflisis jalgpallist suurt midagi teada. Vaid võimlemisseltsi liikmed harrastasid kevadiste matkade ajal pallimängu. Ent õiget meeskonda polnud neilgi. Alles 1906. a. juunis loodi Tiflisi velodroomi juures jalgpalliharrastajate ring, mis 23. veebruaril 1907 sai nimeks «Komeet».»

1911. a. oktoobris peeti Tbilisis võimlemisseltsi «Sokol» initsiatiivil esimene ametlik võistlus. «Sokoli» vastaseks oli teiste klubide koondis. Mõned aastad hiljem loodi jalgpallimeeskonnad ka Tsagveris, Boržomis, Bakurianis, Suramis ja teistes Gruusia linnades.

Bakuus hakati regulaarselt mängima alates 1912. a. kevadest, mil Bakuu Spordiringi juurde organiseeriti jalgpallimeeskonnad. Aprillis 1913 peeti Bakuu lähedal aserbaidžaanlaste kohtumine Tbilisi meeskonnaga, mis lõppes külaliste võiduga 2:0. Huvitav on märkida, et aasta varem kaotasid tbilislased koduväljakul bakuulastele 2:4.

Usbekistanis tekkisid esimesed meeskonnad 1906. a., mil Skoblevos (Fergana) peeti mänge «metsikute» vahel. Viis aastat hiljem loodi aga esimene ametlik jalgpalliklubi.

*

1911. a. lõpus kinnitati Ülevenemaalise Jalgpalliliidu (VFS) põhikiri. Järgmise aasta jaanuaris toimus Peterburis liidu asutamiskonverents. VFS-i kuulusid tookord Peterburi, Moskva, Sevastoopoli, Riia, Kiievi ja Odessa liiga, kes esindasid 52 spordiringi. Samal aastal astus Venemaa Jalgpalliliit ka FIFA liikmeks. Ametlikuks võistlusdressiks sai oranž särk, tumesinised püksid, mustad kedrad (nn. sääred).

22. augustil 1911 pidas esmakordselt komplekteeritud Vene koondis sõprusmängu Inglismaa esindusega, kes valmistus Stokholmi olümpiamängudeks. Peterburis toimunud võistlus lõppes inglaste veenva võiduga 11:0.

Aastal 1912 korraldati esimesed Venemaa meistrivõistlused. 23. septembril Moskvas toimunud finaalis kohtus ettearvatult Moskva Peterburiga. Lisaajale vaatamata lõppes mäng viigiliselt 2:2. 7. oktoobril peeti kordusmäng. Pärast viigilist poolaega (1:1) õnnestus lüüa peterburlastel kolm väravat ja tulla esikohale.

Järgmisel aastal pidas Lõuna- ja Põhja-Venemaa eraldi meistrivõistlused. Tsoonide võitjad selgitasid Venemaa meistri. 20. oktoobril kohtusidki Lõuna-Venemaad esindavad odessalased pealinlastega, kes olid eelnevalt võitnud põhjatsooni finaalis moskvalasi 3:0. Finaalmängus avas skoori odessalane Jacobs, kuid Butussov viigistas seisu. Teisel poolajal lõid väljakupere-

mehed veel kolm väravat vastase ühe vastu ja võitsid kohtumise 4:2. Odessa juubeldas. Võitjad — Každan, Mizernõi, Hatton, Carr, Gieser, Ivanov, Townend, Jacobs, Bogemski, Zlotševski ja Dõhno võitsid hoobilt ka rahva südame.

Aga... just loorber tunneb muret oma oksade pärast: odessalastel oli turniiril olnud kanakakkumist Harkoviga. Konflikt lõi taas lõkkele ning muutus arutlusobjektiks jalgpalliliidus.

Ülevenemaalise Jalgpalliliidu istung oli erakordselt tormiline. Pärast pikaleveninud vaidlusi otsustati Venemaa 1913. a. meistrivõistlused annulleerida.*

1914. a. juulis alustati Venemaal kolmanda tšempionaadiga, kuid Esimene maailmasõda tõmbas sellele kriipsu peale.

*

Esimesed olümpiaadid Venemaal korraldati 1913. a. Kiievis, 1914. a. Riias. Jalgpall koos teiste sportmängudega ei kuulunud võistkondlikku arvestusse. Kiievis startisid ainult kohalikud meeskonnad. Riias võistlesid Moskva, Riia ja Tallinn (Revel). Esikohale tulid moskvalased.**

1915. a. kevadeks ühendas Ülevenemaaline Jalgpalliliit 33 linna 155 klubiga. Mängijate üldarv oli aga ainult 7000—8000. Et treenereid tol ajal polnud, kujunes mängijate väljaõpe juhuslikuks. Mängu madala taseme tõttu polnud ei Moskva ega Peterburi meeskondadel mingit väljavaadet edukaks kohtumiseks välismaa klubidega. 1910—1914 pidasid Vene jalgpallurid laiahaardelisel rindel 55 rahvusvahelist kohtumist — tšehhide, sakslaste, inglaste, soomlaste, ungarlaste, rootslaste, norralaste, šotlaste, türklastega. Ja bilanss: 7 võitu, 7 viiki, 41 kaotust.

Esimene rahvusvaheline võistlus peeti 27. augustil 1900, mil Peterburi «Sport» kohtus Saksa klubi «Germaniaga». Debüüt oli edukas: «Sport» võitis 2:0. Kordusmängus saavutasid aga külalised revanši 3:1. Alles kümme aastat hiljem sugenesid pidevad suhted välismaa jalgpalluritega. 1910. a. käis Venemaal Praha «Korintans». Tšehhid võitsid Peterburi esinduse 15:0, 5:4 ja 6:0, ZKS-i 5:1 ning Moskva koondise 1:0. Aasta hiljem külastas Moskvat Berliini valikük steist. Kõik kolm mängu lõppesid sakslaste võiduga (6:0, 6:3 ja 4:2). Sama aasta augustis esines Peterburis kuulus Londoni «Wanderers», kes alistas võõrustajaid kolmel korral — 14:0, 7:0 ja 11:0.

Aastal 1912 käisid Moskvas soomlased, ungarlased ja sakslased. Elevust tekitasid Soome ja Ungari olümpiameeskonnad. 3. mail

---

* Mõningates väljaannetes (В. Фролов, «Игра миллионов», изд. «Физк. и Спорт» 1953; А. С. Перель «Футболу 60 лет», М. 1958). tunnistatakse meistrivõistluste võitjaks Odessa meeskond.

** А. Перель, «Страницы прошлого», М., 1962.

võitsid soomlased Moskva koondist 7:2. Kolm päeva hiljem avaldasid aga moskvalased (Favorski, Romm, Žitkov, Smirnov, Filippov, Žitarev, Mišin jt.) Soome rahvusmeeskonnale tõsist vastupanu ja kohtumine lõppes viigiga 1:1. Edasi võitsid soomlased moskvalasi 4:0 ja ZKS-i 8:1. Samal aastal alistusid Moskva esindus ja «Kogu Venemaa» meeskond ungarlastele vastavalt 0:9 ja 0:12.

Need tagajärjed oleksid pidanud tsaari-Venemaa spordijuhte tõsiselt mõtlema panema, kuid kindralite, pankurite ja suurärimeeste pallioligarhia jäi igasugusele kurtmisele kurdiks. Ja kurvad tagajärjed ei lasknud end oodata. Venemaa koondmeeskonna esinemine Stokholmi olümpiamängudel kujunes fiaskoks.

1914. a. külastas Venemaad Norra rahvusmeeskond. Pärast võitu Moskva esinduse üle (3:0) kaotasid nad moskvalaste teisele koosseisule (1:4) ja viigistasid (1:1) Venemaa koondisega. Viimase rivistusse kuulusid tookord moskvalased Matrin, Vorontsov, Akimov, Denissov, Sõssojev, Žitarev ja Romanov, peterburlased Gromov, Hromov, Lagunev ning Bogemski Odessast.

Juunis peeti Vene jalgpallurite hilisemad ennesõjaaegsed rahvusvahelised kohtumised Malmös, nn. Balti mängudel. Moskvalastest komplekteeritud Vene koondis kaotas sakslastele 0:7 ja rootslastele 1:8. Tagasiteel võisteldi Stokholmis ja Norras. Pärast viiki rootslastega (2:2) kaotati norralastele 1:2. Kordusmäng Norra rahvusmeeskonnaga, seekord ametliku maavõistlusena, lõppes viigiliselt 1:1.

Esimene maailmasõda katkestas tükiks ajaks rahvusvahelised sidemed. Alles kümme aastat hiljem, pärast Malmö turniiri, käisid Petrogradi ja Moskva jalgpallurid taas Skandinaavias, esindades nüüd juba kehakultuuri ja spordi maad Nõukogude Venemaad.

NÕUKOGUDE RAHVA ARMASTATUIM MÄNG

Kohe pärast Oktoobrirevolutsiooni kvalifitseerus jalgpall nõukogude spordis auväärsele kohale. Senisest kiiremat arengut ja levikut tiivustas jalgpalli lülitamine sõjalise väljaõppe programmi.

Jalgpallivõistlusi hakati korraldama paljudes suurtes linnades — Moskvas, Leningradis, Harkovis, Odessas, Kiievis — juba 1918. a. suvel. Tasapisi haare laienes ning jalgpallikaardile ilmusid keskused: Ivanovo, Nižni-Novgorod, Tver, Samaara, Smolensk, Ržev, Kostroma, Voronež, Perm, Tomsk jt. Peatselt korraldati kohtumisi linnade koondiste tasemel, kus tõmbenumbriks number üks oli Petrograd-Moskva.

Nendel kohtumistel oli oma traditsioongi. Vana ja uus pealinn pidasid esimese linnavõistluse 1907. a. ning seda jätkati ka kõige

raskemail Esimese maailmasõja aastail. Pärast Oktoobrirevolutsiooni kohtusid nad esmakordselt 18. oktoobril 1918. Moskvalaste võit kujunes sensatsiooniliseks — 9:1. Muide, see oli moskvalaste esimene võit Petrogradi üle. Järgmisel neljal aastal olid aga taas võidukad Petrogradi jalgpallurid.

Alates 1922. a. hakati korraldama üleliidulisi turniire linnade koondiste tasemel. Mõned aastad hiljem juurutati ka liiduvabariikides meistrivõistluste traditsiooni.

Esimestel ülevenemaalistel kehakultuurlaste päevadel 1923. a. oli kavas ka jalgpalliturniir, millest võttis osa 16 meeskonda. Millegipärast jäid eemale Leningrad ja Ukraina. Seetõttu polnudki Moskva esindusel erilisi raskusi turniiri võita. Pealinn alistas kõik vastased suurelt — Ivanovo 7:0, Taga-Kaukaasia 6:0, Kolomna 4:0, Irkutsk 15:0.

Järgmisel aastal, kehakultuurlaste päevade raames, esines turniiril edukalt Harkov. Poolfinaalis võitis ta Taga-Kaukaasia 4:0, finaalis Vene Föderatsiooni 2:1 ning viis auhinna Ukrainasse.

1924. a. tõestasid Ukraina jalgpallurid kahel korral, et nad on Nõukogudemaa tugevaimad. Võitsid NSVL-i ja Moskva koondise vastavalt 1:0 ja 2:1.

Jalgpall võitis üha uusi poolehoidjaid, arenedes eriti hoogsalt maa lõunaosas, Ukrainas, Taga-Kaukaasias ja Kesk-Aasias. Massilisusega kasvas ka meisterlikkus. Näiteks kolmekümnendate aastate alguseks olid grusiinlased saavutanud sellise taseme, et 1931. a. võitsid Ukraina koondise 3:0.

Linnadevahelised turniirid jätkusid. Ent linnade koondiste kõrvale tekkisid paljud tugevad spordiühingute ja kollektiivide meeskonnad. Jalgpallielu nõudis reforme. Alates 1936. a. otsustatigi hakata korraldama NSV Liidu meistrivõistlusi klubimeeskondadele.

Nii võib NSV Liidu jalgpallimeistrivõistluste ajaloo jaotada kahte perioodi: 1922—1935, mil turniirid viidi läbi linnade vahel, ja alates 1936. a., mil hakati korraldama üleliidulisi meistrivõistlusi spordiühingute ja kollektiivide võistlussarjana.

VÕISTLUS KULDMEDALITE JA KRISTALLKARIKA PÄRAST

1936. aasta 22. mai jääb Nõukogude Liidu spordiannaalidesse eredaks daatumiks. Leningrad ja ilus kevadpäev. Kohtuvad kohalik «Dünamo» ja Moskva «Lokomotiiv» — algab üleliiduliste jalgpallimeistrivõistluste huvitav ajalugu. Tollest ajast on palju vett merre voolanud. Nõukogude jalgpall on üha progressiteed kõndinud, jaksakaks sirgunud, saavutanud lühikese ajaga kõrge tunnustuse rahvusvahelisel areenil. Aastast aastasse suurenes

meeskondade arv, lülitus võistlusse kõrge tiitli pärast. Praegu on jalgpall NSV Liidu kõige populaarsem spordiala.

23. mail 1936 kirjutas «Krasnõi Sport»: ««Dünamo» staadioni väikesed tribüünid ei suutnud mahutada kõiki spordihuvilisi. Mäng algas moskvalaste rünnakutega, kes pakkusid väga kõrget tempot. Kohe mängu algul jooksis «Dünamo» väravavaht Kuzminski kaugele väravast välja ja moskvalaste vasaksisemine Lavrov lõi palli võrku. Pikkamööda kandus initsiatiiv leningradlaste poole. 23. minutil saavutab Svetlov Barõševi söödust viigivärava. Mängu esimese poolaja lõpu eel saatis V. Fjodorov teise palli moskvalaste väravasse. ... Teise poolaja keskel lõi V. Fjodorov kolmanda värava. Tagajärg 3:1 leningradlaste eduks jäi püsima mängu lõpuni. Kohtunik Bogdanov polnud eriti täpne.»

Üleliidulistest meistrivõistlustest võttis osa 27 meeskonda, kes olid jaotatud nelja gruppi. A-gruppi, kus selgitati meistritiitel, kuulusid «Dünamo», «Spartak», PAKM (Punaarmee Keskmaja) ja «Lokomotiiv» Moskvast, «Dünamo» ja «Krasnaja Zarja» Leningradist ning Kiievi «Dünamo». Kaotamata ühtki punkti tuli NSV Liidu esimeseks meistriks Moskva «Dünamo» oivalise väravate suhtega — 22:5. Ainulaadne saavutus — võitjal sajaprotsendiline edu.

Moskva «Dünamo» tookordsest meeskonnast jäid mitmed pärast saabastest «väljakasvamist» jalgpallitreenereiks, -kohtunikeks jne. Mitme tookordse «ässa» nimi pole võõras ka praegusele noorele lugejale: L. Kortšebokov, A. Lapšin (oli Tallinna «Dünamo» treener), J. Jelissejev, A. Rjomin (poeg I. Rjomin mängib Minski «Dünamos»), M. Semitšasnõi, M. Jakušin ja A. Ponomarjov (poeg AKSK-s). Muide, M. Semitšasnõi oli 6 väravaga esimeste meistrivõistluste suurimaks väravakütiks.

1936. a. sügisel selgus selle aasta teinegi meister: esimesel hooajal peeti kahed meistrivõistlused — kevadised ja sügisesed. Punkte arvestati eraldi. Uustulnukaks oli B-grupi turniiri võitja Tbilisi «Dünamo», kes samal aastal pääses ka NSV Liidu karikavõistluste finaali. Grusiinlased, võitnud Moskva «Spartaki» ja viigistanud Moskva ja Kiievi dünamolastega, omasid reaalseid šansse kuldmedalile. Kuid tbilislasi vedas alt, nagu paljudel järgnevatelgi aastatel, nõrk finiš. Kaotanud kolm punkti Leningradi meeskondadele, tuli neil rahulduda pronksiga.

Ebaõnn tabas ka esimest meistrit. Pärast õnnetut viiki (3 : 3) «Spartakiga» (dünamolased juhtisid 2:0 ja 3:2), tuli vastu võtta esimene ja ainuke kaotus 1936. a. Moskva «Lokomotiivilt» — 1:2. Kui seejärel mängiti viiki Leningradi klubikaaslastega, kadusid Moskva «Dünamol» lootused tiitli kaitsmiseks.

Teiseks meistriks tuli teenitult Moskva «Spartak», kelle ridistusse kuulusid tolleaegsed suurmängijad, nagu A. Akimov, vennad Starostinid, G. Putilin, G. Glazkov, V. Stepanov, V. Sokolov jt. Analoogiliselt kohtumisele Moskva dünamolastega, näita-

sid spartaklased harukordset võidutahet ka mängus kiievlastega. Kui kiievlased läksid ette 3:0, uskus vaevalt keegi, et «Spartakil» õnnestub kaotust vältida. Kuid Andrei Starostin oskas innustada kaaslasi. Ta lõi esimese vastuvärava, seejärel oli aga pooleterameheks V. Stepanovile, kui viimane kaks täistabamust meisterdas. Mehiselt võitlesid spartaklased ka turniiri otsustavas mängus PAKM-i vastu. Esikohale tulekuks oli «Spartakil» vaja võitu. See saavutatigi, edestades teiseks-kolmandaks jäänud Moskva ja Tbilisi dünamolasi ühe punktiga.* Turniiri suurimaks väravakütiks (7) osutus spartaklane G. Glazkov.

1936. a. tehti algust üleliiduliste karikavõistlustega, mis peagi, nagu paljudes teistes riikides, võitsid suure populaarsuse.

NSV Liidu karikavõistluste esmakohtumine oli 18. juulil 1936. Juhendi kohaselt võis sarjast osa võtta iga kollektiiv. Starti asus 83 meeskonda 39 linnast ja asulast. Koos suurklubidega tulid jõudu mõõtma ka paljude tööstusgigantide esindused: Moskva ja Gorki auto-, Harkovi traktori-, Kolomna veduritehas. Osavõtjate hulgas oli ka V. Tšapajevi nimeline kolhoos. Puudusid vaid esimeste meistrivõistluste auhinnalised — Moskva ja Kiievi dünamolased. Esimesed, võitnud $^{1}/_{32}$-finaalis Konstantinovka, sõitsid Tšehhoslovakkiasse, teised aga loobusid mitme juhtiva mängija haigestumise tõttu.

Esimesed mängud ei toonud üllatusi, kui mitte arvestada, et Leningradi dünamolastel tuli kolmel korral kohtuda Harkovi «Lokomotiiviga». Võitsid leningradlased (2:2, 1:1, 1:0). Sensatsioongi külastas sarja: $^{1}/_{16}$-finaalis PAKM — Pjatigorski «Dünamo» läksid moskvalased juhtima 1:0. Peagi tuli penaltist viik ja seejärel lõi T. Gavašeli veel ühe värava. Pjatigorskilased võitsid 2:1!

Kaheksandikfinaalid möödusid suhteliselt rahulikult. Kuigi Pjatigorsk avaldas südi vastupanu ka Moskva «Torpeedole» (2 : 4), oli nendele turniir lõppenud. Veerandfinaalis võitis alles kordusmängu lisaajal Tbilisi «Dünamo» Moskva spartaklased 6:3.

20 000 moskvalast külastas «Dünamo» staadionil finaali Moskva «Lokomotiiv» — Tbilisi «Dünamo». Mängu juhtisid «veduri-juhid»-raudteelased, võites 2:0.

1937. Kolmandatel üleliidulistel meistrivõistlustel suurenes A-grupi meeskondade arv ühe võrra. Eriotsusega jäi esiliigasse PAKM-i meeskond, kuigi oli eelmisel aastal viimane ning jõudis alustada uut hooaega juba B-grupis. Uustulnukana arvati tugevamate hulka Moskva «Metallurg», eelmise hooaja B-grupi võitja. Juba siis äratas tähelepanu metallurgide 20-aastane vasakäär

* 1936. ja 1937. a. meistrivõistlustel arvestati punkte teisiti kui praegu: võit — 3, viik — 2 ja kaotus 1 punkt. Mitteilmumise või loobumise puhul märgiti 0.

G. Fedotov. Ka A-grupis oli ta fenomen. Oma noore dirigendi juhtimisel saavutasid metallurgid kuus võitu järjest, alistades muuhulgas «Spartaki» 4:0! Ainult Moskva «Dünamol» ja leningradlastel õnnestus uustulnukat võita. Ometi oli «Metallurg» pärast esimest ringi esikohal. Tõsi, nagu aasta tagasi grusiinlastelgi ebaõnnestus neil turniiri lõpp — üldkokkuvõttes 5. koht.

Esikoha pärast käis võistlus kahe esimese meistri ja Kiievi «Dünamo» vahel. Omavahelistes kohtumistes jagasid nad punktid võrdselt, kusjuures kõik teise ringi mängud lõppesid viigiliselt. Otsustas liidrite kohtumine teiste meeskondadega. Moskva dünamolased kaotasid taas «Lokomotiivile» ja viigistasid Leningradi nimekaimuga. Kuid konkurentide kaotused olid suuremad. Paljus aitasid Moskva klubikaaslasi tbilislased, eriti nende legendaarne forvard B. Paitšadze. Võitnud spartaklasi ja kiievlasi, kaotasid nad moskvalastele. Ukrainlased tegid veel kaks viiki — ja n.-ö. finišisirgele jäi ainult kaks meeskonda. Kohtumisel turniiri autsaideritega — armeelastega — kaotasid aga spartaklased ühe punkti ja see otsustas tiitli saatuse, sest mõni päev varem olid Moskva dünamolased võitnud PAKM-i 5:1 ja tulnud meistriks.

Karikasarjas startis seekord 125 meeskonda. Esimestena langesid esiliiga tugevamatest välja Leningradi «Krasnaja Zarja» ja «Dünamo», kaotades vastavalt Luganski «Dzeržinetsile» ja Novosibirski «Spartakile». Et pääseda edasi, tuli palju vaeva näha Moskva «Spartakil»: alles lisaajal võitsid nad «Traktori», kes tookord kuulus veel B-gruppi; 210 minutit mängiti Noginski «Krasnoje Znamjaga». Spartaklaste kolmas vastane — PAKM — osutus aga komistuskiviks. Armeelased võitsid lisaajal 1:0.

Veerandfinaalides arenes kõige pingelisemalt Tbilisi ja Kiievi dünamolaste kohtumine. Võitsid grusiinlased 2:1. Poolfinaalis võitis Tbilisi «Dünamo», tänu B. Paitšadze ainsale väravale, armeelasi; Moskva «Dünamo» aga saavutas kindla võidu (4:1) karikakaitsja «Lokomotiivi» üle.

Finaal peeti 16. juulil. Lisaks 577 väravale löödi otsustavas mängus veelgi seitse. Tulemusega 2:5 tuli grusiinlastel teistkordselt karikas loovutada. Moskva «Dünamo» tegi aga esmakordselt duubli, võites meistritiitli ja karika.

1938. Seni oli nõukogude jalgpallis rakendatud taktikalist skeemi «viis meest liinis» ehk nn. püramiidsüsteemi: kõrvuti viis edurivimeest, nende järel kolm poolkaitsjat eesotsas meeskonna tugisamba keskpoolkaitsjaga, siis kaks kaitsjat. Aeg oli aga uut avastanud. NSV Liidus rea toredaid võite saavutanud baskide eeskujul hakati rakendama nn. kolme kaitsja (W) ja ettenihutatud kesktormaja skeemi. Esimesena võttis uue taktika kasutusele «Torpeedo». Peagi järgnesid nende eeskujule Leningradi «Dünamo», Moskva «Spartak» ja «Metallurgi» meeskond. Just progressiivne taktika aitaski Moskva «Spartakil» tulla teiskordselt NSV Liidu meistriks, võita ka karikas. Kaotanud peakonku-

rentidele — PAKM-ile ja «Metallurgile» — said spartaklased maksimaalselt punkte nõrgematelt. Osavõtjaid oli IV meistrivõistlustel erakordselt rohkesti — 26. Turniiri suurimaks väravakütiks (20) osutus Stalingradi (Volgograd) «Traktori» 20-aastane edurivijuht Aleksander Ponomarjov. Auhinnaliste meeskondade tugisambad — spartaklane Aleksei Sokolov, vahepeal PAKM-i siirdunud G. Fedotov ja S. Kapelkin («Metallurg») — lõid igaüks 18 väravat. Elevust tekitas spartaklaste vv. Vladislav Žmelkov, kes pareeris meistrivõistlustel seitse (!) 11 meetri karistuslööki.

1938. a. karikavõistlused (296 osavõtjat) viidi läbi muudetud süsteemis. Algul kohtuti 19 territoriaaltsoonis. Tsoonide 38 tugevamat ja 26 A-grupi meistrivõistlustest osavõtjat mängisid seejärel kvalifikatsioonivoorudes.

Juba kvalifitseerumine näitas, et karikas leiab seekord uue omaniku: Moskva raudteelased kaotasid Kiievi «Dünamole» 0:2, Moskva dünamolased aga «Torpeedole» 1:3. Ebaõnnestus ka PAKM-i esinemine: armeelased alistusid Leningradi spartaklastele 0:1. Üllatuste rubriiki tuleb kanda «Torpeedo» kaotus Bolševo «Dünamole». Ka Moskva «Metallurg» alistus ootamatult Donetski «Stahhanovitšile». Poolfinaalides (mõlemad Leningradis) võitis Leningradi «Elektrik» Tbilisi «Dünamo» 2:1 ja Moskva «Spartak» Leningradi «Dünamo» 1:0.

Finaal toimus traditsiooni kohaselt Moskvas. Spartaklased alustasid survega, kuid leningradlaste väravavaht Viktor Nabutov, keda praegu tunneme raadiokommentaatorina, pareeris ohtlikke pealelööke meisterlikult. Võitis siiski «Spartak» 2:1.

1939. A-gruppi arvati 14 meeskonda. Muide üleliiduline jalgpalliföderatsioon on jäänud tänapäevani truuks «traditsioonile» muuta peaaegu igal hooajal meistrivõistluste süsteemi, esigrupi meeskondade arvu. Turniiril oli konkurents väga terav. Üha enam juurdus uus skeem. Ainult Moskva «Dünamo» ei tahtnud kuidagi loobuda vanast ning püüdis tõestada, et ka ilma «W»-ta võib saavutada võite. Pärast 13. vooru olidki dünamolased tabelijuhid, kuid teises ringis said vaid 9 punkti ja jäid 7. kohale.

Kavalrelvaks uudne taktika, mis oli vääristatud kõrge tehnikaga, oli ka sedakorda menukas Moskva «Spartak». Turniiril kaotasid nad vaid kolm mängu — Stalingradi «Traktorile» 1:3, PAKM-ile 0:1 ja «Metallurgile» 0:1. Teiseks tuli Tbilisi «Dünamo» ja kolmandaks PAKM. Suurepärase saavutusega tuli toime «Traktor», eesotsas A. Ponomarjoviga, kelle nimi üha enam hakkas ajakirjandusse tungima. Koos partnerite V. Provornovi ja S. Protsenkoga lõid nad 50 väravast 33. Resultatiivseimaks osutus armeelane G. Fedotov — 21, kellele järgnes B. Paitšadze 19 väravaga.

1939. a. hooaeg andis suurepäraseid mängumehi: Moskva dünamolane V. Trofimov, spartaklane V. Djomin, K. Beskov «Metal-

lurgist», V. Kartsev «Lokomotiivist», S. Solovjov Leningradi «Dünamost», L. Ivanov Leningradi «Zeniidist».

Teist aastat võitis Moskva «Spartak» meistritiitli, samal hooajal ka NSV Liidu karika.

Karikasarjas startis 1728 meeskonda. Esimese etapina korraldati vabariiklikud karikavõistlused; NSV Liidu 37 tugevamat pidasid aga kvalifikatsioonimänge.

Poolfinaalides võitis Leningradi «Zeniit» Taškendi «Dünamo» 3:0, Moskva «Spartak» aga Tbilisi «Dünamo» 1:0.

Vihmasel 14. septembril peeti finaal. Vaheajale mindi moskvalaste eduseisuga 2:1 (leningradlastel ka omavärav). Teise poolaja algul lõi A. Sokolov 3:1 ja karikas jäi teist aastat spartaklaste valdusse. Sellega karikavõistlused ei lõppenud. Protesti esitasid grusiinlased! Nad põhjendasid, et poolfinaalis olid spartaklased löönud värava suluseisust. Nüüd nähti pretsedenditut: kui karikas oli juba väljamängitud, peeti korduspoolfinaal! Selle võitis taas «Spartak» (3:2). Matši kangelaseks oli G. Glazkov, kes lõi kõik kolm väravat.

1940. Seekord kestsid meistrivõistlused tervelt seitse kuud, ja alles viimane päev selgitas meistri. Turniiri esimesel poolel esinesid edukalt Leningradi dünamolased, kes eelmisel hooajal pidid leppima 10. kohaga. Teise ringi eel olid leningradlased 17 punktiga esikohal. Punkt vähem oli Tbilisi klubikaaslastel ja ka tiitlikaitsjail. Võrdselt 14 punktiga järgnesid Moskva «Dünamo» ja PAKM. Pärast leningradlaste, spartaklaste ja armeelaste mitmeid ebaõnnestumisi trügisid etteotsa Tbilisi ja Moskva «Dünamo». Suurepärases stiilis ja head tehnikat demonstreerides alistasid Tbilisi jalgpallurid Leningradi esinduse, «Spartaki», PAKM-i ja Moskva «Dünamo». Näis, et meistritiitel viiakse Moskvast Gruusiasse. Ent Moskva dünamolastel olid seitsmepenikoormasaapad — kaheteistkümnest mängust võitsid 11, lüües 45 väravat. Nad said 22 punkti 24 võimalikust ja tulid kolmandat korda meistriks. Teiseks jäi Tbilisi, kolmandaks «Spartak».

Moskva «Dünamo» võitu aitas sepistada ka treener B. Arkadjev. Loobunud skemaatilisest «W»-st, võtsid dünamolased esmakordselt kasutusele laia manööverdusmängu rohkete kohavahetustega edurivis. Dünamolaste mängusüsteem sai huvitava nimetuse — «organiseeritud korralagedus». Eriti oskuslikult mängisid dünamolased uue süsteemi järgi spartaklaste vastu, võites oma kardetavaid rivaale suureskooriliselt 5:1.

Meistrivõistluste edukamaiks väravaküttideks olid dünamolane S. Solovjov — 19, armeelane G. Fedotov — 18 ja Aleksander Ponomarjov («Traktor») — 17.

1941. a. hooaja algul välgatles juba sõjapälku. Meistrivõistlustest võttis osa 15 meeskonda. Kuue debütandi hulgas oli kaks ametiühingute koondist, kuhu olid koondatud ametiühingute parimad jalgpallurid. Näiteks esimesse koosseisu kuulus «Traktori»

edurivikolmik eesotsas Ponomarjoviga. Ametiühingute spordijuhid lootsid sel teel meie maa tugevamate klubidega konkureerida. Eksperiment ebaõnnestus. Nende esimene võitis üheksast mängust vaid ühe. Teine esines veidi paremini, ei pääsenud aga samuti liidrite hulka.

Tabeli etteotsa asusid taas Moskva ja Tbilisi «Dünamo». 22. juuniks oli neil võrdselt 15 punkti 20 võimalikust. Siis katkestas meistrivõistlused sõda.

Suure Isamaasõja päevil üleliidulisi meistrivõistlusi ei peetud. Sel perioodil olid suurimateks võistlusteks Moskva esivõistlused. 1942. a. võitis «Spartak», 1943. a. — PAKM ja 1944. a. — «Torpeedo».

1944. a. meistrivõistluste läbiviimisel oli raskusi. Kuid karikavõistlused otsustati korraldada.

24 osavõtja hulgas oli ka paljukannatanud Leningradi esindus «Zeniit». Juba avakohtumises viis loos nad kokku Nõukogudemaa kolmekordse meistri Moskva «Dünamoga». Kõigile ootamatult saavutas võidu 3:1 «Zeniit». Seejärel võitsid leningradlased veerandfinaalis Bakuu «Dünamo» 1:0. Nelja parema hulka pääsesid Moskvast «Torpeedo», «Spartak» ja Armee esindus (ühtluse mõttes kasutame siit alates tänapäevast lühendit AKSK).

Maratonkohtumiseks kujunes poolfinaal «Zeniit» — «Spartak». Siin tuli kordusmäng. Esimene matš lõppes lisaajale vaatamata 2:2. Ka kordusmäng ei tahtnud kuidagi võitjat selgitada. Alles lisaajal — 220. minutil! — lõi leningradlane B. Tšutšelov otsustava värava.

Finaalis oli «Zeniidi» vastaseks AKSK, kes võitis poolfinaalis «Torpeedo» 3:2. Otsustava matši esimesel poolel olid armeelased ülekaalus, kuid nad lõid vaid ühe värava. Kaotatud poolaja järel tulid leningradlased väljakule armeelastest värskematena ning võitsid 2:1. Kohtumine toimus Moskvas 27. augustil 1944. Kohtunik Elmar Saar.

1945. Viiendal päeval pärast võiduka sõja lõppu — 13. mail — heisati taas NSV Liidu meistrivõistluste lipp. Osa võttis 12 meeskonda. Vaevalt kordub kunagi situatsioon, mis tekkis VII meistrivõistlustel. Kaks meeskonda — Moskva «Dünamo» ja AKSK — olid niivõrd teistest üle, et isegi nende harvad viigid osutusid erakordseks sündmuseks. Esimeses ringis kaotasid mõlemad vaid kaks punkti. Enne omavahelist kohtumist 22. juulil oli mõlemal 18 punkti 20 võimalikust, väravate suhe AKSK-l — 38:8, dünamolastel 37:8. Nende mäng kujunes suursündmuseks. Armeelased asetasid tulipunkti esimese ringi suurima väravaküti V. Kartsevi katmise. Ent dünamolased kasutasid oskuslikult vasakääre S. Solovjovi võimeid. Kolmel korral mängis ta suurepäraselt vastase kaitseliinist läbi ning lõi väravad. 3:0 jäigi selle oodatud matši tulemuseks.

Teises ringis, Leningradi «Zeniidi» vastu, tuli leppida armeelastel 1:1 viigiga. Dünamolased ei kaotanud aga ühtki punkti ning juba enne teistkordset kohtumist AKSK-ga olid endale meistritiitli kindlustanud. Armeelased küll võitsid 2:0, kuid sel polnud enam tähtsust.

Moskva «Dünamo» ja AKSK suurt üleolekut näitab nende 13- ja 12-punktine distants kolmandaks jäänud Moskva «Torpeedost».

Esimesed sõjajärgsed meistrivõistlused kujunesid debüüdiks hilisematele kuulsustele, nagu Moskva «Dünamo» väravavaht A. Homitš, armeelane V. Bobrov, Tbilisi dünamolased A. Gogoberidze, G. Antadze ja V. Sanaja, S. Salnikov Leningradi «Zeniidist», O. Timakov Moskva «Spartakist». Turniiri resultatiivseimaks mängijaks osutus V. Bobrov 24 väravaga.

Ka karikasarjas sammusid võidult võidule Moskva «Dünamo» ja AKSK. Kuni finaalini. Poolfinaalis avanes armeelastel võimalus eelmise aasta finaali eest «Zeniidile» «kätte maksta». Ainult 14 minutit pidasid vastu leningradlased AKSK survele. Siis lõid V. Bobrov (neli), V. Nikolajev (kaks) ja V. Djomin seitse väravat!

14. oktoobril 1945 oli Moskva «Dünamo» staadion puupüsti täis, kui väljakule tulid AKSK ja «Dünamo». Algul ründasid dünamolased, lõid juhtvärava. Poolaja lõpul kandus initsiatiiv armeelastele ja minut enne vaheaega õnnestus neil seis viigistada. Teine poolaeg kulges dramaatilises heitluses — dünamolane L. Solovjov lõi penaltist palli latti! Mängu saatuse otsustas AKSK poolkaitsja A. Vinogradov, kelle pealelööki ei suutnud Homitš tõrjuda. Karikas läks armeelaste valdusse.

1946. VIII üleliidulised meistrivõistlused andsid uue meistri. Ignoreerides «Spartaki» ja «Dünamo» «privileegi», tõusid 1946. a. sügisel pjedestaali kõrgeimale astmele armeelased. Sel hooajal oli AKSK vaieldamatult tugevaim. Nende peamine konkurent — Moskva «Dünamo» — sai juba hooaja algul kolm kaotust. Tbilisi «Dünamot» vedas taas alt nõrk finiš. Pärast esimest ringi olid nad vaid ühe punktiga liidrist taga.

Oluliselt tähtsaks osutus võitja selgitamisel esimeses ringis AKSK — Tbilisi «Dünamo». AKSK-l tuli seekord mängida G. Fedotovi ja V. Bobrovita, kuid neid asendanud J. Babitš (hiljem sai ta nagu V. Bobrovgi ülemaailmse kuulsuse hokimängijana) ja V. Solovjov mängisid väga edukalt. Nad lõid kumbki värava ja tõid tähtsa võidu.

Kõige rohkem väravaid (18) lõi torpeedolane A. Ponomarjov. Eelmise aasta parim snaiper, V. Bobrov, tegi trauma tõttu kaasa vaid 8 mängu ja lõi 8 väravat.

Esmakordselt viidi läbi duubelmeeskondade turniir. Selle võitsid Moskva spartaklased.

Karikavõistlustele lubati ainult 16 meeskonda: 12 esigrupist, 2 teisest «ešelonist» ja 2 tsoonivõitjat. Loos viis kõik favoriidid — AKSK, «Torpeedo» ning Moskva ja Tbilisi «Dünamo» tabeli

ühele poolele. Ja nii nad seisidki juba veerandfinaalides vastamisi. Värsked meistrid mängisid torpeedolastega, Moskva «Dünamo» grusiinlastega. AKSK ja «Torpeedo» 90 minutit ei selgitanud võitjat. Lisaajal lõid aga autotehaselased neljal korral palli armeelaste võrku! See oli välk selgest taevast. Tbilisi «Dünamo» saavutas teenitud 2:1 võidu Moskva klubikaaslaste üle. Grusiinlased olid võidukad ka poolfinaalis «(Torpeedoga» 2:1) ning pääsesid kolmandat korda finaali. Nende vastaseks oli Moskva «Spartak», kes võitis teises poolfinaalis Kiievi «Dünamo» 3:1.

Finaalis avas spartaklane I. Konov skoori, kuid G. Gogoberidze ja G. Antadze viisid Tbilisi ette 2:1. Vaheaja eel G. Glazkov viigistas. Teine poolaeg jäi väravateta ja esmakordselt üleliiduliste karikavõistluste ajaloos määrati finaalis lisaaeg. Otsustas 98. minut, mil «Spartaki» poolkaitsja O. Timakov lõi võiduvärava. Karikas läks kolmandat korda «Spartaki» valdusesse. Spartaklaste peatreener oli sel hooajal tallinlane Albert Vollrat.

1947. a. hakati võitjaid autasustama medalitega. Varem anti meistritele diplomid, meeskonnale rändpunalipp.

Esiliigasse kuulus 13 meeskonda. Kõige edukamalt startis Moskva «Dünamo». Esimese ringi 12 mängust võitsid nad kümme ja viigistasid kaks. «Ohvrite» hulka kuulus tiitlikaitsja. Enne teist ringi oli AKSK dünamolastest viie punkti võrra tagapool.

Turniiri teise poole algul saavutas kumbki kaks võitu. Siis kohtuti uuesti omavahel. «Dünamo» mängis võiduhimuliselt, kuid väravaid ei saavutanud. AKSK kasuks lõi aga V. Solovjov mängu ainsa värava ning armeelastel tekkis lootusi «Dünamot» püüda. Dünamolasi seiraski ebaõnn, nad kaotasid kaks mängu (Moskva ja Kuibõševi «Krõlja Sovetovile») ning ühepunktilise eduga tõusis liidriks AKSK. Ta võitis suuri vaevu spartaklasi, torpeedolasi ja kiievlasi, siis viigistas Tbilisi «Dünamoga». Moskva «Dünamo» lõpetas turniiri 40 punktiga. Armeelastel oli kaks punkti vähem, kuid ees mäng «Traktoriga». Tookordne meistrivõistluste eeskiri nägi ette, et võrdsete punktide korral otsustab väravate suhe. Esikohale tulekuks oli armeelastel vaja võita «Traktorit» vähemalt 5:0. Sellega tuli AKSK toime ja saavutas üldsuhtes ülekaalu 0,01 punkti (armeelastel 61:16, dünamolastel 57:15).

Kuidas spartaklased ka püüdsid, meistrivõistlustel vedas neil viltu. Sõjaeelse löögijõu taastamine arenes väga visalt. 1945. a. jäid nad kümnendaks, järgmisel aastal tõusid küll kuuendaks, kuid nüüd langesid jälle kaks kohta. Ja ometi oskasid spartaklased ka neil rasketel aegadel kirjutada oma nime nõukogude jalgpalli ajalukku. Nimelt võitis «Spartak», keda ka sel aastal treenis meie Albert Vollrat, teist aastat järgemööda NSV Liidu karika.

Niisiis — 1947. aasta karikavõistlused. Nagu aasta varemgi, sattusid tugevad meeskonnad vastamisi enne finaali. AKSK lülitas konkurentsist välja Moskva «Dünamo». Moskva «Torpeedo»

lõi aga veerandfinaalis Tbilisi «Dünamot» ja poolfinaalis AKSK-d. Samal ajal vedas Moskva «Spartakil» loosiga: nõrgemate hulka kuuluvate Gorki «Torpeedo» ja Kuibõševi «Krõlja Sovetoviga» läks neil üsna libedalt. Edasi võitsid punasärklased veerandfinaalis teenitult Kiievi «Dünamo». Poolfinaalis oli «Spartak» parem Leningradi «Dünamost».

Finaali eel peeti üksimeeli favoriitideks autotehase jalgpallureid. Kaalukaim argument: meistrisarjas hävitas «Torpeedo» «Spartaki» 6:2! Ent sageli on ennustused ennatlikud. «Spartak» esitas hiilgemängu ja tuli karikavõitjaks. Skoori avas N. Dementjev, O. Timakov lisas teisegi, ning mäng oli tehtud!

1948. a. Moskva dünamolased alustasid taas edukalt. Kuid peagi said armeelased nad kätte ning asusid juhtpositsioonile. Kujunes nii, et meistrivõistlused otsustas AKSK—Moskva «Dünamo». Mäng oli erakordselt dramaatiline. Teise poolaja keskel saatis AKSK kaitsja I. Kotšetkov palli oma väravasse ja viigistas seisu. Näis, et kuldmedalid on dünamolastel käes. Ent 4 minutit enne lõppu lõi V. Bobrov võiduvärava. Edestanud ühe punktiga dünamolasi, tulid Moskva armeelased kolmandat aastat järjest meistriks. Samal hooajal võitsid nad ka karika.

Meistrivõistlustel püstitati ka rekord — dünamolane S. Solovjov lõi 25 väravat. Mängus «Torpeedoga» lõi ta kolme minuti jooksul kolm väravat! V. Bobrov oli 23 väravaga teine.

Karikavõistlustel startis ainult 20 meeskonda. Esimesed kohtumised andsid üllatusi. Nii võitis Kiievi «Dünamo» alles lisaajal Jerevani klubikaaslasi, «Zeniit» aga Kaasani «Dünamo» kordusmängus. Tol ajal tugevate kilda kuulunud Moskva «Krõlja Sovetov» koguni kaotas Harkovi «Lokomotiivile».

Poolfinaalid osutusid väga tugevaks: «Spartak»—Tbilisi «Dünamo» ja AKSK—Moskva «Dünamo». Mõlemad kohtumised otsustas 11 meetri karistuslöök. Võitsid spartaklased ja armeelased (kordusmängus).

Finaalis ei suutnud spartaklased pidurdada AKSK edurivi, nende endi oma oli aga oimetu. Armeelaste ülekaal oli ilmne — 3:0.

1949. Meistrisarjas suurendati meeskondade arvu 18-le. Kuue uustulnuka hulgas oli ka Riia «Daugava». Kuigi ükski debütantidest ei pääsenud esimese kümne hulka, osutusid nad favoriitidele pähkleiks. Eriti väärib märkimist Harkovi «Lokomotiivi» tubli esinemine.

Eelmiste aastate eeskujul asus algul liidripositsioonile Moskva «Dünamo», võites muuhulgas AKSK 3:1. Turniiri esimesel kolmandikul üllatas Leningradi «Zeniit» — 19 punkti ja teine koht «Dünamo» järel; lõi 14 väravat teistele, nende hulgas viis «kuiva» «Spartakile»! Oma väravasse lasksid leningradlased vaid ühe palli lüüa, ja sellegi penaltist. 12. voorus kohtusid liidrid omavahel. Võitis «Dünamo» 8:0! Need olid kenakesed uperpallid. Nüüd pol-

nud dünamolastel enam ületamatut takistust. Saavutanud AKSK ees kuuepunktilise edu, tuli Moskva «Dünamo» kolmeaastase vaheaja järel uuesti meistriks. Dünamolaste ülekaalukusest räägib muuhulgas harukordne väravate vahe — 104—30. Meistrivõistluste parimaks snaiperiks oli spartaklane Simonjan 26 väravaga.

1949. a. karikavõistlustest lubati osa võtta kõigil. Starti asus 7860 meeskonda! Sellest ajast muutusidki üleliidulised karikavõistlused kõige enam masse haaravaiks sportlikeks üritusteks.

Esimesed ringid tõid mitugi üllatust. Nii kaotas õhujõudude VVS 210 mänguminuti järel Orehhovo-Zujevo «Krasnoje Znamjale», Moskva «Lokomotiiv» alistus Leningradi OM-ile ja Riia «Daugava» Permi linnameeskonnale. Väga edukalt esinesid Moskva torpeedolased, kes soovisid väärikalt tähistada oma tehase 25. aasta juubelit. Kuid $^1/_8$-finaalis tuli neil palju vaeva näha Kuibõševi «Krõlja Sovetoviga»: alles lisaajal lõi V. Ponomarjov võiduvärava. Raskem oli nende võit Bakuu «Neftjaniku» üle, kes veel teise poolaja algul juhtis 2:0. Poolfinaalis kohtusid torpeedolased oma «traditsioonilise» vastase AKSK-ga. Napp 2:1-võit kuulus seekord «Torpeedole». Nüüd ootas autotehase jalgpallureid raskeim katsumus — meister, s. o. Moskva «Dünamo». Viimane oli enne välja lülitanud Tbilisi «Dünamo» ja Moskva spartaklased. Eriti huvitavaks kujunes dünamolaste poolfinaal spartaklastega — nende esmakordne kohtumine karikasarjas. Esimene matš lõppes viigiga, kusjuures «Spartak» «lipsas käest» 20 sekundit enne lõpuvilet (S. Salnikov viigistas). Kordusmängu võitsid dünamolased 2:1.

Finaalis viis V. Iljin algul «Dünamo» juhtima. Kuid peagi viigistas V. Netšajev. 7 minutit enne lõppu tõi V. Ponomarjov võidu «Torpeedole». Karikas vahetas omanikku.

1950. Meistrivõistlustel startis 19 meeskonda. Uustulnukana arvati esiliigasse eelmise aasta teise liiga parim — Tbilisi «Spartak».

Tiitlikaitsjad — Moskva dünamolased — alustasid hooaega ebaõnnestunult, kaotades 13 voorus 6 mängu. Mitu viiki ei võimaldanud tõusta liidrite hulka ka armeelasi. Tabeli eesotsas ei olnud ka spartaklasi. Esimese 13 vooru järel juhtis Leningradi «Zeniit». Hiljem jõudis AKSK talle järele. Kaks vooru sammusid mõlemad kõrvuti. Siis aga jäid kangelaslinna jalgpallurid, nagu aasta varemgi, maha. Lõpetanud esimese ringi neljapunktilise eduga teiste ees, mängisid armeelased ka turniiri teisel poolel hästi ja tulid neljandat korda meistriks. Moskva dünamolased jäid teiseks, spartaklased kolmandaks. Teist aastat järjest omistati suurima väravaküti tiitel N. Simonjanile (34 väravat).

12 277 meeskonda — karikavõistluste rekord. Kui 1946. ja 1947. a. oli loos «Spartaki» liitlaseks, siis sedakorda tulid punasärklased esikohale pärast rasket heitlust tugevate kollektiivi-

dega. Kerge võidu järel Kišinjovi «Burevestniku» üle (7:0) 1/8-finaalis tuli spartaklastel kohtuda Leningradi «Zeniidiga» Leningradlaste väravat kaitses üks parimaid nõukogude väravavahte L. Ivanov. Spartaklased demonstreerisid hiilgemängu ja võitsid 3:1. Poolfinaalis tulid nad aga toime harukordse saavutusega, võites 4:0 neljakordset meistrit AKSK-d.

Finaalis ei suutnud isegi Moskva «Dünamo» Spartacuse sõjavankrit peatada. «Spartak» ründas järjepannu ja võitis 3:0.

Karikavõistlustel startisid võrdlemisi edukalt ka eesti jalgpallurid. Pärast võitu Tallinna «Dünamo» üle sai «Kalev» 1/8-finaalis vastaseks Sverdlovski OM-i. Toreda mänguga saavutasid kalevlased võidu 2:1. Veerandfinaalis, Moskva «Dünamo» staadionil, kohtus «Kalev» AKSK-ga. Mõistagi polnud siin ohule rohtu. Kalevlased mängisid siiski tublilt ja alistusid kuulsale üheteistkümnele vaid 0:2.

1951. Seda hooaega nimetasid spordihuvilised «armeelaste aastaks». AKSK tuli viiendat korda meistriks, võitis karika — ja ka dubleerivate meeskondade turniiri. Kuigi AKSK koosseis oli eelmiste aastatega võrreldes suuresti muutunud, suudeti luua meistritest ja kandidaatidest monoliitne kollektiiv. AKSK oli esimene meeskond, kes suutis kuue aasta jooksul võita viis korda meistritiitli. — Nende V. Nikanorov, A. Grinin, V. Nikolajev, V. Solovjov ja V. Djomin kordasid dünamolase M. Semitšasnõi saavutust, tulid viiendat korda meistriks.

Armeelaste tõsisemaiks konkurentideks olid Tbilisi dünamolased. Kuid teisest kohast kõrgemale tõusta ei õnnestunud neil seegi kord. Siiski osutus grusiinlaste forvard A. Gogoberidze turniiri edukaimaks väravakütiks (16). «Pronksile» tuli esmakordselt Donetski «Šahtjor». Pärast ebaõnnestunud starti (kolm kaotust järjest) saavutas «Šahtjor» 12 võitu ja edestas nii Moskva «Dünamo» kui ka «Spartaki». «Šahtjori» meeskonna kapten, üks nimekamaid veterane — Aleksander Ponomarjov — lõi nagu dünamolane K. Beskovgi 15 väravat.

Karikavõistlused, millest seekord võttis osa juba 17 000 meeskonda, serveerisid suure üllatuse. Teiskordselt pärast 1936. aastat võitles end finaali B-grupi meeskond. Selleks osutus Kalinini linna noor kollektiiv. Ja mitte ainult finaali, — neil oli ka šansse karika võitmiseks.

Kui algas lõppetapp (51 meesk.) ei võtnud kalininlasi keegi tõsiselt. Ka nende võitu 1/16-finaalis Leningradi «Dünamo» üle peeti pigem karikavõistluste lustakaks uperpalliks. Kuid siis võitsid nad veerandfinaalis Moskva «Dünamo» 4:1 (!), poolfinaalis ka Donetski «Šahtjori» 1:0 . . .

Tabeli teisel poolel olid AKSK ja «Spartak». Omavahel nad seekord kohtuda ei saanud; spartaklased lülitas välja lisaajal VVS (2:3). Kurja vaeva nägi AKSK poolfinaalis VVS-ga: vaid õnnelik juhus, et VVS-i kaitsja J. Rogov ise palli oma väravasse lõi.

Finaalmänge tuli kaks. Esimeses matšis ei lugenud kohtunik kalininlaste löödud väravat, kui mänguseis oli 2:1 AKSK kasuks. See jäi lõpptulemuseks, kuid mõlema meeskonna ettepanekul otsustati pidada uus võistlus. Kordusmäng algas armeelaste omaväravaga. Alles 72. min. viigistas V. Solovjov seisu. Lisaajal tuli mängida kalininlastel J. Gurvitši trauma tõttu kümnekesi, ent nad võitlesid ennastsalgavalt. Eriti paistis silma B. Kuznetsov, kellest hiljem sai Moskva «Dünamo» põhikoosseisu mängija. Viis minutit enne lõppu lõi A. Grinin AKSK kasuks otsustava värava.

Tallinna «Kalev» komistas $^1/_{16}$-finaalis ja kaotas Vilniuse «Spartakile» 0:1. Edukalt esines Riia «Daugava», kes alles veerandfinaalis kapituleerus Donetski «Šahtjorile» «tingimusega» 1:2.

1952. Pärast 17-aastast vaheaega loodi taas NSV Liidu koondmeeskond. Nõukogude jalgpall läks ametlikult rahvusvahelisele areenile. NSV Liidu esinduse debüüt toimus XV olümpiamängudel. Seoses meie parimate jalgpallurite ettevalmistamisega otsustavateks lahinguteks peeti seekordsed üleliidulised võistlused erilaadselt. Suve esimesel poolel kohtusid esigrupi 15 tugevamat (kaasa ei teinud NSV Liidu koondise kandidaadid) sõprusturniiril, mille võitis AKSK.

XIV meistrivõistlused algasid ebatavaliselt hilja — 8. juulil. Viiekordsed meistrid — armeelased — alustasid turniiri hästi. Kolmes esimeses voorus võitsid nad Moskva ja Tbilisi «Dünamo» vastavalt 3:2 ja Kuibõševi «Krõlja Sovetovi» 4:2. Samas vaimus jätkata nad ei suutnud. Ebaedu Helsingi olümpiamängudel šokeeris jalgpallijuhte niivõrd, et AKSK meeskond, kelle baasil oli formeeritud NSV Liidu koondis, saadeti laiali.

Liidripositsiooni haaras viis meeskonda — neli «Dünamo» kollektiivi ja Moskva «Spartak». Siis komistasid kõik «Dünamo» klubid ning alates 6. voorust asusid tabelijuhiks spartaklased. Kaks vooru enne lõppu oli nende edu nii suur, et esikohta ei saanud enam keegi ohustada. Ja kuigi «Spartak» finišeeris ebaõnnestunult (kaks kaotust järjest), oli meistritiitel pärast 13-aastast vaheaega jälle nende.

Tubli edu saavutas Kiievi «Dünamo», platseerudes teiseks. Nende snaiper A. Zazrojev oli turniiri rekordimeheks (11). Hästi esines eelmise hooaja karikavõistluste furoor — Kalinini linnameeskond. Ta tuli 6. kohale. Ebaõnnestus aga Moskva «Torpeedo» esinemine, kes jäi kümnendaks. Teist aastat järjest — üldse kolmandat korda — tuli Riia «Daugava» 12. kohale.

Karikavõistlused püstitasid uue rekordi — 17 351 meeskonda. Esiliiga astus tulle alates $^1/_{32}$-, mõned nendest koguni kaheksandikfinaalist. Konkurentsist langesid välja Kiievi «Dünamo», «Šahtjor», Kuibõševi «Krõlja Sovetov», Tbilisi «Dünamo» (kaotasid kalininlastele) ja Moskva «Lokomotiiv», kes pani relvad maha uue karikakangelase Kiievi OM-i ees.

Veerandfinaalidest väljusid võitjaina Kiievi OM (alistas kalininlased), Moskva «Spartak» ja «Torpeedo», Leningradi «Dünamo». Edukalt mängisid autotehase jalgpallurid ka poolfinaalis, võites lisaajal Leningradi dünamolasi 2:1. Moskva spartaklased olid kindlalt üle Kiievi ASK-st. Teiskordselt karikavõistluste ajaloos olid finaalis vastamisi «Torpeedo» ja «Spartak». Viimane minut tõi võidu torpeedolastele.

1953. Järjekordselt muudeti (ja vähendati) meistrisarja koosseisu. Kuldmedaleid asus ründama kümme kollektiivi eelmise aasta esimese üheteistkümne hulgast. Uustulnukateks olid Harkovi «Lokomotiiv» ja esmakordselt Vilniuse «Spartak» — tulevase «Žalgirise» eelkäija.

Turniiri alustasid väga edukalt grusiinlased. Kahekuise võistluse järel asus Tbilisi «Dünamo» 15 punktiga ainujuhtima. Kaks punkti vähem oli tiitlit kaitsvail Moskva spartaklastel. Moskva «Lokomotiivile», kes oli 12 punktiga kolmas, järgnes 11 punktiga neli meeskonda: Moskva «Dünamo», «Zeniit», Kuibõševi «Krõlja Sovetov» ja «Torpeedo». Nende vahel areneski võistlus auhinnalistele kohtadele. Nagu ka 1952. aastal, ei õnnestunud kaasa lüüa armeelastel. Reorganiseeritud Moskva Sõjaväeringkonna (MVO) esindus pidas viis mängu, seejärel juhtkond keelas neil turniiril esinemise! Põhjus — ebaedu: võidud ainult «Torpeedo» ja Tbilisi «Dünamo» üle, kaotused Kiievi «Dünamolt» ja Moskva «Spartakilt», viik «Krõlja Sovetoviga».

«Igavesed teised» — tbilislased — üritasid kõigest väest esikohta säilitada. Hoogu sattunud spartaklased aga pürgisid eelmise aasta positsioonile. Raske öelda, kuidas kõik kulgenuks, kui kahte liidrit poleks seganud... pealtvaatajad. Septembri algul mängis Tbilisi «Dünamo» Moskva kohaliku «Torpeedoga». Seis 2:1 oli grusiinlaste eduks. Distsiplineerimatu publik ajas aga võistluse nurja ja mäng tuli kordamisele. Samal päeval, ainult mõni tund varem, mängis «Spartak» Leningradis «Zeniidiga» ja kaotas 0:1. Nüüd oli tbilislastel vaja igal juhul võitu, et jõuda üks voor enne lõppu «Spartaki» kõrvale. Aga nad kaotasid. Spartaklased võitsid ka viimases voorus — Kuibõševi «Krõlja Sovetovi» — ja tulid teist aastat järjest NSV Liidu meistriks. Meeskonna edu sepistasid nii veteranid kui esmakordsed M. Ogonkov, B. Tatušin ning AKSK-st üle tulnud A. Bašaškin. Teisest ringist alates kuulus spartaklaste ridadesse ka V. Bobrov. Tbilisi dünamolased tulid teiseks, torpeedolased kolmandaks. Väärib märkimist, et neljandaks jäänud Moskva «Dünamo» koosseisus debüteeris Lev Jašin. Edukamaiks väravalööjaiks olid spartaklane N. Simonjan (14) ja A. Gogoberidze (13).

Vilniuse «Spartaki» debüüt meistrisarjas ebaõnnestus. Kahe võidu («Zeniidiga» 1:0 ja «Torpeedoga» 3:1), seitsme viigi ja üheteistkümne kaotusega jäid nad viimasele s. o. 11. kohale.

Karikavõistlused olid nagu alati pinevad ja üllatusrohked. Nii

pääsesid Moskva dünamolased ja Donetski «Šahtjor» 1/8-finaalist edasi alles kordusmänguga. Üldiselt pühitsesid aga suurfavoriidid võitu. Veerandfinaalides võitsid 1:0-ga Moskva dünamolased oma Tbilisi klubikaaslasi, Moskva «Lokomotiiv» Moskva «Spartaki» ja Kuibõševi «Krõlja Sovetovi» karikakaitsja Moskva «Torpeedo». Ka poolfinaalis lõid dünamolased vaid ühe värava (80. min.) ja lülitasid välja «Šahtjori». «Lokomotiivi» vastaseks sai esmakordne poolfinalist — Kuibõševi «Krõlja Sovetov», kes ka võitis 2:0.

Finaali otsustas üksainus värav. Selle lõi dünamolane S. Salnikov. Tõsi küll, teisel poolajal oli moskvalastel raskusi väravalähise kaitsmisel, sest trauma tõttu lahkus väljakult Jašin. Kuid teda asendanud noor väravavaht V. Beljajev tuli oma ülesandega eeskujulikult toime.

1954. Esigruppi jäi eelmise hooaja 9 esimest meeskonda, kellele lisandusid Minski «Spartak», Leningradi «Tööjõureservid», Gorki «Torpeedo» ja taas AKSK. Turniiri algul haarasid ohjad enda kätte Moskva dünamolased, kes eelmisel hooajal esinesid noorendatud koosseisuga vägagi edukalt. Võitnud «Spartaki», Tbilisi «Dünamo», «Zeniidi», Moskva «Torpeedo» ja teisi meeskondi, olid nad eriti kindlad kaitses. Esimese ringi kaheteistkümnes kohtumises suudeti neile lüüa vaid kolm väravat. Kahtlemata osutus siin amuletiks Lev Jašini talent. Teine ring algas ebaõnnestumistega — kaks mängu, kaks kaotust. Eriti dramaatiliseks kujunes kohtumine Kiievi klubikaaslastega. 1:4 kaotusseisus õnnestus moskvalastel 89. minutiks kaks vastuväravat lüüa ning harvanähtavat survet jätkata. Mängu lõpuni jäid mõned sekundid, kui kohtunik nende kasuks 11 meetri karistuslöögi määras. Kuid ... mööda! Nüüd tuli moskvalastel kõike nagu otsast peale alustada. Tahtekindlusega saavutasid nad sihi. 17 punkti 20 võimalikust viis nad uuesti edetabeli tippu. Otsustavaks kujunes dünamolaste kohtumine Moskva «Spartakiga». Kolm minutit enne matši lõppu lõi dünamolane V. Rõžkin värava, mis viis nad kolme punktiga «Spartakist» ette. Viimaseks mänguks — Minski «Spartakiga» — tulid dünamolased väljakule kuldmedalise üheteistkümnena. Kohtumisest olenes vaid teise ja kolmanda koha saatus. Minski võit oleks võitjale tähendanud hõbemedalit, kaotus aga pronksi. Moskva «Spartak» oli minskilastest punkti võrra ees. Mängu võitis «Dünamo», — hõbeda «Spartak». AKSK, suutmata oma oreooli rehabiliteerida, pidi leppima 6. kohaga.

XV karikavõistluste loos murdis truudust kristallvaasi senistele omanikele: läkitas nad kõik tabeli ühele poolele, saatis esimestena duellile meistrivõistluste kaks liidrit — Moskva «Dünamo» ja «Spartaki». Punasärklastel oli vastaselt kaks meistrisarjakaotust ja nüüd nad revanšeerisid (3:1). Pärast 1/8-finaali tuli «areenilt» lahkuda veel kolmel ekskarikavõitjal. «Lokomotiiv» kaotas Leningradi «Zeniidile», Moskva spartaklased Kiievi «Düna-

mole» ja Moskva «Torpeedo» AKSK-le. Veerandfinaalis kapituleerus Kiievi dünamolastele ka AKSK.

Poolfinaalis läksid kokku mõlemad üllatuspaarid: Kiievi «Dünamo» — «Zeniit» ja Jerevani «Spartak» — Dnepropetrovski «Metallurg». Kui armeenlased võitsid ülekaalukalt 4:0, siis ukrainlased «Zeniidi» alles lisaajal 1:0. «Londoni udus» peetud finaal tõi 2:1 võidu Kiievi «Dünamole». Esmakordselt viidi karikas Ukrainasse.

1955. Siit alates stabiliseerus viieks hooajaks meistrisarja süsteem ja kontingent. Esiliigasse kuulus nüüd 12 meeskonda.

XVII meistrivõistlustel pidasid «kullasõda» taas kolm senist meistrit — Moskva «Dünamo», «Spartak» ja AKSK. Pärast esimest ringi oli «Dünamo» spartaklastest kolm punkti ees. AKSK oli «Spartakist» kahe punktiga taga. Selline järjestus püsis turniiri lõpuni. Moskva «Dünamo» tuli 7. korda NSV Liidu meistriks, kuigi mõlemas ringis kaotas «Spartakile». Eelmise hooaja kolmas — Minski «Spartak» — jäi seekord viimaseks ning pidi meistrisarjast lahkuma.

1955. a. karikavõistlusi alustas 18 690 meeskonda. Turniiri finaalosa esimeses kohtumises oli võidukas Tbilisi — lülitas välja karikakaitsja, s. o. Kiievi «Dünamo». Järgnevalt said nad aga ise AKSK-lt kaotuse koduväljakul. Poolfinaalis kohtusid armeelased Moskva «Lokomotiiviga». J. Beljajevi ainus värav viis finaali AKSK. Teises poolfinaalis olid vastamisi Moskva «Dünamo» ja «Spartak». Ootamatult ja suureskooriliselt võitsid dünamolased 4:1.

Finaalis, nagu kümme aastat tagasigi, kohtusid «Dünamo» ja AKSK. Mäng oli erakordselt jõuline, dramaatiline. Kohtunik N. Latõšev eemaldas väljakult Jašini! Et reglement reservist vahetust ei lubanud, asus dünamolaste väravasse poolkaitsja J. Baikov. Esimese poolaja 2:1-ga võitis AKSK.

1956. Aasta lõpul naasis NSV Liidu koondis XVI olümpiamängudelt võitjana. Melbourne'i 18 hulgas oli 10 spartaklast. See räägib pikemata «Spartaki» ülevõimust. Ja tõesti — vaevalt on «Spartakil» kunagi nii hea ansambel olnud: A. Masljonkin, M. Ogonkov, I. Netto, B. Tatušin, N. Simonjan, S. Salnikov, A. Iljin, I. Mozer ja teised on nimed, mis ise räägivad enese eest.

«Spartak» tuli meistrivõistlustel esikohale kuuepunkti-intervalliga tiitlikaitsja ees. AKSK oli ka sedakorda kolmas. Üllatas uustulnuk Kišinjovi «Burevestnik», kes tuli 6. kohale. Turniiri nobedamaks «noodameheks» (17) osutus Sverdlovski OM-i V. Buzunov, kuigi meeskond jäi eelviimaseks ning pidi esigrupist lahkuma.

Nõukogude Liidu rahvaste I spartakiaadi tõttu jäid karikavõistlused pidamata.

1957. Spartaklased jäid loorbereid imetlema, aga XIX meistri-

võistlused pühkisid need nagu mulluse kulu. Moskva «Dünamo» tuli meistriks 36 punktiga (44 mängu), kaotades hooaja jooksul ainult kaks kohtumist — 0:1 Moskva «Spartakile» ja 0:2 AKSK-le. Moskva «Torpeedo» tuli teiseks ja «Spartak» alles kolmandaks. Esigrupiaukraadi saanud Minski «Spartak» jäi uuesti viimaseks ja degradeeriti taas.

1957. a. kuulutati välja uus karikasari — kehakultuurikollektiivide meeskondadele. NSV Liidu karikavõistlustest lubati osa võtta ainult A- ja B-grupi meeskondadel.

Taas pretendeeris suurvõidule peamiselt Moskva, kuigi õige pea tuli dünamolastel alla vanduda Tbilisi klubikaaslastele. Huvitav on märkida, et mõni päev varem, meistrisarjas, võitsid nende omavahelise kohtumise moskvalased. Esimeses poolfinaalis alistas Moskva «Lokomotiiv» armeelased 1:0, teises «Spartak» sama tulemusega «Torpeedo».

Esmakordselt peeti finaal alles 40 päeva pärast poolfinaale. Mitmed «Spartaki» põhikoosseisust said sel ajavahemikul meistrisarjas vigastada. Pealegi olid nad sunnitud mängima ühe kolmandiku otsustavast matšist kümnekesi. V. Bubukini värav tõi võidu raudteelastele. Pärast 21 aastast vaheaega tegi «Lokomotiiv» auringi staadionil.

1958. Pühitseti vene jalgpalli 60 aasta juubelit. Suursündmuse puhul pani jalgpalliföderatsioon välja uue rändauhinna. Nüüdsest peale kuulus NSV Liidu meistrile kuldmedalite kõrval ka nägus kristallkarikas. Juurutati veel mitme väärtusliku auhinna traditsioon.

XX meistrivõistluste hooaeg algas ebatavaliselt vara. Juba märtsis peeti lõunapoolsetes linnades esimesed kohtumised. Edukalt startis Moskva «Spartak». Kuigi Moskva «Lokomotiiv» — üllatuslikult ka Leningradi «Zeniit» — püsisid kannul, olid spartaklased meisterlikkusega teistest üle. Äärmiselt ebaõnnestunult alustasid aga Moskva dünamolased. Pärast 10. vooru vaid 8 punkti. Ometi külvasid just dünamolased turniiri teisel poolel spartaklaste juustesse hõbedat, ähvardasid finaalis koguni meistritiitli võtta. «Dünamo» edukust teises ringis peegeldab 23 punkti 12 mängust! Lisaks 16 punktile esimeses ringis kogus «Spartak» sügisel sama palju. Dünamolased jäid 31 punktiga teiseks, AKSK 27-ga kolmandaks. Edukalt mängis ka «Zeniit» eelmisel aastal 10., sedapuhku 4. koht.

Samal aastal püstitas Moskva «Spartak» omapärase rekordi, võites kolmandat korda nii meistri- kui karikavõistlused.

XVIII karikavõistluste lõppetapist võtsid osa 16 meeskonda: 12 A-grupist ja 4 eelvõistluste võitjat. Loos asetas kõik kolm meistrivõistluste «medalit» tabeli ühele poolele. Juba $^1/_8$-finaalis kohtusid omavahel Moskva «Dünamo» ja AKSK. Mängu otsustas teise poolaja kolm minutit: 54. min. viib G. Fedossov dünamolased juhtima, 56. min. I. Diba viigistab, ja 57. min. G. Fedossov

lööb 2:1. Samas ringis lõi Moskva «Spartak» Kiievi dünamolasi 4:0!

Ka seekord kuulusid poolfinaalidesse ainult pealinna meeskonnad. «Torpeedo» võitis «Lokomotiivi» lisaajal 2:1, «Spartak» sama tulemusega «Dünamo». Finaal ja eelmise aasta poolfinaal olid sarnased nagu kaks tilka vett. 120-minutilises heitluses tõi võidu spartaklastele N. Simonjani värav.

1959. Rõhk asetati kaitsemängule, nii mõnigi treener suurendas kaitsjate arvu. Ka Moskva «Dünamo». Ent nende edurivigi osutus tugevaks. Viigistanud otsustava mängu Moskva «Lokomotiiviga» 1:1, tuli «Dünamo» 31 punktiga 44 võimalikust üheksandat korda Nõukogudemaa meistriks. Üllatavalt hea «Lokomotiiv» oli 29 punktiga teine. Tbilisi dünamolased tõusid pärast mitmeaastast ebaedu auhinnalisele kohale. Sensatsiooniks võib nimetada Rostovi ASK-d: kahe aastaga tõuseb kodulinna meister meie maa neljandaks. Moskva «Spartak» jäi kuuendaks.

XIX karikavõistlused kestsid esmakordselt kaks hooaega, lõppedes järgneval aastal.

1960. Viis aastat järgemööda kuulus meistrisarja ainult 12 meeskonda. Üha enam nõuti esigrupi laiendamist, mis võimaldanuks avastada suurele jalgpallile uusi talente. Reform toimuski. 22 meeskonda (12 liiduvabariigist), jaotatuna kahte alagruppi, alustas kevadel võitlust kuue finalisti hulka pääsemiseks. Üleliidulise Jalgpalliföderatsiooni otsusega arvati esigruppi ka Tallinna «Kalev».

Pärast neljakuulist kanonaadi asusid kuus tugevamat Nõukogude Liidu meistritiitlit ründama, kusjuures alagrupis saavutatud tulemused ei läinud arvesse. Kõigile üllatuseks ei pääsenud kuue hulka Moskva «Spartak» ja Tbilisi «Dünamo». Moskva dünamolased pääsesid üle noatera finaali, edestades Tbilisi klubikaaslasi vaid parema väravate suhtega. Finaalis püüdsid Moskva dünamolased kõigi vastu kõik välja panna ning tõsist konkurentsi pakkuda ka eelturniiri favoriidile Moskva «Torpeedole». Nende kohtumine kujuneski esimeses ringis erakordselt dramaatiliseks. Lakkamatus paduvihmas toimunud kohtumise otsustas torpeedolase G. Gussarovi «nimekaart» L. Jašini seifis. Järgnesid veel mõned ebaõnnestumised ja Moskva «Dünamo» pidi leppima kolmanda kohaga. Samal ajal saavutas Moskva «Torpeedo» mitu toredat võitu, nende hulgas oma peamise rivaali Kiievi «Dünamo» üle ja pälvis esmakordselt kulla.

1960. a. hooajal oli «Torpeedol» tõepoolest torpeedo jõud. Samal aastal võitsid nad ka karika. Kahe pealinna meeskonna — «Dünamo» ja «Spartaki» — kauaaegne «kodusõda», aastate jooksul miljonite jalgpallihaigete asendamatu huviobjekt, varjutas uue fenomeni sünni. Ent see sündis — tugevana, elujõulisena; kohe esitas ka julge väljakutse medalikolleegidele. Autotehase jalgpallurite edukuse lükkimisel oli suuri teeneid nende andekal

treeneril V. Maslovil, kes oskas eilsetest pusijatest tänased meistrid kasvatada. Sel aastal kaitsesid «Torpeedo» spordiau V. Sustikov, L. Ostrovski, V. Voronin, N. Manošin, G. Gussarov, B. Batanov, J. Falin, K. Doronin, S. Metreveli ja mitmed teised, kes kuulusid või kuuluvad praegugi NSV Liidu paremiku hulka.

Balti vabariike esindas kõige edukamalt Riia «Daugava» ja platseerus 12. kohale. Tallinna «Kalev» edestas Vilniuse «Spartaki», Bakuu «Neftjaniku» ja Kišinjovi «Moldova», tulles üheksateistkümnendaks.

Karikavõistlusi, nagu eespool mainitud, alustati eelmisel aastal. Juhtus seegi kord üllatusi: esimese vooru järel langesid konkurentsist välja Kiievi «Dünamo», «Zeniit» ja Moskva «Lokomotiiv». Õige pea jäid «aia taha» ka karikakaitsjad — Moskva spartaklased. Veerandfinaali pääsesid mitmed üllatusmeeskonnad, nagu Vilniuse «Spartak», Leninakani «Širak» ja Odessa ASK. Neist oskasid aga võitjana väljuda ainult Odessa armeelased. Poolfinaalis kaotasid nad Moskva «Torpeedole» 0:4. Teises poolfinaalis võitis Tbilisi «Dünamo» Donetski «Šahtjori» lisaajal 2:1.

Tbilisi dünamolased pääsesid küll neljandat korda finaali, kuid karikas jäi oma traditsioonile truuks. Mäng oli harukordselt huvitav ja kõrget klassi. Kolmel korral juhtisid torpeedolased, kolm korda õnnestus grusiinlastel viigistada. Liisk langes lisaaja viimasel minutil, mil V. Ivanov saatis palli grusiinlaste võrku.

1961. Taas oli meistrisarjas 22 meeskonda kahes alagrupis, ainult meistrivõistluste süsteemi oli veidi muudetud. Eelturniiri 10 paremat pääsesid nn. esiliigasse, kus selgitati medaliomanikud. Ülejäänud 12 jätkasid võistlust teisel finaalturniiril, kus selgitati A-gruppi jääjad. Uudsusena läksid arvestusse kõik punktid, mida meeskond sarjas oli kogunud.

Kui tiitlikaitsja (Moskva «Torpeedo») tegi «ümberistumise finaalrongile», oli tal esimese alagrupi liidrina 33 punkti. Teise alagrupi edukamatel — AKSK-l ja Kiievi «Dünamol» — aga vaid 29 punkti. Ülejäänuil oli «Torpeedost» 7 ja rohkemgi punkti vähem. Näis, et meistritiitli küsimus on juba otsustatud. Ent niisugune arvamus osutus ennatlikuks. Finalistid teisest alagrupist võtsid tekkinud olukorda kindaheitena ja käitusid vastavalt: pihuks ja põrmuks. «Torpeedol» õnnestus koguda vaid 8 punkti. Seda turniiri käsitletakse üleliiduliste meistrivõistluste ajaloo teise osa esimestel lehekülgedel: esmakordselt kaotas Moskva meistritiitli, esmakordselt vahetas kristallvaas oma residentsi — läks Kiievi, täpsemalt Kiievi «Dünamo» rariteetidele ehteks. Kiievlaste Moskva klubikaaslased ei pääsenud isegi esimese kümne hulka. Balti vabariikide esindused — Vilniuse «Spartak», Riia «Daugava» ja Tallinna «Kalev» — jäid vastavalt 20., 21. ja 22. kohale.

Üllatused on karikavõistluste naiselik kapriis. Nii ka turniir — juubelitar. Juba $^1/_{32}$-finaalis kaotas AKSK Leningradi spartaklas-

tele. Kerge polnud Moskva spartaklastel, kes alles kordusmängus said «punktivõidu» Taškendi «Stardilt». 1/8-finaalis alistus Moskva «Dünamo» Novomoskovski «Himikule». Moskva spartaklased kaotasid rostovlastele. Donetski «Šahtjor» «tutistas» Tbilisi dünamolasi eelmise aasta kaotuse eest, ja nüüd pange tähele — Kiievi «Dünamo» kaotas Leningradi «Admiraltejetsile». Teist korda karikavõistluste ajaloos said poolfinaali kaks Leningradi meeskonda, kuid kaugemale nad ei pääsenud. «Zeniit» kaotas Moskva «Torpeedole» ja «Admiraltejets» «Šahtjorile».

Finaalkohtumises «Torpeedo»—«Šahtjor» demonstreerisid donetskilased erakordset võidutahet, alistasid «Torpeedo» 3:1 ja viisid karika kogu Ukraina juubeldades Donetskisse.

1962. Meistrisarja kuulus taas 22 meeskonda. Võistlussüsteem oli järjekordselt muudetud. Finalistid said «kaasavaraks» vaid omavaheliste kohtumiste punktid eelturniirilt. Seegi süsteem polnud täiuslik. Nii kujunesid ühed mängud n.-ö. vajalikeks, teised — mittevajalikeks. Pärast eelturniire oli kõige rohkem «vajalikke» punkte kiievlastel ja AKSK-l — võrdselt 14. Üks punkt vähem oli Moskva ja Tbilisi dünamolastel. «Spartak» ja «Šahtjor» jagasid 10 punktiga 5.—6. kohta. Mis aga juhtus hiljem, nimetati ajakirjanduses «spartaklaste vesipüksiks». Sõna tõsises mõttes hävitasid nad hästiomandatud 1+4+2+4 taktikalise skeemiga kõik oma teel. Huvitav on seejuures märkida, et teise alagrupi kuuelt finalistilt said spartaklased 22 punkti 24 võimalikust! Peagi jäid maha kiievlased, armeelased, «Šahtjor». Ka Moskva ja Tbilisi dünamolased, kes esialgu püüdsid sammu pidada, ei kestnud pinget ja jäid lootusetult maha. «Spartak» tuli kaheksandat korda NSV Liidu meistriks. Kolm punkti vähem sai Moskva «Dünamo». Grusiinlased olid kolmandad. Kiievi «Dünamo» jäi koguni viiendaks. Eesti jalgpallureid seekord meistrisarjas ei olnud, kuid ka meie naabrid ei suutnud midagi korda saata: «Daugava» jäi 21. ja Vilniuse «Žalgiris» 22. kohale.

XXI karikavõistluste finaalosa algas AKSK ja Moskva «Spartaki» kohtumisega. Mõlemad meeskonnad esinesid nõrgendatud koosseisus, kuna nende paremik oli sellal Tšiilis MM-võistlustel. Spartaklaste reservid osutusid tugevamateks ja võit kuulus neile (3:0). Järgmises voorus aga kaotas «Spartak» täiesti ootamatult Orehhovo-Zujevo «Znamja Trudale». Sama saatus tabas ka Kiievi «Dünamot», kes alistus Kirovobadi nimekaimule. Veerandfinaalis võitis karikakaitsja Donetski «Šahtjor» Moskva «Torpeedo», Moskva «Dünamo» aga Rostovi ASK. Kahes poolfinaalis löödi vaid kolm väravat. Ainsana Moskvast nelja parema hulka pääsenud «Dünamo» kaotas «Šahtjorile» 0:2, Orehhovo-Zujevo sai aga jagu Jerevani «Spartakist» 1:0.

Niisiis, finaalis kohtus «Šahtjor» «Znamja Trudaga», kelle eelkäijad panid kunagi aluse Vene jalgpallile. Karika saatus otsustati esimese kuue minutiga. Esimese puhul eksis Orehhovo-Zujevo

väravavaht, ja minut hiljem tegi V. Saveljev 2:0. Auhind jäi teiseks aastaks Donetski.

1963. XXV meistrivõistlusi võib õigusega nimetada maratonturniiriks. Seekord kuulus A-gruppi 38 meeskonda kõigist liiduvabariikidest. Nõndanimetatud esiliiga moodustasid 20 ja teise — 18 meeskonda. Võistlused peeti kaheringilises turniirisüsteemis.

Nagu «vanal heal ajal», nii oli seegi kord tooniandvaks Moskva «Spartaki» ja «Dünamo» kohtumine. Pärast 10. vooru oli dünamolastel 16, spartaklastel 12 punkti (passivas ka kaotus dünamolastelt 0:1). MööduS veel neli vooru ja «Spartak» langes 10. kohale, jäädes 8 punktiga «Dünamost» maha. Teist ringi alustas «Spartak» võimsa spurdiga, dünamolased hakkasid aga väsima. Tuli moment, kus otsustas omavaheline kohtumine. See mõlemapoolne võidujanu lõppes siiski väravateta viigiga ja «Spartaki» lootused esikohale olid kadunud. Finišisirgel sai ta veel kaks kaotust. «Dünamo» tähtkujus, kuhu kuulusid L. Jašin, V. Kessarev, V. Tsarjov, I. Tšislenko ja teised, võitis meistrikulla ka Georg Rjabov, kes Tallinnas oma jalgpalluri teed alustas. Moskva «Dünamo» sai 38 mängust 55 punkti. Kolm punkti vähem oli teiseks jäänud spartaklastel. Tubli saavutusega tuli toime Minski «Dünamo», võites 48 punktiga pronksi.

Karikavõistlused kulgesid kahes etapis — algul B-grupi meeskonnad kümnes tsoonis omavahel, alates $^1/_{16}$-finaalist ka esiliiga kollektiivid. Viimastest 11 (!) said kohe kaotuse osaliseks. «Ohvrite» hulgas olid AKSK, Tbilisi «Dünamo», Rostovi ASK, Leningradi «Zeniit», Moskva «Lokomotiiv». $^1/_8$-finaalis kohtusid Moskva «Spartak» Kiievi «Dünamoga» ja «Torpeedo» «Šahtjoriga». Ka seekord, võiks öelda traditsiooniliselt, võitsid spartaklased ja kaevurid. Poolfinaalis, juba kaheksandat korda karikavõistluste ajaloos, viis loos kokku Moskva «Dünamo» ja «Spartaki». Kuuendat korda lahkusid väljakult võitjaina spartaklased. Teises poolfinaalis oli karikakaitsja võidukas Alma-Ata «Kairati» üle. Huvituti: kas tõesti suudab «Šahtjor» kolmandat korda järjest tulla karikavõitjaks? Ei. Seekord võitsid siiski spartaklased.

Tublid olid Tallinna dünamolased. $^1/_{16}$-finaalis alistasid nad väga hästi klappinud kordusmatšis Kuibõševi «Krõlja Sovetovi» 3:1 (esimene 0:0). Järgmises voorus tuli aga Kišinjovis vastu võtta kaotus «Moldovalt».

1964. A-grupi koosseis suurenes veelgi — 17 esi-, 27 teises liigas. Jällegi olid kõik liiduvabariigid esindatud.

Alates 1936. a. sügisest üritasid tarmukad Tbilisi dünamolased püstitada oma lippu nõukogude jalgpalli Olümpose pühamusse. 10 korda oli see õnnestunud Moskva dünamolastel, spartaklastel — 8, 5 korda Moskva armeelastel. Vaid ühel korral olid võitu pühitsenud Moskva «Torpeedo» ja kiievlased. Ainult ühel sellest eliitgrupist polnud see kordagi õnnestunud. Lõpuks ometi — Tbilisi dünamolased olid hooajapikku sihikindlad ja tulid esmakord-

selt nõukogude meistriks. Milliseks kujunes grusiinlaste finiš, vastab fakt: viimases 15 mängus ei kaotanud Tbilisi «Dünamo» ainsatki kohtumist. Rääkides grusiinlaste edust, ei saa mööda minna nende uuest treenerist, targast strateegist, psühholoogist G. Katšalinist. Tema oli, kes süstis meestele usku oma võimetesse, oskas luua suurmängijaist suuransambli. Mõistagi polnud esikohale tulek kerge. Võib isegi öelda, et ükski eksmeistritest ei näinud kuldmedalite võitmisel nii palju vaeva kui tbilislased. Nii Tbilisi «Dünamo» kui ka Moskva «Torpeedo» saavutasid viimase vooru järel võrdse arvu punkte. Seejuures oli moskvalastel tunduvalt parem väravate suhe (52:19, grusiinlastel 48:30). Kuid mitte see ei otsustanud kulla saatust. Kahe pretendendi vahel peeti Taškendis lisamäng. Närvidematši võitsid Gruusia jalgpallurid veenva eduga — 4:1. Kolmandaks tuli AKSK, kellele järgnesid Rostovi ASK, Donetski «Šahtjor», Kiievi «Dünamo» ja alles siis Moskva «Dünamo» ja «Spartak».

Karikavõistlustel startis 194 meeskonda. Algul läks normaalset rada. Ainult kaks meeskonda teisest liigast — Lvovi ASK ja Sevastoopoli LSK olid valged varesed — oskasid end $^1/_{16}$-finaali mängida. Ka $^1/_8$-finaalis oli ainsaks üllatuseks Lvovi ASK võit Rostovi nimekaimu üle. Veerandfinaalis langes konkurentsist välja Tbilisi «Dünamo», kes kaotas lisaajal Moskva klubikaaslastele. Poolfinaalides kohtusid: Kiievi «Dünamo» — Moskva «Spartak», Kuibõševi «Krõlja Sovetov» — Moskva «Dünamo». Esimesel paaril tuli kohtuda kaks korda. Alles kordusmängus saavutasid kiievlased 3:2. Sama tulemusega võitsid teise poolfinaali üllatuslikult kuibõševlased. Vaatamata veenvale ülekaalule võitsid finaali kiievlased ainult 1:0. Ent karika võitmiseks piisas sellestki.

1965. Kaks meeskonda — Moskva «Torpeedo» ja Kiievi «Dünamo» — osutusid XXVII meistrivõistlustel klassiks omaette. Kui teistkordsed autotehase kuldjalgpallurid kogusid 51 punkti 64 võimalikust ja hõbekiievlased ainult ühe võrra vähem, siis kolmandaks platseerunud AKSK vaid 38 (!).

Alates 1965. a. sai NSV Liidu karikavõitja tiitel kaalu juurde: lisandus õigus osa võtta Euroopa karikavõistlustest riikide karikavõitjaile. Eelmine karikavõitja — Kiievi «Dünamo», kes esimese Nõukogude meeskonnana selles sarjas startis — jõudis veerandfinaali. Suur samm rahvusvahelisel areenil oli astutud.

1965. a. karikavõistlusi kritiseeriti ajakirjanduses teravalt. Süüdi olid uperpallid, mis panid kahtlema, et matše ei võeta tõsiselt. Näiteid pole vaja otsida, võtkem järjest: karikakaitsja kaotas Novosibirskis, Ternopoli «Avangard» lõi Rostovi ASK-d, Karaganda «Šahtjor» Moskva «Torpeedot», Orehhovo-Zujevo «Znamja Truda» Taškendi «Pahtakori», Tšernigovi «Desna» Bakuu «Neftjanikut» jne. Nagu hiljem selgus, ei võtnudki mitmed esindusklubid karikavõistlusi tõsiselt. Väljaspool koduväljakut mängiti duubelkoosseisudega, mida põhjendati jõu säästmisega meistri-

sarja mängudeks. Siiski möödusid 1965. a. karikavõistlused huvitavalt. Tublit vormi näitas taas Moskva «Spartak». Pärast nappi võitu Alma-Ata «Kairati» üle (2:1) said punasärklased jagu Kuibõševi «Krõlja Sovetovist» (4:2) ja pääsesid finaali. Tabeli teiselt poolelt oodati kas Tbilisi või Minski dünamolasi. Klubikaaslased kohtusidki omavahel poolfinaalis. Väga tasavägine kohtumine lõppes valgevenelaste võiduga 2:1. Finaalmatš arenes kordusmatšiks. Esimene andis väravateta viigi, teinegi näis viigiga lõppevat, alles lisaajal õnnestus spartaklastel saavutada raske 2:1 võit.

1966. Kiievi «Dünamo» aasta. Nende edu XXVIII meistrivõistlustel oli niivõrd suur, et juba kuu aega enne võistluste lõppu olid nad kullaomanikud. Ja ega nad sellega veel rahuldunudki: ka NSV Liidu karikas ja duubelmeeskondade turniir kuulus neile.

Kiievi dünamolased demonstreerisid ekstraklassimängu, mis oma taktikaga oli täiesti uudne. See vahest oligi 1966. a. meistrivõistluste karakteersemaid jooni. Eranditult kõigi mängijate funktsiooni avardumine, manööverdused — uus suund, mis väljendus meistrivõistlustel eredalt.

Kui varematel aastatel olid tooniandjaiks peamiselt Moskva meeskonnad, siis nüüd tõusid austamispjedestaali kõigile astmeile perifeeria esindused. Ükski pealinna klubi ei suutnud võita auhinnalist kohta. See aga tähendas, et pretendentide ring meistritiitlile oli tunduvalt laienenud. Hõbemedalile tulid Rostovi armeelased ja pronksmedalile Bakuu «Neftjanik».

Heast küljest näitasid end ka teise liiga meeskonnad. Eriti väärib märkimist Lagunski «Zarja», Vilniuse «Žalgirise» ja Taškendi oblasti «Politotdeli» sisukas esinemine. Luganski jalgpallurid pääsesid järgmiseks aastaks esiliigasse, «Žalgiris» jõudis künniseni. Üllatusi: Volgogradi «Traktor» lülitas karikakonkurentsist välja Bakuu «Neftjaniku», Tšeljabinski «Lokomotiiv» Kuibõševi «Krõlja Sovetovi», Leningradi «Dünamo» Kutaisi «Torpeedo» jne. Edukalt mängis Jaroslavli «Šinnik», kes alles veerandfinaalis kaotas 0:1 Minski «Dünamole». Odessa «Tšernomorets» pääses koguni poolfinaali. Poolfinaalid peeti erapooletul pinnal. Moskva «Torpeedo» võitis Leningradis «Tšernomoretsi» veenva ülekaaluga 3:0, Kiievi dünamolastel oli aga Tbilisis Minski klubikaaslastega palju tegemist — alles lisaajal võitsid nad 1:0. Finaali, kus kohtunikuks oli meie E. Härms, võitis Kiievi «Dünamo» 2:0.

1966. aasta oli nõukogude jalgpallile küllaltki edukas. NSV Liidu koondis mängis hästi VIII MM-võistlustel Inglismaal ja pääses nelja tugevama hulka. Esmakordselt tõusid Euroopa noortemeistrivõistlustel nõukogude noored pjedestaali kõrgeimale astmele. Kõrgetasemelised noorteturniirid «Nooruse» ja «Lootuse» karikale näitasid aga, et meistritele on sirgumas vääriline järelkasv.

NÕUKOGUDE JALGPALLURITE RAHVUSVAHELISED KOHTUMISED (1922—1940)

Rahvusvaheliste spordivõistluste tähtsus rahvaste ja riikide sõpruse tugevdamisel on alati etendanud tähtsat osa. Kuni 1922. a. ei esinenud nõukogude jalgpallurid rahvusvahelisel areenil. Esimene matš välismaalastega leidis aset 20. septembril 1922 Moskvas. Külaliseks oli Soome Töölisspordiliit. Võitsid nõukogude jalgpallurid 7:1. Siitpeale algas rahvusvaheline suhtlemine paljude maadega. 1923. a. sõitis Vene Föderatsiooni koondis esimesele välisreisile. Võisteldi Rootsis ja Norras. Tagasiteel kohtuti Tallinnas ka Eesti rahvusmeeskonnaga.

Skandinaaviaturneel mängis Nõukogude meeskond oma tugevaimas koosseisus: N. Sokolov, P. Issakov, P. Kanunnikov, K. Šibojedov, P. Artemjev, A. Poležajev, G. Gostev, P. Ježov, P. Batõrev, M. Butussov, P. Grigorjev. Esimeseks vastaseks Rootsis oli Stokholmi koondis. Kõrgetklassi mäng lõppes viigiga 5:5. Skeptitsism, mis varjutas nõukogude jalgpalli, oli hajutatud. Muutus ka edasine suhtumine, vastuvõtutingimused. 27-päevasel turneel oli nõukogude jalgpallureil Rootsi ja Norra linnades 14 kohtumist.

Matši puhul Rootsi koondisega ennustati Rootsi võitu kolmenelja enamväravaga. Mäng serveeris aga ootamatuse. Poolajal juhtisid nõukogude jalgpallurid 1:0. Teise poolaja algminuteil tõusis eduseis 2:0-le. Alles mängu lõpul õnnestus rootslastel vähendada kaotusseisu 1:2-le, millega mäng ka lõppeski.

Kümnest mängust 7 võidu ja 3 viigiga (väravate suhe 35:17) lahkuti Rootsist. Norras võideti kõik neli mängu (20:3).

Tagasitee kulges Tallinna kaudu. Kokkuleppel Eesti Jalgpalli Liiduga peeti Tallinnas mäng ka Eesti rahvusmeeskonnaga. Huvitava kohtumise võitsid külalised 4:2 (2:0). Skandinaavia jalgpalluritega kohtuti järgnevail aastail veel mitmel korral. Märkigem, et 1928. aastal mängisid Leningradi jalgpallurid Stokholmis sealse koondisega ja võitsid 4:2.

SUHTED TÜRGIGA

Esimesed kohtumised (1924, NSV Liidus) kaotasid türklased: 0:2 Moskva esindusele, ja mõlema maa koondise tasemel 0:3. 1925. a. tegid nõukogude jalgpallurid vastukülaskäigu. Ankaras, kus vastaseks oli Ankara ja Smürna koondis, tuli türklastel 6:1 puhul tahes-tahtmata Plevna aegu meenutada. Teiseks kohtumiseks rivistusid väljakule mõlema maa koondised. 2:1 oli siingi Liidul igati teenitud. Kolmas ja neljas mäng peeti Konstantinoopolis tagajärgedega 2:2 ja 3:0 NSV Liidu kasuks.

1931. aastal on Türgi jalgpallurid uuesti Moskvas. Nagu 1924, kohtuvad nad ka seekord esimeses mängus Moskva esindusega. 3:3. Mõni päev hiljem toimus maavõistlus. 85 000 eelmüügil müüdud piletit näitavad Moskva jalgpallihuviliste tohutut huvi selle matši vastu. Türklastel tuli vastu võtta 2:3 kaotus. Nende rahvusmeeskond kaotas ka Leningradis 4:5 ja Harkovis 0:2.

Teiskordselt külastasid nõukogude jalgpallurid Türgit 1932. a., mil Istanbuliga mängiti 2:2 ja 4:0. Ka kaks maavõistlust võideti — 1:0 ja 3:2 Ankaras. NSV Liidu koondises mängisid: V. Granatkin, K. Fomin, P. Ptšelikov, E. Nikišin, F. Selin, E. Jelissejev, M. Butussov, V. Pavlov, S. Iljin, V. Smirnov, N. Starostin, V. Prokofjev, A. Starostin ja A. Babkin.

Kolmandat korda külastas Türgi koondis NSV Liitu 1933. a. Tookord kaotasid nad Moskva esindusele 2:7, mängisid Leningradis 2:2 ja kaotasid Ivanovos 3:7. Korraldati ka esimene Ukraina—Türgi maavõistlus, mille võitsid ukrainlased 3:2. 1934. a. pidasid türklased Liidus viis matši. Ka seekordne turnee lõppes neile kurvalt: koondisega 0:3, Moskva esindusega 1:2, Leningradis 0:3, Kiievis 3:4 ja vaid Harkovis 1:1.

1935. a. sõitsid Nõukogude jalgpallurid veel kord vastukülaskäigule. See turnee osutus eelmistega võrreldes palju raskemaks. Kuuest kohtumisest võideti kolm, kolm lõppes viigiga (maavõistlused 3:3 ja 3:2). Viimast korda külastasid poolkuupojad NSV Liitu 1936. aasta suvel. Seekord mängiti Türgi koondise vastu viies matšis klubimeeskondadega. Külalistel ei õnnestunud ühtki mängu võita: Moskva «Dünamoga» — 0:4, «Spartakiga» 1:3, Leningradis — 0:1, Kiievi «Dünamoga» 1:9! Ka Odessas tuli türklastel kohalikule «Dünamole» alla vanduda 1:2.

Kuigi türklaste mänguklass oli nõukogude omast madalam, teenisid need sidemed head eesmärki — NSV Liit sai proovida oma võimeid rahvusvahelisel areenil, sai kogemusi, julgust kaugemale vaadata.

KOHTUMISED TŠEHHOSLOVAKKIA JA PRANTSUSE JALGPALLURITEGA (1934—1935)

Esimesed võistlused Tšehhoslovakkiaga toimusid peamiselt töölisspordi raames. Alguse tegid Moskva jalgpallurid 1934. a. Nad pidasid kohalike töölisspordiklubidega kuus matši ja võitsid kõik. Enne tagasisõitu kohtuti ka profiklubiga «Židenice», keda temporikkas mängus võideti 3:2.

Ukraina jalgpallurid sooritasid 1935. aastal eduka turnee Prantsusmaale. Nad võitsid sealseid töölisesindusi suurelt — 17:1, 16:0, 15:0 jne. Lõpuks kohtuti Pariisis prantsuse profiklubiga «Red Star». «Red Star» oli küll esiliigas nõrgemaid, kuid sel hooajal

üllatasid nad karikasarjas, jõudes poolfinaali. Ukrainlased mängisid erilise hoo ja vastutustundega, näitasid oma füüsilist üleolekut, dikteerisid mängu ja võitsid üllatuslikult 6:1!

Uusaastaks 1936 kutsuti Moskva jalgpallurid sõprusmatšiks Pariisi. Pidulikul päeval kohtusidki kahe pealinna esindused — Moskva koondis ja «Racing-Club». Viimane võitis 1936. a. proffide esiliiga turniiri ja Prantsusmaa karika. Väravat kaitses neil kuulsast Austria «Wunderteamist» Pariisi siirdunud Rudi Hiden. «Racing-Club'i» kt. Couard ja ps. Kennedy lõid esiliiga meistrivõistlustel kahepeale 42 väravat 81-st ja kuulusid snaipereina viie parema hulka. Mäng oli heast klassist, huvitav. Võitluslik ja kaasakiskuv. Kuni viimaste minutiteni seisis tablool viik 1:1. Siis tegi Aleksander Starostin jämeda vea. Prantslased kasutasid oskuslikult momenti, lõid värava ja võitsid 2:1.

Ukraina ja Moskva meeskondade sisukad matšid Prantsusmaal tõstsid Kesk-Euroopa jalgpalliringkondade huvi NSV Liidu jalgpalli vastu. 1935. a. külastas NSV Liitu Praha nelja klubi koondis. Tšehhid mängisid Moskva ja Leningradi esindustega viiki ja võitsid ukraina koondise 1:0.

HISPAANIA JALGPALLURID NSV LIIDUS

Ilusail suvepäevil 1937 saabus NSV Liitu Põhja-Hispaaniast baskide koondmeeskond.

Oma temperamendi ja kõrgeklassilise tehnika tõttu oli Hispaania jalgpall kogu maailmas tuntud. Baskide suurlinna, Bilbao, proffide löögijõudu hinnati kõrgelt. Seda kinnitas nende paremate mängijate sagedane lülitamine Hispaania rahvusmeeskonda.

Kodusõja päevil oli Bilbao üks tugevamaid Hispaania vabadusvõitlejate kantse. Raskeist lahinguist võtsid osa paljud jalgpallurid. Et demokraatia jõudu demonstreerida, organiseerisid nad isegi meeskonna, kes kodusõja ajal võttis ette välisreise.

Baskid alustasid turneed Lääne-Euroopast. Pariisis mängisid nad «Racing-Club'iga» ja võitsid 3:0. Siis peatusid Prahas ja Varssavis, kus võitsid kõik mängud.

16. juunil saabusid legendaarsed bilbaolased NSV Liitu, et pidada sõpruskohtumisi meie tugevamate klubidega. Moskvasse jõudmisel korraldati neile austav vastuvõtt.

Murul oli baskidele esimeseks vastaseks noor, kuid küllaltki tugev Moskva «Lokomotiiv». Kohtumine kujunes aga moskvalastele katastroofiliseks — 1:5. Ka järgmisest mängust — Moskva «Dünamoga» — väljusid võitjatena hispaanlased — 2:1. Külalised mängisid veel Tbilisis (2:0), Kiievis (3:1) ja mujalgi. Üha võitsid. Alles Leningradi koondisel õnnestus baskidega viiki mängida (2:2).

Nende võitmatuse oreooli sooviti tingimata kõigutada. Hoolikalt

tegi ettevalmistusi Moskva. Kui nad pikalt turneelt pealinna saabusid, seati nad vastamisi tugevdatud «Dünamo» meeskonnaga. «Toreadoorid» olid seda aga ette näinud. Nad ei lasknud üllatada. A. Starostin kirjutab oma raamatus «Suur Jalgpall»: «Ladusa mänguga läksid baskid juba esimesel poolajal juhtima 4:0. Ent teisel poolajal tegid dünamolased lausa imet, — viigistasid! Mängu lõpul olid aga hispaanlased jõulised ja värsked, lõid kolm väravat ja võitsid matši 7:4!

Oli veel päästerõngas — Moskva «Spartak» —, kellega seisis ees viimane matš. Tegelikult mängis NSV Liidu koondis: A. Akimov, V. Sokolov, Andrei Starostin, Aleksander Starostin, A. Mihhailov, V. Stepanov, V. Semjonov, K. Malinin, G. Fedotov, V. Šilovski ja K. Šegodski. Neil õnnestuski raske ülesanne. Moskva «Spartak» võitis hispaanlaste seni võitmatu hiilgemeeskonna 6:2!

Baskidega kohtumine oli heaks õppetunniks nõukogude jalgpallureile. Baskid tõestasid praktikas, missugune jõud oli tollal progressiivsel nn. kolme kaitse taktikalisel süsteemil MW. NSV Liidus tuletati baskisid veel kaua hea sõnaga meelde.

Ka Eesti jalgpallurid kohtusid 1937. a. baskidega. Meie rahvusmeeskond sõitis MM-võistluste kvalifikatsioonimänguks Turusse ja nii kohtutigi Helsingi raudteejaamas. Baskid tulid Leningradist, et Helsingi—Turu—Göteborgi marsruudil üle ookeani Mehhikosse sõita. Istusime oma kohvreil ja märkasime jaamaesisel tumedas riietuses tõmmunäolisi, kõrgetkasvu noormehi, kelle kohvrid olid kirjud värvirikkaist hotellisiltidest. Meie esindaja Koškin, kes oskas prantsuse keelt, astus kuulsate jalgpalluritega kõnelusse. Sõitsime ühes vagunis Turuni. Nad pajatasid oma võistlusreisidest, sündmustest kodumaal ja tulevikuplaanidest. Paljud neist valisid Mehhiko omale uueks kodumaaks, sest Hispaanias oli võimule tulnud Franco. Baskid jätsid hea mulje. See oli lühike, kuid meeldejääv kohtumine tuusadega, keda kõik ainiti uudistasid.

1937—1940 pidasid nõukogude jalgpallurid rea kohtumisi Iraani, Norra, Saksa ja Bulgaaria meeskondadega. 1937. a. võttis Moskva «Spartak» osa ka Antverpeni Rahvusvahelisest Töölisspordi Olümpiaadist. Seal mängiti täiseduga. Eelringides võideti Taani 8:0 ja Soome 7:1. Poolfinaalis alistus Hispaania 2:1, finaalis Norra 2:0.

1940. a. tegi Moskva «Spartak» turnee Bulgaarias, kus võitis tuntud klubi Sofia «Slavia» 6:1, linna koondise 7:1. Samal aastal võistlesid bulgaarlased Moskvas. Nii «Spartak» kui «Dünamo» võitsid võrdse tulemusega 4:0.

Need kohtumised jäid ka viimasteks. 1941. a. ei jõutud enam ühtki välisreisi ette võtta. Sõda. Heitlusvisad ning karastunud jalgpallurid järgisid partei kutset, mis väljendus vaid kolmes sõnas — kõik rinde heaks!

«NEOURUGUAILASTEST» MAAILMA NELJANDATENI (1945—1966)

Hitleri sõjamasin oli purustatud. Rahvad võisid vabalt hingata, oma elu rahuaja rööpmeile seada. Ka spordimehed asusid oma lemmikala juurde, tõid miljoneile elevust ja rõõmu. Taas rõkatasid staadionid. Ajakirjanduse esilehekülgedele ilmus sõjateadete asemel spordisõnumeid, reportaaže.

Juba esimesel rahusügisel lõid nõukogude jalgpallurid välismaa partneritega kontakti, Moskva «Dünamo» aga pani endast kõnelema kogu spordimaailma. Inglismaalt saabus Moskvale ettepanek saata üks meeskond jalgpalli sünnimaale turneele. Mis siis ikka, läheme! Otsustati, mindi. Ja mis sai?!

Tahes-tahtmatult meenub aasta 1924, mil Pariisi olümpiamängudele sõitis Uruguai jalgpallimeeskond. Euroopas oldi tol ajal üht-teist Lõuna-Ameerika heast tasemest kuuldud, kuid keegi ei arvanud, et nad tulevad, näevad, võidavad. Arvati, et uruguailased võivad küll hästi mängida, kuid eurooplasi nad üllatada ei suuda. Uruguailased aga hämmastasid kõiki — mängisid hiirtele kassi, kulladki Montevideosse tassisid.

Nii juhtus ka 1945. aastal Inglismaal. Nõukogude jalgpallitaset saareriigis ei alahinnatud, kuid arvati siiski, küllap võidame. Moskva dünamolased osutusid aga neouruguailasteks. Nad lahkusid Inglismaalt esimestena ühegi kaotuseta — sellega veel kuidas on —, aga kirjutasid ka inglaste kontosse kaks kaotust. Pärast 3:3 viiki «Chelseaga», võite 10:1 «Cardiff City» ning 4:3 «Arsenali» üle (viimane juhtis vahepeal 3:2) oodati, et neljandas mängus šotlased päästavad Briti jalgpalliau. Šoti mitmekordne meister ja karikavõitja Glasgow' «Rangers» lootiski sellega hakkama saada. Mängutulemuseks kujunes aga viik 2:2.

Neljast mängust kaks võitu ja kaks viiki väravate vahega 19:9 lõppes NSV Liidu jalgpallurite esimesi välisreise «lõvikoopasse»! Moskva «Dünamos» mängisid: A. Homitš, V. Radikorski, M. Semitšastnõi, J. Stankovitš, V. Blinkov, L. Solovjov, B. Oreškin, V. Trofimov, V. Kartsev, K. Beskov, V. Bobrov, N. Dementjev, S. Solovjov, J. Arhangelski jt.

Esimesel sõjajärgsel aastal lõid meie suurklubid uusi rahvusvahelisi sidemeid. Moskva «Spartak» külastas Albaaniat. Sellest reisist kuulsime palju huvitavat tolleaegselt «Spartaki» vanemtreenerilt A. Vollratilt. «Spartak» võitis kõik neli mängu: Tiraana «Partisani» 5:2, Põhja- ja Lõuna-Albaania koondise vastavalt 3:0 ja 2:0 ning Albaania rahvusmeeskonna 2:1. Leningradi «Zeniit» võttis osa Soome Töölisspordi Liidu (TUL) pidustuste raames korraldatud turniirist, kus võitis TUL-i koondise 5:0, Stokholmi — 4:0. Jõudu katsuti ka Soome rahvusmeeskonnaga, kes alistati 2:0.

1946. a. toimusid esimesed kohtumised Poola jalgpalluritega.

Moskva «Torpeedo» mängis Varssavis Poola koondisega 1:1, Lodzis aga kohaliku koondisega 3:1.

Esimese väliskülalisena saabus NSV Liitu Bulgaaria «Lokomotiiv». Nad mängisid Moskvas, Volgogradis ja Leningradis. Bulgaarlased olid igati südid. Moskvas alistusid nad «Torpeedole» 0:1, võitsid aga Volgogradi «Traktori» 4:2. Kohtumine Leningradi «Dünamoga» läks pisut aia taha — 1:3, Moskvas, viimases mängus «Dünamoga», olid neil taas nobedad jalad. Külalised läksid juhtima 3:0, siis aga väsisid ja dünamolastel õnnestus viigistada.

1946. aastal astus NSV Liit FIFA liikmeks. See lõi eeldused mitmesuguste suurvõistluste korraldamiseks, osavõtuks rahvusvahelistest turniiridest.

1947. a. peeti esimesed kohtumised Ungari meeskondadega. Ungarlastel oli Euroopa väljakutel suur autoriteet. Seepärast valmistus Moskva «Torpeedo» reisiks väga hoolikalt. Esimene võistlus peeti augustis Budapesti «Vasasega». Torpeedolased mängisid hea partii, eriti hiilgas edurivi (4:2). Teine mäng leidis aset Debrecenis, kus võideti ootamatu 6:2-ga. Ka viimases kohtumises kinnitasid torpeedolased oma paremust, võites Moskolci klubide koondist 3:0.

Samal aastal sooritas Moskva «Dünamo» eduka reisi Skandinaaviasse. Kaks mängu Rootsis ja üks Norras möödusid dünamolaste suure ülekaalu tähe all (5:1, 5:1, ja 7:0). Rootsi ja Norra ajakirjandus andis «Dünamo» meeskonnale kõrge hinnangu. Märgiti, et «Dünamo» on tugevaim klubi, kellega nad on kohtunud.

Kuid õnnestumiste kõrval oli ka ebaõnnestumisi, näiteks AKSK reis Tšehhoslovakkiasse. Vaid esimene mäng võideti — Praha «Spartakiga» — 2:1, kuid teisel ja kolmandal kohtumisel tuli vastu võtta kaotus: Ostravas 3:4, Bratislavas 2:3.

Tollal olid meie jalgpalli-, üldse spordijuhid kaotuste puhul ülearu õrnad. Iga väiksemgi ebaõnnestumine kutsus esile mitmesugusel tasemel kriitikakoosolekuid, mis viisid nii treenereil kui sportlastel tuju alla. Sageli lahendati probleeme pealiskaudse või väära analüüsi teel administreerivalt. Spordisidemeid välismaaga lihtsalt välditi.

Kahel järgneval aastal «eksis» NSV Liitu vaid üks Ungari meeskond — Budapesti «Vasas». Ungarlased võitsid Moskva «Torpeedo» 2:1, siis aga said hävitava 0:5 Moskva «Dünamolt», seejärel 0:2 Leningradi «Zeniidilt». Välisreisideta jäi nõukogude jalgpall kuidagi eraldatuks, taset kontrollida ei saadud, areng kängus. Selle vastu tõusis üha rohkem nurinat ning tasapisi hakkas müür murduma.

Pärast kaheaastast vaheaega (1950) sooritas Moskva «Spartak» turnee Norras ja mängis seal kolme klubi meeskonnaga. «Spartak» võitis kõik mängud ülekaalukalt, kuid et vastased nõrgad olid, polnud see mingi võimete kontroll. Rohkem meeskondi sel aastal välismaareise ei teinudki.

1951. a. pidasid meie parimad meeskonnad juba ohtralt sõprusmatše Saksa DV, Albaania, Bulgaaria, Rumeenia ja Poola meeskondadega. 19 mängust said NSV Liidu jalgpallurid 15 võitu, neli lõppesid viigiga. Tuleb aga märkida, et vastased ei olnud eriti kõrgest klassist. Euroopa juhtivate jalgpallimaade tase jäi nägemata ja kohtumistes kogemata. Küllap see oligi põhjuseks, et järgmine, olümpia-aasta, kesiseks jäi ning mõneti mõrudat mõlgutas.

XV olümpiamängud Helsingis olid esimesed, millest NSV Liidu sportlased osa võtsid. Ettevalmistused algasid varakult. Koondmeeskonna kandidaadid valiti Moskva, Leningradi ja Tbilisi klubidest. Meeskonna ettevalmistust juhtisid nõukogude nimekamad treenerid — Boris Arkadjev, Mihhail Butussov ja Jevgeni Jelissejev. Sisukasse treeninguprogrammi kuulusid ka rahvusvahelised kohtumised erinevates stiilides mängivate koondistega — Poola, Ungari, Bulgaaria jt. Kuni olümpiamängudeni olid nõukogude jalgpallurid edukad. Nad võitsid ka tulevasi olümpiavõitjaid — ungarlasi. Ent Helsingi valmistas pettumuse. Kõige raskemaks löögiks oli kaotus Jugoslaaviale, mis ei mahtunud kellegi hinge. Kaotuses, mille põhjusi kaua ja karmilt analüüsiti, süüdistati nii mängijaid kui ka juhtkonda. Igor Netto kirjutab oma mälestustes, et tema arvates pole õige süüdistada ei üht ega teist. «Kõik, kes meeskonnas mängisid, andsid oma parima». Ka juhtkonnale ei tee ta etteheiteid, vaid leiab, et peamiseks ebaõnnestumise põhjuseks oli kogemuste puudumine selliseks suurturniiriks.

Ebaedu olümpia turniiril kajastus rea karmide otsuste vastuvõtmisega. Kõigepealt likvideeriti meeskond, vallandati senised treenerid ja lõpetati ajutiselt rahvusvahelised kohtumised koondiste tasemel. Ka AKSK meeskond likvideeriti. Alustati fundamentaalsete uuendustega. Ent selles, et rahvusvahelisi sidemeid tuleb säilitada ja arendada, ei söandanud keegi kahelda.

1953. aastat võib pidada uueks tõusuaastaks. Tugevamad klubid pidasid rajataguste meeskondadega 50 kohtumist. Aasta-aastalt suurenes riikide arv, kellega peeti võistlussidemeid. Kui 1953. a. oli neid 13, 1954. —18, 1955. — 22, siis 1956. a. oli neid juba 29. 1954. a. taastati koondmeeskond ja peeti esimene ametlik maavõistlus. Septembris saabus Moskvasse Ungari koondis. Samal ajal mängis Budapestis B-meeskond. Nende ridade kirjutajal oli võimalus Moskvas suursündmusele kaasa elada. Raske on kirjeldada kohtumiseelset elevuskeerist. «Dünamo» staadion oli tollal pealinna suurim, mahutades 70 000 pealtvaatajat, ent soovijaid oli 5—6 korda rohkem. «Mustal turul» pakuti piletist kuni kümnekordset hinda. Erakordne huvi oli ka mõisteṭav, olid ju ungarlased tookord korüfeed. Ometi jäi mäng viiki 1:1. Seda peeti kaua üheks parimaks, mida Moskvas iganes nähtud. B-meeskon-

dade kohtumine lõppes nõukogude jalgpallurite veenva 3:2 võiduga.

Maavõistlus peeti ka Rootsiga. Moskva staadionitribüünid kohasid taas. «Tre Kronor» lahkus seitsme värava võlglasena. 1954. a. sügisel mängisid NSV Liidus ka Inglise profid. Londoni «Arsenal» sai Moskva «Dünamolt» suveniiriks 0:5.

1955. aastal alustati rahvusvaheliste kohtumistega varakult. Jaanuaris pidas NSV Liidu koondis esimese maavõistluse Kalkutas Indiaga ja võitis 4:0. Maist alates toimusid iga kuu rahvusvahelised jalgpallivõistlused. Peaaegu kõik matšid võitsid meie klubid. Sel hooajal peeti ka esmakordne maavõistlus Saksa FV-ga. Huvi selle vastu oli sama suur kui eelmisel aastal ungarlaste puhul. Moskvasse saabus ka mitmetuhandeline sakslaste pere, et suurkohtumisele kaasa elada. Tasavägises heitluses näitasid nõukogude jalgpallurid end kõige paremast küljest ja võitsid 3:2.

Kohtumine Rootsi koondisega Stokholmis võideti 6:0. Budapestis mängiti Ungariga nagu eelmisel aastalgi 1:1 viik. Ungari B-meeskond kaotas Moskvas 2:4. Prantsusmaaga peeti Moskvas maavõistlus. Tulemuseks jäi 2:2.

1955. aasta tugevad pallilahingud tõstsid NSV Liidu autoriteeti, andsid mängijaile palju kogemusi ja näitasid ka puudused, mida oli vaja korrigeerida.

Melbourne'i olümpiamängud andsid 1956. aasta hooajale erilise tähtsuse. Juba eelmisel aastal alustatud olümpiaeelset ettevalmistust tõhustati igati. Jaanuaris valiti koondise kandidaadid. Meeskonna ettevalmistust juhtisid treenerid Gavril Katšalin ja Nikolai Guljajev. Melbourne'i saamiseks tuli võita Iisraeli koondis. Mõlemad mängud, nii Moskvas kui ka Tel-Avivis, võidetigi (5:0 ja 2:1). Edaspidigi läks üsna sujuvalt. Kuigi lõppturniiril oli osavõtjaid vähe (11 riiki) ja ka meeskondade keskmine tase nõrgem kui eelmistel mängudel, on NSV Liidu esikoht siiski tunnustusväärne. Olümpiavõit jääb olümpiavõiduks.

Lisaks olümpiasarjale peeti 1956. a. maavõistlusi: Taaniga (5:1 Moskvas, 5:2 Kopenhaagenis), Saksa FV-ga (2:1 Hannoveris), Ungariga (0:1 Budapestis), Prantsusmaaga (1:2 Pariisis). NSV Liidu B-meeskond võitis Moskvas Saksa FV duubli 3:1, kaotas aga Ungarile 0:2.

1957. aastal avardus rahvusvaheline suhtlemine veelgi. Meie jalgpalliellu tõid elevust III rahvusvahelised noorsoo spordimängud, mis peeti ülemaailmse noorsoo- ja üliõpilasfestivali raames Moskvas. Jalgpalliturniir viidi läbi võrdlemisi heal tasemel. Välismaad esindasid tugevad jalgpallimaad, nagu Tšehhoslovakkia, Ungari ja Saksa DV. Eelduste kohaselt jõudsid poolfinaalidesse just need meeskonnad. NSV Liidu noorendatud koondis võitis Tšehhoslovakkia 4:3 ning kohtus finaalis Ungari B-meeskonnaga (poolfinaalis alistas Saksa DV 2:0), kes sai suure kaotuse osaliseks — 1:5.

Pärast Melbourne'i tekkis jalgpallijuhtidel kindel kavatsus osa võtta 1958. a. MM-võistlustest. Algasid plaanikohased ettevalmistused.

1957. a. pidasid meie maa tugevamad võistkonnad üle 250 rahvusvahelise kohtumise, neist mõned ka Lõuna-Ameerika klubidega Moskvas. Treenerite nõukogu koostas kaks koondist. Enamikku Euroopa maadest tunti, Lõuna-Ameerika jäi aga küsimärgiks. Nii küpseski otsus: luua kontakt Ladina-Ameerika jalgpalliliitudega ja korraldada seal turnee. 1957. a. detsembris asuski Moskva «Dünamo» jalgpallimeeskond lennukisse ja sõitis üle Atlandi. Esimene kohtumine toimus 4. detsembril 1957 Rio de Janeiros «Maracana» staadionil «Vasco da Gamaga». Meeldiva üllatusena saavutasid dünamolased 1:1 viigi. Järgmine mäng peeti Uruguais, kus võideti kuulus Montevideo «Nacionale» 3:1. Edasi viis tee Santiagosse. Tasavägises mängus (0:1) jäeti seal võit tšiillastele. Sel reisil salvestati suurepäraseid kogemusi.

MM-võistluste «laupäeval», 1958. a. kevadel, kohtuti bulgaarlaste ja inglastega Moskvas. Bulgaarlased olid hästi ettevalmistunud — viiki 2:2 ei suudetud väärata. Peatähelepanu oli suunatud aga MM-finaalturniiril samas alagrupis mängivale Inglismaale. Inglased saabusid Moskvasse Jugoslaaviast, kus neil tuli vastu võtta kaotus 0:5. Ent Moskvas näitasid külalised head mängu. Võita neil siiski ei õnnestunud, ehkki juhtisid 1:0. Ps. Ivanovil õnnestus lüüa viigivärav 1:1.

Samal aastal, nüüd juba Rootsi «seinte vahel», kohtusid NSV Liit ja Inglismaa kaks korda. Esimene andis viigi 2:2, teise võitsid Nõukogude jalgpallurid 1:0. Sügisel käis aga NSV Liidu koondis vastukülaskäigul Londonis. Seal meisterdasid inglased tõelise kontrapartii: 5:0!

Kokkuvõttes oli klubidele hooaeg 1958 rahvusvahelistest kohtumistest rikas. 389 matšist võideti 237. Väravatesuhe 1029:502.

Vaevalt olid MM-võistlused Rootsis lõppenud, kui tuli mõelda Rooma olümpiamängudele ja samal 1960. aastal esmakordselt korraldatavatele Euroopa riikide koondiste karikavõistlustele. Mõlemate suursarjade eelkohtumised algasid juba 1958. a. Euroopa karikasarjas tuli mängida Ungariga. 28. septembril alistati Moskvas madjarid. 3:1. Ka teises matšis, järgmise aasta septembris Budapestis, tuli võit — 1:0. Need olid saavutused, mis rääkisid NSV Liidu meeskonna heast vormist. Järgmiseks vastaseks andis loos Hispaania. Matš pidi toimuma 29. mail 1960 Moskvas. Selleks kõikjal oodatud matšiks tehti tõsiseid ettevalmistusi. NSV Liidu koondis pidas palju mänge, kohtuti Tšehhoslovakkia, Rumeenia, Saksa DV, Ungari ja mitme teise meeskonnaga, et igati karastuda ja kogemusi saada. Kahjuks jäi see kauaoodatud sündmus ära. Hispaania võimud ei lubanud oma jalgpallureil, kes olid juba lennukisse astumas, Moskvasse sõita. Euroopa Jalgpalliföderatsioon karistas Hispaania Jalgpalliföderatsiooni raha-

lise kahjutasu maksmisega ning nende meeskonnale arvestati kaotus. NSV Liit aga jätkas finaalturniiri Prantsusmaal koos Tšehhoslovakkia, Prantsusmaa ja Jugoslaaviaga ning võitis karika. See oli nõukogude jalgpalli triumf.

Mis olümpiamängudesse puutub, siis FIFA otsuse põhjal ei lubatud olümpiameeskondades mängida jalgpallureil (arvult 22), kes võtsid osa 1958. a. MM-võistlustest. 1959. a. tuli NSV Liidul koostada kaks koondist. Esimene koosseis mängis edukalt Euroopa karikavõistlustel, teine aga . . .

Valik oli suur ja lõpuks see formeeritigi. Meeskond sai hea ettevalmistuse ja kontrollmängud näitasid, et kõik on korras. Ühte gruppi satuti Bulgaaria ja Rumeeniaga. Ka siin tundus, et vedas. Ent kummagi vastasega mängiti närviliselt. Otsustas viimane kohtumine Sofias Bulgaariaga. Bulgaarlased demonstreerisid suurt võidutahet ja ladusat mängu ning võitsid 1:0. Tiitlikaitsja ei pääsenud isegi lõppturniirile!

1960. aastal saadi uusi partnereid: Holland, Küpros, Jaapan, Gaana, Togo, Nigeeria jt. Rahvusvahelisi kohtumisi pidasid peale kõigi esiliigameeskondade ka teiste liigade meeskonnad. Tallinna «Kalev» käis Soomes, kust tõi kaaluka võidu: Soome Valkeakoski «Haka» alistus 3:1.

1961. aasta kujunes higirohkeks kõigile, kes ihaldasid «Kuldset jumalannat». Oli vaja katsetada, leida löögivõimas meeste-sulam, et kõige kõrgemal tasemel teistega rinnutsi minna. Enne kvalifikatsioonimatši Türgiga pidas hästitreenitud NSV Liidu koondis tarvilikuks kohtuda Varssavis Poolaga. Poolakad võitsid 1:0. Seejärel tulid Moskvasse türklased ja kaotasid 0:1. Nädalapäevad hiljem järgnes maavõistlus Argentiinaga. Siit tuli sõbralik viik 0:0. Esimesel kvalifikatsioonimatšis Norraga saavutati Moskvas võit 5:2; teises aga, ja sedakorda Oslos — 3:0. Vahepeal tõid ebamaitsvat külakosti austerlased (0:1). Otsustav kohtumine Türgiga leidis aset 12. novembril Istanbulis. NSV Liidul õnnestus võita pärast rasket heitlust 2:1. Piletid Tšiili MM-turniirile olid lunastatud.

Hooaja lõpul tegi NSV Liidu koondis pikema võistlusturnee Lõuna-Ameerikas. Buenos Aireses alistati Argentiina rahvusmeeskond 2:1, Santiagos mängiti Tšiili koondisega 1:0, ja ka viimases mängus, Montevideos Uruguai vastu, olid nõukogude jalgpallurid võidukad — 2:1.

1962. a. asusid treenerid G. Katšalin ja N. Guljajev NSV Liidu koondmeeskonda ette valmistama. Märtsis korraldati Budapestis ühine laager ungarlastega. Varakevadel kohtuti Rootsi koondisega Rosunda staadionil, kus neile 1958. a. kaotati 0:2. Nüüd saavutati sama suur võit. Enne pikka teekonda Lõuna-Ameerikasse katsuti Moskvas jõudu Uruguai esindusega ja saavutati võit 5:0! Siis asuti teele.

Tšiilis läks alagrupiturniir igati korda, kuid veerandfinaalis tuli Tšiililt vastu võtta kaotus 1:2 ning pillid kotti panna. Väljakuperemehed tulid aga koguni kolmandaks.

1963. aasta tõi märkimisväärseid muudatusi nii NSV Liidu koondisse kui ka olümpiakoosseisu. Treener G. Katšalini lahkumise järel kinnitati esindusmeeskonna vanemtreeneriks N. Simonjan. Hooaja keskel aga tuli tal koht loovutada endisele Moskva «Dünamo» edurivimehele, teenelisele meistersportlasele K. Beskovile. Olümpiakoondise treeneriteks määrati Ukraina NSV teenelised treenerid — vanemtreeneriks V. Solovjov, treeneriks V. Terentjev. Mõlemasse meeskonda arvati palju noori jalgpallureid. Komplekteeriti ka veel juunioride ja noortemeeskond.

Juba 22. mail võttis Moskva vastu esimese külalise — toimus maavõistlus Rootsiga. Mängu, milles nõukogude jalgpallurid olid suures ülekaalus, võitsid üllatuslikult rootslased 1:0. Samal päeval kohtusid Kiievis NSV Liidu olümpiakoondis ja Rootsi B-koosseis. 2:2.

Märkimist väärib Moskva «Dünamo» külaskäik Itaaliasse. Seal kohtuti kuulsa «Fiorentinaga» ja võideti 4:0! Teisegi vastase — «Atlanta» — sundisid dünamolased alistuma 2:0.

1963. a. rahvusvahelistest kohtumistest kujunes huvitavamaks matš Ungari jalgpalluritega neljal rindel: kohtusid rahvusmeeskonnad, olümpia-, juunioride ja noortekoondised. 21. ja 22. september andis järgmised tulemused: NSV Liit I — Ungari I 1:1 (Moskvas), Ungari olümpiamsk. — NSV Liidu olümpiamsk. 1:0 (Budapestis), Ungari jun. — NSV Liidu jun. 4:3 (Budapestis) ja NSV Liidu noored — Ungari noored 1:1 (Moskvas). Need mängud näitasid, et ungarlased on tõhusamat tööd teinud.

Kesksemaks sündmuseks oli Euroopa karika $^1/_8$-finaal Itaalia koondisega. Esimene kohtumine oli 13. oktoobril Moskvas. Huvi matši vastu oli suur. Piletid olid ammu välja müüdud. Arvukalt oli Moskvasse saabunud ka Itaalia jalgpallisõpru. Mäng kujunes ühepoolseks, eriti esimesel poolajal. Itaallased ei suutnud Nõukogude jalgpallurite rünnakuhoogu pidurdada ning kaotasid 0:2. Ka kordusmäng 10. novembril Itaalias ei õnnestunud neil eriti hästi — lõppes viigiga ja NSV Liit pääses $^1/_4$-finaali.

Olümpiakoondis võitis kahel korral Soome ja tegi ettevalmistusi kohtumiseks Saksa DV-ga.

1964. a. oli Euroopa karikasarjas NSV Liidu esimeseks vastaseks Rootsi. Moskvas võideti nad tasavägiselt 3:1, teine mäng Rootsis jäi viiki 1:1. See oli samm edasi, kuid üldiselt polnud jalgpallijuhid meeskonna mängutasemega rahul.

NSV Liidu olümpiakoondise vastaseks oli Saksa DV, kes kvalifitseerus Saksamaa olümpiakoondisse konkurentsis Saksa FV-ga. Kuna mõlemad mängud, nii Moskvas kui Leipzigis, lõppesid 1:1, tuli kolmas,.otsustav kohtumine erapooletul pinnal — Varssavis.

Seal olid sakslased parajalt üle ja võitsid 4:1. Tee Tokiosse oli suletud.

Nüüd jäid lootused, ehk koondis suudab kaitsta Euroopa karikat. Poolfinaal 17. juunil Barcelonas Taani vastu läkski hästi korda — 3:0. Veel üks samm — finaal Hispaaniaga. See kujunes 21. juunil äärmiselt võistluslikuks. Kuidas ka nõukogude jalgpallurid püüdsid, 1:2 kaotusest polnud pääsu. Ent teine kohtki oli enam kui tubli. Teisel arvamisel olid spordijuhid. Senine treener K. Beskov vabastati ning tema asemele määrati NSV Liidu teeneline meistersportlane ja teeneline treener N. Morozov.

Juba 11. oktoobril kohtuti Viinis Austriaga. Vaatamata ülekaalule tuli kaotus 0:1. Maavõistlus Jugoslaaviaga 22. oktoobril Belgradis andis viigi 1:1. Peeti ka matš Bulgaariaga — 0:0. Lisagem veel maavõistlused Alžeeriaga (2:2) ja Uruguaiga (1:0), ning näemegi, see polnud kiita aasta.

1965. a. alustati kontrollmänge varakult. Juba veebruaris sõideti Jugoslaaviasse, kus pärast ühistreeninguid kohtuti Jugoslaavia tugevamate klubidega. Edasi viis teekond kaheks sõprusmänguks Itaaliasse.

Hooaja algul leidsid Moskvas aset MM-võistluste esimesed kvalifikatsioonimängud Kreeka, Wales'i ja Taaniga. Ehkki 1965. a. peeti kuus kohtumist MM-võistluste sarjas, oli hooaja naelaks 4. juulil Moskvas toimunud maavõistlus kahekordse maailmameistri Brasiiliaga. See kujunes külaliste toredaks demonstratsioonesinemiseks, kus korüfeena paistis silma virtuoos Pele. Nad said ka «seljavõidu» — 3:0. Ent see ei tekitanud pessimismi, ikka hellitati lootust, et NSV Liidu koondis pääseb Inglismaale 16 tugeva hulka. Kuuest matšist oma alagrupis kaotatigi vaid üks (Cardiffis Wales'ile 1:2) ja edasipääs oli saavutatud.

Üldse pidas NSV Liidu koondis sel aastal välismeeskondadega 26 mängu, millest kaotas ainult kaks. Tuleb märkida, et hilisemal turneel Lõuna-Ameerikas mängis koondis *Maracanal* 2:2 viigi Brasiiliaga ning Buenos Aireses 1:1 viigi Argentiinaga. See andis lootusi, et Inglismaal läheb paremini kui senistel MM-turniiridel.

1966. Kogu maailm elas suurkohtumiste ootuses. 16 tugevamat tegid viimaseid ettevalmistusi. NSV Liidu esindus alustas varakevadel tugevate pallimaadega — Tšehhoslovakkia ja Bulgaariaga. Järgnes kohtumine Prantsusmaaga. Meeskond harjutas palju, valmistus hoolikalt. Kogemusigi oli hangitud parasjagu, nii et Inglismaal ei tuleks üllatuda. Kõik läkski korda. Meeskond tuli raskes heitluses neljandaks. Koondise heast vormist sel aastal räägivad arvud — 17 rahvusvahelisest matšist võite 10, viike 5, kaotusi 2 (MM-võistluste lõppringis Saksa FV-le ja Portugalile 1:2).

Samal aastal alustasid NSV Liidu meister Moskva «Torpeedo» ja karikavõitja Moskva «Spartak» rünnakut Euroopa karikatele.

4. MAAILMAMEISTRIVÕISTLUSED

Jalgpalli ääretu populaarsus lubab väita, et koolijütski teab esimeste maailmameistrivõistluste korraldamise aega ja kohta ning et esimeseks «Kuldse jumalanna» võitjaks osutusid võistluse korraldajad ise. Ent I MM-turniirile eelnes võrdlemisi pikk ja keerukas ajajärk.

Teatavasti asutati FIFA 1904. a. mais. Ta asus reguleerima igasuguseid jalgpalliprobleeme ning püüdis korraldada ka esimese rahvusvahelise turniiri. Hollandlane Hirschman ning FIFA esimene president Guerin töötasid välja vastava reglemendi. Turniir pidi aset leidma 1906. a. Šveitsis. Kui aga kätte jõudis registreerimiste viimane tähtaeg, 13. august 1905, seisti fakti ees — polnud laekunud ainsatki sooviavaldust.

Rahvusvahelisi kohtumisi siiski peeti. 1. novembril 1906 pidasid Inglise amatöörid Pariisis matši Prantsusmaaga. Inglased olid võimsad — 15:0. Samal aastal peeti ka esimene interkontinentaalne matš: Lõuna-Aafrika — Brasiilia. Inglastest koosnev Lõuna-Aafrika esindus võitis 6:0. Olümpiamängudel (1908 ja 1912) korraldati juba väikseid turniire. 1913. a. leidis aset esimene rahvusvaheline matš Aasias: Filipiinid alistasid Manilas Hiina 2:1.

Kuni Esimese maailmasõjani olid britid klass omaette. Inglismaaga võrdselt mängisid vaid šotlased. Inglise amatöörid, kes olid tublisti nõrgemad kui esindusmeeskond iga-aastasel jõuproovil Šotimaa vastu, võitsid ülekaalukalt Londoni ja Stokholmi olümpiaturniiri. Enam-vähem inglaste maneeriga Taani ja Holland suutsid neile ainsatena vähegi konkurentsi pakkuda.

Maailmasõja ajal Euroopa jalgpallitase langes. Seevastu Lõuna-Ameerikas võis märgata tõusujoont. 1916. a. asutati seal konföderatsioon Ameerika riikide jalgpalliprobleemide lahendamiseks. See oli samm edasi, lõi eeldused suurematekss rahvusvahelisteks üritusteks, jalgpallurite meisterlikkuse tõusuks.

«MAAILMA KARIKAS» PANNAKSE MÄNGU

Kahekümnendail aastail mängiti jalgpalli juba väga paljudes maades. Üldpõhimõtted jäid endiseks, võis vaid märgata edasiminekut individuaaltehnikas ning kollektiivsuse tunnetamises. Oli muutunud ka treeneri osa, kvaliteet. Probleemiks sai professionaalse jalgpalli tekkimine. See fakt kutsus esile muudatuse Rahvusvahelise Olümpiakomitee (IOC, e. k. ROK) põhikirjas: professionaalsuse ja amatörismi vahele tõmmati ranged piirjooned, elukutseliste võistlemine olümpiamängudel keelati.

Olümpiaprintsiipe austati kõikjal. Jalgpalliringkonnad vaidlesid vastu küll mõningates detailides, kuid üldiselt oldi sunnitud taanduma. Püsima jäi ahvatlus korraldada n.-ö. lahtisi turniire, millest võiksid osa võtta kõigi kontinentide parimad amatöörid ja elukutselised.

Esimene katse (1906. aastal) ei õnnestunud. Teine tehti 1924. Uruguai, kes tuli Pariisis esmakordselt olümpiavõitjaks, tegi ettepaneku juba järgmisel aastal korraldada Montevideos ametlikud maailmameistrivõistlused ja lubas need hästi ette valmistada. Jällegi jäi see vaid ettepanekuks, sest Euroopa ütles ära.

Kalevi alla seda küsimust siiski ei unustatud. FIFA määras komisjoni, kes asus 1926. a. vastavat projekti ette valmistama. Ei möödunud aastatki, kui ettepanekud olid üksikasjalikult läbi arutatud. 5. veebruaril 1927 võeti projekt komisjoni istungil vastu ning esitati FIFA kongressile. 25. ja 26. mail 1928 otsustati Amsterdamis — 23 häälega 5 vastu, ühe erapooletuks jäädes — iga nelja aasta tagant, esmakordselt 1930. a., korraldada meistrivõistlused FIFA poolt välja pandud «Maailma karikale» («Coupe du Monde»). Turniirist osavõtt kuulutati vabaks kõigile FIFA liikmesriikidele, kusjuures partnerid pidi selgitama loos. Võistlused otsustati läbi viia võimalikult ühe maa territooriumil. Samas deklareeriti, et kui osavõtjate arv ületab 30, jätab FIFA endale õiguse korraldada lõppvõistluste eel kvalifikatsioonimängud.

Esialgu jäi lahtiseks, milline maa korraldab I MM-võistlused. See otsustati FIFA kongressil ligi aasta hiljem — 17. ja 18. mail 1929. Euroopast oli taotlejaid viis: Itaalia, Ungari, Rootsi, Hispaania ja Holland. Siiski pidid nad ainsa Lõuna-Ameerika maa — Uruguai — ees taanduma. Uruguai Jalgpalliliidu president dr. Bocca-Varela viitas oma meeskonna kahekordsele olümpiavõidule, valmisolekule korraldada MM-võistlusi juba alates 1925. aastast ning sellele, et 1930. aastal pühitsetakse Uruguai iseseisvuse 100. aastapäeva. Need olid mõjuvad argumendid ja FIFA otsustaski küsimuse Uruguai kasuks. Muide, Uruguai Jalgpalliliit asutati 1900. a., FIFA liikmeks astus ta 1915. a.

Nii oli siis lõpuks pandud rattad veerema tänapäeva maailma ühe populaarsema võistlussarja esimese turniiri läbiviimiseks — «Kuldne jumalanna» läks esmakordselt väljamängimisele.

«KULDNE JUMALANNA»

See on MM-võistluste trofeele ajakirjanike poolt antud nimi, mida tuntakse kogu maailmas. Karikas kujutabki tiivulist, ülestõstetud kätega võidujumalannat, mille valmistas 1930. a. Pariisi kujur-graveerija Abel Lafleur 1800-grammisest kullaplokist. Karika esialgseks nimeks (1946. aastani) oli «Maailma karikas». Luxemburgi kongressil 1949. a. nimetati see FIFA viitsepresidendi belglase Suldrayersi ettepanekul «Jules Rimet'» karikaks. (J. Rimet valiti FIFA presidendiks 1. märtsil 1921. a. Ta oli sellel kohal 33 aastat. Suri 16. oktoobril 1956. a. aupresidendina). Praegu on hinnalise sporditrofee tiitelkiri: «Maailmameistrivõistlused — Jules Rimet' karikas». Niisugune otsus võeti vastu FIFA kongressil Helsingis 1952. a.

Karika väärtus on suur. Seepärast on kehtestatud klausel: karika võitja annab FIFA-le garantiikirja ning kannab tema arvele panka 10 000 dollarit.

Vastavalt juhendile võivad startida kõik FIFA liikmed rahvusmeeskonnaga. Kui meeskondi registreerub rohkem kui 16, korraldatakse kvalifikatsiooniturniir. Tiitlikaitsja ja võistlusi korraldav maa on sellest vabastatud. Kõik eelmängud tuleb läbi viia vähemalt viis kuud enne finaalturniiri algust. Võistlusväljak peab olema mõõtmetega 105×68 m. Lõppturniirile pääsevad 16 meeskonda, kes loositakse nelja $^1/_8$-finaalgruppi nii, et ühe kontinendi meeskonnad oleksid võrdselt igasse gruppi jaotatud. Gruppides mängitakse turniirisüsteemis. Kui kaks meeskonda saavutavad võrdselt punkte, otsustab lisamatš. Kui aga üks meeskond tuleb kindlalt grupiturniiri võitjaks ja ülejäänud kolm saavutavad võrdselt punkte, mängivad neist kaks parema väravate suhtega meeskonda lisamatši teise koha selgitamiseks. Kui esikohta jagavad kolm meeskonda (saavutavad võrdse arvu punkte), siis parima väravate suhtega meeskond saab esikoha, teised kaks peavad lisamatši. Kui kõigil neljal on võrdselt punkte, loositakse nad uuesti paari ning peetakse lisamatšid. Juhul, kui need lisaajale vaatamata lõpevad viigiga, pääsevad edasi paremate väravate suhtega meeskonnad. Kui ka see on võrdne, lahendatakse olukord liisuheitmisega. Kui kaks meeskonda jagavad võrdsete punktide ja väravate suhtega 1.—2. kohta, heidetakse liisku, kumb jääb teiseks.

Grupiturniiri kaks paremat pääsevad $^1/_4$-finaali. Siit alates kehtib ühe-miinuse-süsteem, kusjuures $^1/_4$-finaalis kohtuvad I grupi võitja II grupi teisega, II grupi võitja I grupi teisega jne. Viigi korral antakse lisaaeg. Kui see ei selgita võitjat, tuleb lisamatš vajaduse korral lisaajaga. Kui ka see lõpeb viigiga, heidetakse liisku.

Poolfinaalis kohtuvad 1. ja 3. matši ning 2. ja 4. matši võitjad. Poolfinaalide võitjad mängivad finaalis, kaotajad selgitavad

3. koha. Kui finaalmäng lõpeb lisaajal viigiga, tuleb kordusmatš (vajaduse korral samuti lisaajaga). Kui ka see lõpeb viigiga, otsustab korraldav komitee, kelle otsus on lõplik.

«Kuldne jumalanna» jääb võitnud meeskonna (ühe maa) hoiule kuni järgmistele MM-võistlustele eelneva kalendriaasta lõpuni. Esimesele kolmele kohale tulnud maade föderatsioonid saavad diplomi. Võitnud meeskonna 11 mängijat saavad kuld-, teisele kohale tulnud — kullatud, kolmandaks jäänud hõbemedalid. Neljandaks platseerunule — kolmandakohamatši kaotajale — võidakse välja anda pronksmedalid.

Selline on MM-võistluste juhendi kvintessents.*

ESIMESEKS MAAILMAMEISTRIKS URUGUAI

FIFA otsus anda I MM-võistluste korraldamine Uruguaile, kutsus jalgpalliringkondades esile vastakaid seisukohti. Euroopale oli Atlandi-reis suurte kuludega seotud. Tollal polnud veel lennuühendust, sõita tuli laevaga. Paljud jalgpalliföderatsioonid ei riskinud nii kulukat reisi ette võtta, kuna viimaste olümpiamängude aspektist polnud neil kõrgeid kohti loota. Lõuna-ameeriklased olid osutunud Amsterdamis virtuoosideks, kelleni Euroopa ei küündinud. Pealegi ei usutud Euroopas, et jalgpallivõistlused ookeani taga osutuvad nii populaarseks, et rahvamassid tasuvad kuhjaga kõik organisaatorite kulud.

Osavõtukutse said kõik FIFA liikmed, ent registreerimisi tuli oodatust vähem. Euroopast avaldasid soovi kaasa lüüa vaid Belgia, Rumeenia, Jugoslaavia ja Prantsusmaa. Juhtivad Euroopa jalgpallimaad jäid eemale. Isegi Prantsusmaal, FIFA presidendi kodumaal, ei läinud osavõtu otsustamine endastmõistetavalt.

Niisiis, Euroopast läks jõudu mõõtma vaid neli meeskonda. 21. juunil 1930 asusid nad Barcelonast teele. Ookean ületati kümne päevaga.

13. juulil alustasid võistlust 13 meeskonda: Argentiina, Brasiilia, Boliivia, Tšiili, Paraguai, Peruu, Uruguai, USA ning Mehhiko pluss neli eelmainitut Euroopast.

Grupeerimine tekitas raskusi, sest meeskondi oli vaid 13. Pärast mõningaid vaidlusi otsustati loosimise teel moodustada neli gruppi, kusjuures nn. peameeskonnad — Argentiina, Brasiilia, Uruguai ja USA — paigutati eraldi gruppidesse. Neljast võitjast sai neli poolfinalisti.

---

* Selle raamatu kirjastamisperioodil võitis vastavalt karika statuudile «Kuldse jumalanna» jäädavalt Brasiilia, kes tuli kolmandat korda maailmameistriks.

Favoriitideks olid eelmiste olümpiamängude finalistid — Uruguai ja Argentiina. Mõlemad mängisidki grupiturniiril edukalt, jõudsid poolfinaali, lõpuks kohtusid finaalis. Ent ei tule arvata, et distants paraadsammul läbiti.

Argentiina matš Prantsusmaaga kujunes MM-võistluste ajaloo üheks traagilisemaks ja heitlusrikkamaks. Teadagi oli publik nagu sütel, soovis tuliselt argentiinlastele kaotust.

Mängu algus ei tõotanud prantslastele head. Argentiinlased ründasid ägedalt väravat. Ent väravavaht Thépot otse hiilgas suurepäraste robinsonaatidega. 9. minutil ründasid argentiinlased toorelt ning Thépot langes rivist välja. Teda asendas poolkaitsja Chantrel. Argentiinlaste toorutsev mäng jätkus. Peagi löödi rivist välja veel teinegi prantslane — vasaksisemine Laurent. 9 mehega muutus prantslaste olukord eriti raskeks, kuid väravateta viik püsis. Prantslaste ennastsalgav kaitseheitlus, eesotsas väravavaht Chantrel'ga, oli haarav. Argentiinlaste mäng oli närviline. Vaatamata ülekaalule ei saanud nad juhtväravat. Kohtunik M. Almeida Rego (Brasiilia) oli operatiivne, fikseeris täpselt vigu, kuid...

Teisest poolajast oli mängitud juba pool tundi. Argentiinlased olid endiselt ülekaalus, kuid edu nad ei saavutanud. Siis, 31. minutil, pääses poolkaitsja Monti heale positsioonile ning tal õnnestus lüüa 1:0.

Nüüd viskusid prantslased rünnakule. Neil õnnestuski initsiatiiv haarata. Ühel järjekordsel läbimurdel tõmbas prantslaste vasakäär Langiller kahest talle vasturutanud argentiinlasest mööda ja jõudis vv. Bossioga silm-silma vastu. Viik oli käegakatsutav. Kuid enne veel, kui Langiller otsustava löögi tegi, andis vahekohtunik Rego lõpuvile — 5 minutit varem!

Argentiinlased nutsid võidupisaraid ja lahkusid üksteist emmates väljakult. Samal ajal püüdsid prantslased kohtunikule ta eksimust selgitada. Tribüünidel märatses protestitorm. Tuhanded pealtvaatajad tungisid üle võrkaia ning süüdistasid vihaselt vaest Regot, kes tõepoolest oli valesti kella vaadanud. Teda veendi, ähvardati, kuni ta vea omaks võttis.

Lõpuks õnnestus relvastatud ratsapolitseil ka märatsev rahvahulk väljakult ära ajada ning Argentiina jalgpalluritele tehti selgeks, et neil tuleb mängu jätkata. Pinge oli kruvitud nii kõrgeks, et argentiinlaste vasakpoolkaitsja minestas ja ta kanti väljakult ära. Kui viimanegi pealtvaataja oli väljakult minema aetud, algas taas mäng. On päris loomulik, et sellises olukorras mõlemad meeskonnad pabistasid, ning 5 minutit ja mängu lõpuvile kadusid üldisesse möllu, mis staadionil valitses.

Politsei tugeva kaitse all saadeti argentiinlased hotelli, muidu oleks neid kindlasti läbi pekstud. Argentiina toorutseva forvardi Cherro vastu tõusis aga selline protestikampaania, et meeskonna juhid olid sunnitud ta edasistest mängudest välja lülitama.

See oli MM-võistluste üks fantastilisemaid mänge. Ent mis sai kohtunikust? Et ta gordioni sõlme siiski nii külmavereliselt lahendas, usaldati talle poolfinaali vilistamine: Uruguai—Jugoslaavia.

Argentiinlased võitsid ka Tšiili 3:1 ja Mehhiko 6:3 ning jõudsid poolfinaali, kus kohtusid IV grupist USA-ga. Omamoodi numbri tegid jänkid. Nad tõid oma meeskonda tervelt seitse inglise ja šoti proffi, kellest üleöö tehti Ameerika kodanikud. «Ameeriklased» võitsidki Belgia ja Paraguai võrdselt 3:0. Ent poolfinaalis ei suutnud nad USA reputatsiooni päästa — 1:6 lüüasaamine näitas argentiinlaste kindlat üleolekut.

III grupis oli teisel favoriidil, Uruguail, võrdlemisi tugevaks vastaseks Peruu. Kohtumine oli ette nähtud MM-võistluste avamänguna ja pidi toimuma rekonstrueeritud peaareenil «Estadio del Centenariol», mis mahutas 75 000 pealtvaatajat. Staadioni ei jõutud aga 13. juuliks lõplikult võistluskorda ning mäng peeti 18. juulil. Väljakuperemeeste kasuks lõi ainsa värava 65. minutil ühekäeline kesktormaja Castro.

Võitnud veel rumeenlasi 4:0, jõudsid uruguailased poolfinaali. Nende vastaseks oli Jugoslaavia — Euroopa edukaim, kes oli võiduga 2:1 väga tugeva Brasiilia üle nelja tugevama hulka pääsenud. Ent poolfinaalis ei suutnud nad Uruguai vastu kuigi palju, alistusid veenvalt 1:6.

Otsustavaks heitluseks seisid vastamisi vanad rivaalid: Uruguai ja Argentiina. Et tegemist oli esimese ametliku maailmameistri nimega, lõid kired lõkkele. Tuhanded Argentiina jalgpallifanaatikud, kes alles eelmisel aastal nägid, kuidas Amsterdami olümpiavõitjat Buenos Aireses nuheldi, tunglesid sadamas, et Montevideosse pääseda. 13 laevale taheti lastida lühike, kuid «tappev»: «Argentina si! Uruguai no!» Kuid just sõidu päeval laskus merele paks udu ja Montevideo kai äärde jäi randumata kaheksa laeva. «Sõdalased», kel ei õnnestunud pääseda Montevideosse, käisid käratsedes Buenos Airese tänavail, paugutasid relvi, lasksid õhku rakette.

Samal ajal polnud Montevideoski olukord parem. Kakeldi piletite pärast, purustati kassasid. Linnas valitses üldine segadus. Politsei tegeles ainuüksi jalgpalliga. Tuleavamise ähvardusega tõrjuti rahvast jalgpallureist eemale. Finaalmängu päevaks tõusis pinge äärmuseni. Staadioni väravates kontrolliti kõiki pealtvaatajaid, võeti ära püstolid, pussid ja muud ohtlikud esemed.

Vahekohtunik belglane M. Langenus tuli väljakule kahe palliga. Üks kuulus argentiinlastele, teine uruguailastele. Kumbki meeskond oli keeldunud mängimast vastase palliga. Sellest tekkis veel keskringiski äge vaidlus. Otsuse langetas liisk — argentiinlaste kasuks.

U r u g u a i: Ballesteros; Nazzasi, Mascheroni; Andrade, Fernandez, Gestido; Dorado, Scarone, Castro, Cea, Iriarte.

Argentiina: Botasso; Della Torre, Paternoster; J. Evaristo, Monti, Suarez; Peucelle, Varallo, Stabile, Ferreira, M. Evaristo.

Võib arvata, kui suur oli argentiinlaste iha revanšeerida Amsterdami kaotust. Nad olid vaadanud matši Uruguai—Peruu esimest poolaega ja lahkunud rahuldustundega — uruguailased mängisid alla oodatut.

Tribüünid haistsid «härjavõitlust». Matš aga algas ja kulges *fair play* vaimus. Partnerid katsid üksteist küll tihedalt, ent kõik toimus määrustepäraselt.

12. min. avas uruguailaste pä. Dorado skoori. Kaheksa minuti pärast seadis Argentiina pä. Peucelle jalule viigi. Mäng oli hoogne, tribüüni kaskaadidele nauditav. Argentiinlaste dirigendiks oli kuulus kesktormaja Stabile, kes viis 24. min. oma meeskonna juhtima. See oli tema 8. värav, mis tõi talle I MM-turniiri edukaima väravaküti tiitli. (Stabile oli hiljem üle 20 aasta rahvusmeeskonna treeneriks ning tegutses seejärel ühe suure pressiagentuuri spordikommentaatorina.) Argentiina eduseisus mindigi poolajale.

Teisel poolajal tõstsid uruguailased tempot ja näitasid, et vastupidavuse poolest olid nad üle. Eriti silmapaistvalt mängis Uruguai tõmmu parempoolkaitsja José Leone Andrade, keda 1924. a. hüüti «Pariisi imeks». Tema initsiatiivil tulid kõik teise poolaja väravad: 58. min. vs. Cea 2:2, 69. min. vä. Iriarte 3:2 ja 88. min. kt. Castro 4:2.

See oli teenitud võit. Märkigem, et kaitsja Nazzasi, poolkaitsja Andrade, edurivi Scarone ja Cea kuulusid Pariisi ja Amsterdami olümpiavõitjate kilda, poolkaitsjad Fernandez ja Gestido ning kesktormaja Castro lisasid nüüd Amsterdami olümpiakullale MM-võistluste kuldmedali. Need mehed olid 20-ndate aastate parimad.

FIFA president Jules Rimet ulatas rõõmust pakatavale Uruguai meeskonnale «Kuldse jumalanna».[1]

Argentiina leer aga protesteeris. Nad väitsid, et kohtunik jättis fikseerimata mitmed uruguailaste reeglivastased võtted. Argentiina ajalehed lisasid õli tulle, ja asi läks niikaugele, et märatsev rahvahulk tungis Uruguai konsulaadihoonesse Buenos Aireses.

Tüli tekkis ka kummagi maa jalgpalliliidu vahel, mis põhjustas koostöö katkemise pikkadeks aastateks.

---

[1] Mängu kolmandale kohale ei toimunud. Mõned allikad («Encyclopédie depoch. Football.» Paris, Geneve, 1962) märgivad, et kolmandale kohale tulid Jugoslaavia ja USA, teised («Fussball-Weltmeisterschaft Chile 1962», Sportverlag Berlin, «Fussball-Weltmeisterschaft England 1966», Sportverlag Berlin 1966) näitavad, et Jugoslaavia loobumise tõttu tuli sellele kohale USA. Martti Jukola annab aga oma teoses «Urheilun Pikku Jättiläinen» (Porvoo, Helsinki 1958, lk. 674) kolmanda koha Jugoslaaviale ja neljanda USA-le.

Samal ajal Uruguai pidutses — 11 «Kuldse jumalanna» kavaleri löödi rüütliteks-rahvuskangelasteks. Väike, kahe miljoniline maa oli võitnud kuue aastaga kolmed kullad.

Turniiri kassadesse laekus üle 250 000 uruguai dollari. Kõigile osavõtjatele tasuti rikkalikult nende kulud.

Samas peetud FIFA kongressil võeti vastu põhimõtteline otsus — II MM-turniiri korraldamine anda mõnele Euroopa maale. Pretendendiks number üks sai Itaalia, kelle delegatsiooni juhtis FIFA asepresident Mauro.

1934. ESIKOHT ITAALIALE, PEAOSAS VÄRAVAVAHID

Montevideo läitis maailma. 1932. a. saabusid FIFA kongressile delegatsioonid peaaegu kõigist liikmesriikidest. Seal otsustatigi turniir läbi viia Itaalias.

Esialgu registreerus 32 maad, nende hulgas ka Eesti. Hiljem Türgi loobus, ja 31 osavõtjat jaotati geograafilisest printsiibist lähtudes 12 gruppi. Siis loobusid kvalifikatsiooniturniirist Peruu ja Tšiili, mis tähendas, et Brasiilia ja Argentiina pääsesid lõppvõistlusele ainsagi mänguta.

Kõigile üllatuseks ei võtnud turniirist osa tiitlikaitsja. Nagu selgus, oli Uruguai solvunud. Euroopa oma nelja meeskonnaga olevat I MM-võistlusi peaaegu boikoteerinud. Nüüd otsustasid nad lihtsalt kätte tasuda, deklareerides, et uruguailasteta olevat II MM-võistluste väärtus kahtlane.

Ka jalgpalli emamaa jäi eemale. Inglismaa polnud nõus FIFA seisukohtadega, mis käsitlesid amatörismi ja elukutselisust ning n.-ö. kadumaläinud töötasu küsimusi (kui mängijad on oma põhikohast eemal, näiteks teises riigis võistluste tõttu), ja oli FIFA-st juba enne I MM-võistlusi lahkunud. Mõningate allikate põhjal peeti osavõtu küsimuses FIFA ja Inglismaa FA vahel isegi mitteametlikke läbirääkimisi, et aga turniir algas mai lõpul, mil Inglismaa jalgpallurid olid puhkusel, soikusid needki. Muide, vaatamata FIFA-st väljaastumisele, säilitas Inglismaa võistlussidemed mitme FIFA-sse kuuluva mandririigiga. Seega suhtus FIFA Inglismaasse endiselt respektiga ega teinud numbrit, kui ta FIFA printsiipe rikkus.

Alagrupimänge analüüsides satume mõnelegi ebakohale. Miks pidi Kuuba mängima Haiitiga viimase koduväljakul kolm mängu (kuubalased võitsid 3:1, viigistasid 1:1 ja võitsid veelkord 6:0), seejärel aga Mehhikos väljakuperemeestega taas kolm (need kaotas Kuuba)? Mehhiko kuulutati alagrupi võitjaks, kusjuures Haiitiga ei kohtunud ta kordagi. Kurioosumi tipuks oli, et Kesk- ja Põhja-Ameerika esindaja selgitati alles Itaalias: 24. mail, s. o. kolm päeva enne lõppvõistluste algust, kohtusid Roomas Mehhiko

ja USA. Valikmängu võitis USA 4:2 ja Mehhiko võis tagasi koju sõita.

IV grupist pääses edasi Egiptus, kes võitis kaks korda Palestiina (7:1 ja 4:1).

V grupis üritasid Itaaliasse pääsu Eesti, Leedu ja Rootsi. Kuna neid mänge on käsitletud üksikasjalikumalt eespool, siis meenutame vaid resultaate. Toimus kaks kohtumist. Eestlased mängisid Stokholmis ja kaotasid rootslastele 2:6. Seejärel võitis Rootsi Leedu 2:0 ja ainsa lõppvõistlusele sõitja küsimus oligi lahendatud.

VI grupis konkureerisid Hispaania ja Portugal. Kodupinnal olid hispaanlased mäekõrguselt üle (9:0) ning võitsid ka Portugalis (2:1). VII grupis pidasid Itaalia ja Kreeka vaid ühe mängu, mille võitis Itaalia 4:0. VIII grupis oli küll kolm meeskonda, kuid toimus vaid kolm mängu. Bulgaaria-Ungari 1:4, Austria--Bulgaaria 6:1 ja Ungari-Bulgaaria 4:1. Siit läksid edasi Ungari ja Austria. IX grupis olid vastamisi Poola ja Tšehhoslovakkia. Poolakad kaotasid kodupinnal küll vaid 1:2, kuid teisest mängust loobusid. Äärmiselt tasavägiselt kulgesid mängud X grupis: Jugoslaavia-Šveits 2:2, Šveits-Rumeenia 2:2. Kuna rumeenlased kasutasid spordiühingu poolt keelatud mängijat Baratkit, mille kohta šveitslased protesti esitasid, loeti Šveits võitjaks. Rumeenlased lunastasid endile siiski sõidupiletid, alistades raskes mängus Jugoslaavia 2:1. Tihe konkurents valitses ka XI grupis, kus Iiri väljalangemise ning Belgia ja Hollandi edasipääsu otsustas vaid üks värav. XII grupis polnud ei Prantsusmaal ega Saksamaal raskusi — nad said kergesti jagu pisikesest Luksemburgist vastavalt 6:1 ja 9:1.

Nii olidki selgunud 16 meeskonda, kes 27. mail 1934 kaheksas Itaalia linnas heitlust alustasid. Kuidas aga jaotada meeskonnad paaridesse? Pärast mõningaid vaidlusi määrati $^1/_8$-finaali 8 tugevamat: Itaalia, Tšehhoslovakkia, Ungari, Argentiina, Austria, Saksamaa, Brasiilia ja Holland. Vastased loositi. Kuigi nn. tugevamate määramine oli raske ülesanne, sest meeskonnad olid teineteisega vähe kohtunud, eksis FIFA suhteliselt vähe. Igatahes $^1/_8$-finaalid olid enamikus äärmiselt tasavägised. Viis määratutest jõudis veerandfinaali, kolmel tuli nappide kaotustega loovutada koht «üllatajaile», kel Euroopas oli juba soliidne nimi.

Resultaadid 27. mai mängudest:

Triest:	Tšehhoslovakkia—Rumeenia	2 : 1
Firenze:	Saksamaa—Belgia	5 : 2 (1 : 2)
Torino:	Austria—Prantsusmaa	3 : 2 (1. a.)
Genua:	Hispaania—Brasiilia	3 : 1
Milaano:	Šveits—Holland	3 : 2
Bologna:	Rootsi—Argentiina	3 : 2
Naapoli:	Ungari—Egiptus	4 : 2
Rooma:	Itaalia—USA	7 : 1

Euroopa meeskondade täielik triumf. Ei eelmiste MM-võistluste finalist Argentiina ega ka sama tasemega Brasiilia suutnud kaitsta Lõuna-Ameerika au. Euroopa jalgpall oli teinud kvalitatiivse hüppe. Baltikumiski võisteldi traditsioonilisele karikale vahelduva eduga, oma võimetesse usuti juba sedavõrd, et astuti kõhklemata (kui ainult rahakott ei riugelnud) laevale või rongile, sihtjaamaks rahvusvahelised suurvõistlused. Meenutagem nii mõnegi profikuulsuse «Tallinna pigisse» jäämist. Siiski ei jõudnud Eesti jalgpallurid, eeskätt oma majanduslike võimaluste poolest, suurte maadega sammu pidada. Siin on oma kindel loogika. Olgu amatöör kui andekas tahes, tal on raske keskpärasegi elukutselisega võistelda. Otsustavad harjutamistingimused ja varustatus. Suurtes maades, kus jalgpallisõpru on sajad tuhanded, on üsnagi kerge kulusid ja tulusid kokku viia, väikestes pole see aga võimalik.

Kesk-, Lõuna- ja Lääne-Euroopas õitses profijalgpall. Kasvas mängijate meisterlikkus. Kerkisid jalgpallurid-ebajumalad. Sõna «väravavaht» asendasid poisikesed koguni Zamora nimega: «kes täna Zamorat mängib?»

Juhtivateks maadeks tõusid Austria, Itaalia, Ungari, Tšehhoslovakkia, Hispaania. Inglased pidasid ägedaid lahinguid küll šotlaste ja Wales'i esindusega, käisid mandrilgi mängimas, kuid FIFA-sse ei astunud ja MM-võistlustele ei tulnud. Ka oma traditsioonis olid nad väga kinni — inglastel lõppes just siis hooaeg (mais), kui teistes maades hakkas see haripunkti jõudma. Nad olid harjunud oma jalgpalluritele alates juunist puhkust andma ega loobunud sellest.

Kolmekümnendate aastate alguses oli Austria «Wunderteam» ümbritsenud end peaaegu võitmatuse oreooliga. Aga samal ajal polnud sugugi väiksemad Itaalia esinduse, nn. «Squadra Azzurra» saavutused. Ajavahemikul 1931—1934 oli Itaalia koondis pidanud 21 rahvusvahelist matši, võitnud neist 14, viigistanud 5 ja kaotanud vaid kaks. Küllap mängisid siin oma osa ka imporditud jalgpallurid, kes aitasid «Squadra Azzurrat» MM-võistlustel võidule viia ja etendavad tähtsat rolli Itaalia kuulsates klubimeeskondades tänase päevani. Itaalia ongi maa, kus alustati esimesena välismaa kuulsate mängijate sissetoomist. See sai alguse nende jalgpallijuhi Mauro Uruguaisse reisi ajal 1930. a. Ta arendas nii seal kui Argentiinas laialdast «äritegevust». Tulemused olid märkimisväärsed: kuulsad argentiinlased Monti (keskpoolkaitsja nii Amsterdami OM-il kui I MM-il «hõbedale» tulnud meeskonnast), Orsi (vasakäär Amsterdami OM-i meeskonnas) ja Guaita (paremäär, argentiinlaste tõusev täht) toodi Itaaliasse ja arvati peatselt ka koondisse. Sisuliselt on aga võõraste mängijate sissetoomise poliitika kahe teraga mõõk. Tundub, et «Squandra Azzurra» kauaaegsel treeneril ja spordiajakirjanikul Vittorio Pozzol, kes juhtis oma hoolealuseid kahekordsele MM-võistluste ja Berliini olüm-

piamängude võidule, on tuline õigus, kui ta hiljem, pärast kõiki neid suuri võite tekkinud olukorda kommenteeris järgmiselt: «Juba tookord, enne meie suuri võite pandi alus Itaalia jalgpalli allakäigule. Edutõotav töö tuleviku nimel on ainult siis tagatud, kui usaldatakse oma maa noorte, mitte võõraste võimeid.»

Itaalia forsseeris kõike mängu pannes suurt võitu. Nad kavatsesid üle mängida nii Euroopa wunderteam'id kui Lõuna-Ameerika pallikunstnikud. Kõik rattad lülitati propagandateenistusse, Itaalia fašism valmistus loorbereid lõikama.

Võistluste lähenedes ujutas fanatismilaine Itaalia. Seda piitsutas Il Duce isiklikult. Ta teatas, et külastab kõiki mänge.

Koondise kandidaate valiti 30. Treeningutundidel olid nad rooma leegionärid, jõudeajal spartalased. Nende lähedusse ei lastud kõrvalisi isikuid. Jalgpall ja Itaalia reputatsioon olid laagris ainsaks kõneteemaks. Kolmele argentiinlasele kleebiti külge koguni Itaalia päritolu.

Esimeses mängus, ameeriklaste vastu, pääses treeningulaagris kaanetatud energia purskele — tulemus 7:1 ei vaja kommentaare, jänkid tehti ühe hoobiga Euroopa «turistideks». Ent alates veerandfinaalist tuli neil läbida okastraattõkked — tuli mängida lisaaegasid, kordusmänge, enne kui «Kuldne jumalanna» okasroosikesena silmad avas ning käe ulatas.

Veerandfinaalid peeti 31. mail üheaegselt neljas linnas. Milaanos kohtusid tasavägises matšis Saksamaa ja Rootsi. Esimene poolaeg lõppes 0:0, teisel lõi aga sakslane Hohmann kaks väravat rootslaste (Dunker) ühe vastu ning Saksamaa pääses poolfinaali.

Torinos olid vastamisi Tšehhoslovakkia ja Šveits. Ps. Svoboda tabamusele vastas peatselt kt. Kielholz viigiga. Edasi kombineeris tšehhide keskkolmik lausa virtuoosselt ja lõi kaks väravat (Sobotka ja Nejedly). Korduvalt organiseerisid šveitslased küll tugevaid vasturünnakuid, kuid kuulsale Planičkale polnud kerge sisse lüüa. Vaid ühe värava võrra suutsid nad kaotust vähendada (Abegglen III). 3:2.

Bologna nägi vanade rivaalide, Austria ja Ungari mehist heitlust. Äsja olid madjarid pidanud suurepärase maavõistluse inglastega — 2:1. Muide, inglased sõitsid Budapestist Prahasse ja kaotasid kuus päeva hiljem ka tšehhidelegi 1:2.

Kohtunik M. Matteal (Itaalia) oli palju tegemist, et rahvuslikku kirge vaos hoida. Austerlastel õnnestus pä. Horwathi ja vs. Zischeki löökidest juhtima minna 2:0. Järgnenud ungarlaste marulisele survele suutsid Austria kaitseliinid, eesotsas imemeeskonna väravavahi Platzeriga vaevu vastu pidada. Ungari kt. Sarosil läks küll korda värav lüüa, kuid see jäi ka ainsaks. 2:1 Austriale.

Firenze veerandfinaalis heitlesid MM-võistluste haaravamas matšis titaanid Itaalia ja Hispaania ühtekokku 210 minutit.

50 000 hasartset pealtvaatajat pulbitses «Berta» staadionil juba ammu enne seda, kui vahekohtuniku M. Baerti (Belgia) vile mees-

konnad väljakule kutsus. Ei saa märkimata jätta Hispaania koondise koosseisu, kellest ligi pooled on jalgpallientsüklopeediates jäädvustatud, kuid kes juba aasta hiljem kodusõja tõttu lagunes pikemaks ajaks. Väravas mängis legendaarne Zamora, keda juba 1924. a. olümpiamängudel imetleti, kaitses Ciriaco-Quincoces, poolkaitses Cillauren-Muguerza-Fede, edurivis Lafuente-Irarogorri-Langara-Regueiro-Gorostiza.

Itaalia tuli väljakule koosseisus: Combi, Monzeglio, Allemandi, Pizziolo, Monti, Castellazzi, Guaita, Meazza, Schiavio, Ferrari, Orsi.

Mäng kujunes ägedaks. Rünnakulained paiskusid väravast teiseni, üks jõuline kokkupõrge järgnes teisele. Vahekohtunik ei suutnud temperamentseid mängijaid vaos hoida, mille tõttu mängu lõpuks mitu jalgpallurit ei suutnud omal jalal väljakult lahkuda.

Auvärav tuli hispaanlaselt Regueirolt. Süttis tulekahju, raksatas vesi. Kuidas ka itaallased ründasid, Zamora seisis vastas nagu müür. Lõpuks leidis vs. Ferrari ühel meeleheitlikul rünnakul võimaluse. Viik jäi püsima normaalaja lõpuni. Lahendust ei toonud ka lisaaeg. Vaid 24 tundi hiljem peeti samal staadionil kordusmatš. Ent meeskonnad polnud enam endised. Hispaania esinduses oli 7 uut meest! Itaallaste metsistunud mäng oli rivist välja löönud nii Zamora kui kaks kaitsjat, edurivist koguni neli.

Ka itaallased olid asendanud neli meest. Arvatavasti ainult Pizziolo sai tõsisema trauma, sest teda ei nähtud ei kahe päeva pärast poolfinaalis ega ka finaalis. Teised kõik olid taas väljakul.

Kordusmatš, kus kohtunikuks oli M. Mercet (Šveits), oli jällegi väga jõuline. Juba 5. min. ründas Monzeglio äärmiselt toorelt vä. Boschi, mille tagajärjel hispaanlased jäid 10 mehega. See otsustaski. Ps. Meazza lõi peatselt värava, millest piisas raske tõkke eemaldamiseks teel meistritiitlile. Märkida tuleks, et vahekohtunikud olid itaallaste toorutsemise suhtes üsna liberaalsed. Eriti «hiilgas» foulidega argentiinlane Monti, keda aga kordagi ei karistatud.

Poolfinaalis Tšehhoslovakkia—Saksamaa (3. juunil, Roomas) olid tšehhid kogu aeg väikeses ülekaalus. Vasaksisemise Nejedly avaväravale vastas sakslaste vs. Noack teise poolaja algul viigiga, kuid siis viisid ppk. Krčil ja taas Nejedly 3:1 võiduga Tšehhoslovakkia finaali.

Milaano poolfinaal — Itaalia ja Austria — kujunes publiku järjekordseks rahvuslikuks demonstratsiooniks. Algusest lõpuni saatis itaallaste aktsioone tõeline kisaorkaan. Mängu otsustas argentiinlase Guaita värav, mis lülitas edasisest konkurentsist välja kuulsa Austria esinduse. Aukülaliste loožis Mussolini lausa sädeles — ulatas ju «Kuldne jumalanna» juba käe.

Enne finaali selgitati kolmas koht. 8. juunil kohtusid Naapolis Saksamaa ja Austria. Austerlaste mäng algul ei klappinud. Kaotus itaallastele rõhus veel ikka meeli. Sakslased läksid pä. Lehneri

ja kt. Coneni läbimurretest juhtima 2:0. Poolaja lõpul õnnestus vs. Horvathil küll Austria kaotusseisu vähendada, kuid teise poolaja algul suurendas Lehner distantsi uuesti kahele väravale. Austerlased vastasid totaalmobilisatsiooniga. Vk. Seszta löök vähendas kaotusseisu minimaalseks, kuid viigini enam ei jõutud. 3:2-ga tulid sakslased kolmandaks.

Finaal peeti 10. juunil Roomas. Õigusemõistmine usaldati rootslasele M. Eklindile, kes Milaano poolfinaalis nii kindlakäeliselt vilistas.

Itaallased respekteerisid meisterlikke tšehhe. Nad teadsid, et mäng tuleb raske, uskusid aga kaljukindlalt oma võidusse. Võidujanus olid ka 50 000 patriooti eesotsas loorberivaksiku Mussoliniga. Nad saidki nautida MM-võistluste üht kummalisemat väravalööki.

Esimene poolaeg möödus köitvas, vahelduvas mängus. Kummalgi ei puudunud väravavõimalused, ent mõlemad väravad olid panterite valvata ning skoor jäi avamata.

Viik püsis teise poolaja 20. minutini. Tõdeda võis vaid, et tšehhide vasak tiib tegi üha ohtlikumaid läbimurdeid. 68. min. murdis vs. Nejedly äärelt läbi ja seisiski vv. Combiga silm-silma vastu. Combi ootas lööki, kuid Nejedly söötis hoopis keskele rutanud vä. Pučile, kes lõi puhtalt 1:0. Tribüünide «I-ta-lia»'l läks odraokas kurku. Üldine peataolek. Vaid õnn päästis teisest väravast — mõni minut hiljem käis pall ps. Svoboda teravast löögist latis. Ent Itaalia meeskonda oleks nagu nuuskpiirituse või tärpentiniga ravitud. Ta tormas rünnakule, peksis tšehhide betooni praod ning 82. min. saavutaski tolle kummalise värava. Umbes 20 meetrit väravast sai palli Orsi, sooritas lootusetust positsioonist pealelöögi, pall sai õhus kummalise vindi, lendas kaarega üle segadusse sattunud vv. Planička otse ristlati alla. Värav, 1:1. Sellega normaalaeg lõppeski.

Lisaajal õnnestus Guaital juba 5. min. tsenderdus, mille Schiavio väravaks realiseeris. See jäigi II MM-võistluste viimaseks ja tähendas Itaaliale õnnerikast finišit. Itaalia mängis veerandfinaali koosseisus, uued mehed vaid poolkaitses: Ferraris IV ja Bertolini. Tšehhoslovakkia: Planička; Zenišek, Čtyřoky, Koštalek, Čambal, Krčil, Junek, Svoboda, Sobotka, Nejedly, Puč.

Kui fotokorrespondentide pataljon järgmisel päeval Orsit ümbritses ja palus näidata, mis moodi ta eelmisel päeval palli väravasse lõi, oli argentiinlane kohe valmis oma lööki demonstreerima. Ta üritas ja üritas, kuid ei saanud oma «illusoorsele» löögile lähedalegi.

Itaalia turniir demonstreeris veel kord harukordsete väravavahtide meisterlikkust. Enamik kommentaatoreid ristisid need võistlused «suurte väravavahtide heitluseks». Ülistussõnadega külvati üle neli meest: Zamora (Hispaania), Planička (Tšehhoslovakkia), Combi (Itaalia) ja Platzer (Austria). Neid väravavahte meenutatakse kõigi aegade jalgpalli suurkujudena.

II MM-võistlused kujunesid Euroopa jalgpalli triumfiks. Sissetulekud ulatusid umbes 4 miljoni liirini. See võimaldas katta osavõtjate kulud ja määrata igale meeskonnale väärtuslik preemia.

Olgu veel lisatud, et II MM-võistlustel sõlmis Itaalia maavõistluse kokkuleppe Inglismaaga. Esimene matš peeti novembris Londoni Highbury staadionil ja see lõppes inglaste võiduga 3:2.

1938. ITAALIA VÕIDAB JÄLLE

Pärast MM-turniiri arutlesid paljud kommentaatorid: Itaalia võidud olid üle noatera, napid. Kas polnud nende esikoht juhuslik? Kas ei otsustanud Itaalia võitu ekspansiivne publik, «koduseinad»?

Lehemehed varjutasid itaallaste edu skepsiselooriga. Maailmameistrit taheti näha ja kontrollida võõrastel väljakutel. 1938. aasta juuni andiski vastuse. III MM-võistluste lõppturniir kujunes veeks sensatsioonihimuliste veskile — see lõppes taas itaallaste võiduga.

Registreerus 35 maad. Vastavalt FIFA otsusele pääsesid kvalifikatsioonita finaalturniirile tiitlikaitsja ja võistlusi korraldav maa. See uuendus oli loogiline samm, sest tiitlikaitsja ei saa ju nelja aastaga nii alla käia, et ta 16 parema rivi ei vääriks, ning korraldava maa suhtes oleks lausa ebaõiglane tema meeskonna võimalik väljalülitamine lõppvõistlustest.

Kuigi registreerimisel püstitati rekord, jäi tegelikke osavõtjaid 27. Ametlikult jäid eemale Inglismaa, kes jätkas isolatsioonipoliitikat, ning Uruguai, kes pidas paremaks loorbereil puhata. Motiveerimata ütles ära ka Argentiina. Sõja tõttu ei võtnud osa Hispaania ja Hiina (astus FIFA-sse 1931, jalgpalliliit asut. 1924).

Lõppvõistlustele eelnes kvalifikatsioon 11 geograafilise printsiibiga grupis. Et grupid eelregistreerimise põhjal moodustati, kujunes mõnegi meeskonna lõppvõistlustele pääs paberlikuks (Hollandi-India, praegu Indoneesia, tollal Hollandi koloonia, Kuuba, Brasiilia, Rumeenia), enamik sai aga edasi ühe või kahe mänguga. Kõige täiuslikumaks kujunes turniir grupis, kuhu kuulus Eesti.

Meie jalgpallurite heitlustest MM-võistluste sarjas Rootsi, Saksamaa ja Soomega oli eespool pikemalt juttu. Siinkohal meenutagem ainult mängutulemusi: Rootsi—Eesti 7:2, Soome—Eesti 0:1, Saksa—Eesti 4:1 (Soome—Saksa 0:2, Rootsi—Soome 4:0, Saksa—Rootsi 5:0). Edasi pääsesid Saksamaa ja Rootsi.

Läti ja Leedu grupist pääses Austria lõppvõistlustele alles pärast rasket matši koduväljakul Lätiga, mille ta võitis 2:1. (Läti—Leedu 4:2 ja 5:1.)

Kui kõik 14 olid selgitatud (pluss Itaalia ja Prantsusmaa) ning kätte jõudis aeg meeskondi $^1/_8$-finaalideks paaridesse loosida, sel-

gus tõsiasi, et Austriat suveräänse riigina enam ei eksisteerinud — Hitler oli ta vahepeal «anšlussinud». Lõppvõistluste kalendrit muuta oli hilja, see aga tähendas, et üks meeskond pääseb veerandfinaali ilma mänguta — Rootsi.

Avaringimängud peeti kuues linnas. Kogu Prantsusmaa oli jalgpalliviirusest nakatatud. Sensatsioon järgnes sensatsioonile. Sensatsiooniks number üks tuleb pidada kohtumist Saksamaa—Šveits. Fašism oli ka spordile hambad külge löönud. Suur-Saksamaa ideest nakatatud jalgpallifüürerid soovisid kogu hingest «Kuldset jumalannat» Hitleri jalgade ette asetada. Nad lootsid, et Austria «Wunderteam», kes nüüd nende käsutada oli, tagab nende soovunelma. Treenerid Otto Nerz ja Sepp Herberger, kes sõjajärgsetelgi aastatel Lääne-Saksamaa esindusmeeskonda juhtisid, tegid otsuse: Saksamaa ja Austria koondis — raudrusikas kõigile vastastele. Ent poliitiline diktaat viis sportliku fiaskoni. Vaatamata lisaajale saavutas viiest austria «imest» ja kuuest sakslasest koostatud meeskond Pariisis šveitslaste vastu vaevu 1:1 viigi $^1/_8$-finaalis. Kordusmängus sai Suur-Saksamaa koondis aga valusad vitsad: pärast kaotatud poolaega (1:2) haarasid šveitslased ohjad enda kätte, lõid kolm väravat ning lahkusid väljakult, eskordiks prantslaste ovatsioonid. Ent kõik on suhteline. Šveits on Saksamaaga võrreldes väike maa, valikuvõimalused väiksemad — sensatsioonihimulistel põhjust hõisata. Ent Uruguaigi on väike. Ometi sai ta jagu kõigist, nii 1930. a. kui ka hiljem. 1938. a. meeskondade mänguvormi võrreldes räägib šveitslaste kasuks kaine fakt: paar nädalat enne MM-võistluste algust sooritas Inglise koondis turnee mandril, alistades Saksa MM-võistluste esinduse 6:3, nädal hiljem sai aga Zürichis šveitslastelt kaotuse 1:2. Nii et Šveitsi koondis oli tookord tõepoolest löögivõimas.

Marseille' staadionil oli Itaalia vastaseks Norra. Kas alahindasid itaallased skandinaavlasi, või mängisid norralased ennastületavalt, igatahes normaalaja lõppedes oli seis 1:1. Lisaajal lõi küll kt. Piola võiduvärava, aga itaallased pääsesid vaid häbiga pooleks veerandfinaali.

Le Havre'is ei saanud kuulus Tšehhoslovakkia meeskond Hollandi vastu 90 minuti jooksul ühtki väravat! Lisaajal nad nagu ärkasid: Nejedly juhtis järgemööda kolm toredat rünnakut hollandlaste karistusalasse ja väravad ei jäänud tulemata — 3:0.

Strasbourgis kohtusid Poola ja Brasiilia. Juba kvalifikatsioonituriiril olid poolakad sensatsiooniks oma 4:0 võiduga Jugoslaavia üle. Ka siin näitasid nad oma visadust. Pärast 1:3 poolaega tõstsid poolakad rünnakuraju ning normaalaja lõpuks oli seis 4:4! Lisaajal võitis Brasiilia 6:5. Tõeline väravatesadu. Millest selline hokitulemus? Brasiillased oskasid küll hästi rünnata, kuid kaitse oli neil nõrk. Ja tundub, et kui nende tsentris poleks olnud tõelist virtuoosi, neeger Leonidast, kes oma akrobaatiliste trikkidega lausa hämmastas, oleks võit poolakatele kuulunud. Ka kahe

mehega ei suutnud poolakad Leonidast katta. See mäng muutis kõik kommentaatorid üksmeelseks: Brasiilia jalgpallil on suur tulevik.

Sensatsiooniks oli ka Toulouse'is Kuuba—Rumeenia. Kuubalasi ei tuntud, rumeenlased olid aga staažikad meistrid. Ometi juhtus, et vaatamata lisaajale lõppes mäng 3:3. Kordusmatšis oodati rumeenlaste kindlat võitu, ent võitsid kuubalased 2:1 ja lülitasid Rumeenia edasisest konkurentsist välja.

Pariisis sai Prantsuse koondis Belgiast küllalt kergesti jagu — 3:1, Reimsis aga Ungari Hollandi-Indiast ülekaalukalt 6:0.

Nii lõppesid kaheksandikfinaalid — dramaatiliste sündmuste ahel: seitsmes matšis veel lisaaeg, kusjuures kaks mängu tulid koguni kordamisele!

Veerandfinaalid loositud paaridega möödusid rahulikumalt. Peale ühe.

Lille'is mängisid Ungari ja Šveits. Võistlus oli küll tasavägine, kuid ungarlaste kaitse oli tugevam, edurivi vahedam. Mäng laabus igati ja šveitslastel tuli 0:2 alla vanduda. Mõlemad väravad lõi vs. Szengeller.

Prantsusmaa—Itaalia tõi Pariisi staadionile täismaja. Kuidas ka prantslased võitu ei ihanud, itaallased osutusid tugevamateks. 3:1 (Colaussi, It. 1:0, Heisserer, Pr. 1:1, Piola, It. 2:1 ja 3:1).

Õnneseenteks olid rootslased. Pääsenud ilma mänguta veerandfinaali, andis siingi loos neile suhteliselt kõige nõrgema vastase — Kuuba. Rootslased ületasid oma partnerid kõigiti ja võitsid 8:0.

Viimane veerandfinaal — III MM-võistluste «patuoinas», Brasiilia—Tšehhoslovakkia Bordeaux's. Peeti kaks mängu.

Bordeaux' staadion ei olnud kunagi veel nii suurt tungi näinud. Tuhanded inimesed murdsid tribüünidele, et paremini kordusmatši jälgida. Enamik pealtvaatajaid ootas samasugust «kaklust», nagu kaks päeva varem samade meeskondade esmasel kohtumisel. Vahekohtunik M. Hertzka (Ungari) oli toorutsemise pärast kolm mängijat eemaldanud. Kaks toimetati kiirabiga haiglasse, kaks vajasid teiste abi, et garderoobi minna. Mängu lõpul oli väljakul vaid 8 brasiillast ja 9 tšehhi. Võistluse käigus mindi korduvalt sõna otseses mõttes löömingunni. Kõige raskemalt sai kannatada populaarne vv. Planička, kellel konstateeriti kaks luumurdu! Metsiku mängu tulemuseks jäi viik 1:1.

48 tundi hiljem jooksid meeskonnad jälle väljakule. Koosseisud polnud mõistagi samad. Tšehhoslovakkia esinduses oli viis uut mängijat, Brasiilial koguni üheksa — asendamata jäid ainult vv. Walter ja kt. Leonidas. Ka vahekohtunik oli uus — prantslane M. Capdeville.

Just enne võistluse algust said brasiillased kodumaalt innustava telegrammi. Tekstis oli vaid 6 sõna, allkirju aga 500. Ka jalgpalliliidu esimees lähetas telegrammi. Ta teatas, et kõik mängijad saavad oma maja, kui neil õnnestub võita maailmameistritiitel. Vära-

vavahile oli aga lisatud, et ta saab suure summa, kui ta tšehhide rünnakud edukalt tõrjub.

Kõike seda arvesse võttes pole ka ime, et prantslased ja arvukas külaliskond lõid kihama. Õhkkond oli täis äikest. Tugevdatud sandarmite üksus paigutati ümber väljaku, et väikseimgi vahejuhtum operatiivselt likvideerida.

Kõigi pettumus oli suur. Ei mingit kähmlust. Vaid sõbralik õnnitlus — käesurumine, nagu poleks vastaste vahel kunagi mingit arusaamatust olnud.

Esimese poolaja algul õnnestus tšehhidel kiire kontrarünnak ning vv. Walteril oli nutt kurgus: vs. Kopecky löögist lipsas pall sõrmede vahelt võrku. Ent see jäi tšehhidele viimaseks rõõmuks. Vastase kaitseliinidesse kiilunud kt. Leonidas otse säras, lõi peagi viigivärava ja kui pä. Roberto ka omalt poolt ühe lisas, oli mäng tehtud. Brasiillaste meisterlikkus käis tšehhidele üle jõu — 2:1.

Jõudsid kätte poolfinaalid. Marseille's kohtusid 16. juunil Itaalia ja Brasiilia, Pariisis samal ajal Ungari—Rootsi.

Marseille's tundusid brasiillased väsinutena. Üle päeva peetud rasked mängud olid neid niivõrd kurnanud, et ühest puhkepäevast ei piisanud poolfinaaliks. Edurivist puudusid millegipärast mitu staari eesotsas kt. Leonidase ja vs. Timiga. Itaallaste kaitseliinidel ei olnud raske vastase ründeaktsioone pidurdada, nende edurivi lõi aga vastase värava all järjekindlalt ohtlikke olukordi. Ühe neist realiseeriski pä. Biavati. Seejärel takistas pk. Da Guia karistusalas Itaalia kt. Piolat määrustevastaselt ning järgnenud karistuslöögist viis vs. Meazza oma meeskonna juhtima 2:0.

Suur strateeg Pozzo oli teinud õige sammu, kui ta viis brasiillaste vastu oma parima koosseisu, nähes just selles kohtumises kuldmedali võtit. Ja tema poisid täitsid ülesande hästi. Kuigi väravata ei jäänud ka Brasiilia (vs. Romeo 1:2), oli itaallaste võit veenev.

Alles hiljem tegi Brasiilia treener Costa hämmastava avalduse: nad olid oma võidus — nii kordusmängus tšehhide kui ka poolfinaalis itaallaste vastu — niivõrd veendunud, et lubasid «tähtedel» puhata! See oli Costa kaotatud lahing.

Pariisis, teises poolfinaalis, näitasid ungarlased rootslaste vastu tõusuvormi. Kõiki seniseid vastaseid olid nad võitnud ilmse ülekaaluga. Rootslasedki ei pääsenud suurest kaotusest — 5:1.

Nii jõudsid finaali taas Itaalia, kes äärepealt pidi komistama uustulnukale Norrale, ning kuldmedali favoriit Ungari.

19. juuni, Pariis. Turniiri lõppheitlus Stade Olympique de Colombes (63 000 pv.) on puupüsti täis, kui prantslane M. Capdeville annab algvile.

Tempo pole algul kõrge. 6. minutil triblab pikakasvuline kt. Piola vasakult äärelt kahest mehest mööda, söödab kiiresti keskele jooksnud vä. Colaussile, kes ei viivita pealelöögiga — 1:0. Ungarlased alustavad keskelt. Samas viivad kt. dr. Sarosi ja vs.

Szengeller palli itaallaste karistusala lähisele. Kiire kombinatsioon, ja vä. Titkos saab palli. Pealelöök. Värav. 1:1. Minutiga on viik jalule seatud. Edasises mängus osutuvad itaallaste läbimurded siiski teravamaks. Piola (15. min.) ja veel kord Colaussi (34. min.) saavutavad värava ning poolajavileks juhivad itaallased. Seda ei oodatud.

Teisel poolajal demonstreerivad ungarlased suurepärast kombinatsioonirikkust. Nad on kindlas territoriaalses ülekaalus, kuid möödub tervelt 25 minutit, enne kui kt. Sarosil õnnestub paremust realiseerida — 2:3. Itaallastele on see külmaks dušiks. Nad suudavad endid mobiliseerida, leiavad jõudu ja vajalikku kiirust ohtlike vasturünnakute korraldamiseks. Eriti rakendavad nad pä. Biavatit, kes püüab hasartselt otsajooneni mängida, et sealt madalat, alati ohtlikku põiksöötu värava alla paisata. 81. minutil õnnestubki neil kontrarünnak paremalt äärelt. Biavati suunab palli kt. Piolale, kes on välkkiirelt löögipositsioonile spurtinud ning 4:2 on sündinud. «Kuldne jumalanna» jäi Venuse õuedaamiks.

Võiduka Itaalia koosseis finaalmängus: Olivieri; Foni, Rava; Serantoni, Andreolo, Locatelli; Biavati, Meazza (kahekordne maailmameister), Piola, Ferrari (kahekordne maailmameister), Colaussi. Vähemalt ühes eelnevas mängus mängisid kaasa: kaitsja Monzeglio, pä. Pasinati ja vä. Ferraris.

Ungari: Szabo; Polgar, Biro; Szalay, Szücs, Lazar; Sas, Vincze, dr. Sarosi, Szengeller, Titkos. Teenekad mehed olid k. Koranyi, pk. Turai, vs. Toldi ja vä. Kohut.

Finaalmängu päeval selgitati ka 3.—4. koht: Bordeaux's toimus Brasiilia—Rootsi. Kuigi rootslased alustasid paljulubavalt, lõi Leonidas nende kaitse vankuma ning Brasiilia võitis 4:2 (väravalööjad järjekorras: Jonasson — R.; Romeo — B.; Nyberg — R.; Leonidas — B.; Leonidas — B.; Peracio — B.).

*

III MM-võistlused suurendasid jalgpalli populaarsust. Ka tulude suhtes ei saadud nuriseda — 6 miljonit franki. See garanteeris FIFA-le MM-võistluste eduka jätkamise.

Kas maailmameister on ikka maailma parim? See oli ka III MM-võistluste järelteema . . . Juba nelja kuu pärast saadi sellele põletavale küsimusele vastus. Inglismaa Jalgpalliassotsiatsiooni 75. a. juubeli puhul korraldati FIFA soosimisel Londonis esimene matš, kus vastamisi seisid Inglismaa ja Euroopa koondis. Albioni poegade esindus oli koostatud 8 kuulsa klubi baasil (meeskonda kuulus ka tänapäeva noorusele tuntud Matthews!), kontinendi koondisse arvati parimad 6 riigist: 5 Itaaliast, 2 Saksamaalt, 1 Prantsusmaalt, Belgiast, Ungarist ja Norrast. Mängu võitsid kindlalt inglased 3:2 (2:0).

Huvitav maavõistlus — Itaalia—Inglismaa — toimus 1939. a. Milaanos. 60 000 pealtvaataja ees lõppes mäng 2:2.

Inglismaa elukutseliste jalgpalli võib lugeda 1930-ndate aastate lõpuni maailma parimaks. Nad olid saanud mandrimaavõistlustel mõnegi kaotuse, ent koduväljakuil olid nad võitmatud.

1950. URUGUAI RESTAURATSIOON

Fašistlikud sõjaroimarid istusid alles süüpingis, kui maailma spordiüldsus juba tegevusse astus. Asuti sõja tõttu katkenud rahvusvaheliste suurvõistluste jätkamisele. Traditsioonid taastati. Juba 1948. aastale planeeriti esimesed sõjajärgsed olümpiamängud.

Ka jalgpallijuhid kogunesid 1946. a. esimesele sõjajärgsele kongressile Luksemburgi. Nad võtsid vastu otsuse jätkata MM-võistluste korraldamist iga nelja aasta järel olümpiaadide keskel. IV MM-võistluste korraldamine langes seega aastale 1950. Pretendeeris Brasiilia, millele ka vastu ei seistud. Oli ju järjekord teise suure jalgpallikontinendi, Lõuna-Ameerika käes.

Brasiilia delegatsioon tegi Luksemburgis huvitava ettepaneku: loobuda senisest olümpiasüsteemist, jaotada 16 meeskonda nelja alagruppi ja mängida seal turniirisüsteemis: alagruppide võitjad moodustavad finaalgrupi ning selgitavad, samuti turniirisüsteemis, maailmameistri. Brasiillased motiveerisid oma ettepanekut sellega, et senine karikasüsteem ei selgitavat tõelist maailmameistrit ning et 16 mänguga ei suuda nad katta korraldamiskulusid (turniirisüsteemis tuleb mänge peaaegu poole rohkem).

Esialgu ei nõustunud FIFA selle ettepanekuga. Londoni olümpiamängude päevil otsustas kongress selle siiski vastu võtta, kuna vaidlustes selgus, et turniirisüsteem võimaldab tõepoolest paremini meistrit selgitada. Pealegi tuli arvestada korraldajate finantskaalutlusi. Jõusse jäeti ka tiitlikaitsja ja korraldava maa meeskonna otsepääs lõppvõistlustele.

Võistlusteks registreerus oodatust vähem — 33. Ent nende hulgas olid ka kõik «majakad», kaasa arvatud Inglismaa, kes 1946. a. taas FIFA-sse astus.

Lõppturniiri lähenedes vähenes aga osavõtjate arv.

Kvalifikatsiooniturniirideks jaotati meeskonnad kümnesse gruppi. Juba esimeses, Suur-Britannia grupis, kust edasipääsejaid pidi tulema kaks, jäid šotlased oma juurde kindlaks — tulevad teiseks, Brasiiliasse ei sõida! Nii juhtuski, inglased võitsid, šotlased loobusid.

II grupis (Jugoslaavia, Prantsusmaa, Iisrael) langes Iisrael kahe mängu järel konkurentsist välja, kuid Jugoslaavia ja Prantsusmaa pidasid koguni kolm matši. Nii Belgradis kui Pariisis 1949. a. oktoobris jäi tulemuseks 1:1. Mõlemad tegid FIFA-le ettepaneku: lugeda võimaluse korral mõlemad meeskonnad kvalifit-

seerunuks. Ettepanek lükati tagasi ning 11. detsembril kohtusid nad kolmandat korda Firenzes. Jugoslaavia võitis 3:2.

III grupis (Belgia, Šveits, Luksemburg) selgitati võitja ilma Belgiata:klubid ei andnud paremaid «proffe» koondisse, õiget meeskonda ei saadud kokku! Šveits võitis Luksemburgi.

IV grupis võitis Rootsi nii Soome kui Iiri, V grupist läks edasi Hispaania, kes võitis ja viigistas Portugaliga. Muide, Portugal esitas FIFA-le protesti, miks neile alati Hispaania vastaseks antakse. Tulevikus lubas FIFA seda vältida.

VI grupis loobusid üksteise järel Süüria, Austria ja Türgi. Äraütlemist motiveeris Austria finantsraskustega.

Ameerika gruppides polnud lugu parem. Põhja- ja Kesk-Ameerika esindajateks kvalifitseerusid Mehhiko ja USA võitudega Kuuba üle. Peruu ja Ekuadori loobumise tõttu pääsesid Lõuna-Ameerikast võistluseta edasi Uruguai ja Paraguai. Samuti Tšiili ja Boliivia, sest Argentiina boikoteeris FIFA-t ja sedakorda ka Brasiiliat. Tundub aga, et argentiinlased kartsid Brasiilias kaotada; nende profid ja bossid olid sattunud leppimatusse vastuollu, ning kuulsamad mängijad emigreerisid Kolumbiasse. Argentiina ei saanud kokku tugevat meeskonda.

Likvideerus ka Aasia grupp — Birma, Filipiinid ja India loobusid.

Lõppvõistlusteks kvalifitseerunuid jäi vaid 13. Hakati asendajaid otsima. Algul Prantsusmaa nõustus, viimasel hetkel ütles aga ära. Kuna mõned nädalad enne MM-ide algust kaotas ta Šotile 0:1, Belgiale 1:4, ei uskunud nad oma jõusse. Ettepanek tehti Portugalile, seegi keeldus.

Euroopas seadsid end sõiduvalmis vaid kuus meeskonda, siiski eliit: tiitlikaitsja Itaalia, Londoni olümpia võitja Rootsi, Inglismaa, Hispaania, staažikad Šveits ja Jugoslaavia. Itaallased sõitsid laevaga, teised valisid kiirema vahendi, lennuki.

Vastavalt juhendile moodustati Rio de Janeiros ikkagi neli gruppi, kusjuures Brasiilia, Itaalia, Inglismaa ja Uruguai asetati gruppidesse, ülejäänud 9 loositi.

Juba I grupi esimene kohtumine — Brasiilia—Mehhiko — tõi pealtvaatajate rekordi — 120 000. Brasiillased olid võimsad ja võitsid 4:0. Jugoslaavia alistas samal ajal Šveitsi 3:0. Siis tuli üllatus: Brasiilia—Šveits 2:2. Jugoslaavlased alistasid Mehhiko 4:1. Mine tea, kuidas otsustav mäng Brasiilia—Jugoslaavia oleks läinud, kui Jugoslaavia keskpoolkaitsja Mitič poleks vahetult enne võistlust staadioni betoontunneli madalal trepil lauba vastu teravat laeserva lõhki löönud. Kui ta kinniseotud peaga väljakule ilmus, oli juba 10 minutit mängitud ja brasiillaste resultatiivseim mees kt. Ademir oma mehed 1:0 ette viinud. Loomulikult oli jugoslaavlaste tuju rikutud ning sisuliselt mängisid nad kümnekesi üheteistkümne vastu. Ps. Zizinho lisas veel ühe värava ning Brasiilia oli kindlustanud endale koha finaalgrupis.

II grupi avamängus võitis Inglismaa Tšiili võrdlemisi kergelt — 2:0. Ka Hispaania näitas end löögivõimelisena, võites ennastületavaid jänkisid 3:1 ning seejärel Tšiili 2:0.

Inglismaa—USA. Ühel pool jalgpalli emamaa, teisel pool ragbija pesapallimaa, kes jalgpalliareenil rahvusvaheliselt tundmatu. Inglismaad, esmakordset MM-võistlustel, peeti Brasiilia kõrval favoriidiks. Matši peeti üksnes formaalseks, seepärast määratigi mäng suhteliselt kõrvalisele väljakule (20 000 pv.). Muide, kihlvedude põhjal oli USA kaotust hinnatud suhtega 1:500!

Kui meeskonnad väljakule jooksid, võttis juba nende välimuse võrdlemine rahva muhelema. Inglastest lausa õhkus treenitust ja enesekindlust, juba nende dress reetis rikast elukutseliste meeskonda. Avalöögi järel korraldasid inglased ameeriklaste väraval all tulevärgi. Viie minuti jooksul võinuksid nad paari väravaga juhtida, kuna pall käis korduvalt põiklatis. USA kaitsjad aga likvideerisid otse surmkindlaid võimalusi. Nende kapten ppk. McIlvenny juhtis oma meeskonda nagu laeva tormis. Poole tunni pärast muutus rahvaski kärsituks. Inglased ei saavutanud väikesel auklikul väljakul kuidagi mängurütmi.

38. min. pääsesid ameeriklased teravale vasturünnakule. Vasakpoolkaitsja Bahr lõi väravale, kt. Gaetjens muutis madala palli suunda ning vv. Williams suutis vaid üle õla vaadata, kuidas pall võrku sahises. Tribüüni aga rahustas poolajavile.

II poolajaks olid inglased edurivi mõnevõrra ümber korraldanud. Ent ei aidanud. Lõpuvilegi ei teadnud targemat.

«New York Times» pidas agentuuridelt saadud tulemust udujutuks ega usaldanud seda trükkida, enne kui oli saanud kinnituse oma korrespondendilt.

Juubeldava meeskonna mänedžer jooksis kiiruga muutma lennupiletite bronni — oli olnud kaotuses liialt kindel.

Inglismaa sai ka hispaanlastelt kaotuse. Ainus löök kt. Zarralt röövis nende šansid finaalgruppi pääsemiseks. Ei aidanud isegi selliste kuulsuste, nagu Matthewsi, Ramsey ja Wright'i meeleheitlik püüd.

«Daily Herald» asetas esiküljele leinaraamis teate: «2. juulil 1950 suri Rio de Janeiros Inglise jalgpall, mida kurbusega leinavad sõbrad ja tuttavad. NB! Tema maised jäänused põletatakse tuhaks, mis viiakse Hispaaniasse.»

Grupi viimane kohtumine Tšiili—USA kujunes lahtiseks, tujutuks mänguks. Olid ju mõlemad kojusõitjad. Jänkid kaotasid 2:5. II grupist läks nelja parema hulka täiseduga mänginud Hispaania.

III grupp: Rootsi, Itaalia, Paraguai. Itaaliat esindas teine garnituur. Lennukatastroofis, kus hukkus peaaegu kogu «FC Torino» meeskond, sai surma enamik rahvusmeeskonna mängijaid. MM-turniirist nad küll ei loobunud, kuid traagiline sündmus jättis nende esinemisse traagilise jälje. Sao Paulos kaotasid nad roots-

lastele 2:3, paraguailasi küll võitsid, kuid sellest ei piisanud, sest rootslaste 2:2 viik paraguailastega lülitas nad välja.

IV alagrupis oli vaid kaks meeskonda ning Uruguai edasipääsus ei kahelnud keegi. Matš kujuneski ühepoolseks — Boliivia lahkus väljakult 0:8 kaotusega. Neli paremat oli selgitatud.

Otsustav etapp mängiti taas turniirisüsteemis.

Brasiilia esimeseks vastaseks oli Rio de Janeiro hiigelstaadionil 150 000 pealtvaataja ees Rootsi. Olümpiavõitja kõik liinid sõna tõsises mõttes purustati. Brasiilia edurivi mängis «Tre Kronori» väravа all kassi ja hiirt. Väljakuperemehed võitsid 7:1, kusjuures kt. Ademiri kontosse kanti neli väravat!

Samal ajal Sao Paulos arenes Uruguai—Hispaania väga tasavägiselt. Pä. Chiggia viis Uruguai küll juhtima, kuid pä. Basora ei jäänud võlgu, lõi järjest kaks väravat ning initsiatiivgi oli Hispaania poolel. Lõpuks õnnestus Uruguail viigistada (Varela).

Neli päeva hiljem toimus teine voor. Rio de Janeiros ei suutnud hispaanlased Ademir-Zizinho-Jair-Chico teravaid aktsioone pidurdada ning Brasiilia võitis 6:1! Sao Paulos oldi taas äärmiselt tasavägised. Brasiillaste peksupoiss Rootsi võistles südilt kuni lõpuni. Nad läksid juhtima 1:0, siis tuli viik. Läksid uuesti juhtima, uuesti viik. Alles lõpuminuteil õnnestus kt. Miguezil Uruguaile võiduvärav lüüa 3:2.

16. juulil mängiti otsustav voor. Sao Paulos pidasid «pronksisõda» Rootsi ja Hispaania. Viimastel piisas viigist. Ootamatult valitsesid platsi rootslased, läksid juhtima 3:0 ja võitsid 3:1.

Rio de Janeiro põletava päikese käes ründas Maracana hiigelstaadioni hiigelrahvasumm. Kohtusid kohvimaade Vestmann ja Piibeleht — Brasiilia ja Uruguai.

Rio de Janeirosse oli saabunud tuhandeid sisemaalasi, provintslasi. Nad tahtsid oma silmaga näha, kuidas nende lemmikud esmakordselt «Kuldse jumalanna» võidavad. Brasiilial oli viimase mängu eel 4, Uruguail 3 punkti. Seega piisas brasiillastel viigistki, et tulla maailmameistriks. Ent kogu Brasiiliat, vahest ehk terve maailma spordiavalikkust põletas ainus küsimus: kui suurelt Brasiilia võidab? Korraldajad tundsid brasiillase bravuuri: väljak oli ümbritsetud mitme meetri sügavuse laia kraaviga, relvastatud politseinikud palistasid tribüüniesise mururiba. Selliselt kammitseti 203 849 «varumängija» võimalikku amokijooksu.

Esimeste mängijate ilmumisega ilmus ka fantastiline kisaorkaan ja ilutulestik. Raketid lendasid taeva alla, õhus kaikus kanonaad «Bra-sil», «Bra-sil». (Georg Rjabov jutustas, kui nad esmakordselt, s. o. paarteist aastat hiljem, Brasiilia väljakule ilmusid ja tribüünidel paugutamine ning kisa lahti läks, heitnud paar grusiinlast ja mõned moskvalased pikali, et mitte «pihta saada»! Nad arvanud, et neid tulistatakse.)

Hetkeks saabus vaikus. Kõik tahtsid kuulda vahekohtuniku M. Readeri (Inglismaa) avavilet. Kohe paiskus Brasiilia elavhõbe-

jas edurivi rünnakule. Neid juhtis tõeline virtuoos kt. Ademir, kes 9 väravaga oli seni ka väravaküttide edetabeli tipus. Vaatamata kergelt vigasele paremale jalale (!) oli Ademiril kohutavalt tugev löök. Tema 20 meetri pealelöögist olla nii mõnigi väravavaht koos palliga väravasse löödud. Mõistagi arvati, et samast saatusest ei pääse Uruguai vv. Maspoli. Uruguailaste karistusala oli pidevalt SOS-olukorras, kuid nagu imeväel lahenesid ohtlikud momendid. Nende vv. Maspoli, kk. Varela ning omaaegse kuulsuse José Leone Andrade vennapoeg Rodriges Andrade pidasid vapralt vastu. Nad oskasid jahutada vastaste ägedust ja viia oma meeskond vaheajale väravateta viigiga.

Teist poolaega alustas Brasiilia taas temporikkalt. Kaks minutit hoidsid nad Uruguai väravat «tule all», siis lõid ka avavärava. See juhtus 48. minutil. Ademir keerutas palliga karistusala joonel, söötis siis täpselt haugina sööstvale Friacale, kes lõigi püüdmatult 1:0. Staadionil lendas taeva alla sadu rakette, tribüünid mähkusid värvilistesse serpentiinilintidesse. Võit paistis käes olevat.

Kaotusseis tõi kõigile ootamatult uruguailaste mängu pöörde. Hoolika püüdlikkusega said nad peagi initsiatiivi ja sooritasid seeria toredaid rünnakuid. Nende kuulsaim forvard Ghiggia, kes esimesel poolajal ei paistnud millegi erilisega silma, oli ümbersündinud. Järsku tegi ta oma «varju» Bigodega, keda treener da Costa kõigi aegade parimaks kaitsjaks hindas, mida ise tahtis. Bigodet, kelle ülesandeks oli ainult Ghiggia katmine, tabas nagu kramp. Ta hilines vaid sekundi murdosa, millest piisas, et Ghiggia jõudis täpselt sööta, üsnagi vabalt triblada ja peale lüüa. 65. min. tuli Ghiggia efektse triblinguga mitmest mehest mööda, tõmbas kahe kaitsja tähelepanu endale, millega valmistas vs. Schiaffinole vaba löögipositsiooni. Sööt ja Schiaffino lõi viivitamatult lati alla — 1:1.

Edasigi kombineerisid uruguailased ladusalt. Ghiggiat jätkus kõikjale. Ta mängis üle Bigode, sellele appi rutanud Juvenali. 76. min. sai täpse pika söödu ppk. Gambettalt, mängis end vabaks ja lõi abitusemähkmeis siplevast vv. Barbosast lihtsalt mööda. 2:1.

Tribüünide ässitusel lõid brasiillased panga peale. Ent kallid minutid lausa sulasid kokku. Brasiillaste söödutäpsus oli kadunud, pall omavolitses, kõik nende taotlused jooksid uruguailaste kaitseliinide karile. Suures ähmis ei kuulnud nad isegi lõpuvilet, taotlesid üha innukalt viigiväravat.

Hetk hiljem levis eetris teade — Uruguai võitis «Kuldse jumalanna». Kolm montevideolast ei kestnud mängu lõpuminutite pinget, raadioreportaaži lõpul langesid nad surnult kokku.

Uruguai jalgpallurid nutsid rõõmupisaraid. Neist said rahvuskangelased. Legendaarseks muutus Alcide Ghiggia. Ometi laskis ta end peatselt Itaaliasse müüa, kus ta palju aastaid mängis Rooma jalgpalliklubis ja «Squadra Azzurra» rivistuses.

Võiduka Uruguai meeskonna koosseis: Maspoli; M. Gonzales,

Tejera; Gambetta, Varela, R. Andrade; Ghiggia, J. Perez, Miguez, Schiaffino ja Moran.

Brasiilia: Barbosa; Augusto, Juvenal; Bauer, Danilo, Bigode; Friaca, Zizinho, Ademir, Jair, Chico.

MM-turniir Brasiilias kujunes Lõuna-Ameerika jalgpalli triumfiks. Teist korda võttis selle väikese maa esindus osa MM-võistlustest ja teist korda ka võitis. Kui siia lisada veel kaks olümpiakulda, siis pole kahtlust, et 1950. aastal võis Uruguai end pidada kõigi aegade parimaks jalgpallimaaks.

Ka rahaliselt õnnestus üritus hästi — 36,5 miljonit cruzeirot (finaalmängu pilet maksis keskmiselt 30 cruzeirot).

1954. UNGARI «IMEMEESKONNA» DRAAMA BERNIS. SAKSA FV VÕIDAB TIITLI

V MM-võistlustele, mille lõppturniir korraldati Šveitsis, registreerus 38 maad. Enne valikmänge loobusid Poola ja Hiina, nii et osavõtjaid jäi 36. Uruguai ja Šveits pääsesid lõppturniirile kvalifikatsioonita. Suurmeeskondadest jäid seekord kõrvale Argentiina ja NSV Liit.

Kuigi eelmiste võistluste süsteem pakkus nii mõneski suhtes uut ja huvitavat ning selle pooldajaid oli palju, otsustati ikkagi n.-ö. segasüsteemi (turniiri- pluss olümpiasüsteem) juurde tagasi tulla. Lõppvõistlustel rakendati koguni šveitsi reformeeritud süsteemi (asetatud meeskonnad alagruppides omavahel ei kohtunud — neid oli ühtekokku kaheksa, igas grupis kaks; kui asetatud meeskond sai juurdeloosituga võrdselt punkte, pidasid nad lisamängu; alates veerandfinaalist kasutati olümpiasüsteemi — kaotaja langes välja).

Uuendused süsteemis kutsusid esile nii mõnegi FIFA liikme pahameele, kuid mängud hakkasid siiski uduse 4. juuli suunas veerema, mil toimus dramaatiline finaalmatš.

Kvalifikatsioonimängudeks kujundati 13 gruppi. Igast pääses edasi võitja, välja arvatud III grupp (S.-Briti), kust neljast kvalifitseerus kaks paremat.

I grupis (Saksa FV, Saarimaa, Norra) oli sakslaste paremus veenev — üks viik (Norraga 1:1) ja kolm võitu. Muide, Prantsusmaa ja Lääne-Saksamaa piiril asuv Saarimaa oli tollal autonoomne üksus (ligi 1 milj. elanikku) ning jalgpall oli selles kandis, nagu kogu Saksamaal ja Prantsusmaal populaarne ning küllalt kõrgest klassist (võitis ja viigistas Norraga).

II grupis (Rootsi, Belgia, Soome) oli mõnevõrra sensatsiooniline Rootsi kaks kaotust Belgiale (2:3 ja 0:2) ning viik Soomega (3:3). Kui rootslased olid ilmses alavormis, siis soomlased mängisid ennastületavalt (ka Belgiaga viik 2:2). Seitsme punktiga kaheksast oli parim Belgia.

III grupi (Inglismaa, Šoti, Wales ja Põhja-Iiri) üheringilisel tur-

niiril osutusid ootusekohaselt kaheks paremaks Inglismaa ja Šoti.

IV grupis (Prantsusmaa, Luksemburg, Iirimaa) võitis kõik mängud Prantsusmaa.

V grupis olid vastamisi Austria ja Portugal. Austerlased võitsid koduväljakul 9:1, Portugalis katsetasid vaid oma kaitseliine (0:0).

VI grupis alistas Hispaania kodupinnal Türgi 4:1, kuid kaotas Türgis 0:1. Kolmas mäng Roomas jäi vaatamata lisaajale viiki 2:2. Liisk otsustas türklaste kasuks.

VII grupist pääses võistluseta edasi Ungari, sest Poola loobus.

VIII grupis peeti aga tuliseid heitlusi. Nappide võitude ja ühe viigiga Bulgaaria ning Rumeenia vastu pääses edasi Tšehhoslovakkia.

IX grupis (Itaalia-Egiptus) oli kahes mängus parem Itaalia, X grupist pääses edasi Jugoslaavia, kes alistas nii Iisraeli kui Kreeka kõigis kohtumistes võrdselt 1:0. XI gruppi kuulusid Mehhiko, USA ja Haiiti. Väravasuhtega 19:1 võitsid mehhiklased. XII grupis alistas Brasiilia kõigis mängudes nii Tšiili kui Paraguai. XIII grupis peeti Hiina loobumise tõttu vaid kaks mängu: Jaapan—Lõuna-Korea 1:5 ja 2:2. Lõuna-Korea tuli esimese Aasia meeskonnana MM-võistluste lõppturniirile.

16. juunil 1954 avasid Šveitsi riigipea dr. Rubattel ja FIFA president Jules Rimet Lausannes V MM-võistluste lõppturniiri. 16 meeskonda alustas neljas alagrupis heitlust.

Loos paigutas eelismeeskonnad järgmiselt: I Brasiilia, Prantsusmaa; II Ungari, Türgi; III Austria, Uruguai; IV Inglismaa, Itaalia. Omavahel nad alagrupis ei kohtunud, samuti nagu juurdeloositudki. Iga alagrupi kaks edukamat pääses 1/4-finaali, kus partneriteks said I ja II ning III ja IV alagrupi meeskonnad. Paarid loositi.

Ungarit peeti favoriidiks, sest nende kuldne «Helsingi 11» ei olnud 1950. a. maikuust alates ühtki mängu kaotanud. Nende nn. kõigi aegade meeskonnas mängisid: väravas Grosics, kaitses Buzanszki, Lorant, Lantos, poolkaitses Bozsik, Szojka, Zakarias, edurivis Czibor, Kocsis, Puskas, Hidegkuti, Palotas, Budai, M. Toth, J. Toth. 1953 võitsid nad Wembley's maavõistluse inglastega 6:3! 90 aasta jooksul polnud Inglismaa oma koduväljakul mandrimeestega kohtudes kaotusekibedust kogenud. Ka 1954. a. maavõistlusel Budapestis, kolm nädalat enne MM-turniiri algust, ei saanud inglased revanši, vaid kaotasid 1:7, s. o. täpselt sama tulemusega, millega oli Budapestis 46 aastat tagasi peetud esimesel maavõistlusel ungarlasi võidetud.

Suurvõistlused on toonud alati üllatusi. Juba I grupi esimene mäng Lausanne'is tõi eelismeeskonnale nulli — Prantsusmaa kaotas Jugoslaaviale 0:1. Oma võrdvõimelisust kinnitasid jugoslaavlased viigiga Brasiilia vastu (1:1). Prantslased võitsid mehhiklasi 3:2, Brasiilia oli Mehhikost üle 5:0 ning 3 punktiga pääsesid 1/4-finaali Brasiilia ja Jugoslaavia.

II grupis ei suutnud Lõuna-Korea kaitseliinid Ungari ründehoogu pidurdada — 9:0. Saksa FV võitis ülekaalukalt eelismeeskonna Türgi (4:1), kuid ungarlaste vastu polnud neil rohtu — 8:3 (3:1). Võites Lõuna-Korea 7:0, kogus Türgi võrdselt Saksa FV-ga 2 punkti. Vastavalt juhendile peeti lisamatš. Selle võitsid sakslased 7:2 ja tee veerandfinaali oli avatud.

III grupis osutusid eelismeeskonnad veenvalt paremateks: Uruguai-Tšehhoslovakkia 2:0, Austria-Šoti 1:0, Uruguai-Šoti 7:2, Austria-Tšehhoslovakkia 5:0. Seega said Uruguai ja Austria mõlemad neli punkti ja pääsesid veerandfinaali.

IV grupp üllatas. Itaalia sai kohtumises Šveitsiga pärast 1:1 poolaega kaotuse 1:2. Belgia mängis raskes heitluses Inglismaaga 4:4 (poolaeg 1:2, normaalaeg 3:3). Kahele juurdeloositule tekkis ootamatult soodne platsdarm. Inglismaa suutis oma reputatsiooni siiski hoida — alistas šveitslased 2:0. Itaalia võitis kõike väljapanevalt Belgia 4:1, kuid lisamatšis Šveitsiga, kellel oli samuti 2 punkti, jäid nad sama tulemusega alla ning võisid koju sõita.

Lõppturniiri esimene etapp pani gruppide moodustamise uue printsiibi küsimärgi alla: kolm eelismeeskonda langesid ju konkurentsist välja. Ent võrreldes veerandfinaalidega, kus loos viis vastamisi grupivõitjad, oli see vaid dramaatiliste sündmuste avamäng.

Veerandfinaalid peeti kahel päeval. 26. juunil kohtusid Baselis Uruguai ja Inglismaa ning Lausanne'is Austria—Šveits. 27. juunil Genfis Saksa FV ja Jugoslaavia ning Bernis Ungari—Brasiilia. «Piisab üksnes pilguheitmisest kohtumiste programmile. Keskpunktis on esimene ja neljas mäng. Nendes mängib tulevane maailmameister!» kirjutasid kommentaatorid.

Baselis oodati Inglismaa kuulsate proffide võitu. Kuigi temperamentsed uruguailased olid siiamaani suurepäraselt esinenud, arvati ekstraklassi inglasi (Matthews, Lofthouse, Wright, Byrne, Finney jt.) neist paremaiks. Ent Albioni pojad suutsid küll takistada kt. Miguezi ja rünnata uruguailaste väravat vägagi ohtlikult, ometi lõid uruguailased neli väravat inglaste kahe vastu. Inglaste kaotust hinnati teenimatuks. Teisalt aga kuuldus hääli, et selle mängu lõpp röövis Uruguailt tiitlikaitsmise võimaluse. Pärast võidetud poolaega (3:1) ei laabunud uruguailaste mäng. Vä. Finney saavutas värava ning minimaalses kaotusseisus jätkasid inglased ägedaid rünnakuid. Siis õnnestus ps. Ambroisil lüüa 4:2, mille järel uruguailased n.-ö. pimedasse kaitsesse tõmbusid. Seis jäi endiseks, kuid kolm Uruguai tublimat — maailmameistrid Varela, Andrade ning Abbadie — said raskelt vigastada.

Lausanne'is algas mäng ligi 50 000 pealtvaataja ees ootamatult bravuurselt. Šveitslased läksid Hügi II ja Ballamani löökidest juhtima 3:0. Ent see ei tähendanud võitu. Austerlased lõid koguni viis väravat järjest! Ja kui ka Ballaman lisas veel ühe, seisis poolajavileks tablool harvanähtav tagajärg — 4:5. Kumbki meeskond

ainult ründas, mängis täispangale, unustati tagalajulgestus. Teisel poolajal kanti protokolli veel kolm väravat, neist üks õnnetu austerlaste omavärav ning MM-võistluste kõigi aegade resultatiivseim veerandfinaal oli sündinud — 7:5!

Genfi veerandfinaal algas ja lõppes jugoslaavlastele õnnetult. 10. min. lendas pall kk. Horvati jalast väravavahile ootamatult võrku — omavärav. Edasises mängus oli jugoslaavlastel palju väravavõimalusi, kuid sakslaste värav jäi nagu imekombel «ristimata». Saksa FV võitis teenimatult 2:0 (teise värava lõi 3 min. enne lõpuvilet nende pä. Rahn).

Bern. Sellest veerandfinaalist ootasid 60 000 pealtvaatajat ja kogu raadiot kuulav maailm mustermängu. Selle asemel said nad näha-kuulda kuulsat «Berni löömingut». 22 jalgpallimeistrit sõimlesid ja kähmlesid, nii et vahekohtunik oli sunnitud kolm mängijat eemaldama, neljale hoiatuse tegema ning määrama kaks penaltit. Heitlus jätkus veel riietusruumiski, kus isegi pudelid lendasid!

Ungarlasi peeti mitteametlikeks Euroopa meistriteks. Kohtumises brasiillastega said nad vastasteks temperamentsed ja võidujanused pantrid.

Juba kolmandal minutil viis kt. Hidegkuti Ungari juhtima, ehkki löögi takistamisel brasiillased tal püksid lõhki rebisid. 5 minutit hiljem saavutas ps. Kocsis raskelt positsioonilt 2:0. Ungarlaste ülekaalu ja õnnestumist püüdsid brasiillased toorutsemisega tasakaalustada. Ungarlased ei jäänud aga võlgu ja mäng kujunes reeglite rikkumiste rohkeks. Kui Brasiilia kesktormaja läbimurre ungarlaste karistusalas peatati «mahaniitmisega», määras vahekohtunik kõhklematult penalti. Selle realiseeris pk. D. Santos ja seis oli 2:1. Peatselt kõlas ka poolajavile.

Teise poolaja algul, analoogiliselt esimese poolaja lõpule, niideti maha Brasiilia karistusalas ungarlane. Penaltist saatis palli võrku omakorda Ungari kaitsemees Lantos — 3:1. Viisteist minutit enne lõppu õnnestus Brasiilial raevukas rünnak ja pä. Julinho vähendas kaotusseisu. Nüüd unustasid Santos ja Boszik jalad ja jätkasid mängu rusikatega. Mõlemad saadeti väljakult minema. Samal ajal aga ajasid kaks metsistunud brasiillast vs. Cziborit mööda väljakut taga. Tal õnnestus lööke vältida. Äkki tormas platsile Brasiilia treener ning tungis kohtunikule kallale. Politseinikud kandsid sipleva treeneri minema. Fotomeeste parv lisas segadusele omapoolse panuse.

Mäng jätkus. Ent rusikad mängisid rohkem kui jalad. 4 minutit enne lõppu oli kohtunik sunnitud kõrvaldama veel ühe brasiillase. Ungari ps. Kocsis oskas end üsna lõpu eel kokku võtta ning saavutas 4:2. Publik ohkas kergendatult. Toorutsemisest oldi tüdinud. Pettunud pealtvaatajaskond kogunes staadioni ümber, et mängijatele pahameelt avaldada. Politseil õnnestus segaduse levimine siiski ära hoida.

Poolfinaalid olid määratud 30. juunile. Korraldati loosimine ja jälle vedas Saksa FV-l. Tal tuli kohtuda Austriaga. Mäng toimus Baselis. Treener Joseph (Sepp) Herberger oli Austria—Šveitsi mängu põhjalikult analüüsinud ja jaotanud igale mehele kindla ülesande nii kaitse- kui ründeolukorras. Ta aimas, et austerlased mängivad *va banque* ja ta ei eksinud. Sakslased võitsid 6:1, kusjuures kt. O. Walter ning vs. F. Walter lõid kumbki 2, ps. Morlock ja vä. Schäfer kumbki ühe värava. See oli austerlaste kaitseliinide süü, et maailma spordilehed panid ülevaadetele nagu kokkuräägitult pealkirjaks «Austria jalgpalli «Waterloo»».

Kohtumine Ungari—Uruguai peeti Lausanne'is poolesajatuhande pealtvaataja ees. Tribüünid kihasid. Mõlemat meeskonda oli toorutsemise eest hoiatatud. Publik ootas korrektset ja meisterlikku mängu. Kellelgi ei tulnud pettuda. Meeskonnad esitasid niisuguse partii, et kriitikud hääletasid selle üksmeelselt n.-ö. kõigi aegade mänguks. Võistlus oli hoogne, puhas. Tribüünide sümpaatia kuulus Ungarile, kes mängis vigastada saanud Puskaseta. Ungarlastel klappiski ning vä. Czibor lõi peatselt juhtvärava. Brasiillastega mänginud edurivis oli tehtud mõningaid muudatusi: kesktormajaks oli Palotas, Hidegkuti ja Czibor olid nihutatud vasakusse tiiba, pä. M. Tothi asemel mängis Budani ning ainult Kocsis jäeti endisse paika. Nad ründasid järjepannu, kuid uruguailaste kaitseliinid eesotsas vv. Maspoliga pidasid vastu. Esimene mängupool jäigi 1:0.

Teise poolaja algul näis, et mäng on tehtud: 3. min. lõi Hidegkuti 2:0. Uruguailastele valas see aga õli tulle. Suure liikumisraadiusega kt. Schiaffinot jätkus kõikjale. Ta tõi ise palli keskväljakult karistusala lähisele, söötis täpselt, lõi peale. Eriti hästi sobis tal koostöö vs. Hohbergiga. 80. min. saavutasidki nad toredast kombinatsioonist värava (Hohberg).

Tribüünid rõkkasid. Mängutempo ei raugenud, pall käis värava alt värava alla. Kui lõpuvileni jäi vaid 3 minutit, leidsid Schiaffino ja Hohberg jälle suurepärase ründevõimaluse ning Hohberg lõi 2:2. Kaasmängijad õnnitlesid teda nii tormakalt, et arst pidi meest terve minuti küljejoone taga toibutama.

Lisaaja teisel poolel demonstreerisid aga ungarlased tõelist meisterlikkust. Kahel korral tõusis uruguailaste karistusalas poole keha võrra teistest kõrgemale Sandor Kocsis ja suunas peaga pä. Budai kõrge tsenderduse püüdmatult vv. Maspoli võrku. Ungari võitis 4:2. Püsti tõustes saatsid pealtvaatajad aplausiga väsinud ungarlasi, kes lahkusid väljakult käsikäes uruguailastega. Kahetunnises ilusas mängus olid nad Lõuna-Ameerika pallitaidureid teenitult võitnud.

Kolmanda koha mängus Austriaga olid platsil vaid uruguailaste varjud. Pärast 1:1-poolaega kaotasid nad Zürichis üsnagi veenvalt 1:3. Kolm puhkepäeva jäi neile väheseks.

Finaalmäng leidis aset järgmisel päeval, 4. juulil, Bernis. Juba

teiskordselt olid vastamisi Ungari ja Saksa FV. Autsaideriks peetud sakslased olid jõudnud tiitlimänguni meeskonnaga, kes nelja viimase aasta jooksul polnud 33 maavõistlusel tundnud kaotusekibedust ja kes oli neid oma alagrupi mängus hävitavalt võitnud. Kõik rääkis ungarlaste poolt.

64 000 pealtvaataja mürisev aplaus ja hõisked tervitasid finalistide ilmumist vihmast pehmeks muutunud mängumurule. Tusane ilm ei heidutanud kedagi, ei põnevuskuumi spordisõpru ega tiitlimängu ärevusest lõkendavaid jalgpallureid.

Ungarlased alustasid särtsakalt, oma tavalises maneeris. Ja nagu alati, saavutasid nad nüüdki edu juba esimesel pooltunnil. Herberger oli oma meeskonna täielikult ümber komplekteerinud, toonud sisse koguni viis uut meest. Algul ei suutnud sakslased madjarite frontaalseid rünnakuid kuidagi takistada. 6. min., kui sakslaste vv. Turekil oli tulnud juba mitmeid raskeid palle püüda, tekkis moment, mille ungarlased ladusalt realiseerisid. Turek tõrjus, pall põrkus penaltipunkti, kust vs. Puskas selle võrku tulistas. Kaks minutit hiljem saavutasid ungarlased uuesti terava rünnaku. Vk. Kohlmeyeri ja vv. Tureki omavahelise söödu lõikas ära Ungari pä. Czibor ning viis oma meeskonna juhtima 2:0. Juba arvati, et autsaiderite «saun» köeb. Möödus vaid kaks minutit, kui ppk. Bozsik ja vv. Grosics kordasid Saksa kaitsja ja väravavahi patustust. Ps. Morlock jõudis vahele ja suunas palli ungarlaste võrku — 1:2. Sakslased sattusid hoogu, läksid üle mees-mehe kattele ning lõid ungarlaste mängu tükiks ajaks segi. 17. min. magas kt. Hidegkuti maha suurepärase võimaluse ning sakslased läksid vasturünnakule, mis lõppes nurgalöögiga. Fritz Walteri toredast kornerist tekkis uuesti ohtlik situatsioon. Vv. Grosics viivitas väljatulekuga ja pä. Rahn lõi meestesummast palli väravasse. 2:2. Poolaja lõpul haarasid ungarlased taas initsiatiivi, kuid sakslased katsid neid laitmatult.

Teise poolaja algul tegid Puskas, Hidegkuti ja Kocsis toreda tulevärgi sakslaste värava all, kuid vv. Turek ning vk. Kohlmeyer likvideerisid kõik ohtlikud momendid. Ungarlased hakkasid silmnähtavalt väsima, sakslased seevastu tõstsid isegi tempot, näisid värsketena. Üha sagedamini valitsesid nad ungarlaste väljakupoolt ning 84. min. kasutasid ära ppk. Bozsiku vea. Söödu asemel hakkas ta omal väljakupoolel vedama, kaotas palli ja andis sakslastele rünnakuvõimaluse. Pä. Rahn viis efektsete petteliigutustega palli otse värava ette. Vv. Grosicsil polnud enam midagi päästa. 3:2.

Jäi 5 minutit. Ungarlased paiskusid kogu meeskonnaga rünnakule. Kiired sööduvahetused, said kolmekesi läbi, pealelöök — värav! Inglane M. Ling näitas käega tsentrisse, kuid sakslased jooksid talle juurde ja osutasid küljekohtunikule. Tõepoolest, Griffins oli fikseerinud suluseisu. Värav jäeti lugemata ning sakslased said vabalöögi.

Viimane minut. Hidegkuti murdis läbi ja seisis Turekiga silmsilma vastu. Lõi... Turek tõrjus! Lõpuvile.

FIFA president R. W. Seeldrayers ulatas «Kuldse jumalanna» Saksa FV meeskonna kaptenile Fritz Walterile.

Huvitav vahemärkus. Ungari meeskonna kapten Ferenc Puskas läks riietusruumi sakslasi õnnitlema. Ta märkas, et meestega pole kõik korras, neil on väga paha olla. Ta väljus ja hetk hiljem levis nagu kulutuli teade, et sakslased on enne mängu võtnud mingeid ergutavaid aineid. Doping! Lehemehed tormasid rüsinal riietusruumi. Nad tõrjuti aga tagasi, intervjuudest öeldi ära. Algas kärarikas sõnasõda. Sel ajal lipsasid meeskonna liikmed vaikselt minema. Hiljem eitas meeskonna kapten üldse seda, et Puskas nende riietusruumis käis.

On ennegi juhtunud, et kaotajad süüdistavad võitjaid. Südametäiega, vahel ka objektiivselt. Puskase süüdistus võeti siiski tõemeeli ja see vapustas spordiavalikkust. Materjali jätkus. Ajalehed rõhutasid, et teisel poolajal märgati sakslaste juures harukordset energiatulva ja et 33-aastane Fritz Walter oli uskumatult koolipoisilik ja väsimatu. Müstiline lugu jäi lahendamata.

1958. TIPPU TÕUSEB BRASIILIA

VI MM-võistlusi korraldavaks maaks valiti Rootsi. FIFA juhid ei kahelnud hetkegi, et heade sporditraditsioonidega maa tuleb suurvõistluste organiseerimisega ladusalt toime.

Registreerus rekordiline arv osavõtjaid — 53. Nende hulgas oli esmakordselt ka NSV Liit, kelle koondis ja klubimeeskonnad olid rahvusvahelisel areenil juba üle 10 aasta märkimisväärseid võite saavutanud. Nüüd siis mindi jõudu mõõtma ka maailma tugevamate profimeeskondadega.

Maailmajagudele kinnitati järgmised limiidid: Euroopa 9 pluss tiitlikaitsja Saksa FV ja korraldaja Rootsi (registreeritud 27), Lõuna-Ameerika 3 (registreeritud 9), Kesk- ja Põhja-Ameerika 1 (registreeritud 6), Aasia-Aafrika 1 (registreeritud 9).

Kvalifikatsioonimängud algasid 30. septembril 1956 ja lõppesid 5. veebruaril 1958. Ühtekokku peeti 16 kuu jooksul 89 matši ja löödi 341 väravat. Arvud olnuksid veelgi suuremad, kui kohe algul poleks loobunud Venetsueela, Taivan, Türgi ja Küpros, hiljem seoses Iisraeli agressiooniga Egiptus, Sudaan ja Indoneesia. Nii jäi osavõtjaid 49.

Jalgpalli populaarsus üha kasvas. Eelvõistlustel ostis pileteid üle 4,5 miljoni inimese. Konkurents 14 vakantsele kohale tõi mõnegi üllatuse, pikk mängudesari pakkus spordisõpradele küllaldase närvikõdi.

Euroopas olid esimese viie grupi tulemused prognoosikohased:

võitjaiks osutusid Inglismaa, Prantsusmaa, Ungari (suhteliselt noor koosseis, sai Norras 1:2 kaotusegi), Tšehhoslovakkia ja Austria.

VI grupis konkureerisid NSV Liit, Poola ja Soome. Soomlased kaotasid kõik mängud, NSV Liit ja Poola kogusid punkte võrdselt — Nõukogude jalgpallurid võitsid koduväljakul 3:0, kuid kaotasid Poolas 1:2. Juhendi kohaselt korraldati erapooletul pinnal lisamatš. Selle võitis (Leipzigis) NSV Liit 2:0 (1:0).

VII grupis tuli Rumeenia ees esikohale Jugoslaavia. VIII grupis juhtus üllatus: kõrgesti reklaamitud Itaalia profid kaotasid Põhja-Iirile ja Portugalile veenvalt. Et Põhja-Iiri suutis Portugaliga ühe mängu viigistada, teise võita, tuli ta ka esikohale. IX grupis olid hoos šotlased. Nad mängisid Hispaaniaga tasavägiselt, Šveitsilt said aga neli punkti. Hispaania tegi kodupinnal 2:2 viigi Šveitsiga ja sellest piisas — Šoti kogus punkti rohkem.

Lõuna-Ameerikas oli kolm gruppi. Brasiilia mängis Peruuga esimese matši viiki, koduväljakul aga 1:0. See aga tähendas pileteid Rootsi, sest Venetsueela oli turniirist loobunud. Argentiina sai Boliivialt ühe kaotuse, kuid rohkem ta ei «komistanud». Boliivia kaotas ühe mängu ka Tšiilile ning Argentiina tuli esimeseks. Sensatsiooniks oli uruguailaste väljalangemine. Nende kohtumised Kolumbiaga andsid võidu ja viigi, Paraguai käest said aga 2:0 võidu kõrval 0:5 kaotuse. Et Paraguai oli alistanud nii kodu- kui ka võõral pinnal Kolumbia, pääses ta koos Brasiilia ja Argentiinaga esmakordselt lõppturniirile.

Kesk- ja Põhja-Ameerika 6 meeskonda võistlesid kahes grupis. Paremateks osutusid Mehhiko ja Kostariika. Omavahelistes matšides tuli võitjaks Mehhiko ja täitis 13. vakantse koha. Jäi vaid üks — Aasia-Aafrika esindaja. Nagu eespool märgitud, loobusid mõned selle grupi maad juba enne kvalifikatsioonimänge. Neljast grupist peeti võistlusi siiski kahes. Iisraeli agressioon lõi aga kaardid segi. Sõda lõppes küll varsti, kuid gruppide võitjad boikoteerisid Iisraeli ega läinud temaga kohtuma.

FIFA otsis lahendust. Viimane vaba koht tuli ju täita. Pärast mõningaid konsultatsioone otsustati, et Euroopa gruppides teisena platseerunuist loositakse see, kes kohtub kahes mängus Iisraeliga. Loosiõnn naeratas Wales'ile. Mõlemad matšid kaotas Iisrael 0:2 ning 5. veebruari õhtuks oli kvalifikatsiooniturniiridele kriips alla tõmmatud.

Samal ajal, kui Wales'i esindus võitu pühitses, viibis Inglismaa kuulus klubimeeskond «Manchester United» Jugoslaavias. Ta pidas Belgradis mängu Euroopa karikasarjas ning alustas Müncheni kaudu koduteed. 6. veebruaril juhtuski masendav lennukatastroof. Lumetormis kukkus reisilennuk alla. 44 reisijast hukkus 21, nende hulgas 7 jalgpallurit. Inglise koondist oli tabanud ränk löök, hukkunute enamik kuulus rahvusmeeskonda. Ka

nende resultatiivseim kesktormaja Tom Taylor sai surma. See kurb sündmus varjutas Inglismaa esinduse mänguklassi MM-võistluste lõppturniiril ja veel aastaid pärast seda.

8. veebruaril toimus FIFA istungjärk. Ungarlaste ettepanekul võeti loosimisel grupeerimise aluseks geograafiline printsiip. Gruppe oli neli, kus mängiti turniirisüsteemis. Juhendisse võeti klausel: kui teisele kohale pretendeerib võrdsete punktidega kaks meeskonda, korraldatakse lisamäng. Turniiri käik tõendas, et see oli ettenägelik.

Ameerika neli meeskonda saabusid Euroopasse üsnagi varakult. Aklimatiseerumise eesmärgil alustasid nad sõprusmatše lõunas, tulles järk-järgult põhja poole.

Keda peeti favoriitideks?

Kõige rohkem oli ajakirjandus reklaaminud Brasiiliat. Euroopa meeskondadest peeti mõneti ootamatult üheks tugevamaks debütant NSV Liitu. Arvestati veel Inglismaad, Ungarit ja Saksa FV-d, kuigi esimest oli tabanud lennukatastroof ja kahe viimase meeskonnad olid läbi teinud noorenduskuuri. Teistesse eriti ei usutud. Niisiis ei osatud ühestki mastist trumpi teha. Arvati vaid, ega lõunaameeriklased 12 Euroopa meeskonna vastu suuda. Tiitel jääb traditsioonikohaselt korraldavale kontinendile!

Kvalifikatsiooniturniiril kesiselt mänginud Brasiilia tõi Rootsis lagedale uue taktikalise skeemi (4+2+4), üllatas noorte staaride mängukunstiga, ignoreeris traditsiooni.

Pidulik avatseremoonia peeti Stokholmis Rosunda staadionil (kohti 53 000). Kõnega esines FIFA president Drewry ning seejärel kuulutas kuningas Gustav VI Adolf võistlused avatuks. 10 minutit hiljem jooksid väljakule Rootsi ja Mehhiko meeskond.

Allpool vaadelgem aga võistlusi gruppide järjekorras.

I — Argentiina, Tšehhoslovakkia, Saksa FV ja Põhja-Iiri; mängupaikadeks Halmstad, Malmö ning Hälsingborg. Spordiajakirjanikud prognoosisid tasavägiseid mänge.

Põhja-Iiri oli näidanud end kvalifikatsiooniturniiril parimast küljest. Ka nüüd, esimeses kohtumises tšehhidega võistlesid nad tublilt ja võitsid 1:0, ehkki enamik mänguajast olid ründavamaks pooleks tšehhid. Sakslased tulid toime Argentiina võitmisega 3:1, kuigi argentiinlased läksid juba 2. minutil 1:0 juhtima. Silmapaistvalt mängisid eelmiste MM-võistluste kangelased pä. Rahn ja kt. Seeler, kes lõid kahekesi ka väravad.

II vooruga läks aga tabel tihedaks. Sakslased said tšehhide vastu pärast kahe väravaga kaotatud poolaega vaevu viigi 2:2, Argentiina lõi iirlasi 3:1 (1:1). Otsustas viimane voor. Tšehhe võis päästa vaid võit. Ja nad alistasidki Argentiina ootamatu resultaadiga — 6:1. Saksa FV — Põhja-Iiri jäi 2:2. Saksa FV pääses 4 punktiga veerandfinaali, tšehhid ja iirlased kogusid aga võrdselt 3 punkti ning juhendi järgi pidid nad mängima lisamatši. Ent

neid tuli veerandfinalistide selgitamiseks koguni kolm! Seepärast vaadelgem, mis vahepeal juhtus teistes gruppides.

II — Prantsusmaa, Jugoslaavia, Paraguai, Šotimaa; mängupaikadeks Västerås, Norrköping, Örebro ja Eskilstuna.

Kohtumises Jugoslaavia—Šoti kulges esimene poolaeg jugoslaavlaste, teine šotlaste kerge ülekaaluga ning mäng lõppes 1:1 (1:0). Kohtumises Prantsusmaa—Paraguai löödi 10 väravat! 70 minutit oli mäng täiesti tasavägine, 62. minutil seisis tablool veel 3:3. Prantslased viigistasid ja said hoo. Kogu mängu demonstreeris Prantsuse edurivi harvanähtud koostööd. Kõik viis lõid väravad, neist ps. Fontaine 3, mis tõi suureskoorilise võidu 7:3 (2:2). See ei halvanud aga paraguailaste moraali. II voorus üllatasid nad šotlasi meisterliku mänguga ning võitsid 3:2 (2:1). Kui siis jugoslaavlased sama tulemusega Prantsusmaa alistasid, ei julgenud keegi kindla peale võitjaid ennustada. Kaks viimast matši kujunesidki äärmiselt võitluslikuks: Prantsusmaa-Šoti 2:1 (2:0) ja Jugoslaavia-Paraguai 3:3 (2:1). Prantslased ja jugoslaavlased kogusid 4 punkti ning läksid veerandfinaali.

III — Rootsi, Ungari, Wales ja Mehhiko; võistluspaikadeks Stokholm ja Sandviken.

Rosunda staadionile Stokholmis kogunes 53 000 pealtvaatajat, et jälgida «Tre Kronori» esimest matši Mehhikoga. Huvi oli suur, taheti näha, kuidas 24. tunnil komplekteeritud Rootsi esindus mängib. Ei saadud ju kätte kuut jalgpallurit, kes mängisid välismaa profiklubides, peamiselt Itaalias. Kas võis oodata ladusat koostööd? Esimene poolaeg vastust ei andnud, kuigi kt. Simonsson 17. min. rootslased juhtima viis. Teine poolaeg rahustas kõiki — «Tre Kronor» võitis 3:0. Mängu juhtis kohtunikuna moskvalane Latõšev.

Ungarlaste koosseis polnud enam kaugeltki see, kes 1954. aastani imet tegi. Palju oli «noort verd». Siiski ei visanud nad kellegi ees püssi põõsasse. Esimeses kohtumises Wales'iga asusid madjarid marulise rünnaku järel juba 4. min. juhtima (Bozsik). Tasapisi hoog rauges ning kt. Charles (Itaalia profikl. «Juventus»), kelle tegevusraadiust maailma parimad edurivimängijad kadestasid, lõi 27. min. viigivärava. 1:1 jäi lõpptulemuseks.

II voorus pidasid madjarid võitlusliku matši rootslastega. Silma paistis tuntud proff K. Hamrin, kes lõi kaks väravat (34. ja 55. min.), millele ungarlased suutsid vastata vaid ühega (76. min. Tichy). 2:1. Selle mänguga tõusid «Tre Kronor'i» aktsiad tublisti ning jutud väljakuperemehest-autsaiderist kadusid.

Wales ei suutnud Mehhiko vastu üle viigi 1:1 (1:0). Seejärel tegi ta ka Rootsiga viigi (0:0). Nüüd võis ungarlasi edasi aidata vaid võit Mehhiko üle. Nad saavutasidki 4:0, mis tähendas, et Wales'iga tuli 2. koha pärast veel kord kohtuda.

III — Brasiilia, Austria, Inglismaa ja NSV Liit; mängupaikadeks Uddevalla, Göteborg ja Boras.

Nõukogude koondis oli esmakordselt MM-võistluste finaalturniiril. Mõned nädalad enne sõitu peeti esimene maavõistlus Inglismaaga Moskvas. See jäi viiki 1:1. Nüüd kohtusid samad meeskonnad Göteborgis.

50 000 pealtvaatajat jälgis heitlust kaasaelamiskisaga. Inglismaal ja NSV Liidus istusid miljonid spordisõbrad raadio juures ja nõudsid kodakondseilt vaikust. NSV Liidu koondis tuli väljakule koosseisus: Jašin; Kessarev, Križevski, Kuznetsov; Voinov, Tsarjov; A. Ivanov, V. Ivanov, Simonjan, Salnikov, Iljin.

Inglismaa: McDonald, Howe, Banks, Clamp, Wright, Slater, Douglas, Robson, Kevan, Haynes, Finney.

Vahekohtunikuks oli ungarlane Szolt.

Mäng kujunes hasartseks, algeduga NSV Liidule. 13. min. tegi Iljin tõhusa eeltöö, söötis Simonjanile, kes täielt jooksult palli inglaste väravasse saatis. Püüdes paar «surmkindlat», tegi endale nime ka Jašin. Teisel poolajal tempo üha tõusis. 57. min. murdis A. Ivanov efektselt läbi ja lõi 2:0. Nüüd ründasid inglased puhuti seitsmekesi ning 66. min. vähendas kt. Kevan vahe 1:2-le. Näis, et 2:1 jääbki püsima. Siis aga takistati inglast karistusalas määrustevastaselt. Penalti realiseeris Finney. 2:2. Viimastel minutitel ründasid nõukogude jalgpallurid võidujanuselt, ent mänguseisu see ei muutnud.

Brasiillased olid esimeses matšis Austria vastu suures ülekaalus. Nad ründasid vahetpidamata, kasutades kõigile ootamatult taktikalist skeemi 1+4+2+4, mis oli neil nii hästi läbitöötatud ja ettevalmistatud, et pärast 3:0 võitu austerlaste üle hakati neid favoriitideks pidama.

Järgmiseks vastaseks oli Brasiiliale Inglismaa. See oli oodatud mäng. Taas täitusid tribüünid viimse võimaluseni. Kuid väravaid seekord ei saavutatud. Kiiduavaldusi oli aga rohkesti. Mõlemate väravavahtide, Gilmari ja McDonaldi arvel puhkes teenitult ovatsioone. Reaalseim väravavõimalus oli viimasel veerandtunnil. Vs. Haynes jõudis palliga silm-silma vastu vv. Gilmariga, ent Santos «niitis» ta maha. Läänesakslane Dusch ei söandanud aga penaltit määrata, mis vallandas protestitormi. Väravateta viigiga mäng lõppeski.

Nõukogude koondis tuli Borase staadionile Austriaga kohtuma samas koosseisus, mis inglaste vastugi. Matš oli tasavägine, temporikas, põnev ja möödus austerlaste kerge territoriaalse ülekaaluga. Ent väravaid lõid nõukogude jalgpallurid: 15. min. Iljin, 63. min. V. Ivanov 2:0. Muide, 55. min. oli austerlastel kasutada ka penalti, mille Jašin püüdis. Selles mängus tegi Jašin muudki imet, nii et järgmise päeva ajalehtedes nimetati teda üksmeelselt väravavahiks number üks.

Nüüd oli alagrupi edetabel selline: Brasiilia ning NSV Liit 3, Inglismaa 2 ja Austria 0. Ülejäänutel jätkus võidujaht.

NSV Liit — Brasiilia. 51 000 silmapaari oli Göteborgis palli-

väljakule suunatud, kui kõlas prantslase Guigue'i avavile. Juba 2. min. tuli Jašinil kt. Vava löödud pall võrgust välja tuua. Algusest lõpuni domineerisid brasiillased, Nõukogude koondise koostöö ei klappinud. Didi, Vava, Garrincha, Nilton Santos ja Pele ründasid hoogsalt Jašini väravat. Neid tunti juba esimeste mängude järel Euroopas sama hästi kui Ameerikas. Eriti imetleti noorukest, 17-aastast Pelet. 76. min. saavutas Vava teise värava — 2:0. NSV Liit sai esimese kaotuse, Brasiilia aga edasipääsu.

Samal ajal võitlesid inglased Austriaga viigi nimel. Jäänud esimesel poolajal kaotusseisu (0:1), pingutasid Albioni pojad kõike väljapanevalt. Nad jõudsidki järele, kuid austerlased läksid taas ette. Austria, kel polnud enam midagi võita, oli otsustanud oma naha kallilt müüa. 75. min. õnnestus inglaste kombinatsioon ja Kevan saavutas 2:2.

Nii mängisid inglased kõik mängud viiki ja kogusid NSV Liiduga võrdselt 3 punkti. Jällegi tuli lisamatšil oma sõna öelda. Neljast alagrupist tervelt kolmes jäi teine edasipääseja selgumata.

Malmös kohtusid lisamatšis Tšehhoslovakkia — Põhja-Iiri. Pool- ja normaalaeg 1:1. Tšehhid ründasid maruliselt, kuid hämmastavalt kindel väravavaht Uprichard ning lisaajal õnnestunult kontrarünnaku lõpetanud vä. McParland otsustasid mängu iirlaste kasuks 2:1.

Stokholmis mängisid Wales—Ungari. Esimene nende kohtumine oli lõppenud 1:1. Ungarlased panid kõik välja ja võitsid esimese poolaja 1:0. Teisel poolajal hakkas aga Wales'i mäng üha paremini klappima, nad lõid kaks väravat ja võitsid 2:1.

Göteborgis olid vastamisi NSV Liit ja Inglismaa. Mõlemad mängisid närviliselt. Inglased olid territoriaalses ülekaalus. Esimene poolaeg 0:0. Teisel poolajal saavutas vä. Iljin ühest kontrarünnakust mängu ainsa värava ja NSV Liidust sai veerandfinalist.

Veerandfinaalid. Stokholmi Rosunda staadionil kohtusid Rootsi ja NSV Liit. Mäng algas vihmasajus. Sellest hoolimata pendeldas pall temporikkalt värava alt värava alla. Kuigi võis märgata NSV Liidu kerget ülekaalu, olid rootslaste rünnakud märksa teravamad. Poolaeg siiski 0:0.

Rootslaste teotahe kandis lõpuks vilja. Pä. Hamrin murdis 50. min. üksi NSV Liidu karistusalasse, Jašinil tekkis väike arusaamatus kaitsemängijatega ja rootslane lõi püüdmatult väravanurka. See oli meie mängijaile nagu ergutussüst. Laine laine järel rullusid rünnakud rootslaste karistusalasse. Ent väravat ei tulnud. Mängida jäi viis minutit. Rootslased haarasid initsiatiivi, nõukogude jalgpallurid tundusid aga väsinutena. 88. minut. Hamrini kohavahetus eksitas mõnevõrra Kessarevi ja Križevskit. Nad lasksid tal üsna vabalt otsajooneni murda. Madal, terav sööt värava ette ning kt. Simonsson oli õigel ajal õiges kohas. Jašin oli tõrjumiseks võimetu. 2:0.

Göteborgis kohtusid Brasiilia ja Wales. Vigastuse tõttu puudus Wales'i tugisammas J. Charles. Kuid ka brasiillastel puudus midagi: sooja oli 15°, külmakartlikud lõunamaalased mängisid osaliselt treeningdressides. Tasavägine poolaeg lõppes 0:0. Mängu jätkamisel oli brasiillaste ülekaal küll ilmne, kuid nad saavutasid ainult ühe värava (Pele) — 1:0.

Territoriaalsele ülekaalule vaatamata ei suutnud Jugoslaavia Malmös Saksa FV-le ühtki väravat lüüa. Seevastu oli pä. Rahn taas see, kes tegi otsustava läbimurde. Ta lõi ootamatult, äärmiselt terava nurga all, ja pall lipsas võrku. Jugoslaavia sai teenimatu kaotuse. Kommentaatorid pidasid siin kaassüüdlaseks ka šveitslast Wysslingi, kes esitas nõrga vilepartii.

Norrköpingi veerandfinaalis mängisid Prantsusmaa ja Põhja-Iiri. Prantslaste edurivi oli taas löögihoos. Eriti paistis silma keskduo Kopa-Fontaine. Nad kiilusid iirlaste kaitsesse, vahetasid täpseid söötusid ja lõid alatihti ohtlikke momente. Iirlased alistati 4:0 (1:0). See peegeldab mängu käiku (Fontaine 2 v.).

19. juuni õhtuks oli maailma neli paremat selgunud, jaanipäeval hakati finaliste filtreerima.

Stokholmis kohtusid Brasiilia ja Prantsusmaa. Brasiillased asusid ägedalt ründama. Ei möödunud kahte minutitki, kui Vava Garrincha täpsest tsenderdusest skoori avas. Algul takerdusid prantslased brasiillaste kaitses. Kopa ei suutnud end Bellinist lahti kiskuda. Fontaine trügiti värava alt eemale. Siiski oskasid nad end vabaks mängida. Nad asusid ründama keskväljakult, murdsid toredate sööduvahetustega edasi ning Fontaine tegi viigi 1:1. 38. min. üllatas Didi — 20 meetrilt pommitas ta kaitsjate vahelt 2:1. Enne vaheaega sai kk. Jouquet vigastada. Ta tuli küll väljakule tagasi, ent abi temast meeskonnale enam ei olnud. Sisuliselt mängisid prantslased nüüd kümnekesi.

53. min. ründasid brasiillased nii edurivi kui poolkaitsega. Vava lõi väravale, vv. Abbes pillas palli ning juurderutanud Pele saatis selle tühja väravasse — 3:1. Pele oli nagu värten. Teda jätkus kõikjale ning ta vedas palli meisterlikult ka suurel kiirusel. 64. min. angerdas see «must ime» kahe kaitsja vahelt 4:1. 76. min. saatis ta efektsest ühe-puute-löögist palli veel kord prantslaste võrku — 5:1. Brasiillaste ülekaal oli veenev. 83. min. tõestasid prantslased siiski, et ka Brasiilia kaitsest on võimalik läbi mängida — Piantoni möödus neljast (!) brasiillasest ja lõi värava. Kuid rohkemat nad siiski ei suutnud.

Prantsuse meeskonna esindaja andis brasiillaste mängule kõrge hinnangu: «Kui meid oleks platsil olnud ka 12, poleks me ikkagi võitnud — seda seaduspärasem on 2:5 kaotus kümnekesi.»

Göteborgi poolfinaal oli hoopis teist masti. Kohtusid ju privilegeeritud meeskonnad — «Tre Kronor» ja Saksa FV.

Rootslased olid kiiremad, ründavamad. Ometi ei kandnud nende vaev algul vilja, värav tuli hoopiski neile endile. Ühest kontra-

rünnakust (24. min.) õnnestus vs. Schäferil Saksa FV juhtima viia. 6. min. hiljem murdsid rootslased vasakult tiivalt läbi ning vä. Skoglund viigistas väga raskelt positsioonilt. Teisel poolajal jätkus jõuline mäng. 58. min. lõi sakslane Juskowiak Hamrini jalaga ning ungarlane Szolt eemaldas ta viivitamatult mängust. Saksa FV jäi platsile 10 mehega. Algul ei õnnestunud rootslastel arvulist ülekaalu realiseerida, lõpuks läks see siiski korda: 79. ja 87. min. lõid väravad ps. Gren ning pä. Hamrin — 3:1. Rootsi esindus oli taganud endale vähemalt teise koha.

28. juunil mängisid kaotajad Göteborgis kolmandale kohale, võitjad 29. juunil Stokholmis esikohale.

Prantsusmaa ja Saksa FV matši suhtes oli vastakaid prognoose. Olid ju prantslased alagrupis kaotanud Jugoslaaviale, Saksa FV lülitas aga Jugoslaavia konkurentsist välja. Teiselt poolt polnud sakslased veel kedagi imestama pannud, prantslaste edurivi arvati aga brasiillaste järel parimaks. Kas sakslaste kaitse peab vastu? küsiti põnevalt. Ei pidanud. Prantsuse edurivi Wisnieski-Douis-Kopa-Fontaine-Vincent ei lasknud sakslaste kaitsel hingegi tõmmata. Ja kuigi Saksa FV esindus korraldas veteran Rahni juhtimisel mitugi teravat vasturünnakut, lõi väravaidki, oli prantslaste võit siiski veenev — 6:3. Just Fontaine, kelle kontos enne seda mängu oli 9 väravat, lisas nüüd veel 4 ning ta krooniti VI MM-turniiri väravatekuningaks.

Finaal Rootsi—Brasiilia. Ehkki rootslastel polnud oma meeskonnasse usku, tervitas täistribüünide traditsiooniline «Heja, heja Sverige!» «Tre Kronori» väljakule ilmumist.

Rootsi: Svensson; Bergman, Gustavson, Axbom; Börjesson, Parling; Hamrin, Gren, Simonsson, Liedholm, Skoglund.

Brasiilia: Gilmar; D. Santos, Bellini, N. Santos; Zito, Orlando; Garrincha, Didi, Vava, Pele, Zagalo.

Kohtunik — prantslane M. Guigue.

«Tre Kronori» šeff, inglane George Raynor, kes oli juba teist korda kutsutud Rootsi meeskonda ette valmistama, seisis kõigi seniste võitude taustal. Ka nüüd oodati talt üllatust, mida algminutid tõepoolest tõotasidki. Liedholm ja Simonsson kiilusid 5. min. keskelt maruhoona läbi. 50 000 pealtvaatajat kargas püsti... värav! «Tre Kronori» kapten Liedholm oli viinud Rootsi juhtima 1:0. Kas tõesti sünnib võimatu? Kas tõesti sünnib 1950. ja 1954. a. finaalile analoogiline sensatsioon? Ei. Brasiillased tõid nobedasti palli keskpunkti ja mängisid rünnakule pä. Garrincha, kelle suurepärane tribling võis imet teha. 200 sekundit pärast Liedholmi väravat tsenderdaski deemonlik Garrincha millimeetri täpsusega palli kt. Vava jalale, kes ei viivitanud. 1:1. Mäng muutus otse illusoorseks: Brasiilia ründemeesterahe teppis välkkiireid kombinatsioonimustreid rootslaste kaitseliinides — vastased näisid aga pealtvaatajaiks üllatunud. 33. min. kordasid Garrincha ja Vava sama kombinatsiooni ning Vava viis Brasiilia juhtima 2:1.

Teisel poolajal brasiillaste sõjatants jätkus. Nüüd olid peaosalisteks Didi ja Pele. Rootslaste väljakupoolel oli neil vaba voli. Pelet jätkus äärtele, keskele, kõikjale. 55. min. sai ta Orlandolt söödu, mängis palli peaga endale ette ja kahurdas 3:1. Edasine kujunes formaalseks. Ent mäng oli nauditav ning rootsi pealtvaatajad ei pannud oma poistele kaotust pahaks. 68. min. tegid välkkiire retke Pele ja Zagalo. 4:1.

Brasiillased läksid hasarti ja ründasid kohati kaheksakesi. Küllap sellepärast õnnestuski Simonssonil 80. min. kontrarünnakust 2:4. Siingi ei jäänud brasiillased võlgu. Koos lõpuvilega saavutas Pele harukordselt efektse 5:2.

«Lõpuks ometi!», hõiskasid õnnelikud brasiillased. «Lõpuks ometi! Brasiilia on maailmameister!»

Kommentaatorid olid üksmeelsed: Brasiilia oli klass omaette. Lüüa kahes kõige otsustavamas matšis 10 väravat, seda suudavad vaid nemad. Esmakordselt võitsid Euroopas MM-võistlused mitteeurooplased.

Kiidusõnu väärivad Rootsi ja Prantsusmaa. Eriti viimase duo Kopa-Fontaine.

Mis juhendisse puutub, siis lisamatšid põhjustasid täiendavat koormust Põhja-Iirile, Wales'ile ja NSV Liidule. Kahtlemata mõjutas see ka veerandfinaalides tulemusi.

Kodumaal tõsteti Brasiilia meeskond taevakõrgu. Presidendi otsusega kuulutati brasiillaste kojusaabumispäev — 2. juuli — mittekohustuslikuks tööpäevaks. Sajad tuhanded ja paduvihmgi valasid rõõmupisaraid, kui maailmameistrid pärast õnnelikku Atlandi lendu Recifesse jõudsid. Grandioosne vastuvõtt ootas neid Rio de Janeiros, kus nende lennuk koos 16 reaktiivhävitajaga maandus. Üle 35 000 inimese, eesotsas asepresident Gulartiga, tunglesid lennuväljal. Üle miljoni pealinlase palistas 20 km pikkust maanteed lennuväljalt linna. Rahvast oli nii palju, et linnapea auto ei pääsenud läbi, lennuväljale pääsemiseks tuli tal helikopterit kasutada.

1000 mootorratturit eskortisid maailmameistreid lennuväljalt presidendilossi. Kahtekümmend kilomeetrit läbiti neli tundi. Lossis andis president mängijaile ja treenereile pidulikult kätte kuldsed mälestusmedalid. Õhtul toimusid suurejoonelised pidustused. 3. juulil sõitis meeskond Sao Paulosse. Pidustused kestsid 15. juulini. Meistritele-rahvakangelastele korraldati arvukalt dineesid, jagati rikkalikult kingitusi.

1962. BRASIILIA KORDAB TRIUMFI TŠIILIS

Juba kuus aastat enne otsustava etapi algust valiti VII MM-võistluste korraldajaks Tšiili.

Võistlustest osavõtuks registreerus rekordiline arv — 56 meeskonda. Austria, kes ei uskunud oma väljavaadetesse, ütles ära. Kvalifikatsioonimängud kestsid üle 16 kuu: 21. augustil 1960 tegid Kostariika ja Guatemaala algust, 16. detsembril 1961. a. panid Bulgaaria ja Prantsusmaa erapooletul väljakul peetud lisamatšiga i-le punkti.

Kvalifikatsioonimänge peeti kõigil kontinentidel peale Austraalia. Nende käigus viis meeskonda loobusid — Rumeenia, Kanada, Egiptus, Sudaan ja Indoneesia. Konkureerima jäi 49 meeskonda. Brasiilia ning Tšiili pääsesid kvalifikatsioonita.

Euroopa väljakuil juhtus mõndagi ootamatut. I grupis olid Šveits ja Rootsi mõlemad Belgiast üle, omavahel aga jaotusid punktid pooleks. Lisamatšis Berliinis osutus aga Šveits tugevamaks (2:1) ning lülitas eelmiste MM-võistluste finalisti konkurentsist välja.

Analoogiline olukord tekkis II grupis. Nii Prantsusmaa kui Bulgaaria said kergesti jagu Soomest, omavahel aga oli kumbki ainult koduväljakul võidukas. Lisamäng peeti Milaanos. Seal otsustas vä. Jakimovi värav ning üks Stokholmi tugevamaid oli taas seljatatud.

NSV Liit sattus kokku Norra ja Türgiga. Kuigi mängud olid üsna tasavägised, tuli NSV Liit täiseduga esikohale (NSVL—Türgi 1:0, NSVL—Norra 5:2, Norra—NSVL 0:3, Türgi—NSVL 1:2).

VIII grupis olid võidukad Tšehhoslovakkia ja Šotimaa, Iiri osutus peksupoisiks. Omavahelistes mängudes sai kumbki võidu ja kaotuse. Lisamäng peeti Brüsselis. Tšehhid osutusid vastupidavamaiks, lõid lisaajal kaks väravat ja sedapuhku oli asi korras (4:2).

IX grupis oli Hispaania Wales'ist minimaalselt parem. Seejärel tuli tal kohtuda Aafrika parima — Marokoga. Väga tasavägistest heitlustest väljusid hispaanlased võitjaina (1:0 ja 3:2).

Aasias oli Lõuna-Korea kahes mängus üle Jaapanist, kuid see ei tähendanud veel Tšiilisse pääsu. Tõkkeks asetati Jugoslaavia, kellel polnud korealastega toime tulemiseks erilisi raskusi (5:1 ja 3:1).

Pikk ja keeruline oli Mehhiko kvalifitseerumine XIV grupist. Kolmes alagrupis konkureerisid 7 meeskonda. Alagruppide võitjad kohtusid väikesel turniiril, mille võitis Mehhiko. Seegi ei tähendanud veel edasipääsu, neil tuli kohtuda kahes mängus Paraguaiga. Alles pärast 1:0 võitu kodus ja väravateta viiki Paraguais võisid Mehhiko jalgpallijuhid oma meeskonnale piletid Tšiilisse ära tellida.

Nii selgusid siis lisaks Brasiiliale ja Tšiilile 14 meeskonda, kes 30. maiks 1962. a. seadsid oma rivistused täielikku võistluskorda. Lõppturniiri koosseis oli eelmise MM-turniiriga võrreldes peaaegu poole võrra muutunud. Rootsi, Prantsusmaa, Põhja-Iiri, Šoti, Wales'i, Paraguai ja Austria asemel olid Šveits, Bulgaaria, Itaalia, Hispaania, Kolumbia, Uruguai ja Tšiili. Siiski kõik vanad tuttavad.

Ettevalmistusi suurturniiriks alustati Tšiilis varakult. Tšiillaste optimismi ja innukust ei ahistanud ka suur looduse katastroof, mis 21. mail 1960 seda 4000 km pikkust maad tabas. Tohutu ulatusega maavärisemine lõi paljud plaanid segamini ka MM-võistluste korraldajail, kuid kahe aastaga seadsid nad siiski kõik eeskujulikku korda.

Nelja grupi võitlustandriks oli Santiago, Rancagua, Vina del Mar ja Arica. Ent meeskondade loosimissüsteem tekitas taas vaidlusi. Lõpuks võttis FIFA korraldajate ettepaneku vastu. Loositi n.-ö. kolme karika süsteemis. Esimeses — Argentiina, Brasiilia, Uruguai ja Tšiili, teises — Bulgaaria, Kolumbia, Mehhiko ja Šveits ning kolmandas ülejäänud maad. Kohtunikekogusse valiti 14 Euroopast ja 13 Lõuna-Ameerikast.

Mõni sõna juhendist. Kaks gruppide paremat pääsevad veerandfinaali, kus I grupi võitja kohtub II grupi teisega jne. Poolfinaalides kohtutakse nn. ristsüsteemis — I veerandfinaali võitja kohtub III veerandfinaali võitjaga jne. See oli uudne variant.

Juuni on Tšiilis jahe, kohati vihmane. Nagu meie sügis. Sellest hoolimata oodati välisriikidest 25 000 pallisõpra, neist 5000 Euroopast. Neile reserveeriti piletidki. Selles osas arvestasid korraldajad õigesti.

30. mail rivistusid Santiagos peastaadioni täistribüünide ette teise grupi esimeseks kohtumiseks Tšiili ja Šveits. Lühikese tervituskõnega esinesid korraldava komitee esimees Juan Goni ja FIFA president Stanley Rous. Seejärel kuulutas Tšiili president Jorge Alessandri VII MM-võistluste lõppturniiri avatuks. Täpselt kell 15 algasid neljas linnas avamatšid.

I grupp, Arica. NSV Liit, Jugoslaavia, Uruguai ja Kolumbia. Siin kujunes paremusjärjestus üsnagi ennustuste kohaselt. Kuigi uruguailased lootsid ehk enamat, suutsid nad Kolumbiat ainult 2:1 võita (0:1). Jugoslaavia oli Uruguaist üle 3:1 (2:1), NSV Liit aga mõlemapoolses närvidesõjas ja väga otsustavas heitluses 2:1 (1:0). Võidu tõi Ponedelniku värav viimasel minutil. Enne oli NSV Liit võitnud Jugoslaavia 2:0 (0:0), kuid Kolumbiaga teinud sensatsioonilise 4:4 viigi. Sensatsioonilise seepärast, et 57. minutiks saavutatud 4:1 eduseis sulas järgneva 20 minuti jooksul täielikult! Kaitseliinidel ja Lev Jašinil oli «must päev» ning väärtuslik punkt kaotati. See aga tähendas, et kaotuse korral Uruguaile võinuks nõukogude jalgpallureile veerandfinaali uks sulguda. Kolme punktiga oleks maha jäädud nii Uruguaist kui Jugoslaa-

viast, keda arvati kindlaks võitjaks viimase mängus Kolumbiaga (jugoslaavlased võitsidki 5:0 ja kogusid 4 punkti). Kõik lahenes aga hästi, NSV Liit saavutas esikoha ja pääses koos Jugoslaaviaga veerandfinaali.

II grupp, Santiago. Saksa FV, Tšiili, Itaalia, Šveits. Turniiri avamängus Tšiili—Šveits, mis lõppes väljakuperemeeste 3:1 (1:1) võiduga, löödi koguni kaks palli lõhki (mängiti tšiili pallidega, mille vastu paljud Euroopa meeskonnad protesteerisid — neid peeti puiseks). Šveitslaste kuulus «kaitseriiv» ei pidanud vastu ka ülejäänud mängudes — Saksa FV ja Itaaliaga (1:2 ja 0:3) ja nad jäid grupis viimaseks. Itaalia ja Saksa FV mängisid võrdlemisi rahuliku väravateta viigi, tšiillastega oli aga mõlemal raske mäng. Itaallastel kujunes see koguni kähmluseks, mille inglane Aston lahendas vs. Ferrini ja pk. Davidi platsilt ärasaatmisega. Nii jäi Itaalia juba esimese poolaja lõpul kahemehelisse vähemusse. Tšiilil õnnestus arvuline ülekaal lõpuks 2:0-ks realiseerida ja kuigi Saksa FV-le tuli sama tulemusega alistuda, tagasid nad endile koos sakslastega edasipääsu.

III grupp, Vina del Mar. Brasiilia, Mehhiko, Hispaania ja Tšehhoslovakkia. Favoriitideks peeti tiitlikaitsjat ja Hispaaniat. Brasiilia kuulus edurivi Garrincha-Didi-Vava-Pele-Zagalo panigi end maksma esimeses matšis Mehhikoga (2:0), Hispaania sai aga tšehhidelt 0:1 kaotuse. Kõigi üllatuseks saavutasid tšehhid brasiillaste vastu väravateta viigi ja tõusid päevakangelasteks. Selles mängus juhtus järjekordne õnnetus Pelega (eelmisel hooajal raske seljavigastus). Pele kukkus pealelöögi järel niivõrd õnnetult, et meeskonna arst ja psühholoog dr. Gosling ei andnud talle lootust turniiri jätkata— raskekujuline lihasevenitus.

Pinge tõusis. Hispaania esindus, kelle edurivi Del Sol-Peiro-Puskas-Suarez-Gento (tuntud tsenter di Stefano ei saanud sel turniiril põlvevigastuse tõttu mängida), peeti brasiillaste kuulsa viisiku kõrval maailma paremaks, oli vaevu jagu saanud Mehhikost 1:0. Et veerandfinaali pääseda, tuli Hispaanial nüüd maksku mis maksab Brasiilia võita. Saavutanud 34. min. avavärava, suutsid hispaanlased küll üle poole tunni eduseisu hoida, siis aga kaotasid initsiatiivi. Pelet asendanud Amarildo tegi efektsest läbimurdest viigi ja 4 minutit enne lõppu lõi võiduvärava. Hispaania lootused olid luhtunud, tšehhid aga võisid viimase kohtumise Mehhikole isegi kaotada ja kaotasidki 1:3.

IV grupp, Rancagua. Inglismaa, Ungari, Bulgaaria, Argentiina. Siin prevaleeris Ungari. Madjarid tõendasid, et nad pärast väikest vaheaega on uuesti jõuks sirgunud ja neid tuleb maailma jalgpallieliiti arvata. Alistanud pingerikkas mängus Inglismaa 2:1 (1:0), hävitasid nad Bulgaaria 6:1 ja viigistasid Argentiinaga (0:0). Bulgaaria meeskond ei õigustanud neile pandud lootusi. Mängus Argentiinaga, mille bulgaarlased kaotasid 0:1, sai nende kaks edurivimeest vigastada, kuid võrdvõimeline reserv puudus.

Viimases mängus Inglismaaga tegutsesid bulgaarlased aktiivselt, ent väravalööjat polnud, nagu inglastelgi. 0:0. Tegelikult otsustas teise edasipääseja Inglismaa ja Argentiina omavaheline kohtumine. Inglased olid kaotusest Ungarile vajalikud järeldused teinud. Uut taktikat rakendades suutsid nad argentiinlaste kiiret keskkolmikut pidurdada ja ise väravaid lüüa. 3:1. Just need väravad olidki inglastele vajalikud veerandfinaali minekuks.

Viimast rünnakut «Kuldsele jumalannale» alustasid 10 Euroopa ja 6 Ameerika meeskonda. Veerandfinaalidesse kvalifitseerumise proportsioon kujunes kindlalt Euroopa kasuks — 6:2. Lõuna-Ameerikast jäid ju ainult tiitlikaitsja Brasiilia ja võistlusikorraldav Tšiili. Samades linnades, kus peeti grupimängud, algasid 10. juunil üheaegselt veerandfinaalid.

Aricas kohtusid NSV Liit — Tšiili. NSV Liidul oli seljataga raske mäng Uruguaiga, sest vaatamata FIFA hoiatustele olid uruguailased liialt toorutsenud. Vä. Hussainovi olid nad täiesti rivist välja löönud ning ka Ponedelnikule, Voroninile ja mitmele teisele oli jäänud sellest kohtumisest «mälestusmärk». Tšiili vastu ei suutnud nad parimat vormi näidata. Meie koondis tuli kohtumisele koosseisus: Jašin; Tšoheli (grupiturniiril mängis ka Dubinski), Masljonkin, Ostrovski; Voronin, Netto; Tšislenko (grupiturniiril ka Metreveli), Ivanov, Ponedelnik, Mamõkin (grupiturniiril ka Kanevski), Meshi (grupiturniiril ka Hussainov).

Mäng algas 20 000 pealtvaataja innustusel tšiillaste survega. Juba esimesel minutil tuli Jašinil kaitsjate heitlusse sekkuda, 10. min. aga pall võrgust välja tuua — väljakuperemehed realiseerisid 11 meetri karistuslöögi (L. Sanchez). Kaotusseis sütitas meie jalgpallureis tasumisvimma. Üha sagedamini jõuti palliga väljakuperemeeste karistusalasse ning 27. min. tuligi Tšislenkolt viik.

Lahtilöögiga alustasid aga tšiillased ohtlikku läbimurdekombinatsiooni. Kiirelt käis sööt jalalt jalale kuni karistusala jooneni. Seal kaitsjad küll tõrjusid, kuid ka vpk. Rojas oli jaol ning hetk hiljem tribüünid juubeldasid — Rojas oli löönud Jašinile 35 meetrilt (!) lati alla 2:1. Nii poolaja lõpul kui teisel poolajal oli NSV Liit aktiivsem, kuid viik jäi tulemata. Juba teist korda kaotati MM-võistluste veerandfinaalis, ja jälle väljakuperemeestele.

Santiagos kohtusid vanad rivaalid Saksa FV ja Jugoslaavia. Taas MM-võistluste veerandfinaalis, juba kolmandat korda. Tasavägise heitluse ainsa värava lõi ppk. Radakovič viis minutit enne lõpuvilet.

Vina del Mar, Inglismaa — Brasiilia. Tiitlikaitsja mängis ilma Peleta, kuid Amarildo asendas teda Vava, Didi, Garrincha ja Zagalo partnerina väga hästi. 31. min. avas Garrincha skoori. Seitse minutit hiljem seadis inglaste kt. Hitchens jalule viigi, mis püsis vaheajani. Teise poolaja algus kuulus täielikult brasiillas-

tele: 50. min. lõi Vava 2:1 ja 58. min. Garrincha 3:1. See seis jäi ka lõpptulemuseks.

Rancagua, Tšehhoslovakkia — Ungari. Mäng oli kummaltki poolt ettevaatlik. 14 min. tekkis tšehhidel esimene reaalne väravavõimalus, mille kasutaski ps. Scherer. Rohkem väravaid ei löödud.

Poolfinaalid. Nn. ristsüsteem viis omavahel kokku kaks Lõuna-Ameerika ja kaks Euroopa meeskonda. Santiagos olid vastamisi Brasiilia ja Tšiili. Kas väljakuperemehed üllatavad? Olid nad ju alistanud heas vormis NSV Liidu. Esimene mängupool möödus tasavägiselt. Keskväljakul olid tehniliselt paremad brasiillased küll üle, kuid ründeaktsioonid neil ei õnnestunud. Nad proovisid keskelt läbi murda, mida tšiillased ootasidki. Siis aga hakkasid tiitlikaitsjad rünnakuteks paremat tiiba kasutama, mis andis tulemusi. Garrincha tegi kaks efektset läbimurret ja lõi kaks väravat, teenides isegi erapooliku publiku aplausi. Ent enne poolajavilet tuli ka Brasiilia vv. Gilmaril kibedust tunda. Tšiili populaarne vä. Leonel Sanchez oskas end pk. Djalma Santosest lahti rebida, söötis karistusalasse ps. Torole otse jalale, millest tuli 1:2. Poolaeg.

Brasiillased muutsid taktikat. Nad asetasid pearõhu kt. Vavale, kes Garrincha lähedusse hoidus. See õigustas end: Garrincha tõmbas tähelepanu endale, sööt Vavale — 3:1. Raske oli tšiillastel neid tõkestada. Ent ka L. Sanchez tegutses kavalalt. Santos kaotas tema üle sageli kontrolli. Tuligi moment, kus Sanchez võeti D. Santose ja vv. Gilmari poolt pihtide vahele, mida peruulane M. Yamasaki penaltiks kvalifitseeris. Selle realiseeris Sanchez. 2:3. Siiski oli brasiillaste rünnak teravam ning keskväljak enamikus nende päralt. Vaval õnnestus veel kord värav lüüa. 4:2. Igati teenitud võit. Ent tiitlikaitsja võidurõõmu varjutas murepilv. 84. min. vastas hasarti sattunud Garrincha Rojase toorutsemisele jämedalt ning kohtunik saatis ta väljakult ära. Brasiillased kartsid, et nende asendamatut meest ei lubata finaalis mängida. Juhend ei näinud küll ette, et eemaldamine tähendab järgmiseks mänguks diskvalifitseerimist, kuid seda võidi nii otsustada. FIFA komisjon andestas siiski, arvestades, et vastane ahvatles määruse rikkumisele.

II poolfinaal peeti Vina del Maris. Tšehhoslovakkia meeskond oli heas vormis. Võit Hispaania ja oma grupi kindlalt võitnud Ungari üle ning viik Brasiiliaga — neid tulemusi võiks kadestada iga meeskond. Kuid Jugoslaavia? Esimese matši NSV Liidule nad kaotasid. Siis aga alistasid üllatavalt kergelt Uruguai (3:1) ja Kolumbia (5:0!), kellega meie jalgpallureil oli tükk tööd. Seejärel said nad jagu ka Saksa FV tugevast koondisest. Soliidne bilanss. Ja nüüd siis: Jugoslaavia-Tšehhoslovakkia.

Esimene poolaeg väravaid ei toonud. Teise poolaja 4. min. avas tšehhide vs. Kadraba skoori. Nüüd pääses «kass kotist»: jugos-

laavlased teostasid totaalse mobilisatsiooni ning saavutasid viigivärava (kt. Jerkovič). Otsustavat pööret see aga ei toonud. Tšehhid haarasid taas initsiatiivi. Kui nende ps. Scherer järgemööda kaks väravat lõi, tõmbusid kaitsesse ja säilitasid 3:1 võidu lõpuni.

Finaal. Meeled olid viimseni kuumaks köetud. Santiago staadionil tungles rahvamurd, raadio- ja televisioonimehed seadsid end löögivalmis.

Vahekohtunik Latõševi (NSV Liit) vile kutsus meeskonnad väljakule järgnevas rivistuses: Schroiff; Tichy, Popluhar, Novak; Pluskal, Masopust; Pospichal, Scherer, Kvasnak, Kadraba, Jelinek; Brasiilia: Gilmar; Djalma Santos, Mauro, Nilton Santos; Zito, Zozimho, Garrincha, Didi, Vava, Amarildo, Zagalo.

Mäng algas hoogsalt. Vastu ootusi olid tšehhide rünnakud teravamad. Brasiilia vv. Gilmar püüdis mitu rasket palli, kuid 15. min. ei tulnud ta toime: pk. Masopusti löök oli püüdmatu. Ent tšehhide edu kestis vaid kaks minutit. Brasiillased saatsid ründele Garrincha, täpne sööt vs. Amarildole ja sedakorda oldi võrdsed — 1:1.

Teine poolaeg algas analoogiliselt esimesele. Tšehhid ründasid Schereri ja Kadraba juhtimisel. Otsustavat edu nad siiski ei saavutanud. Garrincha muutus üha ohtlikumaks, üha snaiperdas söötusid vastase karistusalas varitsevatele partneritele ja 70. min. panigi pk. Zito karistusalast väljatõrjutud palliga Schroiffi võrgu värisema. 2:1.

Brasiillased said edust kindlust juurde ja peagi tulid nad uuesti rünnakule. 79. min. lõi Vava. Kolmas värav. Võit! Treenerite Machado, Moreira, Feola ja Narcimento töö kandis vilja. Brasiilias tuli aga taas korraldada peokarneval.

Suure põnevusega oodati ka kolmanda koha matši: Tšiili—Jugoslaavia. Pealtvaatajate tormiline toetus kuulus muidugi oma meeskonnale. Kuld ja kullatud olid küll kaotsi läinud, kuid ka maailma kolmanda eest tasus võidelda!

Heitlus haaras tuld, oli tasavägine. Šedöövri loojaiks oli tšiillaste edurivi ja jugoslaavlane vv. Soskič. Teine poolaeg nõudis terasnärve ka vv. Godoylt. Mängu lõpp kuulus küll tšiillastele, kuid Jugoslaaviagi kaitse polnud ersats. Ka veel minut enne lõppu tõotas mängu normaalaeg väravateta viiki. Ent siis juhtus, mida juhtuma ei pidanud. Tšiillased püüdsid iga hinna eest väravani jõuda. Poolkaitsja Rojas, kes karistusala lähisel haake tegi, sai söödu ja lõi kohe väravale. Soskičile ootamatult sai pall Durkoviči jalast rikošeti ja veeres omaväravaks. 1:0.

Tšiillaste 3. koht oli ehk mõneti üllatus, kuid turniiri käik näitas nende head vormi. Alistas ju Tšiili tugevad meeskonnad — Šveitsi, Itaalia, NSV Liidu ja lõpuks Jugoslaavia.

Tšiili mängis Jugoslaavia vastu koosseisus: Godoy; Eyzaguirre, Raul Sanchez, Rodriguez; Cruz, Rojas; Ramirez, Toro, Campos, Tobar, Leonel Sanchez. Treeneriks oli Riera.

Väravaküttide saak jäi kesiseks ja ühtlaseks: Garrincha, Vava, L. Sanchez, Jerkovič, Albert (Ungari) ja Ivanov (NSV Liit) — 4, Scherer, Amarildo, Galič ja Tichy (Ungari) — 3 väravat.

Kokkuvõtteks võiks öelda, et Brasiilia esindus, kelle ridades mängis Rootsi turniiriga võrreldes vaid kolm uut meest, võitis tänu oma ründajate erakordsele meisterlikkusele. Ootamatuks oli Uruguai ja Argentiina regress.

Euroopa meeskonnad demonstreerisid ladusat koosmängu ja head tehnikat. Üldmuljet varjutas Itaalia toorutsev võistlusmaneer, mis kohtumises Tšiiliga ebasportlikkuseks üle kasvas. Tšehhoslovakkia edu pandiks, nagu väitsid prantsuse vaatlejad, oli praktiline mäng ja meeste füüsilised võimed.

Märkigem, et Tšiili suurürituse vastu oli meie vabariigis huvi erakordselt suur. «Spordilehe» ennustusvõistlusele saabus 18 492 täidetud talongi, mis kujunes omamoodi üleliiduliseks rekordiks.

«KULDNE JUMALANNA» INGLISMAALE

VIII MM-võistluste kvalifikatsiooniturniiridest osavõtuks registreerus 72 maad. Aafrikale anti limiidiks 16 ja Aasiale 6 meeskonda. Kõik Aafrika maad protesteerisid FIFA otsuse vastu, mille põhjal nende parim peab kvalifitseerumiseks kohtuma Aasia parimaga. Protest lükati tagasi ja Aafrika maad otsustasid MM-võistlustest eemale jääda. Osavõtjaid jäi 51 ning pingelised võistlused võisid alata. Viimane lõppturniirile pääseja selgus 1965. a. viimastel päevadel.

Kogu maailma jalgpallisõbrad elasid algava suurturniiri tähe all — ennustati ja arutleti, kaaluti meeskondade plusse ja miinuseid, «jaotati» medaleid. Käesolevate ridade kirjutajal valmis parajasti «Spordilehe» 1965. a. vana-aasta numbrisse mõeldud jalgpallilehekülg, kus oli juttu eelseisvast MM-turniirist. Ka seda raamatut olime juba kirjutama hakanud ning plaan suvel Inglismaale sõiduks peetud. See oli tore ja põnev aeg. Ja järsku tuli kurb sõnum — Eero Laping, kirjastuse «Eesti Raamat» spordikirjanduse toimetaja, käesoleva raamatu mõtte initsiaator varises manalasse. Ta oli vankumatu spordimees ega aimanud, et ta süda enam kaua vastu ei pea. Ja kes meistki seda uskus. Veel haiglaski arutasime raamatuprobleeme, vaagisime, mida võtta, mida jätta. See jäi viimaseks jutuajamiseks, surm röövis meilt toreda mehe. Tal jäid kuulmata-nägemata tulised heitlused Inglismaal ning käesoleva raamatu ilmumine.

Kuna sellest turniirist sai «Spordilehes» jagatud üksikasjalikke reportaaže kui ka vahetuid muljeid ning nendest võistlustest on ilmunud eriraamat, siis piirdugem siinkohal vaid põgusa ülevaatega.

Finaalvõistlustele (11.—30. juulini 1966) kvalifitseerusid Uru-

guai, Itaalia, Saksa FV, Argentiina, Mehhiko, Ungari, Tšiili, NSV Liit, Portugal, Prantsusmaa, Hispaania, Šveits, Bulgaaria ja «mister x-iks» nimetatud Korea RDV koondis, pluss tiitlikaitsja Brasiilia ja võistlusi korraldav Inglismaa.

Meeskonnad loositi nelja gruppi. Võistluspaikadeks olid tuntud staadionid Londonis, Middlesbrough's, Sunderlandis, Liverpoolis, Manchesteris, Sheffieldis ja Birminghamis. Grupimängudes juhtus mõndagi huvitavat, koguni traagilistki. Et I grupist Inglismaa ja Uruguai edasi pääsesid ning Prantsusmaa ja Mehhiko välja langesid, oli ennustustele vastav. II grupist läksid veerandfinaali Saksa FV ja Argentiina. Hispaania sai kummaltki 1:2 kaotuse ega pääsenud kaugemale, samuti Šveits. III grupis üllatas Portugal, kes võitis Ungari 3:1. Ungari lõi aga kaks päeva hiljem oma hiilgemängus Brasiiliat sama tagajärjega. Et Bulgaaria ei mänginud erilist rolli, jäi otsustavaks Brasiilia-Portugal. Kuulus Pele oli aga mängus Bulgaariaga sõtkuda saanud, nii et otsustavas heitluses polnud ta enam mängumees. Portugal lõi maailmameistreid 3:1, mis tähendas seda, et Brasiilia ei pääsenud grupiturniirilt kaugemale. IV grupis alistas NSV Liit kõik vastased ning tuli esikohale. Üllatasid korealased, kes mängisid Tšiiliga 1:1 ja seljatasid Itaalia — maa põles dublmaailmameistrite jalgade all Inglismaal kui ka kodumaal. Mäletan hästi seda päeva, mil Itaalia kaotas korealastele. Itaalia jalgpallifanaatikud olid sellise oleku ja näoga, nagu oleks Rooma hävinud.

Elasin NSV Liidu koondise asupaigast viie minuti jalgsimatka kaugusel. Küsisin Morozovilt ja Šesternjovilt, keda nad veerandfinaali partneriks tahavad. Mõlemad ütlesid, et ükskõik kes, peaasi et mäng toimuks Sunderlandis, väljakul, millega nad harjunud olid.

Muide, NSV Liidu meeskonna läheduses elasid ja käisid kõiki mänge vaatamas veel meie jalgpallitreener U. Piir, Kohtla-Järve üks jalgpallijuhte L. Kange, E. Jaanson Tallinnast, K. Kivil Loksalt, ajakirjanikud K. Helemäe Tallinnast ja Leonid Petrov Narvast ning raadioreporter G. Hololei. Nii et Eestist oli Inglismaal kenake grupp jalgpallihuvilisi.

Veerandfinaalid: NSV Liit—Ungari 2:1. Portugali ja Korea RDV dramaatilises mängus läksid korealased algul juhtima 3:0! Seejärel lõi Eusebio neli väravat ja Augusto viienda, 5:3. Saksa FV-Uruguai 4:0 ja Inglismaa-Argentiina 1:0.

Poolfinaalid: Saksa FV—NSV Liit 1:0, Inglismaa—Portugal 2:1 (1:0). Viimast kohtumist peetakse *fair play* mustermänguks. Inglise koondise vanemtreeneri Alf Ramsey hinnang oli: «Portugal mängis suurepäraselt. Nii tugevat vastast pole Inglismaal veel kunagi olnud. Ma ei usu, et sakslased on sama visad.»

Kolmanda koha mängus jäi NSV Liidu koondis Portugalile alla 1:2 (1:1). Ka see kohtumine oli kõigiti korrektne. Portugal oli rünnakul teravam.

Finaal Inglismaa—Saksa FV oli nauditav. 12. min. läksid sakslased Halleri löögist juhtima. 18. min. saavutas Hurst viigi. 77. min. lõi Peters Inglismaa kasuks 2:1, 89. min. Weber viigistas. 2:2. Lisaaeg. Kõiki põletas küsimus — kas viimasel minutil löödud värav ei rabanud inglaste närve, kas nad suudavad säilitada võistlusmoraali? Inglased aga demonstreerisid ekstraklassi. Ratsionaalselt tegutsedes pidasid nad suurele koormusele vastu, säilitasid nii individuaalse kui kollektiivse meisterlikkuse. Eriti silmapaistvalt esinesid nende dispetšer R. Charlton, kaitses R. Moore ja edurivis G. Hurst. Viimane lõigi lisaajal kaks väravat (101. ja 119. min.) ja tõi inglastele võidu 4:2.

Võitjatel kätt surudes andis kuninganna Elizabeth neile üle «Kuldse jumalanna». Inglise mängijad said kuldmedalid, oma jalgpalliliidult autasuks 22 000 naelsterlingit, lisaks mitu rahalist auhinda ning hõbekarikaid ajalehtedelt ja firmadelt. Neid said teisedki meeskonnad, kes otsustavates mängudes võitsid. Näiteks võidu puhul Brasiilia üle andis Portugali jalgpalliliit oma meeskonnale 2750 naelsterlingit. Kullatud medalid said Saksa FV, hõbedased Portugali ja pronksmedalid NSV Liidu 11 mängijat.

Arvudegi ümber levis suurvõistluste hõngu. Piletite trükkimiseks kulutati 5 tonni paberit, igasugu dokumentatsiooni jaoks 30 tonni. 32 mängu vaatas 1 614 677 pealtvaatajat, TV kandis mänge üle 32 maale Euroopas, 7-le Lõuna-Ameerikas, 8-le Põhja- ja Kesk-Ameerikas, 12-le Aafrikas ja 11-le Aasias. Üldse löödi 32 mängus 89 väravat, neist «kuldsnaiper» Eusebio 9, mis tõi talle ka 1000 naelsterlingilise eriauhinna.

MM-võistlustel viibinud kommentaatorid kujundasid maailma koondise skeemis 1+4+3+3:

		Banks (Inglismaa)	
D. Santos (Brasiilia)	Schulz (Saksa FV)	Moore (Inglismaa)	Marzolini (Argentiina)
Beckenbauer (Saksa FV)		R. Charlton (Inglismaa)	Voronin (NSV Liit)
Bene (Ungari)		Eusebio (Portugal)	Simoes (Portugal)

MM-turniiri parimaks mängijaks nimetati Inglise koondise kapten R. Moore. Kõige staažikam MM-võistlustest osavõtja oli Mehhiko väravavaht A. Carbajal, kes esmakordselt mängis Londoni OM-il 1948, oli koondises 1950., 1954., 1958. ja 1962. a. MM-turniiril.

*

MM-võistluste kokkuvõttes (1930—1966) toome Associated Pressi koostatud nn. maratontabeli maade paremusjärjestusega. MM-võistlustel saavutatud esikoht annab selle põhjal 5, teine — 3, kolmas — 2 ja neljas — 1 punkti.

1.	Brasiilia	(III—1938, II—1950, I—1958, I—1962)	15
2.—3.	Uruguai	(I—1930, I—1950, IV—1954)	11
	Saksamaa (+Saksa FV)	(III—1934, I—1954, IV—1958, II—1966)	11
4.	Itaalia	(I—1934, I—1938)	10
5.—7.	Tšehhoslovakkia	(II—1934, II—1962)	6
	Ungari	(II—1938, II—1954)	6
	Rootsi	(IV—1938, III—1950, II—1958)	6
8.	Inglismaa	(I—1966)	5
9.—10.	Argentiina	(II—1930)	3
	Austria	(IV—1934, III—1954)	3
11.—15.	Prantsusmaa	(III—1958)	2
	Jugoslaavia	(IV—1930, IV—1962)	2
	Tšiili	(III—1962)	2
	Portugal	(III—1966)	2
	USA	(III—1930)	2
16.—17.	Hispaania	(IV—1950)	1
	NSV Liit	(IV—1966)	1

Statistikat väravatest ja snaiperitest: 1930. a. — ühes mängus 3,88 väravat, 1934 — 4,11, 1938 — 4,66, 1950 — 4,04, 1954 — 5,42, 1958 — 3,6, 1962 — 2,84 ja 1966 — 2,78. Nagu nähtub, kaitsetegevus on tõhustunud.

Edukaimad väravakütid: 1930 — Stabile (Argentiina) 8, 1934 — Nejedly (Tšehhoslovakkia) 5, 1938 — Leonidas (Brasiilia) 7, 1950 — Ademir (Brasiilia) 8, 1954 — Kocsis (Ungari) 11, 1958 — Fontaine (Prantsusmaa) 13, 1962 — Garrincha (Brasiilia, sai eriauhinna loosiga), Albert (Ungari), V. Ivanov (NSVL), Jerkovič (Jugoslaavia), L. Sanchez (Tšiili), Vava (Brasiilia) 4, 1966 — Eusebio (Portugal) 9.

FIFA

Seitsme maa esindajate poolt loodud Rahvusvaheline Jalgpalliliit on alates 1904. a. läbi teinud vastuolulise, kuid lõppkokkuvõttes väga eduka arengu. Esimese maailmasõja künnisel oli liidus juba 24 liiget, 1923 — 32, 1924 — 40, 1939 — 51, 1953 — 83, 1960 — 98 ja 1967 — 133 liiget. FIFA on praegu üks tugevam ja rikkaim rahvusvaheline spordiliit. Pole sugugi liig väita, et ta on ka populaarne ja autoriteetne organisatsioon.

Algaastail ei läinud kõik ladusalt. Kerkis keerukaid probleeme, vastuolusid.

1906. a. esitas FIFA-sse astumise avalduse Böömimaa. See lükati tagasi, kuivõrd Böömimaa ei olnud iseseisev riik. FIFA põhikirja järgi tunnistati igas riigis ühte rahvuslikku liitu. Ent ühe keisririigi moodustanud Austria ja Ungari võeti eri rahvuslike liitudena vastu. Samuti Vene tsaarirriigi koosseisu kuuluv Soome. Pärast elavaid vaidlusi võeti FIFA liikmeiks ka Šotimaa ja Wales (1910). Muide, britlaste suhted FIFA-ga olid kapriissed. 1919

Billy Wright oma 100. rahvusvahelises matšis Inglismaa eest ● Tom Finney, Inglismaa jalgpallur nr 1 1957 ● Alfredo Di Stefano

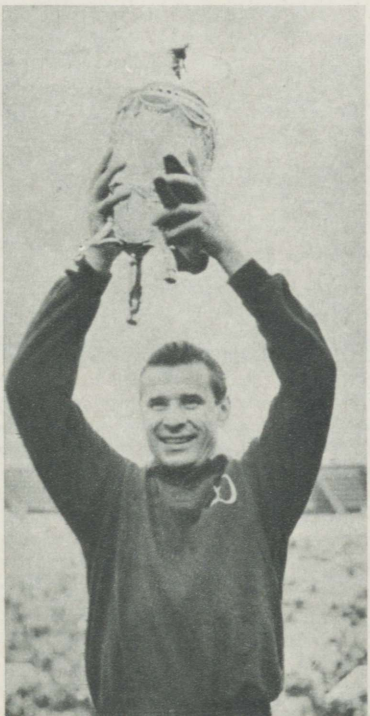
Josef Bozsik ● Ferenc Puskas ● Gyula Grosics ● Nandor Hidegkuti ● Sandor Kocsis ● Zoltan Czibor ● Bobby Charlton ● Ricardo Zamora ● Villiam Schroiff, kuulus Tšehhoslovakkia väravavaht 1962. a. MM-turniiril

Igor Netto ● «Tiiger» Homitš, Moskva «Dünamo» väravavaht, keda peeti sõjajärgsel perioodil üheks paremaks maailmas. Demonstreeris harukordset meisterlikkust «Dünamo» kuulsal turneel Inglismaal 1945 ● Mihhail Butussov, üks vene suurmängijaid ● Lev Jašin ● Valeri Voronin

Suurepärane Andrade (vasakul) oli Uruguai võitude isa 1928. a. OM-il ja 1930. a. MM-il ● Suur pallikunstnik sir Stanley Matthews, kes veel 50-aastaselt mängis profimeeskonnas ● Denis Law ● Hispaania välkkiire vasakäär Francisco Gento, keda peeti omal ajal maailma parimaks sellel kohal ● Madriidi «Reali» hiilgemeeskond, paljukordne Euroopa ja nn. maailmakarika võitja. Ülal vasakult Dominguez, Marquitos, Santamaria, Pachin, Vidal, Zarraga, ees — Canario, Del Sol, Di Stefano, Puskas ja Gento

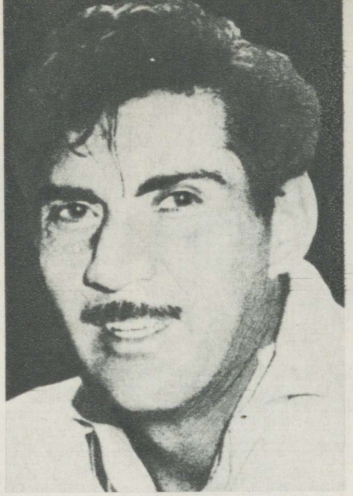

Hilisem maailma parim kesktormaja Eusebio õnnitleb tšehhi Josef Masopusti, kes valiti Euroopa parimaks jalgpalluriks 1962 ● 1962. a. kontinentidevahelise karika võitja «Santos» (Brasiilia): ülalt vasakult — Lima, Zito, Dalmo, Calvet, Gilmar, Mauro; ees — Dorval, Mengalvio, Coutinho, Pele, Pepe

Augusto ● Mehhiko kuulus väravavaht Carbajal ● Uwe Seeler ● Brasiilia meeskonna kuulsus Garrincha (vasakul) murrab äärelt läbi — teda katnud inglane R. Wilson ei suutnud oma ülesandega toime tulla (Tšiili MM, 1962)

Pele ● Ungari «imemeeskond» 1951—1956: paremalt — Puskas, Fazekas, Hidegkuti, Szoika, Karpati, Budzanski, Takacs, Boszik, Machos, Czibor, Kocsis

Florian Albert ● George Best ● Ferenc Bene

Van Himst ● Kurt Hamrin ● Luis Suarez

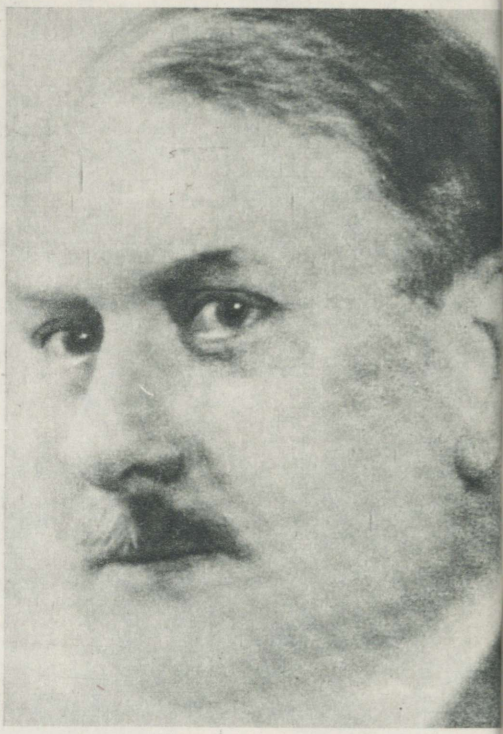
Kaks kuulsust — Kubala (vasakul) ja Di Stefano ● František Planička ● Kopa

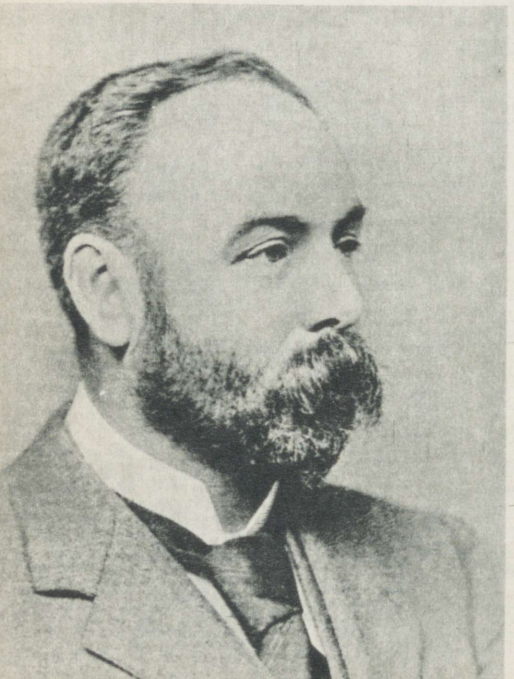

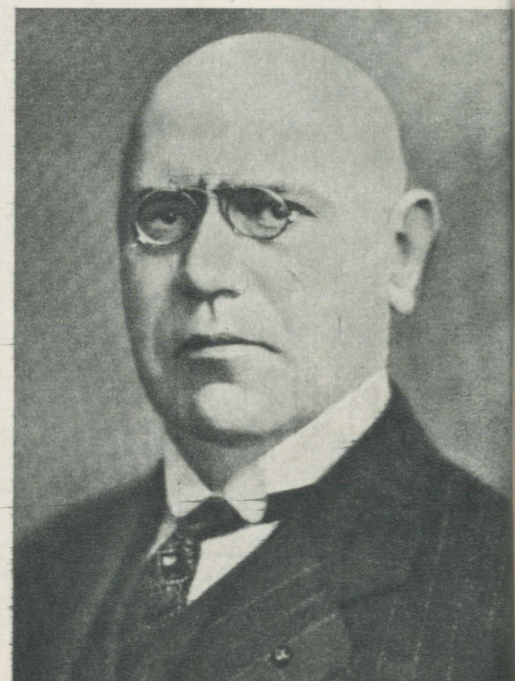

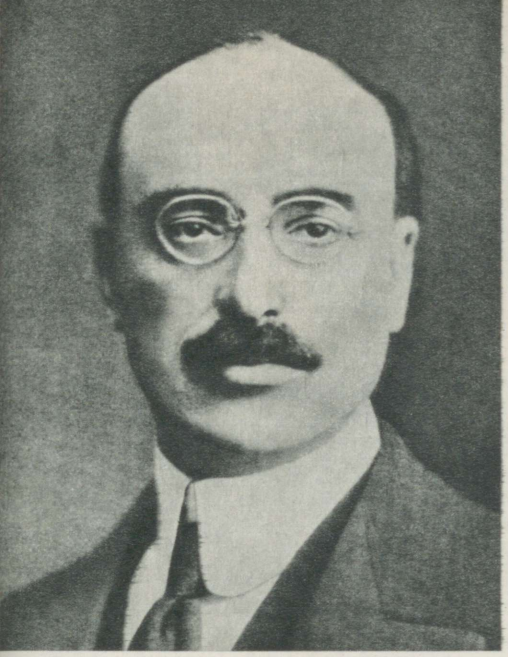
Jules Rimet (Prantsusmaa), FIFA kolmas president (1921—1954) ● Robert Guérin (Prantsusmaa), FIFA esimene president (1904—1906) ● D. B. Woolfall (Inglismaa), FIFA teine president (1906—1918) ● C. A. W. Hirschman (Holland), FIFA asutamise initsiaatoreid, a. 1904—1906 asepresident

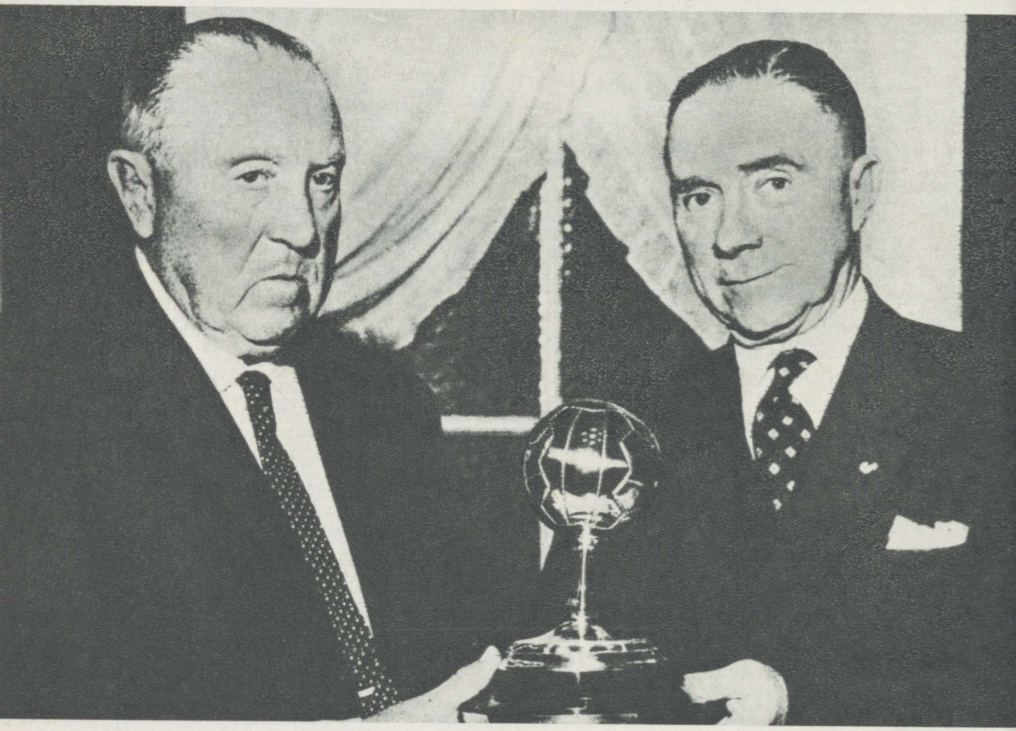

R. W. Seeldrayers (Belgia), FIFA asepresident alates 1927 ja neljas president (1954—1955) ● H. Delaunay (Prantsusmaa), kauaaegne FIFA määruste komitee ja tehnilise komisjoni juht ● Arthur Drewry (Inglismaa), FIFA viies president (1955—1961) ● Hugo Meisl, Austria jalgpalliliidu kauaaegne sekretär ja FIFA amatööride komisjoni tegelane

Sir Stanley Rous (Inglismaa), FIFA kuues president (alates 1961) ● Herbert Chapman ● Santiago Bernabeu (vasakul), Madriidi «Reali» isa, võtab vastu «Stoke City» direktorilt Gordon Taylorilt mälestuseseme «Reali» mängimise puhul Inglismaal 1963

Alf Ramsey, kes Walter Winterbottomi järglasena viis Inglismaa koondise suurvõitudele ● Nikolai Morozov, NSV Liidu koondise peatreener 1966. a. MM-võistlustel

Matt Busby ● Bela Guttmann ● Helenio Herrera

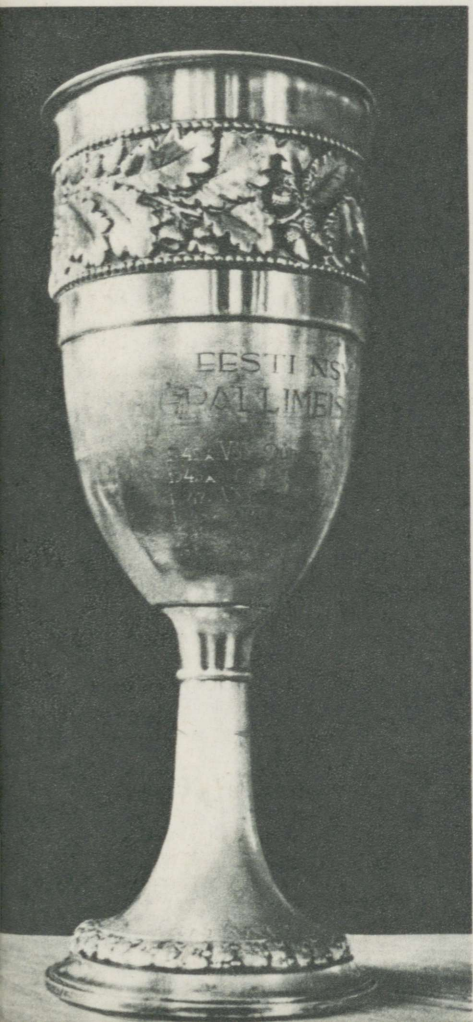

CAMPIONE
1934

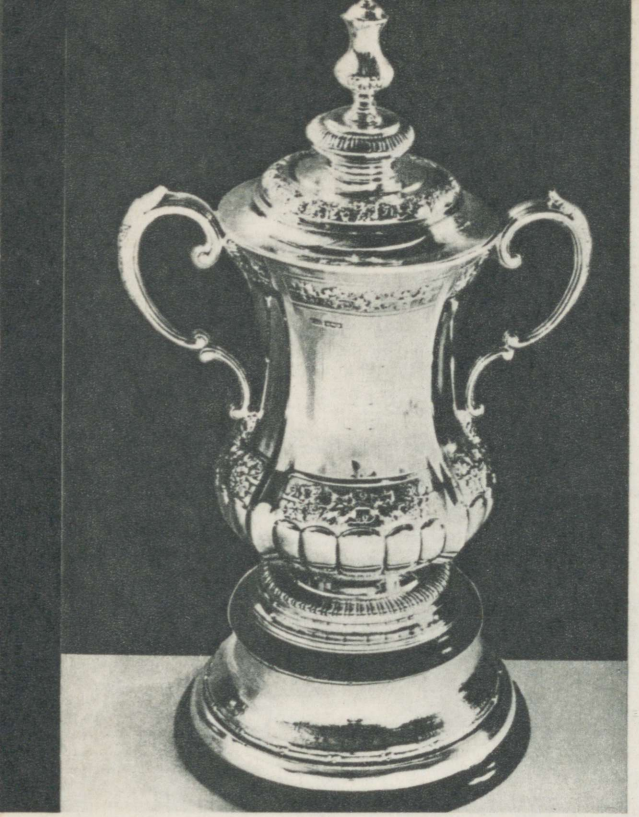

← «Kuldne jumalanna»
Ed. Saarepera poolt annetatud Eesti karikas «Spordi» meeskonnale väljamängimiseks 1921. a. «Sport» võitis selle jäädavalt, kuid pani siis karikavõistlustel taas mängu. Valmistatud Inglismaal 1826. Praegu asub Tallinna Linnamuuseumis ● Eesti Jalgpalli Liidu auhind (kõrgus 85 sm), mille 1927. a. võitis «Merkuur» ● Piperali poolt välja pandud «Esto-Muusika» karikas ● Eesti NSV meistrikarikas ● Eesti NSV jalgpallikarikas

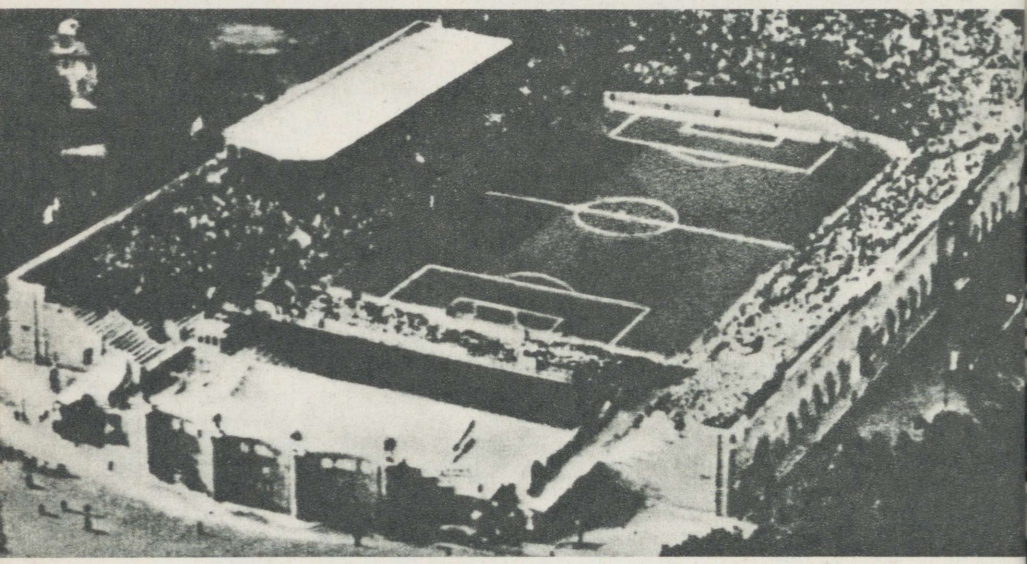
Inglismaa karikas (FA Cup) ● NSV Liidu karikas ● Euroopa maade karikavõitjate turniiri karikas ● Prantsusmaa spordileht «L'Equipe» poolt välja pandud Euroopa karikas ● «Taca Brasil» — Brasiilia karikas. Pildil: «Santose» kapten Zito võtab selle vastu

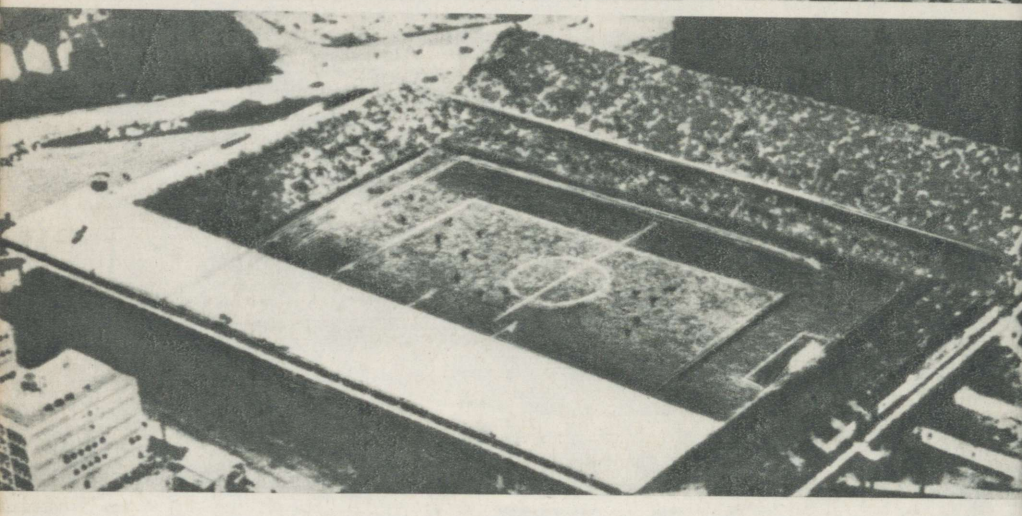

Montevideo, 1930 — Stadio del Centenario (100 000) ● Rooma, 1934 (38 000)

Rio de Janeiro, 1959 — Maracana (200 000). Kui mängisid Brasiilia—Uruguai, oli pealtvaatajaid 197 300 ● Pariis, 1938 — Colombes (60 000)

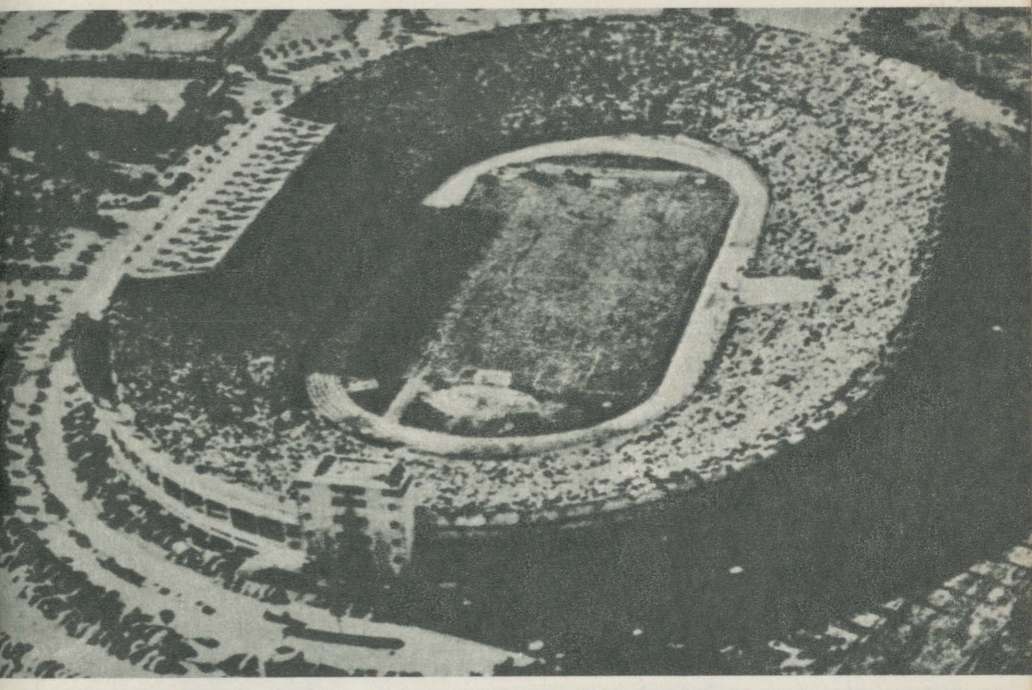

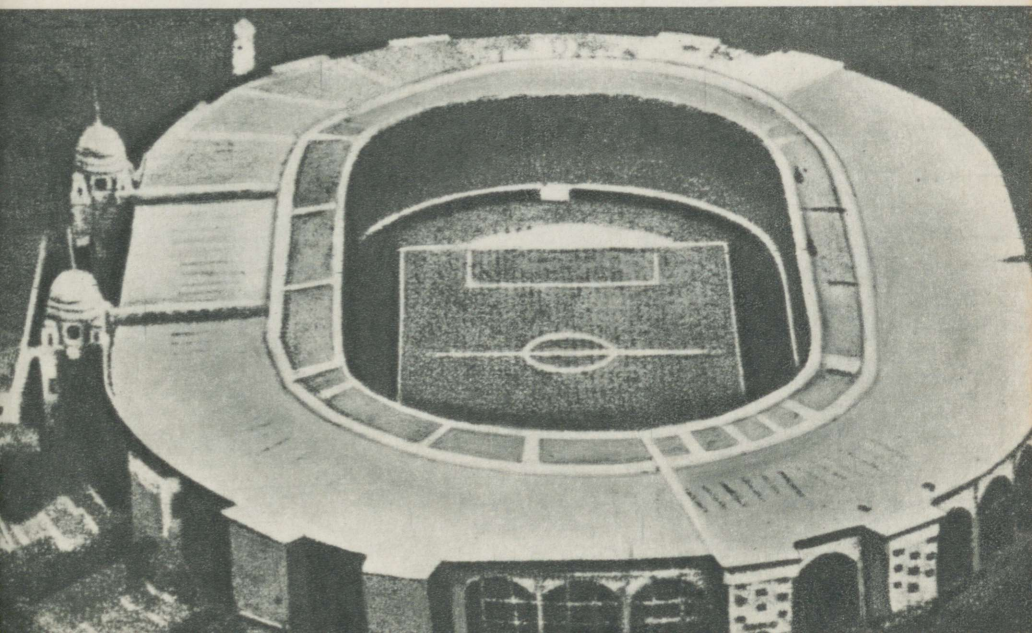

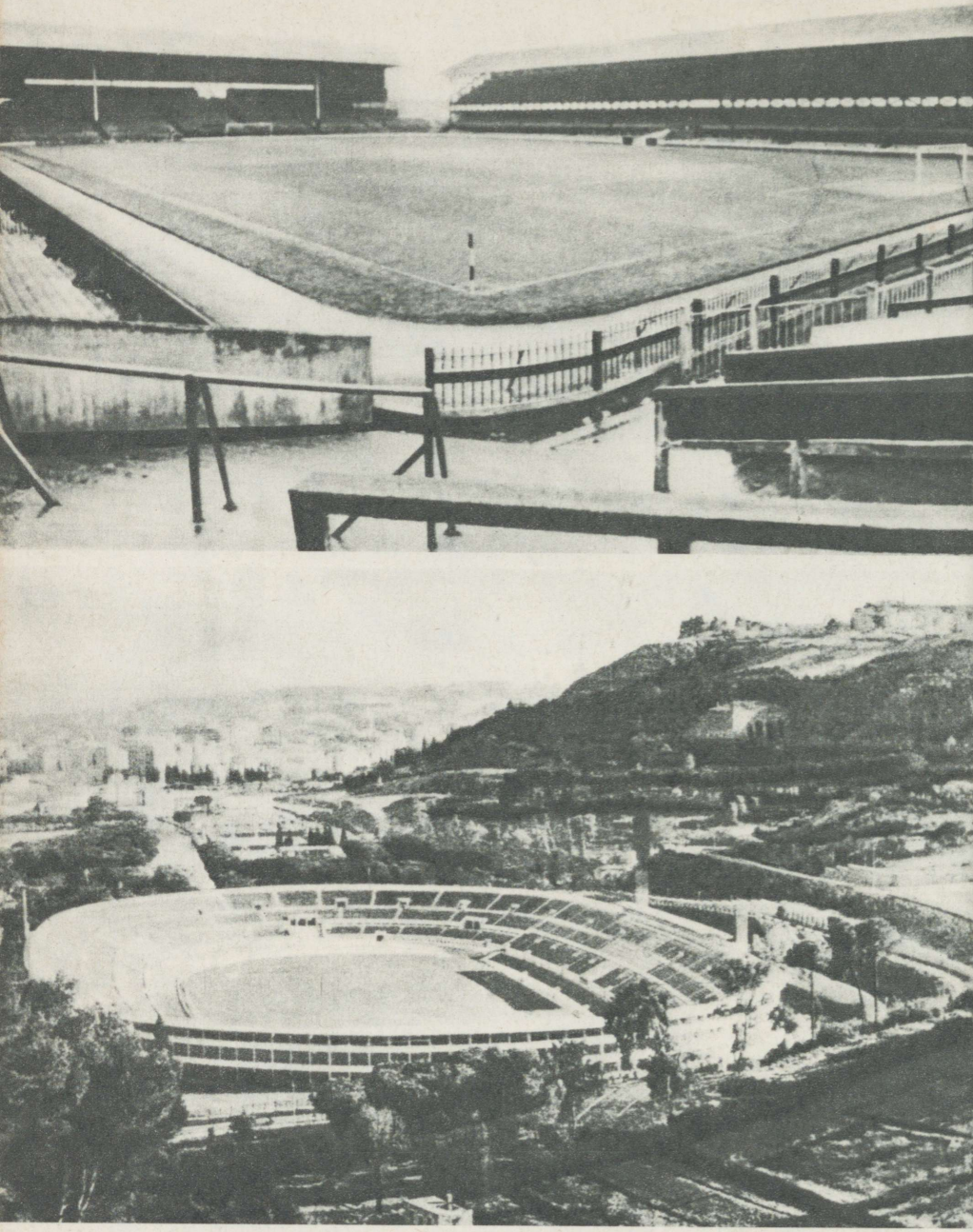

Bern, 1954 — Wankdorf (65 000) ● Stokholm, 1958 — Rasunda (50 000)

Santiago, 1962 — Estadio Nacional (75 000) ● London, 1966 — «Wembley» (100 000), ehitatud 1923. a.

Sunderland, 1966 — (ehit. 1903, moderniseeritud, 60 000) ● Rooma olümpiastaadion (100 000) ● V. I. Lenini nim Keskstaadion Lužnikis, Moskvas. Sai valmis 1956, mahutab 103 000 pealtvaatajat. Siin peeti NSV Liidu I Rahvaste Spartakiaad 1956

FIFA
U.E.F.A.

FEDERACION
DE FUTBOL ASOC

CBD

FPF

SEV-ASF

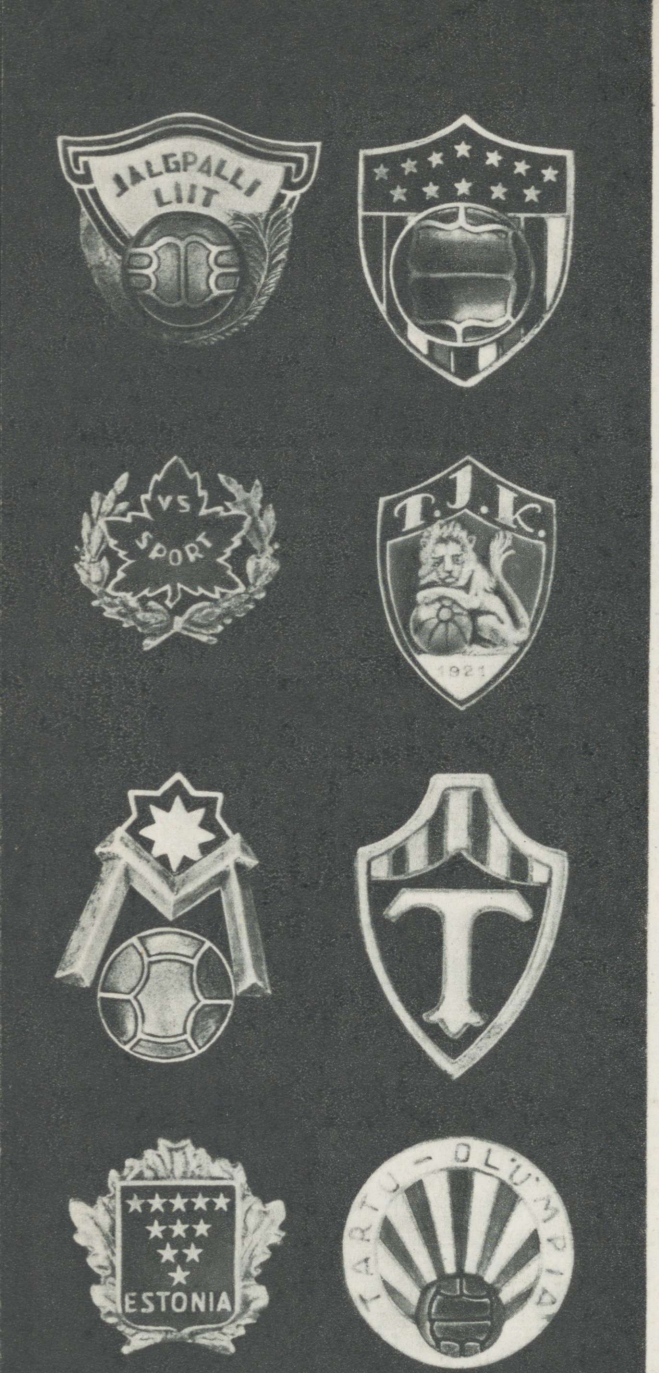

ITALIA

СССР
ФЕДЕРАЦИЯ ФУТБОЛА

A.C.F.
CHILE

VALIK JALGPALLIMÄRKE:
1. Eesti Jalgpalli Liit, 2. «Kalev» (kuni 1940. a.), 3. Tallinna «Spordi» meistrimärk, 4. Tallinna Jalgpalli Klubi, 5. Tallinna «Meteor», 6. Pärnu «Tervis», 7. Tallinna «Estonia» meistrimärk, 8. Tartu «Olümpia», 9. I Balti turniir, 10. II Balti turniir, 11. VII Balti turniir, 12. Eesti NSV Jalgpalliföderatsioon, 13. Eesti NSV meister, 14. Eesti NSV «Kalevi» meistrimärk, 15. «Dünamo», 16. «Jõud», 17. TKSÜN-i meistrimärk, 18. Vene jalgpalli 60 a. juubelimärk (1957), 19. Eesti jalgpalli 50 a. juubelimärk (1959), 20. Eesti jalgpalli 60 a. juubelimärk (1969), 21. Soome Palliliit, 22. Läti Jalgpalliliit (1921—1940), 23. Leedu Jalgpalliliit (1923—1940)

RIGA
1929

19 35

EJF

EESTI NSV
MEISTER

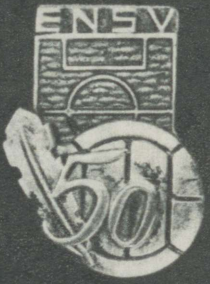

1946 1947
TKSÜN

ВОЛЕТ
ЧЕСТВЕННОГО ФУТБОЛА

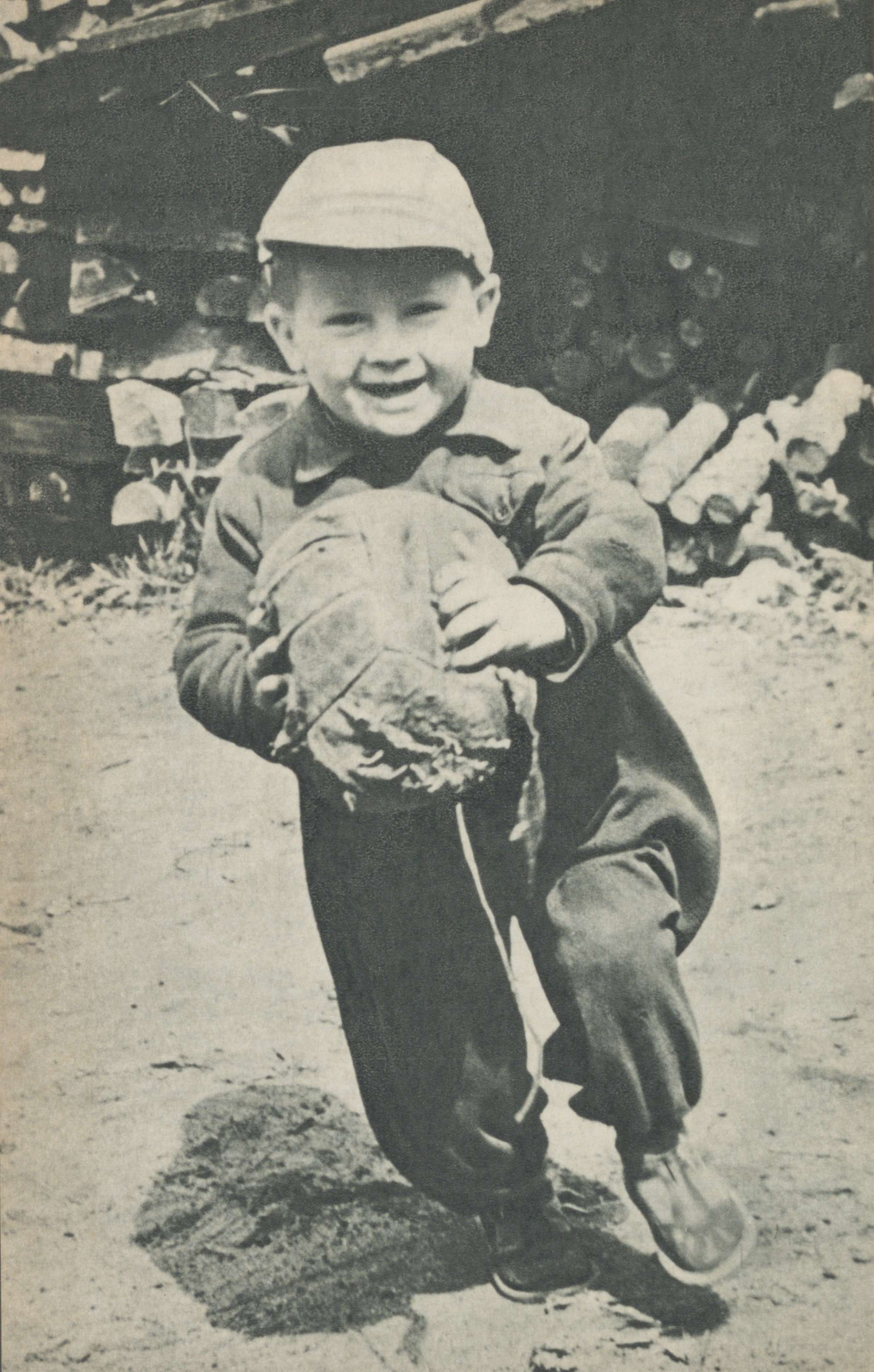

ENSV
50

ENSV

1907
SPLOFBF

1921

L F
L

astusid Inglismaa, Šotimaa ja Wales liidust välja. 1924 tulid tagasi, 1928 astusid uuesti välja ning tulid lõplikult tagasi alles 1946. 1928 oli neil FIFA-ga tüliküsimuseks amatörismi olemuse defineerimine.

Kasvuraskused elati läbi, organisatsioon tugevnes, ning oluline, orienteerus rahvusvahelistes keerdküsimustes. Nii tunnustas FIFA ühe esimese spordiliiduna kahte Saksa riiki. Kõik sõltumatuse saavutanud maad võeti kahel käel liikmeskonda vastu. Näiteks Saarimaa, Vietnam ja Aafrika maad. 1950. a. palkas Kolumbia hoolimata FIFA keelust välismaiseid kuulsusi. Ta eemaldati FIFA-st ja võeti tagasi alles siis, kui ta FIFA korraldusele allus. Samal põhjusel mõistis FIFA 1960. a. hukka Austraalia spordijuhid.

FIFA presidentideks on olnud: Robert Guerin (Prantsusmaa) 1904—1906, D. B. Woolfall (Inglismaa) 1906—1918 (pärast tema surma 1918. a. peeti kongress alles 1921. a.), Jules Rimet (Prantsusmaa) 1921—1954 (suri aupresidendina 1956), R. W. Seeldrayers (Holland) 1954—1955 (suri 1955), Arthur Drewry (Inglismaa) 1955—1961 (suri 1961). Alates 1961. a. on FIFA president Stanley Rous (Inglismaa).

Rahvusvahelise Jalgpalliliidu peakorter asub Šveitsis, Zürichis. Kõrgeimaks organiks, kes valib ka presidendi, on kongress. See ühendab kõiki liikmeid. Tavaliselt peetakse kongress iga kahe aasta tagant.

Täitevkomitee ülesandeks on jooksvate asjade ajamine ja üldjuhtimine. Koosolekuid peab kord aastas järgmises koosseisus: president, 8 asepresidenti ja 10 liiget. Nad valitakse neljaks aastaks. Täitevkomitee koosseis valitakse rahvuslike liitude poolt: 1 asepresident Briti neljast liidust, 1 asepresident NSV Liidust, 1 asepresident Aafrika, Lõuna-Ameerika, Kesk- ja Põhja-Ameerika ning Aasia poolt, 2 asepresidenti Euroopast (välja arvatud Briti ja NSV Liit). Liikmeid valitakse Lõuna-Ameerikast 2, Kesk- ja Põhja-Ameerikast 2, Euroopast 4, Aafrikast 1 ja Aasiast 1.

Peakomitee koosneb presidendist ja kahest asepresidendist. Käib koos täitevkomitee õigustega, kui olukord seda nõuab.

Komisjonide liikmed nimetab täitevkomitee. *Arbitraažikomisjon*: tõlgendab võistlusmäärusi (nende koostamine kuulub ainult Reeglitekomitee — International Board — pädevusse), annab otsuseid võistlusmääruste rakendamise kohta, teeb Reeglitekomiteele ettepanekuid, koostab rahvusvaheliste kohtunike nimekirja ja võtab tarvitusele abinõud selle üldkehtivuse tagamiseks. *MM-võistluste organiseerimiskomisjon:* selle koosseis on muutuv, kuid sinna kuuluvad president ja kaks asepresidenti Täitevkomiteest. Korraldab MM-võistlusi ja teeb ettepanekuid juhendi muutmiseks. *Finantskomisjon*: FIFA kassasse laekub 2% rahvusvaheliste matšide brutosissetulekust, rahvuslike liitude iga-aas-

tane liikmemaks ja kindel protsent MM-võistluste brutosissetulekust. Sellise vara haldamine eeldab asjatundlikkust ja organi püsikindlust. *Mängijate statuudi komisjoni* ülesanne on uurida amatööride ja proffidega seotud probleeme.

Sekretariaat. FIFA-l on palgaline peasekretär. Ta kontrollib liidu rahaasju, redigeerib protokolle, peab kirjavahetust, võtab osa täitevkomitee ja komisjonide istungist, kuid ilma otsustava hääleõiguseta.

Oktoobris 1958 asutati Milaanos Itaalia liidu algatusel ajutine sidekomisjon liitude vaheliseks sidepidamiseks. Aasta pärast muudeti see *Rahvusvaheliseks Sidekomiteeks*. See koondab klubid, kel on oma liitude poolt lubatud kasutada elukutselisi või poolelukutselisi mängijaid. Tegevliikmeiks on Itaalia, Prantsusmaa ja Briti liigad. Komitee on osa võtnud FIFA tegevusest Euroopa jalgpallikalendri korraldamisel. Eesmärgiks on uurida ka rahvuslike liitude ühiseid probleeme, hõlbustada liitude ja klubide vahelist suhtlemist. On ka oma president ja täitevkomitee.

Lõuna-Ameerika Jalgpallikonföderatsiooni eeskujul loodi 1955. a. Euroopa Jalgpalliliit (L'Union des Associations Européennes de Football — UEFA). Ka sellel on palgaline administratsioon ja palju komisjone. Pani välja Euroopa karika maade meistrite turniirile ja karikavõitjate turniirile. Korraldab Euroopa juunioride võistlusi, arutab televisiooniülekannete probleeme jne.

Ka teistes maailmajagudes, välja arvatud Austraalia, on jalgpallikonföderatsioonid.

CAMBRIDGE'I REEGLID SAID ALUSEKS

1863. a. võttis Inglise Jalgpalliliit (FA) vastu Cambridge'i reeglitele (vt. lk. 10) tuginevad võistlusmäärused. Täielikult ei kehti neist tänapäeval ühtegi punkti, kuid paljud põhimõtted on säilinud.

1866 võttis Sheffieldi assotsiatsioon vastu oma jalgpallikoodeksi, mis erines tunduvalt FA reeglitest. Neis on esmakordselt määratletud korner ja vabalöök. Peatselt piirati mänguaeg 90 minutile ja väravavahile anti õigus ka kätega mängida.

1877 leppisid FA ja Sheffieldi assotsiatsioon kokku töötada välja ühised mängureeglid.

1880 istusid Briti nelja liidu esindajad Manchesteris konverentsilaua taha ja võtsid vastu ühise määrustiku. Nad panid aluse ka Rahvusvahelisele Reeglitekomiteele, kes ainsana võis võistlusmäärusi parandada ja muuta. Briti igast liidust kuulus sinna kaks esindajat (nii on see tänapäevani, ainult kaks esindajat Euroopa mandriosast on täiendavalt juurde valitud).

Juba sel ajal oli saanud tavaks, et kohtunik tuli väljakule vilega. Esmakordselt kasutas ta vilet 1878. See oli pöördeline sündmus. Varem jooksis kohtunik väljaspool mänguplatsi ja lahendas vaidlusküsimusi ainult siis, kui mängijad tema poole pöördusid. Mõned kohtunikud kasutasid mängu peatamiseks kella, mõned andsid suuga signaale. Manchesteri konverentsil otsustati mänguaeg kaheks poolajaks jaotada ja nende vahel meeskondadele väike puhkeaeg anda. Pärast vaheaega vahetasid meeskonnad väljakupooled. Väravatel asendati väravaposte ülalt ühendav köis põiklatiga.

1886 avaldas FA üksikasjalise juhendi matšide organiseerimiseks. Selles täpsustati avalöögi sooritamine (tuleb lüüa ettepoole), värava lugemine, aut, väravavahimäng, vabalöögid ja varustus. Liialt pikad või teravad tallanupud loeti ohtlikeks.

1890 ilmub määrus, mis hõlmab kohtunike tegevust. Tunnustatakse nende erapooletuse nõuet.

1891 revideeritakse kogu määrustik. Muudatused käsitlevad mänguväljaku sisejooni, loobutakse mitme kohtuniku praktikast. Mängukohtunik asub siitpeale väljakule, kahe küljekohtuniku ülesanded fikseeritakse täpselt, tuuakse sisse penalti (tahtlike vigade puhul vähem kui 11 m kaugusel väravajoonest). Viimase ettepaneku initsiaatoriks oli Iirimaa Jalgpalliliit ja selle eellugu on üsnagi huvitav. Kohtusid «Stoke City» ja «Notts County», kusjuures esimene oli 0:1 kaotusseisus. Kaks minutit enne lõpuvilet lõi üks «Stoke'i» mängijaist palli tühja värava suunas. Siiski jõudis vastasmeeskonna kaitsja rusikaga palli tõrjuda. Määrati karistuslöök. Ent «Nottsi» mehed tegid väravajoonele tiheda «müüri» ning karistuslöök tõrjuti üsna lihtsalt. «Stoke'i» juhid kirjutasid FA-le avalduse, kus kirjeldasid juhtunut ning teatasid, et nad kaotasid sellise ebaõigluse tõttu vähemalt 1000 naela. Peatselt seejärel kohtus «Stoke City» «Aston Villaga» ja kaotas taas 0:1. Nende tormaja «niideti» karistusalas maha. Määrati penalti. Üks «Aston Villa» mängija, saanud teada, et matši lõpuni jääb pool minutit, jooksis karistuslöögi punkti asetatud palli juurde ja lõi selle tugevalt tribüünidele. Enne, kui pall sealt väljakule tagasi jõudis, oli mänguaeg läbi. «Stoke City» juhid pöördusid jälle avaldusega FA poole. Selle tulemusena täiendati määrustikku klausliga, et penalti sooritamiseks pikendatakse mänguaega.

1891 võeti Birminghami jalgpallijuhtide soovitusel kasutusele ka väravavõrgud. Neid hakati valmistama Liverpoolis. Esmakordselt asetati võrgud väravalattidele 1891. a. jaanuaris toimunud Põhja ja Lõuna koondise matšis. Võrkude kasutamine muutus üldiseks. Huvitav on märkida, et reeglites leidis see fikseerimist alles 1938.

1893 otsustatakse, et väravavahti tohib rünnata erandlikult vaid siis, kui ta parajasti palli käsitseb. Seni oli väravavahte äge-

dalt rünnatud igas olukorras ning tekitatud neile raskeid vigastusi.

1895 annab FA avaldatud reeglitele täiendava tõlgenduse: 1) mängijat, kes sirutab jala palli järele vastasmängija selja tagant teda tõugates, karistatakse kui «jala-tahapanijat»; 2) pall on mängust väljas, kui see on tervenisti üle ots- või külgjoone; 3) keelatud on võte, mis võib põhjustada vigastuse (ohtlik mäng).

1896 antakse vahekohtunikule õigus karistada mängijaid omal initsiatiivil. Varem ei tohtinud seda teha enne, kuid vastasmeeskond nõudis, välja arvatud täpselt määratletud juhud. Siit alates valitseb matši ainult üks inimene — kohtunik, kelle otsus on lõplik.

1896—1899 tehakse arvukalt muudatusi: mängijate arv määratakse 11-le (praktikas väljakujunenud); väljaku mõõtmeid vähendatakse — pikkus maksimaalselt 118,4, minimaalselt 91,4, laius maksimaalselt 91,4, minimaalselt 45,7 m; matši kestus 90 min., v. a. erikokkulepped; tahtlikult palli käega puudutamine 11 m piires väravast on karistatav penaltiga.

1900 määratakse kindlaks palli kaal rahvusvahelistel võistlustel: 13—14 untsi (368—425 g) mängu algul.

1901 moderniseeritakse väljaku märkimine. Väravast 16,45 m kaugusele tõmmatakse otsjoonega paralleelne joon, et kergendada penalti määruse rakendamist. Määrustiku 10. punktis tehakse muudatus: väravavahti võib rünnata ka väljaspool väravavahiala (mõõdeti väravast 5,48 m).

1902 saab väljak mõõtmed, mis kehtivad ka tänapäeval, saab karistusala demarkatsiooni.

1903 lubatakse lugeda väravat vahetust karistuslöögist, mis oli antud toorutsemise või käega mängimise eest («puhas loeb»). Samas võeti vastu eelisreegel, mis määratleti järgmiselt: «Kohtunik võib keelduda käesoleva määrustiku sätete rakendamisest, kui ta on veendunud, et ta seda tehes soodustaks reegleid rikkunud meeskonda».

1905. Mängu lihtsamate katkestuste puhul antakse nn. pooleks-pall, mida kohtunik ei tohi visata, vaid peab kukutama. Täpsustatakse vastase ründamise mõistet: rünnata ei tohi toorelt ega ohtlikult. Seni olid mõned kohtunikud isegi mängijate ebatahtlikud kokkupõrked veaks tõlgendanud.

1907 kehtestatakse, et mängijat ei saa lugeda suluseisus olevaks, kui ta on omal väljakupoolel.

1913 piiratakse väravahi käega mängimise õigust — senise poole väljaku asemel tohib ta seda teha ainult karistusala piires. Karistus- või vabalöögi sooritamisel peavad vastasmängijad olema pallist vähemalt 9 m kaugusel.

1924 tehakse mitu uuendust ja antakse olukordade tõlgendusi: suluseisus mängijat ei saa karistada seni, kuni ta ei takista vastase mängu kulgu; kohtuniku otsuse puhul on mängijal õigus

seletust küsida, kuid tal pole õigust sõna või teoga oma rahulolematust näidata; kui kohtunik arvab, et üks mängijaist on tõsiselt vigastatud, võib ta mängu katkestada; süstemaatilised määrustikurikkumised loetakse ebaväärikaiks, mis on vastuolus *fair play* põhimõtetega.

1925 asendatakse suluseisu määruses sõna «kolm» «kahega».

1927 lubatakse väravat fikseerida ka vahetust nurgalöögist.

1929. Penalti sooritamisel peab väravavaht olema väravajoonel löögi sooritamise hetkeni.

1937 loetakse 10 jardise (9,14 m) kaarjoonega tähistatud ala karistusalale liidetavaks, mitte juurdekuuluvaks.

1938 koondatakse mängureeglid 17 peatükki, senist järjekorda muutes.

1951 fikseeritakse võistluse segamine veana, mida võib karistada nn. kaudse vabalöögiga.

1958 nõustub reeglitekomitee vigastada saanud mängijate asendamisega ka rahvusvahelistel võistlustel, kuid tingimusel, et on olemas rahvusliku või rahvusvahelise liiga eelnev luba.

TAKTIKA ARENGUST

Jalgpalli enam kui 100-aastases ajaloos on taktika läbi teinud huvitava arengu. 19. sajandi 60-ndateks aastateks olid Inglismaal juba välja kujunenud enamikus 11-liikmelised meeskonnad — 10 ründajat pluss üks «väravavalvaja». Möödus 10 aastat ning algul tekkis kaitsjate ja poolkaitsjate, seejärel ääre- ja keskmängijate idee. Meeskondades hakkas hoogsalt arenema spetsialiseerumine. 1880—1925 valitses Nottinghamist pärit skeem 1+2+3+ +5, mis levis kogu Euroopas. 1925. aastast alates algas mitmel pool katsetuste periood. Paljud meeskonnad püüdsid nn. klassikalist skeemi täiustada. Hüppelise uuenduseni jõuti taas Inglismaal. Hooajal 1930 võttis «Arsenal» kasutusele WM-skeemi (1+3+2+2+3), ja õnnestunult. Ta võitis meistritiitli ja karika, loovutas selle järgmisel aastal küll «Evertonile», kuid tuli siis kolmel korral järgemööda meistriks. See oli «Arsenali» WM-taktika ja meeskonna treeneri Herbert Chapmanni triumf.

Umbes samal ajal WM-ga nuputas Austria rahvusmeeskonna treener Karl Rappan välja nn. riivi-süsteemi (Riegel). Kohe levis see ka Šveitsis. Genfi «Servette» ja Zürichi «Grasshopper» kasutasid seda süsteemi mõningate omapäraste täiendustega väga edukalt. WM-ga võrreldes on edurivis ainult nr. 10 vasakul tiival pisut taha nihutatud. Nr. 5 asetseb temast tagapool, keskel. Need mehed peavad olema suure liikumisraadiusega, et läbi viia kiireid manöövreid ja kui vaja «riivistama» vastase rünnaku keskel. Kaitsjaid on neli — kolm nr. 5 taga ühel joonel, üks — «vii-

mane riiv» — väravavahi ees karistusala joonel. Karl Rappani «riivist» ongi arenenud 1+4+2+4-süsteem, mis brasiillastele suure edu tõi. Muide, Lõuna-Ameerikast on pärit ka diagonaalsüsteem. Selle põhimõte on mobiilse keskliini loomine diagonaalis — üks sisemine pluss kaks poolkaitsjat.

Tuntud on veel itaallaste *catenaccio*. Selles on kasutatud WM-i ja Rappani «riivi» põhimõtteid, s. t. «riiv» itaalia moodi. Ka «betoon» on ju tegelikult WM-i rakendamise tulemus. Sõjajärgsetel aastatel oli see eriti populaarne — oma väravat kaitsti mehiselt kolme kaitsja ja kahe poolkaitsjaga, s. t. kaks kaitsest ettenihutatud meest tõmbusid kolmele kaitsjale vahele. Kui edurivil õnnestus värav lüüa, lasti kohe «betoon» käiku. Nn. betooniajastul oli tohutult väravateta viike, mis oligi üsna loomulik.

«Betoonidest» ja «riividest» taheti ometi läbi suruda. Ainsaks rohuks oli nobe ja tehniliselt küps edurivi. Brasiillased arendasid WM-st oma ekstraklassi meestega kõige loogilisema 1+4+2+4 süsteemi ja üllatasid maailma. Inglased tegid aga brasiillaste skeemi omad korrektiivid (1+4+3+3), andsid äärekaitsjaile etteliikumisfunktsioonid ning rakendasid täpset diagonaalsöötu ja võit 1966. aastal tuli teenitult.

Taktika areng arvudes: 1860 mängiti ilma kaitseta. 1870 — ühe kaitsjaga, 1880—1930 — kahe kaitsjaga, WM tõi sisse kolm kaitsjat ning 1+4+2+4 eeldab nelja kaitsjat.

5. JALGPALL OLÜMPIAMÄNGUDEL

1896. a. aprilli algul avati Ateena rekonstrueeritud marmorstaadionil I olümpiamängud. See oli sündmus, millega tookordsed spordientusiastid eesotsas prantslase Pierre de Coubertin'iga (1863—1937), panid aluse uuele traditsioonile — maailma paremate sportlaste kohtumisele iga nelja aasta järel.

Ateenas võistlesid kergejõustiklased, ujujad, maadlejad, tõstjad, võimlejad, laskurid, vehklejad, jalgratturid ja tennisistid. Jalgpall veel kavas ei olnud, kuigi mäng oli levinud juba paljudes Euroopa maades. Ka järgmistel olümpiamängudel, Pariisis 1900, oli jalgpall välja jäetud, kuid üks matš siiski peeti. Pariisis mängis Londoni «Upton Park». Ta võitis Prantsuse esinduse 4:0. III olümpiamängud toimusid St. Louis'is 1904. Kuigi ka seal polnud jalgpalli kavas, kohtusid Kanada «F. C. Galt» ja St. Louis'i «St. Rose». 4:0.

Kaasaegsete olümpiamängude kümnenda aastapäeva puhul korraldati 1906. a. Ateenas vaheolümpiamängud. Kavas oli ka esimene rahvusvaheline jalgpalliturniir, kuid kohale saabus vaid Taani. Kreeklased panid välja kaks meeskonda — Ateena ja Saloniki, Türgit esindas Smürna (praegu Ismir). Viimane koosnes viiest inglasest, neljast kreeklasest ja kahest prantslasest, seega segameeskond. Kokku peeti kolm mängu. N.-ö. esimeses poolfinaalis lõi Taani Smürnat 5:1, teises Ateena Salonikit 5:0. Finaalis alistas Taani Ateena 9:0. Ja turniir oligi «läbi mängitud». Kiitmist vääris organisaatorite hea tahe.

Ometi oli see tulevaste jalgpalliturniiride eelmäng.

ESIMENE KULDMEDAL INGLISMAALE

Esmakordselt oli jalgpall ametlikult olümpiaprogrammis 1908. a. Londonis. Tänu Pierre de Coubertini autoriteedile võtsid korraldajad vastu Prantsusmaa ettepaneku lubada neilt võistlema kaks meeskonda. Nii registreeriti kaheksa osavõtjat: Inglismaa,

Holland, Böömimaa, Ungari, Rootsi, Taani, Prantsusmaalt kaks meeskonda. Partnerid olid juba eelringikohtumisteks loositud, kui selgus, et Ungari ja Böömimaa ei võta turniirist osa. Nii jäi kuus meeskonda ning eelringis peeti vaid kaks matši: Taani võitis Prantsusmaa II 9:0 ja Inglismaa Rootsi 12:1. Prantsusmaa I ja Holland pääsesid poolfinaali võistluseta. Prantslased seadsid oma meeskonnale suuri lootusi, kuid Taani esindus purustas nad 17:1! Inglismaa vastane, Holland, oli prantslastest hoopis terasem. Ta kaotas küll 0:4, kuid matš oli üsnagi tasavägine. Nii kvalifitseerusid finaali Inglismaa ja Taani. Kodupubliku innustusel võitsid otsustava mängu inglased 2:0 ning said kuldmedali.

Pronksmedalimängus pidid kohtuma Prantsusmaa I ja Holland. Kuid prantslased olid kaotustest taanlastele nii löödud, et loobusid. Vastamisi jäid Holland ja Rootsi. Mäng kujunes tasavägiseks ja andis Hollandile võidu 2:1.

On väidetud, et osavõtjaid olnud kaheksa ja et Inglismaad olevat esindanud klubimeeskond. Nii see ei olnud. Järgnevalt toome ära ka esimese olümpiavõitja meeskonna koosseisu, lisades klubide nimed: H. P. Bailey («Leicester Fosse»), W. S. Corbett («Birmingham»), H. Smith («Oxford City»), K. R. G. Hunt («Wolverhampton Wanderers»), F. W. Chapman («South Nottingham»), R. M. Hawkes («Luton»), A. Berry («Oxford University»), V. J. Woodward («Tottenham Hotspur»), H. Stapley («Glossop»), C. C. Purnell («Clapton»), H. P. Harman («Northern Nomads»). Nagu näeme, üsna kirju meeskond.

Huvitav on märkida, et samal olümpia-aastal tegi Inglismaa FA esindusmeeskond esimese turnee mandril. Nad kohtusid kaks korda Austrias «Viennaga», võites 6:1 ja 11:1, Ungaris Budapesti koondisega 7:1 ning Böömimaaga Prahas 4:0. Nii inglise profid kui amatöörid tõendasid, et nad olid teistest parasjagu üle.

INGLISMAA KORDAB VÕITU

Ajapikku kinnitas jalgpall kanda kõigis Euroopa maades. Meeskonnad hakkasid paremini mängima, nad hankisid rahvusvahelisi kogemusi, harjutasid rohkem. Stokholmi olümpiamängudeks registreerus 13 maad. Võistlusareenile jõudis neist siiski 11, Belgia ja Prantsusmaa võtsid avaldused tagasi.

Loosiõnn viis Inglismaa, Taani, Ungari, Norra ja Venemaa võistluseta veerandfinaali. Eelringis aga peeti kolmest kaks ägedat lahingut. Austria sai Saksamaast kergesti jagu 5:1, kuid Soome võitis Itaalia alles lisaajal 3:2 ja Holland alistas Rootsi samuti lisaajal — 4:3. Tase oli silmanähtavalt ühtlustunud.

Veerandfinaalid. Soome sai jagu Venemaast 2:1 ja Holland Austriast 3:1. Vene meeskond (5 Peterburist ja 6 Moskvast) läks

Soome vastu juhtima, kuid vv. Favorski veast said soomlased viigi. Lisaaeg ei selgitanud paremust ja mängu jätkati esimese väravani. Selle lõid soomlased tänu halvasti mänginud vene väravavahile.

Matšis Austria-Holland olid algul ülekaalus austerlased. Siis aga saavutasid hollandlased ootamatult 3 minutiga kaks väravat. Pisut hiljem tegid hollandlased taas õnnestunud läbimurde ja juhtisid 3:0. Poolaja lõpul olid ülekaalus austerlased, vähendades vahet 1:3-le. Ka teine poolaeg möödus austerlaste väikese ülekaaluga, kuid väravaid nad lüüa ei suutnud.

Nagu tookordsed kommentaatorid selgitavad, oli Inglismaa ja Ungari matški tasavägine, kuigi resultaat kujunes inglaste kasuks 7:0. Ungarlased ründasid innukalt, kuid nende löögitäpsus jättis soovida. Inglased seevastu realiseerisid peaaegu kõik head võimalused. Eriti tõsteti esile ps. Woodwardi. Täpselt sama tulemus fikseeriti ka matšis Taani-Norra.

Poolfinaalid. Soome alustas Inglismaa vastu õnnetult omaväravaga. Kuigi soomlased olid kohati ründavamaks pooleks, lisasid inglased omalt poolt veel kolm. Seega 4:0.

Taani alustas Hollandi vastu hoogsalt. Vaatamata Hollandi vv. Göbeli suurepärasele mängule õnnestus taanlastel poolajaks lüüa kolm väravat. Teisel poolajal mäng tasakaalustus. Kumbki lõi ühe värava ning võiduga 4:1 pääsesid taanlased finaali.

Finaal Inglismaa-Taani oli võitluslik. Algul õnnestus inglastel küll kahe väravaga ette minna, kuid taanlaste võimas surve vähendas vahe 1:2-le. Õnn oli siiski inglaste poolt. Nende edurivi saavutas vaheajaks veel kaks väravat ja Taani jäi kaotusseisu 1:4. Teisel poolajal püüdsid Jüütimaa pojad kõike välja pannes vahet vähendada, olid ülekaalus, kuid said vastase väravasse vaid ühe palli. Inglaste kaitseliinid mängisid vapralt. 4:2 tõi neile teise olümpiakulla. Tiitlikaitsjaid, teise kulla võitjaid, oli Inglise meeskonnas kaks — Berry ja Woodward.

Pronksimängus kohtusid Holland ja Soome. Soomlased ei suutnud hollandlaste survele vastu seista ja kaotasid suurelt 0:9. Kuid neljaski koht on väikerahvale igati auväärne.

Stokholmis selgitati ka 5. ja 6. koht. Mitmes teoses, sealhulgas ka mõneski Vene NFSV-s ja ka Eestis välja antud spordiraamatus on Stokholmi olümpiamängude jalgpallivõistluste nn. lohutusturniiri vääralt valgustatud.

Lohutusturniirile arvati kõik eelringis ja veerandfinaalis kaotanud meeskonnad, kokku 7. Eelring, millest Ungari loosiga vabaks jäi, andis järgmised tulemused: Itaalia—Rootsi 1:0, Saksamaa—Venemaa 16:0, Austria—Norra 1:0. Vaheringis sai Ungari jagu Saksamaast 3:1 ja Austria Itaaliast 5:1. Seega tuli ungarlastel kohtuda Austriaga. Ungarlased võtsid matši väga tõsiselt, mängisid kõike väljapanevalt, võitsid 3:0 ja tulid viiendaks.

1920. BELGIA ESIMESEKS, TŠEHHOSLOVAKKIA DISKVALIFITSEERITI

VI olümpiamängud pidid toimuma 1916. a. Berliinis. Ent Saksa imperialism vallandas sõja ja mängud jäid pidamata. Pärast Esimese maailmasõja lõppu otsustas ROK traditsiooni jätkata. Olümpiamängude linnaks sai Antverpen, rekordilise arvu osavõtjatega.

Eelringis loobus Prantsusmaa partner Šveits, Belgia oli aga vabaks jäänud ja nii pääsesid mõlemad ilma mänguta veerandfinaali. Eelmiste olümpiamängude edukamad — Inglismaa ja Taani — langesid pärast esimest kohtumist konkurentsist välja. Norra alistas Inglismaa 3:1 (!), Hispaania Taani 1:0. Ootamatuseks oli ka Tšehhoslovakkia 7:0 Jugoslaavia ning Rootsi 9:0 Kreeka üle. Itaalia alistas Egiptuse 2:1, Holland Luksemburgi 3:0. Veerandfinaalid: Tšehhoslovakkia—Norra 4:0, Prantsusmaa—Itaalia 3:1, Holland—Rootsi pärast lisaaega 5:4 ja Belgia—Hispaania 3:1.

Poolfinaalid. Tšehhoslovakkia jätkas võiduseeriat, alistades Prantsusmaa 4:1, Hollandil tuli aga Belgialt vastu võtta kaotus 0:3.

Finaalis kohtusid uustulnukad Belgia ja Tšehhoslovakkia. Matš kujunes dramaatiliseks. Belglased alustasid energiliste rünnakutega, kuid vastase kaitsest neil läbi murda ei õnnestunud. Juhtumisi puudutas tšehhide kaitsja karistusalajoonel palli käega ning lakkamatust vilekontserdist mõjutatuna määras vahekohtunik Lewis (Inglismaa) penalti. Tšehhide protestist hoolimata realiseeris Belgia karistuslöögi — 1:0. Vigaderohkes mängus lõid belglased teisegi värava. Tšehhid ei olnud 65-aastase inglase vilepartiiga rahul ja astusid temaga üha tihedamini vaidlusse. 41. min. sai Lewis'i mõõt täis ja ta eemaldas ühe tšehhi väljakult. Tšehhid protesteerisid, tribüünid lõid sekka ning paljud hasartsed pealtvaatajad tormasid platsile. Tšehhoslovakkia meeskond keeldus mängu jätkamast ja lahkus väljakult. Kohtunik katkestas 43. min. võistluse ning Tšehhoslovakkia diskvalifitseeriti. Belgia tunnistati olümpiavõitjaks. Kuid lahtiseks jäi teine ja kolmas koht. Selle selgitamiseks otsustati korraldada matš poolfinaalides kaotanute Hollandi ja Prantsusmaa vahel. Prantsusmaa aga loobus ja tekkinud olukord lahendati originaalselt — veerandfinaalis kaotanud meeskondade vahel korraldati karikasüsteemis uus turniir, mille võitja kohtus Hollandiga.

Loos viis kokku Itaalia Norraga, Hispaania Rootsiga. Mõlemad matšid andsid ühesuguse tagajärje 2:1. Itaallased võitsid lisaajal, hispaanlased normaalaja lõpul. Kohtumises Itaalia—Hispaania lõi viimane kaks väravat ning pretendeeris medalile. Otsustava mängu Hollandiga võitsid nad 3:0. Hiilgavalt mängis Hispaania väravavaht Zamora. Omapärase olümpiaturniiri paremusjärjestus: 1. Belgia, 2. Hispaania, 3. Holland.

URUGUAI ALUSTAB TRIUMFIKÄIKU

Pariis 1924. Olümpiamängude jalgpalliturniirile registreerus 22 meeskonda, nende hulgas ka Eesti. See oli juba esinduslik turniir, sest peale Euroopa meeskondade võtsid mängudest osa USA ja Uruguai. Kahjuks jäi võistlustest kõrvale Inglismaa, kes oli FIFA-st välja astunud (amatörismi määrangus ja päevarahade ümber tekkinud vaidluse tõttu).

Lõuna-Ameerika jalgpallist oli Euroopasse jõudnud mitmesugust informatsiooni: ühed kiitsid uruguailasi taevani, teised haletsesid nende raisatud sõiduraha.

Eelringis peeti kuus matši. Eesti jalgpallurite kohtumisest USA-ga on käesolevas raamatus pikemalt juttu tehtud. Siinkohal vaid niipalju, et mehed said õnnetu 0:1 kaotuse. Teiseks tasavägiseks, kuid klassi võrra kõrgemaks kohtumiseks oli Itaalia-Hispaania. Otsustas pärast vv. Zamora poolt otsese ohu likvideerimist Hispaania meeskonna kapteni pk. Vallona traagiline tõrjelöök — omavärav. Head vormi näitasid šveitslased, kes alistasid Leedu ülekaalukalt 9:0. Ka Poola—Ungari oli ühepoolne — 0:5. Tšehhoslovakkia võitis Türgi 5:2 ning oodatud mängus Uruguai-Jugoslaavia olid lõunaameerikłased üllatavalt suurelt võidukad — 7:0.

Kaheksandikfinaalid. Loosiõnnega teise ringi pääsenud Lätit nuhtles Prantsusmaa 7:0-ga. Nii et Baltikumi debüüt kujunes kurvaks. Ent kurvalt lõppes see mitmel nimekalgi: ungarlasi blameeris Egiptus — 0:3 (!), tiitlikaitsjad (Belgia) degradeeris Rootsi 1:8 (!!). Holland võitis Rumeenia 6:0, Iirimaa Bulgaaria 1:0, Itaalia Luksemburgi 2:0, Uruguai USA 3:0. Kaks tasavägist mängu veerandfinaali pääsemiseks pidasid Šveits ja Tšehhoslovakkia. Esimene lisaajaga 1:1, teine šveitslaste kasuks 1:0.

Veerandfinaalid tõid mõneti ootamatust: Uruguai demonstreeris kõrgeklassilist mängu, hiilgas igasugu nippidega. Nende edurivi otse purustas prantslaste kaitse ning võit 5:1 kinnitas paljude ennustusi — uruguailasi ei suuda pidurdada ükski Euroopa meeskond. Rootsi seljatas ungarlasi üllatanud Egiptuse (5:0), Holland alistas Iirimaa lisaajal 2:1, Šveits sama tulemusega Itaalia.

Poolfinaalid kujunesid ülimalt tasavägiseks. Hollandlased mängisid Uruguaiga südilt. Nad katsid tihedalt, püüdsid kiirete kontrarünnakutega üllatada. Kummagi kaitseliinid mängisid ennastsalgavalt. Ometi olid uruguailased resultatiivsemad ja võitsid 2:1. Šveits sai vastaseks Rootsi, kelle kontos oli kaks ülekaalukat võitu. Seegi matš kujunes võitluslikuks ning otsustas kaitseliinide vastupidavus. Šveitsil oli see pisut kindlam, mis tõi talle ka võidu 2:1.

Nii läksid finaali Uruguai ja Šveits. Lõuna-Ameerika pallitaidurid panid välja kõik oskused ning võitsid kergemalt kui arvati. 3:0. Otse hämmastavalt mängis nende ppk. J. Andrade. Uruguai

koondis finaalmängus: Mazzali; Nasazzi, Arispe; Andrade, Vidal, Ghierra; A. Urdinaran, Scarone, Petrone, Cea ja Romano. Kuldmedali said veel J. Leone ja Hector, kes mängisid kaasa esimestes matšides.

Kolmanda koha pärast pidasid Rootsi ja Holland kaks ägedat mängu. Esimene lõppes lisaajaga 1:1. Teises ilmnes rootslaste suurem vastupidavus ja nad võitsid 3:1.

LÕUNA-AMEERIKA PREVALEERIB

Amsterdami olümpiaturniirile 1928. a. tuli 17 meeskonda, neist tervelt viis ookeani tagant. Euroopast ei startinud peale Inglismaa veel Ungari, Tšehhoslovakkia ja Austria, kus asutati profiliigad. Ka Hispaanias ja Itaalias mindi sama teed, kuid nende amatöörmeeskonnad tulid siiski jõudu mõõtma. Kuna ka Rootsi puudus, ei saa Amsterdami turniiri kuigi esinduslikuks pidada.

Olümpiaturniiri esimeses matšis — kvalifikatsioonimängus Portugal-Tšiili — näitas üle ootuste head mängu Portugal, kes võitis 4:2.

I ringist pääsesid veerandfinaali Uruguai (Hollandiga 2:0), Saksamaa (Šveitsiga 4:0), Itaalia (Prantsusmaaga 4:3), Belgia (Luksemburgiga 5:3), Argentiina (USA-ga 11:2), Egiptus (Türgiga 7:1), Portugal (Jugoslaaviaga 2:1) ja Hispaania (Mehhikoga 7:1). Muide kohtumisest Itaalia—Prantsusmaa juhtus huvitav lugu. 10. min. enne esimese poolaja lõppu seisul 2:2 oli prantslastel suurepärane väravavõimalus, kõlas aga belglase Chirstophe'i poolajavile. Küljekohtunikud jõudsid küll vilemehele tema eksituse selgeks teha, kuid meeskonnad olid juba väljakult lahkunud. Ta sai nad platsile tagasi ja puudu jäänud 10 minutit mängiti ära. Prantslased ei suutnud aga end enam leida, neid rõhus luhtaläinud võimalus ning Itaalia võitis lõpuks 4:3.

Veerandfinaalis kujunes vihaseks Uruguai—Saksamaa, kus mõlemad kaldusid toorutsema. Kohtunik Jussuf Muhamed (Egiptus) eemaldas väljakult sakslase Kalbe, kui seis oli 1:0 Uruguai kasuks. Sakslased püüdsid küll uruguailaste rünnakuid väärata, kuid need ei lasknud end eksitada ning lõid 4 väravat. Sakslased realiseerisid vaid ühe kontrarünnaku. 4:1. Hispaanlased võitlesid itaallaste vastu nagu noored lõvid, püüdsid korvata Zamorat, Vallonat ja teisi elukutselisteks siirdunuid. Lisaajale vaatamata jäi mäng viiki 1:1. Kordusmatšis selgus, et hispaanlased olid end tühjaks mänginud — nad said paraja sauna 1:7. Egiptus sai 2:1 jagu Portugalist, teine konkurentsi jäänud Lõuna-Ameerika meeskond — Argentiina — alistas Belgia 6:3.

Poolfinaalid. Kohtumises Itaalia—Uruguai jäi peale viimaste parem tehnika, mis tagas neile napi 3:2. Argentiina oli aga Egip-

tusest mäekõrguselt üle — 6:0, ja nii kohtusid finaalis esmakordselt kaks Lõuna-Ameerika meeskonda. Pronksmedalile mängisid Itaalia ja Egiptus. Itaallased võitsid 11:3.

Finalistide mängutase oli võrdne, võistlus kulges tasavägiselt. Tiitlikaitsjatel õnnestus küll kt. Petrone löögist juhtima minna, kuid teisel poolajal argentiinlased viigistasid. 1:1 jäi püsima lõpuvileni ja ka lisaaeg ei toonud muutust. Kordusmängus tuli Argentiina väljakule endise meeskonnaga, välja arvatud vasaksisemine, uruguailastel oli aga viis uut mängijat. Matš arenes algul analoogiliselt esimesele. Poolajale mindi viigiseisus 1:1. Teise poolaja algul olid aktiivsemad uruguailased ja neil läks korda ka värav lüüa. 2:1 jäigi püsima ning olümpiavõitjad olid kaitsnud tiitli. Kuus meest said teistkordselt kuldmedali. Uruguai meeskond (sulgudes esimeses finaalmängus kaasateinud): Mazzali; Nasazzi, Arispe; Andrade, Pirez, (Fernandez), Gestido; Arremon, (S. Urdinaran), Scarone (Castro), Borjas, (Petrone), Cea, Figueroa, (Campolo). Eriti tõsteti esile Andradet, Cead, Castrot, Petronet ja Scaronet, Argentiina meeskonnast Orsit ja Montit.

Märkigem, et Tšiili jalgpallurid ei rutanud pärast kvalifikatsioonimängu kaotamist Portugalile rahapuuduses koju. Nad jäid turniiri vaatama ja mängisid ka ise veel kaks matši. Nimelt korraldati hiljem kuni poolfinaalideni kaotanud meeskondadele lohutusturniir. Sellele registreerus vaid neli meeskonda, nende hulgas Tšiili. Loos viis tšiillased kokku Mehhikoga, kes oli ametliku turniiri I ringis saanud 1:7 kaotuse Hispaanialt. Tšiili võitis 3:1 ja kohtus nn. lohutusfinaalis Hollandiga, kes sama tulemusega oli alistanud Belgia. Matš Tšiili—Holland lõppes 2:2, kordusmängust hollandlased loobusid, loovutades seega ka auhinna ookeanitagustele külalistele.

*

Eeltoodud sündmused leidsid aset 1928. a. juulis-augustis. Järgmiste olümpiamängudeni, mille korraldajaks valiti juba 1923. a. ROK-i kongressil USA, jäi neli aastat. Selle aja sees toimus aga mitmeid kardinaalseid muutusi.

Meenutagem, et juba mõnda aega enne Amsterdami mänge levis paljudes riikides professionaalsus. Rahva huvi keskendus just neile, kellele jalgpall oli leivateenistuseks, kes ei tohtinud nõrgalt mängida. «Ässad» on aga alati populaarsed olnud ja klubid nende arvel raha lõiganud. Profiliigad tugevnesid ja laienesid Prantsusmaal, Hispaanias, Šveitsis, Belgias ja mitmel pool mujalgi, Inglismaast rääkimata. Ka Lõuna-Ameerikas läks jalgpall sama rada. Amatöörmeeskondadel ei lastud tugevaks sirguda. Iga vähegi esilekerkinud jalgpallur värvati elukutseliseks. Vaekauss langes otsustavalt proffide kasuks, ja kui 1930. a. korraldati esimesed MM-võistlused, millest võisid osa võtta ka elukutselised, oli päris

loomulik, et olümpiaturniirid muutusid teisejärguliseks. Los Angelese mängudel 1932 jäi jalgpalliturniir hoopiski ära, sest suurte jalgpallimaade spordijuhid ei lähetanud oma nõrgaks jäänud meeskondi ookeani taha. Ka olümpiamängude korraldajad ei tundnud huvi jalgpalli vastu — see oli ja on tänaseni Põhja-Ameerikas väheharrastatav mäng.

1936. a. Berliini mängudele kogunes siiski 16 meeskonda ning turniir kujunes huvipakkuvaks, kuigi Lõuna-Ameerikat esindas ainult tundmatu Peruu ning Inglismaa, Austria ja Ungari saatsid Berliini pesupuhta amatööride meeskonna.

Berliini mängudel tahtsid hitlerlased ka jalgpalliturniiril loorbereid lõigata. Ihust ja hingest tahtsid nad näidata, et tegelikkus vastab hümni sõnadele — «Deutschland, Deutschland über alles . . . »

SAKSAMAA EI OLE «ÜLE KÕIGE»

Esimeses ringis võisid hitlerlased natsionalismitrummi põristada — sakslaste eliitmeeskond hävitas pisikese Luksemburgi 9:0. Ootamatus juhtus mängus Jaapan—Rootsi. Uustulnuk Aasiast võitis Rootsi 3:2. Rootslased juhtisid vaheajaks 2:0. Siis aga jaapanlased viigistasid ning lõid 85. min. võiduvärava. Norra, teine Skandinaavia esindus lõi aga Türgit üllatava kindlusega — 4:0. Mängus USA-ga ei suutnud itaallased esimesel poolel oma tehnilist ja taktikalist paremust realiseerida. Teise poolaja algul eemaldas vahekohtunik väljakult korduva toorutsemise pärast Itaalia kaitsemehe Rava ning jänkid mängisid arvulises ülekaalus. Ometi lasksid nad peatselt värava lüüa (pä. Frossi), mängisid kuidagi hambutult ning kaotasid 0:1. Provintslastest koosnev Austria esindus alistas Egiptuse 3:1, Poola toorutsevas matšis Ungari 3:0, Peruu Soome 7:3 ja Inglismaa virtuooslikud, kuid taktikaliselt nõrgad hiinlased 2:0.

Rootsi võitja Jaapan alistus nõrgast USA-st vaevu jagu saanud Itaaliale 0:8! Kerget võitu lootev Inglismaa tõi Poola vastu väljakule varumehi, andes parematele meestele puhkust. Mäng aga kujunes inglastele katastroofiliseks. Poolakad kombineerisid ladusalt, võitsid esimese poolaja 3:1 ning lõid teise poolaja algul ühtejärge 2 väravat. Inglased olid suures kaotusseisus, kuid nad oskasid end kokku võtta. Lühikese ajaga saavutasid nad kaks väravat. Poolakad, kes olid võidus kindlad, muutusid lohakaks ning inglased lõid veel ühe värava — 5:4. Olukord muutus poolakaile kriitiliseks. Lõpuni oli jäänud vähe aega, poolakad tegid lühisöödulise mänguga aega viitvaid manöövreid ning säilitasid eduseisu — 5:4. Inglismaale olid võistlused lõppenud.

Kolmas veerandfinaal Peruu—Austria tõi žüriile palju sekeldusi. Mäng algas austerlaste rünnakutega ning poolajavileks läksid nad juhtima 2:0. Teisel poolajal osad vahetusid. Peruulased aktiviseerusid, surusid Austria meeskonna kaitsesse ja saavutasid edugi: 2:1 kanti protokolli Austria omaväravana, 2:2 tuli pisut enne lõpuvilet. Lisaajal mindi «elu ja surma peale». Peruulased ründasid ning neli minutit enne lõppu õnnestus neil värav lüüa. «Maailmahukus» oli paar peruulast tribüünilt väljakule jooksnud ja hakkasid mängu segama. See «teine rinne» lõi austerlased segadusse ning polnud ime, et viimasel minutil löödi neile neljaski värav.

Mäng lõppes, meeled rahunesid, Austria aga apelleeris žüriile, kes määraski uue mängu. Peruu aga nõudis *status quod* ega ilmunud väljakule. Žürii deklareeris Peruu kaotajaks. Peruu delegatsioon oli solvunud ja inkademaalased sõitsid koju närve ravima.

Mängule Saksamaa—Norra kogunes 50 000 pealtvaatajat. Tribüünid rõkkasid, kui norralaste väravaesisel juba esimesel minutil ohtlik moment tekkis. Ometi murdsid norralased juba kuuendal minutil läbi ning lõid juhtvärava. See ergutas sakslasi raevukatele rünnakutele, ent «narviklaste» külmavereline kaitse ja väravavaht likvideerisid kõik vastaste aktsioonid. Samasugust galoppi tehti teiselgi poolajal, kuid viiki see sakslastele ei toonud. Viis minutit enne lõppu sai aga Norra kpk. Jörgen Juve oivalise söödu sakslaste karistusala joonele, ja sealt ta sähvaski... Kõik sündis ootamatult, väravavaht ei suutnud reageerida. 0:2! Edasine jäägu lugeja fantaasia jutustada, sulg seda ei taba. Tuleb vaid märkida, et publiku hulgas oli palju neidki, kelle ideoloogiaks oli sportlik orientatsioon, kes norralaste võitu kviteeris aplausiga, oma meeskonna aga välja vilistas.

Poolfinaali jõudsid Itaalia ja Norra, Austria ja Poola.

Kohtumises Itaaliaga ei mõistnud norralased kuidagi mängu lahti harutada. I poolaeg möödus itaallaste ülekaalus ning nad lõid ka värava. II poolajal näitasid norralased jälle, milleks nad Berliini on tulnud. 13. min. tehti viik ja edasigi oli Norra ründavam. Normaalaeg andis tulemuse 1:1. Lisaajal lõid itaallased aga värava ja suutsid edu ka hoida.

Austria võitis Poola 3:1, kusjuures poolakad jätsid kasutamata vähemalt kolm kindlat väravavõimalust. Nii kohtusid finaalis Itaalia ja Austria.

Mäng oli tasavägine. I poolajal ei saavutanud kumbki väravat. II poolaja 21. min. viis pä. Frossi Itaalia juhtima, kuid 13 min. hiljem seadis vs. Kainberger ilusa soologa seisuks 1:1. Lisaaja esimesel minutil õnnestus Frossil vasaku tiiva läbimurre väravaga lõpetada, mis otsustaski. Itaalia meeskond: Venturini; Foni, Rava; Baldo, Piccini, Locatelli; Frossi, Marchini, Bertoni, Biagi ja Gabriotti.

Pronksimängus alistas Norra Poola 3:2.

Pärast Berliini olümpiamänge tõmbus Euroopa taevas pilve. Võikad välgud ennustasid sõjaäikest. Hitlerism tahtis maailma oma vasallriigiks muuta. Ent fašism kaevas enesele haua.

Kahed olümpiamängud jäid maailmasõja tõttu pidamata. Traditsioon taastati 12 aasta pärast. 1948 toimusid Londonis järjekordsed olümpiamängud.

NEUTRAALNE ROOTSI

Londoni olümpiamängude jalgpalliturniirist 1948. a. võttis osa 18 meeskonda. Et 16-meeskonnalist finaalturniiri kujundada, loositi osavõtjaist neli ja korraldati nende vahel kvalifikatsioonimängud. Resultaat: Holland-Iirimaa 3:1, Luksemburg-Afganistan 6:0. 1/8-finaalid: Taani-Egiptus lisaajaga 3:1, Prantsusmaa-India 2:1, Jugoslaavia-Luksemburg 6:1, Inglismaa-Holland lisaajaga 4:3, Itaalia-USA 9:0, Türgi-Hiina 4:0, Lõuna-Korea — Mehhiko 5:3, Rootsi-Austria 3:0. 1/4-finaalid: Taani-Itaalia 5:3, Inglismaa-Prantsusmaa 1:0, Jugoslaavia-Türgi 3:1 ja Rootsi — Lõuna-Korea 12:0. Poolfinaalid: Rootsi-Taani 4:2, Jugoslaavia-Inglismaa 3:1.

Finaalis Rootsi-Jugoslaavia olid rootslased kerges ülekaalus. Pärast viigilist 1:1 poolaega lõid nad kaks väravat ja tulid esikohale. Meeskonnas mängisid: Lindberg; K. Nordahl, Nilsson; Rosengren, B. Nordahl, Andersson; Rosén, Gren, G. Nordahl, Carlsson ja Liedholm. Rootsi võit oli ootuspärane. Raskeil sõjaaastail, kui jugoslaavlane ei võinud sellest unistadagi, viljeldi neutraalses Rootsis innukalt jalgpalli. Kolmanda koha mängus sai Taani 5:3 võidu Inglismaa üle.

Olümpiavõiduga muutusid rootslased ihaldatud eksportkaubaks. Kohe olid ka Londonis jalgpallimaaklerid, eriti Itaalia ja Hispaania suurklubide esindajad, jaol. Rootsi edurivi keskkolmiku ja vasakäärega sõlmiti leping ning mehed vahetasid elukohta. Peale nende siirdusid veel mitmed välismaa klubidesse.

HELSINGI, 1952

Rahvusvaheline jalgpall oli stabiliseerunud, kõigis maades meisterlikkus tõusnud. Seljataga olid esimesed sõjajärgsed MM-võistlused, millest võtsid osa juhtivad Lääne jalgpallimaad. Sotsialismimaadest startis ainult Jugoslaavia.

Helsingi olümpiamängude jalgpalliturniiri võis pidada senistest esinduslikumaks amatööride turniiriks. Seal proovisid jõudu

25 maa jalgpallurid, nende hulgas esmakordselt NSV Liidu koondis.

Profijalgpalli suurriikides amatööride tase tavaliselt kuigi kõrge ei ole. Seepärast ei tule imestada, et väike Luksemburg võitis I ringis Inglismaa 5:3 (lisaajaga) ning Prantsusmaa kaotas Poolale 1:2. Ka Egiptuse 5:4 võit Tšiili üle kuulub sellesse kategooriasse. Teised I ringi tulemused: Jugoslaavia-India 10:1, Itaalia-USA 8:0, Taani-Kreeka 2:1, Brasiilia-Holland 5:1, Ungari-Rumeenia 2:1. See mäng oli ülimalt tasavägine ning kaalus oma tasemelt üles kõik mängud veerand- ja poolfinaaliski. NSV Liidu esimeseks partneriks oli Bulgaaria. Normaalaeg lõppes 0:0. Lisaajal viis tõusev täht Kolev oma meeskonna juhtima 1:0, lõpposas haarasid initsiatiivi NSV Liidu jalgpallurid, lõid kaks väravat (Bobrov ja Trofimov) ning võitsid 2:1.

II ringi kõige võitluslikumaks matšiks kujunes Jugoslaavia — NSV Liit. Jugoslaavlastel klappis algul hästi. Nad mängisid kaitses kindlalt ning ründasid resultatiivselt. Kui mängida jäi viimane veerandtund, juhtisid nad 5:1! Kes uskus, et selline resultaat polegi veel võit. Trofimov lõi 2:5, minut hiljem Bobrov 3:5. Rünnak järgnes rünnakule. Nurgalöök. Bobrov pääses löögile — 4:5. Jäi 30 sekundit. Trofimov kornerdas. Mehed sagisid Jugoslaavia karistusalas, pall tuli. Petrov tormas meeste vahelt läbi, pea küünitas palli ja ... 5:5! Lisaajal oli NSV Liidu ülekaal ilmne. Kahel korral käis pall Jugoslaavia väravalatis. Siis lõi Nikolajev väravavahile sülle. Ei vedanud. 5:5 püsis lõpuni.

Kordusmäng. 6. min. läksid jugoslaavlased juhtima. 19. min. tuli viik 1:1. 29. min. puudutas Bašaškin karistusalas palli käega ning inglane Ellis määras penalti. Jugoslaavia läks juhtima 2:1. Teisel poolajal saavutasid jugoslaavlased veel ühe värava (rikošett Bašaškini jalast) ning võitsid 3:1. NSV Liidu koondisele olid olümpiamängud sedapuhku lõppenud. Meeskonnas mängisid: L. Ivanov, K. Križevski, J. Nõrkov, A. Bašaškin, I. Netto, A. Petrov, A. Tenjagin, V. Trofimov, V. Bobrov, A. Gogoberidze, A. Iljin, V. Nikolajev, K. Beskov, F. Marjutin ja A. Tškuaseli.

Ülejäänud II ringi kohtumised: Taani-Poola 2:0, Saksa FV — Egiptus 3:1, Brasiilia-Luksemburg 2:1, Ungari-Itaalia 3:0, Türgi-Hollandi Antillid 2:1, Rootsi-Norra 4:1, Austria-Soome 4:3.

Veerandfinaalid: Jugoslaavia-Taani 5:3, Ungari-Türgi 7:1, Rootsi-Austria 3:1, Saksa FV — Brasiilia lisaajaga 4:2. Poolfinaalid: Jugoslaavia — Saksa FV 3:1, Ungari-Rootsi 6:0.

Finaalis olid vastamisi Jugoslaavia ja Ungari. Võitu ennustati nii ühele kui teisele. Mäng algas ungarlaste rünnakutega. Nad viisid korduvalt palli jugoslaavlaste karistusala lähistele, siis aga takerdusid nende kaitseliinides. 35. min. takistasid jugoslaavlased ungarlast määrustevastaselt ning kohtunik Ellis andis penalti. Beara tõrjus selle, 0:0 jäi püsima poolajavileni.

Pärast vaheaega alustasid jugoslaavlased innukalt. Nad proovi-

sid temporikaste frontaalrünnakutega ungarlasi murda. Edu see neile siiski ei toonud. Veel enam, ungarlased leidsid end taas, haarasid initsiatiivi ning surusid jugoslaavlased kaitsesse. Eriti teokas oli ungarlaste vasak tiib — Czibor ja Puskas. Nad lõid ka kumbki värava — 70. min. 1:0 ja 86. min. 2:0. Grosics, Buzansky, Lantos, Bozsik, Lorant, Zakarias, Hidegkuti, Kocsis, Palotas, Puskas, Czibor olid alistanud viie maa amatööride koondised väravasuhtega 20:2. Pronksimängus alistasid rootslased Saksa FV 2:0.

MELBOURNE, ROOMA, TOKIO, MEHHIKO

Järgmistel, XVI olümpiamängudel Melbourne'is 1956 oli osavõtjaid vähe ning turniiri tase jäi kesiseks. Domineeris sotsialismimaade jalgpall. Üksikasjalikum ülevaade nendest võistlustest on antud P. Soosaare «XVI olümpiamängud Melbourne'is». Seepärast siinkohal vaid, et NSV Liit jõudis võitudega Saksa FV, Indoneesia ja Bulgaaria üle — vastavalt 2:1, 4:0 (esimene mäng 0:0), 2:1 (lisaajaga) — finaali, kus kohtus Jugoslaaviaga. Nõukogude jalgpallurid revanšeerisid Helsingis saadud kaotuse 1:0 ning tulid esikohale. Kolmandaks jäi Bulgaaria (3:0 Indiaga).

Rooma olümpiaturniirist on käesolevate ridade autor kirjutanud põhjalikumalt raamatus «XVII olümpiamängud, Rooma 1960». Jälgisin seal kõiki tähtsamaid mänge ning pean märkima, et turniir kujunes nii esinduste kui mängulise taseme aspektist küllaltki keskpäraseks. Finaalis kohtusid Jugoslaavia ja Taani. Jugoslaavlased said kuldmedali (n.-ö. neljandal katsel), alistades Taani 3:1 (2:0). Seejuures mängisid nad terve teise poolaja 10 mehega — kt. Galič eemaldati mängust kohtunikuga vaidlemise pärast. Pronksmedalimängus alistasid ungarlased Itaalia 2:1.

Bulgaaria ja Rumeeniaga konkureerides langes NSV Liidu koondis konkurentsist välja juba kvalifikatsiooniturniiril. Lõppvõistlustele pääses Bulgaaria.

Jalgpalliturniirist 1964. a. leiab lugeja ülevaate V. Heueri Tokio olümpiamänge kirjeldavast raamatust. Märkigem, et ka Tokio mängudel domineeris sotsialismimaade jalgpall. NSV Liidu koondis ei pääsenud juba teist korda lõppvõistlusele, — kaotas kvalifikatsioonimatšides Saksa DV-le. Kuldmedali võitsid ungarlased, kes alistasid finaalis Tšehhoslovakkia 2:1. Pronksmedalimängus võitis Saksa DV Araabia ÜV 3:1. Selgitati ka 5. ja 6. koht: Rumeenia-Jugoslaavia 3:0.

1968. a. Mehhiko olümpiamängudest ilmus samuti kirjastuse «Eesti Raamat» väljaandel eri teos, kus on antud ülevaade ka jalgpalliturniirist. Ungarlased võitsid taas kuldmedali, kuigi meeskond koosnes enamikus juunioridest. Finaalis alistasid nad Bulgaaria 4:1 (2:1). Seega on Ungari ainus, kel on õnnestunud kolmel korral olümpiavõitjaks tulla.

34 Euroopa riigist kuulub 33 FIFA Euroopa ühendusse (UEFA), kusjuures Suurbritannia on esindatud nelja iseseisva liiduga (Inglismaa, Šoti, Wales ja Põhja-Iiri). UEFA-sse kuulub ka Küpros. Paljudest Euroopa üritustest (MM-võistluste Euroopa tsooniturniirid, Euroopa klubide karikavõistlused jne.) võtab osa Iisrael.

UEFA 1967. a. ametlikust bülletäänist leiame statistilisi andmeid 33 riigi kohta. Selgub, et Euroopas oli 10 968 740 registreeritud jalgpallurit, neist üle poole Nõukogude Liidus (3 820 000, mõningatel andmetel 5 milj.) ja Saksa FV-s (2 345 793). Kolmandal kohal on jalgpalli sünnimaa Inglismaa 750 000 jalgpalluriga.

Ligi 11 miljonit jalgpallurit! See arv räägib mõndagi. Euroopas on jalgpall populaarseim spordiala, pole riiki, kus teda ei mängitaks. Ka pealtvaatajate osas pole jalgpallil konkurente.

Järgnevalt lühiülevaade UEFA liikmesriikide jalgpalliajaloost.

SUREMATU VIINI VALSI MAA

Maailma jalgpalliajaloo üheks eredamaks peatükiks on kahtlemata Austria jalgpall. Saanud alguse 1894. a., mil parun Nathaniel Rothschildi aednikud, inglased Jack Black ja William Beale asutasid esimese jalgpalliklubi «First Vienna Cricket and Football Club», muutus Austria peagi valitsevaks jalgpallimaaks. Iseloomulik on seegi fakt, et esimene maavõistlus mandril — Austria-Ungari — toimus Viinis 1902 ja lõppes võõrustajate võiduga 5:0.

Kahekümnendatel aastatel algas Austria rahvusmeeskonna tõusutee. Järgmisel aastakümnel pandi ridamisi hiilgevõite saavutanud koondisele nimeks «Wunderteam» (imemeeskond). «Wunderteami» sünnipäevaks on 16. mai 1931, mil Austria jalgpallurid nimeka Hugo Meisli juhtimisel sõna otseses mõttes hävitasid Viinis Šoti rahvusmeeskonna 5:0. Tollal Austria koondisse kuulunud mängijad Hiden, Sindelar, Gschweidl, Vogel, Zischek, Schramses, Nausch ja mitmed teised läksid ajalukku fenomenidena. Väravavaht Hidenit võrreldakse veel praegugi Zamora ja Jašiniga.

Austria jalgpall on kõigepealt Viini jalgpall. Ülemaailmse kuulsuse on saavutanud Viini klubid «Rapid» (asut. 1899), «Vienna», «Austria», «Sportclub» (spordiklubina 1883), «Admira», «Wacker» jt. Paljud neist on mänginud hiilgava eduga omaaegsel ainsal Euroopa suurturniiril — Mitropa (Kesk-Euroopa) karikavõistlustel. Aastaid koosneb esiliiga peamiselt pealinna klubidest. Kuni 1964. a. kuulusid meistritiitlid ainuüksi Viini meeskondadele. Alles 1965. a. tuli esmakordselt meistriks Linzi ASK. 1967. a. meistrivõistlustel kogusid Viini «Rapid» ja Innsbrucki «Wacker» võrdse arvu punkte. Tänu paremale väravate suhtele tuli kullale siiski «Rapid», 1968. a. võitis ta 25. meistritiitli!

MM-võistlustel on Austria saavutanud pronksi (1954) ja 4. koha (1934). Viimastel aastatel on austerlaste osatähtsus maailma jalgpalliareenil langenud, ent ka kõige tugevam vastane peab nendega tõsiselt arvestama. Näib, et Viini jalgpall on sama surematu kui vana hea viini valss.

Jalgpalliliit asutati 1926, aasta hiljem astus ta FIFA liikmeks. Varem eksisteeris Austria Rahvuslik Jalgpalliföderatsioon (asut. 1894), kes oli ka FIFA liige (1905). Esimeseks ametlikuks meistriks (1927) oli Viini «Admira». Austrias on 1515 klubi 200 000 mängijaga.[1]

BALKAN

Balkanimaadest sammub esireas JUGOSLAAVIA. I MM-võistlustel tulid jugoslaavlased kolmandaks-neljandaks (3. kohta tookord ei selgitatud), Tšiilis (1962) pääsesid nelja tugevama hulka. Väga edukalt on nad esinenud pärast Teist maailmasõda olümpiamängudel, tulles kolm korda järjest hõbemedalile, 1960 aga kullale.

Jalgpalliliit asutati 1919. Esimene maavõistlus peeti aasta hiljem (Antverpeni olümpiaturniiril kaotas Tšehhoslovakkiale 0:7). Meistrivõistlustega tehti algust 1922. Praegu on riigis 4090 klubi (alates 1966. a. 50 elukutselist) 226 600 mängijaga. Eriti hoogustus jalgpall pärast Teist maailmasõda.

Tugevamate klubide hulka kuuluvad alates 1946 kaheksakordne maa meister Belgradi «Crvena Zvezda», kuuekordne meister Belgradi «Partizan», Zagrebi «Dinamo», Belgradi OFK. Viimastel aastatel on meistrivõistlustel üha enam hakanud kaasa rääkima ka teiste linnade klubid. Nii tuli 1966. a. esikohale Novi Sadi «Vojvodina», aasta hiljem aga «FK Sarajevo». Seejuures on huvitav märkida, et 1966. a. ei tõusnud ükski pealinnaklubi viiendast kohast kõrgemale! 1968 võitis nii meistritiitli kui karika taas

[1] Kõik Euroopa riikide osa käsitlevad statistilised andmed on võetud Euroopa Jalgpalliliidu UEFA 1967. a. bülletäänist.

«Crvena Zvezda». Karikavõistlusi hakati pidama alates 1947. a. Siingi on kõige edukam kuuekordne karikaomanik «Crvena Zvezda». 1967. a. võitis Spliti «Hajduk», kes alistas finaalis «FK Sarajevo» 2:1.

BULGAARIA jalgpall on teinud lühikese ajaga tohutuid edusamme. Ainuüksi fakt, et 1966. a. MM-võistlustel kuulusid bulgaarlased 16 tugevama hulka, räägib iseenese eest. Seniseks paremaks saavutuseks on aga Melbourne'i pronksmedalid (poolfin. NSV Liiduga lisaaeg, 1:2).

Bulgaarias on 985 klubi 150 000 mängijaga. Meistrivõistlusi alustati 1924. Massilisuse saavutas jalgpall pärast Teist maailmasõda. Parimaks klubiks on kahtlemata Armee Kesksportdiklubi (ZSKA «Tšerveno Zname»), kes on 13-kordne meister ja 5-kordne karikavõitja. 25 aastat püsisid pealinna meeskonnad pjedestaali kõrgeimal astmel. 1963. a. tuli esmakordselt meistriks Plovdivi «Spartak», 1967 — Plovdivi «Botev». Samal aastal loodi «Spartaki» ja «Botevi» baasil Plovdivi «Trakia». Endistest aegadest kuuluvad paremikku Sofia «Levski» ja «Slavia». Vanemaid seltse on ka Varna «Tšerno More», mis asutati 1945. a. Bulgaaria esimese klubi «Titša» (1909) ja esimese meistri «Vladislavi» baasil.

Alates 1964. a. hakati korraldama karikavõistlusi Nõukogude armee nimelisele karikale. Kõige rohkem, seitse korda, on auhind kuulunud Sofia «Levskile».

Esimese rahvusvahelise jalgpallivõistluse pidasid bulgaarlased 1909 Türgis, kus üliõpilased käisid oma «ametivendi» külastamas. Esimese ametliku maavõistluse pidas Bulgaaria rahvusmeeskond 1924 Viinis, kus kaotati Austriale 0:6.

RUMEENIA jalgpalli sünniaastaks on 1900, mil inglise naftatööstuse insenerid tutvustasid kohalikele noortele mängu saladusi. Üheksa aastat hiljem loodi jalgpalliföderatsioon, 1930 astuti FIFA liikmeks. Praegu on Rumeenias 2861 klubi ligi 97 000 registreeritud mängijaga.

Meistrivõistlusi hakati pidama alates 1910. a. Esimeseks meistriks tuli Bukaresti «FC Olimpia». Pealinna ja Ploešti klubide kõrval oli algul üks tugevamaid ka Timişoara «Chinezul», kes püsis võitmatuna aastail 1922—1927. Massiliseks muutus jalgpall pärast monarhistliku režiimi kukutamist. Praegu kuuluvad tugevamate hulka kaheksakordne Rumeenia meister Bukaresti «Steaua» (end. CCA), Bukaresti «Dinamo» (kuuekordne meister ja kolmekordne karikavõitja, ka 1968. a.), Ploešti «Petrolul» jt. 1967 võitis esmakordselt meistritiitli rahvusvahelises võrkpallis nimekas Bukaresti «Rapidi» jalgpallimeeskond.

Esimese maavõistluse pidas rahvusmeeskond 1922 Jugoslaaviaga ja saavutas üllatusvõidu 2:1. Algaastail mängisid Rumeenia jalgpallurid küllaltki edukalt, saavutades mitmeid võite. Seejuures on huvitav märkida, et Bulgaariast olid nad tookord peajagu üle (1925 — 4:2, 1926 — 6:1, 1929 — 3:0 ja 3:2 jne.). Nimetamisväärne

on seegi, et Rumeenia oli nelja Euroopa riigi hulgas, kes startis Uruguais esimestel MM-võistlustel. Ka II MM-võistlustel olid rumeenlased 16 tugevama hulgas.

1937. a. toimus Tallinnas Eesti—Rumeenia maavõistlus. Matši võitis Eesti 2:1.

Ka pärast sõda näitas Rumeenia end heast küljest, kuigi MM-finaalturniirile enam ei küündinud — 1950 jäädi alagrupis Tšehhoslovakkia, neli aastat hiljem Jugoslaavia järel teiseks. 1966. a. MM-võistluste kvalifikatsiooniturniiril jäid rumeenlased küll kolmandale kohale, kuid tulid toime Portugali (2:0) ja Tšehhoslovakkiaga (1:0).

TÜRGI pinnal peeti esimene jalgpallivõistlus 1895. a., mil Izmiris kohtusid inglise meremehed ja kreeka üliõpilased. Mäng äratas kohalikes noortes suurt huvi. Tõsi küll, esimesi türklasi-jalgpallureid oli väga vähe, kuid inglise keelest tõlgiti jalgpallimäärused türgi keelde juba 1900. a.

1911. a. lõi laineid «Galatasaray» esinduse võit ungarlaste (4:2) ja rumeenlaste (11:1) üle. 1923. a. asutati jalgpalliföderatsioon ja astuti FIFA liikmeks. Samal aastal pidas Türgi rahvusmeeskond Istanbulis ka esimese maavõistluse, viigistades Rumeeniaga 3:3. 1924. a. käisid türklased pikal turneel, mängides võidukalt muuhulgas Soomes (4:2), Eestis (4:1), Lätis (3:1) ja Poolas (2:1). Samal aastal toimus Moskvas matš Türgi — NSV Liit, mis lõppes nõukogude jalgpallurite võiduga 3:0. Aasta hiljem võistles Nõukogude esindus Ankaras, võites Türgi rahvusmeeskonna 2:1.

«Galatasaray» kõrval on teiseks tuntumaks seitsmekordne Türgi meister Istanbuli «Fenerbahce», kelle treeneriks on jugoslaavlane M. Kokotovič. Viimastel aastatel pakub neile kahele tõsist konkurentsi kolmas pealinna klubi — «Besiktas» (1966. ja 1967. a. meister). 1968 võitis taas «Fenerbahce». Türgis on üldse 1920 klubi 79 545 mängijaga. Võrreldes elanike arvuga on jalgpallureid vähe (1:400).

KREEKAS tutvuti jalgpalliga umbes samal ajal kui Türgis. 1906. a. toimus Ateena vaheolümpiamängudel Kreeka rahvusmeeskonna sõprusmatš Taaniga, kes oli tollal üks Euroopa tugevamaid. Ettearvatult võitsid külalised 9:0. Mängu populariseerimiseks mängisid taanlased veel Salonikis, Smürnas ja mujal.

Jalgpalliföderatsioon asutati 1926, kuid esimese rahvusvahelise kohtumise koondiste tasemel pidasid kreeklased juba Antverpeni olümpiaturniiri raames, kaotades Rootsile 0:9. FIFA raames mängis Kreeka rahvusmeeskond esmakordselt Itaaliaga 1929 (1:4). Kuigi kreeklaste kontos on rohkem kaotusi kui võite, võtavad nad igast suurturniirist osa. Nii on nad kuus korda startinud MM-võistlustel. 1966. a. kuulus Kreeka ühte alagruppi NSV Liidu, Walesi ja Taaniga ning jäi kolmandaks. Ka esimestel EM-võistlustel sattusid NSV Liit ja Kreeka ühte gruppi. Kuigi nõukogude jalgpal-

lureile tuli alistuda (0:4 ja 0:1), mängisid kreeklased tublilt, tulles kokkuvõttes teiseks.

Meistrivõistluste esiliigasse kuulub 18 meeskonda. Erinevalt teistest riikidest on punktiarvestus omapärane: võit 3, viik 2, kaotus 1 punkt. Nii näiteks sai 1967. a. meister Pireuse «Olimpiakos» 30 mängust 79 punkti. Alles aasta varem murdsid Pireuse jalgpallurid aastaid kestnud Ateena klubide hegemoonia. Tugevamate klubide hulka kuuluvad Ateena «Panathinaikos», «Olimpiakos», AEK (Elektrikompanii) jt. 1968 tuli meistriks Pireuse «Olimpiakos» ja karikavõitjaks AEK. Üldse on Kreekas 1020 klubi 49 226 mängijaga (1 mängija 190 elaniku kohta).

1951. a. Vahemeremängudel tulid kreeklased esikohale, edestades muuhulgas Jugoslaaviat.

BENELUKS

Beneluksi-maadest on tugevaim BELGIA. Jalgpalliassotsiatsioon asutati 1895. Esimese maavõistluse pidasid belglased 1904 Brüsselis prantslastega (3:3). Peagi võitis jalgpall Belgias suure populaarsuse. Praegu on seal ligi 2300 klubi üle 105 000 mängijaga, neist 7500 poolprofessionaali. Suursaavutuseks on esikoht Antverpeni olümpiamängudel 1920. Rahvusvahelisel areenil on edukalt mänginud mitmed klubid, eelkõige alates 1947. a. 13-kordne maa meister Brüsseli «SC Anderlecht».

Meistrivõistlusi korraldatakse aastast 1898. Pärast Teist maailmasõda konkureerivad peamiselt Brüsseli ja Liége'i klubid, vaid erandjuhtudel on esikohal teised linnad.

Belglased on startinud kõigil MM-võistlustel, välja arvatud 1950, kuid $^1/_8$-finaalist kaugemale ei ole nad jõudnud. Tunduvalt paremini on võistelnud klubid. Nii pääses «Standard» kahel korral (1962, 1967) Euroopa riikide meistrite karikavõistluste poolfinaali.

HOLLANDIS on jalgpall väga populaarne. Seda tõendab ka klubide (4947) ja mängijate (577 690!) arv 12,3 miljoni elanikuga riigis. Madalmaades hakati jalgpalli mängima 1870. a., jalgpalliassotsiatsioon asutati aga 1889. Esimese maavõistluse pidasid hollandlased 1905 Antverpenis Belgiaga ja saavutasid võidu 4:1. Esimestel aastatel kohtusidki hollandlased peamiselt belglastega, võites kaheksast maavõistlusest viis. Ka hilisemad kohtumised — Prantsusmaa, Rootsi ja Saksamaaga — on eranditult lõppenud hollandlastele edukalt. 1908., 1912. ja 1920. a. olümpiamängudel tuli Holland pronksile, 1924. a. jäi ta neljandaks, kaotades Uruguaile 1:2.

Meistrivõistlusi hakati korraldama 1890, aasta hiljem peeti esimesed karikavõistlused. Kuni 1956. a. oli võistluste süsteem koh-

makas: nelja gruppi kuulus 14 meeskonda, grupivõitjad selgitasid meistri. Nüüd on moodustatud liigad. Esiliigasse kuulub 18 klubi, neist kuulsamad on Amsterdami «Ajax» (esmakordselt meistriks 1900) ja Rotterdami «Feijenoord».

Praegu kuulub Hollandi jalgpall Euroopa kümne parema hulka. Kuid maailma profiturg nõrgestab pidevalt rahvusmeeskonda, nagu paljudes teisteski maades.

LUKSEMBURGI jalgpalliföderatsioon asutati 1908, FIFA liikmeks astus kaks aastat hiljem. 331 000 elanikuga kääbusriigis on 178 klubi, neis 11 000 amatöörmängijat. Meistrivõistlusi hakati korraldama 1909, karikavõistlusi 1921. Tugevamad klubid: kümnekordne meister (ka 1967, 1968) «Jeunesse Esch», «Aris Bonnevoie», 10-kordsed meistrid «Stande Düdelange» ja «Spora Luxembourg», «Union Luxembourg» jt. Esimese maavõistluse pidas Luksemburg 1911 prantslastega ja kaotas 1:4. MM-võistlustel ja olümpiamängudel pole Luksemburg edu saavutanud, kuid II Euroopa riikide karikavõistlustel (1963) võitis Hollandi (1:1 ja 2:1), seejärel aga kaotas Taanile (3:3, 2:2 ja 0:1).

SEALT SEE ALGAS

Briti saarte jalgpallist, selle ajaloost, traditsioonidest ja üksikutest mängijatest on palju räägitud ja kirjutatud. Üheski teises riigis pole jalgpall nii populaarne kui Suurbritannias.

INGLISMAA jalgpalliajaloost saime ülevaate juba käesoleva raamatu alglehekülgedel. Siinkohal olgu lisatud vaid mõningad üldistused ja faktid.

Esimesi maavõistlusi (alates 1872. a.) pidasid inglased vaid Suurbritannia ulatuses. Alles 1908 sai teoks rahvusmeeskonna esinemine väljaspool kodusaart: Viinis pidasid nad maavõistluse Austriaga ja võitsid 6:1. Kaks päeva hiljem toimus kordusmäng, mis andis külalistele veel suurema võidu — 11:1.

Esmakordselt said inglased lüüa väljaspool kodusaart 1929, mil kaotati Madriidis Hispaaniale 3:4. Järgnes kaotus 2:5 Prantsusmaale 1931. a. Pariisis. Samal aastal saavutati aga koduväljakul ülekaalukas revanš — 7:1 hispaanlaste üle. Arvestamata rohkeid kohtumisi Šoti, Wales'i ja Põhja-Iiri meeskondadega on Inglismaa rahvusmeeskond kaotanud kodupinnal ainult kolm maavõistlust — 1953 Ungarile 3:6, 1959 Rootsile 2:3 ja 1965 Austriale 2:3.

Alles 1950. a. debüteerisid inglased MM-turniiril. 1966 võitsid nad Londonis kullad. Olümpiamängudel on inglased võitnud kolmel korral esikoha, 1948 Londonis neljanda koha. Ent üldiselt on inglise amatöörid nõrgad.

Juba kaua aastaid on Inglismaal tooniandjaks 92 profiklubi ligi 7000 mängijaga. Kokku aga 25 250 klubi 750 000 jalgpalluriga.

Meistrivõistluste süsteem püsib peaaegu muutumatult. Esimeses ja teises liigas on kummaski 22, kolmandas ja neljandas 24 meeskonda. Esimese ja teise liiga mänguklass on ligikaudu võrdne. Seetõttu võibki Inglismaa tugevamateks pidada 44 meeskonda. 7 korral on võitnud meistritiitli Londoni «Arsenal», «Liverpool» ja «Manchester United» (viimati 1965 ja 1967), 6 korda «Everton», «Sunderland» ja «Aston Villa».

ŠOTI jalgpall on peaaegu sama vana kui Inglismaa oma. Nii meistri- kui karikavõistlusi korraldatakse aastast 1873, mil loodi ka jalgpalliassotsiatsioon. Seega selgitati esimene Šoti meister 15 aastat varem kui Inglismaal.

Rahvusvahelisele areenile astusid šotlased alles 1929, mil toimus Berliinis maavõistlus Saksamaaga (1:1). Enne seda oli Šoti pidanud 143 maavõistlust Inglismaa, Wales'i ja Põhja-Iiriga. Välja arvatud klubimängud pole šotlased rahvusvahelisel areenil erilist korda saatnud, ometi on nad ohtlikuks komistuskiviks nii inglastele kui ka igale teisele.

Meistrivõistluste süsteem on Šotis samasugune nagu Inglismaal, samad on ka professionalismi probleemid. Meeskondade arv on mõistagi väiksem. 1967 oli FIFA andmeil 2500 meeskonda 50 000 mängijaga. Profimeeskonnad koosnevad põhiliselt šotlastest. Ka Inglise klubides on šotlasi palju. Maavõistlustel kaitsevad nad siiski oma rahvusmeeskonna värve. Kuulsamateks klubideks on Glasgow' «Rangers» ja «Celtic». Neist esimene on 34-kordne meister ja 19-kordne karikavõitja, teine 22-kordne meister ja 21-kordne karikavõitja. 8 korda on «Rangers» toime tulnud duubliga, võites ühel hooajal nii meistritiitli kui karika. 1962. a. tuli üllatuslikult meistriks «FC Dundee», 1965 «FC Kilmarnock». Kahel korral (1958, 1960) on esikoht kuulunud «Hearts of Midlothian'ile». Glasgow's asub üks Euroopa suurimaid staadione — Hampden Park — mis mahutab 134 000 pealtvaatajat.

Edukalt on Šoti klubid mänginud Euroopa karikasarjades. 1967. a. saavutas «Celtic» võiduga Milaano «Internazionale» üle riikide meistrite karikavõistlustel esikoha, «Rangers» aga tuli riikide karikavõitjate turniiril teiseks (kaotades finaalis Müncheni «Bayernile» lisaajal 0:1).

WALES ja Põhja-Iiri on Inglismaa ja Šotiga võrreldes vaeslapse osas. Kuid Wales'i klubide ja mängijate arv (1074 ja 28 069) on küllaltki aukartustäratav (1 mängija 95 elaniku kohta). Ajakirjanduses oleme tihti lugenud, et Wales'is meistrivõistlusi ei peeta, selgitatakse üksnes karikavõitja. Ja nad võtavadki osa vaid Euroopa karikasarjast riikide karikavõitjatele. Tegelikult meistrivõistlusi siiski peetakse, ainult selle vahega, et meistrisarjas ei stardi need jalgpallurid, kes mängivad Inglismaa meistrivõistlustel (Walesi klubisid kuulub ka Inglise liigadesse).

Esimese maavõistluse pidas Wales'i rahvusmeeskond 1876. a. Glasgow's Šotiga ja kaotas 0:4. 1881 saavutas aga sensatsioonilise

võidu Inglismaa üle (1:0). Wales'i kuulsamaks klubiks on «Cardiff City». NSV Liit ja Wales on kohtunud kahel korral 1965. a. MM-võistluste sarjas. Moskvas võitsid nõukogude jalgpallurid 2:1, Cardiffis aga sama tulemusega väljakuperemehed. Alagrupis jäi Wales NSV Liidu järel teiseks.

PÕHJA-IIRI saavutused on tagasihoidlikud. Jalgpalliliit asutati 1880. a. FIFA liikmeks astus ta 1946. a., olles poliitiliste sündmuste mõjul iseseisvustunud. Paljud Põhja-Iiri tugevamad mängijad kuuluvad Inglismaa ja Šoti profiklubidesse. Alles hiljuti hiilgasid kõrge tehnikaga Danny Blanchflover ja Jannings «Tottenhamis», Jack Blanchflover ja Best «Manchester United'is», Magill «Arsenalis», Peacock «Celticis», Simpson «Rangers'is», McIlroy «Burnley's» jne.

Esimese maavõistluse pidas Põhja-Iiri rahvusmeeskond 1882. a., kaotades Belfastis Inglismaale 0:13. Esimene võit tuli viis aastat hiljem, mil alistati Wales 4:1. Esimene ametlik kohtumine koondiste tasemel teiste Euroopa riikidega leidis aset alles 1951. a. (Belfastis Belgiaga 2:2). Aasta hiljem mängis P.-Iiri esmakordselt välismaal: Pariisis kohtuti Prantsuse rahvusmeeskonnaga ja kaotati 1:3. 1966. a. MM-võistluste sarjas jäi ta alagrupis Šveitsi järel teiseks.

Tugevamate klubide hulka (620 klubi 12 500 mängijaga) kuuluvad 27-kordne maa meister «FC Linfield», Belfasti «FC Glentoran» (1968. a. meister), «FC Glenovan», «Derry City» ja «FC Coleraine».

IIRI VABARIIK. Iseseisev jalgpalliliit moodustati 1923, mil praegune Iiri Vabariik kuulus veel Suurbritannia dominiooni. Aasta hiljem toimus esimene maavõistlus: Pariisi olümpiamängude jalgpalliturniiril kohtuti bulgaarlastega. Võit 1:0 kuulus iirlastele. Seejärel aga tuli vastu võtta kaotus Hollandilt. Samas leidis aset ka Eesti-Iiri maavõistlus, mis lõppes iirlaste võiduga 3:2.

Iirlased võtavad suurturniiridest alati meelsasti osa. 1966. a. MM-võistluste sarjas kuulus Iiri ühte alagruppi Hispaaniaga. Koduväljakul iirlased võitsid 1:0, Hispaanias aga kaotasid 1:4. Lisamängus võitsid hispaanlased 1:0 ja piletid Inglismaale olid lunastatud.

Jalgpallisuhted Suurbritanniaga on iirlastel peaaegu samasugused nagu Wales'il, Šotil ja Põhja-Iiril. Palju iirlasi mängib proffidena Inglismaal.

Klubisid on 1005 ligi 16 000 mängijaga. Tugevamateks on Dublini «Drumcondra» ja «Shelbourne», «Shamrock Rovers», «FC Dundalk» ja «St. Patrick Atletick». 1968. a. tuli meistriks «Waterford FC».

«SQUADRA AZZURRA» — «TAEVASINISTE MEESKOND»

Ühelgi Euroopa maal pole nii palju kõrgeid jalgpallitiitleid kui Itaalial: kahekordne maailmameister, olümpiavõitja, esimene Euroopa meister. Tõsi küll, enamik neist tiitleist kuulub kolmekümnendatesse aastatesse, kuid vaatamata pikaajalisele mõõnaperioodile ja mitmetele rasketele ebaõnnestumistele viimastel MM-võistlustel, on ja jääb Itaalia üheks tugevamaks jalgpallimaaks maailmas. Koduväljakul on Itaalia rahvusmeeskond «Squadra azzurra» mänginud edukamalt kui ükski teine esindus (välja arvatud Inglismaa). Väga tugevad on Itaalia klubid. Milaano «Internazionale» on kahekordne Euroopa ja kahekordne «Interkontinentali» karika omanik, — sisuliselt klubide maailmameister. Teine Milaano suurklubi «AC Milan» on võitnud Euroopa karika nii riikide meistrite kui karikavõitjate turniiril.

Vaatamata jalgpalli tohutule populaarsusele on jalgpallurite arv suhteliselt väike. UEFA andmeil on Itaalias veidi üle 7000 klubi ligi 206 000 registreeritud mängijaga (1 jalgpallur 206 elaniku kohta), mis on tunduvalt vähem kui näiteks Prantsusmaal, Saksa FV-s, Inglismaal ja isegi Jugoslaavias. Põhjuseks on kahtlemata professionalism. Seejuures on rikkaid profiklubisid suhteliselt vähe ja teenimisvõimalused väikesed.

Klubidevahelisest konkurentsist tingituna õitseb välismängijatega ulatuslik kaubitsemine. Iga klubi püüab hankida paremaid mängijaid nii Euroopast kui Lõuna-Ameerikast. Eriti palju on «elavat kaupa» tulnud Itaaliasse Rootsist. See on negatiivselt mõjunud ka «Tre Kronori» löögijõule. Itaalia profiliigas mängib üsna palju Saksa FV, Taani, Hispaania ja teiste riikide jalgpallureid.

Itaalia jalgpalliliit asutati Torinos 1898. Samal aastal peeti ka esimesed meistrivõistlused, mille võitis Genua meeskond. 1901 tuli esmakordselt kullale «AC Milan», 1910 Milaano «Internazionale». Tugevamate hulka kuulub ka Torino «Juventus», kes 1967 võitis 13. korda esikoha. Rahvusvahelist kuulsust omab ka «FC Fiorentina», kes viimati oli meistrivõistluste tipus 1956. a. Sõna sekka ütles 1964. a. ka «FC Bologna», tulles «Internazionale» ees esikohale.

Oma esimese maavõistluse pidasid itaallased 1910, võites Milaanos prantslasi 6:2. Samal aastal oli teinegi maavõistlus — Budapestis Ungariga. Itaallased kaotasid 1:6. 1912. a. olümpiamängudel Stokholmis kaotasid itaallased Soomele 2:3. Kolmekümnendatel aastatel algas aga itaalia jalgpalli võidukäik. 1930 võitsid nad Budapestis Ungari 5:0. Edasi tuli ridamisi võite kõigi Euroopa tugevamate koondiste üle. Vaid hispaanlastelt tuli neil vastu võtta 2:3 kaotus. 1930—1940 pidas «Squadra azzurra» 67 maavõistlust, kaotades vaid 6, nende hulgas kaks tšehhidele (1932 ja 1935). 1934. ja 1938. a. tuli Itaalia maailmameistriks ja 1936 olümpiavõitjaks.

Hiilgeajal olid koondmeeskonna tuumikus Meazza, Schiavio, Orsi, Foni, Rava, Combi ja mitmed teised.

Pärast Teist maailmasõda, vaatamata suurtele kaotustele jalgpallurite ridades, alustas Itaalia rahvusmeeskond taas edukalt. 1949. a. tabas aga «Taevasiniste meeskonda» raske löök. Rahvusmeeskonna 6 mängijat said Torino lähedal lennuõnnetusel surma. Kuna importtähtede sissevedu oli pidurdanud kohalike talentide arengut, pöördusid itaalia jalgpallibossid taas välismaa, esmajoones Lõuna-Ameerika poole. Sealt hakati meelitama itaalia päritoluga mängijaid. Osaliselt see ka õnnestus, kuid edu siiski ei saavutatud. 1958. a. ei pääsenud Itaalia isegi MM-võistluste finaalturniirile. Neli aastat hiljem pääsesid nad küll 16 tugevama hulka Tšiilisse, kuid 1/8-finaalist kaugemale ei jõudnud. Itaallastel ebaõnnestus ka 1966. a. Inglismaal.

NSV Liiduga on Itaalial olnud viis maavõistlust: võitis 2, viigistas 2, kaotas ühe (1966 Milaanos 0:1).

TAGASIHOIDLIK TEENISTUSKIRI

Poola jalgpallurite seniseks parimaks saavutuseks on neljas koht Berliini olümpiamängudel. Poolfinaalis kaotasid nad Austriale 1:2 ja pronksimängu Norrale 2:3. MM-võistlustel on Poola startinud viiel korral, kuid finaalturniirile pole pääsenud. Vaatamata tagasihoidlikule «teenistuskirjale» poolakate meisterlikkus üha tõuseb. Klubid on võrdlemisi tugevad. 1968. a. Euroopa karikavõistlustel riikide meistritele mängis Zabrze «Gornik» vägagi edukalt. 1/8-finaalist lülitas ta välja Kiievi «Dünamo» ja kaotas veerandfinaalis napilt-napilt karikavõitjale «Manchester United'ile» (0:2, 1:0).

Poola jalgpalliliit asutati 1919. Esimesed meistrivõistlused peeti kaks aastat hiljem. Võitis Krakovi «Cracovia». Viimasel ajal on «Gorniku» kõrval tugevamateks klubideks Chorzowi «Ruch» ja Varssavi «Legia», Bytomi «Polonia», Sosnowieci «Zaglebie», Poola vanemaid klubisid Krakovi «Wisla» (asut. 1906) ja Wroclavi «Start». Poolas on üle 2500 klubi ligi 300 000 jalgpalluriga. Kui varematel aastatel polnud kindlat meistrivõistluste süsteemi, siis alates 1953. a. jaotati meeskonnad liigadesse. Neist kõrgeimasse kuulub 16.

Esimese maavõistluse pidasid poolakad Budapestis 1921. a. Ungariga ja kaotasid 0:1. Aasta hiljem alistuti Krakovis veel kord madjaritele (0:3). Samal aastal saavutati ka esimene võit — Stokholmis Rootsi üle — 2:1. Poola-Eesti jalgpallisuhetest oli eespool pikemalt juttu. 1935. a. tulid poola jalgpallurid toime sensatsioonilise võiduga, alistades Varssavis Austria 1:0. 7 maavõistlusest NSV Liiduga on võitnud Poola kaks (1957 Chorzowis 2:1 ja 1961 Varssavis 1:0), kaotanud aga viis mängu.

PRANTSUSMAA

Prantsusmaa on andnud maailmale rea väljapaistvaid spordijuhte ja -organisaatoreid. Ka FIFA esimeseks presidendiks oli prantslane R. Guérin. Pärast Esimest maailmasõda jätkas tema tööd Jules Rimet. Hästi tuntud nimed on omaaegne Prantsuse jalgpalliföderatsiooni peasekretär Henri Delaunay ja tema poeg Pierre. Mõlema püüdlused korraldada Euroopas MM-võistluste taolisi turniire kandsid vilja 1959. a. Alates 1966. a. muutusid need võistlused ametlikeks Euroopa meistrivõistlusteks (H. Delaunay karikaturniir).

Vaatamata prantslaste kaalukale osale rahvusvahelises jalgpallielus, ei saa «kolmevärvilised» suursaavutustega kiidelda. MM-võistlustel on prantslased võitnud vaid ühe pronksi — 1958 Stokholmis. See oli Prantsuse rahvusmeeskonna hiilgeaeg. Nende edurivikolmik Fontaine-Kopa-Piantoni, kõik «Stade Reimsist», tekitas furoori. Tollest ajast on pärit ka Reimsi klubi edu esimestel Euroopa karikavõistlustel riikide meistritele. Reims jõudis finaali, kus kaotas «Real Madridile» 3:4. Teiseks suuremaks saavutuseks oli nelja parema hulka tulek I Euroopa karikavõistlustel rahvusmeeskondadele. Olümpiamängudel on prantslased mänginud edutult.

Prantsuse jalgpalliföderatsioon asutati 1919, kuid esimesi võistlusi peeti juba 1893. a. Ametlike turniiridega (algul «Prantsuse auhind», hiljem Charles Simoni nim. karikas) alustati 1907. a. 19 aastat hiljem peeti esimesed meistrivõistlused, 1932. a. loodi profiliiga. Praegu on Prantsusmaal ligi 11 000 klubi üle poolemiljonilise mängijate armeega. Tänu Prantsuse Töölisspordiliidule on amatöörjalgpall massiline. Sellele vaatamata kujundavad jalgpallielu profiklubid ja nende juhid — rahatuusad, riigitegelased. Siingi areneb laiaulatuslik ost-müük. Suurtes klubides võib kohata mängijaid Aafrikast, Lõuna-Ameerikast ja ka Euroopa maadest.

Esiliigasse kuulub 20 meeskonda, kellest tugevamad on «Stade Reims» (kuuekordne meister), «AS St. Etienne», «FC Nantes», «OGC Nice», Pariisi «Stade Français», Bordeaux' «Girondins», «FC Lille» (kolmekordne meister ja viiekordne karikavõitja) jt. Seejuures on pealinna klubide osatähtsus äärmiselt väike. Kääbusriigi Monako esindus «AS Monaco» kuulub samuti Prantsuse esiliigasse. 1961. a. tuli «AS Monaco» esmakordselt karikavõitjaks, järgmisel aastal ka meistriks. Monako jalgpallurid võitsid samal hooajal ka amatööride meistrivõistlused. 1963 võitsid monakolased nii meistritiitli kui karika.

Esimese maavõistluse pidas Prantsusmaa 1. mail 1904 Brüsselis Belgiaga — 3:3. Enne Esimest maailmasõda kohtuti põhiliselt lähemate naabrite — belglaste, hollandlaste, šveitslaste ja itaallastega. Pärast sõda sidemed laienesid. Prantsusmaa on üks väheseid riike, kes on osa võtnud kõigist MM-võistlustest. Ent pärast

1958. a. MM-võistlusi, kus prantslased lõid ka tiitlikaitsjat Saksa FV-d 6:3, koondis lagunes. Mitmed tuntud mängumehed (Jonquet, Piantoni jt.) loobusid tegevspordist, Kopa sõitis Hispaaniasse. Noored ei olnud aga võimelised lahkunud suurusi asendama. 1966. a. MM-sarjas võitis Prantsusmaa alagrupiturniiri Norra ja Jugoslaavia ees, kuid Inglismaal ei saavutanud edu. Kaotanud väljakuperemeestele ja Uruguaile ning viigistanud Mehhikoga, tuli prantslastel leppida grupis koguni viimase kohaga.

Nõukogude Liiduga on prantslased pidanud neli maavõistlust, võitnud ühe (1956 Pariisis 2:1), viigistanud kaks (1955 ja 1966 Moskvas) ning kaotanud ühe (1967 Pariisis 2:4).

ROOTSI JA TEISED PÕHJAMAAD

Põhjamaadest on esikohal Rootsi, kelle saavutused rahvusvahelisel areenil on tunduvalt kaalukamad kui teistel. Võtame kas või MM-võistlused, mis on alati olnud koondiste tugevuse kriteeriumiks. Rootslased kuulusid 1938. a. nelja tugevama hulka, esimesel sõjajärgsel MM-turniiril tulid kolmandaks. 1958 jõudis «Tre Kronor» Rootsis peetud MM-võistlustel finaali. Olümpiaturniiridel said rootslased Pariisis pronksi ja Londonis kulla.

Põhjamaade koondiste vaeareeniks on traditsioonilised võistlused «Põhja Karikale». Need on sisuliselt Skandinaavia meistrivõistlused. Eakuselt on see karikaturniir Suurbritannia karikavõistluste järel teisel kohal (asut. 1923 Rootsi, Norra, Soome ja Taani jalgpalliföderatsioonide ühise otsuse põhjal). Turniiril on domineerinud Rootsi.

ROOTSIS (jalgpalliliit asutati 1904) on 3050 klubi 140 000 tegevmängijaga (1 mängija 53 elaniku kohta). Tugevamate klubide hulka kuuluvad 11-kordne maa meister Norrköpingi IFK, Malmö FF, Göteborgi IFK, Stokholmi «Djurgården», Göteborgi AIS (GAIS) jt. Meistritiitlid on kuulunud tavaliselt perifeeria meeskondadele. Pärast Teist maailmasõda on pealinna klubid võitnud meistrikulla vaid kuus korda. 1967. a. tuli esikohale (üldse 7 korda) Malmö FF, kes samal hooajal võitis ka karikavõistlused (peeti pärast 14-aastast vaheaega!). 1968. a. tõi suure üllatuse. Eelmisel aastal esmakordselt esiliigasse pääsenud provintsiklubi Växjö «Öster» tuli meistriks! Siin mängis oma osa ka õnnelik juhus. Nimelt kogusid neli meeskonda — «Djurgården», Malmö FF, Norrköpingi IFK ja «Öster» võrdselt 27 punkti. Parem väravasuhe (44:28) oli uustulnukal. Malmölased olid teised (42:27), stokholmlased koguni neljandad (36:29).

Esimesed Rootsi meistrivõistlused (karikasüsteemis) peeti 1896. a. ja lõppesid Göteborgi klubi «Örgryte» võiduga. Göteborgi jalgpallurid prevaleerisid 1910. aastani (13 esikohta 16-st).

Siitpeale läks ülevõim ajutiselt pealinna klubidele (A.I.K., «Djurgården»). Alates 1925. a. moodustati liigad ning võistlusi hakati korraldama ringturniiridena.

Esimese maavõistluse pidas «Tre Kronor» 1908. a. Göteborgis Norra esindusega ja saavutas võidu 11:3. Arvestamata võite norralaste ja soomlaste üle, tuli Rootsi rahvusmeeskonnal algul üsna suuri kaotusi taluda. Näiteks 1913. a. kaotati koduväljakul Taanile 0:10! Eestiga kohtusid rootslased esmakordselt 1921. a. Tallinnas. See mäng lõppes teatavasti 0:0.

Üldiselt on Rootsi koondis Euroopas üks ebastabiilsemaid. Selle põhjuseks on mängijate suur voolavus ja üleminek välismaa klubidesse. Üks Rootsi lehemees on kirjutanud, et ««Tre Kronori» esimene koosseis asub ... Itaalias».

TAANIS loodi jalgpalliliit 1889. a. Liiga meistrivõistlusi hakati korraldama alates 1913. a., karikavõistlusi alles 1935. a. Paremat-est klubidest (kokku 1500 klubi 180 000 mängijaga) väärivad esiletõstmist pealinna KB (København Boldklubben), mis asutati 1867 (17-kordne meister), Aarhuse GF, Esbjergi BK, Odense BK 1913 jt. 1966. a. üllatas Kopenhaageni väikeklubi «Hvidovre», kes alles 1964. a. pääses esmakordselt esiliigasse. 1967. a. karikavõistlused võitis 2. liiga klubi Freja «Rangers SC». 1968 tuli taas esikohale KB, tehes klubile 100 aasta juubeli puhul toreda kingituse. KB treeneriks on Rooma olümpiamängude hõbe — Arne Sörensen.

Esimese ametliku maavõistluse pidas Taani rahvusmeeskond 1912 Stokholmis (OM-sarjas) Norraga ja võitis 7:0. Aasta hiljem löödi kaks korda rootslasi: Kopenhaagenis 8:0 ja, nagu eespool mainitud, Stokholmis 10:0. Üldse kuulusid taanlased tol ajal Euroopa paremate hulka. Nii Londoni (1908) kui Stokholmi (1912) olümpiamängudel tulid nad Inglismaa järel hõbedale, Ateena nn. vaheolümpial aga olid taanlased õpetaja osas. Roomas (1960) sai Taani taas hõbeda.

Suurt mõju on Taani jalgpallile avaldanud Inglismaa. Viimasel ajal on Taani jalgpalli aktsiad rahvusvahelisel areenil tugevasti langenud. Eks siingi on põhjuseks tugevamate mängijate rändamine paremate «jahimaadele». Praegu võib taanlasi kohata Itaalia, Prantsusmaa, Šveitsi, Hollandi ja teiste lääneriikide klubides. MM-võistlustest on taanlased osa võtnud vaid kaks korda (1958 ja 1966). Ja üsna edutult.

NSV Liit ja Taani on pidanud omavahel neli ametlikku maavõistlust, mis kõik on lõppenud nõukogude jalgpallurite võiduga (väravasuhe 19:3).

NORRA jalgpalliliit loodi 1902, kuigi esimesi võistlusi pidasid üliõpilased juba 1880. a. Norra karm kliima ja lühike suvi piirab jalgpalliharrastuse võimalusi. Ometi kuuluvad Norra jalgpallureile ka olümpiamedalid. 1936. a. Berliinis tulid nad võiduga 3:2 Poola üle pronksile. Et viikingite järglased on läbinisti spordimehed, seda tõendavad mitmed toredad saavutused. 1966. a. MM-

võistlustel sulgesid norralased tee finaali jugoslaavlastel (koduväljakul võitsid 3:0, võõrsil viigistasid 1:1).

Hävitava kaotusega alanud maavõistlustesarjas tuli norralastel esimene võit alles 28. maavõistlusel — 1918 alistati Taani 3:1. NSV Liiduga on Norra mänginud kahel korral — 1961. a. MM-võistluste kvalifikatsiooniturniiril Moskvas kaotati 2:5 ja koduväljakul 0:3.

Tugevamate klubide hulka kuuluvad 1897. a. asutatud Oslo «Lyn» ja 1899. a. oma tegevust alustanud Stavangeri «Viking», samuti 9-kordsed meistrid «FK Fredrikstad» (ühtlasi üheksakordne karikavõitja) ja Bergeni «Brann» ning Oslo «Skeid». 1967. a. meistrivõistlustel oli üllatuseks alles aasta eest esiliigasse pääsenud Trondheimi «Rosenborgi» esikoht. 1968. a. tuli kullale «Lyn». Ka karikas kuulus «Lynile». Euroopa karikavõistlustel riikide karikavõitjatele jõudis «Lyn» esimesena Norra klubidest veerandfinaali (võitis «Norrköpingi» ja «Izmiri»).

Kaua aega korraldati meistrivõistlusi (128 meeskonna osavõtul) karikasüsteemis, karikavõistlusi aga turniirisüsteemis. Alles 1963. a. mindi üle üldtuntud meistrivõistluste süsteemile, kusjuures esigruppi arvati 10 meeskonda. Ametlikult ei ole Norras, nagu teisteski Põhjamaades, professionaalset jalgpalli, kuigi paremad mängijad saavad oma klubidelt rahalist toetust.

SOOME jalgpalliliit (Suomen Palloliitto) asutati 1907 ja aasta hiljem astuti FIFA liikmeks. 1911 pidas Soome rahvusmeeskond Helsingis esimese maavõistluse (Rootsiga 2:5). Algul oli «Tre Kronor» soomlastest kindlalt üle, kuid 1919. a. mängiti juba 3:3 ning aasta hiljem saavutati esimene võit 1:0. Samal hooajal pidasid soomlased Helsingis esimese maavõistluse ka Eestiga.

Rahvusvahelisel areenil ei ole soomlased erilist korda saatnud, sest lühike hooaeg ei võimalda pikaajalisi treeninguid väljas. Sellele vaatamata võtavad soomlased aktiivselt osa kõigist suurtest rahvusvahelistest turniiridest, kaasa arvatud MM- ja EM-võistlused. Ka Euroopa karikasarjas on Soome klubid alalised osavõtjad. Kuni 1968. a. oli Soome rahvusmeeskond pidanud 269 maavõistlust, neist võitnud 56 ja viigistanud 35. Parimaks saavutuseks võib pidada neljandat kohta 1912. a. olümpiamängudel, mil võideti muuhulgas Itaalia (3:2) ja Venemaa (2:1).

Esimesed Soome meistrivõistlused toimusid 1908. a. (võitis Helsingi «Unitas»). Kuni 1929. a. peeti meistrivõistlusi karikaturniiridena, hiljem moodustati liigad. Praegu kuulub esimesse liigasse (mestaruussarja) 12 meeskonda. Meistrivõistlused mööduvad erakordselt konkurentsitihedalt ja pinevalt, kusjuures haruharva võidab üks ja sama meeskond kaks hooaega järjest. Vaid Helsingi «Palloseura» (PS), kes 1964. a. langes esiliigast välja, on saavutanud mitu võitu järjest (1921, 1922, 1926, 1927, 1934, 1935). Karikavõistlusi hakati korraldama alles 1955. a. (võitis Valkeakoski «Haka»).

Soome tugevamateks klubideks (üldse on 610 klubi ligi 26 000 mängijaga) on 10-kordne meister Helsingi Jalgpalliklubi (HJK), Kuopio «Palloseura», Valkeakoski «Haka», Turu «Palloseura», Lahti «Reipas» (1967. a. meister), Lahti «Upon Pallo» jt. 1968. a. võitis Turu «Palloseura».

Soome kõigi aegade parematekс mängumeesteks on Stig-Göran Myntti, Frans Karjagin, Veikko Asikainen, William Kanerva, Max Viinioksa jt., kes kaitsesid üle 50 korra rahvusvärve. Ka praegu on häid mängumehi, kes on kuulunud Põhjamaade koondisse ja välismaa profiklubisse (Peltonen Hamburgi SV-s).

Nõukogude Liit ja Soome on kohtunud kuus korda. Kõik mängud on võitnud nõukogude jalgpallurid väravasuhtega 30:3.

Põhjamaade hulka kuulub endastmõistetavalt ka ISLAND. Jalgpalli harrastamiseks on seal tingimused halvad, ometi on jalgpall populaarne. Jalgpalliliit asutati 1912 ja samal aastal alustati ka meistrivõistlusi. Esimene meistritiitel kuulus ühe šotlase poolt 1899. a. asutatud klubile «Knattspyrnufelag Reykjavikursom». Tuntumateks klubideks on 22-kordne meistermeeskond «KR Reykjavik» ja Reykjaviki «Valur» (asut. 1911), kes on 13-kordne Islandi meister. Üldse on saareriigis 50 klubi (235 meeskonda) 3400 mängijaga. Jalgpalli populaarsusest Islandis räägib järgmine fakt: riigis on 180 000 elanikku, mänge käib vaatamas keskmiselt 14 000, rahvusvahelisi koguni 18 000, s. t. iga kümnes elanik.

Esimese ametliku maavõistluse pidasid islandlased 1946. a., kaotades Taanile 1:3. Islandi kõigi aegade parimaks jalgpalluriks on kahtlemata «Valurist» võrsunud A. Gudmundson, kes mängis paljudes Euroopa kuulsates profiklubides (Glasgow' «Rangers», «Arsenal», «AC Milan» jt.).

HISPAANIA JA PORTUGAL

Pürenee poolsaare kahest riigist on kuulsam HISPAANIA, kelle jalgpalliajalugu on hiilgevõitude poolest rikas.

Jalgpalli hakati Hispaanias mängima 19. sajandil. Algul ei kuulunud FIFA liikmeskonda mitte rahvuslik jalgpalliliit, vaid Madridi «Real». Liit asutati alles 1913. a.

Silmapaistvalt esines Hispaania rahvusmeeskond kahekümnendate aastate lõpus ja kolmekümnendate esimesel poolel, mil nende väravat kaitses legendaarne Ricardo Zamora. Sel ajal olid hispaanlaste kontos võidud peaaegu kõigi rahvusmeeskondade üle. Pärast Teist maailmasõda koondise aktsiad langesid, tekkis kõnekäänd — «tugevad klubid — nõrk koondis».

MM-võistlustel on hispaanlaste parimaks saavutuseks neljas koht Rio de Janeiros 1950. VIII MM-võistlustel pääses Hispaania üle noatera 16 tugevama hulka, kuid kaotas grupimängudes nii

Saksa FV-le kui ka Argentiinale. 1964 saavutasid hispaanlased esikoha II Euroopa karikavõistlustel riikide koondistele, kus poolfinaalis võitsid Ungari 2:1, finaalis aga NSV Liidu sama tulemusega. See on Hispaania rahvusmeeskonna suurim saavutus. Domineerivad elukutseliste klubid, eriti Madriidi «Real» (asut. 1902) ja «CF Barcelona» (asut. 1899). «Real» on üks rikkamaid klubisid maailmas. 1956. a. võitis ta esimesed Euroopa karikavõistlused riikide meistritele ning kordas võitu veel neljal järgmisel aastal. Kuuendat korda võitis «Real» karika 1966. Selle ainulaadse edu «Realile» tõid põhiliselt «palgasõdurid», kuulsad mängumehed paljudest Euroopa ja Lõuna-Ameerika riikidest. Neid ostab muinasjutuliste summade eest klubi omanik ja president Don Santiago Bernabeu. Kes küll ei ole kuulunud «Reali» rivistusse — argentiinlased Di Stefano ja Dominguez, prantslane Kopa ja brasiillane Canario, ungarlane Puskas, uruguailane Santamaria, prantslane Muller, rootslane Simonsson ning paljud teised. Kuid «Reali» hiilgeaeg möödus. 1961 kaotas ta Euroopa karikavõistluste kaheksandikfinaalis teisele Hispaania suurklubile «CF Barcelona». Suutmata leida uusi tähti, hakkas Bernabeu teisi klubisid laostama. Ja edu ei jäänud tulemata. 1966 võitis jälle «Real». Kuigi järgmisel aastal pärast kaotust Milaano «Internazionalele» langes ta sarjast välja, kingiti karikas jäädavalt «Realile». Harukordne tunnustus.

Meistrivõistlusi hakati korraldama 1928. a., karikavõistlusi aga juba 1902. «Real» võitis 1968. a. meistritiitli juba 13. korda, «CF Barcelona» on troonil olnud 15 korda. Iga-aastased kohtumised nende kahe vahel on suursündmuseks. Ent 1966. a. üllatas kõiki Madriidi «Atletico», kes edestas ühe punktiga «Reali». Tugevamate klubide hulka kuulub ka 15-kordne meister, baskide Bilbao «Atletico». Tõsi küll, viimastel aastatel ei suuda ta 7. kohast kõrgemale tõusta. Karikavõistlused viiakse läbi veidi erineval viisil: meeskonnad kohtuvad omavahel kaks korda, erandiks on vaid finaal. Kõige rohkem, 20 korda, on karika võitnud Bilbao «Atletico («CF Barcelona» 16 ja «Real» 11).

Hispaanias on praegu 2408 klubi üle 65 000 registreeritud mängijaga, neist ligi 4000 elukutselist.

Amatöörjalgpall on vaeslapse osas. Vähegi andekas mängija meelitatakse kohe elukutseliste klubidesse. Seepärast pole Hispaania suutnudki edukalt mängida olümpiaturniiridel.

PORTUGALI jalgpall äratas maailma tähelepanu pärast Lissaboni «Benfica» võitu 1961. a. Euroopa karikavõistlustel. «Benfica» ja mitme teise klubi põhituumiku moodustavad Aafrikas võrsunud jalgpallurid. Paljud koondise mängijad, nagu Eusebio, Augusto, Santana, Coluna, Costa-Pereira jt. on sündinud Angoolas või Mosambiigis. «Benfica» edurivimees Eusebio da Silva Ferreira tunnistati 1965. a. Euroopa parimaks mängijaks. Portugal on tõusnud maailma paremikku. 1966. a. MM-võistluste finaaltur-

niiril võitsid nad tiitlikaitsja Brasiilia ja NSV Liidu ning tulid kolmandaks.

Kui Hispaanias on kogu võim klubide käes ning koondis jäetakse tihtipeale vaeslapse ossa, siis Portugalis seatakse koondmeeskonna huvid klubide omast kõrgemale.

Esimesi ametlikke mänge peeti 1910, neli aastat hiljem loodi rahvuslik jalgpalliliit ja astuti FIFA liikmeks. Portugalis on 583 klubi (14 elukutselist) 25 600 mängijaga (1 jalgpallur 400 elaniku kohta). Meistrivõistlustel on taktikepp Lissaboni «Benfica» (asut. 1907) käes, kes 1968. a. tuli 18. korda meistriks. Tugevamate klubide hulka kuuluvad veel Lissaboni «Sporting», kes 1964. a. Euroopa riikide karikavõitjate turniiril esikohale tuli, esimene meister (1922) «FC Porto», Setubali «Vitoria», Coimbra «Academica» jt.

Kahel korral (1961, 1962) on «Benfica» võitnud Euroopa karika klubimeeskondadele (finaali jõudis viis korda) ning mänginud edukalt rahvusvahelistel turniiridel nii Euroopas kui ka Lõuna-Ameerikas.

SAKSA FV JA SAKSA DV

Ammuilma on jalgpall sakslaste lemmikspordialaks. Meistrivõistlusi hakati korraldama alates 1903. a. (esimene meister «VFB Leipzig»). Esimene maavõistlus peeti 1908. a. Šveitsiga. Kuigi saksa jalgpallurid on ikka olnud kontinendi tugevamad, oli algaastail maavõistlusvõite kaunis vähe — enne Esimest maailmasõda peetud 26 kohtumisest võideti ainult viis (põhiliselt šveitslastega). 1920-ndatel aastatel mängis koondis juba tunduvalt paremini. Enne I MM-võistlusi saavutasid sakslased 44 maavõistlusest 20 võitu, neist kaalukamad Itaalia ja Austria üle. Suurnimedeks olid vv-d Stuhlfauth ja Kress, kaitses Weber ja Beier, edurivis Albrecht, Kuzorra, Pöttinger, Hofmann jt. I MM-võistlustest sakslased osa ei võtnud. Neli aastat hiljem Itaalias tulid nad aga kolmandaks. See oli sakslaste hiilgeaeg.

Uus etapp algas pärast Teist maailmasõda, kui loodi kaks eraldi riiki.

SAKSA FV jalgpalliliit võeti FIFA liikmeks 1950. a., esimene meister selgitati aga kaks aastat varem. Kuni 1963. a. oli meistrivõistluste süsteem omapärane: 64 tugevamat meeskonda olid jagatud nelja territoriaalgruppi. Hiljem peeti nn. poolfinaalturniirid, kusjuures gruppide tugevamatele lisandus Lääne-Berliini liiga võitja. Alles 1963/64. a. hooajal loodi esiliiga (Bundesliga), mis algul koosnes 16, hiljem aga 18 elukutselisest meeskonnast. SFV tugevamate klubide hulka kuuluvad Dortmundi «Borussia», kes 1966. a. võitis Euroopa riikide karikavõitjate karikavõistlused,

«1. FC Köln», Müncheni «Bayern», Müncheni «TSV 1860», Hamburgi SV (HSV) ja «1. FC Nürnberg», «1. FC Kaiserslautern», «FC Schalke 04» jt.

1954. a. võitis Saksa FV MM-võistlustel esikoha. Järgmisel MM-turniiril oli SFV neljas, 1966. a. aga Inglismaa järel teine. Saksa FV jalgpallurid pälvivad avangardlase nimetust maailma mastaabis.

Ligi 25 aastat oli Saksa FV koondise treeneriks Sepp Herberger. Pärast 1954. a. võitu kroonis teda legendaarsuse oreool, teda loeti maailma targimate jalgpallistrateegide hulka. Tšiili MM-võistluste järel lahkus ta ametist, teda asendas ta senine abimees, 16-kordne internatsionaal Helmuth Schön.

1967. a. seisuga oli Saksa FV-s 15 380 klubi 2 345 793 mängijaga. Esiliigaklubide mängutase on nagu Inglismaalgi erakordselt ühtlane. Teiste riikide jalgpallureid on SFV klubides suhteliselt vähe, samal ajal aga teenivad mitmed sakslased leiba välisriikides (maailma paremaid kaitsemängijaid K.-H. Schnellinger «AC Milanis», H. Haller «FC Bolognas» jne.).

SAKSA DV esimesed meistrivõistlused peeti 1948. a. Idatsooni meistrivõistluste nime all. Mängiti karikasüsteemis. Finaalis võitis Planitzi meeskond Halle «Freiimfelde» 1:0. Liigad loodi aasta hiljem. 1949/50. a. meistrivõistlustel tuli esikohale Zwickau «Horch» (hiljem «Motor»). Saksa DV Jalgpalliliit asutati 1949, FIFA liikmeks võeti 1952.

Nagu iga teinegi spordiala on jalgpall Saksa DV-s erakordselt populaarne. Seal on 5098 klubi 394 875 tegevmängijaga, mis annab keskmiselt ühe jalgpalluri 50 elaniku kohta. Küllaltki hästi on SDV jalgpallurid mänginud rahvusvahelisel areenil, saavutades rea võite maavõistlustel tugevate vastastega. Kuid ametlikel suurturniiridel on SDV koondmeeskonda seiranud ebaõnn. Nagu kiuste on sakslased mitmel korral valikvõistlustel vastaseks saanud Ungari. Ka 1966. a. MM-võistlustel kuulusid sakslased ühte gruppi Ungariga ja kaotasid.

Seni on SDV parimaks saavutuseks pronksmedal Tokio olümpiamängudel. 1965. a. UEFA noorteturniiril, mitteametlikel kontinendi noorte meistrivõistlustel, tuli SDV meeskond esikohale, edestades Inglismaad, Tšehhoslovakkiat ja Itaaliat.

Tugevamate klubide hulka kuuluvad 1967. a. meister «FC Karl-Marx-Stadt», viiekordne meister Berliini «FC Vorwärts», Leipzigi «1. FC Lokomotive», 1968. a. meister Jena «FC Carl Zeiss», kaks aastat järjest karikavõitjaks tulnud «1. FC Magdeburg» (end. «Aufbau», kes külastas ka Tallinna) ja Zwickau «Motor».

TŠEHHOSLOVAKKIA

Tšehhoslovakkia kuulub Euroopa vanemate jalgpallimaade hulka. Esimene võistlus peeti 1889. a., viis-kuus aastat hiljem loodi esimesed klubid, kellest maailmakuulsad Praha «Sparta» ja «Slavia» pühitsesid hiljuti 75. aastapäeva. 1899. a. pidas «Slavia» oma esimese rahvusvahelise kohtumise — Berliini koondisega mängiti väravateta viik.

1901. a. loodi Böömi Jalgpalliliit, viis aastat hiljem võeti FIFA liikmeskonda. 1922. a. muudeti liit ümber Tšehhoslovakkia Jalgpalliliiduks. Pärast rahvavõimu kehtestamist hakkas jalgpallielu juhtima Tšehhoslovakkia Kehakultuuriliidu Jalgpalli Keskseksioon, kuhu praegu kuulub 6776 klubi ligi 300 000 mängijaga.

Juba algaastail oli furoorikas Tšehhoslovakkia koondis. Nii võideti 1920. a. olümpiamängudel Antverpenis Jugoslaavia 7:0, Norra 4:0 ja poolfinaalis Prantsusmaa 4:1. Alles skandaalses finaalis tuli vastu võtta 0:2 kaotus Belgialt. 1934. a. MM-võistlustel tuli Tšehhoslovakkia Itaalia järel hõbemedalile. «Squadra Azzurral» õnnestus võit alles lisaajal 2:1. Suurt saavutust kordas Tšehhoslovakkia 1962. a. Santiagos, mil jäi Brasiilia järel taas teiseks.

Esimesed meistrivõistlused korraldati 1912. Esikohale tuli Praha «Sparta». Järgmisel hooajal kuulus meistritiitel «Slaviale». Need kaks Praha klubi prevaleerisid kuni Teise maailmasõjani mitte ainult Tšehhoslovakkia jalgpallielus, vaid kogu Euroopas. Neil oli peaaegu võrdne kuulsus tolleaegsete Austria ja Ungari klubimeeskondadega. Tšehhoslovakkias muutus jalgpall massiliseks, polnud linna ega alevit, kus poleks jalgpalli mängitud. Ent meistritiitleid võitsid kuni 1948. a. ainuüksi pealinna meeskonnad «Sparta» ja «Slavia». Alles 30-ndatel meistrivõistlustel murdsid Bratislava jalgpalliklubid pealinna hegemoonia. Bratislava «Slovan» tuli neljal korral võitjaks. 1959. a. oli üllatuseks Hradec Kralove «Spartaki», üheksa aastat hiljem aga Trnava «Spartaki» võit.

Sõjajärgse perioodi parimaks klubiks võib pidada Praha «Duklat» (end. UDA), kes tuli esmakordselt esikohale 1953. a. ning kordas saavutust veel 8 korda (1956—1958, 1961—1964, 1966). «Dukla» on paljudel rahvusvahelistel turniiridel edukalt mänginud. Omaette peatüki moodustavad ta võidud kuuekümnendate aastate algul USA-s peetud «Interliga» turniiridel, mille initsiaatoriks ja organiseerijaks oli USA Jalgpalliliiga (Soccer-League) president William Cox. Nii võitis «Dukla» 1961. a. finaalis Londoni «Evertoni» 7:1 (!) ja 2:0 ning kaitses edukalt karikat veel kahel aastal. Jalgpalli populariseerimisel Põhja-Ameerikas on «Duklal» suuri teeneid.

Tšehhoslovakkia jalgpall on andnud maailmale palju suurmängijaid: 1934. a. MM-võistlustel särasid Nejedly, Puc ja Kopecky; nimekad on Praha «Slaviast» Sobotka, Fiala, Svoboda, Vytlačil (1962 koondmeesk. treener), paljud teised. Ent kuulsaimaks on

väravavaht František Planička, keda ei suutnud varjutada ka legendaarne hispaanlane Ricardo Zamora. Planička kuulus koondmeeskonda 1934. a. MM-võistlustel, mil kaotati dramaatilises heitluses Itaaliale. Praegugi mäletatakse veel hästi Planička ja tema meeskonna vaimustatud vastuvõttu Prahas.

Viimastel aastatel on mänginud koondmeeskond vahelduva eduga. Pärast 1962. a. MM-võistlusi lahkusid esindusest mitmed tuntud mängijad, kellele väärilisi asendajaid niipea ei leitud. 1966. a. MM-võistluste alagrupimängudes pidid tšehhid leppima Portugali järel teise kohaga ega pääsenud finaalturniirile.

Ent Tšehhoslovakkia koondis on taastamas oma löögijõudu. Selle tõendiks oli näiteks 3:0 võit NSV Liidu koondise üle, samuti pääs Mehhiko olümpia- ning 1970. a. MM-võistluste finaalturniirile.

MADJARID IKKA ESIRINNAS

Ungari on vana, kõrge jalgpallikultuuriga maa. Tõsi küll, madjarite jalgpall on inglise omast noorem, kuid kontinendil tuleb Ungarit lugeda üheks jalgpalli rajajaks, moeandjaks. Esimese rahvusvahelise kohtumise pidasid ungarlased juba 1902. a., s. o. viis aastat varem, kui inglased mandrile võistlema tulid.

Maailmaeliidis on nad püsinud juba aastaid. Nende rahvusmeeskond on üks väheseid, kel pole olnud märgatavat mõõnaperioodi. 1938. ja 1954. a. MM-võistlustel võideti hõbemedal. Viimati mainitud võitude perioodi kuuluvad ka ungarlaste kaks hiilgevõitu Inglismaa rahvusmeeskonna üle (1953 Londonis 6:3, 1954 Budapestis 7:1).

1958. a. MM-võistlustele läks Ungari uues koosseisus. Meeskonnast olid lahkunud maailmakuulsad pallitähed Puskas, Hidegkuti, Grosics, Kocsis, Bozsik, Lantos jt. Bulgaaria ja Norra ees võitis ta valikvõistlused. Finaalturniiril ei läinud aga hästi — grupimängudes saadi jagu Mehhikost (4:0), viigistati Wales'iga, kuid kaotati napilt (1:2) hiljem hõbemedalile tulnud Rootsile. Kaks aastat hiljem, Rooma olümpiamängudel, jäid ungarlased kolmandaks, Tokios aga võitsid kuldmedali. Mehhiko olümpiamängude eel olid nad taas peafavoriitide hulgas. Vaatamata sellele, et nad mängisid n.-ö. teises koosseisus, ilma kuulsusteta, võitsid nad kindlalt esikoha. Ungari ongi seni parim olümpia jalgpalliajaloos.

Viimastel aastatel on ungarlaste pidevaks komistuskiviks olnud NSV Liidu meeskond. Nii kaotasid nad Inglismaal MM-võistluste veerandfinaalis 1:2. Sama juhtus esimestel Euroopa karikavõistlustel ja kontinendi meistrivõistlustel. 1968. a. seisuga on Ungari pidanud NSV Liiduga 9 maavõistlust (võite vaid 2, 3 viiki, 4 kaotust).

Ungari jalgpalliliit asutati 1901. Samal aastal peeti ka esimesed meistrivõistlused. Alates 1926. a. hakati korraldama turniire ka profiklubidele, kellest tugevamateks olid Budapesti «Ferencvaros» ja «Ujpest». Rahvavõim andis spordile avarad võimalused. Jalgpall muutus massiliseks. Praegu on riigis üle 3000 klubi rohkem kui 110 000 mängijaga. Tugevamate hulka kuuluvad 19-kordne meister «Ferencvaros», 18-kordne Budapesti MTK («Vörös Lobogo»), pealinna klubid «Vasas», «Honved» («Kispest») jt. Edukalt on Ungari klubid mänginud rahvusvahelistel, eriti Mitropa (12 esikohta) turniiridel. 1965 võitis «Ferencvaros» messilinnade turniiri. 1964 oli MTK Euroopa karikavõistluste finaalis.

Erinevalt teistest Kesk-Euroopa riikidest algavad Ungari meistrivõistlused kevadel ja lõpevad hilissügisel. Esigruppi kuulub 16 meeskonda.

Ungari koondmeeskonnas on viimastel aastatel silma paistnud 1967. a. Euroopa parimaks jalgpalluriks tunnistatud Florian Albert, Ferenc Bene, Kalman Meszöly, Mate Fenyvesi, Ferenc Sipos, Gyula Rakosi jt. Rahvusmeeskonna taimelavaks on pidevalt eksisteeriv olümpiameeskond ja mitmes vanuseklassis noortekoondised.

ŠVEITS

Viimasel ajal on Šveitsi jalgpall langenud tagasihoidlikule positsioonile. Rahvusmeeskond pole enam kaua edu saavutanud. Selle väikese maa parimaks on hõbemedal Pariisi olümpiamängudel (1924). Ometi ei tähenda see, et Šveits on jalgpalliprovints. Kuus korda on nende rahvusmeeskond MM-võistlustel 16 tugevama hulka kuulunud, kolmel korral on ta veerandfinaalini jõudnud. Niisuguse «teenistuskirjaga» ei saa kiidelda isegi paljud juhtivad jalgpalliriigid.

Küllaltki edukalt on mänginud klubid. 1959. a. meister Berni «Young Boys» ja 1964. a. meister «FC Zürich» olid Euroopa karikavõistlustel poolfinalistide hulgas.

Šveits on jalgpallitaktikasse palju uut toonud. Kuulus «Šveitsi riiv» või «Rappani riiv» on kaitsetegevuse kaasaegsemaid variante. Selle sepistas oma rahvusmeeskonnale treener Karl Rappan, et väärata vastase ülekaalukaid ründejõude. Ja kuigi «Šveitsi riiv» ei riivista enam endise efektiivsusega, pole ta tänapäevalgi oma tõhusust minetanud.

Spordiliit asutati 1895, Liidu jalgpallisektsioon võeti FIFA liikmeskonda 1904. a. Meistrivõistlusi hakati korraldama alates 1897, liigad moodustati 1933. 6 miljoni elanikuga riigis on 1085 klubi 80 500 (!) tegevmängijaga. Kuulsamateks maa meisterklubideks on 15-kordne Zürichi «Grasshoppers», 10-kordne Berni

«Young Boys» ja 13-kordne Genfi «Servette». Nimekad on veel «FC Zürich», «FC La Chaux-de-Fonds», Lausanne'i «Sport» jt. 1967. a. üllatas «FC Basel», kes võitis nii meistritiitli kui karika. 1968. a., 70. meistrivõistlused lõppesid «FC Zürichi» võiduga. 43. karikavõistlused tõid esmakordse võidu «FC Luganole».

Šveitsi klubides (isegi teises liigas) on palju võõramaalasi, peamiselt Skandinaaviast ja Saksa FV-st. Ka treenerid on välismaalased. «FC Zürichi» hooldajaks on näiteks omaaegne Rootsi jalgpallikuulsus H. Bild.

ALBAANIA, MALTA JA KÜPROS

ALBAANIAS on 1,9 milj. elanikku, 16 900 registreeritud jalgpallurit, 1152 klubi. Jalgpalliliit asutati 1930, FIFA liikmeks võeti 1932. Esimesed Albaania meistrivõistlused peeti 1947. a. (võitis Tiraana «Dünamo»). Esiliigasse kuulub 10 meeskonda. 1968. a. tuli meistriks Tiraana «Nendori», kes on Albaania paremaid ka paljudel teistel spordialadel. Tugevamate klubide hulka kuuluvad veel 10-kordne meister Tiraana «Partizan» ja 9-kordne «Dünamo». Karikavõistlustel on kõige edukamalt mänginud dünamolased (võitnud 8 korda). Karikavõistlusi korraldatakse Albaanias ebaregulaarselt.

Albaania jalgpalli on tugevasti mõjutanud Itaalia ja Jugoslaavia, kuid selle tase on palju madalam.

Esimese rahvusvahelise kohtumise pidasid albaanlased 1946, kaotades Jugoslaaviale 2:3. Suurimaks saavutuseks tuleb pidada esikohta 1948. a. Balkani meistrivõistlustel. MM-võistlustest võtsid albaanlased esmakordselt osa 1966. a. Alagrupis jäid nad viimaseks. Ka Euroopa meistrivõistlustel jäid nad alagrupis viimaseks, kuigi mängisid üllatusliku väravateta viigi Saksa FV-ga.

Vahemeres asuval MALTAL mängitakse jalgpalli üsna ammu. Sisse tõid selle inglased. Oli ju Malta aastast 1800 Suurbritannia asumaa. Viimastel aastatel võtavad maltalased varmalt osa paljudest rahvusvahelistest turniiridest, kaasa arvatud Euroopa meistrivõistlused ja kontinendi karikavõistlused klubimeeskondadele.

Jalgpalliliit asutati 1959, FIFA liikmeskonda võeti 1960. Maltas on 32 klubi ligi 2500 registreeritud jalgpalluriga. Huvitav on märkida, et 20 000 elanikuga La Valettas asuv Malta suurim staadion mahutab 25 000 pealtvaatajat.

Tuntuimateks klubideks on «FC La Valetta», «FC Floriana», «FC Sliema Wanderers» ja «FC Hibernians». Need meeskonnad võtavad alates 1962. a. regulaarselt osa Euroopa karikavõistlustest riikide meistritele ja karikavõitjaile. Seni nad eelringist kaugemale pole jõudnud. Ebaedu on Malta rahvusmeeskonda seiranud ka Euroopa meistrivõistlustel.

Nagu Maltas, on KÜPROSELGI jalgpall üks populaarsemaid spordialasid. Jalgpalliliit asutati juba 1934. a., FIFA liikmeks astus 14 aastat hiljem. 603 000 elanikuga pisivabariigis on 25 klubi (36 meeskonda) 8200 mängijaga, kõik amatöörid. Meistrivõistlusi hakati pidama 1935 (esimene meister Nikosia «Trust»), karikavõistlusi kaks aastat hiljem. 1968. a. tuli meistriks Nikosia «Atletic». Hästi on Euroopas tuntud «Apoeli» ja «Omonia» (mõlemad Nikosiast), Limassoli «Apolloni» ja Famagusta «Anorthosise» klubide nimed. Esiliigasse kuulub 12 meeskonda. Meistrivõistlustel arvestatakse punkte nagu Kreekaski: võit 3, viik 2, kaotus 1 punkt.

Küprose rahvusmeeskonna debüüt oli 1954. a., mil kaotati Iisraeli koondisele 1:3. Küprose jalgpallurid startisid ka 1962. ja 1966. a. MM- ning 1968. a. Euroopa meistrivõistlustel. Huvi jalgpalli vastu on suur. Palgatakse ka välistreenereid Ungarist, Bulgaariast, Inglismaalt ja Nõukogude Liidust (I. Netto).

7. LÕUNA-AMEERIKA

Lõuna-Ameerika jalgpall ei ole Euroopa omast palju noorem. Ometi oli see eurooplastele kuni 1924. a. tundmatu. Kahekümnendatel aastatel demonstreerisid Uruguai ja Argentiina Pariisi ja Amsterdami olümpiamängudel taset, mis juhtivaid Euroopa jalgpallimaid otse hämmastas. Kuni 1970. a. MM-võistlusteni jagunesid kõrged tiitlid Euroopa ja L.-Ameerika vahel 4:4. 1916. aastast viiakse läbi L.-Ameerika meistrivõistlusi.

Esimesed võistlused võitis Uruguai Argentiina, Brasiilia ja Tšiili ees. Samal aastal loodi Buenos-Aireses Lõuna-Ameerika Jalgpalli Konföderatsioon.

Kuni 1929. aastani peeti L.-Ameerika meistrivõistlusi peaaegu igal aastal. Siis aga tuli seoses MM-võistlustega, samuti paljude lõunaameeriklaste Euroopa profiklubidesse siirdumisega pikem vahe. Järgmine turniir peeti alles 1935 Limas. Viimasel ajal on jällegi vahed mitmeaastaseks veninud. Nii peeti 1960—1967 ainult kolmed meistrivõistlused. Huvitavat juhtus 1963. a., kui turniir peeti La Pazis. See lõppes Boliivia võiduga! Boliivlased võitsid kõiki peale eelviimaseks jäänud Ekuadori, kellega mängiti 4:4. Maailmameister Brasiilia oli saatnud Boliiviasse teisejärgulise meeskonna. Nad tahtsid noortele rahvusvahelisi kogemusi anda. Argentiinal oli raskusi meeskonna moodustamisega, sest maa meistrivõistlused olid kõrgpunktis ja ükski klubi ei tahtnud oma paremaid mängijaid ära anda. Uruguai ja Tšiili ei võtnud üldse osa. Kindlasti mõjus võistluspaiga ebatavaline kõrgus (La Paz asub 4000 m kõrgusel). Võitjale järgnesid La Pazis Paraguai, Argentiina, Brasiilia, Peruu, Ekuador ja Kolumbia. Üldiselt on aga L.-Ameerika meistrivõistlused olnud rohkem Argentiina ja Uruguai konkurentsiks. Kahekordne maailmameister Brasiilia on ainult kolm korda (1919, 1922 ja 1949) võitjaks tulnud, ja sedagi siis, kui turniir on läbi viidud Rio de Janeiros. Rohkem ei ole Brasiilias turniire peetudki.

Ühel korral on meistritiitel läinud Peruule (1939). Tookord ei võtnud osa Argentiina ja Brasiilia. 1953. a. võitis Paraguai Brasiilia ja Uruguai ees. Üldse on 29 turniiril startinud 10 riigi koondised.

Esimesed meistrivõistlused korraldas Argentiina 1893. a. Esimene maavõistlus oli 1905. a. Buenos-Aireses, kus väljakuperemehed mängisid Uruguaiga 0:0. Esimese väliskülalise teiselt kontinendilt — Lõuna-Aafrika Vabariigi — võttis vastu Brasiilia 1906. a. Sao-Paulos.

ARGENTIINA

Kodus esimene, võõrsil teine — võiks iseloomustada Argentiina esinemist maailma tippturniiridel. Suurimateks saavutusteks on 2. koht I MM-võistlustel ja 1928. a. olümpiamängudel. Ebaedu 1934. a. põhjustas loobumise järgnevatest MM-võistlustest. Ei õnnestunud neil 1958. aasta MM-võistlustel Rootsiski: võideti ainult Põhja-Iiri 3:1. Suuri lootusi pandi Tšiili turniirile, ent kaotus inglastele jättis nad veerandfinaali ukse taha. Londonis olid komistuskiviks sakslased. Olümpiaturniiridel on Argentiina amatöörid startinud erilise eduta Roomas ja Tokios. Roomas võitis neid Taani 3:2, Tokios aga jättis kaotus peoperemeestele ja viik Gaanaga nad alagrupis viimaseks.

Edukalt on võistelnud Argentiina kodumandril. Kahekümne üheksast (1916—1967) Lõuna-Ameerika meistrivõistlusest, millest mõned on olnud erakorralised (tähistanud mingit sündmust), on argentiinlased osa võtnud 26 korda ja tulnud esimeseks 12 korda. Eriti hoos olid nad aastail 1945—1947, mil võitsid kolm korda järjest. Tulemus, mida teistel pole õnnestunud saavutada. Märkigem veel, et argentiinlased on vaid üks kord olnud neljandad.

Jalgpalliliit asutati 1893. a. Professionalismiteele asus 1931. a. Praegu on elukutselisi umbes 1000 (amatööre 150 000). Ühtekokku on Argentiinas üle 3500 klubi. Kui enne profijalgpalli loomist võitis Argentiina meistritiitli 17 klubi meeskonnad, siis alates 1931. a. valitseb meistrivõistlustel ainult 5 jõukamat klubi, kuigi esiliigasse kuulub 16 meeskonda.

Argentiina meistrivõistluste üks edukamaid on 16-kordne meister «Boca Juniors» (viimati 1965). Meeskonna treenereiks on olnud Feola ja Pedernera. 15 korda on meistritiitli võitnud «Racing» (viimati 1966). Argentiina suurem ja rikkam klubi on 13-kordne meister «River Plate» (asut. 1901) 70 000 liikmega. Suurde viisikusse kuuluvad veel «Independiente» (8-kordne, viimati 1967) ja «San Lorenzo» (6-kordne, viimati 1959). Üllatuse valmistas aga väheedukas «Estudiantes La Plata» (1913. a. meister), kes võitis 1968. a. kontinentidevahelise karika. Mainida tahaks ka esimest Argentiina meistrit «Lomast», kes võitis tiitli 1893. a. ja viiel järgneval. Hiljem aga ei suutnud ta uute suurklubidega sammu pidada.

Argentiina jalgpallureid iseloomustab virtuoosne tehnika, individuaalsusse kalduv mäng. 1968. a. alguseks oli koondise bilanss

järgmine: 388 mängust võite 226, viike 78, kaotusi 84, väravasuhe 860:448. Märkigem veel, et Buenos-Airese staadionid mahutavad kõige rohkem pealtvaatajaid: üle 50 000 istekohaga on viis, üle 100 000-ga kaks («Racing» ja «River Plate»). Peale nende on veel kümmekond väiksemat staadioni.

URUGUAI

Kahekordsed maailmameistrid, kahekordsed olümpiavõitjad, kahekordsed kontinentidevahelise karika võitjad — tituleeritakse uruguailasi.

Uruguai jalgpalliliit asutati 1900. a. FIFA liige alates 1915. Tooniandvaiks on kaks klubi, kes mõlemad on tulnud 28-kordseks meistriks — «Peñarol» ja «Nacional». Ülejäänud on tulnud esikohale kokku 8 korda. «Penarol» ja «Nacional» on esirinnas alates 1932. a. Mõlemad suurklubid asutati eelmise sajandi lõpul inglaste poolt, kes tõid ka jalgpalli Uruguaisse. Professionalism tekkis 1932. I ja II liigas on mõlemas 10 profimeeskonda. Uruguai on andnud maailmale Scarone, Petrone, Sosa, Santamaria (siirdus hiljem Hispaaniasse), kes kõik on «Nacionali» kasvandikeks. «Peñarolist» on sirgunud Andrade, Varela, Schiaffino, Cubilla ja paljud teised. Praegu on meeskonna treeneriks 1950. a. maailmameister vv. Maspoli, kelle teeneks tuleb lugeda ka «Peñaroli» kolmas esikoht L.-Ameerika meistrite karikavõistlustel 1966. a.

Pärast teistkordset olümpiavõitu 1928. a. pole uruguailased olümpiamängudel enam startinud. Kurss võeti maailmameistrivõistlustele. Algul õnnestus hästi. Ka 1950. a. võideti esikoht. 1954. a. aga jäädi Šveitsis 4. kohale, Rootsi sõidule tõmbas kriipsu 0:5 kaotus Paraguaile. Tšiilis võideti ainult Kolumbiat 2:1. Inglismaal jõuti veerandfinaalini. Küllap on tagasihoidlike näitajate põhjuseks puudujäägid meeskonna taktikalises ja füüsilises ettevalmistuses. Ainult virtuoosse tehnika abil tänapäeva jalgpallis enam edu ei saavuta.

Uruguai koondisel on seisuga 1. jaan. 1968. a. 368 mängust võite 168, viike 70 ja kaotusi 130, väravasuhe 684:546. Hästi on nad mänginud L.-Ameerika meistrite karikavõistlustel. Eriti edukas on olnud «Peñarol», kes on karika võitnud kolm korda (lisaks sellele ka 2 korda kontinentidevahelise karika), mänginud kaks korda finaalis ja kolm korda poolfinaalis.

BRASIILIA

Brasiilia on maailma tugevamaid pallikantse, kuid jalgpallimeistrit seal ei selgitata. Selle asemel on osariikide, neist tähtsamad Guanabara (Rio de Janeiro) ja Sao Paulo meistrivõistlused. Nende kahe osariigi viie parema klubi vahel mängitakse välja Gomes Pedroza karikas, kus edukaimaks on olnud «Palmeiras» (Sao Paulo) viie võiduga. Brasiilia karikavõistlustest võivad aga osa võtta kõigi osariikide parimad.

Brasiilia jalgpalluri hooaeg on pingeline. Osariikide meistrivõistlused viiakse läbi juulist 15. detsembrini. Puhkus kestab 5. jaanuarini, siis algab taas treening. Märtsi teisest poolest mai lõpuni on Gomes Pedroza karikavõistlused. Pärast seda, juuni lõpuni, on kokku kutsutud koondise mängijad, ülejäänud lähevad tavaliselt välisturneele. 1. juulil on osariikide meistrivõistluste avamängud.

Peale 30—40 põhimängija on igal klubil noortemeeskond ja jalgpallikool 9—15-aastastele (umbes 50—60 poissi iga klubi juures). Ka treenerite koosseis on suur — peatreeneril on tavaliselt neli abitreenerit, füüsilise ettevalmistuse treener, arst ja paar masseerijat.

Brasiilia jalgpalliliit on asutatud 1914.

Rio osariigis mängib meistritiitlile 13 meeskonda. Igal hooajal langeb neist teise liigasse viis. Kuulsamad Rio klubid on «Fluminense», kes on esimene Rio (1906. a.) ja 16-kordne osariigi meister. Tema suurimaks konkurendiks on «Flamengo», kelle kontos on 15 meistritiitlit. Juhtgruppi kuuluvad veel «Vasco da Gama» (11-kordne meister), «Botafogo» (10-kordne, viimati 1967) ja «America» (6-kordne). Viimasel ajal on edusamme teinud «Banga», kes võitis meistritiitli 1963 ja 1966 ning on olnud igal aastal esikolmikus. Kõik need klubid on tuttavad ka nõukogude jalgpallisõpradele. Eriti võiks märkida «Vasco da Gama» Euroopa turneed 1957. a., mil alistati Madriidi «Reali», «Benfica» ja «Barcelona», kuid Kiievis ja Moskvas oldi sunnitud tunnistama meie «Dünamo» ja «Spartaki» paremust.

Sao Paulo osariigis on edukamad olnud «Palmeiras» ja «Corinthians», kumbki 15 meistritiitliga. Esimeseks meistriks tuli 1902. a. «Sao Paulo», kelle kontos on 12 võitu (viimati 1957). 1935. a. tuli esmakordselt esikohale «Santos». Alles 20 aasta pärast suutis ta võitu korrata. Siis tuli 7 esikohta järjest. Üldse on «Santos» tulnud 11 korda osariigi meistriks ja viis aastat järjest (1961—1965) võitnud Brasiilia karika.

Brasiilia koondis on pidanud alates 1914. a. kuni 1. jaan. 1968. a. 275 maavõistlust: 147 võitu, 62 viiki, 66 kaotust, väravasuhe 590:386. Eriti täbaralt on brasiillaste käsi käinud Argentiina vastu, kellele on kaotatud 26 mängu, võidetud 15, viike 10.

Lõunaameeriklaste maavõistlustel on alati mängus mingi kari-

kas. Nii näiteks mängivad brasiillased argentiinlastega Roka karikale, Tšiiliga O'Higginsi karikale, Paraguaiga Osvaldo Cruzi karikale jne. Väga populaarsed on Brasiilias ja üldse kogu L.-Ameerikas mitmesugused karikaturniirid, millest võtavad osa ka teiste riikide koondised. Nii võitis NSV Liidu koondis 1966. a. turniiri Pinto karikale.

Brasiilia jalgpallureil on kõrge individuaalne tehnika pluss läbimõeldud kollektiivne tegutsemine, tänu millele nad on tulnud kahel korral maailmameistriks. Brasiilia on andnud maailmale sellised nimed nagu Leonidas, Brandao, Duarte, Agusto, Santosed, Pele, Didi, Bellini, Garrincha ja paljud teised. Brasiilia amatöörid on alates 1952. a. jõudu proovinud kolmel olümpial, kuid jõudnud põhiliselt veerandfinaalini.

TŠIILI

Lõuna-Ameerika kirjutamata edetabelis on hõivanud Tšiili kindla neljanda koha. Pärast seda kui Tšiili tuli 1962. a. MM-võistlustel kolmandaks, suurenes publiku arv maa meistrivõistlustel järsult. Kuulsamaks klubiks on «Colo-Colo» (asut. 1930. a.), maa 10-kordne meister. «Colo-Colo» võib uhke olla, et ta ainsana L.-Ameerika klubidest on võitnud NSV Liidu koondist (3:1). Kuus korda on Tšiili meistriks tulnud «Universidad». Vanimaid klubisid on «Universidad Catolica», mis asutati 1914, aasta hiljem kui Tšiili jalgpalliliit. «UC» on tulnud neli korda meistriks. Alates 1933. a. mängib esiliigas 18 profiklubi. Tšiili amatööride karikasarjas «Arturo Allessandri Palma Cup» on edukamad olnud Santiago ja Valparaiso meeskond.

Rahvusvahelisele areenile tuli Tšiili 1928. a. Amsterdamis. Ka 1952. a. olümpiamängudest võtsid nad osa, kuid mängisid edutult. 1930. a. MM-võistlustel sulges Argentiina neile edasipääsu poolfinaali. 1950. a. Rio de Janeiros võideti küll USA 5:2, kuid Inglismaa ja Hispaania osutusid grupimängudes liiga kõvaks pähkliks. Järgmisel kahel korral ei pääsenud nad finaalturniirile. 1962. a. avas võit 2:1 NSV Liidu üle tee medalitele. 1966. a. Inglismaal said neile komistuskiviks korealased.

L.-Ameerika meistrite karikavõistlustel on tšiillased jõudnud kaks korda poolfinaali — 1962 «Universidad Catolica» ja 1964 «Colo-Colo». Tšiili jalgpalli stiilis on palju euroopalikku. Rõhk asetatakse mängijate füüsilisele ettevalmistusele.

PARAGUAI, PERUU jt.

L.-Ameerikas on ka n.-ö. keskmike grupp, eesotsas PARAGUAI ja PERUUGA. Kumbki on ka ühekordne L.-Ameerika meister. Nad jäävad tublisti maha eespool juttu olnud neljast, kuid on pisut tugevamad Boliiviast, Ekuadorist, Kolumbiast ja Venetsueelast.

Paraguais ei ole profijalgpalli. Peruus asutati see 1951. a., mis pole aga kaasa aidanud mängutaseme tõusule. Rahvusvahelised tuleristsed sai Peruu meeskond 1930 Montevideo MM-turniiril, ainsagi võiduta. Rohkem ta MM-finaalturniirile pole pääsenud. Paraguai start 1950. a. MM-võistlustel andis 2:2 viigi Rootsiga ja 0:2 kaotuse Itaaliale, mis jättis nad oma grupis kolmandaks. Parimaks võib lugeda Paraguai saavutusi 1958. a. MM-võistlustel, kus kvalifikatsiooniturniiril lülitas välja Uruguai ja Rootsis võitis šotlasi 3:2 ning viigistas Jugoslaaviaga 3:3. Veerandfinaali nad ei pääsenud. Kahel viimasel turniiril jäi Paraguai finaalturniirilt välja. Peruu pallimehed on mänginud kahtedel olümpiamängudel. Debüüt Berliinis lõppes teatavasti skandaaliga, 1960 olid nad paremad ainult Indiast (3:1), L.-Ameerika meistrite turniiril on selle grupi maadest edu saavutanud ainult Paraguai «Olimpia», kes 1960 jõudis finaali ja aasta hiljem poolfinaali.

Paraguai jalgpalliliit asutati 1906. Meistrivõistlustel esiliigas mängib 10 meeskonda. Parim meeskond on 17-kordne meister «Olimpia». Teised paremad on «Cerro Porteno» (13-kordne meister) ja viimastel aastatel esile tõusnud «Guarani» (7 korda).

Peruu jalgpalliliit asutati 1922. Meistrivõistlustel mängib alates 1927. a. 10 klubi, kellest edukaim on olnud 13-kordne meister «Universitario». Üks kord vähem on meistriks tulnud «Alianzea».

BOLIIVIA kuulub küll L.-Ameerika edetabeli lõpuossa, kuid on valmistanud mõnegi üllatuse. Boliivia asub merepinnast 4000 m kõrgusel, seepärast pole teistel meeskondadel seal kerge mängida. I MM-võistlustel jäi Boliivia viimaste hulka. 1958., 1962. ja 1966. a. proovis uuesti jõudu, kuid ei pääsenud kvalifikatsioonimängudest kaugemale. Jalgpalliliit asutati 1905. Meistrivõistlustel mängib 10 meeskonda, neist paremad on 16-kordne meister «Strongest» ja 13-kordne «Bolivar». Professionaale on 150 ümber, amatööre 35 000.

KOLUMBIA erineb teistest L.-Ameerika maadest selle poolest, et meistrivõistlused 13 meeskonna vahel on neljaringilised. Juhtpositsioon on klubi «Millonarios» käes, kelle ridades mängivad peamiselt imporditud. Omal ajal on «miljonäride» punast särki kandnud sellised tuusad nagu Di Stefano, Fernandez ja Pedernera. 1960. a. meistrite karikavõistlustel sai see meeskond poolfinaali. Hiljem kordas sama saavutust nende suurim konkurent «Santa Fe» (1966. a. meister). Alates 1945. a. on ülekaalus profijalgpall

(300 mängijat). MM-võistlustele tuli Kolumbia 1958. a., kuid mängis edutult. Neli aastat hiljem aga röövis punkti NSV Liidu koondiselt Tšiilis tulemusega 4:4.

EKUADORI (jalgpalliliit asut. 1925) meeskondades on palju välismaa teisejärgulisi mängijaid. Esmakordne start 1962. a. MM-sarjas lõppes 3:6 ja 0:5 kaotustega Argentiinale juba eelmängudes. Neli aastat hiljem mängis hästi Tšiili vastu. Inglismaale sõit jäi ära alles kordusmängus saadud kaotuse (1:2) tõttu. 1950. a. tekkis profijalgpall. Meistritiitlit ründab 10 meeskonda. Nimekamad on «Emelec» ja «Barcelona».

VENETSUEELA on L.-Ameerika meistrivõistlustest osa võtnud ainult ühel korral (1967). MM-võistlustel debüteeris 1966. Meistrivõistlusi peetakse alates 1953. a. 10 korda on meistritiitli võitnud klubi «Galisia».

JALGPALLIMARK JÄÄDVUSTAB OLÜMPIAVÕIDU

Kahtlemata huvitab paljusid, millal ilmus esimene jalgpalliteemaline postmark. Selle andis välja 1924. a. Uruguai Pariisi olümpiamängude jalgpalliturniiri võitmise tähistamiseks. Seega rikuti esimest korda traditsiooni, et olümpiateemalisi marke annab välja ainult Kreeka. Esimene jalgpallimark on praegu reliikviaks. Neid trükiti kullatud paberile ainult 500. Neli aastat hiljem lasti Uruguais välja juba 3-margiline seeria. Jalgpall ongi jäänud seni ainsaks spordialaks Uruguai markidel.

Euroopa esimene jalgpallimark trükiti Hollandis 1928. Maailmameistrivõistlused kajastusid esmakordselt 1934. a. Itaalia markidel. Tiraaž oli väga väike. Prantslaste poolt MM-võistluste korraldamise tähistamiseks 1938. a. välja lastud markidel olid juba tähed FIFA. Kui 1950. a. MM-võistlused anti Brasiilia korraldada, ei unustanud peoperemehed seda kajastamast markidel. Nii sündis esimene Brasiilia jalgpallimark. Nüüd on spordimargid, nende hulgas ka jalgpallimargid, muutunud igapäevaseks peaaegu kõigis maades. Eriti palju on jalgpalliteemalisi marke ungarlastel — üle paarikümne. Neist väärtuslikumaks loetakse inglaste üle Londonis saavutatud 6:3 võidu puhul trükitud mark. NSV Liidu esimene jalgpallimark ilmus 1935 suures spordiseerias.

8. PÕHJA- JA KESK-AMEERIKA

Aasta 1930. Kolmteist koondist kogunes Montevideosse, et selgitada esimene maailmameister. Nende hulgas oli ka U S A esindus. Tulemusega 3:0 oli USA parem Paraguaist ja Belgiast. Poolfinaalist kaugemale ta siiski ei jõudnud. Järgmistel võistlustel sai USA võidu ka mehhiklaste üle, kuid siis tuli jänkidel tunnistada Itaalia selget paremust (1:7). Veel kord — 1950 — üritasid nad tulla maailmameistriks. Siiski jäi finaalturniiril nende kontosse ainult sensatsiooniline 1:0 inglaste üle. Edaspidi on USA läinud allamäge. Paremini ei ole jänkide käsi käinud ka olümpiamängudel. Senise ainsa võidu said nad 1924. a. Eesti üle 11-meetri karistuslöögist.

Polegi imestada — ameerika publikul on vaadata palju põnevamaid spordialasid, kui seda on euroopalik jalgpall. USA rahvuslik jalgpalliliit on siiski üsna eakas — asut. 1913.

Viimasel ajal on USA-s üritatud jalgpalli arendada. Alates 1960. a. korraldatakse New-Yorgis suuri rahvusvahelisi turniire, millest võtavad osa maailma parimad profiklubid (igal aastal kümmekond). Esimese turniiri võitis Brasiilia «Banga». Järgnes Praha «Dukla» ainuvalitsus, kes võitis karika 4 aastat järjest. 1965. a. võttis turniirist osa ka esimene USA meeskond «New York», kes kõigi üllatuseks võitis oma alagrupis Euroopa karikavõitja «West Hami» ees. Teises alagrupis võitis Poola meistrivõistlustel 5. kohale tulnud «Polonia», kes alistas ka «New-Yorgi» 3:0 ja 2:1 ning finaalis «Dukla» 2:0 ja 1:1.

1965. a. koostas Jalgpalliliiga president G. Fichwick 5-aasta plaani, mis nägi ette suurte ja tugevate profiliigade asutamise New-Yorgis, Chicagos, Los-Angelesis. Esialgu võtsid turniirid hoogu, kuid tasapisi tuli langus. Klassikaline jalgpall ei vasta jänkide natuurile.

1880. a. tõid šoti emigrandid jalgpalli KANADASSE. 1913. a. selgitati esimene meister, kelleks oli «Norwood Wanderers». Nüüd on need ainult daatumid juubelite tähistamiseks, sest peale mõne üksiku kahvatu mängu MM-võistluste eelmängudes ei ole see ala Kanadas läbi löönud. 1961. a. loodi küll nelja meeskonnaga profiiliga, kuid selle autoriteet pole eriti suur.

MEHHIKO (jalgpalliliit asut. 1927) on maa, kus jalgpall on väga populaarne. Seda tõendab ka mänguväljakute rohkus — 900. Alates 1903. a. korraldatakse meistrivõistlusi ning I liigas konkureerib 16 meeskonda. Üldse on 1000 klubi, neist 52 elukutselist. Mehhiko jalgpallurid on osa võtnud seitsmest (välja arvatud 1938) MM-võistluste finaalturniirist, kuid jäänud alati teise kümne hulka. Olümpiadebüüt lõppes 1928. a. kaotusega Hispaaniale (1:7), ka hiljem pole mehhiklaste käsi paremini käinud. Kuus korda on ta võitnud aga Kesk-Ameerika ja Kariibi mere mängud, neist viimati 1965. Uhked võivad mehhiklased olla vv. Garbajalile, kes seni ainsana maailmas on osa võtnud viiest MM-võistluste finaalturniirist.

Populaarsed on nende rahvusvahelised turniirid, millest 1964. a. võttis esmakordselt osa ka NSV Liidu koondis (tuli esikohale).

Mehhiklasi iseloomustab kõrge individuaalne tehnika. Rõhk asetatakse kaitse tugevdamisele. Mehhiklaste tuline temperament on nii mõnegi võidu käest viinud.

Kesk-Ameerikast on mänginud MM-võistluste lõppringis (1938) ka KUUBA, kes võitis Prantsusmaal Rumeenia, kuid veerandfinaalis sai 0:8 kaotuse Rootsilt. Pärast seda tegid kuubalased turnee Euroopasse alles 1964. a., mängides Ungaris, Rumeenias, Bulgaarias ja Jugoslaavias. Jalgpalli kiire areng algas Kuubas pärast revolutsiooni. Oma esimeseks õpetajaks loevad nad Tbilisi «Dünamot» (käis Kuubas 1961). Saareriigis on 14 000 registreeritud jalgpallurit. Meistrisarjas mängib 8 meeskonda. Rahvusvahelisi sidemeid on takistanud Ameerika riikide poliitiline blokaad.

KOSTARIIKA 2500 jalgpallurit loetakse Kariibi mere basseinis Mehhiko järel tugevamaiks. Üheksa korda on nad naabritega peetud turniiri võitnud. Selles on omajagu teeneid ka ungari treeneritel. 1956. a. võideti Pan-Ameerika mängudel Brasiilia ja Argentiina järel 3. koht.

Viimasel ajal on jalgpall hoogustunud Bermuudal, kus tegutseb vaid kümmekond klubi. Bermuuda võtab aktiivselt osa turniiridest, samuti kutsutakse külla palju välismeeskondi. Parimaks saavutuseks on 2. koht 1967. a. Pan-Ameerika mängudel.

HONDURAS ja GUATEMAALA on asunud küll profijalgpalli teele, kuid edu ei ole see neile veel toonud. Guatemaala värbab põhilise mängijate kaadri Lõuna-Ameerikast, samuti treenerid. Sellega koos tuli ka seni ainuke edu — esikoht Kariibi mängudel 1967. a. Mehhiko ees.

Ülejäänud Kesk-Ameerika maadest võiks märkida Panamat, Haiitit, Puerto-Rikot ja Salvadori, kellest igaüks on korra tulnud Kesk-Ameerika ja Kariibi meistriks. Nende mänguline tase ja organiseeritus on aga teistest Kesk-Ameerika maadest tunduvalt nõrgem.

9. MUST MANNER ÄRKAB

Euroopa ja Lõuna-Ameerika kõrval võib maailma kolmandaks jalgpallimandriks lugeda Aafrikat, kuigi tema kontos ei ole veel erilisi saavutusi. Põhjus on muidugi teada — Aafrika jalgpall hakkas arenema alles kümmekond aastat tagasi, kui kaardile ilmusid selle maailmajao sõltumatud riigid. Enne seda mängis kümneid aafriklasi Lääne-Euroopa nimekates profiklubides, eelkõige Prantsusmaal, Itaalias, Belgias, Portugalis. Kuid ega tänapäevalgi nende arv Euroopa klubides väike ole.

Aafrika riigid võib jagada kolme gruppi. Esimese moodustaksid need, kus juba enne Teist maailmasõda olid rahvuslikud liidud: Lõuna-Aafrika Vabariik (liit asut. 1892), Egiptus (1921), Etioopia (1924) ja Sudaan (1936). Sellesse gruppi võiks arvata ka Gaana, kus rahvuslik jalgpalliliit asutati Briti Kullaranniku Jalgpalliliidu nime all juba 1922. FIFA-sse astus Gaana 1948. Teise grupi moodustaksid riigid, kes alles pärast sõltumatuse saamist asusid jalgpalli viljelema: Alžeeria, Maroko, Mali, mõlemad Kongo vabariigid, Tuneesia, Senegal, Nigeeria ja Elevandiluurannik. Kolmanda moodustaksid kõik ülejäänud riigid, kus on loodud küll oma rahvuslikud liidud ja astutud ka FIFA liikmeks, kuid mängutasemelt ollakse eespool nimetatutest palju nõrgemad.

Kuigi Lõuna-Aafrika Vabariigis on rahvuslik liit kõige vanem, ei mängi ta Aafrika jalgpallielus mingit rolli. Teiste Aafrika riikide nõudmisel heideti ta rassistliku poliitika pärast FIFA-st välja (1961). Sellega kaotas LAV ka kõik rahvusvahelised sidemed. Alates 1959. a. on LAV-s ainsana Aafrika kontinendil profiliiga.

Enne Teist maailmasõda esindas Aafrikat nii MM-võistlustel kui ka olümpiamängudel ainult Egiptus. Esimeseks MM-võistluste vastaseks oli egiptlastel 1934. a. turniiril Ungari, kellele nad kaotasid 2:4. 20 aastat hiljem sattusid egiptlased ühte kvalifikatsioonigruppi Itaaliaga. Tulemused 1:2 ja 1:5 jätsid Egiptuse ka seekord finaalturniiri ukse taha. 1958. a. MM-võistlusteks registreerus ka Sudaan, kelle debüüt Süüria vastu lõppes edukalt — 1:0 ja 1:1. Peale nende kahe kuulus sellesse gruppi veel Iisrael. Polii-

tilistel motiividel ei mänginud aafriklased Iisraeliga ning nad loobusid. Tšiili MM-võistlustest võtsid osa juba viis musta mandri meeskonda — Maroko, Gaana, Nigeeria, Tuneesia ja Etioopia. Õnn naeratas Marokole, kes oli üle Gaanast 0:0 ja 1:0 ning sai tuneeslaste vastu pärast viigilist kolmandat mängu loosivõidu. Kuid seegi kord jäi Aafrika lõppturniiril esinduseta. FIFA juhid ei tahtnud tunnustada ligemale 30-riigilise Aafrika Jalgpalli Konföderatsiooni ja veeretasid Aafrika meeskonna teele kõikvõimalikke takistusi. Viimaseks katsekiviks seati Hispaania, keda Maroko mõistagi ei suutnud võita. Ka 1966. a. MM-võistlustele ei pääsenud ükski Aafrika meeskond. 15 Aafrika riigi seast pidi nende parim mängima veel Austraalia-Aasia parimaga, et jõuda finaalturniirile. Sellega polnud Aafrika nõus. Tuneesia esitas niisuguse süsteemi vastu protesti, mida toetasid ka teised Aafrika riigid. Lahendust ei tulnud, ning Aafrika jalgpalliliidud boikoteerisid MM-võistluste kvalifikatsioonimänge.

Olümpiamängudel on Aafrika esinenud palju edukamalt. Egiptlaste kohtumine 1920 Antverpenis Itaaliaga lõppes 1:2. Neli aastat hiljem Pariisis viis aga 3:0 võit Ungari üle Egiptuse juba 8 parema hulka. 1928. a. olümpiamängudel oli Egiptuse edu veelgi suurem — nad pääsesid nelja parema hulka, alistades Türgi (7:1) ja Portugali (2:1). Poolfinaalis jäid egiptlased alla Argentiinale 0:6, hiljem pronksmedalimängus Itaaliale 3:11. Egiptus võttis osa ka kõigist järgnevaist olümpiaturniiridest, kuid edu jäi saavutamata. Rooma olümpiaturniiril oli Aafrika esindatud juba kahe maaga, Egiptusele lisandus Tuneesia. Tokiosse läks juba kolm — Egiptus, Maroko ja Gaana. 36 aasta järel jõudis Egiptus taas poolfinaali. Seal tuli aga alla vanduda ungarlastele 0:6 ja pronksimängus Saksa DV-le 1:3. Tublilt mängisid gaanalased, kes võitsid Jaapanit 3:2 ja viigistasid Argentiinaga 1:1. Nad jõudsid kaheksa parema hulka. Maroko kaotas 1:3 Jugoslaaviale ja 0:6 Ungarile.

Edukalt on Egiptuse jalgpallurid mänginud Vahemere mängudel. 1951. a. saavutasid nad Kreeka järel 2. koha ja 1955. a. Hispaania ja Prantsuse amatööride ees koguni esikoha.

Alates 1957. a. peetakse Aafrika karikavõistlusi riikide koondiste vahel. I turniir korraldati Khartumis. Kokku tuli loodetust vähem meeskondi — kolm. Karika võitis Egiptus, kes finaalis alistas Etioopia 4:0. Võistlused korraldanud Sudaan jäi viimaseks. 1959. a. Kairos toimunud II turniiril olid vastamisi samad meeskonnad ning jälle võitis Egiptus (2:1 Sudaani üle). III turniirist (1962) võttis osa juba 9 meeskonda ja finaali, mis toimus Addis-Abebas, pääsesid Etioopia, Egiptus, Tuneesia ja Uganda. Selles järjekorras nad ka reastusid, kuigi väljakuperemeestele tuli 4:2 võit alles lisaajal. 1964. a. IV turniiri finaalvõistlused leidsid aset Gaana pealinnas Akras. Startinud 10 meeskonna hulgas olid jällegi võidukad korraldajad — Gaana võitis finaalis Sudaani 3:2. Egiptus jäi kolmandaks.

1965. a. toimusid I Aafrika mängud, mille jalgpalliturniiril mängiti välja Rahvaste karikas. Seekord puudusid paremate hulgast kõik eelmiste turniiride edukamad. Poolfinaalides oli Kongo (Brazzaville) parem Elevandiluurannikust 1:0 ja Mali Alžeeriast 2:1. Finaalmäng lõppes viigiliselt 0:0 ja võidu kongolaste kasuks otsustas mängu jooksul löödud suurem nurgalöökide arv! Kongo meeskonna valmistas ette üks meie maa kunagisi paremaid mängumehi teeneline meistersportlane Vassili Sokolov. 3. koht kuulus Elevandiluurannikule 2:0 võiduga Alžeeria üle.

V karikaturniiri finaalvõistlused viidi läbi 1966. a. Tunises. Finaalmängus oli Gaana võidukas Tuneesia üle 3:2. 3. koht kuulus Elevandiluuranniku pallimeestele Senegali ees.

1968. a. VI turniiril tegid gaanalased kõik, et auhind jäädavalt (kolmandat korda) võita. Nad jõudsidki finaali, kuid kaotasid seal 0:1 Kongole (Kinshasa). Juba kolmandat korda saavutasid 3. koha Elevandiluuranniku jalgpallurid, võites Etioopia 1:0.

Üheks suuremaks rahvusvaheliseks turniiriks Aafrikas oli 1960. a. Madagaskaril korraldatud endiste Prantsuse kolooniate meeskondade turniir. Sellest võttis osa ka Prantsuse meeskond, kes finaalis võitis Kameruni 2:1. Võistluste korraldajad saavutasid 8:1 võiduga Kongo üle kolmanda koha. Üldse võttis turniirist osa 11 meeskonda.

Alates 1962. a. korraldatakse Casablancas endise Maroko kuninga Mohhamed V mälestusturniire. Sellest on osa võtnud ka mitmed Euroopa paremad klubid. Esimese turniiri võitjaks tuli Prantsuse «Reims», kes alistas kohaliku õhujõudude meeskonna 5:0 ja kuulsa «Internazionale» finaalis 2:1. Üllatuseks oli Madriidi «Reali» viimaseks jäämine. Peale «Interi» tuli neil ka Maroko lennuväelastele alla anda 3:4.

Euroopa ja Lõuna-Ameerika eeskujul pandi Aafrikas alus ka riikide meistrite turniirile. Esimene võitja selgus 1965. a. — Kameruni «Oriks». Järgmisel aastal kuulus võit Elevandiluuranniku meistrile Abidžani «Stadile», kes esimese finaalmängu küll Mali «Realile» kaotas 1:3, kuid kordusmängus saavutas 4:1 võidu. Kolmas turniir 1967. a. lõppes omapäraselt. Finaali jõudsid Gaana meister «Kotoko» ja Kongo (Kinshasa) meister «Englebert». Kaks mängu lõppesid viigiga 1:1 ja 2:2. Määrati kolmas. Sellest gaanalased loobusid, sest nende meistermeeskonna mängijad olid kutsutud oma maa koondisse. Võit anti «Engleberdile». Kõik märgid viitavad, et peatselt proovib Aafrika meister jõudu Euroopa ja Lõuna-Ameerika parimatega.

Aafrika meeskonnad on sõlminud sidemed paljude Euroopa maadega. Üheks esimeseks oli Gaana. 1960. a. möödus gaanalaste turnee edukalt. Moskvas võitsid nad «Dünamo» 1:0, Halles (SDV) sakslasi 7:1 ja Prahas kuulsa «Sparta» 3:2. 1960. a. hilissügisel tegid Moskva dünamolased Gaanasse vastuvisiidi. Peeti kaks mängu, mis lõppesid viigiga 1:1 ja 0:0. Gaana koondise üle saavu-

tasid dünamolased 3:2 võidu. Gaana tugevust näitab aga võit Saksa DV üle 3:1.

Peaaegu kõigis musta mandri maades on välismaa treenerid, peamiselt jugoslaavlased ja ungarlased, aga ka brasiillased.

Ärkava Aafrika jalgpall teeb edusamme. Nende meeskondades leidub arvukalt häid jalgpallureid, kes oma tehnika poolest ei jää maha maailma paremaist. Kuid taktikaliselt pole nad veel Euroopa ja Lõuna-Ameerika paremate tasemel. Aafrika jalgpalluritel on ees suur tulevik. Pole kaugel aeg, mil must manner toob esimese medali MM-võistlustelt või olümpiamängudelt.

10. AASIA JA AUSTRAALIA

Alakem suurest üllatusest. Aasia ainus esindus 1966. a. Londoni turniiril — Korea RDV koondis — tuli tundmatuna ja sai tuntuks kogu maailma jalgpallisõpradele. Veel rohkem, võitis kõikide sümpaatia ja tõusis hoobilt maailma paremikku.

KOREA RDV koondis, kes mängis Inglismaal, moodustati 1963. a. ligi veerandmiljonilise jalgpalluritepere baasil. Aastail 1964—1966 peetud 41 mängust kaotasid korealased ainult neli. Tee Inglismaale avasid 6:1 ja 3:1 võit Austraalia üle.

Kuigi Korea RDV jalgpalliliit loodi 1945 ja FIFA liikmeks võeti vastu 1958, on nende rahvusvahelised sidemed vähesed. Kuid nende kontos on kenake hulk võite. 1963. ja 1965. a. võitsid nad rahvusvahelise GANEFO turniiri. Nad pääsesid ka Tokio olümpiamängudele, millest lõpuks pidid siiski ROK-i veidra poliitika tõttu eemale jääma. 1960. a. mängis rahvusmeeskond Tallinnas, kus võitis «Kalevi» 2:1.

Korea RDV meistrivõistlustel stardib esiliigas 15 meeskonda. Paremad on «8. veebruari» ja «Punalipu» nimelised. II liigas on 120 meeskonda.

LÕUNA-KOREALASED proovisid jõudu juba 1954. a. MM-turniiril. Lõppvõistlustele jõudsid nad võiduga 5:1 Jaapani üle. Ka kaheksa aastat hiljem oli nende vastaseks Jaapan, keda võideti 2:1 ja 2:0. Tookord sulges edasipääsu Jugoslaavia, alistades Aasia esinduse 5:1 ja 3:1. Olümpiatel on Lõuna-Korea esinenud kahel korral, kuigi edutult.

JAAPAN, kes on paljudel teistel spordialadel silmapaistvalt esinenud, on ka jalgpallis mõndagi saavutanud. Olümpiamängudel 1936. a. Berliinis üllatasid nad 3:2 võiduga Rootsi üle. See oli paljulubav, kuigi Rootsit esindasid amatöörid. Sugenesid sidemed mitme Euroopa maaga, võisteldi ka NSV Liidus. Suuri lootusi asetasid jaapanlased Tokio olümpiaturniirile. Kahjuks ei saavutatud sealgi soovitud edu. Jaapan võitis küll Argentiina amatööre, kuid alistus Gaanale ja Tšehhoslovakkiale. Siiski jõuti kaheksa parema hulka. Jaapanlased on visad — Mehhikos said nad ihaldatud medalid.

Jaapani jalgpalliliit asutati 1921. a. ja hõlmab praegu umbes 20 000 mängijat. Esimesed rahvusvahelised kohtumised Hiina ja Filipiinidega peeti 1917. Koos liidu asutamisega hakati korraldama ka meistrivõistlusi. Enamik meeskondi koosneb üliõpilastest.

INDONEESIA startis 1938. a. MM-võistluste finaalturniiril Hollandi-India nime all. Debüüt oli kurb, 0:6 kaotus Ungarile viis indoneeslased kohe pealtvaatajate hulka. Parimaks saavutuseks on neile viik 0:0 NSV Liidu vastu 1956. a. olümpiamängudel. Kordusmängu nad kaotasid 0:4. 1961. a. võitsid Kagu-Aasia maade nn. Merdeki karika ja tulid samal turniiril kahel korral teiseks (1958 ja 1960). Kaks kolmandat kohta on neil GANEFO turniiridelt (1963 ja 1965). Indoneesia 14 000 mängijat võistlevad provintside esivõistlustel, üleriigilisi meistrivõistlusi ei peeta.

Eriline koht Aasia jalgpallis on IISRAELIL põhiliselt poliitiliste tegurite tõttu. Lahutatuna suurtest Aasia maadest tuhandete kilomeetritega, lähemate naabritega, kellega võiks aga mängida, ollakse sõjajalal, on Iisraeli jalgpall isolatsiooni olukorras. Iisrael on hankinud Euroopast partnereid, mänginud nendega võrdlemisi palju, kuid enamikus edutult. Maa meistrivõistlused on paremini organiseeritud kui teistes Aasia maades: kolmes liigas võistleb 90 meeskonda, neist kõrgeimas 16. Alates 1934. a. (siis Palestiina) on üritanud pääseda MM-finaalturniirile.

VIETNAMI DV treeneriks siirdus 1960. a. NSV Liidu koondise kunagine väravavaht A. Akimov, kaks aastat hiljem Zarkov. Noore riigi jalgpallielus algas kohe tõus. Lühikese ajaga võitis jalgpall palju sõpru ja I liiga 16 klubi mängis ka sõjaolukorras täistribüünide ees. Ainult 1966. a. meister jäi selgitamata. Kui enne olid paremateks Hanoi ja Haifoni «Dünamo», siis 1965. a. haaras juhtpositsiooni endale Kõrgema spordimeisterlikkuse kooli meeskond. Selle kooli juures on alates 1964. a. spetsiaalne jalgpalliosakond, millele pani aluse nõukogude treener Venjamin Krõlov. Nagu kõigis Kagu-Aasia maades, on ka Vietnamis põhiliseks treeningu- ja võistlusajaks varahommik või hilisõhtu, sest päevane palav niiskus ei võimalda harjutada ega mängida. 1966. a. tegi rahvusmeeskond visiidi Phönjani. Kuigi seal armee meeskonnale kaotati 1:2, võideti sama tulemusega «Lokomotiivi». Aasta varem sai Vietnami DV esindus GANEFO mängudel 4. koha.

Teiseks arenenud pallimaaks Kagu-Aasias on BIRMA, kus 2000 klubi ühendab 80 000 mängijat. Kuigi birmalased on lühikest kasvu, on nende edu pandiks suur liikuvus. Birma kontos on ka võit Korea RDV üle. Suurt rõhku pannakse noorte õpetamisele. Seal töötasid Nõukogude treenerid M. Borenenkov ja G. Zorin. Alates 1961. a. on Birma juuniorid tulnud neljal korral Aasia karikavõitjaks. Kui Moskva AKSK 1960. a. esmakordselt Birmat külastas, said nad kerged võidud. Neli aastat hiljem aga pidid meie armeelased 0:1 kaotusega koju sõitma. Ka Ungari klubi

«Tatabanya» sai Birmas 1:2 kaotuse. 1964. a. saavutasid birmalased juba Aasia meistri nimetuse ja kaks aastat hiljem võitsid V Aasia mängude jalgpalliturniiri.

Birma naaberriikides TAIS ja KAMBODŽAS on jalgpall alles lapsekingades. Põhiliselt mängivad sõjaväelased ja politseinikud. Meeleldi kutsutakse külla Euroopa meeskondi.

Kagu-Aasia üheks tugevamaks võib pidada MALAISIA meeskonda, kes neli korda järjest (1957—1960) võitis Merdeki karika, 1961. ja 1965. a. saavutas 2. koha.

Märkimata ei saa jätta vanimat Aasia mandri jalgpalliliitu (asut. 1892. a.) SINGAPURIS. Kahel korral on Singapur tulnud Aasia karikavõistlustel neljandaks (1958 ja 1961).

1936. a. ilmus Berliini olümpiamängudele HIINA ja kaotas inglastele 0:2. 12 aastat hiljem, Londoni mängudel tuli hiinlastel kaotus vastu võtta Türgilt 0:4.

Rahvavõim avas tee jalgpalli kiireks arenguks. 1956. a. külastas Hiina RV koondis NSV Liitu. Moskvas ja Leningradis külalised kaotasid napilt, kuid Minskis tuli viik ja Vilniuses võit. Aasia mängudel võitsid nad esikoha 1954. ja 1958. a. Siis tuli kultuurirevolutsioon ja seisak. 1966. a. ei aidanud Šanghais ka Mao tsitaadid, — hiinlastel tuli alla vanduda neile külla sõitnud Kongo (Brazzaville) meeskonnale 1:3 ja 0:2.

1913. a. selgus esimene FILIPIINIDE meister. Kahjuks pole soliidne staaž kooskõlas kvaliteediga — Filipiinide mängutase on üks nõrgemaid Aasia mandril.

Omaette grupi moodustavad AFGANISTAN, IRAAK ja IRAAN, kelle jalgpallielus on palju ühist. Esivõistlused korraldatakse ainult provintsides. Afganistanis on meeskonnad ainult Kabulis. Ka rahvusvahelisi kohtumisi peavad need kolm riiki põhiliselt ainult omavahel, harva ka India ja NSV Liidu lõunapoolsete vabariikide meeskondadega. Viimatimainitud ongi olnud neile eeskujuks, õpetajaiks. Iraagi esinduse kontos on esikohad Araabia maade meistrivõistlustel (1964 ja 1965). Olümpiamängude lõppturniiril on mänginud Afganistan (1948) ja Iraan (1964). 1968. a. saavutas Iraan oma suurima võidu — tuli Aasia karikavõitjaks. 1966. a. toimus Bagdadis uue staadioni avamine, kus kohalik koondis alistus 50 000 pealtvaataja ees kuulsale «Benficale» 1:2.

INDIAS loetakse ligi 1500 jalgpalliklubi, ometi on areng olnud seal äärmiselt aeglane, rahvusvaheline edu visa tulema. Jalgpallil on raske konkureerida hindude lemmikala maahokiga, samuti kriketi ja ragbiga. Seal puudub ka ühtne tugev organisatsioon ja võistlussüsteem. Hindud on küll startinud olümpiamängudel alates 1948. a., kuid senine parim tulemus on 1:1 viik prantslastega Roomas. Aasia karikavõistlustel sai India 1964. a. teise ja 1958. a. neljanda koha.

Maailma noorimaks jalgpallimaaks võib kahtlemata lugeda JEEMENIT. Seal nähti esmakordselt jalgpalli 1963. a. detsembris

Taisi linnas. Mäng toimus mitte staadionil, sest sellist ei olnud, vaid suurel väljakul, mille nimi on Ohvrite väljak ning mida kasutatakse rahvapidustuste jaoks. See esimene mäng oli tõeline rahvapidu, mida jälgisid kümned tuhanded inimesed. Enne mängu toimus suur paraad. Siis asetati väljakule väravad ja kohtusid kohaliku sõjakooli ning ametiühingute meeskond. Kuigi tulevased ohvitserid võitsid poolaja 3:1, kaotasid nad lõpuks 3:4.

Aasia jalgpall on tõusuteel. Üldise arenguga areneb ka sport. Võib loota, et Korea RDV ja Jaapani kõrval näeme peatselt maailmaareenil veel mitmeid tugevaid Aasia riike.

*

AUSTRAALIASSE tõid inglased jalgpalli juba 1880. a. Neli aastat hiljem asutati ka Anglo-Austraalia Assotsiatsioon ning loodi kontakt Inglismaa FA-ga. Esimene ametlik kohtumine peeti Inglismaaga 1925 ja kaotati 0:5. Austraalia kontos on Inglismaa üle võitegi — 1937 Sydneys 5:4 ja Newcastle'is 4:3.

Iseseisev jalgpalliliit asutati alles aasta pärast Melbourne'i olümpiamänge. Austraalia amatöörid võitsid olümpiaturniiril Jaapani 2:0, kuid kaotasid Indiale 2:4. FIFA-sse astuti 1958. Tugevamad jalgpallurid on Euroopast väljarännanud mehed paljudest rahvustest, kes on asutanud ka oma jalgpalliklubid: «Juventus» itaallastel, «Sparta» tšehhidel, «Polonia» poolakatel. Hulgaliselt meelitati Euroopast elukutselisi, mis põhjustas tüli FIFA-ga. 1963. a. lahenes konflikt ning FIFA tunnustas taas Austraalia liitu.

Elujõuline on professionalism ainult Uus-Lõuna-Walesi osariigis. 1968. a. loodi 8 profimeeskonna osavõtul meistrivõistlused. Jalgpall on üsna populaarne. Suurt tähelepanu pööratakse noortele, keda õpetavad välismaa treenerid. 1965. a. külastas Austraaliat Moskva «Torpeedo», kes sai kõikjal sooja vastuvõtu osaliseks. Iga mängu vaatas kuni 30 000 pealtvaatajat. Ka ajakirjanduses oli palju juttu torpeedolaste mängust. Mängud lõppesid võõrustajatele edutult, seitsmest kohtumisest ainult üks viik (1:1) ja väravasuhe 13:2 «Torpeedo» kasuks.

UUS-MEREMAA jalgpalliliiga on asutatud 1891, kuid rahvusvahelisi kohtumisi on peetud vähe — ainult Austraalia, Inglise ja Šoti meeskondadega. Jalgpall ei ole populaarne, mängitakse põhiliselt ülikoolides. Kuni 1964. a. korraldas iga liit (kokku 19) oma esivõistlusi, ühine oli ainult maa karikasari «Inglise Trofeele». Peale üliõpilaste on meeskondades palju välismaalasi, immigrante. Alates 1964. a. on meistrivõistluste I liigas 16 tugevamat meeskonda.

11. MAAILMA KÕIGI AEGADE TIPPJALGPALLUREID

Albert, Florian. Tunnistati Euroopa 1967. a. parimaks jalgpalluriks. Sünd. 1941. a. Ungari—Jugoslaavia piiri lähedal Hercegszanto külas. 1954 siirdus Albertite perekond Budapesti. Koolis käies kiindus jalgpalli ning äratas tähelepanu. Võeti «Ferencvarosesse», Budapesti populaarseimasse klubisse, kus mängib praegugi. Oma 16. sünnipäeval pidas Ungari noortekoondises rahvusvahelised tuleristsed Varnas Bulgaaria vastu, kus lõi ka oma esimese värava. Aasta hiljem debüteeris juba «Ferencvarose» põhikoosseisus. 18-aastasena arvati Ungari rahvusmeeskonda. On 80-kordne internatsionaal. Võttis osa Rooma olümpiamängudest, 1962. ja 1966. a. MM-võistlustest. Rahvusmeeskonna kasuks on löönud üle 40 värava. Kuulub kahtlemata maailma eliitmängijate hulka. Brasiillased olid tema meisterlikkusest hämmastunud ja kutsusid ta koos abikaasaga endale külla. Brasiilias treenis ta kohalike jalgpalluritega ja tegi nendega mõned mängudki kaasa. Albertil on eeskujulik tehnika, peen positsioonitunnetus.

Andrade. Suurepärane, ründav poolkaitsja. 1924. a. Pariisi olümpiamängude ajal tõmbas see Uruguai hämmastavalt osav pronksikarva atleet endale kõigi pilgud. Erakordne pettemanööverdaja ja triblaja, eeskujulik kaitsemängija.

Augusto (José Pinto de Almeida). Paremäär. Sünd. 1937. Klubid: «Barreirense», «Benfica». Mängis algul korvpalli, seejärel kesktormajana jalgpalli. Sai täheks «Benficas» Bela Guttmanni juhtimisel. Oli peamisi meeskonna võiduleviijaid 1961 ja 1962 Euroopa karikavõistlustel. Jõuline ja kiire mängija, kes oskab osavasti läbi murda ja osa võtta kollektiivsest rünnakust.

Bene, Ferenc. «Puskase aegadest alates pole teist sellist mängijat nähtud. Ta on parem ka parimast inglise mängijast,» kirjutas ungarlase Bene kohta Londoni ajalehe «Daily Sketch» vaatleja pärast Tokio olümpiamänge (Tokios «kuldsnaiper» — 12 v.) Sünd. 1944. Juba koolipoiste hulgas paistis ta silma täpse väravakütina. Peagi kutsuti Budapesti, kus tast sai Ujpesti «Dozsa» mängija. Ta mängib arukalt ja eksplosiivselt. 1965. a. valiti ajalehe «Franc Football» korraldatud traditsioonilisel ringküsitlusel Euroopa kuue parema mängija hulka, 1966. a. MM-turniiril sümboolsesse maailma koondisse ning 1968. a. ajakirja «World Soccer» poolt maailma üheteistkümne hulka.

Best, George. 1968. a. korraldas «France Football» populaarse ringküsitluse 13. korda. Kõige rohkem hääli sai Põhja-Iiri internatsionaal, Euroopa karikavõitja «Manchester United'i» 22-aastane Best. Ta edestas klubikaaslast Bobby Charltonit 8 punktiga. Best hakkas mängima esiliigas juba 17-aastasena («Manchester United»). Ta tuli 1967 Inglismaa meistriks ja tunnistati liiga parimaks mängijaks. 1968. a. tuli ta sama meeskonna koosseisus Euroopa karikavõitjaks.

Teda tuntakse veel «beatle-jalgpalluri» hüüdnime all. Teda peetakse maailma üheks paremaks ääretormajaks. Ta on esimene iirlane ja neljas Briti jalgpallur, kellele langes au olla Euroopa jalgpallur nr. 1.

Tema populaarsust tõendab veel «Best-Club», kuhu kuulub üle 5000 liikme.

Bobek, Stefan. Sisemine. Sünd. 1923. Klubi — Belgradi «Partizan». Üks täiuslikumaid jalgpallureid aastail 1940—1950, avaldas mõju oma mängutunnetuse ja paindliku tehnikaga. 63-kordne Jugoslaavia internatsionaal.

Bobrov, Vsevolod. Jäähokis peetakse Vsevolod Bobrovi Nõukogudemaa kõigi aegade parimaks hokimängijaks. Ta oli suurepärane väravakütt. On tulnud maailma- ja Euroopa meistriks. Ent Bobrov on jätnud kustumatu jälje ka jalgpallis.

Sportlasteed alustas Leningradis jääpallis ja jätkas Omskis, kus proovis jõudu ka kohaliku käitise jalgpallimeeskonnas. Ta kuulus Omski linna jääpallikoondisse, kust kutsuti Moskvasse. Bobrovi talent lõi särama 1945. a., mil treener B. Arkadjev võttis 22-aastase nooruki jalgpallimeeskonda. Juhtus nii, et mängus Moskva «Lokomotiiviga» vahetati AKSK meeskonnas 17 minutit enne lõpuvilet väljakule vähe tuntud mees. Ent uustulnuk oskas veerand tunni jooksul imet teha — lõi kaks väravat ning tema söödust löödi pall veel kaks korda vastase võrku. See oligi Bobrovi peadpööritava karjääri algus. Samal aastal käis Moskva «Dünamo» oma ajaloolisel turneel Inglismaal. Võeti kaasa ka Bobrov. Mängudes Inglise proffide vastu oli Bobrov üks edukamaid väravakütte. Kui 1951. a. loodi NSV Liidu koondmeeskond, oli Bobrov esimene, kes sinna arvati. Tõsine põlvetrauma tõmbas ta jalgpallikarjäärile enneaegselt kriipsu peale. 1950. a. kuulus VVS-i hokimeeskonda. Samal aastal leidis selle meeskonnaga aset lennuõnnetus. Sverdlovski lähedal hukkus kogu meeskond, välja arvatud Bobrov ja meeskonna administraator, kes hilinesid Moskvas lennuväljale. V. Bobrov töötas Moskva «Spartaki» hokimeeskonna treenerina. Nende ridade kirjutamise aegu oli AKSK jalgpallimeeskonna juhendaja.

Bozsik, Josef. Poolkaitsja. Sünd. 1922. Klubid: «Ujpest» ja «Honved». Kahtlemata üks paremaid ungarlasi, kes 1950—1956 kuulusid suurmeeskonda. Mängis 1952. a. Helsingis olümpia kuldmedalimeeskonnas ning 1954. a. MM-finaalis. Pärast 1956. a. sündmusi sai nurgakiviks rahvusmeeskonna taasrajamisel. Täiusliku tehnika, võrratu mängutunnetusega. Tagasihoidlik. Ungari parlamendi liige. 100-kordne internatsionaal.

Butussov, Mihhail. 1963. a. aprillis kustus ühe populaarsema nõukogude jalgpalluri ja treeneri, NSV Liidu teenelise meistersportlase Mihhail Butussovi eluküünal. Butussov sündis 1899. Esimest korda pani jalgpallisärgi selga «Unitase» noortemeeskonna liikmena 1912. Juba järgmisel hooajal, 14-aastasena, arvati ta täiskasvanute meeskonda. Mängis algul kaitses, siis poolkaitses ja lõpuks edurivis. 1918. a. oli M. Butussov Petrogradi koondise parimaks mängumeheks. 1923. arvati Vene NFSV koondmeeskonda, kuhu kuulus järjepannu 12 aastat. Oma hiilgeajal oli M. Butussov NSV Liidu suurimaid väravakütte. 1923. a. Tallinnas toimunud matšis Eesti koondmeeskonnaga lõi Butussov meie tolle aja parima väravavahi A. Lassi võrku kaks palli. 1936. a. läks treeneritööle ja juhendas mitmeid klubimeeskondi Leningradis, Tbilisis ja Kiievis. Butussovite perekonnas oli neli venda, kõik head jalgpallurid. Neist vanim, Vassili oli Venemaa olümpiakoondise esimene kapten 1912. Nõukogude ajal oli Vassili Butussov üks esimesi jalgpallikohtunikke, üleliidulise kohtunikekogu asutaja-liikmeid.

Cajkovsky, Zlatko. Poolkaitsja. Sünd. 1923. Klubi — Belgradi «Partizan». Väikest kasvu, elav, rahvusvahelises jalgpallis köitev kuju. Vanem kahest vennast, kes on sageli valitud koos Jugoslaavia rahvusmeeskonda aastail 1945—1955. Võttis osa Prantsusmaa väljalülitamisest 1950. a. MM-võistluste finaalturniirist. 55-kordne internatsionaal.

Carbajal, Antonio. Mehhiko koondise väravavaht, osa võtnud viiest MM-võistluste finaalturniirist (1950—1966). Debüteeris maailmaareenil 20-aastasena 1948. a. Londoni olümpiamängudel. Oma viimase mängu pidas 1966. a. Londonis Uru-

guai vastu. Tema klubi «Leon» ei ole aga Mehhiko meistrivõistlustel tabeli keskosast kunagi kõrgemale tõusnud.

Carter, Horatio. Sisemine, mänginud klubides «Sunderland» ja «Derby County». Inglise hiilgavamaid mängijaid aastail 1934—1939. Jätkas mängimist 1950. aastani. Internatsionaal 1934—1947. Hiljem treener.

Charlton, Robert (Bobby). Üks neist, kelle nimi kirjutatakse kuldtähtedega maailma jalgpalliajalukku. «Manchester United'i» ja Inglismaa rahvusmeeskonna paremaid mängijaid. 24-aastasena kuulus Inglismaa koondisse Tšiili MM-võistlustel ning 1964. a. autasustati teda Euroopa parima vasakäärena. Aasta hiljem oli «France Footballi» ringküsitluses viies, 1966. a. aga kontinendi parim jalgpallur. 1967. ja 1968. a. paigutus Charlton teisele kohale. 1966. a. MM-võistlustel osutus ta uut tüüpi dispetšeriks. Ta polnud ei Didi ega Suarez — söötude jagaja. Bobby oli ründav, tulistav, oskas lüüa ootamatuilt positsioonidelt. Tal on haruldane vaist. Keskmist kasvu. Löök väga tugev. Alates 1956. a. kuulub «Mancher United'i» ridadesse. Alustas vasakäärena, oli kesktormaja ja paremsisemine. Hiljem poolkaitses. Inglise rahvusmeeskonnas on mänginud üle 100 korra.

Chiggia, Alcide Edgardo. Paremäär. Sünd. 1926. Klubid: «Penarol», «Roma AS». Itaalia emigrantide poeg, kuid keeldus pikka aega Itaalia klubide pakkumistest. Kiire ja resultatiivne mängija. 1950. a. MM-võistlustel lõi värava, mis võimaldas Uruguail finaalis võita Brasiilia (2:1). Seejärel repatrieerus («Roma A S ») ning astus esivanemate kodakondsusse. Paljukordne internatsionaal Uruguai ja Itaalia rahvusmeeskonnas.

Czibor, Zoltan. Vasakäär. Sünd. 1929. Tujukas, kuid osav, kiire ja tugeva pealelöögiga. Mängis «Ferencvaroses», siis «Honvedis» ja Ungari suurmeeskonnas. Tuli 1952 olümpiavõitjaks. Mängis ka 1954 MM-finaalis. Lahkus Ungarist 1956. a. ja mängis Barcelonas. Astus Hispaania kodakondsusse. 42-kordne internatsionaal.

Di Stefano, Alfredo. Kesktormaja. Sünd. 1926 Buenos Aireses. Kõigi aegade täiuslikumaid jalgpallureid. Alustas «River Plate'is», läks üle Hurucani klubisse, kuid tuli «River Plate'isse» tagasi. Sattunud streigi tõttu konflikti klubi juhtkonnaga, siirdus Kolumbiasse Bogotá «Millonariosse». Teinud turnee Euroopas, sai ta enampakkumise objektiks kahe suure Hispaania klubi — Madriidi «Reali» ja «Barcelona F. C.» vahel. «Real» sai ta endale ja just selles klubis jõudis Di Stefano jalgpalli tippu. Atleetlik, kiire. Omas erakordset mänguvaistu. Oli silmapaistev taktik ja strateeg, valdas täielikult peamängu. Tal oli tugev löök. Astunud Hispaania kodakondsusse, sai temast Hispaania meeskonna asendamatu kesktormaja. 27-kordne internatsionaal 1957—1961. 6 korda mängis Argentiina rahvusmeeskonnas. Kuulus korduvalt FIFA koondisse ning oli mitmekordne Euroopa klubide karikavõitja. Hiljem treener.

Eusebio. Londoni MM-võistlustel oli Portugali esinduses palju kuulsaid mehi. Parim neist oli kahtlemata 24-aastane neeger Eusebio, õige nimega Eusebio da Silva Ferreira, kes sai parima väravaküti eriauhinna. Samas valiti ta ka maailmakoondisesse. Eusebio meisterlik mäng on täielikult allutatud kollektiivi huvidele. Sündis 1942 Mosambiigis. Eusebio avastas ungarlane Bela Guttmann, kellel on treenerina suuri teeneid Portugali jalgpalli arengus. Lissaboni «Benfica», kelle ridadesse kuulub ka Eusebio, tekitas furoori 1961. ja 1962. a. Euroopa karikavõistlustel, tulles mõlemal korral võitjaks. Ka 1963., 1965. ja 1968. a. oli «Benfica» finaalis. Eusebiot kutsutakse «Euroopa Peleks». 1965. a. Euroopa parim jalgpallur.

Ferrari, Giovanni. Kesktormaja. Sünd. 1907. Klubid: «Alessandria», «Juventus», «Internazionale». Tähelepanuväärne rünnaku organiseerija ja juht, taiplik mängija. Oli võrdväärne Meazzaga kuulsas Itaalia meeskonnas, kes võttis osa MM-võistlustest 1934 ja 1938. Sai hiljem rahvusmeeskonna koostajaks. 44-kordne internatsionaal 1930—1938.

Finney, Tom. Vasakäär. Sünd. 1922, mängis «Prestonis». Suuremaid inglise jalgpallitaidureid. Täiuslik tribling, pete jooksul ja pealelöögil. Võttis osa 1954. a. MM-võistlustest. 76-kordne internatsionaal 1946—1958.

Fontaine, Just. Kesktormaja. Sünd. 1933 Marrakešis. Alustas mängimist Casablanca USM-is, professionaaliks hakkas Nizzas. Suuremat menu saavutas Reimsis, mängides Prantsuse koondmeeskonnas. Fontaine oli 1958. a. MM-võistluste suuravastus, kus lõi rekordarvu väravaid — 13. Ta tunnistati kolmandaks jalgpalluriks Euroopas. Omades kiiret starti oli ta oivaline triblaja, lõi teravalt ja ootamatult peale. Ta rünnakud olid visad, kombinatsioonirikkad. Aastail 1956—1960 20-kordne internatsionaal. Kahjuks katkestasid suurepärase mängija karjääri rasked vigastused (kahekordne jalaluumurre) 1960. ja 1961. a.

Garrincha, Manoel Francisco dos Santos. Paremäär. Sünd. 1935, mängis «Botafogos». Kannab hüüdnime, mis tõlkes tähendab «Troopikalind». Kiire ääretormaja, virtuoosne triblaja. Ei tahtnud kunagi lahkuda Brasiiliast ja oma kodukülast Pau Grandest, vaatamata Euroopa klubide ahvatlustele. Kuulus maailma meistermeeskonda 1958 ja 1962.

Gento, Francisco. Vasakäär. Mängis Madriidi «Realis». Maailma kiireim ja suurt vaatamisrõõmu pakkunud mängija 60-ndate aastate algul. Haruldaselt osav. Lõi fantastilisi väravaid. Samas valmistas pettumust oma liigse individualismi ja tujukusega.

Gren, Gunnar. Sisemine. Sünd. 1920. Klubid: IFK, «Göteborg», «Örgryte», «Milan». Jalgpalli suurkuju, keda Itaalias hüüti professoriks. Valiti Euroopa koondisse Suurbritannia vastu (1947). Gren värvati Milaano meeskonda, kus ta kindlustas meeskonnale suurt edu koos Nordahli ja Liedholmiga. Hakkas treeneriks. 48-kordne internatsionaal aastail 1940—1958.

Grosics, Gyula. Väravavaht. Sünd. 1926. Klubid: «Ferencvaros», «Honved», «Tatabanya». 1954 MM-võistluste finalist ja olümpiavõitja 1952. a., mängis Ungari suurmeeskonnas. Pikka kasvu, atleetliku kehaehitusega, külmavereline. 75-kordne internatsionaal.

Hamrin, Kurt. Paremäär. Sünd. 1934. Klubid: AIK, «Fiorentina». Osav ja kiire mängija, kes näitas end parimast küljest «Tre Kronoris» MM-võistlustel 1958. Peaaegu kogu tema karjäär on toimunud Itaalias (Paduas ja Firenzes). 25-kordne internatsionaal aastail 1953—1958. 1969. a. tuli Euroopa klubide karikavõitjaks, mis oli lahkumismänguks.

Hanappi, Gerhard. Keskpoolkaitsja. Sünd. 1929 Viinis. Täiuslik jalgpallur, kes mängis ühesuguse eduga nii ründemängus kui ka kaitses. Oli Euroopa paremaid poolkaitsjaid. Alustas mängimist «Wackeris» 1942 ja mängis 1950. a. alates Viini «Rapidis». 90-kordne internatsionaal aastail 1948—1961. On mänginud kaks korda Euroopa koondmeeskonnas.

Hidegkuti, Nansor. Ungari suurmeeskonna kesktormaja. Sünd. 1922. Mängis «Vörös Lobogos». Virtuoosne tehnika. 1952. a. olümpiavõitja, 1954 MM-finalist. 68-kordne internatsionaal 1945—1958.

Hiden, Rudi. Väravavaht Hiden ja Austria «Wunderteam» on lahutamatud mõisted. Grazist pärit tagasihoidlikul pagaril oli harukordne reageerimis- ja hüppevõime. Peagi kutsuti ta Viini ja kohe arvati ka rahvusmeeskonda. 1931, pärast austerlaste hiilgevõitu (5:0) Šoti rahvusmeeskonna üle, kandsid pealtvaatajad Hideni kätel väljakult ära. Peatselt siirdus Hiden Prantsusmaale, kus mängis sama edukalt. Pärast aktiivse spordiga hüvastijättu oli treeneriks Itaalias. Haigestus ja sõitis tagasi Austriasse. Ta viibis haiglas, mis asub sama staadioni vahetus läheduses, kus algas tema karjäär. Sõbrad kogusid raha, et Hiden saaks pidevat ravi. Siiski amputeeriti tal 1968. a. lõpul parem jalg. Praegu elab Austrias ning pühitses 1969. a. algul oma 60. sünnipäeva.

Jašin, Lev. Esmakordselt ajalehe «France Football» rahvusvahelisel ringküsitlusel valiti mängijaks number üks kuulus inglise jalgpallur Stanley Matthews. Viienda koha sai

väravavaht Lev Jašin. Sellest ajast peale on ta aastaid olnud kontinendi paremate hulgas. 1963. a. sai aga Jašin kõige enam hääli — ta tunnistati Euroopa parimaks jalgpalluriks. Sündis 1929 Moskvas. 16-aastasena mängis tehase jääpallimeeskonnas. Kutsuti peagi «Dünamosse» ja tuli Moskva «Dünamo» meeskonnas ka NSV Liidu 1953. a. karikavõitjaks. Tõsisemalt hakkas jalgpalliga tegelema armeeteenistuses. Ise tahtis mängida edurivis, kuid treeneri soovitusel hakkas väravavahiks. Esmakordselt tuli Moskva «Dünamo» koosseisus NSV Liidu meistriks 1954, kuid juba aasta varem mängis ta NSV Liidu koondises. 1953—1967 kuulus Nõukogude esinduskoosseisu 78 korda ning laskis oma väravasse vaid 72 palli. Võrdluseks olgu öeldud, et kuulus hispaanlane Zamora mängis oma maa koondises (1920—1936) 47 mängu ning laskis sisse 44 palli. Ungarlasel Grosicsil (1947—1962) ja brasiillasel Gilmaril (1953—1966) on vastavad arvud 84—89 ja 88—96. Jašin on võitnud olümpiamängude kuldmedali (1956), tulnud Euroopa karikavõitjaks (1960) ning kuulunud maailma- (1963, 1964) ja Euroopa koondisse (1964, 1965).

Kocsis, Sandor. Sisemine. Sünd. 1929 Budapestis. Klubid: «Ferencvaros», «Honved», «Barcelona». Tegi läbi samasuguse tee, nagu Czibor — algul Ungaris, seejärel Hispaanias, vahepeal mängis Zürichi «Young-Fellow»-s. Erakordselt taibukas Ungari suurmeeskonna mängija. Tuli 1952 olümpiavõitjaks. 1954 MM-finalist. Vähem edukas oli Barcelonas. Astus Hispaania kodakondsusse. 1948—1956 mängis 64 korda Ungari rahvusmeeskonnas.

Kolev, Ivan. Vasakäär. Sünd. 1932. Mängib klubis CDNA. Väikest kasvu, vilgas. Osav triblaja ja pealelööja. Täiuslikem ründemängija Bulgaaria s.

Kopazewski, Raymond (Kopa). Kesktormaja ja ääremängija. Sünd. 1931 Noeux-les-Mines'is (Pas-de-Calais). Poolakast kaevuri poeg. Algul töötas kaevanduses. Juba noorena osutus andekaks jalgpalluriks ja lahkus peagi kaevandusest. Pärast kaht hooaega Anger's (treener Cottin) viidi üle Reimsi, kus ta edu oli rabav. Ta oli võidukas Prantsuse koondmeeskonnas, kontinendi koondises (1955). Mänginud kolm aastat Madriidi «Realis», kes kuldas ta lausa üle, eelistas Kopa tulla tagasi Reimsi. Alates 1960 vähendasid tema suutlikkust korduvad pahkluuvigastused. Väikesekasvulise, jässaka ja visana tungis ta oma kuulsa triblinguga mistahes kaitsest läbi ja tõmbas kaasa partnereid. Tema sobivus ja koostöö Glovackiga, hiljem Fontaine'iga oli silmapaistev. Kõigi aegade parim prantsuse jalgpallur. MM-võistlustel 1958. a. peeti teda maailma parimaks. 40-kordne internatsionaal 1952—1960. 1963 mängis Londonis FIFA koondises Inglismaa jalgpalli 100. a. juubelimatšis.

Kubala, Lazlo. Sisemine. Sünd. 1927 Budapestis. Alustas mängimist «Ferencvaroses», seejärel mängis Bratislavas ja valiti Tšehhoslovakkia rahvusmeeskonda. Kodumaale naasnud, mängis ta Ungari rahvusmeeskonnas. Pärast ebaedu Itaalias kirjutas alla lepingule «Barcelona FC»-ga, kelle ebajumalaks ta sai. Astunud Hispaania kodakondsusse, on ta võtnud osa rohkem kui kahekümnest võistlusest Hispaania rahvusmeeskonna koosseisus. Ainus jalgpallur maailmas, kes on mänginud kolme rahvusmeeskonna värvides. Pikka kasvu, tugeva kehaehitusega, erakordselt osav, üks täiuslikumaid mängijaid Euroopa kõigi aegade jalgpallis. Kuulus FIFA koondisse veel 1965. Hakkas Barcelonas treeneriks.

Law, Denis. Šotlane, tegi endale nime 1963. a. «sajandi matšis» inglaste vastu, kus lõi ainsa värava. Jalgpallikommentaatorid asetasid ta sel aastal 4. kohale. Sellest aga piisas, et järgmisel hooajal selga tõmmata «Manchester United'i» meeskonna särk. See oli Law' parim hooaeg — ta lõi inglise meistrivõistlustel 29 väravat ja oli suurimaks väravakütiks. Samuti aitas ta Euroopa koondise võidule Skandinaavia üle. Need saavutused tõid talle 61 häälega 1964. a. Euroopa parima jalgpalluri nime.

Leonidas. Kesktormaja. 1934. a. MM-võistluste avastus. Kõik Brasii-

lia jalgpalli positiivsed jooned olid temasse kätketud.

Lofthouse, Nat. Kesktormaja, mängis «Bolton Wanderersis». Tugev, kiire ja suure tahtejõuga. Tüüpiline inglise kesktormaja. Valdas suurepäraselt peamängu. 33-kordne internatsionaal aastail 1950—1958.

Masopust, Josef. Poolkaitsja. Sünd. 1932. Klubi — Praha «Dukla». Böömi kaevuri poeg. Silmapaistev tehnika. Söödud ja tribling viimistletud, pealelöök kardetav. Masopust kuulus täiuslike poolkaitsjate hulka, kes on ühtmoodi osavad nii kaitses kui ka rünnakul. Kõik tema positiivsed omadused ilmnesid 1962. a. MM-turniiril.

Matthews, Stanley. Teda austavad miljonid spordisõbrad kogu maailmas. 1965. a. pühitses oma 50. sünnipäeva. Suurmängija auks peeti Londonis sõprusmatš Inglismaa kuulsustest komplekteeritud meeskonna ja nn. FIFA koondise vahel. Vaatamata eale mängis Matthews veel samal hooajal Inglismaa meistrisarjas «Stoke City» ridades. «See pole mingi žest», ütles «Stoke» mänedžer T. Waddington, «ta on praegugi parim mees paremal äärel». 17-aastaselt hakkas elukutseliseks. Kuningriigi koondises mängis 23 aastat. Vahepeal kaitses «FC Blackpooli» värve. Sel ajal läks «Stoke City» allamäge. 1961. a. tuli Matthews tagasi ja «Stoke» mängudele joosti tormi. Kaks aastat hiljem viis Matthews oma klubi esiliigasse tagasi. 1963. a. valisid Inglise spordiajakirjanikud ta aasta parimaks jalgpalluriks. Euroopa parimaks mängijaks oli Matthews 1956. a. «France Football» esimese ringküsitluse põhjal.

Meazza, Giuseppe. Sisemine ja kesktormaja. Sünd. 1910. Klubid: «Ambrosiana», «Internazionale». Oli kõrgesse klassi kuuluv kesktormaja, peene mängumaneeri ja tugeva pealelöögiga. Tema nimi on lahutamatult seotud Itaalia rahvusmeeskonna peadpööritava võidukäiguga MM-võistlustel 1934 ja 1938. Hiljem treener. 53-kordne internatsionaal 1930—1939.

Metreveli, Slava. Sünd. 1936 Suhhumis. Sealses «Spartaki» meeskonnas algas ta jalgpalluritee. Vaevalt täisealiseks saanud, kutsuti ta Gorki «Torpeedosse», sealt aga (1956) Moskva «Torpeedosse». Peagi arvati ta NSV Liidu koondisse. 1960. a. tuli Nõukogude meeskonnas esimeseks Euroopa karikavõitjaks. Samal aastal tuli Moskva «Torpeedos» nii üleliiduliseks meistriks kui ka karikavõitjaks. 1964 võitis Tbilisi «Dünamo» ridades uuesti meistrivõistluste kulla. 1968 kutsuti koos Jašini ja Šesternjoviga maailmakoondisse, kes mängis Rio de Janeiros Brasiilia vastu. 1966 kuulus Londoni MM-võistlustel NSV Liidu koondisse ja pidas samal hooajal oma 50. maavõistluse.

Minelli, Severino. Kaitsja. Sünd. 1909. Klubid: «Servette», «Grasshopper», Zürichi FC. Suur, tugev, kiire. Paistis silma kõigil maailma väljakuil. Eeskujuliku tehnika ja täpse pommlöögiga. Tuntud kuju Karl Rappani «riivis». Kuuekordne Šveitsi meister, kaheksa võitu karikavõistlustel. Šveitsi 79-kordne internatsionaal (rekord).

Nausch, Walter. Poolkaitsja. Sünd. 1907. Viini kooli tüüpiline esindaja ja «Wunderteami» mängija. Väga hea tehnikaga. Paistis silma söötude lõikajana, täpse sööduga. Oli mõnda aega ainuke Austria rahvusmeeskonna koostaja. 41-kordne internatsionaal.

Nejedly, Ildrich. Sisemine. Sünd. 1909. Klubi — Praha «Sparta». Keskmist kasvu, esmaklassiline tehnika. Mängis peenelt, arukalt ja ennastsalgavalt. 1947. a. valiti Euroopa koondisse. 44-kordne internatsionaal.

Netto, Igor. Paljukordne NSV Liidu koondise kapten Moskva spartaklane Igor Netto oli omal ajal nimekas hokimängija. Spetsialistid ennustasid talle suurt hokitulevikku, kuid Netto valis jalgpalli. Sündis 1930 Moskvas. Harjutas «Spartaki» jalgpallikoolis. 1948. a arvati NSV Liidu B-meeskonda, järgmisel aastal põhirivistusse. 1952. a. olümpiamängudel kuulus NSV Liidu koondisse. Samal aastal tuli Moskva «Spartak» Nõukogudemaa meistriks ning kordas seda võitu järgmisel aastal. Oli 1956. a. Melbourne'i olümpiamängudel kuldmedali võitnud meeskonna kapten. 100 korda

on ta kuulunud NSV Liidu koondmeeskonda (58 ametlikku maavõistlust ja 42 sõprusvõistlust), 402 korda mänginud Moskva «Spartaki» värvides NSV Liidu meistri- ja karikavõistlustel ning üle 60 korra rahvusvahelistel kohtumistel. 17 aasta jooksul lõi ta poolkaitsjana 61 väravat! 16. mail 1965 Moskvas toimunud maavõistlus NSV Liit — Austria oli Igor Netto lahkumismänguks. Viis minutit tegi ta mängu kaasa ning andis seejärel kaptenisideme Valentin Ivanovile.

Nordahl, Gunnar. Kesktormaja. Sünd. 1921. Elukutselt tuletõrjuja. Klubid: «Degerfors», IFK, «Norrköping», mängis Milaanos ja Roomas. Silmapaistvalt jõuline mängija, hea väravakütt, pettemanöövrite ja triblingu meister. 1946. a. valiti Euroopa koondmeeskonda, siirdus seejärel Itaaliasse, kus tegi Milaanos meeskonna kesktormajana suurt karjääri. Mängis meistrivõistlustel 257 korda ja lõi 210 väravat. 33-kordne internatsionaal aastail 1942—1948.

Pele. Maailma kõigi aegade paremaid jalgpallureid. Õige nimega Edson Arantes do Nascimento. Sünd. 1940 Tres Caracoeses. Neegripoisi lapsepõlv polnud kerge — vara tööle, hilja voodi, vahetas ta koolipingi saapapuhastaja ja kingsepa õpipoisi ameti vastu. Karjäär algas Baurus, tänavameeskonnas, milliseid on Brasiilias tohutul hulgal. 15-aastase Pele avastas Rio de Janeiro «Bangu» värbaja, kuid vanemad ei lubanud poissi ära. Aasta hiljem sai ta siiski ema nõusoleku, ja nii sattus 16-aastane talent Sao Paulo kuulsasse «FC Santosesse», kellele ta on truuks jäänud tänaseni. 17-aastasena pani Pele selga Brasiilia rahvusmeeskonna dressi.

1958. ja 1962. a. mängis ta maailmameistriks tulnud Brasiilia koondises. Ta tegi kaasa ka 1966. a. MM-võistlused, kus sai raske trauma. Mitu aastat järjest oli ta hooaja suurim väravakütt Brasiilias. Ametlikel mängudel on ta löönud üle 1000 värava.

Pelest on kirjutatud mitu raamatut («Must Pärl Pele», «Mina, Pele» jne.) ja tuhandeid artikleid. Temast on loodud laule, vändatud filme. Pelet kohtame kohvipakenditel, tikutoosidel, karastusjoogipudelitel. Ta on muutunud mitte ainult Brasiilia, vaid kogu jalgpallimaailma ebajumalaks.

Petrone. Kesktormaja. Klubid: Montevideo «Nacional», «Fiorentina». Harukordne väravakütt. Harmoonilise kehaga atleet, hämmastavalt sihikindel. Täiendas suurepäraselt sisemiste Scarone ja Cea peent mängu Uruguai suurmeeskonnas aastail 1924—1930. Läks üle «Fiorentinasse». Põlvevigastus lühendas tema karjääri.

Planička, František. Kuulub maailma kõigi aegade parimate väravavahtide hulka. Kahekümnendate aastate algul sai Planičkast «Slavia» väravavaht. Ta mängis ühtekokku 16 aastat, kaitstes oma klubi värve rohkem kui 700 mängus. 1925. a. mais kuulus ta (sünd. 1904 Prahas) esmakordselt Tšehhoslovakkia rahvusmeeskonda. Üldse mängis ta koondises 74 korda. Planička hiilgeajaks oli kolmekümnendate aastate algus, mil peamiselt tänu temale pääses rahvusmeeskond 1934. a. MM-võistlustel finaali. Ka järgmisel MM-turniiril kaitses ta tšehhide väravat. Kohtumisel Brasiiliaga (1:1) sai ta pool tundi enne lõpuvilet raskelt vigastada. Oma viimase mängu pidas Planička 1938. a. Prantsusmaal Bordeaux's, kus sai jälle raske vigastuse. See oli tema hiilgava karjääri lõpp. 1956. a. mängis ta 52-aastasena Tšehhoslovakkia väravas sõpruskohtumisel Austria veteranidega.

Puskas, Ferenc. Vasaksisemine. Sünd. 1927 Budapestis. Klubid: «Honved», Madriidi «Real». Tuntud ungari jalgpalluri pojana mängis 14-aastasena juunioride meeskonnas ja 18-aastasena Ungari rahvusmeeskonnas. Tegi kaasa Ungari suurmeeskonna tõusutee, kes valitses maailma aastail 1950—1956. Oli «Honvedi» ja rahvusmeeskonna kapten. Keskmist kasvu, välkkiire stardiga ning erakordse mängutunnetuse ja sihikindlusega. Puskas on kuulsaim vasaksisemine maailma jalgpallis. 1956. a. lahkus kodumaalt ja alustas Madriidi «Realis» Di Stefano kõrval uut hiilgavat karjääri. Kuulub Hispaania kodakondsusse. On mänginud 84 korda Ungari rahvusmeeskonnas (1949—1956) ja löö-

nud Ungari meeskonnas mängides 85 väravat. Mänginud Hispaania koondmeeskonnas ja tulnud korduvalt «Reali» koosseisus Euroopa klubide karikavõitjaks.

Rahn, Helmut. Paremäär. Sünd. 1929. Klubid: Esseni ja Kölni «Rot-Weiss». Erakordsete füüsiliste võimetega, kiire stardi ja kardetava pealelöögiga. Lõi 1954. a. MM-võistluste finaalis otsustava värava. Oma karjääri lõpul asus elama Hollandisse. 40-kordne internatsionaal 1951—1960.

Ramallets, Antonio. Väravavaht, kelle pikk karjäär möödus tervenisti «Barcelona FC»-s. Suurt kasvu ja atleetliku kehaehitusega. Paistis silma vormi stabiilsuse, platseerumisoskuse ja mänguvaistu poolest. Ekstraklassi tasakaalukas väravavaht. 35-kordne internatsionaal 1950—1961.

Santamaria, José. Keskpoolkaitsja. Sünd. 1930. Hispaania päritoluga. Klubid: Montevideo «Nacional», Madriidi «Real». Valiti 35 korral Uruguai rahvusmeeskonda, võttis osa 1954. a. MM-turniirist. Läks seejärel Madriidi «Reali», astus Hispaania kodakondsusse ja valiti Hispaania rahvusmeeskonda. Pikka kasvu. Madriidi «Reali» kaitse tugisammas. Euroopa meister.

Schiaffino, Juan Alberto. Sisemine. Sünd. 1925 Montevideos. Klubid: «Penarol», «Milan», «Roma A. S.». Kõhetu ja habras, kuid väga vastupidav. Tuli Uruguai meeskonnas 1950. a. maailmameistriks. 1954. a. MM-võistlustel saavutas tohutu menu, seejärel asus elama Itaaliasse ja astus Itaalia kodakondsusse.

Schroiff, Viliam. Väravavaht. Sünd. 1935. Klubi — Bratislava «Slovan». Pikk, atleetlik. Oli hämmastavalt paindlik, kiire reageerimisega, mis võimaldas püüda võimatuina näivaid palle. 1962. a. MM-võistlustel võitis suure tunnustuse. Teda peeti võistluste parimaks väravavahiks.

Seeler, Uwe. Kesktormaja. Sünd. 1937, elab Hamburgis. Keskmist kasvu, väga tugeva pealelöögiga. Suure tahtejõuga. Treenis üksi, et arendada oma vasakut jalga. Loobus soodsatest pakkumistest välismaal. Esmakordselt mängis rahvusmeeskonnas Prantsusmaa vastu 1954. Võttis osa ka 1966. a. MM-finaalist ja sai kullatud medali. 1960. a. oli paremuselt Euroopa kolmas.

Sindelar, Mathias. Kesktormaja. Sünd. 1903. Mängis klubis «Austria». Kõrget klassi mängija ja publiku lemmik. Oivaline triblaja. Ta on löönud kõige toredamad väravad maailmas. «Wunderteami» mängija, Euroopa kõigi aegade parimaid kesktormajaid. Lõpetas elu enesetapuga jaanuaris 1939 Viinis.

Sivori, Enrique. Sisemine. Sünd. Buenos Aireses 1935. Alustas mängimist «River Plate'is», siis siirdus Itaalia Torino «Juventusesse». Väikest kasvu Sivori muutus kiiresti esmajärguliseks mängijaks. Imeväärselt andekas, kuid distsiplineerimatu. 18-kordne internatsionaal Argentiinas, seejärel Itaalia rahvusmeeskonna mängija.

Streltsov, Eduard. Alates 1964. a., mil Moskva ajaleht «Futbol» hakkas selgitama aasta parimat NSV Liidu jalgpallurit, on neli korda olnud peaauhind Moskva «Torpeedo» mängijate käes: 1964 ja 1965 sai kõige enam hääli Voronin, 1967 ja 1968 Streltsov (sünd. 1937). Teda tunti nii üleliidulisel kui ka rahvusvahelisel areenil juba ammu. Kuulus Melbourne'i olümpiamängudel kullale tulnud meeskonda.

Suarez, Luis. Sisemine. Sünd. La Corunas 1936. Alustas 18-aastaselt «Barcelona FC»-s. Elegantne ründemängija, osav triblaja, hea pealelööja. 1960. Euroopa esimene, 1961. a. Euroopa teine jalgpallur. Läks üle Milaano «Internazionalesse». 1964—Euroopa teine, 1965 kolmas mängija

Zamora, Ricardo. Väravavaht. Sünd. 1901. Klubid: Barcelona «Espanol», Madriidi «Real». Suurimaid nimesid maailma jalgpallis. Pikka kasvu ja harmoonilise kehaehitusega. Tema mängule oli omane võrreldamatu puhtus, eriti robinsonaadidel ja lendpallide püüdmisel. Loobunud mängimisest, katsetas Zamora ajakirjanduses ja filmis ning hakkas seejärel meeskonna koostajaks ja treeneriks Venetsueelas ja Hispaanias. 46-kordne internatsionaal 1920—1936.

Van Himst, Paul. Belgia mitmekordse meistri «Anderlechti» kesk-

tormaja ja Belgia meistrivõistluste suurim väravakütt. 1964. a. asetati ta Euroopa jalgpallurite edetabelis Law, Suarezi, Amancio ja Eusebio järel 5. kohale. Kuulus Euroopa koondmeeskonda Skandinaavia vastu.

Voronin, Valeri. Esimesed vutilahingud lõi mustasilmaline Valeri (sünd. 1939) «Kautšuki» tehase meeskonnas Lenini mägede jalamil Moskvas. Hiljem autotehase staadionil, kus treenisid torpeedolased, jäi ta silma omaaegsele «Torpeedo» treenerile Konstantin Beskovile. Erilise lihvi sai Voronin Beskovi asemele tulnud Viktor Maslovilt, — kujunes maailmaklassi mängijaks. Teeneline meistersportlane oli aastaid nii NSV Liidu koondise kui ka Moskva «Torpeedo» selgrooks. On pidanud ligi 200 rahvusvahelist võistlust, 66 korda kuulunud NSV Liidu koondmeeskonda. 1964. a. kuulus kaks korda FIFA koondisse. 1965. a. tunnistati Nõukogudemaa parimaks mängijaks.

Walter, Fritz. Kui 1954. a. Saksa FV koondmeeskond tuli kõigile ootamatult maailmameistriks, võites favoriidiks peetud Ungari 3:2, oli Walter koondise kapten ja kuulsa treener Sepp Herbergeri parem käsi. Tookord oli ta 35-aastane. Esmakordselt pani «FC Kaiserslauterni» mängijana koondise dressi selga 1940. a. Viimati mängis SFV esinduses 1958. a. Selle aja jooksul kuulus ta maa koondisse 61 korda ja lõi 33 väravat. Koondmeeskonda on kuulunud ka tema vend Ottmar. F. Walter on spordiajakirjanik ja -kommentaator, mitme raamatu autor, neist «3:2» ja «Kuidas mina seda nägin» käsitlevad MM-võistlusi.

Wright, Billy. Keskpoolkaitsja. Sünd. 1924, mängis «Wolverhamptonis». Inglise rahvusmeeskonna kapten peaaegu 15 aastat. Keskmist kasvu, tugev. Vigu esines minimaalselt, osav triblaja. Mängis rahvusmeeskonnas 105 korda (1946—1959).

SILMAPAISTVAID JALGPALLITEGELASI JA TREENEREID

Rimet, Jules. Maailma suuremaid jalgpallitegelasi. Sünd. 1873. Juba 20-aastaselt oli ta spordiringkondades autoriteet. 1897. a. asutas Prantsusmaal hiljem kuulsaks saanud klubi «Red Star Club». Aasta hiljem valiti Prantsuse Spordiliidu (l'USF SA) kergejõustikukomisjoni sekretäriks. 1910—1914 oli Prantsuse Jalgpalli Liiga president. Prantsuse Jalgpalliföderatsiooni asutamisel 1919 valiti presidendiks. Samal ajal täitis ta ka Prantsuse Spordiliidu presidendi kohustusi ja oli maa olümpiakomitee asepresident. 1921 valiti FIFA presidendiks. Rimet oli üks MM-võistluste algatajaid ning temast sai rahvusvaheliste suurturniiride tuline toetaja. Oli 33 aastat FIFA president, hiljem aupresident. FIFA Helsingi kongressil 1952 võeti vastu otsus nimetada maailmameistrivõistluste hinnalist trofeed «Jules Rimet' karikaks». J. Rimet' suri 16. oktoobril 1956.

Bernabeu, don Santiago. Sünd, 1895. Madriidi «Reali» mängija ning hiljem klubi president. Õigusteaduse litsentsiaat. Loobus aktiivsest spordist 1926 ning sai Madriidi klubi peasekretäriks. Lahkus «Realist» 1935, kuid kutsuti klubi juhiks tagasi 1943. On viinud Madriidi «Reali» maailma silmapaistvamate klubide esiritta. «Reali» toetajatelt laenatud summadega laskis ehitada 115 000-kohalise staadioni, mis kannab tema nime, ja Madriidi spordilinnakese. Tüüpiline tänapäeva silmapaistev spordijuht.

Delaunay, Henri (1883—1955). Alati sõbralikku meest kutsuti tema inglasliku olemise pärast «Sir Henriks». Tähelepandamatu jalgpallur, kuid hiilgav juht. FFF-i peasekretär selle loomisest peale kuni surmani. Üle 40 aasta etendas otsustavat osa Prantsuse ja rahvusvahelises jalgpallielus. On suure panuse andnud Prantsuse, maailma ja Euroopa

rahvaste karika (Henri Delanay karika) asutamisel.

Meisl, Hugo (1881—1937). Endine Viini pangadirektor, jalgpalluri-internatsionaal, rahvusvaheline kohtunik, koondmeeskonna koostaja, Austria jalgpalliföderatsiooni peasekretär. Etendas suurt osa ka rahvusvahelises jalgpallis enne Teist maailmasõda. Hea psühholoog ja diplomaat, mõnikord isemeelne (kutsuti «diktaatoriks»), markantsemaid isiksusi kõigi aegade jalgpalliliikumises.

Pozzo, Vittorio. Itaalia jalgpallijuhte ja ajakirjanik (1886—1968). Tema nimi jääb Itaalia jalgpalli hiilgeajaga lahutamatult seotuks (1932—1939). Võrratu inspireerija, kellel oli usku, entusiasmi ja taktitunnet. Hakkas treeneriks 1912. Itaalia meeskonna võiduleviija 1934. ja 1938. a. MM-turniiril, sepistas 1936. a. olümpiavõidu. Üks neid, kes on andnud jalgpallile oma kire ja mõistuse. Tema peatreeneriks oleku ajal võitis Itaalia koondis 120 maavõistlust, viigistas 32, kaotas 22 mängu.

Rous, Stanley. Sünd. 1894. Keskpärane jalgpallur, väljapaistev kohtunik. Võttis enda peale sir Frederic Walli pärandi FA peasekretärina. Traditsioone austades noorendas vana ja autoriteetset FA-d, laiendas tema välissidemeid ning andis rahvusvahelisele jalgpallile oma kogemusi ja asjatundlikkust. International Boardi ja Euroopa Uniooni liige. Valiti 1961. a. septembris FIFA presidendiks.

Arkadjev, Boriss. Sünd. 1899. a. Peterburis. Õppis maalikunsti. Mängis vasakpoolkaitsjana Peterburis ja Moskvas. Diplomeeritud treener (Moskva «Metallurg» Moskva «Dünamo», «Lokomotiiv», AKSK). Treeningumeetodiks on intensiivne füüsiline koormus.

Baroti, Lajos. Sündinud Barotis, Ungaris. Õppis õigusteadust. Mängis poolkaitsjana 1939—1946 Szegedis ning hiljem Györis. Mitmekordne internatsionaal. Tema karjäär katkes 1948. a. jalaluumurde tõttu. Ungari klubide treener (Györ, «Postas», «Vasas»), enne kui sai Ungari rahvusmeeskonna treeneriks (1957). Äärmuseni viidud kollektiivse mängu pooldaja. Pöörab treeningus suurt tähelepanu kergejõustikule.

Busby, Matt. Sünd. 1909. Enne elukutseliseks mängijaks hakkamist oli kaevuriks. Mängis Manchesteris sisemist ja Liverpoolis poolkaitsjat. Šoti internatsionaal. Sai 1945. a. «Manchester United'i» mänedžeriks ja viis oma klubi Inglise jalgpalli esiritta. Mängijaid kutsuti «Busby Babeș», kellest mitmed said surma Müncheni lennuõnnetusel, millest Busby ise pääses. Tema tugevaks küljeks on oskus leida häid mängijaid ja usk noortesse. Esmaklassiline võistleja ja tehnikamees.

Chapman, Herbert. Algul kuulsa «Arsenali» mänedžer, hiljem direktor. Ta tõstis selle klubi esile Inglise klubide rägastikust, kus see hingitses «Woolvich Arsenali» nime all, ja viis Inglise jalgpalli esiritta. Silmapaistev administraator ning uute talentide avastaja. 1930. a. paiku võttis «Arsenalis» kasutusele WM-süsteemi ja saavutas parimaid tulemusi. Seepärast kutsutakse teda WM-i isaks.

Feola, Vicente. Sünd. Sao Paulos 1909. Tema karjäär mängijana (sisemine ja äär) oli väga lühike. Väga noorelt tundis huvi organisatsioonilise tegevuse vastu. 1937. a. alates «Sao Paulo FC» treener, 1958—1966 Brasiilia rahvusmeeskonna treener. Feolal oli suuri kogemusi ja autoriteeti. Ta säilitas hea distsipliini Brasiilia meeskonnas, kes tuli 1958. a. maailmameistriks. Emigreeris seejärel Argentiinasse. Kutsuti taas Brasiiliasse. Oli üks neid, kes Brasiilia ka 1962. a. MM-turniiril esikohale viis. 1966. a. MM-turniiri ebaõnnestumise pärast kaotas Brasiilias autoriteedi.

Gloria, Otto. Sünd. 1917 Rio de Janeiros. Õppis Brasiilias filoloogiat. Jalgpallurina ei olnud kuulus. Treener alates 1942. a.: Brasiilias («Vasco da Gama», «America de Rio») ja Portugalis («Benfica», «Belenenses»). Hiljem Brasiilia (1950. a. MM-turniiril) ja Portugali rahvusmeeskonna treener. Tahtis, et portugali mängijad oleksid musterprofessionaalid. Tõi sisse 4—2—4 süsteemi variantidega.

Guttmann, Bela. Sünd. Budapestis 1900. On mänginud Ungaris

(MTK), Austrias (Viini «Hakoah») ja Ameerika Ühendriikides, kus andis ka tantsutunde. Loobus aktiivsest jalgpallist 1933 ja hakkas treeneriks, kellena ta on olnud erakordselt sisukas. On treeninud järgmisi meeskondi: «Enschede» (Holland), «Ciokanul» (Bukarest), «Ujpest» ja «Kispest» (Ungari), «Padua», «Triest», «Milan», «Lanerossi» (Itaalia), «Sao Paulo FC» (Brasiilia), «Porto» ja «Benfica» (Portugal), ka Ungari ja Portugali rahvusmeeskonda. Võitis «Benficaga» 1961. ja 1962. a. Euroopa klubide karikavõistlused. Erakordselt teadlik ja osav meeste mõjustaja, kellele ei meeldi jääda mitmeks aastaks samasse klubisse.

Herberger, Joseph (Sepp). Sünd. Mannheimis 1897. Kaubandustöötaja, enne kui astus Berliini Kehakultuurikooli. Mängis Mannheimi VRF-is poolkaitsjana ja kesktormajana ning oli kolmekordne internatsionaal, enne kui pühendus treeneriametile. Saksa rahvusmeeskonna treener 1936. a. alates. Ebatavalise töövõimega, suurte kogemuste ja selge pilguga. Saksa FV meeskond, eriti 1954. a. maailmameistriks tulnu, võlgneb talle palju.

Herrera, Helenio. Sünd. 1916 Buenos Aireses. 18-aastasena tuli Prantsusmaale, õppinud jalgpalli mängima «Boca Juniors'is». Astus Prantsuse kodakondsusse ja mängis Charleville'is (1936. a. karikavõistluste finalist), «Red Star'is», «Stade'is» ja «Roubaix's». Saanud vanemtreeneri kvalifikatsiooni, läks tal kõikjal väga hästi korda: «Red Star'i», «Stade'i», Madriidi «Atleticoga», edasi Sevillas, La Corunas, Barcelonas, Milaanos. Hispaania rahvusmeeskonna treener aastail 1958, 1959 ja 1962. Teadmishimuline ja edasipüüdlik, optimistlik, julge. Tekitab sensatsiooni kõikjal, kuhu ta ilmub. Tähelepanuväärne on tema mõju mängijaile ja viis, kuidas ta oskab neid enne võistlust pingestada. Hoiab Milaano «Internazionalet» maailma klubimeeskondade tipus.

Moreira, Alferdo (Zeze). Sünd. 1908 Miracemas Brasiilias. Kantseleiametnik, seejärel suurepärane poolkaitsja («America de Rio», «Palmeiras», «Sao Paulo», «Flamengo», «Botafogo»). Hakkas varsti treeneriks ja tegeles «Botafogo», «Fluminense» ja «Canto de Rio'ga». 1952—1958 Brasiilia rahvusmeeskonna treener. Tema jõud peitub vääramatus usus ning tõsises ja ausas suhtumises oma töösse.

Rappan, Karl. Austria internatsionaal. Alustas 17-aastasena mängimist Viini «Donaus», hiljem «Wackeris», «Austrias» ja «Rapidis». Mängis korduvalt rahvusmeeskonnas. 1931. a. siirdus Šveitsi, kus oli kordamööda Genfi «Servette'i», «Grasshopperi» (1935—1948) ja uuesti «Servette'i» treeneriks. Oli mitmel korral Šveitsi rahvusmeeskonna treeneriks. Leiutas «riivi»-süsteemi 4 tagamängijaga — mille võtsid kasutusele enamik Šveitsi ja Austria klubisid. Rajas Euroopa klubide võistlused.

Sebes, Gustav. 1950.—1956. a. Ungari suurmeeskonna koostaja ja treener. Kaine ja selgepilguline, hea psühholoog, saavutas parima talle usaldatud mängijailt. UEFA ja Ungari Olümpiakomitee juhte.

Vytlacil, Rudolf. Sünd. Viinis. Oli automehaanik. Mängis vasakäärena Austrias («Slovan», «Rapid») ja Tšehhoslovakkias («Slava»). Kolmekordne Austria ja kahekordne Tšehhoslovakkia internatsionaal. 1945. aastast treener Poolas, hiljem Tšehhoslovakkias. 1959. a. rahvusmeeskonna treener. 1962. a. MM-võistlustel viis meeskonna finaali. Tema treenerikontseptsiooni aluseks on kollektiivne mäng ja individuaalne tehnika.

Winterbottom, Walter. Sünd. 1913 Olahamis (Lancashire). Algkooliõpetaja, kehalise kasvatuse instruktor Carnegie kolledžis. Mängis «Manchester United'is» poolkaitsjana, seejärel «Chelseas», kuid haigus katkestas karjääri. 1947—1962 Inglise rahvusmeeskonna manedžer. Ta polnud mitte niivõrd meeste innustaja kui teoreetik, sageli paindumatu ja kangekaelne. On kirjutanud mitu raamatut jalgpallist.

Jakušin, Mihhail. Sünd. 1910 Moskvas. Õppis kõrgemas tehnilises õppeasutuses. Mängima hakkas 16-aastaselt ning oli 10 aastat Moskva «Dünamo» paremsisemine

ja kapten. 1945. a. sai treeneridiplomi ning hakkas vanemtreeneriks Moskva «Dünamos», kust lahkus vaid kaheks hooajaks (Tbilisi «Dünamosse»). Oli NSV Liidu koondmeeskonna treener. Üks nõukogude koolkonna rajajaid: vastupidavus, liikuv kaitse, massiivne rünnak.

NSV Liidu tuntud treeneritest ei saa märkimata jätta praegu tegutsevaid L. Katšalinit, V. Maslovit ja N. Morozovit. Nad kõik on andnud palju Nõukogude jalgpalli maailma tippklassi tõusmiseks. V. Maslov on Kiievi «Dünamo» korduvate suurvõitude isaks. N. Morozov juhendas meeskonda 1966. a. MM-võistlustel, ja seda kroonis neljas koht.

STATISTIKAT

EESTI MEISTRIVÕISTLUSED 1921—1968

Aastail 1921—1923 ja 1926—1927 selgitati Eesti meister ühe kaotuse, aastail 1924—1925 kahe kaotuse süsteemis. Ei mängitud välja kohti kolmandast allapoole. Nimetatud meeskonnad on toodud järjestuses, kuidas nad konkurentsist välja langesid. Kohanumbriga on märgitud ainult Eesti meister ja finalist.

1928. aastast kuni tänaseni on meister selgunud turniirisüsteemis. Üheringiline turniir oli aastail 1928—1931, 1935. ja 1945. aastal. Alagruppidega kombineeritud süsteem oli 1952., 1961. ja 1962. aastal.

1921

1. «Sport» finaal 5:3
2. TJK
   «Kalev»
   Narva «Võitleja»

1922

1. «Sport» finaal 4:2
2. «Kalev»
   Narva «Võitleja»
   TJK

1923

1. «Kalev» finaal 6:0
2. Tartu ASK
   «Sport»

1924

1. «Sport» finaal 1:1, 2:0
2. «Kalev»
   TJK
   Narva «Võitleja»

1925

1. «Sport» finaal 5:0
2. «Kalev»
   Tallinna «Kalevipoeg»
   Narva «Võitleja»
   Nõmme «Kalju»
   Pärnu «Tervis»

1926

1. TJK finaal 4:1
2. «Sport»
   Tallinna «Siirius»
   «Kalev»
   Tallinna «Meteor»
   Tallinna «Võitleja»
   Nõmme «Kalju»
   Pärnu «Tervis»
   Narva «Võitleja»

1927

1. «Sport» finaal 2:0
2. TJK
   «Kalev»
   Tallinna «Võitleja»
   Nõmme «Kalju»
   Tallinna «Meteor»
   Tallinna «Merkuur»
   Pärnu «Tervis»
   Narva «Võitleja»

1928

1.	TJK	2	4:1
2.	Tallinna «Merkuur»	0	1:4

«Sport» ja «Kalev» osa ei võtnud.

1929

1.	«Sport»	10	15:1
2.	TJK	7	14:7
3.	«Kalev»	5	9:9
4.	«Estica»	3	8:13
5.	«Merkuur»	3	7:15
6.	Tartu JK	2	4:12

1930

1.	«Kalev»	5	13:1
2.	«Sport»	5	9:1
3.	TJK	2	7:6
4.	Narva «Võitleja»	0	2:23

1931

1.	«Sport»	9	14:2
2.	«Kalev»	7	9:2
3.	TJK	7	9:5
4.	«Puhkekodu»	3	10:10
5.	Narva «Võitleja»	2	9:18
6.	NTHK	2	4:18

1932

1.	«Sport»	18	42:9
2.	«Puhkekodu»	13	18:17
3.	«Kalev»	11	16:15
4.	TJK	9	22:21
5.	NTHK	7	14:21
6.	Narva «Võitleja»	2	6:35

1933

1.	«Sport»	16	26:7
2.	«Estonia»	15	35:10
3.	TJK	14	28:15
4.	«Kalev»	8	15:30
5.	«Puhkekodu»	5	12:27
6	NTHK	2	10:37

1934

1.	«Estonia»	17	22:3
2.	«Sport»	15	23:5
3.	«Puhkekodu»	11	19:11
4.	TJK	11	19:13
5.	«Kalev»	3	9:35
6.	Tartu «Olümpia»	3	7:32

1935

1.	«Estonia»	13	26:3
2.	TJK	8	15:8
3.	«Sport»	8	7:8
4.	«Puhkekodu»	8	11:14
5.	«Kalev»	6	16:13
6.	Pärnu «Tervis»	6	10:15
7.	Narva «Võitleja»	5	10:15
8.	Tartu «Olümpia»	2	5:24

1936

1.	«Estonia»	23	60:15
2.	«Sport»	18	36:19
3.	«Puhkekodu»	17	35:21
4.	Pärnu «Tervis»	15	34:49
5.	«Kalev»	14	28:27
6.	«Esta»	11	24:26
7.	TJK	9	19:35
8.	Narva «Võitleja»	5	15:59

1937

Meistrit ei selgitatud. Meistrivõistlused algasid sügisel ja lõppesid 1938. a. kevadel.

1937/38

1.	«Estonia»	22	51:17
2.	«Esta»	19	32:22
3.	«Kalev»	18	43:26
4.	«Sport»	17	48:25
5.	NTHK	11	30:44
6.	Pärnu «Tervis»	9	29:54
7.	ÜENÜTO	8	26:50
8.	«Puhkekodu»	8	18:39

1938/39

1.	«Estonia»	23	40:11
2.	TJK	17	43:26
3.	«Sport»	15	35:26
4.	«Esta»	15	25:21
5.	«Kalev»	14	27:23
6.	Tartu «Olümpia»	14	22:36
7.	Pärnu «Tervis»	9	21:42
8.	NTHK	5	18:46

1939/40

1.	Tartu «Olümpia»	22	39:14
2.	«Estonia»	21	36:16
3.	«Esta»	16	28:25
4.	«Sport»	14	34:23
5.	«Kalev»	14	18:21
6.	TJK	12	25:31
7.	ÜENÜTO	8	22:38
8.	Pärnu «Kalev»	5	18:52

1941

Meister jäi selgitamata, sõda katkestas turniiri.

1942

1.	Tartu PSR	9	15:11
2.	«Estonia»	8	17:11
3.	Pärnu «Tervis»	7	21:17
4.	Narva SK	4	9:8
5.	Tallinna SK	4	10:25

1943

1.	«Estonia»	16	27:19
2.	«Sport»	12	21:13
3.	Pärnu «Tervis»	10	31:25
4.	Narva SK	8	19:26
5.	Tartu PSR	7	18:25
6.	Tallinna SK	7	14:22

1944

Meister jäi selgitamata, sõjategevus katkestas turniiri.

1945

1.	Tallinna «Dünamo»	12	30:7
2.	Balti Laevastik (BL)	11	26:9
3.	Korpus II	10	22:9
4.	Korpus I	9	17:9
5.	Tallinna «Kalev»	7	11:16
6.	Tallinna «Spartak»	3	10:30
7.	Rakvere «Dünamo»	2	8:28
8.	Pärnu «Kalev»	2	13:29

Märkus: Pärnu «Kalevi» viimaseks jäämise otsustas üks loobumiskaotus.

1946

1.	BL	17	31:10
2.	TOM	14	18:10
3.	Tallinna «Kalev»	11	17:10
4.	Rakvere «Dünamo»	11	13:11
5.	Tallinna «Dünamo» II	5	9:22
6.	Tallinna «Spartak»	2	8:33

1947

1.	Tallinna «Dünamo»	14	35:5
2.	BL	11	14:7
3.	Rakvere «Dünamo»	6	5:21
4.	Tallinna «Esto»	5	10:10
5.	Tallinna «Kalev» II	4	5:26

1948

1.	BL	22	35:16
2.	Pärnu «Kalev»	20	23:15
3.	Tartu «Kalev»	19	33:16
4.	Rakvere «Dünamo»	13	24:22
5.	Tallinna «Esto»	13	22:28
6.	Viljandi «Dünamo»	11	30:28
7.	Tallinna «Dünamo» II	11	14:24
8.	Tallinna «Kalev» II	3	11:43

1949

1.	Tallinna «Dünamo»	30	58:13
2.	BL	25	54:22
3.	Tallinna «Esto»	19	32:28
4.	Viljandi «Dünamo»	17	42:42 (4:3)
5.	Tartu «Kalev»	17	26:25 (3:4)
6.	Narva «Dünamo»	13	22:32
7.	VVS («Sokol»)	9	18:39
8.	Pärnu «Kalev»	7	23:51 (3:2)
9.	Rakvere «Dünamo»	7	13:36 (2:3)

Märkus: Võrdsete punktide arvu korral otsustasid omavaheliste mängude tulemused.

1950

1.	Tallinna «Dünamo»	33	53:10
2.	BL	33	59:13
3.	«Sokol»	25	34:14
4.	Rakvere «Dünamo»	20	28:17
5.	Narva «Kalev»	20	29:43
6.	Viljandi «Dünamo»	19	32:31
7.	Tallinna «Spartak»	14	21:34
8.	Narva «Dünamo»	9	22:53
9.	Pärnu «Kalev»	7	23:46
10.	Tartu «Kalev»	0	4:44

Märkus: Tartu «Kalev» loobus II ringi mängudest. Lisamäng meistritiitlile: «Dünamo» — BL 2.1.

1951

1.	BL	32	71:10
2.	Tallinna «Dünamo»	32	70:10
3.	«Sokol»	22	36:20
4.	Narva «Kalev»	21	35:37
5.	Pärnu «Kalev»	16	25:40
6.	Kohtla-Järve «Kalev»	14	27:45
7.	Rakvere «Dünamo»	13	23:47
8.	Tallinna «Spartak»	11	21:50
9.	Tartu ÜSK	10	21:56
10.	Viljandi «Dünamo»	9	24:38

Lisamäng meistritiitlile: BL — «Dünamo» 1:0.

1952

1.	BL	20	50:3
2.	«Sokol»	13	20:13
3.	Kohtla-Järve «Kalev»	10	10:18
4.	Narva «Kalev»	9	17:21
5.	Tallinna «Dünamo»	8	22:12
6.	Tartu ÜSK	0	1:53
7.—12.	koha turniir		
7.	Tallinna «Kalev» II	13	30:9
8.	Pärnu «Kalev»	10	19:17
9.	Viljandi «Spartak»	10	22:21
10.	Kiviõli «Kalev»	10	18:19
11.	Rakvere «Dünamo»	9	11:12
12.	Tartu «Dünamo»	8	11:23

1953

1.	Tallinna «Dünamo»	27	54:18
2.	Narva «Kalev»	25	50:13
3.	Tallinna «Kalev» II	25	54:26
4.	Pärnu «Kalev»	24	39:28
5.	Kohtla-Järve «Kalev»	22	44:11
6.	Järvakandi «Kalev»	17	16:19
7.	Viljandi «Spartak»	17	25:41
8.	Rakvere «Dünamo»	13	20:43
9.	Kiviõli «Kalev»	7	14:59
10.	Tartu ÜSK	3	10:68

1954

1.	Tallinna «Dünamo»	26	38:18
2.	Narva «Kalev»	23	30:16
3.	Viljandi «Spartak»	23	40:28
4.	Järvakandi «Kalev»	21	23:20
5.	Kiviõli «Kalev»	19	22:22
6.	Tartu «Dünamo»	15	18:25
7.	Pärnu «Kalev»	14	22:34
8.	Kohtla-Järve «Kalev»	14	21:38
9.	Tallinna «Kalev» II	13	20:28
10.	Rakvere «Dünamo»	12	8:14

1955

1.	Tallinna «Kalev»	28	43:13
2.	Tartu «Dünamo»	28	37:15
3.	Viljandi «Spartak»	24	38:30
4.	Narva «Kalev»	22	36:16
5.	TOM	20	32:26
6.	Järvakandi «Kalev»	18	33:30
7.	Kiviõli «Kalev»	18	28:34
8.	Pärnu «Kalev»	12	32:44
9.	Kohtla-Järve «Kalev»	6	18:54
10.	Tallinna «Dünamo» II	4	13:48

Lisamäng meistritiitlile: «Kalev» — «Dünamo» 3:1.

1956

1.	BL	26	65:16
2.	Viljandi «Spartak»	25	41:14
3.	Narva «Kreenholm»	24	45:18
4.	Tallinna «Kalev»	15	29:31
5.	Tartu «Dünamo»	14	31:31
6.	Rakvere «Kalev»	12	25:45
7.	Pärnu «Kalev»	12	23:49
8.	Järvakandi «Kalev»	11	18:29
9.	Kiviõli «Kalev»	5	14:58
—	TOM		loobus

1957

1.	Ülemiste «Kalev»	33	62:16
2.	Rakvere «Kalev»	26	42:28
3.	Narva «Kalev»	19	38:23
4.	BL	19	40:30
5.	Tallinna «Punane Koit»	18	43:37
6.	Tartu «Dünamo»	14	32:41
7.	Viljandi «Spartak»	14	27:38
8.	Pärnu «Kalev»	14	24:48
9.	Järvakandi «Kalev»	12	17:42
10.	Sillamäe «Kalev»	11	22:44

1958

1.	Ülemiste «Kalev»	30	66:14
2.	BL	28	66:20
3.	Narva «Kalev»	26	42:19
4.	«Punane Koit»	23	29:21
5.	Viljandi «Spartak»	18	35:43
6.	Pärnu «Kalev»	17	34:41
7.	Rakvere «Kalev»	17	28:39
8.	Tartu «Dünamo»	11	17:44
9.	Tallinna «Dünamo» II	6	15:41
10.	Kiviõli «Kalev»	4	16:66

1959

1.	Ülemiste «Kalev»	30	55:14
2.	BL	26	59:17
3.	«Punane Koit»	25	33:24
4.	Narva «Kalev»	20	28:29
5.	Pärnu «Kalev»	19	36:29
6.	Tallinna «Norma»	18	30:26
7.	Rakvere «Kalev»	16	21:26
8.	Tartu «Dünamo»	13	26:44
9.	Kohtla-Järve PK	9	19:36
10.	Viljandi «Kalev»	4	12:74

1960

1.	BL	36	105:8
2.	Ülemiste «Kalev»	24	44:25
3.	«Kreenholm»	23	43:27
4.	«Norma»	20	30:30
5.	Pärnu «Kalev»	17	33:44
6.	Rakvere «Kalev»	15	29:25
7.	Kohtla-Järve PK	15	25:54
8.	Türi «Jõud»	13	18:47
9.	Tartu «Kalev»	9	21:40
10.	Viljandi «Jõud»	8	18:66

1961

1.	Kopli «Kalev»	22	39:12
2.	Pärnu «Kalev»	20	37:14
3.	Ülemiste «Kalev»	19	39:19
4.	Tallinna Taksopark («Tempo»)	16	16:16
5.	«Norma»	15	33:14
6.	Rakvere «Kalev»	15	28:47
7.	Tallinna «Dünamo»	14	15:13
8.	«Kreenholm»	13	29:21
9.—16.	koha turniir		
9.	Aseri «Kalev»	18	37:19
10.	Kiviõli Kombinaat	17	37:19
11.	Tartu «Kalev»	14	30:22
12.	Kohtla-Järve PK	13	28:26
13.	Türi «Jõud»	12	23:33
14.	Viljandi SAM	8	14:50
15.	Tallinna «Kalev» II	6	13:30
16.	Tallinna «Dünamo» II	2	11:74

1962

1.	Ülemiste «Kalev»	35	64:17
2.	Pärnu «Kalev»	32	57:25
3.	«Norma»	31	59:29
4.	Kiviõli Kombinaat	30	45:26
5.	BL	27	45:32
6.	«Tempo»	22	36:23
7.	Kohtla-Järve «Kalev»	22	29:36
8.	«Kreenholm»	17	41:47
9.—16. koha turniir			
9.	Aseri «Kalev»	25	51:44
10.	Tallinna EAT	20	45:37
11.	Türi «Jõud»	19	43:51
12.	«Punane Kunda»	17	38:52
13.	Kopli «Dünamo»	17	29:54
14.	Narva «Kalev»	16	33:49
15.	Tartu «Kalev»	16	30:59
16.	Viljandi SAM	6	23:87

1963

1.	«Tempo»	26	39:10
2.	BL	22	45:19
3.	Aseri «Kalev»	21	24:19
4.	«Norma»	19	28:16
5.	«Kreenholm»	14	28:31
6.	Kohtla-Järve «Kalev»	14	23:33
7.	Pärnu «Kalev»	11	23:39
8.	EAT	10	24:51
9.	Kiviõli Kombinaat	7	21:37
—	Ülemiste «Kalev» diskvalifitseeriti		

1964

1.	«Norma»	28	38:12
2.	«Tempo»	22	20:13
3.	BL	20	31:13
4.	Kopli «Dünamo»	19	14:11
5.	Valga «Kalev»	17	12:15
6.	Kohtla-Järve PK	16	26:20
7.	«Kreenholm»	16	28:38
8.	Pärnu «Kalev»	15	15:27
9.	Ülemiste «Kalev»	14	19:18
10.	Aseri KT	11	13:49

1965

1.	BL	32	56:8
2.	Kopli «Dünamo»	24	33:14
3.	«Tempo»	24	32:17
4.	«Norma»	22	39:20
5.	Kohtla-Järve PK	20	32:24
6.	«Kreenholm»	18	27:33
7.	Pärnu «Kalev»	16	24:35
8.	Tartu RT	13	25:41
9.	Valga «Kalev»	7	14:29
10.	EAT	4	11:72

1966

1.	BL	30	44:10
2.	«Norma»	26	33:18
3.	Kohtla-Järve PK	25	28:18
4.	Tartu RT	20	30:18
5.	Kopli «Dünamo»	17	25:28
6.	Ülemiste «Kalev»	14	22:29
7.	«Tempo»	14	19:26
8.	Pärnu «Kalev»	13	19:34
9.	«Kreenholm»	11	14:31
10.	Aseri KT	10	13:35

1967

1.	«Norma»	37	55:15
2.	BL	35	62:20
3.	Tartu RT	27	35:26
4.	Ülemiste «Kalev»	24	31:25
5.	«Tempo»	23	40:37 (3:1)
6.	Tallinna «Tekstiil»	23	30:25 (1:3)
7.	«Kreenholm»	22	35:30 (0:0)
8.	Kopli «Dünamo»	22	24:30 (0:0)
9.	Narva «Energeetik»	16	25:34
10.	Kohtla-Järve PK	15	21:33
11.	Pärnu «Kalev»	11	15:46
12.	Aseri KT	9	21:68

Märkus: Võrdsete punktide korral otsustasid omavaheliste mängude tulemused, selle võrdsuse korral üldine väravatevahe.

1968

1.	BL	37	51:10
2.	«Norma»	35	54:18
3.	«Start»	28	37:23
4.	«Tekstiil»	26	35:36
5.	«Kreenholm»	21	39:35
6.	Kohtla-Järve PK	21	24:34
7.	«Tempo»	20	33:38
8.	Ülemiste Kalev»	18	31:39
9.	Jõhvi «Kaevur»	15	14:27
10.	Sillamäe «Kalev»	15	22:48
11.	«Energeetik»	14	23:38
12.	Tartu RT	14	27:44

NEMAD MÄNGISID EESTI MEISTERMEESKONDADES 1921—1968

1. S. Javorski	«Sport»	1921	22	24	25						
2. E. Klaos	„	1921	22	24	25						
3. E. Kokamägi	„	1921	22								
4. A. Kuulman	„	1921	22								
5. O. Kirpson	„	1921									
6. E. Maurer	„	1921	22	24	25						
7. H. Paal	„	1921	22	24	25	27	29	31	32	33	
8. R. Paal	„	1921	22								
9. B. Rein	„	1921	22	24	25	27	TJK		28		
10. H. Roost	„	1921	22								
11. V. Tell	„	1921	22	24							
12. O. Üpraus	„	1921	22	24	25	27	32				
13. A. Norgan	„	1922									
14. J. Brenner	«Kalev»	1923	TJK		26						
15. E. Eelma (Ellman)	„	1923	TJK		26	28	«Estonia»		34	35	
16. E. Joll	„	1923	TJK		26	28					
17. H. Kaarman	„	1923	TJK		26						
18. E. Kaljot	„	1923	TJK		26	28	«Estonia»		34	35	
19. A. Lass	„	1923	TJK		26	28					
20. H. Paalberg	„	1923									
21. A. Pihlak	„	1923	TJK		26	28	«Estonia»		34		
22. V. Rõks	„	1923									
23. G. Vain	„	1923	«Sport»			24					
24. H. Väli	„	1923	TJK		26	28					
25. E. Einman	«Sport»	1924	25	27	29	31	32	33	TJK	28	
26. R. Jürisson	„	1924									
27. J. Uik (Kihlefeldt)	„	1924	25								
28. E. Teiman	„	1924	25								
29. E. Tipner	„	1924	25	27	29	31	32	33			
30. V. Birkenthal	„	1925	29								
31. A. Kalve (Gerassimov)	„	1925	«Kalev»			30					
32. A. Lasner	„	1925	29	31	32	33					
33. O. Reinlo (Reinfeldt)	„	1925	27	29	31	32	33				
34. K.-R. Sillak (Silberg)	„	1925	29	31	32						
35. R. Kallaste	TJK	1926									
36. J. Lello	„	1926									
37. R. Liivar	„	1926	28								
38. R. Idlane	«Sport»	1927	29	31	32	33	«Olümpia»		40		
39. F. Karm	„	1927	29	31	32	33					
40. A. Mägi	„	1927	29	31	33						
41. A. Tarimäe (Neuman)	„	1927	29	31	32						
42. V. Silberg	„	1927	29								
43. K. Fischer	TJK	1928									
44. E. Saar	„	1928	«Estonia»		34	35	36				
45. F. Laurberg	«Sport»	1929									
46. E. Altosaar	«Kalev»	1930									
47. A. Eentamm (Estam)	„	1930	«Estonia»		34	35	36				
48. E. Jõers	„	1930									
49. E. Kallo	„	1930									
50. H. Koort	„	1930									
51. F. Kull	„	1930	«Olümpia»		40						
52. B. Nelisnoi	„	1930									
53. E. Parbo	„	1930	«Estonia»		34	35	36	38	39		
54. V. Piperal	„	1930									
55. A. Ratnik	„	1930	«Estonia»		35						
56. H. Römmer	„	1930									
57. T. Strandberg	„	1930									

58.	V. Ader	«Sport»	1931	32	33						
59.	L. Kass	„	1931	32	33	«Estonia»		39			
		«Dünamo»	1945	47	49	50					
60.	E. Lember	«Sport»	1931	32							
61.	H. Saarne (Seegner)	„	1931	32	33						
62.	G. Siimenson	„	1932	33							
63.	A. Arakas	„	1933								
64.	M. Jensen	«Estonia»	1934	35	36	38	39	43			
65.	N. Linberg	„	1934	35	36	38	39	43	«D»	45	
66.	E. Mikson	„	1934	35	36	38	39				
67.	V. Mäng	„	1934	35	36	38	39				
68.	A. Märt	„	1934	35							
69.	V. Neeris	„	1934	35	36	38	39				
70.	A. Paimets	„	1934								
71.	E. Peterson	„	1934								
72.	V. Peterson	„	1934	35	36	38	39				
73.	H. Rästas	„	1934	35	36	38					
74.	H. Uukkivi	„	1934	35	36	38	39				
75.	H. Heldna (Kornak)	„	1936	38							
76.	J. Matsalu	„	1936	38	39						
77.	A. Sillandi	„	1936	38	39						
78.	E. Vilumäe	„	1936	38							
79.	E. Blossfeld	„	1938	39	43						
80.	A. Jungholz	„	1938								
81.	R. Kuremaa	„	1938	«Olümpia»		40					
82.	A. Krasna	„	1938								
83.	L. Laks	„	1938	39	43						
		«Dünamo»	1945	47							
84.	O. Noorlein	«Estonia»	1938								
85.	K. Perman	„	1938	39							
86.	V. Piisang	„	1938	39							
87.	A. Saar	„	1938								
88.	E. Jürgens	„	1939								
89.	A. Lõhmus	„	1939								
90.	E. Mardo	„	1939								
91.	F. Murr	„	1939								
92.	E. Raide	„	1939	43							
93.	E. Tepp	„	1939								
94.	M. Karusion	«Olümpia»	1940								
95.	E. Kivilo	„	1940	TPSR		42					
96.	E. Köss	„	1940								
97.	A. Liba	„	1940								
98.	O. Lõhmus	„	1940								
99.	E. Mals	„	1940	TPSR		42					
100.	B. Murd	„	1940								
101.	V. Palumets	„	1940								
102.	K. Pool	„	1940								
103.	B. Riisik	„	1940	TPSR		42					
104.	A. Ruven	„	1940								
105.	V. Sieger	„	1940								
106.	H. Kallit	TPSR	1942								
107.	V. Kants	„	1942								
108.	M. Kask	„	1942								
109.	A. Kilk	„	1942	«Dünamo»		49					
110.	E. Mölder	„	1942								
111.	A. Oha	„	1942								
112.	V. Põder	„	1942								
113.	R. Rae	„	1942								
114.	A. Reial	„	1942								

115. A. Roojärv	TPSR	1942								
116. L. Rämmal	„	1942	«Dünamo»	45	47	49	50			
117. O. Rämmal	„	1942	«Dünamo»	45	49	50	53			
118. U. Tiik	„	1942								
119. E. Kohlap	«Estonia»	1943	«Dünamo»	45						
120. V. Leetjärv	„	1943								
121. V. Liiv	„	1943	«Dünamo»	45						
122. E. Raikna	„	1943								
123. V. Rebane	„	1943								
124. E. Smitt	„	1943								
125. J. Sepp	„	1943								
126. I. Tomesti	„	1943								
127. O. Uudre	„	1943								
128. E. Tael	„	1943								
129. E. Vahemets	„	1943	«Dünamo»	45	47	49	50			
130. R. Valdov	„	1943								
131. B. Veigemast	„	1943	«Dünamo»	45	47	49	50	53		
132. A. Keerme	„	1943								
133. A. Annus	«Dünamo»	1945								
134. E. Karp	„	1945	50							
135. A. Kopli	„	1945								
136. E. Maslin	„	1945								
137. A. Roots	„	1945	47	49	50					
138. I. Baronin	BL	1946								
139. J. Dmitrijev	„	1946								
140. A. Gorjatšov	„	1946	48	51						
141. V. Jegorov	„	1946								
142. V. Kostenko	„	1946								
143. A. Kudrjavtsev	„	1946								
144. J. Pevtsov	„	1946	51	52						
145. J. Privarin	„	1946								
146. L. Rjabov	„	1946								
147. M. Robin	„	1946								
148. E. Romaštšuk	„	1946								
149. B. Rošin	„	1946								
150. N. Šmalko	„	1946								
151. O. Sokolov	„	1946								
152. H. Tšernomov	„	1946								
153. D. Tuller	„	1946	48	51						
154. H. Arro	«Dünamo»	1947	49							
155. E. Diiman	„	1947	49	50	53	54				
156. E. Härms	„	1947	49							
157. V. Kebina	„	1947	49	50	53	54				
158. G. Krull	„	1947	49	50						
159. Ü. Ollis	„	1947								
160. M. Samm	„	1947								
161. H. Vilbaum	„	1947	49	53	54					
162. A. Ananjev	BL	1948	51	52						
163. J. Jefimenko	„	1948								
164. N. Kašev	„	1948								
165. V. Lebedev	„	1948								
166. V. Miklajev	„	1948								
167. A. Saveljev	„	1948	51							
168. L. Siljanov	„	1948	51	52	56	60				
169. N. Tsarjov	„	1948								
170. J. Vassenin	„	1948								
171. U. Piir	«Dünamo»	1949	50	«Kalev»		55				
172. U. Põllu	„	1950	53	54						
173. L. Sepp	„	1950	53	54						

174.	J. Gurevitš	BL	1951	52	«Kalev»	55	«Ülemiste»	57	58
175.	J. Kotšerovski	„	1951	52					
176.	V. Kovaljov	„	1951	52					
177.	N. Mihhailov	„	1951	52					
178.	O. Miljutin	„	1951						
179.	P. Pestov	„	1951						
180.	V. Borzenkov	„	1952						
181.	A. Kamenšikov	„	1952						
182.	M. Matvejev	„	1952						
183.	L. Šehtel	„	1952						
184.	K. Smirnov	„	1952						
185.	L. Šuldešov	„	1952						
186.	B. Timonin	„	1952						
187.	D. Tšihradze	„	1952						
188.	N. Tšekanov	„	1952						
189.	A. Zvilihh	„	1952						
190.	J. Uvarov	„	1952						
191.	H. Kaat	«Dünamo»	1953	«Kalev»	55				
192.	B. Mihhailov	„	1953	54					
193.	A. Peetla	„	1953						
194.	J. Smirnov	„	1953						
195.	A. Toom	„	1953						
196.	A. Vellavere	„	1953	54					
197.	H. Vissel	„	1953	54					
198.	U. Välja	„	1953	54					
199.	I. Johanson	„	1954						
200.	E. Kollo	„	1954	«Norma»	64	67			
201.	V. Kuklas	„	1954						
202.	H. Maldre	„	1954						
203.	A. Morozov	„	1954						
204.	V. Vainula	„	1954						
205.	A. Vans	„	1954						
206.	A. Vinogradov	„	1954						
207.	H. Dementjev	«Kalev»	1955						
208.	D. Fedorenko	„	1955						
209.	L. Hein	„	1955						
210.	U. Kuller	„	1955	Ülemiste	57	58			
211.	V. Lepre	„	1955						
212.	L. Maksimov	„	1955						
213.	S. Monahhov	„	1955						
214.	B. Pakin	„	1955	Ülemiste	57	58	62		
215.	P. Pavlov	„	1955						
216.	V. Rjazanov	„	1955	Ülemiste	59				
217.	H. Suurpõld	„	1955						
218.	I. Tomeri	„	1955						
219.	V. Tsine	„	1955						
220.	T. Uibo	„	1955						
221.	B. Dolbinjov	BL	1956						
222.	M. Fedossejev	„	1956						
223.	B. Fišer	„	1956						
224.	G. Gevorkjan	„	1956						
225.	V. Hardikov	„	1956						
226.	A. Ivanov	„	1956	Ülemiste	58	59	62		
227.	A. Kanunnikov	„	1956	Ülemiste	59	«Norma»		64	
228.	A. Martõnov	„	1956						
229.	V. Mašika	„	1956						
230.	A. Mossin	„	1956						
231.	A. Pavlov	„	1956						

232.	A. Samsonov	BL	1956	Ülemiste 58 59 62
233.	V. Seleznov	„	1956	
234.	F. Agalakov	Ülemiste	1957	58
235.	A. Barinov	„	1957	59
236.	H. Hindrek	„	1957	58 59
237.	A. Kellu	„	1957	58 59 62
238.	N. Kazun	„	1957	
239.	J. Pakin	„	1957	58 59
240.	B. Puksmann	„	1957	58 59 62
241.	V. Reitman	„	1957	58 59
242.	J. Sedõševski	„	1957	58 59 BL 60 «Tempo» 63
243.	V. Tšelnokov	„	1957	58 59
244.	I. Lõzo	„	1958	
245.	L. Šarapov	„	1958	
246.	L. Poluvjanov	„	1958	59
247.	V. Dubrovski	„	1959	
248.	F. Lutter	„	1959	«Tempo» 63
249.	V. Peganov	„	1959	62
250.	V. Rodionov	„	1959	
251.	V. Volkov	„	1959	Kopli 61 «Tempo» 63
252.	V. Baklejev	BL	1960	
253.	V. Gurgatš	„	1960	
254.	L. Gutkin	„	1960	
255.	V. Jašnik	„	1960	
256.	V. Kalinin	„	1960	
257.	V. Kolbassenko	„	1960	
258.	V. Konopljov	„	1960	
259.	V. Kuznetsov	„	1960	
260.	V. Lopatin	„	1960	
261.	V. Lõssenko	„	1960	Ülemiste 62
262.	V. Makarkin	„	1960	
263.	V. Nikulin	„	1960	
264.	M. Motorin	„	1960	
265.	V. Selin	„	1960	
266.	M. Sibgatulin	„	1960	
267.	O. Tšitsua	„	1960	
268.	V. Zakapešvili	„	1960	
269.	V. Dmitrijevitš	Kopli	1961	
270.	J. Gonjavin	„	1961	
271.	V. Izotov	„	1961	
272.	A. Koltunov	„	1961	
273.	V. Klotškov	„	1961	
274.	J. Makarov	„	1961	
275.	A. Mjod	„	1961	
276.	J. Petrov	„	1961	
277.	U. Piller	„	1961	
278.	J. Pušujev	„	1961	
279.	R. Salahadtinov	„	1961	
280.	V. Slessarev	„	1961	
281.	R. Aznavurjan	Ülemiste	1962	
282.	J. Barabanov	„	1962	
283.	J. Ivanov	„	1962	
284.	V. Kondakov	„	1962	
285.	M. Kulajev	„	1962	
286.	B. Prostov	„	1962	
287.	A. Tihhovod	„	1962	
288.	K. Allak	«Tempo»	1963	
289.	H. Kallis	„	1963	
290.	E. Kesküll	„	1963	

291.	P. Kuzovkov	«Tempo»	1963		
292.	A. Markov	„	1963		
293.	N. Mudrov	„	1963		
294.	R. Nell	„	1963		
295.	S. Sokolov	„	1963		
296.	A. Vasilauskas	„	1963		
297.	A. Veldermann	„	1963		
298.	A. Amiel	«Norma»	1964		
299.	R. Jauk	„	1964		
300.	H. Kokelman	„	1964		
301.	E. Kruusmaa	„	1964		
302.	A. Kääri	„	1964		
303.	P. Lainevool	„	1964		
304.	J. Mets	„	1964		
305.	A. Palgi	„	1964	67	
306.	A. Rättel	„	1964		
307.	H. Sepp	„	1964		
308.	E. Šein	„	1964	67	
309.	V. Šiganevitš	„	1964	67	
310.	I. Smitt	„	1964	67	
311.	B. Stepanov	„	1964		
312.	D. Botšarov	BL	1965	66	
313.	S. Dubrovski	„	1965	66	
314.	G. Golubenko	„	1965	66	
315.	V. Jevtuhhov	„	1965		
316.	V. Kuksin	„	1965	66	
317.	V. Mandõtš	„	1965		
318.	O. Manutšarov	„	1965	66	
319.	Z. Meshia	„	1965		
320.	J. Neverov	„	1965		
321.	J. Olšanski	„	1965	68	
322.	V. Omeltšenko	„	1965	66	
323.	M. Smolkin	„	1965	66	68
324.	N. Šurikov	„	1965	66	
325.	V. Tarmašov	„	1965		
326.	R. Halitov	„	1966		
327.	A. Fedjajev	„	1966		
328.	L. Kolomijets	„	1966		
329.	V. Peštšanski	„	1966	68	
330.	B. Sokolov	„	1966		
331.	V. Starostin	„	1966	68	
332.	V. Tetenkov	„	1966		
333.	V. Trošin	„	1966		
334.	V. Zolotov	„	1966		
335.	V. Beljajev	«Norma»	1967		
336.	T. Eelma	„	1967		
337.	M. Karp	„	1967		
338.	J. Katsev	„	1967		
339.	K. Kollo	„	1967		
340.	T. Mathiesen	„	1967		
341.	R. Orvandi	„	1967		
342.	P. Priks	„	1967		
343.	J. Simakov	„	1967		
344.	L. Starkov	„	1967		
345.	T. Vapper	„	1967		
346.	T. Vassiljev	„	1967		
347.	V. Alferov	BL	1968		
348.	V. Grinko	„	1968		
349.	A. Jakovlev	„	1968		

350. V. Lissitsin	BL	1968
351. V. Martirosjan	„	1968
352. J. Neževannõi	„	1968
353. J. Polivoda	„	1968
354. G. Radzevitš	„	1968
355. A. Rjabtsev	„	1968
356. G. Serodedenko	„	1968
357. V. Škulov	„	1968
358. V. Stepanov	„	1968
359. V. Talantsev	„	1968

EESTI KARIKAVÕISTLUSTE POOLFINAALID JA FINAALID

Eesti karikavõistlusi viiakse läbi alates 1938. a. Eesti karikaks oli ajavahemikul 1938—1944 «Spordi» poolt välja pandud nn. E. Saarepera karikas, alates 1946. a. aga toimuvad võistlused Eesti NSV Ministrite Nõukogu karikale. Karikavõistlusi ei peetud 1941. ja 1945. aastal, 1944. a. jäid need lõpetamata, kuigi oli selgunud neli poolfinalisti.

1938

«Sport» — «Tervis» 3:2 «Sport» — TJK 1:1 2:1
TJK — «Esta» 1:0

«Sport»: E. Tipner, E. Valdmees, A. Lasner, A. Jakobson, E. Kleesmann, L. Saar, E. Brenner, H. Saarne, K. Koslovsky, J. Siimenson, A. Ando.

1939

TJK — «Sport» 6:5 TJK — «Kalev» 4:1
«Kalev» — «Esta» 1:0

TJK: P. Sutt, M. Niinvee, A. Tarimäe, E. Smitt, E. Papp, O. Kastan, A. Velisto, R. Kägu, A. Koni, F. Kanarik, K. Sillak, A. Leichner.

1940

TJK — «Olümpia» 4:3 TJK — «Esta» 4:1
«Esta» — NTHK 3:1

TJK: A. Kerdo, M. Niinvee, E. Smitt, K. Tallmeister, K. Sillak, A. Koni, A. Leichner, E. Papp, R. Kägu, R. Raane, A. Velisto.

1942

Tallinna «Sport» — Rakvere «Kalev» 2:1 Pärnu «Kalev» — Tartu PSR 2:1
«Sport»—Pärnu «Kalev» 3:0

«Sport»: E. Karp, A. Kopli, L. Kivi, A. Kanepi, L. Saar, H. Saarne, A. Leichner, R. Uuetoa, A. Annus, A. Lasner, L. Kass.

1943

Tartu PSR — «Estonia» 1:0 Tartu PSR — «Kalev» 1:0
«Kalev» — «Sport» 1:0

TPSR: A. Liba, A. Ruven, J. Saavo, Leetmaa, Nurmberg, Kivit, Kokk, Gross, L. Rämmal, A. Kilk, A. Reial.

1946

Tallinna «Dünamo» — «Esto» 2:0 «Dünamo» — «Kalev» 3:1
Tallinna «Kalev» — BL 3:1

«Dünamo»: G. Krull, L. Laks, P. Hoperia, B. Veigemast, L. Rämmal, E. Härms, E. Vahemets, H. Arro, O. Rämmal, A. Kilk, L. Kass, H. Vilbaum.

1947

Tallinna «Dünamo» — BL 3:0 «Dünamo» — Pärnu «Kalev» 6:0
Pärnu «Kalev» — «Kalev» II 3:1

«Dünamo»: G. Krull, L. Laks, L. Rämmal, E. Diiman, M. Samm, B. Veigemast, E. Vahemets, H. Vilbaum, A. Kilk, E. Härms, L. Kass.

1948

VVS — «Esto» 2:1 VVS — Tartu «Kalev» 5:2
Tartu «Kalev» — Narva «Dünamo» 3:1

VVS: V. Kaljužnõi, K. Lebedinski, V. Sobolev, V. Borissov, V. Zakurdajev, A. Belov, V. Kozlovski,V. Savinov, V. Žutškov, N. Agafonov, N. Nikitin.

1949

Tallinna «Dünamo» — Pärnu «Kalev» 6:1 VVS — Tartu «Kalev» 3:2
«Dünamo» — VVS 11:0

«Dünamo»: G. Krull, O. Rämmal, L. Rämmal, B. Veigemast, A. Roots, V. Kebina, E. Vahemets, H. Vilbaum, E. Diiman, U. Piir, A. Kilk.

1950

BL — Tartu «Dünamo» 6:0 BL — «Dünamo» 2:0
«Dünamo» — Tallinna «Spartak 6:0

BL: J. Uvarov, J. Vassenin, A. Saveljev, S. Mitjušin, L. Siljanov, A. Ananjev, A. Novikov, N. Tseganov, N. Krjukov, N. Mihhailov, D. Tuller, J. Jefimenko.

1951

BL — ÜSK 4:0 BL — «Dünamo» 3:0
«Dünamo» — VVS 2:0

BL: P. Pestov, A. Saveljev, I. Kotšerovski, O. Miljutin, L. Siljanov, J. Gurevitš, A. Gorjatšov, V. Kovaljov, N. Mihhailov, J. Pevtsov, D. Tuller.

1952

BL — K-Järve «Kalev» 4:0 BL — «Dünamo» 2:0
«Dünamo» — Keila 7:1

BL: J. Uvarov. L. Suldešov. I. Kotšerovski, M. Matvejev, L. Siljanov, A. Ananjev, V. Kovaljov, K. Smirnov, V. Borzenkov , J. Pevtsov, N. Mihhailov.

1953

«Dünamo» — K-Järve «Kalev» 5:3 «Dünamo» — Narva «Kalev» 4:0
Narva «Kalev» — Järvakandi «Kalev» 5:0

«Dünamo»: U. Välja, O. Rämmal, E. Diiman, B. Veigemast, H. Vissel, V. Kebina, H. Vilbaum, L. Sepp, B. Mihhailov, U. Põllu, A. Vellavere.

1954

VVS — Narva «Kalev» 2:0 VVS — «Spartak» 2:1
Viljandi «Spartak» — Sillamäe «Kalev» 3:0

VVS: H. Maldre, Vans, B. Mihhailov, J. Smirnov, Kaljužnõi, Sobolev, Belov, Savinov, Kotov, Stešin, Dubov.

1955

BL — Tartu »Dünamo» 4:0 BL — «Kalev» 2:0
Tallinna «Kalev» — Kiviõli «Kalev» 1:0

BL: H. Rand, P. Markovski, A. Skorohhodov, G. Anohhin, D. Jasin, H. Maldre, A. Martõnov, A. Pavlov, B. Fišer, L. Siljanov, G. Gevorkjan.

1956

BL — Rakvere «Kalev» 3:0 BL — «Dünamo» 4:0
Tartu «Dünamo» — Kiviõli «Kalev» 4:1

BL: A. Kanunnikov, A. Samsonov, A. Martõnov, M. Fedossejev, L. Siljanov, A. Mossin, A. Ivanov, A. Pavlov, B. Fišer, G. Gevorkjan, V. Masika.

1957

Viljandi «Spartak» — BL l. v. «Spartak» — «Kalev» 4:1
Rakvere «Kalev» — Jõhvi «Kalev» 2:1

Viljandi «Spartak»: H. Rinaldi, R. Kurvits, H. Laur, A. Osoling, H. Viss, I. Talu, V. Viss, V. Bruus, V. Kull, H. Remmel, U. Leinpuu.

1958

Ülemiste «K» — «Punane Koit» 2:1 Ülemiste «K» — Narva «K» 7:0
Narva «K» — Rakvere «K» 2:0

Ülemiste «Kalev»: V. Reitman, A. Samsonov, B. Pakin, L. Šarapov, J. Pakin, J. Gurevitš, B. Puksmann, V. Tselnokov, A. Ivanov, J. Sedõševski, H. Hindrek.

1959

Ülemiste «K» — Viljandi «K» 3:0 Ülemiste «K» — BL 2:0
BL — Sillamäe «Kalev» 2:0

Ülemiste «Kalev»: A. Kanunnikov, A. Samsonov, V. Rodionov, V. Rjazanov, V. Volkov, J. Pakin, V. Dubrovski, A. Kellu, V. Peganov, A. Ivanov, B. Puksmann.

1960

BL — Valga «Täht» 13:1 BL — «Norma» 2:1
«Norma» — Narva ET 3:1

BL: V. Baklejev, V. Gurgatš, L. Gutkin, V. Jašnik, V. Kolbassenko, V. Makarkin, M. Sibgatulin, V. Kuznetsov, V. Nikulin, V. Zakarešvili, O. Tsitsua.

1961

Ülemiste «K» — Kopli «K» 2:1 Ülemiste «K» — «Norma» 3:0
«Norma» — Pärnu «K» 4:1

Ülemiste «Kalev»: J. Lõzo, A. Samsonov, A. Kellu, A. Tihhovod, B. Puksmann, A. Ivanov, V. Peganov, V. Kondakov, R. Aznavurjan, J. Pakin, I. Ivanov.

1962

«Norma» — BL 3:1 «Norma» — «Tempo» 2:1
«Tempo» — «Punane Kunda» 3:1

«Norma»: O. Pringi, H. Eerme, E. Kuusk, P. Seppa, E. Kollo, V. Levtsenko, J. Katzev, P. Priks, T. Kaldma, B. Stepanov, S. Setinski, A. Kanunnikov, M. Matiesen, A. Rättel.

1963

«Kreenholm» — EAT 4:0 «Kreenholm» — «Norma» 3:1
«Norma» — K-Järve «Kalev» 3:2

«Kreenholm»: M. Katušin, G. Koidov, V. Sankov, L. Lebedev, B. Šeff, V. Stepanov, V. Jakovlev, G. Karkin, V. Melis, V. Siptsov, O. Petrov, A. Trunin, B. Bõstrov, R. Kozlov.

1964

Ülemiste «Kalev» — «Tempo» 2:1 Ülemiste «K» — Aseri «K» 2:0
Aseri «Kalev» — «Tekstiil» 4:0

Ülemiste «Kalev»: V. Reitman, V. Võhhovanets, A. Samsonov, B. Prostov, M. Kulajev, J. Pakin, A. Ivanov, V. Peganov, J. Petrov, J. Ivanov, A. Jefimovitš.

1965

BL — Kaevandus 2. 2:0 «Norma» — BL 3:2
«Norma» — K-Järve PK 5:1

«Norma»: O. Pringi, H. Kokelman, A. Palgi, E. Kruusmaa, A. Rättel, E. Kollo, J. Katzev, E. Šein, B. Stepanov, V. Siganevitš, J. Mets, I. Smitt.

1966

«Start» — «Tempo» 3:0 «Start» — «Tekstiil» 1:1 3:2
«Tekstiil» — Narva «Energo-remont» 6:2

«Start»: N. Skurat, N. Malik, V. Gribov, V. Kaplin, R. Sarija, V. Endeka, A. Ossinski, V. Kaljanov, E. Diasamidze, V. Dadajan, G. Silagadze, V. Rotar.

1967

BL — Ülemiste «Kalev» 2:0 BL — «Start» 1:0
«Start» — «Kreenholm» 2:1

BL: J. Kulinits, V. Talantsev, V. Sadrin, V. Martirosjan, J. Olšanski, V. Starostin, I. Polivoda, J. Nezevannõi, V. Peštšanitski, V. Alferov, A. Jakovlev.

1968

BL — «Start» 1:0 BL — «Norma» 0:0 1:0
«Norma» — «Energeetik» 1:0

BL: G. Radzevitš, V. Lissitsin, V. Talantsev, V. Martirosjan, V. Grinko, J. Neževannõi, V. Stepanov, V. Alferov, V. Škulov, A. Jakovlev, G. Serodedenko.

EESTI MAAVÕISTLUSED

EESTI — SOOME

1.	20. X	1920	Helsingis	0:6
3.	28. VIII	1921	Tallinnas	0:3
4.	11. VIII	1922	Helsingis	2:10
10.	14. IX	1923	Tallinnas	2:1
16.	14. IX	1924	Helsingis	0:4
19.	5. VII	1925	Tallinnas	2:0
25.	5. IX	1926	Helsingis	1:1
29.	10. VIII	1927	Tallinnas	2:1
35.	12. VIII	1928	Helsingis	2:2
38.	25. VII	1929	Tallinnas	1:1
41.	27. VIII	„	Helsingis	1:2

45.	6.	VIII	1930	Tallinnas		4:0
51.	17.	VI	1931	Helsingis		1:3
60.	18.	VIII	1932	Tallinnas		0:3
67.	16.	VIII	1933	Helsingis		1.2
72.	8.	VIII	1934	Tallinnas	TT	1:1
77.	7.	VIII	1935	Helsingis		2:2
84.	20.	VIII	1936	Tallinnas		2:2
90.	19.	VIII	1937	Turus	MM	1:0
100.	17.	VIII	1938	Tallinnas		1:3
105.	4.	VIII	1939	Helsingis		2:4

EESTI — ROOTSI

2.	23.	VII	1921	Tallinnas		0:0
14.	25.	VII	1924	Stokholmis		2:5
24.	23.	VII	1926	Tallinnas		1:7
28.	1.	VII	1927	Norrköpingis		1:3
32.	9.	VII	1928	Tallinnas		0:1
37.	7.	VII	1929	Landskronas		1:4
44.	18.	VII	1930	Tallinnas		1:5
52.	7.	VII	1931	Sandvikenis		1:3
58.	15.	VII	1932	Tallinnas		1:3
64.	11.	VI	1933	Stokholmis	MM	2:6
76.	9.	VII	1935	Tallinnas		1:2
88.	20.	VI	1937	Stokholmis	MM	2:7

EESTI — LÄTI

5.	24.	IX	1922	Riias		1:1
7.	24.	VII	1923	Tallinnas		1:1
17.	18.	X	1924	Riias		0:2
20.	26.	VIII	1925	Tallinnas		2:2
26.	19.	IX	1926	Riias		1:0
27.	16.	VI	1927	Tallinnas		4:1
31.	25.	IX	„	Riias		1:4
34.	27.	VII	1928	Tallinnas	BT	0:1
36.	23.	IX	„	Riias		1:1
39.	15.	VIII	1929	Riias	BT	2:2
42.	18.	IX	„	Tallinnas		4:1
43.	27.	VI	1930	Tallinnas		1:1
47.	16.	VIII	„	Kaunases	BT	2:3
49.	28.	V	1931	Riias		1:0
54.	1.	IX	„	Tallinnas	BT	3:1
55.	27.	IX	„	Riias		1:2
56.	1.	VI	1932	Tallinnas		3:0
62.	30.	VIII	„	Riias	BT	0:1
63.	28.	V	1933	Riias		0:2
66.	9.	VIII	„	Tallinnas		2:1
69.	3.	IX	„	Kaunases	BT	0:1
74.	12.	VI	1935	Riias		1:1
79.	22.	VIII	„	Tallinnas	BT	1:1
82.	28.	V	1936	Tallinnas		3:4
86.	31.	VIII	„	Riias	BT	1:2
92.	4.	IX	1937	Kaunases	BT	1:1
94.	7.	IX	„	Kaunases	BT	0:2
95.	19.	IX	„	Riias		1:3
99.	20.	VII	1938	Tallinnas		0:2
102.	5.	IX	„	Tallinnas	BT	1:1
104.	27.	VII	1939	Riias		3:3
107.	18.	VII	1940	Tallinnas		2:1
110.	8.	IX	„	Riias	BT	2:2

112.	3.	VIII	1942	Riias		0:4
113.	18.	VIII	„	Tallinnas		1:8
115.	7.	VII	1945	Riias		3:2
116.	28.	VIII	„	Tallinnas		1:2
122.	24.	IX	1948	Riias	BT	1:1
126.	24.	X	1949	Vilniuses	BT	1:2

EESTI — LEEDU

6.	24.	VI	1923	Kaunases		5:0
15.	24.	VIII	1924	Tallinnas		1:2
18.	28.	VI	1925	Kaunases		1:0
22.	13.	VI	1926	Tallinnas		3:1
30.	13.	VIII	1927	Kaunases		5:0
33.	26.	VII	1928	Tallinnas	BT	6:0
40.	16.	VIII	1929	Riias	BT	5:2
46.	15.	VIII	1930	Kaunases	BT	1:2
48.	14.	IX	„	Klaipedas		0:4
50.	9.	VI	1931	Tallinnas		4:1
53.	30.	VIII	„	Tallinnas	BT	2:0
59.	6.	VIII	1932	Kaunases		0:1
61.	29.	VIII	„	Riias	BT	1:2
65.	20.	VII	1933	Tallinnas		2:1
68.	2.	IX	„	Kaunases	BT	1:1
70.	5.	IX	„	Kaunases	BT	5:0
71.	29.	VI	1934	Kaunases		1:1
75.	19.	VI	1935	Tallinnas		2:2
78.	20.	VIII	„	Tallinnas	BT	1:2
81.	18.	IX	„	Kaunases		2:2
83.	30.	VI	1936	Kaunases		0:2
85.	30.	VIII	„	Riias	BT	2:1
87.	3.	VI	„	Kaunases		2:1
93.	5.	IX	„	Kaunases	BT	4:0
97.	12.	VI	1938	Kaunases		2:0
101.	3.	IX	„	Tallinnas	BT	3:1
106.	27.	VIII	1939	Tallinnas		0:1
108.	11.	VIII	1940	Kaunases		0:2
109.	7.	IX	„	Riias	BT	1:1
117.	5.	IX	1945	Vilniuses		3:2
118.	18.	IX	„	Tallinnas		1:2
120.	12.	X	1947	Vilniuses		0:0
121.	26.	IX	1948	Riias	BT	1:2
125.	23	X	1949	Vilniuses	BT	1:2
133.	5.	VIII	1956	Moskvas	RS	0:1
135.	10.	VIII	1956	Moskvas	RS	0:2

EESTI — VENE NFSV

8.	18.	IX	1923	Tallinnas		2:4

EESTI — POOLA

9.	25.	IX	1923	Tallinnas		1:4
21.	2.	IX	1925	Tallinnas		0:0
23.	4.	VII	1926	Varssavis		0:2

EESTI — USA

11.	25.	V	1924	Pariisis	OM	0:1

EESTI — IIRI

12.	3.	VI	1924	Pariisis		1:3

EESTI — TÜRGI

13.	19. VI	1924	Tallinnas		1:4

EESTI — NORRA

57.	7. VI	1932	Oslos		0:3
96.	31. V	1938	Oslos		0:1

EESTI — UNGARI

73.	10. VIII	1934	Tallinnas	TT	2:2
98.	22. VI	1938	Tallinnas		2:3

EESTI — SAKSA

80.	15. IX	1935	Stettinis		0:5
91.	29. VII	1937	Königsbergis	MM	1:4
103.	29. VI	1939	Tallinnas		0:2

EESTI — RUMEENIA

89.	14. VII	1937	Tallinnas		2:1

EESTI — LENINGRAD

111.	13. X	1940	Tallinnas		0:5
114.	23. VII	1944	Leningradis	SA	0:2
119.	16. VIII	1946	Tallinnas	SA	0:7
123.	10. X	1948	Tallinnas	SA	2:1
124.	16. X	1949	Leningradis	SA	2:5
127.	15. X	1950	Leningradis	SA	1:5
128.	27. IX	1951	Tallinnas	SA	1:1
129.	22. VI	1952	Leningradis	SA	0:1
130.	11. X	1953	Tallinnas	SA	0:1
131.	24. X	1954	Leningradis	SA	0:6
132.	5. X	1955	Tallinnas	SA	1:5
137.	3. X	1956	Leningradis	SA	1:2
138.	23. X	1957	Tallinnas	SA	1:1
139.	14. IX	1958	Leningradis	SA	1:3
140.	17. X	1965	Tallinnas	SA	2:1
141.	25. V	1966	Tallinnas	SA	1:1
142.	4. IX	1967	Tallinnas	SA	0:1

EESTI — KIRGIISI

134.	8. VIII	1956	Moskvas	RS	2:1

EESTI — USBEKI

136.	14. VIII	1956	Moskvas	RS	0:2

Lühendid:
TT — Turaani turniir
BT — Balti turniir
MM — MM-võistluste eelmängud
OM — Olümpiamängud
RS — NSVL Rahvaste Spartakiaad
SA — Sõpruse auhind
Maavõistlused kannavad järjekorranumbrit.

	aastad	mänge	võite	viike	kaotusi	väravaid
1. Soome	1920—39	21	5	6	10	28:51
2. Rootsi	1921—37	12	—	1	11	13:46
3. Läti	1922—49	39	9	13	17	53:70
4. Leedu	1923—56	36	16	6	14	68:44
5. VNFSV	1923	1	—	—	1	2:4
6. Poola	1923—26	3	—	1	2	1:6
7. USA	1924	1	—	—	1	0:1
8. Iiri	1924	1	—	—	1	1:3
9. Türgi	1924	1	—	—	1	1:4
10. Norra	1932—38	2	—	—	2	0:4
11. Ungari	1934—38	2	—	1	1	4:5
12. Saksa	1935—39	3	—	—	3	1:11
13. Rumeenia	1937	1	1	—	—	2:1
14. Kirgiisi	1956	1	1	—	—	2:1
15. Usbeki	1956	1	—	—	1	0:2
16. Leningrad	1940—67	17	2	3	12	13:48
	Kokku	142	34	31	77	187:301

B-meeskonna mängud:

1. Soome-B	1930—39	10	1	2	7	10:20
2. Leedu-B	1950—62	9	1	3	5	10:25
3. Läti-B	1950—62	9	—	3	6	8:26
4. Valgevene-B	1954—57	2	—	1	1	0:2
	Kokku	30	2	9	19	28:73

Märkus: Alates 1950. aastast võistlesid Balti turniiridel vabariikide B-meeskonnad.

NEMAD MÄNGISID EESTI KOONDMEESKONNAS 1920—1967

67 korda	Evald Tipner	1924—39
64 „	Eugen Einman	1924—35
61 „	Eduard Eelma (Ellman)	1921—35
56 „	Karl-Rudolf Sillak (Silberg)	1929—39
53 „	Leonhard Kass	1931—45
51 „	Heinrich Uukkivi	1931—40
44 „	Arnold Pihlak	1920—31
43 „	Richard Kuremaa	1932—40
	Georg Siimenson	1932—46
41 „	Valter Neeris	1933—40
40 „	Otto Reinlo (Reinfeldt)	1925—34
37 „	Heinrich Paal	1920—31
33 „	Arnold Lasner	1930—42
32 „	Richard Idlane	1929—36
29 „	Voldemar Peterson	1930—39
28 „	Artur Tarimäe (Neuman)	1927—35
	Egon Parbo	1931—39
27 „	Bernhard Rein	1922—31
26 „	Oskar Üpraus	1920—27
25 „	Elmar Kaljot	1923—29
24 „	Helmut Rästas	1926—37
23 „	Elmar Saar	1928—36
	Elmar Tepp	1936—40
22 „	Ernst Joll	1921—29

22 korda	Julius Kaljo	1931—39
21 „	August Lass	1921—28
20 „	Otto Silber	1920—26
19 „	Ralf Veideman	1937—42
17 „	Juho Matsalu	1937—40
	Lembit Rämmal	1945—56
16 „	Harald Kaarman	1921—24
	Johannes Brenner	1923—30
15 „	Friedrich Karm	1930—33
	Edmund Karp	1936—48
14 „	Elmar Diiman	1945—56
13 „	Ralf Liivar	1924—27
	Udo Kuller	1945—57
	Lembit Sepp	1950—57
12 korda	Vladimir Tell	1920—24
	Ferdinand Murr	1935—38
	Valter Piisang	1938—44
	Vladimir Kornev	1951—58
11 korda	Hugo Väli	1923—25
	Herman Kesa	1944—51
	Erich Kollo	1954—62
	Hillar Maldre	1954—59
10 korda	Rudolf Kallaste	1927—29
	Voldemar Piperal	1927—29
	Martin Jensen	1934—42
	Aleksander Valkenpert	1935—37
	Artemi Jaik	1946—52
	Lembit Jürisoo	1956—59

9 korda

Johannes Uik (Kihlefeldt)	1924—26
Helmut Kippar	1935—44
Nikolai Linberg	1935—45
Boris Veigemast	1942—49
Aadi Kilk	1947—51
Boris Mihhailov	1954—58
Ants Veldermann	1954—58
Rafil Salahadtinov	1955—61

8 korda

Alfred Ratnik	1928—32
Maks Samm	1948—52
Uno Põllu	1949—54
Heino Sepp	1953—57

7 korda

Viktor Ader	1931—33
Heinrich Koort	1930—35
Evald Mikson	1934—39
Johan Tšutšelov	1935
Evald Smitt	1940—42
Edmund Kesküll	1953—58
Raul Nell	1953—58
Josif Pakin	1954—59
Valentin Sidlovski	1954—57
Benno Tael	1955—58
Georg Rjabov	1956—58

6 korda

Eduard Maurer	1922—23
Vladimir Silberg	1927—29
Al-der Mägi	1929—35
Adolf Rüütel	1930—31
Valetin Kebina	1940—50
Avo Kopli	1942—46
Voldemar Leetjärv	1942—45
Eugen Härms	1944—51
Ervin Vahemets	1945—49
Georg Krull	1946—49

5 korda

G. Vain	1921—23
A. Jürgenson	1924—30
F. Kull	1927—35
H. Römmer	1927—29
B. Riisik	1940—42
H. Vilbaum	1944—50
R. Schmidt	1944—50
A. Roots	1945—46
A. Ananjev	1950—53
A. Kald	1949—51
J. Uvarov	1950—53
A. Ivanov	1954—60
L. Šuldešov	1952—54
B. Puksmann	1954—59
A. Barinov	1957—59

4 korda

A. Kuulman	1920—22
A. Silber	1922—23
A. Maurer	1926—28
K. Fischer	1928
R. Mõtlik	1932
V. Mäng	1934—39
R. Härmates	1936—39
K. Koslovski	1939—40
L. Laks	1942—45
V. Liiv	1945
F. Reiman	1946—49
H. Kaat	1953—57
B. Hunt	1954—57
V. Tiido	1954—56
F. Lutter	1957—58
U. Piir	1949—54

3 korda

J. Lello	1924
V. Biiber	1930—35
O. Kastan	1931—32
B. Nooni	1933—34
P. Mäger	1933—39
N. Kaubiš	1936
V. Kopli	1936—39
J. Niks	1937—39
A. Sillandi	1937
E. Jürgens	1938—44
H. Kask	1938—42
V. Sieger	1939
E. Kõss	1940
E. Kohlap	1945—48
H. Heldna	1948
N. Voronkov	1948
V. Borzenkov	1952
M. Matvejev	1952—53
H. Dementjev	1954
H. Kallis	1954—59
I. Tomeri	1954
H. Hindrek	1957
J. Petrov	1958—61
V. Kuznetsov	1962—65
P. Priks	1962—66
U. Välja	1949—54

2 korda

V. Luik	1921
S. Javorski	1922
V. Rõks	1924
A. Kürbis	1929
H. Paalberg	1929
A. Kalve (Gerassimov)	1930
R. Kuuskler	1932—38
G. Tšutšelov	1932
A. Valdov	1932—34
J. Välbe	1934
H. Sõgel	1935—36
A. Paimets	1936—37
Ü. Ollis	1938—47
A. Kaasik	1940
E. Papp	1940
E. Saare	1944—45
A. Annus	1945
N. Harevitš	1950—51
M. Savvun	1950—51
O. Sidorov	1950—51
B. Fišer	1955
A. Skirjah	1956—57
A. Palgi	1959—62
H. Eerme	1962
T. Kaldma	1962
J. Katzev	1962
E. Kruusmaa	1962
B. Pakin	1962
V. Žiganevitš	1962
A. Gaikovitš	1966—67
M. Gilden	1966—67
G. Gussev	1966—67
R. Jauk	1966—67
A. Napp	1966—67
A. Tamkõrv	1966—67

1 kord

E. Klaos	1920
R. Paal	„
A. Prunn	„
R. Põder	„
K. Ree	„
G. Sepp	„
E. Jõepere	1921
A. Anier	1922
A. Mathiesen	1926
P. Fiskar	1927
H. Kipp	„
F. Laurberg	„
A. Eentamm (Estam)	1930
T. Maiste	„
E. Peterson	1931
R. Valdov	1932
K. Volkov	„
J. Ambos	1933
A. Eskusson	1934
A. Märt	1934
L. Mänd	1935
H. Vaindorf	„
E. Valdmees	1936
F. Kanarik	1937
E. Ollik	1938
H. Saarne (Seegner)	„
V. Ehasalu	1939
A. Kask	„
T. Tõnissoo	„
E. Blossfeld	1940
R. Raane	1940
O. Uudre	„
A. Ando	1942
K. Kupper	„

V. Lelov	1942	P. Skorohhodov	1955
E. Raikna	„	I. Sevostjanov	1956
L. Saar	„	V. Lepre	1957
E. Tassa	„	K. Kollo	1958
E. Jaansoo	1944	S. Arhhipov	1965
S. Roop	„	J. Sedõševski	„
A. Kollo	1945	N. Šurikov	„
A. Leichner	„	E. Belkin	1966
O. Rämmal	„	V. Borissov	„
P. Hoperia	1946	M. Karp	„
V. Kostenko	„	J. Majorov	„
A. Jablotškin	1950	V. Melis	„
B. Jeremejev	1951	V. Sobkovski	„
V. Kovaljov	1952	G. Tihhomirov	„
D. Tarabrin	„	A. Gromov	1967
A. Zvilihh	„	A. Kook	„
B. Karpov	1953	V. Poljakov	„
V. Jõearu	1954	R. Ubakivi	„
A. Markov	1954	V. Vorobjov	„
O. Ziehr	„	V. Jablokov	„

EESTI NSV JALGPALLURITE RAHVUSVAHELISED KOHTUMISED

1956

6. juunil	Tallinnas	Tallinna «Dünamo» — «Sture» (Rootsi	3:0

1957

3. juunil	Helsingis	Tallinn — Helsingi	2:1
6. juunil	Kuopios	Tallinn — Kuopio	3:1
28. juunil	Tallinnas	Tallinna «Dünamo» — Göteborgi «Atos»	5:0
30. juunil	Tallinnas	Tallinna «Kalev» — Göteborgi «Atos»	3:5
10. augustil	Tallinnas	Tallinna «Kalev» — Kuopio «Palloseura»	3:3

1958

4. aprillil	Berliinis	Tallinna «Dünamo» — Bratislava «Ruda Hvezda»	1:3
5. aprillil	Berliinis	Tallinna «Dünamo» — Varssavi «Gvardia»	0:4
7. aprillil	Berliinis	Tallinna «Dünamo» — Berliini «Dünamo»	1:1
22. juunil	Tallinnas	Tallinna «Dünamo» — Magdeburgi «Aufbau»	2:5

1960

27. juunil	Tallinnas	Tallinna «Kalev» — Phönjan	1:2
14. augustil	Valkeakoskis	Tallinna «Kalev» — Valkeakoski «Haka»	3:1
16. augustil	Poris	Tallinna «Kalev» — «Rosenlevin Urheilijat-38»	2:2
18. augustil	Raunas	Tallinna «Kalev» — Rauma «Palloseura»	2:0

1961

16. augustil	Tallinnas	Eesti NSV — Island («Fram»)	3:0
19. augustil	Tallinnas	Tallinna «Kalev» — Kotka	5:0

1962

18. juunil	Tallinnas	Tallinna «Kalev» — Göteborgi AIK	4:1

1964

10. juulil	Kotkas	Tallinn — Kotka	4:3
12. juulil	Imatras	Tallinn — Imatra ringk. koondis	3:2
19. augustil	Tallinnas	Tallinn — Kotka	3:0
22. augustil	Pärnus	Tallinna «Norma» — Kotka	1:0

1965

8. juulil	Tallinnas	Tallinn — Kotka	3:1
9. juulil	Tallinnas	Tallinna «Dünamo» — Kotka	3:0
21. juulil	Tallinnas	Tallinna «Dünamo» — Linköpingi «Kenty»	5:2

1966

6. juulil	Pärnus	Pärnu «Kalev» — Savo ringkond	1:4
8. juulil	Tartus	Tartu Remonditehas — Savo ringkond	1:1
19. augustil	Pärnus	Tallinna «Norma» — Valkeakoski «Koskenpojat»	4:0
21. augustil	Tallinnas	Tallinna «Tempo» — Valkeakoski «Koskenpojat»	1:0
26. augustil	Pärnus	Pärnu «Kalev» — Helsingi «Kullervo»	2:2
18. septembril	Kotkas	Tallinna «Norma» — Kotka	2:0
20. septembril	Imatras	Tallinna «Norma» — Imatra	2:0

1967

10. juunil	Porvoos	Tallinna «Tempo» — Porvoo «Veikko»	4:1
11. juunil	Porvoos	Tallinna «Tempo» — Porvoo	5:2
7. juulil	Mikkelis	Tallinna «Dünamo» — Mikkeli «Palloilijat»	2:0
8. juulil	Kotkas	Tallinna «Dünamo» — Kotka	6:4

1968

9. juulil	Tallinnas	Tallinna «Dünamo» — Kotka	3:1
11. juulil	Pärnus	Tallinna «Tempo» — Kotka	4:2
13. juulil	Szolnokis	Tallinna «Norma» — Szolnok	2:1
15. juulil	Martfüs	Tallinna «Norma» — Martfü MSE	1:3
16. juulil	Tallinnas	Tallinna «Tempo» — Valkeakoski «Koskenpojat»	1:0
18. juulil	Tallinnas	Tallinna «Tekstiil» — Valkeakoski «Koskenpojat»	2:2
22. augustil	Tallinnas	Tallinna «Norma» — Turu TUL	4:2

1947, NSVL B-grupp, kesktsoon

				«K» vastu	
1.	Moskva «Lokomotiiv»	45	60—22	3:0	3:1
2.	Moskva MVO	44	58—20	7:0	3:1
3.	Riia «Dünamo»	38	68—40	4:1	3:3
4.	Moskva VMS	35	46—36	0:1	1:1
5.	Moskva «TR»	31	63—46	3:1	5:0
6.	Moskva «Burevestnik»	31	52—45	5:2	2:3
7.	Leningradi ASK	30	25—26	1:1	0:0
8.	Vilniuse «Dünamo»	28	54—46	4:1	0:1
9.	Moskva «Metrostroi»	27	31—41	2:2	1:2
10.	Leningradi «Spartak»	25	35—38	1:1	0:1
11.	«Kalev»	23	30—57	—	—
12.	Moskva «Pištševik»	22	37—47	1:1	3:0
13.	Leningradi «Dzeržinets»	18	34—50	0:1	3:1
14.	Leningradi «Sudostroitel»	18	23—53	0:0	2:0
15.	Minski ASK	5	15—69	0:3	0:1

1948, NSVL B-grupp, kesktsoon

				«K» vastu		«D» vastu	
1.	Moskva «Metallurg»	42	43—22	1:2	2:0	1:0	2:0
2.	Riia «Dünamo»	38	57—27	3:1	1:0	5:0	3:1
3.	Moskva MVO	38	52—28	1:0	3:0	2:0	2:1
4.	Vilniuse «Spartak»	36	53—29	1:3	3:0	2:1	1:1
5.	Leningradi «Sudostroitel»	35	42—29	0:3	1:0	2:1	2:0
6.	Moskva «TR»	32	41—33	0:0	1:1	0:2	3:0
7.	«Kalev»	28	34—34	—	—	1:1	0:0
8.	Riia «Daugava»	27	32—45	1:2	1:2	3:1	1:1
9.	Leningradi ASK	26	29—36	0:2	0:0	2:1	0:2
10.	Minski «Spartak»	24	38—37	2:0	3:0	1:3	5:0
11.	Moskva VMS	23	44—59	2:3	0:4	1:0	2:1
12.	Moskva «Metrostroi»	19	27—39	3:4	1:1	1:1	0:0
13.	Minski ASK	19	23—48	1:0	1:4	1:3	3:0
14.	Leningradi «Spartak»	18	24—45	0:0	1:1	3:0	2:2
15.	Tallinna «Dünamo»	15	23—51	1:1	0:0	—	—

1949, NSVL B-grupp, kesktsoon

				«K» vastu	
1.	Tbilisi «Spartak»	47	60—18	2:1	4:1
2.	Kutaisi «Dünamo»	40	58—25	3:0	2:0
3.	Vilniuse «Spartak»	38	66—24	3:0	1:0
4.	Taškendi ASK	33	45—22	0:0	1:0
5.	Tbilisi ASK	32	58—27	0:0	0:0
6.	Riia ASK	27	52—48	3:1	3:0
7.	Minski «Spartak»	26	42—42	0:0	2:1
8.	Jerevani «Spartak»	25	42—48	1:2	1:0
9.	Alma-Ata «Dünamo»	24	33—32	1:2	2:0
10.	Minski ASK	24	32—39	0:0	1:0
11.	Kišinjovi «Dünamo»	16	36—64	6:3	2:1
12.	«Kalev»	14	17—41	—	—
13.	Ašhabadi «Lokomotiiv»	9	22—67	1:1	1:3
14.	Frunze «Zeniit»	9	19—85	0:0	1:1

1950, NSVL B-grupp

				«K»	vastu
1.	Moskva VMS	42	60—15	2:1	3:0
2.	Gorki «Torpeedo»	34	37—18	1:1	0:0
3.	Vilniuse «Spartak»	32	53—37	3:0	3:2
4.	Ivanovo «Kr. Znamja»	32	31—22	1:0	4:0
5.	Taškendi ASK	28	43—27	0:0	1:1
6.	Kišinjovi «Burevestnik»	28	41—41	2:1	2:1
7.	Tšeljabinski «Dzeržinets»	27	49—50	2:1	1:5
8.	Odessa «Pištševik»	26	33—32	1:1	1:1
9.	Alma-Ata «Dünamo»	23	36—37	3:1	0:0
10.	Petroskoi «Lokomotiiv»	22	16—27	1:1	0:1
11.	Frunze «TR»	20	31—50	2:1	1:1
12.	«Kalev»	17	25—39	—	—
13.	Ašhabadi «Spartak»	17	19—61	1:2	2:1
14.	Stalinabadi «Iskra»	16	19—37	2:2	0:0

1951, NSVL B-grupp

				«K»	vastu
1.	Kalinini ASK	49	62—26	2:0	4:1
2.	Minski «Dünamo»	49	57—30	0:0	3:1
3.	Moskva «Lokomotiiv»	48	72—38	1:0	3:0
4.	Bakuu «Neftjanik»	45	56—27	1:0	1:0
5.	Stalingradi «Torpeedo»	43	66—38	0:2	6:0
6.	Harkovi «Lokomotiiv»	43	60—38	2:0	0:0
7.	Vilniuse «Spartak»	39	47—40	0:0	3:1
8.	Jerevani «Dünamo»	38	40—22	1:0	0:1
9.	Užgorodi «Spartak»	37	51—41	2:1	0:0
10.	Kišinjovi «Burevestnik»	34	47—37	1:1	1:2
11.	Ivanovo «Kr. Znamja»	33	49—49	0:2	5:2
12.	Petroskoi «Kr. Zvezda»	29	28—39	0:2	1:0
13.	Taškendi ASK	27	30—48	5:1	0:0
14.	«Kalev»	25	31—48	—	—
15.	Stalinabadi «Dünamo»	25	33—74	2:0	1:0
16.	Frunze «TR»	21	36—67	0:3	1:1
17.	Alma-Ata «Dünamo»	20	30—59	0:2	1:0
18.	Ašhabadi «Spartak»	7	17—91	1:3	0:5

1952, NSVL B-grupp

				«K»	vastu
1.	Harkovi «Lokomotiiv»	21	21—11	—	
2.	Vilniuse «Spartak»	19	23—20	—	
3.	Tbilisi ASK	17	24—15	0:0	
4.	Ivanovo «Kr. Znamja»	17	24—25	3:0	
5.	Gorki «Torpeedo»	17	16—19	—	
6.	Moskva VMS	16	19—15	—	
7.	Bakuu «Neftjanik»	15	19—20	—	
8.	Kišinjovi «Burevestnik»	15	21—27	—	
9.	Alma-Ata «Dünamo»	8	13—28	0:0	
	Turniir 10.—18. kohani				
10.	Jerevani «Dünamo»	14	18—3	0:1	3:0
11.	Stalingradi «Torpeedo»	11	16—7	1:2	0:2
12.	Sverdlovski ASK	9	14—8		1:2
13.	Petroskoi «Kr. Zvezda»	9	18—16		2:1
14.	Kiievi ASK	8	13—9		1:2
15.	«Kalev»	8	10—12		
16.	Taškendi ASK	7	10—17		2:0
17.	Stalinabadi «Dünamo»	6	11—20		3:2
18.	Ašhabadi «Spartak»	0	2—10		0:1

1953, NSVL B-grupi II tsoon

				«K» vastu
1.	Ivanovo «Kr. Znamja»	24	27—9	0:1 1:1
2.	Minski «Dünamo»	24	25—12	1:0 1:1
3.	Odessa «Metallurg»	20	20—12	0:1 2:0
4.	Moskva «Zeniit»	19	19—18	3:0 2:0
5.	Riia «Daugava»	17	24—22	2:0 0:2
6.	Kišinjovi «Burevestnik»	16	14—20	0:0 0:0
7.	«Kalev»	14	9—19	— —
8.	Kalinini «Spartak»	11	20—25	0:0 0:0
9.	Moskva «Himik»	9	17—13	— 5:2
10.	Petroskoi «Kr. Zvezda»	8	15—40	0:1 2:0
	Turniir kõigi kohtade selgitamiseks			
20.	Sverdlovski «Avangard»	4	4—0	2:0
21.	«Kalev»	2	2—2	—
22.	Taškendi «Spartak»	0	0—4	0:2

1954, NSVL B-grupi III tsoon

				«K» vastu
1.	Moskva «Zeniit»	33	32—14	1:0 3:0
2.	Vilniuse «Spartak»	32	32—13	2:1 2:1
3.	Moskva «Himik»	29	36—21	4:0 2:1
4.	Ivanovo «Kr. Znamja»	24	20—15	3:0 0:0
5.	Kalinini «Spartak»	24	32—27	0:2 3:1
6.	Minski «Pištševik»	21	17—16	1:2 0:0
7.	Riia «Daugava»	21	20—24	2:0 1:0
8.	Saraatovi «Energia»	21	21—30	3:1 0:2
9.	Voronež	17	21—29	1:2 2:0
10.	Mosbassi «Šahtjor»	15	22—31	0:3 2:0
11.	«Kalev»	15	18—32	— —
12.	Petroskoi «Kr. Zvezda»	12	11—29	0:2 0:0

1955, NSVL B-grupi I tsoon

				«D» vastu
1.	Kišinjovi «Burevestnik»	46	86—46	7:0 3:1
2.	Kalinini «Spartak»	37	48—31	2:0 2:0
3.	Kiievi ASK	36	44—27	1:1 5:2
4.	Vilniuse «Spartak»	36	40—29	1:0 1:0
5.	Ivanovo «Kr. Znamja»	36	43—33	1:1 2:2
6.	Stupino	32	48—35	5:0 1:0
7.	Lvovi ASK	32	47—40	3:2 1:0
8.	Zaporožje «Metallurg»	32	37—33	3:0 0:1
9.	Harkovi «Lokomotiiv»	30	48—34	0:2 3:1
10.	Dnepropetrovski «Metallurg»	30	53—47	5:1 5:0
11.	Mosbassi «Šahtjor»	29	34—38	2:2 0:0
12.	Odessa «Pištševik»	27	39—47	2:0 2:0
13.	Užgorodi «Spartak»	25	33—40	1:0 3:0
14.	Riia «Daugava»	22	29—57	5:0 3:1
15.	Sevastoopoli MLSK	20	25—61	0:0 5:3
16.	Tallinna «Dünamo»	10	22—78	— —

1956, NSVL B-grupi I tsoon

				«D»	vastu
1.	Minski «Spartak»	47	45—26	2:1	0:1
2.	Taganrogi «Torpeedo»	46	65—33	2:2	5:0
3.	Zaporožje «Metallurg»	46	53—35	1:1	3:2
4.	Mosbassi «Šahtjor»	44	56—36	1:1	2:0
5.	Lvovi ASK	41	49—24	1:0	4:1
6.	Kiievi ASK	39	43—27	0:2	0:2
7.	Stupino	38	51—33	0:2	2:1
8.	Ivanovo «Kr. Znamja»	36	37—36	2:1	3:1
9.	Vilniuse «Spartak»	35	51—29	1:2	6:1
10.	Harkovi «Avangard»	35	40—44	2:0	0:2
11.	Tallinna «Dünamo»	32	36—44	—	—
12.	Stanislavi «Spartak»	30	49—57	2:0	0:2
13.	Užgorodi «Spartak»	29	28—33	0:0	0:0
14.	Dnepropetrovski «Metallurg»	29	40—58	2:0	2:3
15.	Odessa «Pištševik»	26	41—58	0.0	0:0
16.	Riia «Daugava»	26	27—48	0:1	0:0
17.	Kalinini «Spartak»	25	27—48	0:2	0:0
18.	Petroskoi ASK	8	20—89	0:0	1:5

1957, NSVL B-grupi II tsoon

				«D»	vastu
1.	Stanislavi «Spartak»	52	66—27	3:0	2:1
2.	Lvovi ASK	48	51—32	0:0	2:0
3.	Leningradi «TR»	47	68—32	3:0	4:1
4.	Dnepropetrovski «Metallurg»	42	65--43	2:2	2:4
5.	Odessa «Pištševik»	39	65—48	0:0	1:1
6.	Tallinna «Dünamo»	39	52—44	—	—
7.	Stupino	38	44—39	1:4	1:1
8.	Kiievi ASK	37	42—36	0:1	1:1
9.	Mosbassi «Šahtjor»	37	53—47	2:3	1:0
10.	Užgorodi «Spartak»	33	41—40	0:1	3:2
11.	Vilniuse «Spartak»	32	37—42	1:1	0:2
12.	Poltaava «Kolgospnik»	28	43—57	0:2	2:1
13.	Nikolajevi «Avangard»	27	50—63	2:2	2:2
14.	Kaliningradi «Pištševik»	27	35—57	1:1	1:4
15.	Minski «Urožai»	26	42—57	1:2	1:2
16.	Dneprodzeržinski «Himik»	23	38—65	0:1	2:4
17.	Sormovo «Avangard»	22	39—51	1:3	2:0
18.	Riia «Daugava»	15	22—63	0:3	0:0

1958, NSVL B-grupi III tsoon

				«D»	vastu
1.	Lvovi ASK	43	45—26	0:0	0:0
2.	Minski «Spartak»	41	56—25	2:0	2:1
3.	Vinnitsa «Lokomotiiv»	35	42—37	2:3	1:2
4.	Užgorodi «Spartak»	35	36—38	1:1	0:4
5.	Stanislavi «Spartak»	33	43—34	1:1	1:4
6.	Gluhhovo «Trud»	33	32—29	4:1	0:0
7.	Tallinna «Dünamo»	32	44—37	—	—
8.	Kiievi ASK	31	44—38	1:0	0:1
9.	Minski «Urožai»	31	33—31	0:0	3:0
10.	Vilniuse «Spartak»	29	31—31	1:2	1:1
11.	Kalinini «Volga»	28	36—34	1:1	3:2
12.	Odessa «Tšernomorets»	26	33—42	1:0	0:2
13.	Riia «Daugava»	22	38—51	1:4	2:4
14.	Rovno «Kolgospnik»	22	44—65	2:2	0:3
15.	Kaliningradi «Baltika»	20	29—46	2:2	2:0
16.	Leningradi RTI	19	32—59	1:1	2:2

1959, NSVL B-grupi IV tsoon

				«D» vastu	
1.	Vinnitsa «Lokomotiiv»	41	59—30	4:1	0:0
2.	Kaliningradi «Baltika»	40	58—27	1:2	5:1
3.	Odessa ASK	36	41—26	3:1	0:1
4.	Odessa «Tšernomorets»	34	40—25	2:0	1:3
5.	Vilniuse «Spartak»	34	38—31	2:0	0:0
6.	Lvovi ASK	33	48—27	0:0	1:4
7.	Užgorodi «Spartak»	29	34—34	1:0	0:0
8.	Tallinna «Dünamo»	28	37—35	—	—
9.	Rovno «Kolgospnik»	24	49—49	2:1	2:2
10.	Sevastoopoli MLSK	23	31—45	0:3	1:0
11.	Riia «Daugava»	21	32—44	1:2	1:1
12.	Simferoopoli «Avangard»	21	20—38	1:4	3:2
13.	Minski «Urožai»	20	25—46	1:0	0:2
14.	Stanislavi «Spartak»	18	26—53	2:1	0:3
15.	Ternopoli «Avangard»	18	23—50	1:2	0:3

1960, NSVL A-klass (I liiga)

				«K» vastu	
1.	Moskva «Torpeedo»	14	17—9	6:0	2:1
2.	Kiievi «Dünamo»	11	19—14	—	—
3.	Moskva «Dünamo»	11	12—10	4:0	2:1
4.	Rostovi ASK	10	13—12	1:0	3:1
5.	Moskva «Lokomotiiv»	7	14—19	—	—
6.	Moskva AKSK	7	7—18	—	—
	7.—12. koha turniir				
7.	Moskva «Spartak»	13	19—14	—	—
8.	Tbilisi «Dünamo»	12	18—12	9:2	5:2
9.	Jerevani «Spartak»	11	11—12	3:0	2:2
10.	Leningradi «Admiraltejets»	9	17—15	—	—
11.	Minski «Belaruss»	9	8—12	—	—
12.	Riia «Daugava»	6	10—18	0:0	4:0
	13.—18. koha turniir				
13.	Harkovi «Avangard»	12	11—5	1:1	3:0
14.	Taškendi «Pahtakor»	11	11—9	3:2	2:0
15.	Leningradi «Zeniit»	11	13—12	1:0	6:0
16.	Kuibõševi «Krõlja Sovetov»	10	15—13	—	—
17.	Donetski «Šahtjor»	10	10—12	—	—
18.	Alma-Ata «Kairat»	6	6—15	—	—
	19.—22. koha turniir				
19.	«K a l e v»	7	8—11	×	×
20.	Vilniuse «Spartak»	6	8—8	2:2	1:1
21.	Bakuu «Neftjanik»	6	6—7	0:1	0:2
22.	Kišinjovi «Moldova»	5	10—6	2:1	2:0*
				2:2	6:0

Märkus: *) Kaks esimest mängu «Moldovaga» mängitud alagrupis, kaks viimast finaalgrupis.

1960, NSVL B-grupp, liiduvabariikide I tsoon

				«D»	vastu
1.	Tbilisi «Lokomotiiv»	54	80—18	3:0	1:0
2.	Minski «Urožai»	49	60—18	3:1	3:1
3.	Leninakani «Širak»	41	54—30	1:0	1:3
4.	Kišinjovi «Vierul»	33	37—28	3:0	1:1
5.	Kirovokani «Lori»	32	31—25	0:0	4:0
6.	Jerevani «Burevestnik»	32	42—34	2:0	3:0
7.	Batumi «Dünamo»	31	39—25	4:0	0:0
8.	Liepaja «Sarkanais Metallurgs»	30	40—41	0:1	2:3
9.	Gomeli «Lokomotiiv»	30	36—38	4:2	2:0
10.	Riia Vagunitehas	25	49—65	3:1	1:3
11.	Kaunase «Banga»	25	23—37	2:0	1:0
12.	Vitebski «Kr. Znamja»	21	26—44	1:1	0:1
13.	Mogiljovi «Himik»	20	36—54	1:3	3:1
14.	Benderõ «Nistru»	20	35—69	1:1	1:0
15.	Bresti «Spartak»	18	27—59	2:1	2:1
16.	Tallinna «Dünamo»	17	25—55	—	—

1961, A-klass (I liiga)

				«K»	vastu
1.	Kiievi «Dünamo»	45	58—28	6:1	4:0
2.	Moskva «Torpeedo»	41	68—35	—	—
3.	Moskva «Spartak»	40	57—34	5:1	2:2
4.	Moskva AKSK	38	61—43	1:0	4:0
5.	Moskva «Lokomotiiv»	38	58—42	—	—
6.	Harkovi «Avangard»	34	30—25	—	—
7.	Tbilisi «Dünamo»	33	50—30	—	—
8.	Jerevani «Spartak»	32	37—41	2:2	2:0
9.	Rostovi ASK	30	37—41	—	—
10.	Taškendi «Pahtakor»	30	44—61	1:1	0:0
	11.—22. koha turniir				
11.	Moskva Dünamo»	41	57—39	1:0	0:0
12.	Donetski «Šahtjor»	34	45—37	0:1	3:2
13.	Leningradi «Zeniit»	32	50—52	1:1	2:1
14.	Leningradi «Admiraltejets»	31	49—47	2:0	6:2
15.	Voroneži «Trud»	30	39—38	1:1	2:2
16.	Kišinjovi «Moldova»	30	46—54	1:1	2:1
17.	Alma-Ata «Kairat»	28	31—48	2:1	3:0
18.	Bakuu «Neftjanik»	27	36—52	3:0	2:1
19.	Minski «Belaruss»	24	29—44	2:1	2:1
20.	Vilniuse «Spartak»	19	33—64	3:1	5:1
21.	Riia «Daugava»	17	30—63	1:0	3:3
22.	«K a l e v»	10	25—74	×	×

1961, NSVL B-grupp, liiduvabariikide I tsoon

				BL	vastu
1.	Tbilisi «Lokomotiiv»	47	59—24	2:0	3:0
2.	Leninakani «Širak»	39	56—28	3:1	3:1
3.	Gomeli «Lokomotiiv»	36	37—24	3:0	0:0
4.	Mogiljovi «Himik»	36	45—37	1:0	3:1
5.	Kirovokani «Lori»	35	35—24	1:1	1:2
6.	Batumi «Dünamo»	35	36—28	3:1	0:0
7.	Riia Vagunitehas	33	54—41	3:1	1:2
8.	Vitebski «Kr. Znamja»	32	44—46	2:2	1:1
9.	Suhhumi «Ritsa»	29	42—35	3:2	0:1
10.	Benderõ «Nistru»	26	32—50	1:2	2:1
11.	Tiraspoli «Pištševik»	24	35—53	2:2	0:2
12.	BL (Tallinn)	23	32—50	—	—
13.	Bresti «Spartak»	22	28—43	4:0	0:0
14.	Kaunase «Banga»	22	31—46	1:0	3:4
15.	Bobruiski ASK	21	26—46	0:0	0:2
16.	Liepaja «Selmaš»	20	31—48	1:1	4:2

1962, NSVL B-grupp, liiduvabariikide I tsoon

				«K» vastu		«D» vastu	
1.	Gomeli «Lokomotiiv»	46	43—19	1:0	2:0	4:1	2:0
2.	Leninakani «Širak»	43	45—27	1:0	3:2	2:0	3:2
3.	Jerevani «Nairi»	42	51—29	2:2	1:1	4:0	3:0
4.	Bresti «Spartak»	39	39—25	2:1	1:0	2:1	3:0
5.	Tbilisi «Lokomotiiv»	38	52—32	1:1	1:1	6:0	1:0
6.	Mogiljovi «Himik»	36	35—32	0:0	0:0	3:2	1:0
7.	Minski ASK	35	27—25	1:2	0:0	2:0	1:1
8.	Suhhumi «Dünamo»	32	36—33	0:1	0:1	5:0	3:2
9.	«Kalev»	31	35—31	—	—	2:2	1:2
10.	Bakuu «Neft. Kamni»	31	39—43	1:0	1:1	1:1	1:3
11.	Liepaja «Zvejnieks»	30	29—31	1:3	0:0	1:1	2:1
12.	Kaunase «Banga»	28	32—31	2:1	2:0	4:0	0:1
13.	Riia Vagunitehas	24	34—46	1:1	2:0	1:0	3:0
14.	Benderõ «Nistru»	24	30—42	0:2	1:3	4:0	1:4
15.	Vitebski «Kr. Znamja»	24	24—40	0:2	0:2	2:0	2:0
16.	Tiraspoli «Pištševik»	23	31—52	0:3	0:1	0:1	0:3
17.	Tallinna «Dünamo»	16	26—70	2:2	2:1	—	—

1963, NSVL B-grupp, liiduvabariikide I tsoon

				«D» vastu	
1.	Batumi «Dünamo»	43	37—18	1:1	2:1
2.	Kirovokani «Lori»	41	43—22	0:1	1:0
3.	Kirovobadi «Dünamo»	40	55—26	2:1	1:3
4.	Rustavi «Metallurg»	37	44—24	0:1	1:0
5.	Tallinna «Dünamo»	35	34—21	—	—
6.	Suhhumi «Dünamo»	35	34—23	0:1	0:0
7.	Liepaja «Zvejnieks»	28	21—24	1:0	0:1
8.	Tiraspoli «Lutšaferul»	28	36—43	1:0	1:1
9.	Jerevani «Nairi»	27	37—40	1:1	0:1
10.	Vitebski «Dvina»	27	31—37	1:3	0:2
11.	Mogiljovi «Spartak»	25	20—34	1:4	2:1
12.	Benderõ «Nistru»	25	25—40	0:0	1:1
13.	Minski ASK	24	23—34	0:0	0:1
14.	Klaipeda «Granitas»	24	23—41	1:0	1:3
15.	Bresti «Spartak»	23	17—27	0:3	0:0
16.	Beltsõ «Stroitel»	18	25—51	0:1	2:2

1964, NSVL II liiga

				«D» vastu	
1.	Moskva «Lokomotiiv»	35	32—23	0:0	2:0
2.	Odessa ASK	33	27—19	3:0	2:0
3.	Taškendi «Pahtakor»	31	31—20	—	—
4.	Odessa «Tšernomorets»	31	36—28	—	—
5.	Vilniuse «Žalgiris»	29	33—28	—	—
6.	Harkovi «Avangard»	26	32—27	—	—
7.	Jerevani «Ararat»	26	26—23	2:1	0:0
8.	Tšeljabinski «Lokomotiiv»	25	22—22	—	—
9.	Tbilisi «Lokomotiiv»	24	30—30	0:0	0:2
10	Lvovi «Karpatõ»	24	29—36	0:5	2:0
11.	Luganski «Zarja»	23	16—18	—	—
12.	Voroneži «Trud»	21	15—29	2:0	0:1
13.	Riia «Daugava»	20	22—30	—	—
14.	Karaganda «Šahtjor»	16	15—33	1:1	1:3
	15.—27. koha turniir				
15.	Krasnodari «Kuban»	42	33—24	1:0	1:0
16.	Volgogradi «Traktor»	41	35—35	1:0	1:1
17.	Zaporožje «Metallurg»	39	35—25	0:0	2:0
18.	Leningradi «Dünamo»	38	46—41	0:2	1:0
19.	Novosibirski ASK	38	33—34	2:1	0:1
20.	Sverdlovski «Uralmaš»	38	38—43	0:1	2:1

21.	Ašhabadi «Stroitel»	36	44—51	0:2	3:0
22.	Dnepropetrovski «Dnepr»	35	35—41	0:1	3:2
23.	Tallinna «Dünamo»	31	33—39	—	—
24.	Kalinini «Volga»	30	30—45	0:2	1:0
25.	Gomeli «Spartak»	27	19—37	2:1	0:0
26.	Dušanbe «Energeetik»	24	25—59	1:0	0:1
27.	Frunze «Alga»	24	32—66	2:2	1:1

Märkus: turniiril 1.—14. kohani on arvestatud ainult finaalturniiri punktid, turniiril 15.—27. kohani kõik punktid.

1965, NSVL II liiga

				«D»	vastu
1.	Alma-Ata «Kairat»	38	37—17	0:1	1:0
2.	Jerevani «Ararat»	38	46—34	1:0	1:0
3.	Harkovi «Avangard»	36	36—34	—	—
4.	Ivanovo «Tekstilštšik»	35	40—27	—	—
5.	Jaroslavli «Šinnik»	35	36—23	3:2	2:1
6.	Sverdlovski «Uralmaš»	35	39—28	—	—
7.	Luganski «Zarja»	33	33—29	2:1	2:0
8.	Dnepropetrovski «Dnepr»	31	28—27	1:0	3:1
9.	Lvovi «Karpatõ»	30	29—25	2:0	0:0
10.	Vilniuse «Žalgiris»	28	33—33	3:0	2:2
11.	Gorki «Volga»	28	28—39	—	—
12.	Karaganda «Šahtjor»	27	25—26	—	—
13.	Groznõi «Terek»	25	33—45	—	—
14.	Kišinjovi «Moldova»	23	16—29	—	—
15.	Riia «Daugava»	20	26—47	1:0	3:1
16.	Tšeljabinski «Lokomotiiv»	18	21—43	—	—
	17.—32. koha turniir				
17.	Frunze «Alga»	51	49—39	1:1	0:0
18.	Volgogradi «Traktor»	47	45—44	0:1	2:2
19.	Novosibirski ASK	47	51—53	3:1	2:1
20.	Leningradi «Dünamo»	46	69—60	3:1	5:2
21.	Vinnitsa «Lokomotiiv»	46	41—37	2:0	0:0
22.	Voroneži «Trud»	46	41—38	1:1	1:0
23.	Taškendi obl. «Politotdel»	46	35—37	0:2	1:1
24.	Gomeli «Spartak»	45	35—42	1:0	2:0
25.	Krasnodari «Kuban»	43	38—41	0:0	0:0
26.	Tbilisi «Lokomotiiv»	40	60—63	0:0	5:2
27.	Ašhabadi «Stroitel»	39	52—64	0:0	3:0
28.	Zaporožje «Metallurg»	37	44—60	3:3	1:1
29.	Dušanbe «Energeetik»	35	39—55	1:3	0:1
30.	Kalinini «Volga»	35	33—57	0:1	2:2
31.	Tallinna «Dünamo»	28	34—69	—	—
32.	Rostovi «Rotselmaš»	27	37—76	2:0	1:1

1966, NSVL II liiga 1. alagrupp

				«D»	vastu
1.	Vilniuse «Žalgiris»	43	45—23	3:2	3:0
2.	Ivanovo «Tekstilštšik»	41	52—26	0:0	5:0
3.	Krasnodari «Kuban»	39	46—19	0:1	2:0
4.	Kirovobadi «Dünamo»	39	35—17	1:0	2:0
5.	Kaasani «Rubiin»	39	32—23	0:0	1:0
6.	Riia «Daugava»	36	43—32	1:0	0:0
7.	Tbilisi «Lokomotiiv»	36	43—38	1:1	0:1
8.	Groznõi «Terek»	33	26—28	1:0	1:0
9.	Batumi «Dünamo»	32	35—36	0:3	3:0
10.	Naltšiki «Spartak»	32	26—33	0:0	2:1
11.	Rostovi «Rostselmaš»	29	37—42	1:1	5:0
12.	Volgogradi «Traktor»	29	31—37	2:1	2:0
13.	Stavropoli «Dünamo»	27	24—32	0:3	4:0

14.	Kaliningradi «Baltika»	26	20—32	2:1	0:0
15.	Gomeli «Spartak»	26	16—29	2:0	1:0
16.	Leninakani «Širak»	22	25—55	3:0	2:1
17.	Tallinna «Dünamo»	15	16—50	—	—

1967, NSVL II liiga 1. alagrupp

				«D» vastu	
1.	Kirovobadi «Dünamo»	52	49—25	0:0	1:1
2.	Riia «Daugava»	52	44—22	0:1	0:0
3.	Krasnodari «Kuban»	49	39—17	1:0	1:0
4.	Kaasani «Rubiin»	44	36—26	4:1	2:0
5.	Groznõi «Terek»	44	32—23	0:0	0:0
6.	Leningradi «Dünamo»	43	46—29	4:1	2:1
7.	Gomeli «Spartak»	41	27—24	0:0	1:0
8.	Tbilisi «Lokomotiiv»	39	39—36	1:0	1:0
9.	Volgograd «Traktor»	39	35—36	0:2	1:0
10.	Stavropoli «Dünamo»	39	30—39	1:0	0:0
11.	Tkibuli «Mešahte»	37	40—39	2:0	0:3
12.	Naltšiki «Spartak»	37	36—36	1:0	1:0
13.	Kaliningradi «Baltika»	37	30—35	1:1	2:0
14.	Ivanovo «Tekstilštšik»	36	32—40	2:1	2:0
15.	Vilniuse «Žalgiris»	32	30—34	1:1	1:0
16.	Ordžonikidze «Spartak»	31	34—45	1:1	1:2
17.	Rostovi «Rostselmaš»	27	37—46	1:2	3:0
18.	Batumi «Dünamo»	27	32—55	0:1	0:2
19.	Leninakani «Širak»	27	32—56	0:2	3:2
20.	Tallinna «Dünamo»	26	25—42	—	—

1968, NSVL II liiga 1. alagrupp

				«D» vastu	
1.	Lvovi «Karpatõ»	59	80—34	2:1	4:0
2.	Kiievi ASK	57	58—23	4:1	0:0
3.	Odessa ASK	50	50—30	1:1	5:2
4.	Žitomiri «Avtomobilist»	50	38—19	1:0	0:0
5.	Poltaava «Selstroi»	49	50—34	4:1	0:1
6.	Leningradi «Dünamo»	46	70—39	6:0	0:0
7.	Lvovi ASK	46	40—42	1:1	1:1
8.	Riia «Daugava»	45	39—27	1:0	1:1
9.	Kišinjovi «Moldova»	44	40—36	3:0	2:0
10.	Vinnitsa «Lokomotiiv»	41	46—33	1:0	2:0
11.	Ždanovi «Azovets»	39	30—30	1:0	0:0
12.	Severodonetski «Himik»	36	44—51	1:0	3:1
13.	Kaluuga «Lokomotiiv»	35	35—36	2:0	1:2
14.	Tuula «Metallurg»	34	31—40	2:0	0:1
15.	Kalinini «Volga»	34	33—44	0:1	0:3
16.	Vilniuse «Žalgiris»	33	31—42	0:1	2:1
17.	Krivoi Rogi «Krivbass»	32	40—51	2:2	2:0
18.	Kaliningradi «Baltika»	29	30—59	2:2	0:0
19.	Grodno «Neman»	29	19—54	1:1	1:2
20.	Tallinna «Dünamo»	28	29—60	—	—
21.	Gomeli «Spartak»	24	21—50	0:2	1:0

Kokku aastail 1947—1968 üleliidulisel areenil mänginud 26 Eesti NSV meeskonda	mängitud	786 mängu
	neist	183 võitu
		212 viiki
		391 kaotust
	väravate vahe	728:1210

Siia on arvestatud ka «Kalevi» mängud meistrisarjas 1960 ja 1961.

NSV LIIDU MEISTRIVÕISTLUSED

I liiga

1936 (kevad)

1.	Moskva «Dünamo»	18*	**Moskva «Dünamo»:** A. Kvasnikov, J. Fokin, G. Katšalin, P. Korotkov, L. Kortšebokov, A. Kõsljajev, T. Teterin, J. Jelissejev, A. Lapšin, A. Rjomin, S. Iljin, A. Ponomarjov, V. Pavlov, M. Semitšastnõi, V. Smirnov, M. Jakušin, treener K. Kvašnin.
2.	Kiievi «Dünamo»	14	
3.	Moskva «Spartak»	13	
4.	ZDKA**	11	
5.	Moskva «Lokomotiiv»	10	
6.	Leningradi «Dünamo»	9	
7.	Leningradi «Krasnaja Zarja»	9	

1936 (sügis)

1.	Moskva «Spartak»	17	**Moskva «Spartak»:** A. Akimov, I. Rõžov, A. Mihhailov, G. Putilin, V. Sokolov, S. Artemjev, G. Glazkov, V. Jegorov, A. Jerjomin, N. Žigalin, M. Zaitsev, S. Kustõlkin, V. Liventsov, V. Nikiforov, L. Rumjantsev, B. Stepanov, V. Stepanov, B. Štšebrov.
2.	Moskva «Dünamo»	16	
3.	Tbilisi «Dünamo»	16	
4.	Moskva «Lokomotiiv»	15	
5.	Leningradi «Krasnaja Zarja»	13	
6.	Kiievi «Dünamo»	12	
7.	Leningradi «Dünamo»	12	
8.	AKSK	11	

1937

1.	Moskva «Dünamo»	38	**Moskva «Dünamo»:** A. Kvasnikov, J. Fokin, P. Korotkov, L. Kortšebokov, V. Teterin, J. Jelissejev, G. Katšalin, A. Lapšin, A. Mõsljajev, A. Tšernõšov, N. Beloussov, G. Djomin, S. Iljin, V. Pavlov, A. Ponomarjov, M. Semitšastnõi, V. Smirnov, I. Štšerbakov, M. Jakušin, treener V. Dubinin.
2.	Moskva «Spartak»	37	
3.	Kiievi «Dünamo»	36	
4.	Tbilisi «Dünamo»	34	
5.	Moskva «Metallurg»	32	
6.	Moskva «Lokomotiiv»	31	
7.	Leningradi «Dünamo»	29	
8.	Leningradi «Krasnaja Zarja»	28	
9.	AKSK	23	

1938

1.	Moskva «Spartak»	39***	**Moskva «Spartak»:** A. Golovkin, V. Žmelkov, A. Kvasnikov, V. Sokolov, V. Sokolov, S. Artemjev, G. Tutškov, S. Udalejev, G. Glazkov, N. Guljajev, N. Issajev, A. Kassimov, P. Kornilov, P. Lapšin, N. Morozov, L. Rumjantsev, V. Semjonov, A. Sokolov, B. Stepanov, V. Stepanov, treener K. Kvašnin.
2.	AKSK	37	
3.	Moskva «Metallurg»	37	
4.	Kiievi «Dünamo»	36	
5.	Moskva «Dünamo»	32	
6.	Tbilisi «Dünamo»	31	
7.	Leningradi «Dünamo»	30	
8.	Moskva «Lokomotiiv»	30	
9.	Moskva «Torpeedo»	29	
10.	Odessa «Dünamo»	29	
11.	Stalino «Stahhanovets»	29	
12.	Stalingradi «Traktor»	27	
13.	Leningradi «Elektrik»	24	
14.	Leningradi «Stalinets»	24	
15.	Harkovi «Selmaš»	22	
16.	Moskva «Stalinets»	21	
17.	Kiievi «Lokomotiiv»	21	
18.	Rostovi «Dünamo»	20	

* Võit andis 3, viik — 2 ja kaotus 1 punkti
** Edaspidi AKSK — Armee Kerkspordiklubi
*** Alates 1938. a. andis võit 2, viik — 1 ja kaotus — 0 punkti.

19.	Bakuu «Temp»	20
20.	Leningradi «Spartak»	20
21.	Harkovi «Spartak»	17
22.	Leningradi «Zeniit»	17
23.	Moskva «Pištševik»	16
24.	Tbilisi «Lokomotiiv»	15
25.	Moskva «Krõlja Sovetov»	15
26.	Moskva «Burevestnik»	12

1939

1.	Moskva «Spartak»	37
2.	Tbilisi «Dünamo»	33
3.	AKSK	32
4.	Stalingradi «Traktor»	30
5.	Moskva «Lokomotiiv»	30
6.	Moskva «Metallurg»	29
7.	Moskva «Dünamo»	28
8.	Kiievi «Dünamo»	26
9.	Moskva «Torpeedo»	23
10.	Leningradi «Dünamo»	22
11.	Leningradi «Zeniit»	21
12.	Stalino «Stahhanovets»	20
13.	Leningradi «Elektrik»	17
14.	Odessa «Dünamo»	16

Moskva «Spartak»: A. Akimov, V. Žmelkov, V. Sokolov, V. Sokolov, G. Tutškov, S. Artemjev, N. Guljajev, K. Malinin, G. Glazkov, V. Djomin, P. Kornilov, A. Protassov, L. Rumjantsev, V. Semjonov, V. Stepanov jt.

1940

1.	Moskva «Dünamo»	36
2.	Tbilisi «Dünamo»	34
3.	Moskva «Spartak»	31
4.	AKSK	29
5.	Leningradi «Dünamo»	27
6.	Moskva «Lokomotiiv»	25
7.	Stalingradi «Traktor»	23
8.	Kiievi «Dünamo»	21
9.	Moskva «Krõlja Sovetov»	19
10.	Leningradi «Zeniit»	18
11.	Moskva «Torpeedo»	18
12.	Stalino «Stahhanovets»	16
13.	Moskva «Metallurg»	15

Moskva «Dünamo»: J. Fokin, N. Medvedev, V. Radikorski, I. Stankevitš, N. Palõska, J. Jelissejev, A. Lapšin, A. Tšernõšov, G. Katšalin, N. Postavnin, N. Medvedev, S. Iljin, M. Semitšastnõi, N. Dementjev, M. Jakušin, A. Nazarov, S. Solovjov, S. Tšernikov, V. Behtenev, V. Trofimov, treener B. Arkadjev.

1945

1.	Moskva «Dünamo»	40
2.	AKSK	39
3.	Moskva «Torpeedo»	27
4.	Tbilisi «Dünamo»	26
5.	Leningradi «Dünamo»	25
6.	Leningradi «Zeniit»	23
7.	Stalingradi «Traktor»	21
8.	Moskva «Krõlja Sovetov»	18
9.	Minski «Dünamo»	17
10.	Moskva «Spartak»	15
11.	Kiievi «Dünamo»	8
12.	Moskva «Lokomotiiv»	5

Moskva «Dünamo»: A. Homitš, N. Medvedev, V. Radikorski, A. Petrov, L. Solovjov, S. Nikultsev, M. Semitšastnõi, I. Stankevitš, V. Blinkov, A. Maljavkin, N. Nazarov, V. Trofimov, V. Kartsev, S. Solovjov, N. Dementjev, K. Beskov, S. Iljin, V. Savdunin, treener M. Jakušin.

1946

1.	AKSK	37
2.	Moskva «Dünamo»	33
3.	Tbilisi «Dünamo»	33
4.	Moskva «Torpeedo»	27
5.	Leningradi «Dünamo»	24
6.	Moskva «Spartak»	21
7.	Moskva «Krõlja Sovetov»	18
8.	Stalingradi «Traktor»	16
9.	Leningradi «Zeniit»	15
10.	Kuibõševi «Krõlja Sovetov»	14
11.	Minski «Dünamo»	13
12.	Kiievi «Dünamo»	13

AKSK: V. Nikanorov, V. Jakušin, K. Ljaskovski, G. Tutškov, A. Portnov, I. Kotšetkov, A. Prohhorov, A. Vinogradov, I. Štšerbakov, B. Afanasjev, J. Babitš, A. Grinin, V. Nikolajev, V. Bobrov, V. Djomin, V. Solovjov, P. Štšerbatenkov, N. Škatulov, M. Didevitš, V. Menšikov, treenerid B. Arkadjev ja J. Nikišin.

1947

1.	AKSK	40
2.	Moskva «Dünamo»	40
3.	Tbilisi «Dünamo»	33
4.	Kiievi «Dünamo»	27
5.	Moskva «Torpeedo»	24
6.	Leningradi «Zeniit»	22
7.	Kuibõševi «Krõlja Sovetov»	22
8.	Moskva «Spartak»	21
9.	Stalingradi «Traktor»	21
10.	Leningradi «Dünamo»	19
11.	Moskva «Krõlja Sovetov»	18
12.	Minski «Dünamo»	14
13.	VVS	11

AKSK: V. Nikonorov, V. Tšistohvalov, I. Kotšetkov, A. Prohorov, K. Ljaskovski, A. Portnov, A. Vodjagin, V. Solovjov, A. Vinogradov, B. Afanasjev, A. Bašaškin, J. Babitš, V. Menšikov, A. Grinin, V. Nikolajev, G. Fedotov, V. Bobrov, V. Djomin, M. Didevitš, S. Šapošnikov, P. Štšerbatenko, N. Škatulov, treenerid B. Arkadjev ja J. Nikišin.

1948

1.	AKSK	41
2.	Moskva «Dünamo»	40
3.	Moskva «Spartak»	37
4.	Tbilisi «Dünamo»	33
5.	Moskva «Torpeedo»	33
6.	Leningradi «Dünamo»	25
7.	Moskva «Lokomotiiv»	24
8.	Stalingradi «Torpeedo»	21
9.	VVS	21
10.	Kiievi «Dünamo»	20
11.	Kuibõševi «Krõlja Sovetov»	19
12.	Minski «Dünamo»	18
13.	Leningradi «Zeniit»	17
14.	Moskva «Krõlja Sovetov»	15

AKSK: V. Nikanorov, V. Tšistohvalov, I. Kotšetkov, K. Ljaskovski, A. Portnov, A. Vodjagin, V. Solovjov, A. Bašaškin, A. Grinin, V. Nikolajev, G. Fedotov, V. Bobrov, V. Djomin, M. Didevitš, J. Nõrkov, B. Afanasjev, S. Špošnikov, J. Gorbunov, B. Koverznev, V. Tšanov, V. Kolesnikov, treener B. Arkadjev.

1949

1.	Moskva «Dünamo»	57
2.	AKSK	51
3.	Moskva «Spartak»	49
4.	Moskva «Torpeedo»	42
5.	Leningradi «Zeniit»	42
6.	Tbilisi «Dünamo»	40
7.	Kiievi «Dünamo»	40
8.	VVS	35
9.	Leningradi «Dünamo»	34
10.	Kuibõševi «Krõlja Sovetov»	32
11.	Moskva «Lokomotiiv»	30
12.	Harkovi «Lokomotiiv»	30
13.	Stalingradi «Torpeedo»	26

Moskva «Dünamo»: L. Solovjov, K. Beskov, M. Semitšastnõi, A. Maljavkin, S. Solovjov, V. Blinkov, A. Homitš, V. Kartsev, V. Trofimov, A. Petrov, I. Konov, V. Savdunin, V. Sanaja, P. Ivanov, treener M. Jakušin.

14.	Bakuu «Neftjanik»	24	
15.	Minski «Dünamo»	22	
16.	Jerevani «Dünamo»	21	
17.	Riia «Daugava»	19	
18.	Stalino «Šahtjor»	18	
	1950		
1.	AKSK	53	**AKSK:** V. Nikanorov, V. Tšanov, A. Bašaškin, V. Tšistohvalov, J. Nõrkov, A. Jerošin, A. Vodjagin, A. Petrov, A. Grinin, V. Djomin, V. Nikolajev, V. Solovjov, B. Koverznev, V. Tšaitšuk, treener B. Arkadjev.
2.	Moskva «Dünamo»	50	
3.	Tbilisi «Dünamo»	47	
4.	VVS	45	
5.	Moskva «Spartak»	44	
6.	Leningradi «Zeniit»	43	
7.	Kuibõševi «Krõlja Sovetov»	40	
8.	Leningradi «Dünamo»	38	
9.	Tbilisi «Spartak»	37	
10.	Moskva «Torpeedo»	36	
11.	Stalino «Šahtjor»	33	
12.	Riia «Daugava»	32	
13.	Kiievi «Dünamo»	31	
14.	Jerevani «Dünamo»	31	
15.	Moskva «Lokomotiiv»	30	
16.	Harkovi «Lokomotiiv»	28	
17.	Minski «Dünamo»	23	
18.	Stalingradi «Torpeedo»	22	
19.	Bakuu «Neftjanik»	21	
	1951		
1.	AKSK	43	**AKSK:** V. Nikanorov, V. Tšanov, V. Tšistohvalov, A. Bašaškin, J. Nõrkov, A. Krušenok, A. Vodjagin, A. Petrov, M. Rodin, N. Senjukov, A. Grinin, V. Nikolajev, B. Koverznev, V. Solovjov, V. Djomin, V. Tšaitšuk, V. Jelizarov, A. Zaitsevski, A. Ponomarjov, treenerid B. Arkadjev ja G. Fedotov.
2.	Tbilisi «Dünamo»	36	
3.	Stalino «Šahtjor»	34	
4.	Kuibõševi «Krõlja Sovetov»	34	
5.	Moskva «Dünamo»	32	
6.	Moskva «Spartak»	31	
7.	Leningradi «Zeniit»	28	
8.	Kiievi «Dünamo»	27	
9.	Leningradi «Dünamo»	27	
10.	VVS	26	
11.	Riia «Daugava»	25	
12.	Moskva «Torpeedo»	24	
13.	VMS	23	
14.	Tbilisi «Spartak»	16	
15.	Gorki «Torpeedo»	14	
	1952		
1.	Moskva «Spartak»	20	**Moskva «Spartak»:** V. Tšernõšov, J. Kostikov, V. Fokin, N. Tištšenko, V. Belov, J. Sedov, O. Timakov, I. Netto, A. Paramonov, A. Iljin, N. Simonjan, N. Dementjev, V. Jemõšev, A. Rõstsov, N. Paršin, V. Terentjev, treenerid V. Sokolov ja A. Dangulov.
2.	Kiievi «Dünamo»	17	
3.	Moskva «Dünamo»	17	
4.	Tbilisi «Dünamo»	16	
5.	Leningradi «Dünamo»	15	
6.	Kalinini linnameeskond	14	
7.	Leningradi «Zeniit»	14	
8.	Kuibõševi «Krõlja Sovetov»	13	
9.	Moskva «Lokomotiiv»	12	
10.	Moskva «Torpeedo»	12	
11.	VVS	10	
12.	Riia «Daugava»	9	
13.	Stalino «Šahtjor»	8	
14.	Minski «Dünamo»	5	

1953

1.	Moskva «Spartak»	29
2.	Tbilisi «Dünamo»	27
3.	Moskva «Torpeedo»	25
4.	Moskva «Dünamo»	23
5.	Leningradi «Zeniit»	23
6.	Moskva «Lokomotiiv»	18
7.	Kuibõševi «Krõlja Sovetov»	17
8.	Kiievi «Dünamo»	17
9.	Harkovi «Lokomotiiv»	16
10.	Leningradi «Dünamo»	14
11.	Vilniuse «Spartak»	11

Moskva «Spartak»: M. Pirajev, V. Tšernõšov, N. Tištšenkov, A. Bašaškin, J. Sedov, V. Vassiljev. V. Belov, N. Paršin, I. Netto, O. Timakov, B. Tatušin, A. Paramonov, N. Simonjan, N. Dementjev, A. Iljin, V. Jemõšev, V. Bobrov, A. Rõstsov, V. Agapov, A. Issajev, treenerid V. Sokolov ja A. Dangulov.

1954

1.	Moskva «Dünamo»	35
2.	Moskva «Spartak»	31
3.	Minski «Spartak»	30
4.	Leningradi «Tööjõureservid»	26
5.	Kiievi «Dünamo»	26
6.	AKSK	24
7.	Leningradi «Zeniit»	23
8.	Tbilisi «Dünamo»	23
9.	Moskva «Torpeedo»	22
10.	Moskva «Lokomotiiv»	21
11.	Kuibõševi «Krõlja Sovetov»	20
12.	Harkovi «Lokomotiiv»	17
13.	Gorki «Torpeedo»	14

Moskva «Dünamo»: L. Jašin, A. Rodionov, K. Križevski, B. Kuznetsov, A. Jurtšenkov, I. Osusski, J. Baikov, V. Savdunin, A. Sokolov, A. Vodjagin, V. Šabrov, A. Mamedov, G. Bondarenko, V. Iljin, V. Rõžkin, S. Salnikov, K. Beskov, G. Fedossov, I. Morgunov, treenerid M. Jakušin ja V. Blinkov.

1955

1.	Moskva «Dünamo»	34
2.	Moskva «Spartak»	33
3.	AKSK	31
4.	Moskva «Torpeedo»	28
5.	Moskva «Lokomotiiv»	25
6.	Kiievi «Dünamo»	22
7.	Stalino «Šahtjor»	18
8.	Leningradi «Zeniit»	18
9.	Tbilisi «Dünamo»	16
10.	Leningradi «Tööjõureservid»	16
11.	Kuibõševi «Krõlja Sovetov»	13
12.	Minski «Spartak»	10

Moskva «Dünamo»: L. Jašin, A. Rodionov, K. Križevski, B. Kuznetsov, A. Jurtšenko, J. Baikov, V. Savdunin, V. Tsarjov, A. Sokolov, V. Šabrov, G. Fedossov, A. Mamedov, V. Iljin, V. Rõžkin, J. Kuznetsov, J. Volodin, A. Golodets, D. Šapovalov, treenerid M. Jakušin ja V. Blinkov.

1956

1.	Moskva «Spartak»	34
2.	Moskva «Dünamo»	28
3.	AKSK	25
4.	Kiievi «Dünamo»	24
5.	Moskva «Torpeedo»	23
6.	Kišinjovi «Burevestnik»	23
7.	Stalino «Šahtjor»	21
8.	Tbilisi «Dünamo»	20
9.	Leningradi «Zeniit»	19
10.	Moskva «Lokomotiiv»	18
11.	Sverdlovski OM	16
12.	Leningradi «Tööjõureservid»	13

Moskva «Spartak»: V. Tučkus, E. Mikulets, N. Tištšenko, A. Masljonkin, M. Ogonkov, J. Sokolov, J. Jermakov, A. Paramonov, I. Netto, A. Birjulin, A. Issajev, N. Simonjan, S. Salnikov, I. Mozer, A. Iljin, N. Paršin, treenerid N. Guljajev ja V. Sokolov.

1957

1.	Moskva «Dünamo»	36	**Moskva «Dünamo»:** L. Jašin, V. Beljajev, V. Kessarev, K. Križevski, B. Luznetsov, A. Jurtšenko, B. Lebedev, A. Rodionov, A. Sokolov, V. Tsarjov, J. Baikov, V. Šabrov, A. Mamõkin, A. Mamedov, G. Fedossov, V. Rõžkin, D. Šapovalov, V. Iljin, A. Golodets, J. Kuznetsov, A. Koršunov, V. Urin, treenerid M. Jakušin ja V. Blinkov.
2.	Moskva «Torpeedo»	28	
3.	Moskva «Spartak»	28	
4.	Moskva «Lokomotiiv»	28	
5.	AKSK	27	
6.	Kiievi «Dünamo»	23	
7.	Tbilisi «Dünamo»	21	
8.	Stalino «Šahtjor»	19	
9.	Kišinjovi «Burevestnik»	18	
10.	Leningradi «Zeniit»	15	
11.	Kuibõševi «Krõlja Sovetov»	12	
12.	Minski «Spartak»	9	

1958

1.	Moskva «Spartak»	32	**Moskva «Spartak»:** V. Ivakin, E. Mikulets, M. Averbuhh, A. Paramonov, A. Masljonkin, A. Soldatov, J. Sedov, M. Ogonkov, N. Tištšenko, A. Sutškov, V. Tšistjakov, I. Netto, I. Mozer, A. Issajev, N. Simonjan, S. Salnikov, A. Iljin, V. Mišin, B. Lobutev, B. Tatušin, I. Grekov, treenerid N. Guljajev ja V. Sokolov.
2.	Moskva «Dünamo»	31	
3.	AKSK	27	
4.	Leningradi «Zeniit»	26	
5.	Moskva «Lokomotiiv»	24	
6.	Kiievi «Dünamo»	23	
7.	Moskva «Torpeedo»	22	
8.	Stalino «Šahtjor»	21	
9.	Tbilisi «Dünamo»	19	
10.	Kuibõševi «Krõlja Sovetov»	18	
11.	Kišinjovi «Moldova»	15	
12.	Leningradi «Admiraltejets»	6	

1959

1.	Moskva «Dünamo»	31	**Moskva «Dünamo»:** L. Jašin, V. Beljajev, V. Kessarev, K. Križevski, B. Kuznetsov, E. Mudrik, A. Sokolov, V. Tsarjov, V. Šabrov, V. Urin, I. Tšislenko, A. Koršunov, G. Fedossov, D. Šopovalov, A. Mamedov, V. Korolemkov, J. Kuznetsov, V. Fadejev, A. Nikolajev, treenerid M. Jakušin ja V. Blinkov.
2.	Moskva «Lokomotiiv»	29	
3.	Tbilisi «Dünamo»	27	
4.	Rostovi ASK	26	
5.	Moskva «Torpeedo»	25	
6.	Moskva «Spartak»	24	
7.	Kiievi «Dünamo»	20	
8.	Leningradi «Zeniit»	20	
9.	AKSK	19	
10.	Kišinjovi «Moldova»	17	
11.	Kuibõševi «Krõlja Sovetov»	13	
12.	Stalino «Šahtjor»	13	

1960

1.	Moskva «Torpeedo»	14	**Moskva «Torpeedo»:** A. Gluhhotko, A. Polikanov, A. Medakin, V. Šustikov, L. Ostrovski, V. Homutov, V. Voronin, N. Manošin, N. Senjukov, J. Hromov, S. Metreveli, V. Ivanov, G. Gussarov, B. Batanov, O. Sergejev, K. Doronin, J. Falin, V. Denissov, A. Savuškin, M. Posuelo, treenerid V. Maslov ja B. Hrenov. **Tallinna «Kalev»:** A. Veldermann, M. Sokol, V. Dubrovski, E. Kesküll, H. Kallis, B. Tael, E. Kollo, H. Sepp, R. Salahadtinov, M. Gilden, K. Kollo, R. Nell, V. Rodionov, A. Tamkõrv, A. Kanunnikov, E. Kruusma, A. Sam-
2.	Kiievi «Dünamo»	11	
3.	Moskva «Dünamo»	11	
4.	Rostovi ASK	10	
5.	Moskva «Lokomotiiv»	7	
6.	AKSK	7	
7.	Moskva «Spartak»	15	
8.	Tbilisi «Dünamo»	12	
9.	Jerevani «Spartak»	11	
10.	Leningradi «Admiraltejets»	9	
11.	Minski «Belaruss»	9	
12.	Riia «Daugava»	6	
13.	Harkovi «Avangard»	12	
14.	Taškendi «Pahtakor»	11	
15.	Leningradi «Zeniit»	11	

16.	Kuibõševi «Krõlja Sovetov»	10	sonov, O. Kõrgemaa, H. Maldre,
17.	Donetski «Šahtjor»	10	J. Barabanov, T. Vapper, T. Kaldma,
18.	Alma-Ata «Kairat»	6	G. Konstantinov, N. Tsagareišvili,
19.	Tallinna «Kalev»	7	E. Kuusk, A. Samsonov, treenerid
20.	Vilniuse «Spartak»	6	E. Saar ja U. Piir.
21.	Bakuu «Neftjanik»	6	
22.	Kišinjovi «Moldova»	5	

1961

1.	Kiievi «Dünamo»	45	**Kiievi «Dünamo»:** O. Makarov,
2.	Moskva «Torpeedo»	41	L. Kljujev, N. Koltsov, V. Štšegol-
3.	Moskva «Spartak»	40	kov, A. Sutškov, V. Anufrijenko,
4.	AKSK	38	V. Štšerbakov, V. Jerohhin, V.
5.	Moskva «Lokomotiiv»	38	Pestrikov, J. Voinov, I. Sabo,
6.	Harkovi «Avangard»	34	V. Turjantšik, V. Verigin, V. Soro-
7.	Tbilisi «Dünamo»	33	kin, O. Bazilevitš, V. Serebrjani-
8.	Jerevani «Spartak»	32	kov, V. Kanevski, A. Biba, V. Tro-
9.	Rostovi ASK	30	janovski, V. Lobanovski, N. Kaštа-
10.	Taškendi «Pahtakor»	30	nov, I. Zaitsev, treenerid V. Solov-
11.	Moskva «Dünamo»	41	jov, V. Terentjev ja M. Koman.
12.	Donetski «Šahtjor»	34	**Tallinna «Kalev»:** A. Veldermann,
13.	Leningradi «Zeniit»	32	V. Farõkin, R. Jauk, B. Tael, I. Se-
14.	Leningradi «Admiraltejets»	31	vastjanov, H. Kallis, V. Dubrovski,
15.	Voroneži «Trud»	30	H. Sepp, E. Kollo, K. Kollo, B. Pa-
16.	Kišinjovi «Moldova»	30	kin, A. Tamkõrv, A. Zossimov,
17.	Alma-Ata «Kairat»	28	M. Gilden, R. Salahadtinov, A. Gai-
18.	Bakuu «Neftjanik»	27	kovitš, V. Rodionov, T. Kaldma,
19.	Minski «Belaruss»	24	E. Kuusk, A. Sarkisjan, V. Belja-
20.	Vilniuse «Spartak»	19	jev, A. Gortšakov, O. Kõrgemaa,
21.	Riia «Daugava»	17	T. Vapper, T. Eerme, treenerid
22.	Tallinna «Kalev»	10	E. Saar ja V. Kornev,

1962

1.	Moskva «Spartak»	32	**Moskva «Spartak»:** V. Masla-
2.	Moskva «Dünamo»	29	tšenko, I. Frolov, V. Ivakin,
3.	Tbilisi «Dünamo»	28	V. Alabužev, G. Logofet, V. Dika-
4.	AKSK	26	rev, A. Krutikov, A. Masljonkin,
5.	Kiievi «Dünamo»	25	A. Soldatov, V. Petrov, A. Korne-
6.	Taškendi «Pahtakor»	23	jev, I. Netto, V. Tšistjakov, A. Gri-
7.	Moskva «Torpeedo»	22	gorjev, B. Petrov, J. Falin, J. Sevi-
8.	Donetski «Šahtjor»	22	dov, V. Reingold, G. Hussainov,
9.	Rostovi ASK	17	A. Koršunov, A. Iljin, S. Apresjan,
10.	Bakuu «Neftjanik»	15	L. Adamov, A. Issajev, E. Malafe-
11.	Leningradi «Zeniit»	14	jev, treenerid N. Simonjan, N. Sta-
12.	Kišinjovi «Moldova»	11	rostin ja N. Dementjev.

1963

1.	Moskva «Dünamo»	55	**Moskva «Dünamo»:** L. Jašin, V.
2.	Moskva «Spartak»	52	Beljajev, G. Rjabov, V. Glotov,
3.	Minski «Dünamo»	48	G. Gussarov, E. Mudrik, N. Bob-
4.	Rostovi ASK	47	kov, J. Všivtsev, V. Anitškin, V.
5.	Tbilisi «Dünamo»	47	Kessarev, V. Fadejev, V. Tsarjov,
6.	Leningradi «Zeniit»	45	V. Maslov, J. Tšislenko, V. Koro-
7.	AKSK	45	lenkov, A. Nikolajev, treenerid
8.	Bakuu «Neftjanik»	45	A. Ponomarjov, V. Pavlov ja
9.	Kiievi «Dünamo»	44	V. Blinkov.
10.	Moskva «Torpeedo»	40	
11.	Donetski «Šahtjor»	36	
12.	Kutaisi «Torpeedo»	33	

13.	Kišinjovi «Moldova»	32
14.	Alma-Ata «Kairat»	32
15.	Kuibõševi «Krõlja Sovetov»	29
16.	Leningradi «Dünamo»	29
17.	Moskva «Lokomotiiv»	29
18.	Jerevani «Ararat»	26
19.	Harkovi «Avangard»	25
20.	Taškendi «Pahtakor»	21

1964

1.	Tbilisi «Dünamo»	46*
2.	Moskva «Torpeedo»	46
3.	AKSK	43
4.	Rostovi ASK	38
5.	Donetski Šahtjor»	37
6.	Kiievi «Dünamo»	36
7.	Moskva «Dünamo»	34
8.	Moskva «Spartak»	32
9.	Minski «Dünamo»	31
10.	Kuibõševi «Krõlja Sovetov»	28
11.	Leningradi «Zeniit»	27
12.	Bakuu «Neftjanik»	27
13.	Kutaisi «Torpeedo»	27
14.	Gorki «Volga»	27
15.	Alma-Ata «Kairat»	26
16.	Jaroslavli «Šinnik»	21
17.	Kišinjovi «Moldova»	18

Tbilisi «Dünamo»: S. Kotrikadze, B. Sitšinava, B. Rehviašvili, D. Zeinkliašvili, G. Tshovrebov, G. Sitšinava, Š. Jamanidze, I. Datunašvili, V. Barkaja, S. Metreveli, M. Meshi, N. Ležava, G. Petriašvili, A. Apšev, E. Hutsišvili, M. Hurtsilava, treenerid G. Katšalin ja A. Kotrikadze.

1965

1.	Moskva «Torpeedo»	51
2.	Kiievi «Dünamo»	50
3.	AKSK	38
4.	Minski «Dünamo»	37
5.	Moskva «Dünamo»	36
6.	Tbilisi «Dünamo»	36
7.	Rostovi ASK	34
8.	Moskva «Spartak»	32
9.	Leningradi «Zeniit»	32
10.	Taškendi «Pahtakor»	32
11.	Bakuu «Neftjanik»	30
12.	Donetski «Šahtjor»	28
13.	Kuibõševi «Krõlja Sovetov»	27
14.	Odessa «Tšernomorets»	26
15.	Moskva «Lokomotiiv»	24
16.	Kutaisi «Torpeedo»	19
17.	Odessa ASK	12

Moskva «Torpeedo»: A. Kavazašvili, E. Šapovalenko, V. Mihhailov, A. Lenjov, B. Batanov, V. Ivanov, V. Brednev, V. Voronin, E. Streltsov, V. Andrejuk, V. Sarajev, V. Šustikov, A. Muškovets, O. Sergejev, V. Štšerbakov, V. Marusko, treenerid V. Marjenko, V. Gorohhov ja B. Hrenov.

1966

1.	Kiievi «Dünamo»	56
2.	Rostovi ASK	47
3.	Bakuu Neftjanik»	45
4.	Moskva «Spartak»	42
5.	AKSK	41
6.	Moskva «Torpeedo»	40
7.	Tbilisi «Dünamo»	40
8.	Moskva «Dünamo»	38

Kiievi «Dünamo»: J. Rudakov, V. Štšegolkov, L. Ostrovski, V. Turjanšik, V. Sosnihhin, I. Sabo, A. Biba, F. Medvid, A. Puzatš, V. Muntjan, A. Bõšovets, V. Parkujan, V. Serebrannikov, V. Hmelnitski, treenerid V. Maslov ja M. Koman.

* Lisamängus Tbilisi «Dünamo» võitis Moskva «Torpeedo» 4:1.

9.	Taškendi «Pahtakor»	38
10.	Donetski «Šahtjor»	37
11.	Minski «Dünamo»	35
12.	Alma-Ata «Kairat»	35
13.	Jerevani «Ararat»	34
14.	Odessa «Tšernomorets»	33
15.	Kutaisi «Torpeedo»	28
16.	Leningradi «Zeniit»	28
17.	Moskva «Lokomotiiv»	27
18.	Kuibõševi «Krõlja Sovetov»	25
19.	Odessa ASK	15

1967

1.	Kiievi «Dünamo»	54
2.	Moskva «Dünamo»	49
3.	Tbilisi «Dünamo»	45
4.	Minski «Dünamo»	43
5.	Bakuu «Neftjanik»	42
6.	Donetski «Šahtjor»	42
7.	Moskva «Spartak»	40
8.	Jerevani «Ararat»	36
9.	AKSK	36
10.	Rostovi ASK	34
11.	Kuibõševi «Krõlja Sovetov»	34
12.	Moskva «Torpeedo»	33
13.	Kutaisi «Torpeedo»	31
14.	Alma-Ata «Kairat»	31
15.	Taškendi «Pahtakor»	29
16.	Luganski «Zarja»	29
17.	Moskva «Lokomotiiv»	28
18.	Odessa «Tšernomorets»	27
19.	Leningradi «Zeniit»	21

Kiievi «Dünamo»: V. Bannikov, J. Rudakov, S. Krulikovski, V. Levtšenko, L. Ostrovski, V. Sosnihhin, V. Turjantšik, V. Štšegolkov, J. Jeskin, F. Medvid, V. Muntjan, I. Sabo, A. Biba, A. Bõšovets, V. Kravtšenko, V. Parkujan, A. Puzatš, V. Serebrjannikov, V. Hmelnitski, vanem-treener V. Maslov.

1968

1.	Kiievi «Dünamo»	57
2.	Moskva «Spartak»	52
3.	Moskva «Torpeedo»	50
4.	AKSK	50
5.	Moskva «Dünamo»	47
6.	Minski «Dünamo»	46
7.	Tbilisi «Dünamo»	45
8.	Odessa «Tšernomorets»	38
9.	Bakuu «Neftši»	38
10.	Moskva «Lokomotiiv»	37
11.	Leningradi «Zeniit»	34
12.	Rostovi ASK	33
13.	Luganski «Zarja»	33
14.	Donetski «Šahtjor»	32
15.	Alma-Ata «Kairat»	32
16.	Jerevani «Ararat»	31
17.	Taškendi «Pahtakor»	29
18.	Kuibõševi «Krõlja Sovetov»	29
19.	Kutaisi «Torpeedo»	28
20.	Kirovobadi «Dünamo»	19

Kiievi «Dünamo»: V. Turjantšik, V. Bannikov, J. Rudakov, F. Medvid, I. Sabo, A. Piliptšuk, A. Bõšovets, V. Sosnihhin, V. Hmelnitski, V. Parkurjan, A. Puzatš, V. Muntjan, V. Serebrjannikov, S. Krulikovski, V. Levtšenko, vanem-treener V. Maslov, treenerid V. Terentjev ja M. Koman.

NSV LIIDU KARIKAVÕISTLUSTE FINAALID

1936	Moskva «Lokomotiiv»	— Tbilisi «Dünamo»	2:0
1937	Moskva «Dünamo»	— Tbilisi «Dünamo»	5:2
1938	Moskva «Spartak»	— Leningradi «Elektrik»	3:2
1939	Moskva «Spartak»	— Leningradi «Stalinets»	3:1
1944	Leningradi «Zenit»	— A K S K	2:1
1945	A K S K	— Moskva «Dünamo»	2:1
1946	Moskva «Spartak»	— Tbilisi «Dünamo»	3:2
1947	Moskva «Spartak»	— Moskva «Torpeedo»	2:0
1948	A K S K	— Moskva «Spartak»	3:0
1949	Moskva «Torpeedo»	— Moskva «Dünamo»	2:1
1950	Moskva «Spartak»	— Moskva «Dünamo»	3:0
1951	A K S K	— Kalinini linnameeskond	2:1
1952	Moskva «Torpeedo»	— Moskva «Spartak»	1:0
1953	Moskva «Dünamo»	— Kuibõševi «Krõlja Sovetov»	1:0
1954	Kiievi «Dünamo»	— Jerevani «Spartak»	2:0
1955	A K S K	— Moskva «Dünamo»	2:1
1956	ei peetud		
1957	Moskva «Lokomotiiv»	— Moskva «Spartak»	1:0
1958	Moskva «Spartak»	— Moskva «Torpeedo»	1:0
1959	ei peetud		
1960	Moskva «Torpeedo»	— Tbilisi «Dünamo»	4:3
1961	Donetski «Šahtjor»	— Moskva «Torpeedo»	3:1
1962	Donetski «Šahtjor»	— Orehhovo-Zujevo «Znamja Truda»	2:0
1963	Moskva «Spartak»	— Donetski «Šahtjor»	2:1
1964	Kiievi «Dünamo»	— Kuibõševi «Krõlja Sovetov»	3:1
1965	Moskva «Spartak»	— Minski «Dünamo»	0:0, 2:1
1966	Kiievi «Dünamo»	— Moskva «Torpeedo»	2:0
1967	Moskva «Dünamo»	— A K S K	3:0
1968	Moskva «Torpeedo»	— Taškendi «Pahtakor»	1:0
1969	Lvovi «Karpatõ»	— Rostovi ASK	2:1

MAAILMAMEISTRIVÕISTLUSED

I 1930 Uruguais

I	II	III	IV
Uruguai	Argentiina	Jugoslaavia*	USA

Uruguai: Ballesteros, Mascheroni, Nazzasi, Andrade, Fernandez, Gestido, Dorado, Scarone, Castro, Cea, Iriarte.

II 1934 Itaalias

Itaalia	Tšehhoslovakkia	Saksamaa	Austria

Itaalia: Combi, Monzeglio, Allemandi, Ferrari IV, Monti, Bertolini, Guaita, Meazza, Schiavio, Ferrari, Orsi.

---

* 3.—4. koha mäng jäi pidamata. Saksa FV jalgpalliaastaraamat «Kicker» kinnitab, et Jugoslaavia võitis 3:1 («Kicker Almanach 1962», «Copress-Verlag», München).

III 1938 Prantsusmaal

Itaalia Ungari Brasiilia Rootsi

Itaalia: Olivieri, Foni, Rava, Serantoni, Andreolo, Locatelli, Biavati, Meazza, Piola, Ferrari, Colaussi.

IV 1950 Brasiilias

Uruguai Brasiilia Rootsi Hispaania

Uruguai: Maspoli, Gonzales, Tejera, Gambetta, Vareale, Andrade, Ghiggia, Perez, Miguez, Schiaffino, Morau.

V 1954 Šveitsis

Saksa FV Ungari Austria Uruguai

Saksa FV: Turek, Posipal, Kohlmeyer, Eckel, Liebrich, Mai, Rahn, Morlock, O. Walter, F. Walter, Schäfer.

VI 1958 Rootsis

Brasiilia Rootsi Prantsusmaa Saksa FV

Brasiilia: Gilmar, D. Santos, N. Santos, Zito, Belini, Orlando, Garrincha, Didi, Vava, Pele, Zagalo.

VII 1962 Tšiilis

Brasiilia Tšehhoslovakkia Tšiili Jugoslaavia

Brasiilia: Gilmar, N. Santos, Mauro, D. Santos, Zito, Zozimo, Garrincha, Didi, Vava, Amarildo, Zagallo.

VIII 1966 Inglismaal

Inglismaa Saksa FV Portugal NSV Liit

Inglismaa: Banks, Cohen, J. Charlton, Moore, Wilson, Stiles, R. Charlton, Peters, Ball, Hurst, Hunt.

OLÜMPIAMÄNGUDE TURNIIRID

1908 London

I	II	III	IV
Inglismaa	Taani	Holland	Rootsi

Inglismaa: Bailey, Corbett, Smith, Hunt, Chapman, Hawkes, Berry, Woodward, Stapley, Purnell, Hardman.

1912 Stokholm

Inglismaa Taani Holland Soome

Inglismaa: Brebner, Burn, Knight, McWhirter, Littlewort, Dines, Berry, Woodward, Walden, Hoare, Sharpe.

1920 Antverpen

Belgia* Hispaania Holland —

Belgia: J. De Bie, Swartenbroeck, Fierens, Hase, Verbeek, Mosch, L. van Hegge, Coppée, Balyn, Nisot, Hebdin, Bastin, Bragard, Larnoe.

1924 Pariis

Uruguai Šveits Rootsi Holland

Uruguai: Mazzali, Nazzasi, Andrade, Vidal, Ghierra, Urdinaran, Scarone, Petrone, Cea, Romano.

1928 Amsterdam

Uruguai Argentiina Itaalia Egiptus

Uruguai: Mazzali, Nazzasi, Arispe, Andrade, Fernandez, Gestido, Urdinaran, Castro, Petrone, Cea, Campolo.

1932 Los Angeles ei peetud

1936 Berliin

Itaalia Austria Norra Poola

Itaalia: Venturini, Foni, Rava, Baldo, Piccini, Locatelli, Frossi, Marchini, Bertoni, Biagi, Gabriotti.

1948 London

Rootsi Jugoslaavia Taani Inglismaa

Rootsi: Lindberg, K. Nordahl, Nilsson, Rosengren, B. Nordahl, Andersson, Rosen, Gren, G. Nordahl, Carlsson, Liedholm.

1952 Helsingi

Ungari Jugoslaavia Rootsi Saksa FV

Ungari: Grosics, Buzanszky, Lorant, Lantos, Bozsik, Zakarias, Hidegkuti, Kocsis, Palotas, Puskas, Csibor.

1956 Melbourne

NSV Liit Jugoslaavia Bulgaaria India

NSV Liit: Jašin, Kuznetsov, Bašaškin, Ogonkov, Masljonkin, Netto, Tatušin, Issajev, Simonjan, Salnikov, Iljin.

1960 Rooma

Jugoslaavia Taani Ungari Itaalia

Jugoslaavia: Ankovič, Durkovič, Galič, Jusufi, Knez, Kostič, Matous, Perusič, Roganovič, Vidinič, Zanetič.

1964 Tokio

Ungari Tšehhoslovakkia Saksa DV A Ü V

Ungari: Szentmihaly, Novak, Orban, Ihasz, Nogradi, Szepesi, Farkas, Csernai, Bene, Komora, Katona.

---

* Finaalis kohtusid Belgia ja Tšehhoslovakkia. Seisul 2:0 belglaste kasuks jäi mäng pooleli, sest tšehhid lahkusid väljakult, protesteerides kohtuniku tegevuse vastu. ROK'i otsusega Tšehhoslovakkia meeskond diskvalifitseeriti. Hispaania ja Holland said medalid lisaturniiri põhjal.

1968 Mehhiko

Ungari	Bulgaaria	Jaapan	Mehhiko

Ungari: Fater, Novak, Dunai, Pancsics, Menczel, Szücs, Fazekas, Dunai, Nagy, Nosko, Juhasz, Basti, Keglovich, Kocsis, Sarközi, Szalai, Szarka.

EUROOPA KARIKAS MEISTERMEESKONDADELE

		Finalistid	
1956	Pariis	«Real Madrid» — «Stade Reims»	4:3
1957	Madriid	«Real Madrid» — «FC Fiorentina»	2:0
1958	Brüssel	«Real Madrid» — «AC Milan»	3:2
1959	Stuttgart	«Real Madrid» — «Stade Reims»	2:0
1960	Glasgow	«Real Madrid» — «Eintracht Frankfurt»	7:3
1961	Bern	Lissaboni «Benfica» — «FC Barcelona»	3:2
1962	Amsterdam	Lissaboni «Benfica» — «Real Madrid»	5:3
1963	London	«AC Milan» — Lissaboni «Benfica»	2:1
1964	Viin	Milaano «Internazionale» — «Real Madrid»	3:1
1965	Milaano	Milaano «Internazionale» — Lissaboni Benfica»	1:0
1966	Brüssel	«Real Madrid» — Belgradi «Partizan»	2:1
1967	Lissabon	Glasgow «Celtic» — Milaano «Internazionale»	2:1
1968	London	«Manchester United» — Lissaboni «Benfica»	4:1 (l. a.)

EUROOPA KARIKAS KARIKAVÕITJATELE

		Finalistid	
1961	Glasgow ja Firenze	Firenze «FC Fiorentina» — Glasgow «Rangers»	2:0, 2:1
1962	Glasgow ja Stuttgart	Madriidi «Atletico» — Firenze «FC Fiorentina»	1:1, 3:0
1963	Rotterdam	«Tottenham Hotspurs» — Madriidi «Atletico»	5:1
1964	Brüssel ja Antverpen	Lissaboni «Sporting» — Budapesti MTK	3:3, 1:0
1965	London	«West Ham United» — «TSV München 1860»	2:0
1966	Glasgow	Dortmundi «Borussia» — «FC Liverpool»	2:1
1967	Nürnberg	Müncheni «Bayern» — Glasgow «Rangers»	1:0 (l. a.)
1968	Rotterdam	«AC Milan» — Hamburgi SV	2:0

EUROOPA KARIKAS RAHVUSMEESKONDADELE

I 1960 Prantsusmaal

I	II	III	IV
NSV Liit	Jugoslaavia	Tšehhoslovakkia	Prantsusmaa

NSV Liit: Jašin, Tšohheli, Masljonkin, Krutikov, Voinov, Netto, Metreveli, Ivanov, Ponedelnik, Bubukin, Meshi.

II 1964 Hispaanias

I	II	III	IV
Hispaania	NSV Liit	Ungari	Taani

Hispaania: Iribar, Rivilla, Calleja, Zoco, Olivella, Fuste, Amancio, Pereda, Marcellino, Suarez, Lapetra.

EUROOPA MEISTRIVÕISTLUSED

I 1968 Itaalias

I	II	III	IV
Itaalia	Jugoslaavia	Inglismaa	NSV Liit

Itaalia: (kordusfinaalis) D. Zoff, T. Burgnich, A. Guarneri, S. Salvatore, G. Facchetti, G. de Sisti, R. Rosato, A. Domenghini, S. Mazzola, G. Anastasi ja L. Riva, (esimeses finaalmängus mängisid veel kaasa G. Ferrini, A. Juliano, E. Castano, P. Prati, G. Lodetti).

MITROPA-CUP

	Finalistid	Tulemus
1927	Praha «Sparta» — Viini «Rapid»	6:2, 1:2
1928	Budapesti «Ferencvaros» — Viini «Rapid»	7:1, 3:5
1929	Budapesti «Ujpest» — Praha «Slavia»	5:1, 2:2
1930	Viini «Rapid» — Praha «Sparta»	2:0, 2:3
1931	Viini «Vienna» — Viini WAC	3:1, 2:1
1932	«AC Bologna» (— Praha «Slavia» ei mänginud finaali)	
1933	Viini «Austria» — Milaano «Ambrosiana»	1:2, 3:1
1934	«AC Bologna» — Viini «Admira»	2:3, 5:1
1935	Praha «Sparta» — Budapesti «Ferencvaros»	1:2, 3:0
1936	Viini «Austria» — Praha «Sparta»	0:0, 1:0
1937	Budapesti «Ferencvaros» — Rooma «Lazio»	4:2, 5:4
1938	Praha «Slavia» — Budapesti «Ferencvaros»	2:2, 2:0
1939	Budapesti «Ujpest» — Budapesti «Ferencvaros»	4:1, 2:2
1951	Viini «Rapid» — Viini «Wacker»	3:2
1955	Budapesti «Vőrős Lobogo» — Praha UDA	6:0, 2:1
1956	Budapesti «Vasas» — Viini «Rapid» 3:3,	1:1, 9:2
1957	Budapesti «Vasas» — Novi Sadi «Vojvodina»	4:0, 1:2
1959	Budapesti «Honved» — Budapesti MTK	4:3, 2:2
1961	«AC Bologna» — Nitra «Slovan»	2:2, 3:0
1962	Budapesti «Vasas» — «AC Bologna»	5:1, 1:2
1963	Budapesti MTK — Budapesti «Vasas»	2:1, 1:1
1964	Praha «Sparta» — Bratislava «Slovan»	0:0, 2:0
1965	Budapesti «Vasas» — «FC Fiorentina»	1:0
1966	«FC Fiorentina» — Trencini «Jednota»	1:0
1967	Trnava «Spartak» — Ujpesti «Dozsa»	2:3, 3:1
1968	Belgradi «Crvena Zvezda» — Trnava «Spartak»	0:1, 4:1

NÄITUSELINNADE KARIKAS

(Messe-cup)

I	1958*	«CF Barcelona» — Londoni «Chelsea»	2:2, 6:2
II	1960	«CF Barcelona» — «FC Birmingham»	0:0, 4:1
III	1961	«AC Roma» — «FC Birmingham»	2:2, 2:0
IV	1962	«CF Valencia» — «CF Barcelona»	6:2, 1:1
V	1963	«CF Valencia» — Zagrebi «Dinamo»	2:1, 2:0
VI	1964	Saragossa «Real» — «CF Valencia»	2:1
VII	1965	Budapesti «Ferencvaros» — Torino «Juventus»	1:0
VIII	1966	«CF Barcelona» — Saragossa «Real»	0:1, 4:2
IX	1967	Zagrebi «Dinamo» — «Leeds United»	2:0, 0:0
X	1968	«Leeds United» — Budapesti «Ferencvaros»	1:0, 0:0

* Algas 1955. a. suvel

UEFA TURNIIRID JUUNIORIDELE

	I	II	III	IV
1948	**Inglismaal**			
	Inglismaa	Holland	Belgia	Itaalia
1949	**Hollandis**			
	Prantsusmaa	Holland	Belgia	Põhja-Iiri
1950	**Austrias**			
	Austria	Prantsusmaa	Holland	Luksemburg
1951	**Prantsusmaal**			
	Jugoslaavia	Austria	Põhja-Iiri	Belgia
1952	**Hispaanias**			
	Hispaania	Belgia	Austria	Inglismaa
1953	**Belgias**			
	Ungari	Jugoslaavia	Türgi	Hispaania
1954	**Saksa FV-s**			
	Hispaania	Saksa FV	Argentiina	Türgi
1955	**Itaalias**			
	Finaalturniiri ei peetud			
1956	**Ungaris**			
	Finaalturniiri ei peetud			
1957	**Hispaanias**			
	Austria	Hispaania	Itaalia/Prantsusmaa	
1958	**Luksemburgis**			
	Itaalia	Inglismaa	Prantsusmaa	Rumeenia
1959	**Bulgaarias**			
	Bulgaaria	Itaalia	Ungari	Saksa DV
1960	**Austrias**			
	Ungari	Rumeenia	Portugal	Austria
1961	**Portugalis**			
	Portugal	Poola	Saksa FV	Hispaania
1962*	**Rumeenias**			
	Rumeenia	Jugoslaavia	Tšehhoslov.	Türgi
1963**	**Inglismaal**			
	Inglismaa	Põhja-Iiri	Šoti	Bulgaaria

* NSV Liidu meeskond jäi alagrupis Tšehhoslovakkia ja Saksa DV järel kolmandaks.

** NSV Liidu meeskond jäi alagrupis Inglismaa, Rumeenia ja Kreeka järel neljandaks.

1964 Hollandis

Inglismaa	Hispaania	Portugal	Šoti

1965 Saksa FV-s

Saksa DV	Inglismaa	Tšehhoslov.	Itaalia

1966 Jugoslaavias

NSV Liit*	Jugoslaavia
Itaalia	

* NSV Liit ja Itaalia mängisid omavahel väravateta viigi. Mõlemad meeskonnad tunnistati turniiri võitjaks.

1967 Türgis

NSV Liit	Inglismaa	Türgi	Prantsusmaa

1968 Prantsusmaal

Tšehhoslov.	Prantsusmaa	Portugal	Bulgaaria

EUROOPA PARIMAD JALGPALLURID

(Ajalehe «France Football» ringküsitluse põhjal)

1956

1. S. Matthews, «Blackpool»
2. A. di Stefano, «Real Madrid»
3. R. Kopa, «Stade Reims»
4. F. Puskas, Budapesti «Honved»
5. L. Jašin, Moskva «Dünamo»

1957

1. A. di Stefano, «Real Madrid»
2. B. Wright, «Wolverhampton Wanderers»
3. R. Kopa, «Real Madrid»
4. D. Edwards, «Manchester United»
5. W. Kubala, «CF Barcelona»
7. E. Streltsov, Moskva «Torpeedo»
10. I. Netto, Moskva «Spartak»

1958

1. R. Kopa, «Real Madrid»
2. H. Rahn, «Rot-Weiss Essen»
3. J. Fontaine, «Stade Reims»
4. K. Hamrin, «FC Fiorentina»
5. J. Charles, «Juventus»

1959

1. A. di Stefano, «Real Madrid»
2. R. Kopa, «Stade Reims»
3. J. Charles, «Juventus»
4. L. Suarez, «CF Barcelona»
5. A. Simonsson, «Örgryte»
11. L. Jašin, Moskva «Dünamo»

1960

1. L. Suarez, «CF Barcelona»
2. F. Puskas, «Real Madrid»
3. U. Seeler, Hamburgi SV
4. A. di Stefano, «Real Madrid»
5. L. Jašin, Moskva «Dünamo»

1961

1. O. Sivori, «Juventus»
2. L. Suarez, «Internazionale»
3. J. Haynes, «Fulham»
4. L. Jašin, Moskva «Dünamo»
5. F. Puskas, «Real Madrid»

1962

1. J. Masopust, Praha «Dukla»
2. Eusebio, Lissaboni «Benfica»
3. K.-H. Schnellinger, «1. FC Köln»
4. D. Sekularać, Belgradi «Crvena Zvezda»
5. J. Jurion, «FC Anderlecht»

1963

1. L. Jašin, Moskva «Dünamo»
2. G. Rivera, «AC Milan»
3. J. Greaves, «Tottenham Hotspur»
4. D. Law, «Manchester United»
5. Eusebio, Lissaboni «Benfica»

1964

1. D. Law, «Manchester United»
2. L. Suarez, «Internazionale»
3. A. Amancio, «Real Madrid»
4. Eusebio, Lissaboni «Benfica»
5. P. van Himst, «FC Anderlecht»
8. L. Jašin, Moskva «Dünamo»
10. V. Voronin, Moskva «Torpeedo»

1965

1. Eusebio, Lissaboni «Benfica»
2. G. Facchetti, «Internazionale»
3. L. Suarez, «Internazionale»
4. P. van Himst, «FC Anderlecht»
5. R. Charlton, «Manchester United»

8.—10. V. Voronin, Moskva «Torpeedo»

14.—15. L. Jašin, Moskva «Dünamo»

1966

1. R. Charlton, «Manchester United»
2. Eusebio, Lissaboni «Benfica»
3. F. Beckenbauer, «Bayern München»
4. R. Moore, «West Ham United»
5. F. Albert, Budapesti «Ferencvaros»
7. L. Jašin, Moskva «Dünamo»

1967

1. F. Albert, Budapesti «Ferencvaros»
2. R. Charlton, «Manchester United»
3. J. Johnstone, Glasgow' «Celtic»
4. F. Beckenbauer, «Bayern München»
5. Eusebio, Lissaboni «Benfica»
9. I. Tšislenko, Moskva «Dünamo»

13.—14. E. Streltsov, Moskva «Torpeedo»

15. A. Bõšovets, Kiievi «Dünamo»

25.—26. V. Voronin, Moskva «Torpeedo»

1968

1. G. Best, «Manchester United»
2. R. Charlton, «Manchester United»
3. D. Dzajić, Belgradi «Crvena Zvezda»
4. F. Beckenbauer, «Bayern München»
5. G. Facchetti, «Internazionale»
12. A. Šesternjov, Moskva AKSK
24. M. Hurtsilava, Tbilisi «Dünamo»

LÕUNA-AMEERIKA MEISTRIVÕISTLUSED

1916	Buenos Aires	Uruguai
1917	Montevideo	Uruguai
1919	Rio de Janeiro	Brasiilia
1920	Valparaiso	Uruguai
1921	Buenos Aires	Argentiina
1922	Rio de Janeiro	Brasiilia
1923	Montevideo	Uruguai
1924	Montevideo	Uruguai
1925	Buenos Aires	Argentiina
1926	Santiago	Uruguai
1927	Lima	Argentiina
1929	Buenos Aires	Argentiina
1935	Lima	Uruguai
1936	Buenos Aires	Argentiina
1939	Lima	Peruu
1941	Santiago	Argentiina
1942	Montevideo	Uruguai
1945	Santiago	Argentiina
1946	Buenos Aires	Argentiina
1947	Quayaquil	Argentiina
1949	Rio de Janeiro	Brasiilia
1953	Lima	Paraguai
1955	Buenos Aires	Argentiina

1956	Montevideo	Uruguai
1957	Lima	Argentiina
1959	Buenos Aires	Argentiina
1960	Quayaquil	Uruguai
1963	La Paz	Boliivia
1967	Montevideo	Uruguai

LÕUNA-AMEERIKA KARIKAVÕISTLUSED TUGEVAMATELE KLUBIDELE

1960	«Penarol» (Uruguai) — «Olimpia» (Paraguai)			1:0, 1:1
1961	«Penarol» (Uruguai) — «Palmeiras» (Brasiilia)			1:0, 1:1
1962	«Santos» (Brasiilia) — «Penarol» (Uruguai)			2:1, 3:0
1963	«Santos» (Brasiilia) — «Boca Juniors» (Argentiina)			3:2, 2:1
1964	«Independiente» (Argentiina) — «Nacional» (Uruguai)			0:0, 1:0
1965	«Independiente» (Argentiina) — «Penarol» (Uruguai)	1:0,	1:3,	4:1
1966	«Penarol« (Montevideo) — «River Plate» (Argentiina)	2:0,	2:3,	4:2
1967	«Racing» (Argentiina) — «Nacional» (Uruguai)	0:0,	0:0,	2:1
1968	«Estudiantes» (Argentiina) — «FC Palmeiras» (Brasiilia)	2:1,	1:3,	2:0

PAN-AMEERIKA MEISTRIVÕISTLUSED

		I	II	III
I 1952	Santiago	Brasiilia	Tšiili	Uruguai
II 1956	Mexico	Brasiilia	Argentiina	Kostariika
III 1960	San Jose	Argentiina	Kostariika	Brasiilia

JALGPALL PAN-AMEERIKA MÄNGUDEL

		I	II	III
I 1951	Buenos Aires	Argentiina	Kostariika	—
II 1955	Mexico	Argentiina	Venetsueela	—
III 1959	Chicago	Argentiina	Brasiilia	USA
IV 1963	Sao Paulo	Brasiilia	Argentiina	Tšiili
V 1967	Winnipeg	Mehhiko	Bermuuda s.	Trinidad-Tobago

Märkus: 1947. a. Dallases peetud nn. eel-Pan-Ameerika mängudel võitis Argentiina.

AASIA MÄNGUD

I 1951	New Delhi	India
II 1954	Manila	Hiina RV
III 1958	Tokio	Hiina RV
IV 1962	Djakarta	Birma
V 1966	Bangkok	Tai

AASIA KARIKAVÕISTLUSED

1956	Lõuna-Korea
1960	Lõuna-Korea
1964	Tai
1968	Iraan

AAFRIKA KARIKAVÕISTLUSED

			I	II	III
I	1957	Khartum	Egiptus	Etioopia	Sudaan
II	1959	Kairo	Egiptus	Sudaan	Etioopia
III	1962	Addis Abeba	Etioopia	AÜV	Tuneesia
IV	1963	Akkra	Gaana	Sudaan	AÜV
V	1965	Tunis	Gaana	Tuneesia	Elevandiluurannik
VI	1968	Addis Abeba	Kongo (Kinshasa)	Gaana	Etioopia

JALGPALL AAFRIKA MÄNGUDEL

			I	II	III
I	1965	Brazzaville	Kongo (Brazzaville)	Mali	Elevandiluurannik

KONTINENTIDEVAHELINE KARIKAS

	Finalistid			
1960	«Real Madrid» — Montevideo «Penarol»	0:0,	5:1	
1961	Montevideo «Penarol» — Lissaboni «Benfica»	0:1,	5:0,	2:1
1962	Sao Paulo «Santos» — Lissaboni «Benfica»	3:2,	5:2	
1963	Sao Paulo «Santos» — Milaano «Milan»	2:4,	4:2,	1:0
1964	Milaano «Internazionale» — Buenos Airese «Independiente»	0:1,	2:0,	1:0
1965	Milaano «Internazionale» — Buenos Airese «Independiente»	3:0,	0:0	
1966	Montevideo «Penarol» — «Real Madrid»	2:0,	2:0	
1967	Buenos Airese «Racing» — Glasgow' «Celtic»	0:1,	2:1,	1:0
1968	La Plata «Estudiantes» — «Manchester United»	1:0,	1:1	

INGLISMAA KARIKAVÕISTLUSTE FINAALID

1872	Wanderers	—	Royal Engineers	1:0
1873	Wanderers	—	Oxford University	2:0
1874	Oxford University	—	Royal Engineers	2:0
1875	Royal Engineers	—	Old Etonians	2:0
1876	Wanderers	—	Old Etonians	3:0
1877	Wanderers	—	Oxford University	2:0
1878	Wanderers	—	Royal Engineers	3:1
1879	Old Etonians	—	Clapham Rovers	1:0
1880	Clapham Rovers	—	Oxford University	1:0
1881	Old Carthusians	—	Old Etonians	3:0
1882	Old Etonians	—	Blackburn Rovers	1:0
1883	Blackburn Olympic	—	Old Etonians	2:1
1884	Blackburn Rovers	—	Glasgow' Queens Park	2:1
1885	Blackburn Rovers	—	Glasgow' Queens Park	2:0
1886	Blackburn Rovers	—	West Bromwich Albion	2:0
1887	Aston Villa	—	West Bromwich Albion	2:0

1888	West Bromwich Albion	—	Preston North End	2:1
1889	Preston North End	—	Wolverhampton Wanderers	3:0
1890	Blackburn Rovers	—	Sheffield Wednesday	6:1
1891	Blackburn Rovers	—	Notts County	3:1
1892	West Bromwich Albion	—	Aston Villa	3:0
1893	Wolverhampton Wanderers	—	Everton	1:0
1894	Notts County	—	Bolton Wanderers	4:1
1895	Aston Villa	—	West Bromwich Albion	1:0
1896	Sheffield Wednesday	—	Wolverhampton Wanderers	2:1
1897	Aston Villa	—	Everton	3:2
1898	Nottingham Forest	—	Derby County	3:1
1899	Sheffield United	—	Derby County	4:1
1900	Bury	—	Southampton	4:0
1901	Tottenham Hotspur	—	Sheffield United	3:1
1902	Sheffield United	—	Southampton	2:1
1903	Bury	—	Derby County	6:0
1904	Manchester City	—	Bolton Wanderers	1:0
1905	Aston Villa	—	Newcastle United	2:0
1906	Everton	—	Newcastle United	1:0
1907	Sheffield Wednesday	—	Everton	2:1
1908	Wolverhampton Wanderers	—	Newcastle United	3:1
1909	Manchester United	—	Bristol City	1:0
1910	Newcastle United	—	Bransley	2:0
1911	Bradford City	—	Newcastle United	1:0
1912	Bransley	—	West Bromwich Albion	1:0
1913	Aston Villa	—	Sunderland	1:0
1914	Burnley	—	Liverpool	1:0
1915	Sheffield United	—	Chelsea	3:0
1920	Aston Villa	—	Huddersfield Town	1:0
1921	Tottenham Hotspur	—	Wolverhampton Wanderers	1:0
1922	Huddersfield Town	—	Preston North End	1:0
1923	Bolton Wanderers	—	West Ham United	2:0
1924	Newcastle United	—	Aston Villa	2:0
1925	Sheffield United	—	Cardiff City	1:0
1926	Bolton Wanderers	—	Manchester City	1:0
1927	Cardiff City	—	Arsenal	1:0
1928	Blackburn Rovers	—	Huddersfield Town	3:1
1929	Bolton Wanderers	—	Portsmouth	2:0
1930	Arsenal	—	Huddersfield Town	2:0
1931	West Bromwich Albion	—	Birmingham	2:1
1932	Newcastle United	—	Arsenal	2:1
1933	Everton	—	Manchester City	3:0
1934	Manchester City	—	Portsmouth	2:1
1935	Sheffield Wednesday	—	West Bromwich Albion	4:2
1936	Arsenal	—	Sheffield United	1:0
1937	Sunderland	—	Preston North End	3:1
1938	Preston North End	—	Huddersfield Town	1:0
1939	Portsmouth	—	Wolverhampton	4:1
1946	Derby County	—	Charlton Athletic	4:1
1947	Charlton Athletic	—	Burnley	1:0
1948	Manchester United	—	Blackpool	4:2
1949	Wolverhampton Wanderers	—	Leicester City	3:1
1950	Arsenal	—	Liverpool	2:0
1951	Newcastle United	—	Blackpool	2:0
1952	Newcastle United	—	Arsenal	1:0
1953	Blackpool	—	Bolton Wanderers	4:3
1954	West Bromwich Albion	—	Preston North End	3:2
1955	Newcastle United	—	Manchester City	3:1
1956	Manchester City	—	Birmingham City	3:1

1957	Aston Villa	—	Manchester United	2:1
1958	Bolton Wanderers	—	Manchester United	2:0
1959	Nottingham Forest	—	Luton Town	2:1
1960	Wolverhampton Wanderers	—	Blackburn Rovers	3:0
1961	Tottenham Hotspur	—	Leicester City	2:0
1962	Tottenham Hotspur	—	Burnley	3:1
1963	Manchester United	—	Leicester City	3:1
1964	West Ham United	—	Preston North End	3:2
1965	Liverpool	—	Leeds United	2:1
1966	Everton	—	Sheffield Wednesday	3:2
1967	Tottenham Hotspur	—	Chelsea	2:1
1968	West Bromwich Albion	—	Everton	1:0

INGLISMAA MEISTRID

1889	Preston North End	1928	Everton
1890	Preston North End	1929	Sheffield Wednesday
1891	Everton	1930	Sheffield Wednesday
1892	Sunderland	1931	Arsenal
1893	Sunderland	1932	Everton
1894	Aston Villa	1933	Arsenal
1895	Sunderland	1934	Arsenal
1896	Aston Villa	1935	Arsenal
1897	Aston Villa	1936	Sunderland
1898	Sheffield United	1937	Manchester City
1899	Aston Villa	1938	Arsenal
1900	Aston Villa	1939	Everton
1901	Liverpool	1947	Liverpool
1902	Sunderland	1948	Arsenal
1903	Sheffield Wednesday	1949	Portsmouth
1904	Sheffield Wednesday	1950	Portsmouth
1905	Newcastle United	1951	Tottenham Hotspur
1906	Liverpool	1952	Manchester United
1907	Newcastle United	1953	Arsenal
1908	Manchester United	1954	Wolverhampton Wanderers
1909	Newcastle United	1955	Chelsea
1910	Aston Villa	1956	Manchester United
1911	Manchester United	1957	Manchester United
1912	Blackburn Rovers	1958	Wolverhampton Wanderers
1913	Sunderland	1959	Wolverhampton Wanderers
1914	Blackburn Rovers	1960	Burnley
1915	Everton	1961	Tottenham Hotspur
1920	West Bromwich Albion	1962	Ipswich Town
1921	Burnley	1963	Everton
1922	Liverpool	1964	Liverpool
1923	Liverpool	1965	Manchester United
1924	Huddersfield Town	1966	Liverpool
1926	Huddersfield Town	1967	Manchester United
1927	Newcastle United	1968	Manchester City

FIFA JA UEFA KOONDISTE ESINEMISED (TUNTUD MAAILMA- JA EUROOPA KOONDISTE NIME ALL)

Kesk-Euroopa — Lääne-Euroopa 3:1 (1:0)
20. juunil 1937. a. Amsterdamis

K e s k - E u r o o p a: Olivieri (Itaalia), Sesza, Schmaus (mõlemad Austria), alat. 35. min. Rava (Itaalia), Serantoni, Andreolo (mõlemad Itaalia), Lazar (Ungari), Sos (Ungari), Meazza, Piola (mõlemad Itaalia), Sarosi (Ungari), Nejedly (Tšehhoslovakkia).
L ä ä n e - E u r o o p a: Jakob (Saksamaa), Paverick, alat. 65. min. Joacim (mõlemad Belgia), Caldenhove (Holland), Kitzinger, Goldbrunner (mõlemad Saksamaa), Delfour (Prantsusmaa), Lehner (Saksamaa), Braine (Belgia), Bakhuys, Smit (mõlemad Holland), v. d. Eynde (Belgia).
Kohtunik: M. Jewell (Inglismaa)

Inglismaa — FIFA koondis (Euroopa) 3:0 (2:0)
26. oktoobril 1938 Londonis

F I F A k o o n d i s (E u r o o p a): Olivieri, Foni, Rava (kõik Itaalia), Kupfer (Saksamaa), Andreolo (Itaalia), Kitzinger (Saksamaa), Aston (Prantsusmaa), Braine (Belgia), Piola (Itaalia), Zsengeller (Ungari), Brustad (Norra).
Kohtunik: M. Jewell (Inglismaa)

Suurbritannia — FIFA koondis (Euroopa) 6:1 (4:1)
10. mail 1947 Glasgow's

F I F A k o o n d i s (E u r o o p a): Da Rui (Prantsusmaa), Petersen (Taani), Steffen (Šveits), Carey (Iiri), Parola (Itaalia), Ludl (Tšehhoslovakkia), Lemerechts (Belgia), Gren, Nordahl (mõlemad Rootsi), Wilkes (Holland), Praest (Taani).
Kohtunik: M. Reader (Inglismaa)

FIFA koondis (Euroopa) — «C F Barcelona» 5:2 (1:1)
30. septembril 1953 Amsterdamis

F I F A k o o n d i s (E u r o o p a): (I poolaeg) Zeman, Stotz, Happel, Hanappi, Ocwirk, Brinek (kõik Austria), Boniperti, Lorenzi (mõlemad Itaalia), Vukas (Jugoslaavia), Kubala (Hispaania), Zebec (Jugoslaavia); (II poolaeg) Zeman (Austria), Navarro (Hispaania), Posipal (Saksa FV), Hanappi (Austria), Cajkovski (Jugoslaavia), Ocwirk (Austria), Coppens (Belgia), Boniperti (Itaalia), Nordahl (Rootsi), Vukas, Zebec (mõlemad Jugoslaavia).
Kohtunik: K. van der Meer (Holland)

Inglismaa — FIFA koondis (Euroopa) 4:4 (2:3)
21. oktoobril 1953 Londonis

F I F A k o o n d i s (E u r o o p a): Zeman (Austria), Beara (Jugoslaavia), Navarro (Hispaania), Hanappi (Austria), Cajkovski (Jugoslaavia), Posipal (Saksa FV), Ocwirk (Austria). Poniperti (Itaalia), Kubala (Hispaania), Nordahl (Rootsi), Vukas, Zebeć (mõlemad Jugoslaavia).
Kohtunik: Griffith (Wales)

Suurbritannia — UEFA koondis 1:4 (1:1)
13. augustil 1955 Belfastis

U E F A k o o n d i s: Buffon (Itaalia), Gustavsson (Rootsi), van Brandt (Belgia), Ocwirk (Austria), Jonquet (Prantsusmaa), Boskov (Jugoslaavia), Sörensen (Taani), Vukas (Jugoslaavia), Kopa (Prantsusmaa), Travassos (Portugal), Vincent (Prantsusmaa).
Kohtunik: M. Bronkhorst (Holland)

Inglismaa — FIFA koondis 2:1 (0:0)
Inglismaa jalgpalli 100. aastapäeva juubelipidustustel
23. oktoobril 1963 Londonis

FIFA koondis: Jašin (NSV Liit). Santos (Brasiilia), Popluhar (Tšehhoslovakkia), Schnellinger (Saksa FV), Pluskal, Masopust (mõlemad Tšehhoslovakkia), Kopa (Prantsusmaa), Law (Šoti), di Stefano (Hispaania), Eusebio (Portugal), Gento (Hispaania). II poolajal mängisid veel väravavaht Soskić (Jugoslaavia), kaitsjad Eyzaguirre (Tšiili) ja Baxter (Šoti), edurivimängijad Seeler (Saksa FV) ja Puskas (Hispaania).
Kohtunik: Davidson (Šoti)

Skandinaavia — Euroopa 2:4 (0:2)
Taani jalgpalliföderatsiooni 75. aastapäeva pidustustel
20. mail 1964 Kopenhaagenis

Euroopa koondis: Jašin (NSV Liit), Bomba (Tšehhoslovakkia), Wilson (Inglismaa), Voronin (NSV Liit), Popluhar (Tšehhoslovakkia), Baxter (Šoti), Augusto (Portugal) Greaves (Inglismaa), van Himst (Belgia), Law (Šoti), R. Charlton (Inglismaa). II poolajal mängisid veel väravavaht Tillkowski (Saksa FV), kaitsja Hamilton (Šoti) ja Eusebio (Portugal).
Kohtunik: Horn (Holland)

Jugoslaavia — UEFA koondis 2:7 (1:3)
Sissetulek läks maavärina läbi kannatanud Skoplje linna taastamise fondi
23. septembril 1964 Belgradis

UEFA koondis: Jašin (NSV Liit), Lala (Tšehhoslovakkia), Meszöly (Ungari), Schnellinger (Saksa FV), Pluskal (Tšehhoslovakkia), Voronin (NSV Liit), Augusto (Portugal), Masopust (Tšehhoslovakkia), Seeler (Saksa FV), Eusebio, Simoes (mõlemad Portugal). II poolajal mängis Simoesi asemel Sandor (Ungari).

Inglismaa (Stanley Matthewsi poolt komplekteeritud meeskond) — Euroopa 4:6
Stanley Matthewsi lahkumisvõistlus
28. aprillil 1965 Stoke on Trentis

Euroopa: Jašin (NSV Liit), Johansen (Taani), Popluhar (Tšehhoslovakkia), Schnellinger (Saksa FV), Pluskal, Masopust (mõlemad Tšehhoslovakkia), Henderson (Šoti), Kubala, di Stefano, Puskas (kõik Hispaania), van den Boer (Belgia). II poolajal asendas di Stefanot Sörensen (Taani).

Brasiilia — FIFA koondis 1:2
6. novembril 1968 Rio de Janeiros

FIFA koondis: Jašin (NSV Liit), Novak (Ungari), Šesternjov (NSV Liit), Schulz (Saksa FV), Marzolini (Argentiina), Szücs (Ungari), Beckenbauer (Saksa FV), Amancio (Hispaania), Albert (Ungari), Overath (Saksa FV), Dzajić (Jugoslaavia). Vahetusmängijana käisid väljakul Mazurkiewiez (Uruguai), Perfumo (Argentiina), Rocha (Uruguai), Farkas (Ungari) ja Metreveli (NSV Liit).
Kohtunik: Diego de Leo (Itaalia)

KASUTATUD KIRJANDUS

Ajaleht «Virulane», Tallinn, 1910.
«Päevaleht», Tallinn.
«Eesti Spordileht», Tallinn, 1920—1940.
Eesti Kehakultuuri aastaraamat, 1—14. Tallinn, 1927—1940.
Tallinna Jalgpalli Klubi — 15. Tallinn, 1936.
V. S. Sport 1912—1937. 25-aastase tegevuse juubelialbum. Tallinn, 1937.
Eesti Jalgpalli Liidu kohtunikekogu. Koostanud A. Mändvere. Tallinn, 1938.
«Kehakultuur», Tallinn, 1944—1968.
«Spordileht», Tallinn, 1958—1968.
FIFA Handbook 1950. Ninth Edition. Buchdruckerei Lienberger, Zürich.
The Encyclopaedia of Association Football. Compiled by Maurice Golesworthy. Robert Hale Limited, London, 1958.
Gordon Jeffery. European International Football. Nicholas Kaye Ltd., London, 1963.
FA, The official year book 1963—64. William Heinemann Ltd., London, 1963.
Frank Butler. The Picture Story of Football. London, 1965.
«Charles Buchan's Football Monthly». London, 1966—1968.
Fédération Internationale de Football Association 1904—1929. Amsterdam, 1929.
Encyclopédie de poche Football. Koostanud Jacques Ferran. Paris, Geneve, 1962.
«France Football» — «Football Magazine», Paris, 1965—1966.
Fussballweltmeisterschaft Chile 1962. Sportverlag Berlin, 1963.
Europacup. Fussball. Sportverlag Berlin, 1964.
Fussballweltmeisterschaft England 1966. Sportverlag Berlin, 1967.
Kicker. Almanach 1962, 1967. «Copress-Verlag», München.
Martti Jukola. Urheilun Pikku Jättiläinen. Viides, uusittu painos. Werner Söderström OY, Porvoo-Helsinki, 1958.
«Urheilun Kuvaaitta», Helsinki, 1964—1966.
«Fotbolls — WM 1962», Stockholm, 1962.
«Fotbolls — WM 1966», Stockholm, 1966.
«Stadion», Praha, 1964—1967.
«Kopana-Hokej», Praha, 1964—1966.
В. Фролов. Игра миллионов. М., 1953.
А. С. Перель. Отечественному футбол 60 лет. М., 1958.
П. Соболев. Олимпия, Афины, Рим. М., 1960.
А. Старостин. Большой футбол. М., 1964.
К. Есенин. Футбол — рекорды, парадоксы, трагедии, сенсации. М., 1968.
«Футбол» (Воскр. прилож. «Советского Спорта»), М., 1962—68.

SISUKORD

I

JALGPALLI LÄTTEIL *(L. Koik)* 7

Pilk kaugetesse aegadesse 7
Keskaja rahvajalgpall 8
Kaasaegse jalgpalli sünd 9
26. oktoober 1863 10
Jalgpall rahvusvaheliseks. Inglismaa karikast ja profiliigast 11
Jalgpall levib üle maailma 14
21. mai 1904 — FIFA 14

II

JALGPALLI SÜND JA ARENEMINE EESTIS . 16

1900. Kõik algas sadamakailt. *(O. Reinlo)* . . 16
1920. Eesti jalgpalli taassünd 21
Esimene Eesti—Soome maavõistlus . . 22
1921. Eesti meistrivõistlused E. Saarepera rändkarikale 22
Maavõistlused Rootsi ja Soomega . . . 24
1922. Eesti astub FIFA-sse 26
«Sport» võidab teistkordselt 26
Esmakordselt Eesti—Läti 27
1923. «Kalev» saab meistripärja 27
Rahvusvahelised sidemed laienevad . . 28
Eesti—Vene NFSV 30
1924. Olümpia-aasta hooaeg ebaõnnestus . . 31
«Sport» võidab kolmandat korda . . . 33
1925. Finaalis taas «Sport»—«Kalev» . . . 33
Maavõistluste bilansiks kaks võitu ja kaks viiki 34
1926. Kadriorus avatakse staadion 35
Tallinna Jalgpalli Klubi esimest korda Eesti meister 36
Eesti—Poola kolmas maavõistlus . . . 36
Suur kaotus Rootsile 37
Esimene viik Soomes 37
Esimene võit Läti üle 37
1927. «Sport» võidab E. Saarepera karika jäädavalt 38

Maavõistlused 1927 39
Helsingi pallinädal 40
1928. TJK teist korda Eesti meistriks . . . 40
Eesti—Rootsi 0:1 41
I Balti turniir 41
Viigid Helsingis ja Riias 42
1929. Juubeliaastal triumfeerib «Sport» . . 42
II Balti turniir 43
Kurioosne Soome sõit 44
1930. Pettumuste-üllatuste aasta 46
«Spordi» napp kaotus Austria proffidele . 47
Eesti—Rootsi 7. maavõistlus 47
Tore viik Hispaania proffidega . . . 48
Suur võit Soome üle 48
III Balti turniir 49
«Kalevile» ostetud meistritiitel . . . 49
1931. Eesti jalgpallimargi tõus 51
Meistriks taas «Sport» 52
Tipner ja Hiden 54
Berliini «Preussen» sunnitakse alistuma 55
IV Balti turniir 56
1932. Kahepalgeline aasta. «Sport» endiselt tipus 57
V Balti turniir Riias 60
1933. Eesti võtab osa MM-võistlustest . . . 60
Stokholm, 11. juuli 1933 61
«Spordi» ja «Estonia» duell 62
Vastasteks Läti, Leedu ja Soome . . . 63
VI Balti turniir läks luhta 64
1934. Turaani turniiri võidab Soome, 2. Eesti, 3. Ungari 65
«Estonia» tõuseb esile 67
1935. «Estonia» on teistest üle. *(K.-R. Sillak)* . 68
Olümpiakarikas TJK-le 69
«Spordi» võidud Soome ja Läti meistri üle 69
Tšehhoslovakkia profid külastavad Eestit 70
Raske viik Lätiga 70
FIFA lipp Kadriorus 71
Eesti—Rootsi 1:2 71
2:2 Helsingis ...
ja Tallinnas 72
Balti meistriks Leedu. (VII BT) . . . 72
Esmakordselt Eesti—Saksa 73
Uue süsteemiga Kaunasesse 74
1936. «Estonia» edu jätkub 74
Jõuproovid väliskülalistega 75
VIII Balti turniir 77
Üleminek inglise süsteemile 77

1937. MM-sarjas Stokholmis 79
Viik Ungari proffidega 80
Eesti—Rumeenia 2:1 80
Eesti võidab Soome MM-sarjas . . . 82
Sakslased võidavad kohtuniku abiga . . 83
Balti turniir lisamänguga (IX BT) . . 84
Klubide kohtumisi 1937 85
1937/38. Esmakordselt inglise süsteemis. «Estonia» kaitseb tiitlit 86
Esimesed Eesti karikavõistlused . . . 86
Vabariigi A-klassist 87
Vabariigi B-klassist 88
Kadrioru staadion saab uue tribüüni . . 89
Norra—Eesti 1:0 90
Eesti—Leedu 2:0 90
Eesti—Ungari 2:3 90
Eesti—Läti 0:2 91
Maavõistlus Soomega 91
1938. Eesti võidab Balti turniiri (X BT) . . . 91
Eesti—Leedu 3:1 92
Läti—Leedu 1:1 92
Eesti—Läti 1:1 93
1938/39. Veel kord «Estonia» 94
TJK karikavõitjaks 95
II Eesti Mängud 96
Tubli matš Saksa meeskonnaga . . . 96
Mahamängitud maavõistlused 97
Eesti Euroopa viieteistkümnes 99
1939/40. Meistriks Tartu «Olümpia» . . . 99
Maavõistluste sari jätkub 100
Balti turniir Riias (XI BT) 102
TJK võidab Eesti karika teistkordselt . 102
Jalgpall Eesti Töölisspordi Liidus . . . 103
Vähemusrahvuste spordiseltsid . . . 104
Külalised Kroonlinnast 105
Leningradi «Dünamo» Tallinnas . . . 106
1941. Sõjasuvi vajutab pitseri 106
Esimesed kohtumised Nõukogude suurklubidega. *(E. Saar)* 107
1942—1944. Jalgpall okupeeritud Eestis. *(O. Koni)* 108
1941—1944. Meie jalgpallimehed Nõukogude tagalas ja rindel. *(O. Reinlo)* 114
1944. Esimene mäng vabastatud Tallinnas . . 118
Sõjamehed võidavad Tallinna «Dünamo» 118
Jalgpall veereb taas vabalt. *(E. Saar)* . 119
1945. Millist pilti see pakkus 120
Tallinna «Dünamo» võidab meistritiitli . 121

Eesti NSV—Läti NSV 3:2 122
Lätlased revanšeerivad Tallinnas . . . 122
Võit Leedu NSV pealinnas 123
Sõprusvõistlused 125
1946. Balti laevastiklased vabariigi meistriks . 126
Karikavõistlustele pannakse taas alus . 127
Tallinna «Dünamo» üleliidulisel turniiril 128
Leningradiga Sõpruse auhinnale . . . 128
Koolinoorte jalgpall 129
1947. Tallinna «Kalev» NSV Liidu II liigas . 129
Meistriks ja karikavõitjaks Tallinna «Dünamo» 130
Nõukogude «wunderteam» Tallinnas . . 131
Sügisel naelaks «Kalev»—«Dünamo» . . 132
1948. Kulla võidavad meremehed 133
Karikavõitjaks VVS 134
Tartu «Kalev» käib Moskvas 136
Noortest edukaim Rakvere 136
Balti meistriks Leedu (XII BT) . . . 137
Eesti võidab Leningradi 137
AKSK kaks võitu Tallinnas 138
1949. Tallinna «Dünamo» kolmas meistritiitel . 139
Ka karikas «Dünamole» 140
«Kalevi» konto: 26 mängust 3 võitu! . . 140
Kogu rindel Tallinna poisid 140
Eesti—Leningrad 141
Jälle Leedu (XIII BT) 141
1950. Meistri selgitab lisamäng. *(V. Vainula)* . 142
«Kalev» NSV Liidu karika veerandfinaalis 143
Jalgpall jätab Eesti viimaseks . . . 144
1951. Laevastiklaste revanš 145
Noorte edu 146
Eesti—Leningrad 1:1 147
1952. «Dünamo» jääb medalita 147
Võlad tasutakse 149
1953. Viiekesi rinnutsi, meistriks taas «Dünamo» 150
«Kalevi» mäng ei rahulda 151
1954. «Dünamo» tõuseb uuesti 152
Balti turniiri võidab Läti 153
1955. Tallinna «Kalevi» aasta 154
1956. BL viiendat korda meistriks, neljandat korda karikavõitjaks 157
I Rahvaste Spartakiaad 158
«Dünamo»—Rootsi «Sture» 3:0 . . . 159
1957. Uustulnukad võimutsevad. Meistriks Ülemiste «Kalev» 159
Karikas Viljandisse 160

Neljast mängust üks värav 161
Külalised Rootsist ja Soomest . . . 161
Tallinna «Dünamo» Baltikumi parim . . 161
1958. Loorberid ei närtsi, Ülemiste «Kalev» kaitseb tiitlit 162
Tallinna «Dünamo» säilitab positsiooni . 163
Magdeburgi «Aufbau» Tallinnas . . . 164
Eesti veteranid võidavad Balti turniiri . 164
1959. Juubeliaasta vääriliselt 165
Baltikumi parim — Leedu 165
1960. Tallinna «Kalev» NSV Liidu suursarjas 166
Kohad vahetuvad 167
1961. Pretendentide ring laieneb 170
«Kalev» langeb NSVL esiliigast välja . 171
1962. Tihedas konkurentsis 173
Karika võidab «Norma» 174
Entusiasm kaob 175
1963. Meistriks Taksopark 176
Karikas esmakordselt Narva 177
1964. «Norma» võidab viikide turniiri . . . 178
Tallinna «Dünamo» ikka nõrk . . . 179
1965. — ring on täis 180
«Dünamo» võitleb eelviimase koha eest . 181
1966. Laevastiklaste 8. meistritiitel 182
III liigast karikavõitjaks 183
Tallinna «Dünamo» jääb viimaseks . . 184
Teistel rinnetel 184
Eesti kõigi aegade 33 paremat jalgpallurit 185
Eesti kuulsamaid jalgpallureid. *(L. Koik, K.-R. Sillak)* 186
Eesti vanemaid jalgpallitegelasi. *(L. Koik)* 191
Eesti jalgpallitreenerid. *(K.-R. Sillak)* . 192
Eesti jalgpallikohtunikud. *(E. Saar)* . . 194
Meie jalgpallikommentaatoreid. *(L. Koik)* 195
Jalgpalliväljakud Eestis. *(K.-R. Sillak)* . 197

III

NSV LIIDU JALGPALL

Tsaari-Venemaa rüpes. *(E. Below)* . . 199
Nõukogude rahva armastatuim mäng. *(E. Saar)* 205
Võistlus kuldmedalite ja kristallkarika pärast 1936—1966. *(E. Below)* 206
Nõukogude jalgpallurite rahvusvahelised kohtumised 1922—1940. *(E. Saar)* . . . 229
Suhted türgiga 229

Kohtumised Tšehhoslovakkia ja Prantsuse jalgpalluritega 230
Hispaania jalgpallurid NSV Liidus . . 231
«Neouruguailastest» maailma neljandateni (1945—1966). *(E. Saar)* 233

IV

MAAILMAMEISTRIVÕISTLUSED *(L. Koik)* . 241

«Maailma karikas» pannakse mängu . 242
«Kuldne jumalanna» 243
1930. Esimeseks maailmameistriks Uruguai . 244
1934. Esikoht Itaaliale, peaosas väravavahid . 248
1938. Itaalia võidab jälle 254
1950. Uruguai restauratsioon 259
1954. Ungari «imemeeskonna» draama Bernis. Saksa FV võidab tiitli 264
1958. Tippu tõuseb Brasiilia 270
1962. Brasiilia kordab triumfi Tšiilis . . . 279
1966. «Kuldne jumalanna» Inglismaale . . . 285
FIFA 288
Cambridge'i reeglid said aluseks . . . 290
Taktika arengust 293

V

JALGPALL OLÜMPIAMÄNGUDEL *(L. Koik)* . 295

1908. Esimene kuldmedal Inglismaale . . . 295
1912. Inglismaa kordab võitu 296
1920. Belgia esimeseks, Tšehhoslovakkia diskvalifitseeriti 298
1924. Uruguai alustab triumfikäiku . . . 299
1928. Lõuna-Ameerika prevaleerib 300
1936. Saksamaa ei ole «üle kõige» 302
1948. Neutraalne Rootsi 304
1952. Helsingi 304
1956—1968. Melbourne, Rooma, Tokio, Mehhiko 306

VI

EUROOPA JALGPALL *(E. Below)* 307

Surematu Viini valsi maa 307
Balkan 308
Beneluks 311
Sealt see algas 312
«Squadra azzurra» — «Taevasiniste meeskond» 315

Tagasihoidlik teenistuskiri 316
Prantsusmaa 317
Rootsi ja teised põhjamaad 318
Hispaania ja Portugal 321
Saksa FV ja Saksa DV 323
Tšehhoslovakkia 325
Madjarid ikka esirinnas 326
Šveits 327
Albaania, Malta, Küpros 328

VII
LÕUNA-AMEERIKA *(V. Vainula)* 330
Argentiina 331
Uruguai 332
Brasiilia 333
Tšiili 334
Paraguai, Peruu jt. 335
Jalgpallimark jäädvustab olümpiavõidu . 336

VIII
PÕHJA- JA KESK-AMEERIKA *(V. Vainula)* . 337

IX
MUST MANNER ÄRKAB *(V. Vainula)* . . . 339

X
AASIA JA AUSTRAALIA *(V. Vainula)* . . . 343

XI
MAAILMA KÕIGI AEGADE TIPPJALGPALLUREID *(E. Below, L. Koik)* 347
Silmapaistvaid jalgpallitegelasi ja treenereid 355

STATISTIKAT *(E. Below, L. Koik, V. Vainula)* 359
Kasutatud kirjandus 414

Составитель Койк Лембит. ФУТБОЛ. Оформление: Х. Микивер. На эстонском языке. Издательство «Ээсти Раамат». Таллин, Пярнуское шоссе, 10. Toimetaja I. Tamm. Kunstiline toimetaja S. Stern. Tehniline toimetaja P. Kass. Korrektor A. Langsepp. Laduda antud 13. VII 1970. Trükkida antud 26. X 1970. Paber 60×90 1/16. Trükipaber nr. 2 — Kohila Paberivabrik. Trükipoognaid 26,5+6. poognat kleebiseid. Arvestuspoognaid 40,0. Trükiarv 15.000. MB-08915. Tellimise nr. 4281. H. Heidemanni nim. trükikoda, Tartu, Ülikooli 17/19. III. Hind rbl. 1.89.

TÜ RAAMATUKOGU
1 0300 00602911 2

31131
602 911 2

